

Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk 168

Metsäteollisuus on riippuvainen yksityismetsien puusta. Miten metsäteollisuus osti tarvitsemansa puun itäsuomalaisilta yksityismetsänomistajilta vuosina 1919–1939? Millaisia olivat kauppakirjojen ehdot ja kuka määritteli ne? Entä kauppakirjojen ulkopuolelle jääneiden puukaupan vaiheiden säännöt ja toimintatavat?

Kirjassa tarkastellaan puukaupan sääntöjen kehittymistä itsenäisen Suomen kahtena ensimmäisenä vuosikymmenenä. Metsäteollisuuden kasvannut tuotanto edellytti suurempia raakapuumääriä, mikä ajoi metsäteollisuuden yhä voimakkaammin turvautumaan yksityismetsistä ostettuun puuhun. Samanaikaisesti yksityismetsänomistajien määrää kasvoi, jolloin metsäala jakautui aiempaa pienempinä palasina lukumääräisesti suuremman metsänomistajajoukon kesken. Puukaupan sääntöjen ja tapojen muutosta jouduttivat metsäteollisuuden ja metsänomistajien järjestäytyminen omien etujärjestöjensä piirissä. Metsäteollisuus pyrki ohjaamaan puukauppaa ostoyhteistyön avulla. Metsänomistajat vastasivat tähän myymällä puuta Metsäliiton kautta ja perustamalla metsänhoitoyhdistyksiä opastamaan heitä metsänhoidon lisäksi myös puukaupassa.

Teos selittää puukaupan sääntöjen ja toimintatapojen historiallista kehitystä. Samalla se tarjoaa lukijalle taustatietoja tämän päivän puukaupan sääntöjen ja toimintatapojen tarkasteluun.

Maatalous- ja metsätieteiden maisteri *Jaana Laine* on perehtynyt metsähistoriaan. Teos on hänen väitöskirjansa Helsingin yliopiston Yhteiskuntahistorian laitoksen talous- ja sosiaalhistorian oppiaineeseen.

JAANA LAINE

Puukaupan säännöt

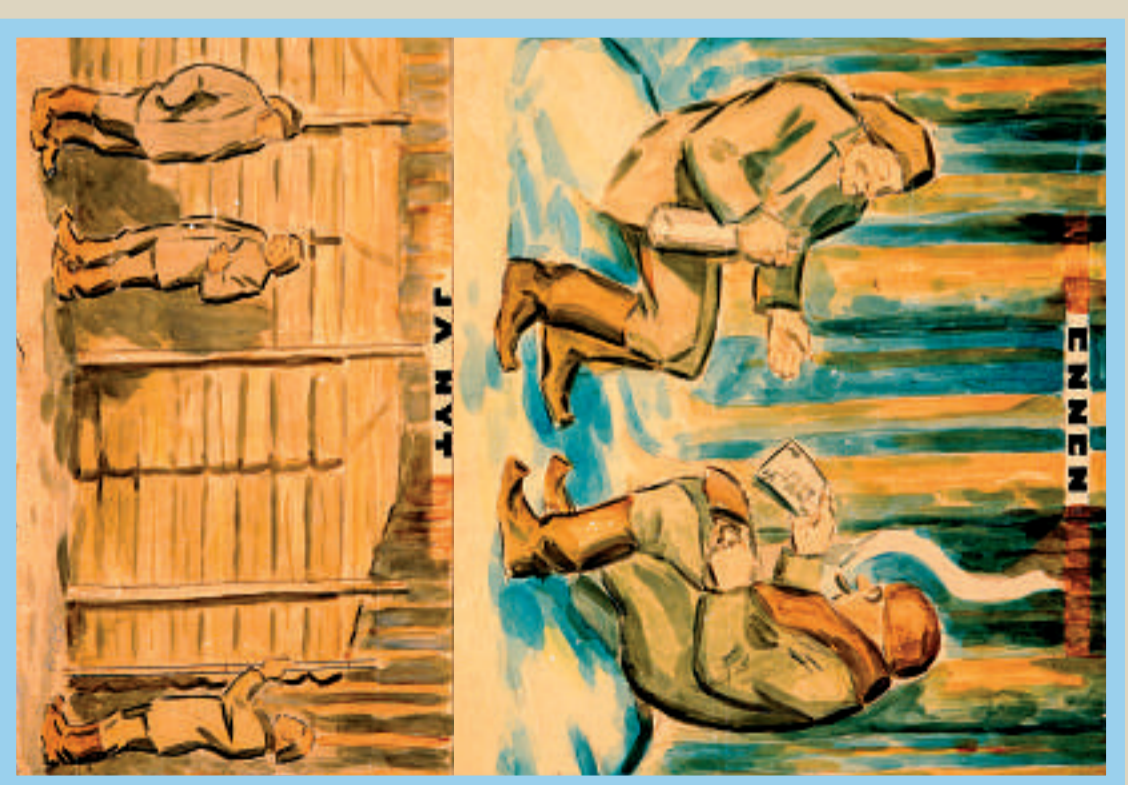
JAANA LAINE

Puukaupan säännöt

Yksityismetsänomistajien ja

metsäteollisuuden puukauppa Itä-Suomessa

1919–1939

ISSN 0067-8481
ISBN 951-653-341-8
Vammalan Kirjapaino Oy 2006

SUOMEN TIEDESEURA

BIDRAG TILL KÄNNEDOM AV FINLANDS NATUR OCH FOLK
168

Jaana Laine

PUUKAUPAN SÄÄNNÖT

Yksityismetsänomistajien ja metsäteollisuuden puukauppa
Itä-Suomessa 1919–1939

HELSINKI 2006

© Finska Vetenskaps-Societeten – Suomen Tiedeseura

ISSN 0067-8481
ISBN 951-653-341-8

Laine, Jaana (2006). Puukaupan säännöt. Yksityismetsänomistajien ja metsäteollisuuden puukauppa Itä-Suomessa 1919–1939. [The Rules of the Timber Trade. The Timber Trade of the Non-industrial Private Forest Owners and the Forest Companies in Eastern Finland from 1919 to 1939]. *Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk* 168. 219 pp. ISSN 0067-8481, ISBN 951-653-341-8. Finska Vetenskaps-Societeten – Suomen Tiedeseura – Finnish Society of Sciences and Letters, Helsinki, Finland.

The Finnish forest industry bought more than half of the timber used in factories and sawmills in the 1930s from non-industrial private forests (NIPF). This study investigates the rules conformed to this timber trade. The main research questions are: what were the rules that influenced the timber trade, and by whom were they set up? Attention is also paid to the factors which advanced the forest owners' negotiation possibilities. A variety of sources were used: legal and company statutes, timber trade contracts, archives of the forest companies and organisations. Moreover, the written reminiscences collected by the Finnish Literature Society in the early 1970s were used to analyse the views of individual sellers and buyers. An institutional economics approach was applied as the theoretical framework of this study.

In the timber trade the seller (the forest owner) and the buyer (the employee of the forest company) agreed to the rules of the timber trade. They agreed about the amount and the price of the timber on sale, but also about rules concerning, e.g., timber marking and harvesting. The forest companies had a strong control over the written contracts. Neither the private forest owners nor the forest organisations had much influence over these contracts. However, they managed to influence the rules which could not be found in the contracts. These written and unwritten rules regulated, for instance, the timber marking and measurement. The forest organisations such as Central Forestry Board Tapio (*Keskusmetsäseura Tapio*) and associations of forest owners (*metsänhoitoyhdistykset*) helped private forest owners in gaining more control over the timber marking. In timber marking, the forest owner selected trees to be included in the timber trade and gained more information, which he could use in the negotiations. The other rule, which was changed despite forest companies' resistance, was the timber measurement. The Central Union of Agricultural Producers (MTK) negotiated with the Central Association of Finnish Woodworking Industries (SPKL) about changing the rules of the measurement practices. Even though SPKL did not support any changes, the new timber measurement law was accepted in the year 1938. The new law also created a supervisory authority to solve possible disagreements. Despite this the forest companies were still in charge of the measurement process in most cases.

The private forest owners attained changes in the rules of the timber trade mainly during the 1930s. Earlier the relative weakness of the private forest organisations had diminished their negotiation positions. This changed in the 1930s as the private forest owners and their organisations became more active. At the same time the forest industry experienced a shortage of timber, especially pulp wood, and this provided the private forest owners with more leverage.

Keywords: forest history, timber sales, non-industrial private forestry, forest industry.

Jaana Laine, University of Helsinki, Department of Social Science History, Economic and Social History, P.O.B. 54 (Snellmaninkatu 14), FIN-00014 University of Helsinki. jaana.laine@helsinki.fi.

Kannen graafinen toteutus: Maarit Inbar.
Kansikuva Metsäliiton hallussa oleva taulu ”Ennen ja nyt”, taiteilija tuntematon, taulussa signeeraus RLT -37.

Vammalan Kirjapaino Oy
Vammala 2006

Sisälllys

Kuviot, taulukot ja liitteet	5
Esipuhe	7
1 JOHDANTO	8
1.1 Tutkimuskohteena puukaupan säännöt	10
1.2 Käsitteet ja rajaukset	13
1.3 Tutkimuksen rakenne	18
2 LÄHDEAINEISTOT	20
2.1 Kauppakirjat	21
2.2 Tilastot	22
2.3 Lehdet ja muut painetut lähteet	24
2.4 Arkistolähteet	25
2.5 Muistitietoaineisto	27
3 PUUKAUPAN TOIMIJAT	32
3.1 Puukaupan osapuolet	32
Yksityismetsänomistajat puunmyyjinä	32
Puukauppa yksityismetsänomistajien taloudessa	35
Metsäteollisuuden puunostajat	38
3.2 Puukaupan vaikuttajat	45
Yksityismetsätalouden lainvalvonta ja neuvonta	46
Yksityismetsänomistajien organisaatiot	49
Maataloustuottajain Keskusliitto	49
Maataloustuottajain Keskusliiton	
Metsänmyyntiosasto	51
Metsäliitto Oy	53
Metsänomistajain Metsäkeskus Oy	57
Metsänhoitoyhdistykset	58
Metsäteollisuuden organisaatiot	63
Kuusipaperipuuyhtymä ja pienen havupuun hankinta	67
Ostorenkaat sahatukkien hankinnassa	71
Ostorenkaita yritetään murtaa	74
3.3 Puukaupan yhteistyötä rakentamassa	76
4 PUUKAUPAN TOIMINTAYMPÄRISTÖ	80
4.1 Metsien omistus	80
Yksityismetsänomistus – maatilametsälöt	82
Metsäteollisuuden metsät	84
4.2 Raakapuun käyttö	86
Metsäteollisuuden puunkäyttö	86
Pyöreän puutavaran vienti	90
4.3 Metsäteollisuuden puunhankinta	93
Puun osto yksityismetsistä	94
Metsäteollisuuden omien metsien hakkuut	97
4.4 Kantohinta Itä-Suomessa	100
Kantohinnan muodostuminen	100
Kantohintojen vaihtelu	105
4.5 Toimintaympäristön kokonaiskuva	108

5 PUUKAUPAN SÄÄNNÖT 1919–1939	110
5.1 Myyntitavat	110
Pysty- ja hankintakaupat	110
Summakaupoista tilavuuden laskemiseen	117
Metsänomistajien yhteismyynnit	120
5.2 Lainsäädäntö	121
5.3 Kauppakirjat	124
5.4 Kohtaaminen ja neuvottelu	128
Ostajat tulevat myyjien luo	128
Kaupan hieronta	130
5.5 Puuston leimaus	135
Ostaja vai myyjä leimaa?	136
Leimauksen yleistyminen	140
5.6 Puunkorjuu	145
Hakkuu	145
Varastointi	151
5.7 Puutavaran mittaus	153
Mittauksen vaihtelevat käytännöt	154
Mittavähennys ja ylimitta	160
Puutavaranmittauslaki	163
5.8 Maksu	167
Käsiraha, ennakkomaksut ja loppuhinta	167
Vähennykset kauppahinnasta	170
5.9 Muut sopimusehdot	172
Hakkuuoikeuden kiinnittäminen	172
Metsän kiinnittäminen	173
Metsän rauhoittaminen	174
Myyjän metsänkäyttöoikeuden rajoittaminen	176
Kaupan purkaminen	177
6 SÄÄNTÖJEN MUUTOS	179
6.1 Keskeiset sääntömuutokset	180
6.2 Taloustoimikulut	183
6.3 Informaatio	185
6.4 Organisaatiot	186
6.5 Valta ja keinot	188
7 LOPUKSI	192
Lähteet ja kirjallisuus	194
Liitteet	209

Kuviot, taulukot ja liitteet

Kuviot

3.1. Kirjanpitoiltojen maatalouden ja metsätalouden rahatulot ja -menot tilivuosina 1918/1919 – 1939/1940. (markkaa/kirjanpitoila).	36
3.2. Kaakkoissuomalaisten kirjanpitoiltojen metsätalouden rahatulo vuosina 1925–1936. (markkaa/metsähehtaari).	37
4.1. Metsäpinta-alan jakautuminen omistajaryhmittäin Etelä-Karjalan, Itä-Karjalan ja Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunnissa vuosina 1935–1939. (miljoonaa hehtaaria, %).	81
4.2. Viljelmien (yli 0,5 hehtaaria) lukumäärä suuruusluokittain vuosina 1910, 1920, 1929–1930 ja 1941.	83
4.3. Puun käyttö vuosina 1900–1940. Kotitarvekäyttö ja markkinoitu raakapuu (teollisuus, vienti sekä liikenne ja muu käyttö). (miljoonaa k-m ³).	87
4.4. Teollisuuden käyttämä raakapuu puutavaralajeittain vuosina 1900–1940. (miljoonaa k-m ³).	88
4.5. Järeän puutavaran, kuusipaperipuun ja mäntypinotavaran vienti vuosina 1900–1940. (miljoonaa k-m ³).	91
4.6. Teollisuuden käyttämä järeä puu sekä yksityisluontoisista, valtion ja teollisuuden metsistä hakattu järeä puu vuosina 1919–1939. (miljoonaa k-m ³).	95
4.7. Teollisuuden omista metsistä hakattujen puutavaralajien osuus teollisuuden käyttämistä puutavaralajeista vuosina 1924–1939. (%).	99
4.8. Kansantulolaskelmissa käytetyt kantohinnat (markkaa/k-m ³) vuosina 1919–1939.	106
5.1. Hankintahakkuiden osuus yksityismetsien hakkuumäärästä hakkuukautena 1933/34 (suomenkieliset metsänhoitolautakunnat, %).	112
5.2. Itäsuomalaisten yksityismetsien leimaus ennen hakkuuta hakkuukautena 1933/34. (järeä puutavara ja kuusipaperipuu, %).	142

Taulukot

3.1. Metsänhoitoyhdistykset suomenkielisten metsänhoitolautakuntien alueilla vuosina 1929–1938.	60
3.2. Kuusipaperipuuhytymän piirien III ja IV jäsenyhtiöiden paperipuun ostot hankintakautena 1.6.1932–31.5.1933. (pm ³ , %).	69
4.1. Itsenäisten viljelmien ja vuokratiljelmien lukumäärän muutos vuosina 1910, 1920, 1929–1930 ja 1941. (yli 0,5 pellohehtaarin tilat).	82
4.2. Itäsuomalaisten mautilojen metsälöt vuonna 1929.	84
4.3. Yksityismetsien hakkuumäärä hakkuukautena 1933/34. (suomenkieliset metsänhoitolautakunnat, 1000 k-m ³ ja % hakkauttajittain).	96
4.4. Yhtiöiden omista metsistä hakattujen tukkien osuus vientisahojen kotimaisesta raaka-aineesta vuosina 1923–1932. (%).	97
4.5. Yhtiöiden omista metsistä hakattu havutukki, kuusipaperipuu ja mäntyproppi vuosina 1923–1939. (1000 k-m ³).	98
4.6. HakkUILta säästynyt metsäala sekä kotitarve- ja myyntihakkuin käsitellyt metsäalat vuosina 1922–1924. (%).	102
5.1. Puuston leimauksen yleisyys ennen pystykaupan solmimista hakkuukautena 1933/34. (%).	144

Liitteet

1. Lähdeaineistona käytetyt kauppakirjalomakkeet ja kauppakirjat	210
2. Tutkimuksessa käytetyt lyhenteet, mitat ja käsitteet	214
3. Tutkimusalueen raja	217
4. Puukauppaan vuosina 1919–1939 vaikuttaneita organisaatioita	218
5. Puutavaranmittauslain valmistelu vuosina 1933–1938	219

Esipuhe

Väitöskirjan valmistuminen on ihme. Jotain, minkä ei koskaan uskonut valmistuvan, valmistuu kuitenkin. Ihmeen aikaansaamisessa olen saanut apua ja tukea monilta henkilöiltä.

Kiitän yhteiskuntahistorian laitoksella työskentelyäni ohjanneita professori Riitta Hjerppeä ja yliopistolehtori Sakari Heikkistä. Heidän ohella minua on muistitietoaineiston käyttämisessä ohjannut akatemiatutkija Hanna Snellman ja metsätalouteen liittyvissä ongelmissa professori (emer.) Matti Leikola. Väitöskirjan esitarkastajia professori Tapio Hämystä ja professori (emer.) Veli-Pekka Järveläistä kiitän hyödyllisistä ja työtä edistäneistä kommentteista.

Kiitän Antti Häkkistä, Matti Kiviniemeä, Matti Peltosta ja Marjatta Rahikaista saamistani kommentteista ja neuvoista. Heidän lisäksi monet muut ovat jaksaneet pohtia kansani puukauppaan ja väitöskirjan kirjoittamiseen liittyneitä seikkoja. Yhteiskuntahistorian laitoksen talous- ja sosiaalishistorian oppiaineen tilat ovat kuluneiden vuosien aikana alkaneet tuntua kodilta ja siellä työskentelevät ”tieteelliseltä perheeltä”. Heille kaikille osoitan lämpimän kiitokseni mukavasta työyhteisöstä ja virkistävästä keskusteluista. Tiedekuntarajan ylittäneen kansatieteen metsäperinneseminaarien alustukset ja keskustelut auttoivat ymmärtämään muistitiedon käyttämistä tutkimuksessa. Saamastani rahoituksesta kiitän Metsämiesten Säätiötä, Suomen Kulttuurirahaston Ilmari Kalkkisen rahastoa sekä Helsingin yliopistoa. Suomen Tiedeseuralle ja kustannustoimittaja Paul Fogelbergille kiitos työni hyväksymisestä Tiedeseuran Bidrag-sarjaan.

Aviomiestäni, lapsiani ja muuta perhettäni kiitän kaikesta saamastani tuesta.

Helsingissä 12.11.2006

Jaana Laine

1 Johdanto

Kansamme mieleen onkin jo aikoja sitten polttautunut vakaumus siitä, että myydä metsänsä on sama kuin tulla ”lain varjon alla” julkeasti petkuttetuksi tavalla tahi toisella. Kaupassahan jokainen valvoo omia etujaan; ei ole ajateltavissakaan että ostaja ryhtyisi myyjän etuja valvomaan tahi päinvastoin. Ja kun toisella puolella on kaikki ammattitaito, kaikki kokemus ja – raha puolellaan, toisella ainoastaan syvä tietämättömyys kaikissa metsäasioissa ja sitäpaitsi useinkin puute häytyttelemässä, niin ei ole ihmettelemistäkään että asiat ovat menneet niinkuin ovat. 99:ssä tapauksessa 100:sta ei ennen myyntiä ole oltu selvillä siitä, mitä on myyty, ja tuskin koskaan siitä, minkä arvoista myymämme tavara on; eipä useinkaan ole tiedetty paljonko myydyllä tavaralla edes saadaa kauppakirjan mukaan, ennenkuin kauppa on tapahtunut.¹

Metsänomistajien tietämättömyys ja metsäteollisuuden ylivoimaisuus kohtaavat kuvauksessa, jonka metsänhoitaja Arvid Borg esitti vuonna 1905 ilmestyneessä kirjassaan *Ohjeita metsänmyynnissä maamme metsänomistajille*. Borgin kärjekkäiden mielipiteiden taustalta löytynevät kokemukset, joita hän sai neuvoessaan yksityismetsänomistajia vuosina 1903–1905 Oulun läänin talousseuran metsänhoitokonsulenttina. Vaikka Borgin kuvaus on 1900-luvun alusta, sen asetelma näkyy vielä 1920-luvun alun puukaupassa. Tässä asetelmassa puukaupan toinen osapuoli, ostaja, hallitsee ja määrittää puukaupan säännöt. Säännöistä osa kirjattiin puukaupan kummankin osapuolen allekirjoittamaan kauppakirjaan, jolloin myyjä saattoi hyväksyä, ymmärtäen tai ymmärtämättömyyttään, itselleen epäedulliset kauppaehdot.

Yksityismetsänomistajien ja metsäteollisuuden keskinäistä puukauppaa määrittivät lukuisat kirjoitetut ja kirjoittamattomat säännöt. Ne olivat muotoutuneet ja muotoutuivat puukaupan kehityksen myötä myyjän ja ostajan neuvottelujen tuloksena. Sääntöjen avulla puukaupan osapuolet tavoittelivat taloudellisesti edullista, sujuvaa ja turvallista puukauppaa, jonka toteutuminen aiheuttaisi mahdollisimman vähän kustannuksia. Tavoitteen saavuttamista horjuttivat puukaupassa itsessään ja sen ympärillä tapahtuneet muutokset, joiden vaikutusta puukauppaan pyrittiin vaimentamaan sääntöjä muuttamalla. Puukaupan säännöissä ja niiden noudattamisessa heijastuivat toimintaympäristön tapahtumat ja rakenteet: taloudellisissa suhdanteissa, metsänomistusoloissa ja metsäteollisuuden raaka-putun tarpeessa tapahtuneet muutokset.

Puukaupan osapuolet olivat 1920-luvun alkaessa uudenlaisten haasteiden ja mahdollisuuksien edessä. Metsäteollisuus, joka oli toipumassa ensimmäisen maailmansodan ja kansalaissodan aiheuttamista vaikeuksista, kohtasi määrältään ja rakenteeltaan muuttuneen metsänomistajajoukon. Yksityismetsänomistajien lukumäärä lähes kaksinkertaistui vuosina 1910–1930 torpparien itsenäistymisen ja tilojen jakamisen myötä. Suomessa oli vuonna 1910 noin 125 000 itsenäistä viljelmää, mistä niiden lukumäärä kasvoi 246 000 viljelmään vuoteen 1929 mennessä.² Yksityismetsänomistajien metsät olivat lähes poikkeuksetta osa maatilakokonaisuutta, joka muodostui viljelmästä ja metsälöistä. Maailmansotien välisenä aikana maataloihin kuuluneiden metsälöiden keskimääräiset pinta-alat pienentyivät. Metsäteollisuuden näkökulmasta puuraaka-aine jakaantui pienentyneinä kokonaisuuksina aiempaa useampien metsänomistajien haltuun. Puukauppaan vuosittain osallistuneiden metsänomistajien määrä kasvoi, mihin vaikutti yksityismetsälöiden

¹ Borg 1905: 3.

² SVT III Maatalous 9, 1916: 54, 77; SVT III Maatalous 17, 1923: 28–29; FOS III Lanthushållning 26:1, 1932: 8–9; Viljelmien lukumäärässä ovat mukana yli 0,5 hehtaaria suuremmat viljelmät.

lukumäärän lisäksi metsäteollisuuden raakapuun ostomäärien kasvu ja puunhankinta-alueiden laajentuminen. Kauppojen lukumäärää kasvatti myös hankintahakkuiden yleistyminen, sillä hankintahakkuissa kerralla hakattavat puumäärät olivat yleisesti pienemmät kuin pystykaupoissa. Yksityismetsien hakkuut olivat vuonna 1920 suuruudeltaan keskimäärin 1 093 k-m³, vuonna 1929 keskimäärin 360 k-m³ ja vuonna 1938 keskimäärin 203 k-m³. Puukaupasta oli muodostumassa metsänomistajan taloudessa muutaman vuoden välein toistuva tapahtuma, jossa hakkuu rajattiin osaan metsälön alasta.³

Puukauppa oli tärkeää sekä yksityismetsänomistajille että metsäteollisuudelle. Metsäteollisuus käytti sahoilla, hiomoissa ja selluloosatehtaissa puuta, josta sahatukeista noin 2/3 ja kuusipaperipuustakin yli puolet oli peräisin yksityismetsänomistajien metsistä.⁴ Puukauppa yksityismetsänomistajien kanssa oli metsäteollisuuden laajamittaisen toiminnan elinehto. Metsien kokonaishakkuumäärästä saatiin vuosina 1929–1938 noin 69 % yksityismetsistä (keskimäärin 17,1 miljoonaa k-m³/vuosi). Tämän lisäksi yksityismetsien keskimääräinen kotitarvehakkuu oli noin 12,3 miljoonaa k-m³ vuodessa.⁵ Metsänomistajille puukaupasta saadut tulot olivat tärkeä lisä maatalous- ja sivutulojen ohessa. Metsätuloja käytettiin sekä elinkustannusten että maatalouden investointien kattamiseen.

Yksityismetsänomistajien ja metsäteollisuuden ohella puukaupan sujuvuus oli tärkeää myös puukauppaa sivusta seuranneille ja siitä toimeentuloaan saaneille metsä- ja uittotyöntekijöille. Vuosina 1933–1934 metsä- ja uittotoissa työskenteli kuukausittain enimmillään lähes 190 000 miestä.⁶ Työllisyyden lisäksi puukaupalla oli laajempikin vaikutuksensa maan talouteen. Metsätalous ja puu- ja paperiteollisuus muodostivat maailmansotien välisenä aikana Suomen bruttokansantuotteesta keskimäärin 20 % ja viennin arvosta keskimäärin 85 %.⁷ Puukaupan määrä ja sujuvuus heijastuivat siten koko yhteiskuntaan.

Metsäteollisuuden puunhankinta perustui metsäteollisuuden omien metsien hakkuiden ohella pysty- ja hankintakauppoihin. Pystykaupassa metsäteollisuus sopi yleensä kahden vuoden hakkuuoikeudesta, jonka perusteella se sai hakata metsänomistajan metsää kaupakirjan ehtojen rajoissa. Hankintakaupassa metsänomistaja erillistä hankintalisää vastaan hakkasi ja vedätti puutavaran sovittulle varastopaikalle. Hankintakaupat yleistyivät 1930-luvulla, kun yksityismetsänomistajat lisäansioita saadakseen myivät etenkin pieniläpimittaista havupuuta hankintana.

Puukaupassa vaihdetun puun määrä ja hinta vaihtelivat voimakkaasti kansainvälisten taloudellisten suhdanteiden myötä. Suhdanteet vaikuttivat erityisesti järeän puutavaran kauppaan. Ensimmäisen maailmansodan ja kansalaissodan vuoksi teollisuus käytti vuonna 1918 markkinoitua järeää puutavaraa 1,6 miljoonaa k-m³, mikä oli vain 17 % vuoden 1913 käyttömäärästä (9,5 miljoonasta k-m³). Edellisen kerran teollisuus oli käyt-

³ Keskusmetsäseura Tapion toiminta v. 1938 ja metsänhoitolautakuntien toiminta vv. 1929–1938, 1939: 146–147; Järveläinen 1955: 11; Osara 1936a: 6–7; Osara 1935: 49; Puumäärän tilavuus ilmoitetaan kiintokuutiometreinä (k-m³).

⁴ Saari 1934: 196; Puunjalostusteollisuuden kuluttaman puuraaka-aineen määrät ja sen raaka-ainekustannukset, Yleinen, kirjeenvaihto, muistiot ym. SMKL.

⁵ Osara, Pöntynen & Erkkilä 1948: 59; Kotitarvekäytön suuruudesta myös Myllyntaus & Mattila 2002.

⁶ Pöntynen 1936b: 72. Metsä- ja uittotyöntekijöiden määrä vaihteli kuukausittain voimakkaasti. Metsä- ja uittotyössä oli elokuussa 1934 noin 16 000 työntekijää; Myös Heikinheimo & Ristimäki 1956: 26–30, 47–54.

⁷ Hjerpe 1988: 66–71, 284; Oksanen & Pihkala 1975: taulukko 2.

tänyt järeää puutavaraa yhtä vähän 1870-luvulla. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen metsäteollisuuden tuotanto elpyi nopeasti ja sotaa edeltänyt taso järeän puutavaran käytössä saavutettiin vuonna 1923. Maailmansotien välisenä aikana järeän puutavaran käyttö oli suurimmillaan vuosina 1927 ja 1937, jolloin järeää puutavaraa käytettiin yli 13 miljoonaa k-m^3 vuodessa. Näiden suhdannehuippujen väliin sattui 1930-luvun alun taloudellinen lama, joka hiljensi yksityismetsien puukaupan. Järeän puutavaran käyttö vähentyi 8 miljoonaan k-m^3 .⁸ Järeän puutavaran kaupassa siirtymät kireän ostokilpailun ja puun ylitarjonnan välillä olivat nopeita ja vaikeasti ennakoitavissa.

Pienen havupuun käyttöön taloudelliset suhdanteet eivät vaikuttaneet yhtä voimakkaasti. Pienen havupuun käyttömäärä kasvoi tasaisesti koko maailmansotien välisen ajan. Kuusipaperipuun käyttö oli suurimmillaan 6,7 miljoonaa k-m^3 (1937) ja mäntypinotavaran 1,8 miljoonaa k-m^3 (1938).⁹ Teollisuuden raakapuun käyttömäärät eivät kuitenkaan suoraan kuvasta yksityismetsien puukaupan määrällistä kehitystä. Yksityismetsien puukaupan muutokset olivat metsäteollisuuden raakapuun käyttömäärien kehitystä jyrkemmät, sillä metsäteollisuuden omien metsien ja valtion metsien hakkuisiin taloudelliset suhdanteet vaikuttivat heikommin. Taloudellisten suhdanteiden aiheuttamat muutokset teollisuuden puuraaka-aineen tarpeessa heijastuivat voimakkaimmin yksityismetsien puukauppaan.

1.1 Tutkimuskohteena puukaupan säännöt

Tämän tutkimuksen kohteena ovat yksityismetsänomistajien ja metsäteollisuuden keskinäisessä puukaupassa maailmansotien välisenä aikana noudatetut tavat ja säännöt. Puukaupan sääntöjen ymmärtämiseksi tutkimuksessa esitellään puukaupan solmimisprosessin eri vaiheet myyjän ja ostajan tapaamisesta aina kauppahinnan maksamiseen. Puukaupan vaiheiksi on tässä tutkimuksessa määritelty kauppakumppanin etsiminen ja kohtaaminen, kaupan kohteena olevan puuston valinta, kauppahinnasta ja -ehdoista sopiminen, puutavaran mittaaminen ja kauppahinnan maksaminen.

Tutkimuksessa etsitään vastausta kysymyksiin millaisia puukaupan säännöt olivat ja miten ne muuttuivat maailmansotien välisenä aikana. Sääntöjen muutoksen yhteydessä kysytään miksi ja kenen toimesta puukaupan säännöt muuttuivat tai säilyivät ennallaan. Sääntöjen kehitystä tarkastellaan lähinnä puukaupan toisen osapuolen, yksityismetsänomistajien, näkökulmasta. Näkökulman valinta perustuu yhtenä lähdeaineistona käytetyn Metsäkaupat -muistitietoaineiston perusteella muotoutuneeseen lähtöoletukseen, että erityisesti ostajat määrittivät puukaupan sääntöjä. Tutkimuksessa selvitetään, oliko met-

⁸ Kunnas 1973: 114–115. Kunnas erottaa muun raakapuun käytön kotitarvekäytöstä nimeämällä edellisen markkinoiduksi raakapuuksi. Markkinoitu raakapuu sisältää kaiken kotitarvekäytön ulkopuolisen puunkäytön, myös metsäteollisuuden omista metsistään saaman puuraaka-aineen. Tässä tutkimuksessa käytetään käsitteen markkinoitu raakapuu tilalla käsitettä raakapuu. Vain tilanteissa, joissa on tarpeellista tehdä ero kotitarvekäytön ja muun raakapuun käytön välillä käytetään käsitettä markkinoitu raakapuu. Kunnas ei ilmoita, tarkoittavatko teoksessa *Metsätaloustuotanto Suomessa 1860–1965* esitetyt laskelmat kuorellista vai kuoretonta tilavuutta. Verrattaessa Kunnaksen lukuja Osaran, Pöntynen & Erkkilän (1948) teoksessa *Suomen puun käyttö ja metsätase* ilmoitettuihin lukuihin, voi päätellä, että Kunnaksen ilmoittamat luvut tarkoittavat puumäärää kuoretta.

⁹ Kunnas 1973: 114–115.

sänomistajien mahdollista vaikuttaa puukaupan sääntöihin ja mitkä tekijät edistivät heidän vaikutusmahdollisuuksiaan.

Puukaupan sääntöjä tässä tutkimuksessa määriteltynä kokonaisuutena on tutkittu vähän. Puukauppaa ovat pro gradu -töissään selvittäneet mm. Veikko Niiranen (1952) ja Matti Hakala (1956). Niiranen tutki Kyrösjärven vesistöalueen puutavarakauppoja 1800-luvun lopulla ja Hakala Rosenlewin Porin sahan puunhankintaa 1900–1914. Opinnäyte-työt käsittelevät mielenkiintoisesti kahden alueen puunhankintaa ja täydentävät osaltaan ajankuvaa, josta tämä tutkimus lähtee liikkeelle. Jukka Lummelahden (1992) kuvasi Enso-Gutzeitin metsäosaston toimintaa vuosina 1920–1939. Lummelahden työ on harvoja maailmansotien välisen ajan puunhankintaa valottavia tutkimuksia. Niko Hänninen on sekä pro gradu -työssään (2001) että lisensiaatintyössään (2003) tutkinut Veitsiluodon sahan ja selluloosatehtaan puunhankintaa maailmansotien välisenä aikana. Valtion omistaman Veitsiluodon puut ostettiin pääosin Pohjois-Suomessa sijainneista valtion metsistä. Hännisen tutkimukset keskittyvät puunhankinnan kokonaisuuden kuvaamiseen, eikä hän tarkemmin selitä puukaupassa noudatettuja sääntöjä. Puukaupan tutkimuksen aihepiiriä sivuaa vuonna 2000 julkaistu Tapio Karjalaisen väitöskirja puutavarayhtiöiden maanhan- kinnasta ja -omistuksesta Pohjois-Suomessa vuosina 1885–1939.

Tässä tutkimuksessa puukaupan sääntöjä tarkastellaan tukeutuen institutionaalisen taloushistorian peruskäsityksiin instituutioiden (sääntöjen), organisaatioiden ja toiminta- ympäristön vuorovaikutuksesta. Douglass C. Northin mukaan instituutiot ohjaavat ta- loudellista toimintaa. North määrittelee instituutiot säännöiksi ja toimintatavoiksi, jotka sallivat, kieltävät ja asettavat ehtoja toiminnalle, ts. luovat inhimillisen toiminnan rajat. Instituutiot vähentävät epävarmuutta ja kustannuksia tarjoamalla valmiit toimintamal- lit eri tilanteisiin. North luokittelee instituutiot virallisiin (*formal*) ja epävirallisiin (*infor- mal*) sekä luotuihin (*created*) ja itsestään muotoutuneisiin (*evolved*). Virallisia instituutioi- ta ovat poliittiset, oikeudelliset ja taloudelliset säännöt ja sopimukset. Epäviralliset ins- tituutiot ovat virallisten instituutioiden laajentumia ja muunnelmia, vakiintuneita tapoja ja sanktioita.¹⁰

Virallisista ja epävirallisista instituutioista puhuttaessa käytetään tässä tutkimuksessa il- mauksia kirjoitetut ja kirjoittamattomat säännöt. Kirjoittamattomat säännöt voivat syntyä ja muuttua ilman organisaatioiden tietoista tavoitetta, mutta kirjoitettujen sääntöjen muutos vaatii osapuolten aktiivista toimintaa. Sääntöjen muutosnopeus vaihtelee. Kirjoitettu sään- tö voi muuttua nopeasti esimerkiksi uuden lain tullessa voimaan tai sopimusehdon lisäyk- senä kauppakirjalomakkeeseen. Kirjoittamattomat säännöt muuttuvat hitaammin ja yleensä pehmentävät kirjoitettujen sääntöjen aiheuttamaa muutosta. Kirjoittamattomat säännöt vahvistavat ja tukevat kirjoitettuja sääntöjä, mutta voivat toimia myös niitä vastaan.¹¹

Kirjoitettuihin sääntöihin verrattuna kirjoittamattomien sääntöjen muutoksen toden- taminen on ongelmallisempaa. Esimerkiksi tässä tutkimuksessa käytetyn Metsäkaupat -muistitietoaineiston kirjoittajat kertovat kirjoittamattomista säännöistä, mutta yleensä niiden muuttumista ajassa ei voinut yksiselitteisesti päätellä. Muistitietoaineiston kirjoit- tajat kuvaavat puukauppaa 1800-luvun lopulta 1960-luvulle, joten yksinomaan muistitie- toaineistossa kuvattujen kirjoittamattomien sääntöjen muutosta on vaikea osoittaa tapah-

¹⁰ North 2005: 48; North 1999: 4, 40–41, 47; Lamberg & Ojala 1997: 10; Eggertsson 1996: 7–13.

¹¹ Eggertsson 1996: 19.

tuneeksi vuosina 1919–1939. Kirjoittamattomien sääntöjen muutos on mahdollista ajoittaa, mikäli kirjoittajat kertomuksessaan ilmoittavat ajankohdan tai muutoksen ajoittamista tukee sen esiintyminen myös muussa aineistossa. Kirjoittamattomien sääntöjen ajoittamisen ongelmallisuus toistuu sääntöjen muutoksen, syyn ja toteuttajan arvioimisessa. Kirjoittamattomista säännöistä on kirjoitettuja sääntöjä vaikeampaa todeta miksi ja kenen toimesta sääntö muuttui. Muutoksen selittämistä vaikeuttaa myös se, että kirjoittamattomat säännöt syntyivät ja muuttuivat muun toiminnan ohessa usein ilman selkeästi havaittavaa ajankohtaa. Kirjoittamattomien sääntöjen havaitseminen helpottuu, kun kirjoittamaton sääntö muuttuu kirjoitetuksi säännöksi esimerkiksi metsäteollisuusyrityksen ohjeissa tai kauppakirjalomakkeissa.

Puukaupan sääntöihin vaikuttivat useat eri organisaatiot. Organisaatiot ovat institutionaalisen taloushistorian näkökulmasta pelaajia, jotka noudattavat, rikkovat tai muuttavat pelin sääntöjä saavuttaakseen omat tavoitteensa. Organisaatioihin luetaan institutionaalissa taloushistoriassa taloudelliset, poliittiset ja sosiaaliset organisaatiot sekä koulutukseen liittyvät organisaatiot. Myös yksilö, kuten metsänomistaja, voidaan määritellä pelaajaksi. Puukaupan sääntöihin vaikuttivat viralliset organisaatiot, kuten yritykset tai yhdistykset ja epäviralliset organisaatiot, kuten kyläyhteisöt. Puukaupan organisaatiot toimivat valtakunnan-, alue- ja paikallistasoilla. Organisaatiot muokkaavat sääntöjä omaa toimintaansa tukeviksi, mikäli valtio ei rajoita sitä.¹²

Metsänomistajien valtakunnalliseksi etujärjestöksi kasvoi vuonna 1917 perustettu Maataloustuottajain Keskusliitto (MTK). MTK otti metsätalouden näkyvämmiin toimintaohjelmaansa 1920-luvun loppuvuosina ja nousi 1930-luvulla yksityismetsänomistajien valtakunnalliseksi edustajaksi. MTK neuvotteli puukaupasta Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton (SPKL) kanssa, jonka taakse olivat järjestäytyneet merkittävimmät metsäteollisuusyhtiöt. Valtakunnallisesti toimineen SPKL:n lisäksi metsäteollisuusyritykset solmivat alueellisia ostorenkaita, joissa ne sopivat raakapuun ostoalueista ja kantohinnoista. Ostorengaat vähensivät ostajien keskinäistä kilpailua tarjolla olevasta puuraaka-aineesta. MTK:n ja SPKL:n kanssa vuorovaikutuksessa toimivat valtionhallinnon lainsäädäntöön ja muuhun yksityismetsätalouden ohjaukseen liittyneet organisaatiot. Yksityismetsätalouden valvonta oli vuosina 1918–1928 lääninmetsälautakuntien ja vuodesta 1929 alkaen kahden keskusmetsäseuran ja niiden alaisuudessa toimineiden 18 metsänhoitolautakunnan vastuulla.

Aluetasolla ostajien toiminta perustui metsäteollisuusyrityksiin ja raakapuun ostoyhteistyötä järjestäviin organisaatioihin. Myyjien puukauppaa aluetasolla ohjasivat maatalousjärjestöt, lääninmetsälautakunnat ja metsänhoitolautakunnat, joista kaksi jälkimmäistä asettuivat myyjien ja ostajien välimaastoon velvollisuutenaan valvoa ja ohjata yksityismetsätaloutta. Paikallistasolla ostajat toimivat oman hankintaorganisaationsa ohjeiden mukaisesti ja myyjä avustivat mm. maanviljelysseurat ja metsänhoitoyhdistykset. Yksittäisen puukaupan ehdoista päättivät lopulta kuitenkin myyjä ja ostaja.

Institutionaalisisessa taloushistoriassa organisaatioiden toimintaympäristöä verrataan pelikenttään, jossa pelaajat (organisaatiot) toimivat pelisääntöjen (instituutioiden) mukaisesti. Toimintaympäristön olosuhteet ja niiden odotettavat tai toteutuneet muutokset

¹² North 1999: 5; Lamberg & Ojala 1997: 10; Alston 1996: 31.

heijastuvat organisaatioiden tarpeeseen muuttaa sääntöjä. Puukaupassa toimintaympäristön keskeisiä tekijöitä olivat alueen luonto (puuvarat ja kaukokuljetusväylät), metsänomistusolot, metsäteollisuuden raaka-ainetarve ja taloudelliset suhdanteet. Muutokset näissä puukaupan toimintaympäristön keskeisissä tekijöissä heijastuivat muutostarpeena puukaupan sääntöihin. Sääntöjen noudattaminen ja muuttaminen liittyivät kiinteästi pyrkimykseen alentaa taloudellisesta toiminnasta aiheutuvia taloustoimikuluja (*transaction costs*).¹³ Puukaupassa taloustoimikuluja aiheutui mm. informaation hankkimisesta, kauppakumppanin etsimisestä, kauppaehtoista neuvottelusta, sopimuksen laatimisesta, sopimuksen toteutumisen varmistamisesta, omistusoikeuden turvaamisesta ja kauppahinnan maksamisesta. Puukaupan sääntöjen muutoksen taustalla oli sääntöön kohdistunut muutosehdotus, joka toteutuessaan muuttui puukaupan säännöksi. Säännön muuttaminen saattoi aiheuttaa muutosehdotuksia myös muihin puukaupan sääntöihin. Muutosehdotuksia tuottivat yksityismetsänomistajien ja metsäteollisuuden lisäksi muut yksityismetsätalouteen liittyneet organisaatiot. Muutosehdotuksen muuttaminen säännöksi edellytti päätösvaltaa ja voimaa toteuttaa haluttu sääntömuutos.

Institutionaalisen taloushistorian mukaan organisaation toimintaedellytyksiä edesauttaa asiaan liittyvän tiedon määrä ja tiedon kasautuminen tapahtumien toistuesssa.¹⁴ Puukaupan toteutumiseen vaikutti, miten hyvin myyjä ja ostaja tunsivat vallitsevat säännöt ja pystyivät toimimaan niiden puitteissa tai niitä muuttaen. Puukaupassa vallitsi tiedon epätasapaino: ostajalla oli usein enemmän tietoa kuin myyjällä. Metsäteollisuuden edustajina kauppatilanteessa olivat metsäalan ammattilaiset, jotka tekivät säännöllisesti puukauppaa eri myyjien kanssa. Ostajien tietämys puukaupan markkinatilanteesta, hinnoista ja jopa kaupan kohteena olevasta puustosta olivat usein paremmat kuin myyjien. Metsänomistajien puutteellisten tietojen taustalla oli puukauppatapahtumien harvalukuisuus ja metsänomistajien tietämättömyys oman metsän puuvaroista. Pienmetsälön omistajalle solmittu puukauppa saattoi olla ainutkertainen tapahtuma, sillä puun kasvu tukkipuukksi vaatii 80–120 vuotta. Yksittäinen metsänomistaja ei 1900-luvun alussa yleensä tehnyt tukkipuukauppaa vuosittain, minkä vuoksi metsänomistajien tiedot ajankohtaisista säännöistä olivat vajavaisia. Metsänomistajien oli hankittava tieto joko tapaamiltaan ihmisiltä tai erilaisista julkaisuista.

1.2 Käsitteet ja rajaukset

Puukaupalla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa tapahtumaketjua, joka alkaa myyjän ja ostajan etsiessä toisiaan solmiakseen puukaupan ja päättyy puutavaran luovutusmittaukseen ja kauppahinnan maksamiseen. Puukauppa, jossa kaupan kohteena on alueen puusto, on erotettava metsäkaupasta. Metsäkaupalla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa metsäkiinteis-

¹³ North 1999: 28, 62, 66; Lamberg, Ojala & Eloranta 1997: 26, 32–33. Lamberg, Ojala ja Eloranta käyttävät käsitettä liiketoiminnan kustannukset; Eggertsson 1996: 8–9.

¹⁴ North 1999: 12, 56–57; Lamberg, Ojala & Eloranta 1997: 25; Eggertsson 1996: 19.

tön kauppaa, jossa kaupan kohteena on metsäalue (maapohja ja siinä kasvava puusto).¹⁵ Puukauppa kohdistuu joko metsän puustoon kauppakirjan ehtojen mukaisesti tai sovit- tuun määrän eri puutavaralajeja. Puutavaralajit valmistettiin pyöreästä puusta sovittujen pituus- ja läpimittojen sekä laatuvaatimusten mukaisiksi. Kaupan kohteena oli maailman- sotien välisenä aikana lukuisia eri puutavaralajeja. *Tapion taskukirjassa* vuodelta 1937 luetellaan 12 pyöreää puutavaralajia.¹⁶ Tässä tutkimuksessa eri puutavaralajeista käyte- tyt käsitteet määritellään tarkemmin liitteessä 2. Tutkimus rajataan havutukkeihin, kuusi- paperipuuhun ja mäntypinotavaraan, jotka olivat keskeisiä puutavaralajeja sekä metsän- omistajien puunmyynnissä että metsäteollisuuden puunhankinnassa. Vuosina 1925–1926 nämä puutavaralajit muodostivat keskimäärin 60 % kaakkoissuomalaisen tilojen metsä- talouden rahatuloista ja noin 89 % teollisuuden käyttämästä puuraaka-aineesta.¹⁷

Järeällä puutavaralla tai sahapuulla ymmärretään tässä tutkimuksessa havutukke- ja, jotka olivat pääosin sahateollisuuden käyttämää mäntytukkia ja vähäisessä määrin myös kuusitukkia. Koivutukit rajataan tutkimuksen ulkopuolelle. Pienellä tai pieniläpi- mittaisella havupuulla tarkoitetaan hiomoiden ja selluloosatehtaiden käyttämää kuusta ja mäntyä (hiomopuu sekä kuusi- ja mäntypaperipuu) sekä männystä valmistettuja kaivos- pölkkyjä (mäntypropsi). Mäntypaperipuusta ja kaivospölkkyistä käytettiin yhteisnimitys- tä mäntypinotavara. Kaivospölkkyjä ostivat vientiä varten lähinnä metsäteollisuuden ul- kopuoliset tahot, minkä vuoksi niiden kauppaa tarkastellaan vähemmän.¹⁸ Osassa käyte- tyistä lähdeaineistoista käsitteet pieni havupuu, paperipuu ja propsi määritellään vaihte- levästi. Eri lähteiden määritelmät on pyritty muuttamaan yhteneviksi tässä tutkimukses- sa käytettyjen määritelmien kanssa. Halot rajataan tutkimuksen ulkopuolelle. Puumää- rä ilmoitetaan joko kuutiojalkoina (m^3), pinokuutiometreinä (pm^3) tai kiintokuutiometrei- nä (k-m^3). Yleinen käytäntö maailmansotien välisenä aikana oli, että puumäärä ilmoitet- tiin kuoretta. Tässä tutkimuksessa puumäärän tilavuus tarkoittaa kuoretonta tilavuutta, el- lei toisin ilmoiteta.

Eri myyntitavoista tutkimuksessa keskitytään hankinta- ja pystykauppoihin, joista laa- dittiin kauppakirja. Hankintakaupassa metsänomistaja sitoutui erillisestä korvauksesta

¹⁵ Hankintakaupassa puutavaran omistusoikeus siirtyy myyjältä ostajalle luovutusmittauksessa. Mittaukses- sa määritetään kauppahinnan perustana oleva puumäärä. Ostajan kannalta tilaisuutta voi nimittää myös vastaanottomittaukseksi. Tässä tutkimuksessa käytetään käsitettä luovutusmittaus; Metsäkauppa voi tar- koittaa joko puutavaran tai metsäalueen kauppaa. Suomen kielen perussanakirja, toinen osa 2001: 202; Myös Kiviniemi 2004: 543–544.

¹⁶ *Tapion taskukirja 1937*: 122–124. Pyöreää puutavaraa olivat paperipuu (sulfiittipuu, sulfaattipuu ja hio- mopuu), kaivospölkky eli propsit, koivupropsi, rullapuu, faneerikoivu, tulitikkupuu, lainekoivu, visakoivu, johtopylväs ja -paalu, hollanninpelkka, kuusiriuku ja keksinvarsi. Pyöreän puutavaran lisäksi muita puu- tavaralajeja olivat veistetyt puutavarat, halkaistut puutavarat ja sahatut puutavarat; Myös *Tapion taskukir- ja 1919*: 84–85, 1926: 120–121, 1931: 135–139.

¹⁷ Kunnas 1973: 114–115; Virolainen 1943: 42. Virolaisen mukaan Karjalan kannaksen yksityismetsänomis- tajien vuonna 1938 myymän puun arvosta 88 % muodostui paperipuusta ja järeästä puutavarasta; Piha 1941: 53, 120.

¹⁸ Pienpuukomitea (Komiteanmietintö 16/1933: 6) määritteli järeän puutavaran ja pienpuun seuraavasti. Jä- reä puutavara: sahatukit, faneeri- ja tulitikkupuut, mastopuut, erilaiset johtopylväät paalut, pelkat, raken- nushirret, tavalliset parrut ja ratapölkkyt. Pienpuu: halot, paperipuut, kaivospölkkyt, Egyptin parrut, leherit, riu'ut, aidakset, heinäseipäät.

(hankintalisä) hakkaamaan ja vedättämään puutavaran sovitulle varastopaikalle.¹⁹ Pystykaupassa metsänomistaja myi ostajalle hakkuuoikeuden omistamaansa metsään, mikä perusteella ostaja hakkasi ja vedätti kauppaan sisältyneet puut varastopaikalle. Pystykauppa voitiin sopia myös siten, että myyjä hakkasi ja kuljetti puut varastolle ostajan ohjauksessa ja sai työstä erillisen korvauksen.²⁰ Myyntitavoista tutkimuksen ulkopuolelle rajataan huutokauppa ja kauppa suljetuin tarjouksin, joita käytettiin yleensä valtion tai suurten yksityismetsien puukaupoissa. Samoin tutkimuksen ulkopuolelle jätetään käteis- ja toimituskaupat. Käteiskauppa oli hankintakaupan muoto, jossa metsänomistaja myi ostajalle kaukokuljetusreitillä varrella olevan valmiin puutavaran. Käteiskaupoissa kaupparikirjan asemesta laadittiin yleensä vain mittaukselliset luovutusmittauksen yhteydessä. Toimituskaupassa myyjä kuljetti valmistamansa puutavaran sahalle tai tehtaalle asti, jolloin myyjä vastasi hakkuusta, vedätyksestä ja kaukokuljetuksesta.

Puukaupasta päättäneitä myyjää ja ostajaa nimitetään tässä tutkimuksessa puukaupan osapuoliksi. Puukauppaan liittyneitä muita tahoja ja organisaatioita nimitetään puukaupan vaikuttajiksi. Puukaupan toimijat on yhteisnimitys puukaupan osapuolille ja vaikuttajille. Yksityismetsätalouden edustajilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa organisaatioita, joiden tavoite oli tukea ja auttaa yksityismetsänomistajia metsätalouteen liittyvissä asioissa. Näitä organisaatioita olivat Maataloustuottajain Keskusliitto maakunta- ja paikallisorganisaatioineen, Pellervo-Seura, maanviljelys- ja talousseurat sekä metsänhoitoyhdistykset. Yksityismetsien hoitoa ja käyttöä valvoi vuoden 1917 asetuksen perusteella kahdeksan lääninmetsälautakuntaa ja vuoden 1928 yksityismetsälain perusteella Keskusmetsäseura Tapio kuudentoista metsänhoitolautakunnan ja Föreningen för Skogskultur kahden metsänhoitolautakunnan voimin.

Myyjällä tarkoitetaan yksityismetsänomistajaa ja ostajalla metsäteollisuuden puunostajaa. Tutkimus rajataan yksityismetsänomistajien puukauppaan, sillä muiden metsänomistajaryhmien puukauppa oli lähtökohdiltaan erilaista. Valtion, kuntien tai muiden suurmetsänomistajien myydessä puuta metsäteollisuudelle myyjän edustajina toimivat yleensä palkatut metsäalan ammattilaiset. Yksityismetsänomistajien oli useimmiten selviydyttävä puukaupasta omin tiedoin ja taidoin. Tutkimuksen ulkopuolelle rajataan ne yksityismetsänomistajat, joiden puukauppaa valtio sääteläi. Näitä olivat mm. asutuslalliset, joiden puukauppa oli asutuslautakuntien tai metsänhoitolautakuntien valvonassa. Tutkimuksen ulkopuolelle jäävät jo aluerajauksen perusteella Helsingin ja Vaasan ruotsinkieliset metsänhoitolautakunnat, jossa yksityismetsänomistajat saivat puukaupassa apua alueilla toimineilta yksityishoitoalueilta (*privata skogsrevir*). Nämä osallistuivat aktiivisesti puukauppaan järjestämällä mm. yhteismyyntejä. Vuonna 1929 yksityisomis-

¹⁹ Laitakari 1960: 252–262; Järveläinen 1955: 328; Metsähallitus erotti toisistaan puuhuutokaupat, välikirjakaupat, konsessiokaupat ja vähittäiskaupat (käsikaupat); Puutavaran vedätys tarkoitti puutavaran kuljettamista hevosen vetämässä reessä; Tässä tutkimuksessa käytetään käsitettä myyntitapa viittaamaan sekä hankinta- ja pystykauppoihin että myös summa- ja runkokauppoihin ja tilavuuteen perustuviin kauppoihin.

²⁰ Osara 1935: 92; Purhonen 1911: 4–5; Laatokan puu Oy Metsäkontrahti (Puut varastopaikalle ajettuna) (–/1935). Suluissa olevat tiedot tarkoittavat painovuotta (–) ja vuotta, jolloin sopimus oli todetusti käytössä (1935).

tuksessa olleista metsälöistä noin 10 % sijaitsi maan ruotsinkielisillä alueilla.²¹ Yksityismetsänomistaja-käsitteen rinnalla tutkimuksessa käytetään aikalaistilastojen määritelmää yksityisluontoiset metsät. Tällä tarkoitettiin yksityismetsälain alaisia metsiä, joita maatilametsälöiden lisäksi olivat metsäteollisuuden, säätiöiden, kaupunkien, kuntien ja muiden yksityisten omistajaryhmien metsät. Yksityisluontoiset metsät -käsitteen ulkopuolelle jäivät valtion ja seurakuntien metsät.²²

Ostajista tarkastelu kohdistetaan suurimpiin metsäteollisuusyhtiöihin, joita Itä-Suomessa olivat mm. Enso-Gutzeit, Kymin Osakeyhtiö ja Yhtyneet Paperitehtaat Oy. Hakkuuvuonna 1933/34 suurimmat metsäteollisuusyhtiöt hakkasivat yksityismetsistä hakatusta järeästä puusta 60 % ja paperipuusta 49 %. Tämän lisäksi osa metsänomistajien itse hakkaamasta puutavarasta myytiin samoille metsäteollisuusyhtiöille. Kaikkiaan tutkimuksessa tarkastellaan 28 Itä-Suomessa toimineen puunostajan lähes sataa erilaista kauppakirjalomaketta tai kauppakirjaa. (Liite 1). Yhtiöistä käytetään liitteessä 1 esitetyjä nimiä, vaikka joidenkin yhtiöiden nimissä tapahtui muutoksia maailmansotien välisenä aikana. Tekstissä yhtiöiden nimi esitetään ensimmäisen kerran esiintyessä kokonaisuudessaan, mutta myöhemmin nimistä yleensä jätetään mm. osakeyhtiötä tarkoittavat lyhenteet pois.²³

Tutkimuksessa tarkastellut metsäteollisuusyhtiöt olivat Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton (SPKL) jäseniä. Ainoastaan metsänomistajain yhteenliittymä Metsäliitto Oy ja saksalaisomisteinen O.Y. Waldhof A.B olivat Keskusliiton ulkopuolella. Tarkasteltujen metsäteollisuusyhtiöiden joukossa olivat lähes kaikki Itä-Suomessa puuta ostaneet hiokkeen tai selluloosan valmistajat. Sahateollisuuden harjoittajista jää tutkimuksen ulkopuolelle lähinnä pieniä sahoja, joiden hankintamäärät Itä-Suomen puukauppaan nähden jäivät vähäisiksi ja paikallisiksi. Tutkimuksen ulkopuolelle rajataan välittäjät (leveranssimiehet) ja ulkomaalaiset ostajat. Välittäjien, jotka myivät ostamansa puun edelleen metsäteollisuudelle tai ulkomaille, osuus kolmen itäsuomalaisen metsänhoitolautakunnan alueelta yksityismetsistä hakkuuvuonna 1933/34 hakatusta järeästä puusta oli 19 % ja paperipuusta alle 5 % (taulukko 4.3.). Ulkomaalaisten ostajien toiminnan laajuudesta ei tutkimuksessa käytetyssä aineistossa ollut tarkempaa tietoa.²⁴ Metsänomistajien omien organisaatioiden noudattamia puukaupan sääntöjä tarkastellaan Metsänomistajain Metsäkeskus OY:n ja Metsäliiton kauppakirjojen avulla. Yksityismetsätalouden neuvonnasta ja valvonnasta vastaavan organisaation suosittelemia puukaupan sääntöjä selvitetään *Tapion taskukirjojen* avulla.

Alueellisesti tutkimus rajataan Itä-Suomeen, joka määriteltiin tutkimuksessa käytetyssä lähdeaineistossa usealla eri tavalla. Itä-Suomea rajasivat hallinnolliset läänit, jotka myös määrittivät vuoden 1917 asetuksen mukaisten lääninmetsälautakuntien toiminta-alueet. Lääninmetsälautakuntien vuosikertomuksia ja tilastoja käytettäessä tutkimus ra-

²¹ Centralskogsnämnden Skogskultur 1910–1985 (1985): 113–115, 169–174; Osara 1936a: 58–59. Osara tarkoittaa ruotsinkielisillä alueilla Helsingin ja Vaasan metsänhoitolautakuntia, joiden keskusjärjestönä toimi (Centralskogssällskapet) Föreningen för Skogskultur.

²² Yksityismetsälaki 11.5.1928: 31 §; Laitakari 1960: 376–377; Lappi-Seppälä 1940: 44–52; Komsu, Pelttari & Toijala 1937: 97–98. Metsähallitus vastasi kirkollisvirkatalojen metsien hoidosta vuosina 1892–1954.

²³ Hjerpe 1979: 157, 184–185; Suomen teollisuus ja kauppa 1936: 57; Pelttari 1935a: 19–20. Pelttari tarkoitti suurostajilla yhtiöitä, jotka jalostavat puuta tai vievät maasta pyöreää puutavaraa.

²⁴ Hartikainen 1940: 20–21.

jataan Viipurin, Kuopion ja osittain myös Mikkelin läänien mukaan. Vuodesta 1929 alkaen aluerajauksena käytetään yksityismetsälain mukaisten metsänhoitolautakuntien rajoja. Metsälautakuntien rajat oli määritetty siten, että metsänhoitolautakunnista muodostui metsätalouden kannalta mahdollisimman yhtenäisiä alueita. Tutkimuksessa käytetään lähinnä Etelä-Karjalan, Itä-Karjalan ja Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakuntien aineistoja.

Kolmas aluerajauksen peruste ovat vesistöalueet, jotka luonnollisina kaukokuljetusväylinä rajasivat myös metsäteollisuuden puunhankinta-alueita. Itä-Suomea peittivät seuraavat viisi vesistöaluetta: Saimaan eteläinen, Saimaan pohjoinen, Pielisen, Kaakkoisen rannikon ja Pohjois-Laatokan vesistöalue. Tutkimuksessa hyödynnetään mainittujen vesistöalueiden metsätaloudellisia tilastoaineistoja. Metsätalostokomitea ehdotti vuonna 1956, että metsänhoitolautakuntia käytettäisiin metsätalostollisen aluejaon pohjana ja vesistöalueita metsävaroja ja puun käyttöä koskevissa tilastoissa. Neljäs aluerajaus muodostui Metsäkaupat -muistitietoaineistosta, jossa Itä-Suomea määritti Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran käyttämä perinnealuejako. Tästä historiallisiin maakuntiin pohjautuvasta aluejaosta käytettiin lähinnä Etelä-Karjalan, Laatokan Karjalan ja Pohjois-Karjalan perinnealueisiin liittyvää aineistoa.²⁵

Itä-Suomea määritti vielä viides aluerajaus, jonka muodostivat alueella toimineiden metsäteollisuusyhtiöiden hankinta-alueet. Näiden tarkka selvittäminen ei tämän tutkimuksen puitteissa ollut mahdollista eikä tutkimuksen tavoitteen kannalta välttämätöntä. Metsäteollisuuden puunhankintaa tarkastellaan Kuusipaperipuuyhdistyksen piiri- jaon mukaisesti, jolloin Itä-Suomi rajoittui piirien III (Saimaan vesistöalue) ja IV (Kannas-Laatokka) mukaan. Läänien, metsänhoitolautakuntien, vesistöalueiden sekä perinnealueiden peittävyys on esitetty liitteessä 3.

Puukaupan sääntöjä tutkittaessa kaikkia esitettyjä aluerajauksia noudatetaan kulloisenkin lähteen määrittelyn mukaisesti. Alueellisesti eri tavoin määriteltyjen aineistojen muuttaminen yhdellä tavoin rajattua aluetta koskeviksi olisi ollut vaikeaa ja tutkimuksen tavoitteen kannalta jopa tarpeetonta. Puukaupan säännöt eivät noudata läänien, metsälautakuntien, vesistöalueiden tai edes metsäteollisuusyritysten hankinta-alueiden rajoja. Kuitenkin aluerajauksen pääpaino on Etelä-Karjalan, Itä-Karjalan ja Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunnissa. Metsänhoitolautakuntien valintaa keskeiseksi alueeksi tukee tutkimuksen tavoite, jossa puukaupan sääntöjä tarkastellaan yksityismetsänomistajan näkökulmasta. Yksityismetsätalouden ominaispiirteet, metsänomistajien järjestäytyminen ja puukauppaa tukeva neuvonta toteutuivat pitkälti metsänhoitolautakunnittain.

Itä-Suomi oli metsätalouden kannalta merkittävää aluetta, jossa oli runsaasti sekä yksityismetsänomistajia että metsäteollisuuden tuotantolaitoksia ja puunostajia. Viipurin läänin sahat, puuhiomot ja selluloosatehtaat käyttivät vuonna 1927 noin kolmanneksen kaikesta metsäteollisuuden käyttämästä kotimaisesta tukista ja pienestä havupuusta. Itä-Suomen merkitystä metsäteollisuuden puunhankinnassa osoittaa myös se, että metsäteollisuuden vuonna 1938 käyttämästä raaka-aineesta 38 % (6,9 miljoonaa m^3) saatiin Sai-

²⁵ Komiteanmietintö 89/1956: 10–11; http://www.finlit.fi/kra/kra3_2_alueet.htm, 16.6.2006; Myös teoksessa Laaksonen & Saarinen (2004).

maan-Pielisen ja Kaakkoisen vesistöalueryhmien metsistä.²⁶ Alueen pohjoisosien hakuissa korostuivat tukkikaupat, mutta teollisuuden pienen havupuun tarpeen kasvaessa ja kaukokuljetusmahdollisuuksien kehittyessä myös pienen puutavaran kysyntä kasvoi. Karjalan kannaksen läheisyydessä korostuivat pienen havupuun ja halkojen kauppa, mitä edistivät alueella sijainneet hiomot ja selluloosatehtaat sekä suuret asutuskeskukset. Hyvien vientisatamien vuoksi Itä-Suomessa hakattiin runsaasti kuusipaperipuuta ja mäntypinotavaraa vientiä varten.²⁷ Käytetystä puuraaka-aineesta valtaosa hakattiin yksityisten omistamista metsistä. Toisen valtakunnan metsien arvioinnin (vuosina 1936–1938) mukaan Saimaan-Pielisen vesistöalueryhmän alueella kasvullisesta metsämaasta 60 % oli yksityismetsänomistajien ja 24 % yhtiöiden hallussa. Kaakkoisen vesistöalueryhmän kasvullisesta metsämaasta vastaavat osuudet olivat 71 % ja 10 %. Loppuosa kasvullisesta metsämaasta jakautui mm. valtion, kuntien ja kaupunkien omistukseen.²⁸

Ajallisesti tutkimus rajataan vuosiin 1919–1939. Aikarajaukseen vaikutti merkittävästi sekä yhteiskunnassa että metsätaloudessa tapahtuneet muutokset. Aikarajausta ei ollut mahdollista perustaa yksistään puukaupan sääntöjen kehitykseen, sillä olemassa olevat säännöt pohjautuvat aina aiempiin sääntöihin ja tapahtumiin.²⁹ Yhteiskunnallisen kehityksen kannalta tutkimusta rajaa kaksi sotaa, joiden mukaan aikakautta nimitetään maailmansotien väliseksi ajaksi. Tutkimus päättyy vuoteen 1939, jolloin marraskuun viimeisenä päivänä alkanut talvisota romahdutti teollisuuden käyttämän raakapuun määrän ja samalla puukaupan polttopuukauppaa lukuun ottamatta. Valtio otti toisen maailmansodan aikana puukaupan ohjaukseensa ja valvontaansa, mikä muutti puukaupan sääntöjä ja luonnetta ratkaisevasti.³⁰ Puukaupan säännöt on tässä tutkimuksessa jaettu neljään eri ryhmään. Kaksi ensimmäistä ryhmää muodostavat säännöt, jotka olivat olemassa jo vuonna 1919. Nämä säännöt joko a) säilyivät ennallaan tai b) muuttuivat vuoteen 1939 mennessä. Kaksi jälkimmäistä ryhmää käsittävät säännöt, jotka muodostuivat vuoden 1919 jälkeen. Nämä säännöt joko c) säilyivät muuttumattomina vuoteen 1939 asti tai d) ehtivät muuttua vielä ennen toisen maailmansodan alkua.

1.3 Tutkimuksen rakenne

Tutkimuksessa selvitetään esiteltyjen rajausten puitteissa puukaupan sääntöjä ja niiden muutosta maailmansotien välisenä aikana. Käytetty lähdeaineisto esitellään luvussa kaksi. Lähdeaineistossa korostuvat kauppakirjat, jotka ovat keskeisin kirjoitettujen sääntö-

²⁶ Suomen teollisuus 1951: 563, 579; Osara, Pöntynen & Erkkilä 1948: 112–113; Osara 1936a: 25–27; Saari 1934: taulukot 11, 25.

²⁷ Vuoksi-Laatokan piiriin toimintakertomus 1.11.1927–31.10.1928, Metsänhoitajapiirien toimintakertomukset, EG (Enso-Gutzeit); Komiteamietintö 4/1900: 89–91, 99–100, 111–112; Itä-Karjalan metsänhoitolautakunnan toimintakertomus 10-vuotiskaudelta 1929–1938, 1939: 37–38; Virolainen 1943: 39–42; Piha 1941: 109–110; Pelttari 1935a: 16; Saari 1934: taulukko 25.

²⁸ Ilvessalo Y. 1942: 266. Saimaan-Pielisen vesistöalueryhmään oli yhdistetty Saimaan eteläinen ja pohjoinen sekä Pielisen vesistöalueet. Kaakkoisen vesistöalueryhmän muodostivat Kaakkoisen rannikon ja Pohjois-Laatokan vesistöalueet.

²⁹ Alston 1996: 25; North 1996: 349. North käyttää käsitettä *collective learning* kuvaamaan sääntöjen ja toimintatapojen muodostumista pitkän ajan kuluessa.

³⁰ Toisen maailmansodan aikaista metsätaloutta ja puukauppaa on kuvannut mm. Lindroos 1993.

jen lähde. Kauppakirjoissa ja kauppakirjalomakkeissa esiintyvien sopimusehtojen taustaa selvitetään puukauppaan liittyneiden organisaatioiden arkistoaineiston, tilastojen, kirjallisuuden ja muiden painettujen lähteiden perusteella. Puukaupan osapuolten, myyjien ja ostajien, kokemuksia puukaupan ehdoista ja niiden toteutumisesta tarkastellaan Metsäkaupat -muistitietoaineiston avulla.

Luvussa kolme esitellään puukaupan toimijat eli institutionaalisen taloushistorian käsittein ilmaistuna puukaupan pelaajat. Tekstissä luodaan kuva puukaupan osapuolten toimintatavoista ja -valmiuksista. Aluksi tarkastelunäkökulma on yksittäisen myyjän ja ostajan tasolla, josta siirrytään esittelemään viranomaisorganisaatioita ja kummankin osapuolen taustalle muotoutuneita organisaatioita. Tämän jälkeen kiinnitetään huomiota puukaupan organisaatioiden yhteistyön kehittymiseen ja sen vaikutuksiin puukauppaan. Luvun keskeinen tavoite on todentaa eroavaisuudet niin myyjien ja ostajien tieto- ja tietotasoissa kuin yksityismetsänomistajien ja metsäteollisuuden järjestäytymisessä.

Luvussa neljä esitellään puukaupan toimintaympäristöä (pelikenttää), jota hahmotetaan neljän asiakokonaisuuden kautta. Ensimmäisenä tarkastellaan metsänomistusta ja puuvarojen jakautumista eri omistajaryhmien kesken. Metsänomistus ja siinä tapahtuneet muutokset määrittivät puukaupan peruslähtökohdan: kaupan kohteena olevan raaka-aineen omistuksen ja saatavuuden. Raaka-aineen omistuksen jälkeen selostetaan raakapuun kokonaiskäyttöä ja metsäteollisuuden osuutta siitä, jolloin muotoutuu kuva puukauppaa ohjanneesta kysynnästä. Puukaupan sääntöjen taustoittamiseksi kuvataan, miten metsäteollisuus hankki tarvitsemansa raakapuun ja mikä merkitys yksityismetsillä ja metsäteollisuuden omilla metsillä oli teollisuuden puunhankinnassa. Neljännen luvun lopussa käsitellään kantohintojen muodostumista ja vaihtelua maailmansotien välisenä aikana. Kantohinta vaikutti solmittujen kauppojen määrään. Luvussa neljä kuvattu puukaupan toimintaympäristö ja sen kehitys välittyivät muutosehdotuksina puukaupan sääntöihin.

Viidennessä luvussa etsitään vastausta tutkimuskysymykseen, millaisia puukaupan säännöt olivat ja miten ne muuttuivat. Luvun alussa esitellään puukaupassa noudatettuja myyntitapoja, puukauppaa ohjanneita säädöksiä ja puukaupassa käytettyjä kauppakirjoja. Sen jälkeen seurataan puukaupan kulkua neuvottelun aloittamisesta kauppahinnan maksamiseen. Luvussa kuusi kootaan yhteen puukaupan sääntöjen keskeisimmät muutokset, etsitään selitystä, miksi ja miten puukaupan säännöt muuttuivat. Tässä yhteydessä tarkastellaan, miten puukaupan toimijat vaikuttivat sääntöihin ja saivat haluamansa muutokset toteutettua. Sääntöjen muutoksen ohella pohditaan myös syitä sääntöjen säilymiseen ennallaan niihin kohdistuneista muospaineista huolimatta.

2 Lähdeaineistot

Kokonaiskuva puukaupan säännöistä ja niiden muutoksesta muodostetaan erityyppisten ja eri tarkoituksiin tuotettujen lähdeaineistojen avulla. Lähdeaineistoille on ominaista tietojen pirstaleisuus. Missään käytetyissä lähdeaineistoissa ei kuvata tässä tutkimuksessa määriteltyä puukauppaprosessia alusta loppuun, vaan eri lähteet ikään kuin paljastavat hetkittäisiä välähdyksiä puukaupan vaiheista. Puukaupan sääntöjä löytyy kauppakirjoista sekä eri organisaatioiden asiakirjoista ja sopimuksista. Kirjallisista lähteistä muodostunutta kuvaa täydennetään puukauppaan liittyvällä muistitietoaineistolla, josta on haettu viitteitä etenkin puukaupan kirjoittamattomista säännöistä ja kirjoitettujen sääntöjen soveltamista käytäntöön. Muistitieto valottaa myyjän ja ostajan kohtaamista ja paljastaa heidän näkemyksiään ja mielipiteitään puukaupan kulusta. Muistitietoaineisto on toiminut myös kysymysten herättäjänä ja uusien asioiden esiin nostajana muuhun aineistoon päin.

Arkistolähteiden ja muistitietoaineiston tietoja sijoitetaan metsätalouden kokonaiskuvaan. Kokonaiskuvan muodostamisessa hyödynnetään metsätieteellistä aikalaistutkimusta, jonka lähtökohta oli käytännön metsätalouden tarpeissa. Erityisen arvokkaita maailmansotien välisen ajan metsätalouden ymmärtämisessä ovat olleet N. A. Osaran tutkimukset *Suomen pienmetsätalous* (1935) ja *Metsälötilasto vuodelta 1929* (1936) sekä Eino Saaren ja Vilho Pöntynen useat puunkäyttöä selvittäneet tutkimukset.³¹ Myös toisen maailmansodan jälkeen julkaistussa metsätieteellisessä tutkimuksessa kuvataan runsaasti maailmansotien välisen ajan metsätaloutta. Monien tutkimusten aineisto koottiin ennen toista maailmansotaa, mutta julkaistiin usein vasta 1940-luvulla tai myöhemmin. Metsätieteilijät tutkivat mm. metsänomistusta, yksityismetsien hakkuita ja teollisuuden raakapuun käyttöä muodostamatta kuitenkaan kokonaiskuvaava ajankohdan puukaupasta tai metsätaloudesta. Kokonaisesitys aikakauden metsätaloudesta löytyy Keskusmetsäseuran Tapion johtajana vuosina 1929–1946 toimineen A.B. Helanderin teoksesta *Suomen metsätalouden historia* (1949).

Historiantutkimus on tuottanut runsaasti metsäteollisuuteen liittyviä tutkimuksia. Näistä erityisesti Jorma Ahvenaisen teokset *Kymin Osakeyhtiö 1918–1939* (1972), *Suomen sahateollisuuden historia* (1984) ja *Enso-Gutzeit Oy 1872–1992* (1992) ovat olleet suureksi avuksi metsäteollisuuden toiminnan ymmärtämisessä.³² Metsäteollisuuden historiaan liittyvät tutkimukset kuvaavat ansiokkaasti metsäteollisuuden kehitystä ja tuotantoa, mutta raakapuun hankinta käsitellään niissä valitettavan usein pintapuolisesti. Metsäteollisuusyritysten historian tutkimuksessa puunhankintaa luonnollisesti lähestytään ostajan näkökulmasta, jolloin niistä puuttuu kaupan toisen osapuolen, myyjän, näkökulma.

³¹ MMT N. A. Osara oli Metsätieteellisen tutkimuslaitoksen palveluksessa vuosina 1928–1936 ja Keskusmetsäseura Tapion palveluksessa vuosina 1936–1938. Vuonna 1938 Osara nimitettiin Metsätieteellisen tutkimuslaitoksen metsätaloustieteen professorin virkaan. FT Eino Saari toimi mm. Helsingin yliopiston professorina maatalous-metsätieteellisessä tiedekunnassa vuodesta 1925, Metsätieteellisen tutkimuslaitoksen puunkäyttötutkimuksen johtajana 1927–1932 ja Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton metsäasiainuntajana vuodesta 1942. MMT Vilho Pöntynen oli 1930-luvulla mm. Metsätieteellisen tutkimuslaitoksen ja Helsingin yliopiston palveluksessa.

³² Muita tämän tutkimuksen kannalta tärkeitä tutkimuksia ovat Markku Kuisman *Metsäteollisuuden maa* (1993/2006) ja Kaj Häggmanin *Metsän tasavalta* (2006). Metsäteollisuuden järjestäytymistä on kuvannut Sakari Heikkinen tutkimuksessaan *Paperia maailmalle* (2000).

2.1 Kauppakirjat

Puukaupassa noudatetut kirjoitetut säännöt ovat luettavissa kauppakirjalomakkeista ja molempien osapuolten allekirjoituksellaan hyväksymistä kauppakirjoista. Painettujen kauppakirjojen ja -lomakkeiden tarkka lukeminen avaa lukijan silmien eteen puukaupan eri vaiheiden säännöt. Kauppakirjoista ilmenevät kaupan perustietojen (kaupan solmijat, puutavaralaji, hinta, toimitusaika) lisäksi yksityiskohtaisia tietoja puutavaran valmistuksesta (hakkuu, vedättäminen, varastointi) ja kauppahinnan maksamisesta.

Metsäteollisuuden käyttämiä kauppakirjoja löytyy metsäteollisuusyritysten arkistoista vain satunnaisesti. Niitä säilytettiin lähinnä silloin, kun kauppakirja oli kiinnitetty tai siihen oli muutoin liittynyt oikeudellisia toimia. Tämän tutkimuksen onneksi Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto halusi vuonna 1935 tietää, minkälaisia kauppakirjoja sen jäsenyritykset puukaupassa käyttivät. Jäsenyritykset lähettivät Keskusliittoon käytössä olleita kauppakirjalomakkeita.³³ Näistä lomakkeista tutkimuksen lähdeaineistoksi on valittu Itä-Suomessa puuta ostaneiden 18 yrityksen 28 hankintakaupan ja 21 yrityksen 25 pystykaupan kauppakirjalomaketta (Liite 1). Kauppakirjalomakkeet olivat käytössä vuonna 1935 ja painettu vuosina 1926–1935. Kauppakirjoihin viitattaessa kauppakirjan nimen jälkeen on suluisa painovuosi ja käyttövuosi (1932/1935). Mikäli ajankohta, esimerkiksi painovuosi, ei ole tiedossa, merkitään kauppakirjan jälkeen (–/1935). SPKL:n kokoamien kauppakirjalomakkeiden lisäksi tutkimuksessa käytetään yksittäisiä kauppakirjoja ja kauppakirjalomakkeita täydentämään kuvaa 1920-luvun alussa ja 1930-luvun lopussa noudatetuista kirjoitetuista säännöistä. Kauppakirjoja etsittiin 1920-luvun osalta myös käräjäoikeuksien pöytäkirjoista, joihin kauppakirjoja liitettiin hakkuuoikeuksien kiinnitysten yhteydessä. Kauppakirjoja ei pöytäkirjoista juurikaan löytynyt, sillä kiinnitysten hakeminen oli vähäistä.

Eri metsäteollisuusyritysten kauppakirjalomakkeiden sopimusehtoja verrataan Metsäliiton vuosina 1934–1939 käyttämiin kauppakirjoihin sekä Suomen Metsänhoitoyhdistys Tapion vuosina 1910–1928 ja Keskusmetsäseura Tapion vuosina 1929–1939 julkaisemiin kauppakirjamalleihin. Vertaamalla toisiinsa metsäteollisuuden, Metsäliiton ja Tapion kauppakirjoja etsitään eroja metsäteollisuuden ja yksityismetsänomistajien edustajien näkemyksissä puukaupan säännöistä. Painettuja lomakkeita verrattiin muutamiin käsinkirjoitettuihin kauppakirjoihin, mutta painettujen kauppakirjalomakkeiden ja käsinkirjoitettujen kauppakirjojen välillä ei havaittu merkittävää eroa. Tutkimus keskittyy suomenkielisiin kauppakirjoihin, sillä suomen- ja ruotsinkielisissä kauppakirjoissa ei ollut sisällöllisiä eroja.

Tutkimuksessa käytetyt metsäteollisuuden kauppakirjalomakkeet ja kauppakirjat kuvastavat Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton jäsenyritysten noudattamia puukaupan sääntöjä. Nämä yritykset pyrkivät yleensä toimimaan metsäteollisuudessa pitkäjänteisesti ja huolehtimaan maineestaan luotettavina puunostajina. Tässä tutkimuksessa käytetystä aineistosta pääsääntöisesti puuttuvat SPKL:n ulkopuolella toimineiden välittäjien ja ostajien käyttämät kauppakirjat. Näiden kauppakirjojen jääminen tutkimuksen ulkopuolelle ei kokonaisuuden kannalta ole ratkaisevaa, koska niillä ostettiin vähäi-

³³ Yleinen kiertokirje N:o 34/1935, 13.9.1935, Kiertokirjeet, SMKL.

nen osa yksityismetsänomistajien myymästä puumäärästä. Tosin välittäjien ja pienten ostajien vaikutus myyjien käsityksiin puukaupasta ja ostajista oli todennäköisesti suurempi kuin heidän osuutensa ostetusta puumäärästä oikeuttaisi. Metsäkaupat -muistitietoaineistossa ostajia käsittelevät kielteiset kuvaukset liittyvät usein juuri välittäjiin.

Puukaupan kirjoitettujen sääntöjen tarkastelu kauppakirjojen ja kauppakirjalomakkeiden avulla perustuu oletukseen, että puukauppaan keskeisesti vaikuttaneet ehdot kirjattiin kauppakirjoihin. Sääntöjen muutokseksi tulkitaan käytössä olleen säännön yleistyminen ja ilmaantuminen aiempaa useamman metsäteollisuusyrityksen kauppakirjoihin. Kauppakirjojen perusteella ei varmasti voi arvioida, kuinka tarkasti puukaupan osapuolet sopimusehtoja käytännössä noudattivat. Ostajat eivät aina voineet vaatia kauppakirjojen ehtojen kirjaimellista noudattamista, sillä taloudelliset suhdanteet ja myyjien toiminta pakottivat ostajat joustamaan ehdossa. Myöskään myyjä ei aina voinut suhtautua luottavaisesti kauppakirjassa sovittujen ehtojen noudattamiseen, mikä ilmeni mm. ostajien ylittävää vaatimusten vaihtelusta puutavaran mittaustilanteissa.

2.2 Tilastot

Tutkimuksessa käytetään lukuisia eri tilastoja, joista keskeisimmät kuvaavat yksityismetsien hakkuiden, metsäteollisuuden puunkäytön ja puun kantohinnan kehitystä maailmansotien välisenä aikana. Yksityismetsien puukaupan kehitystä tarkastellaan tilastoista, joita laadittiin hakkausilmoitusten perusteella vuodesta 1918 alkaen. Vuoden 1917 asetus ja vuoden 1928 yksityismetsälaki edellyttivät, että yksityismetsien myyntihakkuista oli ilmoitettava kunnanmetsälautakunnille. Nämä lähettivät ilmoitukset edelleen lääninmetsälautakunnille tai metsänhoitolautakunnille. Vuosina 1919–1928 tilastot julkaistiin metsähallituksen toimintakertomusten yhteydessä ja vuosina 1929–1939 Keskusmetsäseura Tapion toimintakertomuksissa.³⁴ Näitä tilastoja käytetään selvittäessä yksityismetsistä myydyn puumäärän kehitystä ja myynnin kohdistumista eri tavaralajeihin.

Hakkausilmoitusten perusteella laaditut tilastot sisältävät yksityismetsänomistajien metsien hakkuiden lisäksi myös muiden yksityisluontoisten metsien, kuten yhtiöiden, kuntien ja säätiöiden metsien hakkuut. Valitettavasti hakkausilmoitusten perusteella laaditut tilastot ovat puutteellisia ja todelliset hakkuumäärät olivat huomattavasti suurempia. Keskeisimmät hakkaustilastojen puutteet ovat seuraavat: 1) kaikista myyntihakkuista ei ollut pakko ilmoittaa viranomaisille, 2) hakkausilmoitusten antamista laiminlyötiin ja 3) ilmoitettu hakkuumäärä perustui ennakkosuunnitelmaan ja -arvioon, jolloin toteutunut hakkuu saattoi olla suuruudeltaan erilainen.³⁵ Tilastoista ei ilmene, kenelle metsänomistajat puun myivät. Järeästä puusta valtaosa todennäköisesti meni suoraan kotimaisen teollisuuden raaka-aineeksi, mutta pientä havupuuta myytiin myös ulkomaille. Hak-

³⁴ Asetus toimenpiteistä metsän hävittämisen ehkäisemiseksi, 2.11.1917: 7 §; Yksityismetsälaki 11.5.1928: 7 §; SVT XVII Metsätalasto, Kertomus metsähallinnon toiminnasta 1919–1928; Keskusmetsäseura Tapio r.y. toimintakertomukset 1929–1939.

³⁵ Yksityismetsätalouden kohottamistyön suuntaviivat 1934: 12–13; Metsätalastokomitean mietintö 89/1956: 16.

kausilmoitusten perusteella laadittuja tilastoja käytettäessä on muistettava, että puukauppa saattoi olla solmittu jopa vuotta ennen hakkausilmoituksen jättämistä. Hakkausilmoitus voitiin jättää vasta hakkuun alkaessa.

Yksityismetsänomistajat laiminlöivät hakkausilmoitusten jättämisen etenkin puumäärältään pienissä hankintakaupoissa ja pienen havupuun hakkuissa. 1920-luvun lopun puunkäyttöä selvittäneessä tutkimuksessa arveltiin lääninmetsälautakuntien saamien hakkausilmoitusten käsittävän 89 % hakatusta järeästä puusta ja 41 % hakatusta pienpuusta. Ilmoitusten jättäminen ei oleellisesti ollut yleistynyt hakkuuvuoteen 1933/34 mennessä. Tuolloin metsänhoitolautakuntien tietoon tuli järeän puutavaran hakkuumäärästä Etelä-Karjalassa 81 %, Itä-Karjalassa 83 % ja Pohjois-Karjalassa 85 %. Paperipuun kohdalla hakkuumäärästä tuli metsänhoitolautakuntien tietoon 30 %, 62 % ja 64 %. Hakkausilmoituksen laiminlyönti kohdistui nimenomaan hankintahakkuihin, joiden osuus ilmoittamattomista hakkuista oli Itä-Suomessa hakkuuvuonna 1933/34 keskimäärin 90 %.³⁶ Puutteistaan huolimatta hakkausilmoitusten perusteella laaditut tilastot ovat arvokas aineisto yksityismetsien hakkuista maailmansotien välisenä aikana. Muuta jatkuvaa sarjaa, joka kuvastaisi yksityismetsien puukauppoja, ei ole käytettävissä.

Yksityismetsien puukaupan kehitystä kuvastavat myös teollisuuden raakapuun käyttötilastot. Nämä tilastot heijastavat toteutuneiden puukauppojen määrää jopa 3–4 vuotta ennen tilastointivuotta, mikä aika kului hakkuiden aloittamiseen, puutavaran hakkuuseen ja kuljettamiseen tuotantolaitokselle. Lisäksi metsäteollisuus tasoitti puunhankintaa siirtämällä yksityismetsistä ostettujen metsien hakkuita myöhempään ajankohtaan sekä varastoimalla valmistettua puutavaraa. Alueittaista puukaupan tarkastelua vaikeuttaa se, että teollisuuslaitosten käyttämä puumäärä merkittiin tilastoihin laitoksen sijaintipaikan mukaan. Kuitenkin teollisuus sai raakapuunsa laajoilta alueilta.³⁷ Teollisuuden raakapuun käyttötilastoista ei myöskään voi erottaa, kenen omistamista metsistä puu oli peräisin. Tilastot sisältävät yksityismetsänomistajilta ostetun puun lisäksi ostot muilta metsänomistajaryhmiltä kuten valtiolta ja kunnilta sekä hakkuut metsäteollisuuden omista metsistä. Luotettavin kuva metsäteollisuuden yksityismetsistä ostaman raakapuun määrästä olisi todennäköisesti saatavissa metsäteollisuusyritysten arkistoaineistosta. Tällä tarkkuudella puunhankintamäärien selvittämistä ei tämän tutkimuksen tavoitteen kannalta ole arvioitu välttämättömäksi.

Puusta maksettu hinta, kantohinta, vaikutti puukaupan sääntöjen kehittymiseen ja noudattamiseen. Puun hinnan nousu kannusti metsäteollisuutta tehostamaan puunhankintaa, mutta samalla ostokilpailun paineessa myös joustamaan puukaupan säännöissä metsänomistajien eduksi. Kantohintojen lasku liittyi yleensä laajempaan taloudelliseen laskukauteen ja raakapuun kysynnän heikkenemiseen, jolloin metsänomistajien neuvottelumahdollisuudet kaventuivat. Kantohintojen kehityksen tarkastelua vaikeuttaa kattavan yksityismetsistä vuosina 1919–1939 myydyin puun kantohintatilaston puute. Yksittäisiä kantohintatietoja julkaistiin eri julkaisuissa, mutta niiden perusteella kantohintasarjojen muodostaminen ei tämän tutkimuksen yhteydessä ollut mahdollista.³⁸ Ajallisesti tai

³⁶ Pelttari 1935a: 5, 9, 15; Saari 1934: 197–202, taulukko 134; Esimerkiksi Etelä-Karjalan metsänhoitolautakunnan pöytäkirjoissa 1929–1939 käsiteltiin hakkausilmoitusten laiminlyöntejä.

³⁷ SVT XVIII A Teollisuustilasto; Etelä-Karjalan metsänhoitolautakunnan toimintakertomus 10-vuotiskaudelta 1929–1938, 1939: 69; Nordberg 1980: 302–303.

³⁸ Kantohintatietoja julkaisivat mm. *Metsätaloudellinen aikakauskirja*, *Maaseudun Tulevaisuus* ja *Tapiol Metsälehti*.

alueellisesti suppeita kantohintatilastoja löytyy metsätieteellisistä aikalaistutkimuksista. Eri julkaisuissa ja tutkimuksissa esitettiin maailmansotien välisen ajan kantohintatietoihin on suhtauduttava varauksellisesti, sillä kantohinnat vaihtelivat merkittävästi alueittain ja puutavaralajeittain. Lisäksi laskentaperusteiden määrittelyissä oli eroja. Kantohintatilastojen puutteellisuuden totesi myös Puutavaranmittauskomitea vuonna 1936. Komitean mukaan kauppahinnoista ”on perin vaikea saada luotettavia tietoja, on tyydyttävä tarkastelemaan likimääräisiä tavarapaljouksia ja niiden avulla arvailtavia jonkinlaisia summittaisia arvomääriä.”³⁹

Maailmansotien välisen ajan kantohintoja tutkinut Eino Saari selvitti paperipuun kantohintoja vuosina 1920–1926 (Saari 1931) ja sahapuiden kantohintoja vuosina 1920–1927 (Saari 1932). Pöntynen (1939) puolestaan vertaili paperipuun hintoja eri Pohjoismaissa hakkuuvuosina 1934/35–1936/37. Paavo Harve (1940) selvitti kantohintoja vuosina 1934–1939 ja Lauri Heikinheimo (1954) sahatukkien kantohintoja vuosina 1913–1953.⁴⁰ Lisäksi Jorma Ahvenainen on käsitellyt kantohintoja lukuisissa metsäteollisuusyrityksiin liittyvissä tutkimuksissaan.⁴¹ Ensimmäisen koko maan kattavan kantohintatilaston laati Lauri Selin vasta vuonna 1957. Selin käytti mm. Metsätieteellisen tutkimuslaitoksen metsäverotusta varten hakkuuvuodesta 1934/35 alkaen kokoamia kantohintatietoja.⁴²

Tämän tutkimuksen tavoitteiden kannalta riittäväksi arvioitiin kantohintojen yleisen kehityksen hahmottaminen Heikki J. Kunnaksen (1973) laskelmien perusteella. Kunnas esitti kantohintojen keskimääräisen kehityksen vuosina 1919–1939 teoksessa *Metsätaloustuotanto Suomessa 1860–1965*. Laskelman perusaineistoina Kunnas käytti mm. vienti- ja teollisuustilastoja, Harven, Pöntynen, Saaren ja Selinin tutkimuksia sekä metsähallituksen kantohintatietoja.⁴³ Kantohinnat esitetään asianomaisen vuoden rahassa, sillä kantohintojen muuttamista reaalihintaisiksi ei tämän tutkimuksen tavoitteiden kannalta arvioitu välttämättömäksi.

2.3 Lehdet ja muut painetut lähteet

Puukauppaan liittyvä aikalaiskeskustelu on luettavissa metsäalan lehdistä. Metsäteollisuuden ja yksityismetsätalouden edustajat puolustivat innokkaasti, jopa kiihkeästi, omaa näkemystään puukaupasta. Puukauppaa ja sen sääntöjä sivuavaa aikalaiskeskustelua seurataan sekä metsäteollisuutta että yksityismetsänomistajia edustavien lehtien avulla. Met-

³⁹ Komiteanmietintö 5/1936: 9–10.

⁴⁰ Metsänhoitaja Paavo Harve oli Helsingin yliopiston ja Metsätieteellisen tutkimuslaitoksen palveluksessa. MMT Lauri Heikinheimo oli mm. Helsingin yliopiston palveluksessa; Kantohintatietoja on myös Komiteanmietinnössä 2/1957: 27.

⁴¹ Ahvenainen 1992b, 1992a, 1984, 1976 ja 1972.

⁴² Asetus kunnallisverotuksesta maalaiskunnissa 20.1.1922 ja siihen asetuksella 7.10.1932 (9 §) tehty muutos, jossa Metsätieteellinen tutkimuslaitos velvoitettiin antamaan maaherralle tietoja metsätulojen verotuksesta; Selin 1957a: 7–8, 65–82. Selin vertasi toisiinsa P. J. Pelttarin hakkausilmoitusten mukaan laatimia kantohintoja, metsäntutkimuslaitoksen metsäverotuksen taustaksi kokoamia kantohintatietoja, Suomen Sahanomistajayhdistyksen kokoamia kantohintatietoja sekä valtion metsien pystymyynneissä toteutuneita kantohintoja.

⁴³ Kunnas 1973: 52–55. Kunnaksen tutkimuksen kritiikistä mm. Hjerppe 1988: 170–172. Kritiikki kohdistui erityisesti ennen ensimmäistä maailmansotaa ajoittuviin laskelmiin.

sänomistajien edustajana käytetään Metsäliiton vuodesta 1936 julkaisemaa *Metsänomistaja*-lehden vuosikertoja 1936–1939. Metsänomistaja-lehti, jossa tiedotettiin Metsäliiton puunvälitystoiminnasta ja puukauppatilanteesta yleisesti, oli suunnattu metsänomistajille ja Metsäliiton omille myyntiasiamiehille.

Tapio-lehti (vuodesta 1933 alkaen *Metsälehti*) edustaa tässä tutkimuksessa toisaalta yksityismetsänomistajien neuvontaa ja ohjausta ja toisaalta metsäammattilaisten yhteistä lehteä. Lehden vuosikertoja on käytetty vuosilta 1919–1939, minkä lisäksi vuosien 1906–1918 lehtiä on tarkasteltu satunnaisesti. Lehden toimittamisesta vastasi Suomen Metsänhoitoyhdistys Tapio, josta vuonna 1929 muodostettiin Keskusmetsäseura Tapio. Sanomalehtien kirjoituksiin on tutustuttu valikoiden mm. Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton arkistoaineiston perusteella.⁴⁴ Metsänomistajien näkemyksiä etsittiin myös *Maaseudun Tulevaisuudesta*, jota käytettiin muun aineiston viittausten perusteella. Lehden maailmansotien välisen ajan vuosikertojen lukemista kokonaisuudessaan ei arvioitu välttämättömäksi, koska lehden taustalla olleen MTK:n arkistoaineistoon tutustuttiin perusteellisesti.

Metsäteollisuuden kantaa puukauppaan ja sen sääntöihin on tarkasteltu *Suomen paperi- ja puutavaralehden* vuosikerroista 1919–1939, jota Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto julkaisi perustamisestaan alkaen. Metsäteollisuusyritysten henkilökuntalehdissä (*Kymi-yhtymä* vuodet 1936–1939, *Enso-Gutzeitin henkilökuntalehti* vuodet 1930–1932, *Enso-Gutzeit-Tornator: henkilökuntalehti* vuodet 1933–1939 ja Yhtyneet Paperitehtaat Osakeyhtiön *Työn äärestä* vuodet 1931–1939) oli puukauppaan liittyvää aineistoa vähän. Henkilökuntalehdet suunnattiin lähinnä teollisuuslaitoksissa työskentelevälle henkilöstölle. Metsäammattimiesten näkemyksiä puukaupasta on etsitty mm. *Metsämies*-lehdestä vuosilta 1916–1939 ja *Metsätalous*-lehdestä vuosilta 1937–1939.

Ajankohtaisia tapahtumia puukaupan ja yleensä metsätalouden piirissä kuvataan myös metsäalan eri organisaatioiden vuosikertomuksissa. Yksityismetsätalouden organisaatioiden toimintakertomukset tuovat esiin toimet, joilla puukauppaa yritettiin kehittää metsänomistajien edun mukaisesti. Näistä käytettiin mm. lääninmetsälautakuntien, Keskusmetsäseura Tapion, metsänhoitolautakuntien, Maataloustuottajain Keskusliiton sekä Metsäliiton toimintakertomuksia. Metsäteollisuuden puolelta käytettiin mm. Enso-Gutzeitin, Yhtyneiden Paperitehtaiden ja Kymen Osakeyhtiön metsäosastojen toimintakertomuksia. Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton sekä puunhankinnan yhteistyöorganisaatioiden, kuten Kotkan Tukinosto Osakeyhtiön ja Kuusipaperipuu-yhtymän, toimintakertomukset osaltaan avasivat eri organisaatioiden keskinäisiä suhteita ja toimia.

Muista painetuista lähteistä keskeisiä ovat metsäalaan liittyvät komiteanmietinnöt. Komiteanmietinnöissä on tarkkoja kuvauksia ajankohdan metsätaloudesta ja sitä edeltäneestä kehityksestä. Komiteanmietintöjen arvoa lisää se, että niistä löytyvät puukaupan eri osapuolten näkemykset ja painotukset kulloinkin käsiteltävästä asiasta. Komiteanmietintöihin liittyy myös tilastoaineistoa ja metsätieteellisiä tutkimustuloksia.

⁴⁴ Metsäaiheiset kirjoitukset lehdistössä 1929–1946, Tiedotusta, lehdistöä ja mainoskampanjoita koskevat asiakirjat, SMK.L.

2.4 Arkistolähteet

Puukauppaan liittyvät organisaatiot voidaan karkeasti jakaa kolmeen ryhmään edustamansa tahon perusteella: yksityismetsänomistajat, metsäteollisuus ja valtio. Yksittäisten myyjien osalta ei käytettävissä ollut arkistoaineistoa, mutta myyjiin liittyviä asiakirjoja löytyi eri arkistoista. Yksityismetsänomistajia edustavista organisaatioista käytetään eniten Maataloustuottajain Keskusliiton, Metsänomistajain Metsäkeskuksen sekä Metsäliiton arkistoja. Maataloustuottajain Keskusliiton arkistoaineiston avulla hahmotetaan, miten MTK pyrki vaikuttamaan puukaupan sääntöihin valtakunnan tasolla ja paikallistasolla. Valtakunnan tason vaikuttamista kuvaavat MTK:n pyrkimykset luoda neuvotteluyhteys Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliittoon. MTK:n valtakunnallisen toiminnan taustalla olivat alueelliset piiriliitot, jotka säännöllisesti ja painokkaasti ilmoittivat Keskusliitolle puukaupan ajankohtaisista epäkohdista. Arkistolähteistä nostetaan esille ne puukaupan säännöt, joihin sekä Keskusliitto että piiriliitot tavoittelivat muutoksia.

Metsänomistajain Metsäkeskuksen ja Metsäliiton arkistoaineistosta tarkastellaan sitä, millaisia puukaupan sääntöjä metsänomistajien omat puukauppaan liittyneet organisaatiot käyttivät. Näiden organisaatioiden toimintatapaa ja kauppakirjojen ehtoja verrataan metsäteollisuusyritysten noudattamiin puukaupan sääntöihin. Metsänomistajain Metsäkeskuksen aineiston lisäksi on Metsäkeskuksen tytäryhtiöstä tutkittu mm. Iisveden Metsä Oy:n, Ukkola Oy:n (Pielisen Metsätalous Oy) ja Itä-Karjalan Metsä Oy:n arkistoja. Metsänomistajain Metsäkeskuksen tytäryhtiöt olivat paikallisia metsänomistajien omistamia yrityksiä, lähinnä sahoja. Sekä Metsänomistajain Metsäkeskus että sen tytäryhtiöt olivat Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton jäseniä. Metsänomistajain Metsäkeskuksesta poiketen Metsäliitto ei harjoittanut puunjalostusta, vaan keskittyi välittämään metsänomistajien pientä havupuuta ulkomaille. Metsäliiton arkistoa käytetään kuvaamaan metsänomistajien järjestäytymistä ja sen vaikutuksia puukauppaan.

Metsäteollisuuden näkökulmaa puukaupan sääntöihin tarkastellaan Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton ja metsäteollisuusyritysten arkistojen avulla. SPKL:n jäsenyrityksille lähteneet kiertokirjeet kuvastavat metsäteollisuuden suhtautumista yksityismetsänomistajiin, yksityismetsänomistajien järjestäytymiseen ja yksityismetsälakia valvoneisiin viranomaisiin. Keskusliiton lisäksi metsäteollisuusyrityksillä oli keskinäistä yhteistyötä paperipuun ja sahatukkien hankinnan järjestämisessä. Paperipuun hankinnan kehittämiseksi vuonna 1927 perustetun Kuusipaperipuu-yhtymän (vuodesta 1937 Kuusipaperipuu-yhdistys r.y.) asiakirjoista ilmenee, että yhtiöt sopivat keskenään kantohintojen ja hankinta-aluejakojen ohella myös puukaupan säännöistä. Sahatukkien osalta yhteistyötä tarkastellaan Suomen Sahanomistajayhdistyksen kautta. Näiden valtakunnallisten yhteistyöorganisaatioiden lisäksi metsäteollisuuden piirissä toimi ostorenkaita, joissa osa alueen yrityksistä teki yhteistyötä raakapuun hankinnassa.

Metsäteollisuusyritysten arkistoista on hyödynnetty erityisesti puunhankinnan ohjaukseen liittyvää aineistoa, kuten osto-ohjeita ja kirjeenvaihtoa. Nämä kuvastavat puukaupan sääntelyn tarkkuutta ja nopeutta sekä päätösvallan määrää hankintaorganisaation eri tasoilla. Oman puunhankinnan ohella metsäteollisuusyritysten arkistot sisältävät tietoja metsäteollisuusyritysten keskinäisestä yhteistyöstä ja kilpailusta. Ostoyhteistyöhön liittyneitä asiakirjoja on käytetty tarkasteltaessa, mistä puukaupan säännöistä metsäteollisuusyritykset näkivät tarpeelliseksi sopia keskitetysti.

Enso-Gutzeitin arkisto kuvastaa suuren ja vaikutusvaltaisen metsäteollisuusyrityksen toimintaa itäisessä Suomessa. Enso-Gutzeitin osuus metsäteollisuuden Saimaan alueelta vuonna 1927 ostamista tukeista oli noin 15 %. Pielisen alueella vastaava osuus oli peräti 60 %. Yhtiön osuus Itä-Suomesta ostetusta kuusipaperipuusta oli myös huomattava: vuonna 1927 Enso-Gutzeit osti 40 % Saimaa-Vuoksen alueelta ostetusta kuusipaperipuusta.⁴⁵ Valtion omistamana yrityksenä Enso-Gutzeitin asema puukaupan kentässä oli poikkeuksellinen, minkä seurauksena yhtiö joutui osittain toimimaan eri tavoin kuin muut alueelta puuta ostaneet metsäteollisuusyritykset. Muista suurista ostajista on tutkittu Kymin Osakeyhtiön ja Yhtyneiden Paperitehtaiden arkistoja, joista edellinen sitoutui ahkerasti erilaisiin ostorenkaisiin ja jälkimmäinen suhtautui ostoyhteistyöhön varautuneemmin. Itä-Suomessa toimineiden A. Ahlström Oy ja Hackman & Co arkistojen käytöstä tutkimusaineistona luovuttiin yhtiöiden arkistoaineistojen sekavuuden tai järjestämättömyyden vuoksi. Arkistotietokantojen ja arkistoaineistoihin tutustumisen perusteella pääteltiin, ettei muiden tutkimuksessa mainittujen yritysten arkistoista löydy puunhankintaan liittyvää aineistoa.

Metsänomistajia ja metsäteollisuutta edustavien arkistolähteiden ohella kolmannen ryhmän muodostavat yksityismetsätaloutta ohjanneiden ja valvoneiden organisaatioiden arkistot. Vuosien 1919–1928 keskeisin arkistolähde on metsähallituksen arkisto, jossa ovat lääninmetsälautakuntien asiakirjat. Lääninmetsälautakuntien aineiston avulla on hahmotettu yleiskuva Itä-Suomen metsätaloudesta 1920-luvulla. Lääninmetsänhoitajien kertomukset alueen metsätaloudesta ja puukaupasta luovat yleiskuvan metsäteollisuuden ja metsänomistajien keskinäisistä suhteista. Vuosien 1929–1939 puukauppaa valottaa Keskusmetsäseura Tapion arkisto, jonka keskeistä antia ovat metsänhoitolautakuntien vuosikertomusten ja tilastojen lisäksi erilaiset yksityismetsätalouteen liittyneet selvitykset ja muistiot. Metsänhoitolautakuntien metsäammattilaisten tapaamisista laaditut pöytäkirjat kuvastavat kulloinkin ajankohtaisia ongelmia yksityismetsätalouden valvonnassa ja neuvonnassa. Keskusmetsäseura Tapio osallistui aktiivisesti metsätalouteen liittyvän lainsäädännön, kuten puutavaranmittauslain, valmisteluun. Näitä asiakirjoja käytetään tutkittaessa puukaupan sääntöjen muuttamista lainsäädännön avulla.

Itä-Suomessa toimineiden metsänhoitolautakuntien pöytäkirjoista etsittiin tietoja metsänomistajien puukaupallisesta toiminnasta. Pöytäkirjoissa pääosaan nousivat metsänhävityksiin liittyvät asiat, mutta niistä löytyi tietoja mm. metsänomistajille suunnattujen palvelujen hinnoista ja metsänhoitoyhdistyksille jaetusta valtion taloudellisesta tuetusta. Yksittäisten metsänhoitoyhdistysten arkistoaineistoa käytettiin hyvin vähän, sillä niitä löytyi arkistoista vain satunnaisesti.

2.5 Muistitietoaineisto

Edellä esiteltyjen lähdeaineistojen perusteella on mahdollista muodostaa kuva puukaupan kirjoitetuista säännöistä ja eri organisaatioiden tavoitteista ja toimista niiden muuttamiseksi. Nämä aineistot ovat pääosin virallisia asiakirjoja, joissa pyrittiin pitämään asia-

⁴⁵ Lummelehti 1992: 8; Hankintakautena 1932/33 Enso-Gutzeit osti 33 % Kuusipaperipuuyhtymän Itä-Suomen piirien kuusipaperipuusta, kts taulukko 3.2.

kirjan tarkoituksen ja laatijan tavoitteen kannalta keskeisten asioiden esittelyyn. Näistä aineistoista ei kuitenkaan löydy yksittäisten metsänomistajien tai ostajien näkemyksiä puukaupan säännöistä ja niiden toteutumisesta tehdyissä puukaupoissa. Tämän puutteen vuoksi lähdeaineistona käytetään myös muistitietoaineistoa, jossa puukauppaan osallistuneet tai sitä sivusta seuranneet kertovat kokemuksiin ja mielipiteitään maailmansotien välisen ajan puukaupasta. Muistitietoaineiston tärkeys tutkimuksen lähdeaineistona korostuu, kun puukaupan sääntöjä tarkastellaan yksittäisten toimijoiden näkökulmasta.⁴⁶

Käytetty muistitietoaineisto muodostui 1.10.1971–31.1.1972 Metsäkauppaperinteen suuressa keruukilpailussa, jonka järjestivät Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkisto, Osuuskunta Metsäliitto ja Metsäliiton Viesti.⁴⁷ Keruukilpailussa etsittiin muistoja metsäkaupoista, jolla tarkoitettiin sekä metsäkiinteistökauppaa että puukauppaa. Kirjoittajia pyydettiin kertomaan mm. erilaisista ostajista, kaupan rahoittamisesta, eri kauppamuodoista, kaupan hieronnasta ja harjakaisista, luovutusmittauksista sekä työtapoja ja työn laatua koskevia kuvauksia. Keruukilpailuun osallistui yhteensä 344 kirjoittajaa ja sen tuloksena saatiin noin 11 500 sivua tekstiä. Kirjoittajista 271 oli miehiä ja 73 naisia. Ammattinsa ilmoittaneista neljännes oli metsäalan ammattilaisia ja puolet maanviljelijöitä (isäntiä ja emäntiä). Kilpailuvastauksista kolmannes tuli Savosta ja Pohjois-Karjalasta. Metsäkauppaperinteen suuressa keruukilpailussa saadusta aineistosta käytetään tässä tutkimuksessa nimitystä Metsäkaupat -muistitietoaineisto tai pelkästään muistitietoaineisto.

Tutkimuksessa käytetty muistitietoaineisto valittiin Metsäkaupat -muistitietoaineiston kirjoituksista kolmannen lukukerran yhteydessä. Ensimmäisellä ja toisella lukukerralla Metsäkaupat -muistitietoaineisto luettiin kokonaisuudessaan. Ensimmäisen lukukerralla luotiin kokonaiskuva muistitietoaineistosta ja sen arvosta tutkimuskysymysten kannalta. Toisen lukukerran yhteydessä kirjoituksista valittiin Itä-Suomeen liittyvät tekstit. Toisen maailmansodan jälkeen tapahtuneen karjalaisten siirtolaisten asuttaminen seurauksena itäsuomalaiseen puukauppaan liittyneitä muistoja löytyi eri puolilla Suomea asuvien kirjoittajien teksteistä. Valtaosa valituista teksteistä sijoittui Etelä-Karjalan, Laatokan Karjalan ja Pohjois-Karjalan perinnekeruualueille. Selvästi kaunokirjalliset tekstit, runot ja laulut rajattiin aineiston ulkopuolelle.

Kolmannella lukukerralla itäsuomalaiseen puukauppaan liittyneistä teksteistä valittiin tutkimuskysymysten ja tutkimuksen tavoitteen kannalta parhaiten puukaupan sääntöjä selventäviä kirjoituksia. Valitun muistitietoaineiston laajuus määräytyi aineiston luokemisen yhteydessä. Aineisto todettiin riittävän laajaksi kylläntymispisteen saavuttamisen jälkeen, jolloin uudet tekstit eivät enää tuoneet puukaupan sääntöjen kannalta uutta tietoa.⁴⁸ Tutkimuksessa käytettiin kaikkiaan 45 kirjoittajan tekstejä. Kirjoittajien henkilöisyyttä ei ole peitetty, mutta tekstinäytteissä esiintyneiden henkilöiden nimet on muutettu. Muistitietoaineiston kirjoittajat haluttiin nostaa esiin muun käytetyn lähdeaineiston rinnalle.⁴⁹

⁴⁶ Östlund & Zackrisson (2000: 124) arvioivat metsänomistajan näkökulmaa esittäviksi lähteiksi mm. päiväkirjat ja oikeuden pöytäkirjat.

⁴⁷ SKS KRA Metsäkaupat; Ilmoitus keruukilpailusta julkaistiin mm. Metsäliiton Viestissä 4/1971: 84–85 ja 5/1971: 120–121.

⁴⁸ Kylläntymisestä kvalitatiivista aineistoa käytettäessä esim. Eskola & Suoranta 2001: 62–63.

⁴⁹ Pöysä 1997: 18. Pöysä vertaa muistitietoaineiston kirjoittajia kansatutkijoihin.

Muistitietoaineiston analyysissä etsittiin puukaupan eri vaiheisiin liittyneitä sääntöjä, puukaupan osapuolten toimia puukaupan sääntöjen noudattamisessa tai muuttamisessa sekä kuvauksia puukaupan osapuolten suhtautumisesta toisiinsa. Muistitietoaineiston käyttämisessä on muun lähdeaineiston tavoin noudatettava lähdekritiikkiä. Muistitietoaineiston kirjoittajat ovat todennäköisesti kirjoittaneet tapahtumista, jotka jäivät elävimpinä mieleen ja herättivät voimakkaita tunteita. Kokonaisuudessaan puukauppa oli taloudellisesti poikkeuksellinen tapahtuma.⁵⁰ Hakkuun jäljet metsässä muistuttivat puukaupasta vielä vuosikymmeniä kaupan solmimisen jälkeen ja ylläpitivät puukaupan muistojen siirtymistä seuraavalle sukupolvelle. Puukaupassa onnistuminen tai epäonnistuminen oli metsänomistajalle mieleenpainuva kokemus. Myönteisiä kokemuksia muistitietoaineistossa olivat kotitalan lunastaminen tai velan pois maksaminen, kielteisiä petetyksi tuleminen, koettu epäoikeudenmukaisuus sekä kotitalan menettäminen. Epäonnistumiset puukaupassa estivät myyjiä solmimasta uusia kauppvoja tai ainakin toivat mukanaan varovaisuutta.⁵¹ Muistitietoaineistossa on tapahtumakerronnan ohella puukauppaan liittyneiden tuntemusten kuvauksia. Muistitiedosta on mahdollista havaita myös muissa lähteissä usein sivuutettuja asioita, kuten kirjoitettujen sääntöjen rikkomuksia.⁵²

Muistitietoaineistossa saattoivat korostua tavanomaisesta poikenneet puukaupat, sillä muistitietoaineistossa kerrottiin runsaasti myyjien kannalta epäonnistuneista kaupoista.⁵³ Ehkä tavanomaisesti sujuneita puukauppoja ei keruukilpailussa muisteltu. Kielteisten kuvausten runsautta selittänee osaltaan epäonnistuneiden tai siltä tuntuneiden puukauppojen painuminen kirjoittajien mieleen tavallisia puukauppoja voimakkaammin. Puukaupan epärehellisyys korostumiseen saattoivat vaikuttaa myös muistitietoaineiston keruun järjestäjät, jotka tahtoen tai tahtomattaan vaikuttavat aineiston sisältöön. Muistitietoaineistokin kirjoitetaan aina jollekin vastaanottajalle.⁵⁴ Näyttää siltä, että valtaosa kirjoittajista oli arvioinut Metsäkaupat -keruukilpailun järjestäjistä Metsäliiton ja Metsäliiton Viestin ”turvalliseksi omiksi miehiksi”, jolle saattoi kirjoittaa luottamuksellisesti aroistakin asioista. Osuuskunta Metsäliitto oli metsänomistajien oma metsäteollisuusyritys, jonka tukemassa keruukilpailussa oli mahdollista arvostella muiden metsäteollisuusyritysten puunostotoimintaa.

Kirjoittajien luottamus osoittautui ehkä liian suureksi, sillä Metsäkaupat -muistitietoaineistoon perustuvaa 1970-luvun alkupuolella laadittua käsikirjoitusta ei julkaistu.⁵⁵ Muistitieto antoi sittenkin liian kielteisen kuvan puukaupasta julkaistavaksi kirjana. Metsäliitossa saatettiin odottaa Metsäkaupat -keruukilpailusta toisenlaisia kirjoituksia, ehkäpä muutamaa vuotta aiemmin toteutetun Jätkät -keruukilpailun kaltaisia myönteisen re-

⁵⁰ SKS KRA Metsäkaupat Hiltunen Valter: 4, Karjalainen Mauno: 4, Karttunen Aarne: 1, Korhonen Erik: 1, Kosonen Eero: 1, Kuokkanen Pekka: 1, Kuutti August: 14, Leskinen Juhon: 75, 85, Matilainen Arvid: 1, Parikka Emil: 9; Osara 1935: 90–91.

⁵¹ SKS KRA Metsäkaupat Kareinen Vihtori: 9, Korhonen Erik: 1, Leskinen Juhon: 50.

⁵² Apo 2001: 28–39; Portelli 1998: 67; Peltonen 1996: 60–65.

⁵³ SKS KRA Metsäkaupat Ikonen Eino: 2, 5, Keronen Eino: 31, Kiuru Augusti: 1, 2, Leskinen Juhon: 47, Muuronen Viktor: 1, Mähönen Eino: 6, Parikka Emil: 9, Rontu Viktor: 6.

⁵⁴ Olsson 1999: 34–38; Peltonen 1996: 109–133. Peltosen (1996: 133) mukaan kirjoittajan suhde kerääjään oli vaikuttanut mm. kielteisistä asioista kirjoittamiseen; Snellman 1996: 34. Snellman toteaa muistitietoa keräävän organisaation vaikuttaneen saadun aineiston sisältöön.

⁵⁵ Knuuttilla Seppo, sähköpostiviesti 14.7.2003 ja keskustelu 17.–18.5.2004 (Muistitieto ja metodologiset valinnat -jatkokoulutusseminaari, Turku).

heviä muistoja.⁵⁶ Metsäkaupat -muistitietoaineistoa käytettiin muutaman kerran ainakin Metsäliitto-yhtymän lehdissä. Vuonna 1972 Puusta Katsoen lehdessä kerrottiin otsikolla ”Kulttuuriystävällinen Metsäliitto” perustietoja keruukilpailusta. Tekstin höysteeksi oli muistitietoaineistosta poimittu viisi puukauppaan liittyvää harmitonta tarinaa. Vuosina 1972–1974 Metsäliiton Viesti -lehdessä julkaistiin muistitietoaineistosta poimittuja kaskuja.⁵⁷

Muistitietoaineiston ja muun lähdeaineiston välillä on kaksi merkittävää eroa. Ensimmäisen aineistot syntyivät eri ajankohtina, mikä vaikutti erityisesti Metsäkaupat -muistitietoaineiston painotuksiin. Muu tutkimuksessa käytetty aineisto oli tuotettu pääosin maailmansotien välisenä aikana, kun taas muistitietoaineisto kirjoitettiin 30–50 vuotta niissä kuvattujen tapahtumien jälkeen. Muistitietoaineistossa kirjoittajat tarkastelivat puukauppaa menneinä tapahtumina kirjoitushetkestä käsin ja vertasivat muistoja puukaupan muutoksiin ja ajankohtaisiin tapahtumiin. Kirjoittajat arvioivat ja koostivat muistojaan uudelleen sekä liittivät niihin myöhempien kokemusten tuomaa näkökulmaa.⁵⁸

Vuosikymmenten takaisten puukauppojen muisteleminen saattoi tuoda esiin asioita, jotka aikoinaan tapahtumahetkellä olivat jääneet vähälle huomiolle tai tuntuneet tarkoituksettomilta. Maailmansotien välisenä aikana normaaliksi käytännöksi katsottu puukaupan menettelytapa saattoi muuttua kirjoitushetken tietämyksen ja käytäntöjen valossa joko tuomittavaksi tai arvostettavaksi. Todennäköisesti suurin osa muistitietoaineistossa kuvatuista puukaupoista tehtiin kyseisen ajankohdan sääntöjä noudattaen, jotka vuosikymmenten kuluttua saattoivat kirjoittajista näyttää epäoikeudenmukaisilta. Metsänomistajien mielessä puun hintojen nousu loi vaikutelman aikaisemmin saadun hinnan alhaisuudesta, vaikka saatu kauppahinta kaupan solmimisajankohtana saattoi olla yleisen hintatason mukainen. Tämänkaltaiseen ilmiöön viittasi Tapio Karjalainen tutkiessaan metsäteollisuusyhtiöiden maanhankintaa Pohjois-Suomessa vuosina 1885–1939.⁵⁹ Samaa totesi myös puutavaranmittauskomitea 1930-luvulla arvioidessaan 1800-luvun loppupuolen puukauppoja:

Sen aikuisia [1800-luku] metsänmyyntejä arvosteltaessa on muistettava, että vaikka silloin tehdyt kaupat nykyisin tuntuvatkin erittäin huonoilta metsänomistajille, saadut hinnat myydyille puille aivan mitättömiltä, raaka-ainetta oli silloin siksi runsaasti tarjolla, että paremmat hinnat ja kehittyneet kauppamuodot silloin, kuten valtion metsistä saatu kokemus osoitti, olisivat olleet mahdottomia.⁶⁰

Muistojen vertaaminen kirjoitushetken olosuhteisiin saattaa osaltaan selittää puukauppaan kohdistuvan epäluulon ja arvostelun yleisyyttä muistitietoaineistossa. Useat kirjoittajat totesivat asioiden olleen aikaisemmin paljon huonommin. Kauppakirjoja yhtenäistävä ja myyjän asemaa kohentanut kauppakirjatoimikunta oli toiminut vuodesta 1950 alkaen. Toista maailmansotaa seuranneiden poikkeusolojen jälkeen ensimmäinen kanto hintaan liittyvä sopimus (vanerikoivun hintasuositus) solmittiin Maataloustuottajain Kes-

⁵⁶ SKS:n ja Postipankin järjestämä Jätkäperinteen suuri keräyskilpailu vuonna 1969.

⁵⁷ Metsäliiton Viesti 6/1971: 19, 1/1973: 5, 3/1973: 17, 5/1973: 17, 6/1973: 20, 7/1973: 14, 8/1973: 14, 1/1974: 14, 2/1974: 17; Puusta Katsoen 3/1972: 26.

⁵⁸ Muistitiedon luonteesta ja käytöstä mm. Ukkonen 2000: 35; Korkiakangas 1996: 12–25, Portelli 1998: 68–69; 35–41; Pöysä 1997: 50–51; Snellman 1996: 35–37.

⁵⁹ Karjalainen 2000: 318.

⁶⁰ Komiteanmietintö 5/1936: 12.

kusliiton ja Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton kesken vuonna 1961. Sopimusta laajennettiin 1960-luvun aikana koskemaan muitakin puutavaralajeja.⁶¹

Metsäkaupat -muistitietoaineiston kirjoitusajankohtana 1970-luvun alussa metsätaloudessa olivat ajankohtaisia puukaupan säätelemiseen ja mittausmenetelmiin liittyvät asiat. Tuolloin valmistauduttiin puutavaran mittaustapojen muutokseen, kun vuonna 1972 siirryttiin käyttämään kiintokuutiometrejä ja luovuttiin kuutiojaloista ja pinokuutiometreistä.⁶² Edellä luetellut kolme asiakokonaisuutta, kauppahinta, kauppakirjat ja puutavaran mittaus, olivat keskeisiä epäluulon kohteita Metsäkaupat -muistitietoaineistossa. Muistitietoaineistossa korostunutta epäilevää suhtautumista puukauppaa kohtaan noudatteli myös Metsäkaupat -keruukilpailun järjestämisvuonna (Virta 1971) julkaistu tutkimus, jossa kartoitettiin länsisuomalaisten metsänomistajien mielipiteitä puukaupasta. Metsänomistajista 20 % arvioi, että puunostajiin ei voi luottaa ja noin 30 % katsoi saaneensa epäoikeudenmukaista kohtelua puukaupassa. Metsänomistajista 60 % halusi puukaupan puolueetonta valvontaa lisättävän. Järveläisen (1977) tutkimuksessa, jonka aineisto oli koottu vuonna 1971, peräti 41 % metsänomistajista katsoi, ettei ostajiin voinut luottaa.⁶³

---

⁶¹ Ollonqvist 1998: 175–177; Kahiluoto 1988: 20–23; Kahiluoto 1986: 73.

⁶² Muistitiedon keräysajankohdan metsätaloudesta ja metsänomistajien metsätaloudellisesta käyttäytymisestä esim. Järveläinen 1974.

⁶³ Järveläinen 1977: 16, 20; Järveläinen 1974: 23; Virta 1971: 10.

3 Puukaupan toimijat

Puukaupan toimijoina tarkastellaan myyjien ja ostajien lisäksi valtion, metsänomistajien ja metsäteollisuuden organisaatioita. Luvun 3 alussa kuvataan yksityismetsänomistajien valmiuksia solmia puukauppoja ja puukauppatulojen merkitystä heidän taloudessaan. Metsänomistajien jälkeen piirretään kuva yksityismetsänomistajien vastapuolena puukaupassa olleista puunostajista ja heidän toimintatavoistaan sekä metsäteollisuuden puunhankintaorganisaatioista. Puunmyyjien ja -ostajien jälkeen käsitellään yksityismetsätalouden valvontaan ja neuvontaan liittyneet tahot. Seuraavaksi tarkastellaan yksityismetsätalouden tai maatalouden piirissä syntyneitä organisaatioita, joiden tavoitteena oli edistää metsänomistajien puukauppaa. Näiden jälkeen esitellään metsäteollisuutta edustaneet organisaatiot ja erilaiset ostokartellit. Luvun 3 lopussa tarkastellaan puukaupan toimijoiden ristiriitoja ja yhteistyötä.

3.1 Puukaupan osapuolet

Yksityismetsänomistajat puunmyyjinä

Lähes kaikilla metsänomistajilla oli kokemuksia tuotteiden myynnistä, esimerkiksi maataloustuotteiden tai riistan myynnistä. Puukaupoista oli ennestään kokemusta niissä taloissa, jotka sijaitsivat puuta jalostavien tuotantolaitosten läheisyydessä tai hyvien uittoreittien varrella. Puukauppa poikkesi oleellisesti muiden maataloilta myytävien tuotteiden kaupasta. Puukauppaa leimasi ainutkertaisuus; metsän hakkuu tuntui lopulliselta teolta. Maataloudessa lehmät lypsettiin päivittäin ja vilja korjattiin pelloilta vuosittain, mutta puun kasvu-aika tukiksi ylitti ihmisen eliniän. Myös taloudellisesti puukauppa oli myyjille ainutlaatuinen tapahtuma, jossa käsiteltiin myyjän kannalta poikkeuksellisen suuria rahamääriä. Puukauppaan liittyi myös muista maatilan toimista poiketen tuntemus rahan saamisesta ilman taloudellisesta sijoitusta tai työtä – metsä kasvoi itsestään ja pystykaupalla myytäessä ostaja vastasi puunkorjuusta.

Yksityismetsänomistajat olivat puukaupassa tarvittavilta valmiuksiltaan ja taidoiltaan erilaisia. Metsäkaupat -muistitietoaineistossa ja aikalaisjulkaisuissa metsänomistajien todettiin yleensä tienneen puukaupan ehdoista ja kantohinnoista ostajia vähemmän.⁶⁴ Metsänomistajat nähtiin valistuksen kohteena, joita piti opastaa ja ohjata erityisesti metsänhoidossa, mutta myös puukaupassa. Metsähallituksen pääjohtaja A.K. Cajander painotti vuonna 1935 yksityismetsänomistajien valistamisen tärkeyttä.⁶⁵ Suomen Metsänhoitoyhdistys Tapion sihteeri A.B. Helander oli jo vuonna 1927 todennut metsänhoidon ja puukaupan edistymisen olevan sidoksissa toisiinsa:

Koko kysymys metsänhoidosta ei ole muuta kuin taloudellinen kysymys. Voimme olla huoletta siitä, että sitä mukaa kun varallisuus ja valistuneisuus kasvavat, vähenee hävittämis- ja huijaushalu. Metsänomistajan on itsensä päästävä määräämään metsästään eikä ostajan. Jos myyjä tuntee tavarahan, eikä ole pakotet-

⁶⁴ SKS KRA Metsäkaupat Huikuri Uno: 1, Keronen Eino: 3, 4, Kiuru Augusti: 1, 2; Komiteanmietintö 5/1936: 11–13; Lindroos 1937: 52.

⁶⁵ Cajander 1935: 12–13.

tu myymään, ei ostajalla voi olla määräämisvaltaa. Jos metsänomistaja on sitävastoin köyhä ja metsänsä arvosta tietämätön, myy hän edelleen hullusti. Kaikki metsänostajat ovat yleensä sydämestään samanlaisia. Jos metsänomistaja tekee huonon kaupan, älköön hän ensisijassa syyttäkö muita, vaan itseään. Metsänomistajia on kasvatettava heidän oman vastuuntuntonsa herättämiseksi.⁶⁶

Yksityismetsätalouden edistämisyjärjestöjen piirissä metsänomistajien tietoisuuden met-sänhoidosta arvioitiin kasvaneen 1930-luvulle tultaessa: he muuttuivat ”puun kaatajista myös metsän kasvattajiksi.”⁶⁷ Tämä toi metsäammattilaisten mielestä metsänomistajille enemmän harkintaa ja vastuuta puukaupan solmimisessa. Metsäkaupat -muistitietoaineiston mukaan osa metsänomistajista seurasikin tarkasti kantohintojen vaihtelua ja vertasi eri ostajien hintatarjouksia. He uskalsivat myös vaatia muutoksia kauppaehtoihin ja virheellisiin laskelmiin sekä tarvittaessa kieltäytyä puukaupasta kokonaan. Metsänomistajia kuvataan muistitietoaineistossa myös aktiivisina toimijoina ja tiedon hankkijoina, jotka tekivät puukauppaa harkiten ja huolehtivat metsän tulevasta kasvusta.⁶⁸

Metsäkaupat -muistitietoaineiston kuvaukset metsänomistajien toiminnasta eivät kuitenkaan ole pelkästään myönteisiä. Aineistossa kuvataan värikkäästi eri tapoja, joilla metsänomistajat tavoittelivat taloudellista hyötyä ostajan kustannuksella. Yleisimmin mainittuja keinoja olivat viallisen puutavaran paikkailu, pinojen ja tukkitelojen ladonnan vääristely sekä viinan tarjoaminen ostajalle. Ostajien piirissä välittyi tieto eri metsänomistajien toimintatavoista, ja maineeltaan hankaliin metsänomistajiin suhtauduttiin muita varovaisemmin tai heitä jopa pyrittiin välttämään.⁶⁹ Myyjät eivät tunnu tehneen poikkeusta edes metsänomistajien oman järjestön, Metsäliiton, kohdalla. Metsäliiton luottamuksesta, tai oikeastaan sen puutteesta, myyjiä kohtaan kertoo karua kieltään *Metsänmyyntiasiamiehen opas* vuodelta 1937. Oppaassa myyntiasiamiehiä kehoitettiin valppauteen, koska myyjät eivät aina noudattaneet kauppakirjassa sovittuja puutavaramittoja ja -määriä.⁷⁰

Metsäkaupat -muistitietoaineiston kirjoittajista moni muisteli puukaupan osapuolten epärehellistä toimintaa. Ainakin osa näistä kuvauksista liittyy epäonnistuneiksi koettujen kauppojen selittämiseen. Epäonnistumista oli helpompi selittää toisen osapuolen epärehellisyydellä kuin omalla taitamattomuudella. Myyjät eivät aina pystyneet erottamaan toisistaan ostajien vilpillisen toiminnan ja taloudellisten suhdanteiden aiheuttamia pettymyksiä. Taloudellisten suhdannevaihtelujen nopeus yllätti myös osan ostajista. Kirjoittajat kertovat vähän omasta epärehellisestä toiminnastaan. Ostajista vain muutama mainitsi itse toimineensa puukaupassa epärehellisesti, mutta myyjistä useampi kuvasi toimiaan ostajan harhauttamiseksi. Todennäköisesti kuitenkin sekä myyjien että ostajien puolella epärehellisesti voittoa tavoitellut joukko oli pieni. Yleisesti kaupankäynnissä näyttää pienen vilppi olleen sallittua eikä sitä katsottu rikokseksi.⁷¹

⁶⁶ Helander 1927: 40.

⁶⁷ Osara 1935: 11.

⁶⁸ SKS KRA Metsäkaupat Haapamäki Voitto: 1, Kareinen Vihtori: 15, Keinänen Ilmari: 1, Kuisma Arvi: 2, Laamanen Taavetti: 1, Leskinen Juhon: 64, 77, 80, 85, Muuronen Viktor: 33, 40, Parikka Emil: 10, Rontu Viktor: 1, Vanhanen Lempi: 1.

⁶⁹ SKS KRA Metsäkaupat Hiltunen Valter: 4, Kareinen Vihtori: 14, 30, Keronen Eino: 4, 39, Kostamo Einar: 2, Koukku Arvo: 4, Kukkonen August: 5, Matilainen Arvid: 7, Mähönen Eino: 1, 2, Rontu Viktor: 1.

⁷⁰ Valpas 1937: 6–10.

⁷¹ SKS KRA Metsäkaupat Keronen Eino: 4, 31, Kukkonen August: 5, Rontu Viktor: 19; Hentilä 1999: 95; Pipping 1978: 248. Pipping liitti tukkiyhtiön ”puijaamisen” lähinnä jatkien toimintaan savotoilla.

Puukaupasta saatava kauppahinta määritti myyjän kannalta kaupan onnistumista, sillä maatalojen taloudessa metsästä saaduilla tuloilla oli suuri merkitys.⁷² Tosin näitä rahattuloja ei 1900-luvun alussa kuvattu metsänomistajan onnellisuuden takaajana. Pahimmillaan puukaupat ”tuhosivat” ja vaaransivat maatalouden harjoittamisen, saattoivat talonpojat turmioon ja totuttivat liialliseen ylellisyyteen. Näitä tavoitellessaan maanviljelijät toimivat ajattelemattomasti, myivät maaomaisuutensa metsäteollisuusyrityksille ja jäivät vuokralaisiksi entisille tiloilleen tai lähtivät mieluummin uittoon ja savottaan kuin jäivät tekemään peltotöitä. Väärinkäytettynä puukaupasta saadut rahat olivat siten uhka sivistyksen perustana nähdyin maanviljelyn jatkumiselle.⁷³ Ensimmäisen maailmansodan jälkeinen näkemys puukaupan vaikutuksista maatalouteen oli jo myönteisempi. Tosin vielä 1930-luvun puolivälissä Keskusmetsäseura Tapion johtaja A.B. Helander toivoi metsänomistajien työskentelevän enemmän metsän hoidon ja kasvun hyväksi:

Yhdellä ainoalla kynänvedolla voidaan saada niin suuria summia, että maatalanomistaja vain harvoin muuta tietä niitä saa. Näin saatu raha valitettavasti vain harvoin tuottaa sitä siunausta kuin työllä saatu. - - Sanottavampaa edesvastuun tunnetta ei näin ollen pääse heräämään, ennen kuin metsänomistaja itse on kokenut, mitä metsän kasvattaminen ja hoito merkitsee.⁷⁴

Puukauppa sijoittui maatilalla yleisesti arvioiden miesten toimintapiiriin. Useimmat Metsäkaupat -muistitietoaineiston kuvaukset liittyvätkin ensilukemalla talon isäntäväen toimintaan. Aineiston tarkempi lukeminen tuo talon emännän ja jopa lapset mukaan puukaupan kulkuun. Lasten rooli puukaupassa näkyy tarkkailijana ja poikkeustapauksissa kerrotaan heidän osallistumisestaan puukaupan kulkuun.⁷⁵ Naiset osallistuivat puukauppaan joko hiljaisina sivustaseuraajina tai taustavaikuttajina. Osa naisista oli miehensä rinnalla mukana päättämässä puukaupasta. Itsenäisesti puukaupasta päättivät naislesket tai muutoin tilan hallinnasta vastaavat naiset. Metsäkaupat -muistitietoaineistossa ostajan kerrotaan ottaneen talon emännän huomioon puukauppaneuvottelussa, mikäli hän tiesi tai huomasi emännällä olevan päätösvaltaa. Osassa kirjoituksia puukauppaneuvotteluun naisen kanssa liitetään eroottinen vivahde. Naisia ei kuitenkaan yleisesti kuvata miesmyyjiä helpompina kauppakumppaneita.⁷⁶ Muistitietoaineistossa ostajien kerrotaan mielistelleen talon naisia puukaupan edistämiseksi, mikä viattomimmillaan ilmeni kukkien kehumisena:

Leikkipuheet, kaskut tai sukkeluudet olivat höystämässä aina keskusteluja neuvotteluissa. Hilpeän mielialan vallitessa pääsi paremmin tuloksiin. Emäntien ja tyttärien kehuminen voi kuulua asiaan, varsinkin silloin kun tiedettiin emännillä talossa olevan myös sananvaltaa. Lähiseudun puunostajat tunsivat melkoisen laajalti ympäristönsä asiat. Tiesivät missä talossa ovat ohjakset isännän taikka emännän käsissä.⁷⁷

⁷² SKS KRA Metsäkaupat Huikuri Uno: 1, Kukkonen August: 1, Kuoppa Mikko: 1, Leskinen Juho: 50, 64, 77, 85, Parikka Emil: 10, Parkkonen Antti: 3, Taskinen Väinö: 26.

⁷³ Metsäkauppojen haitallisuudesta maataloudelle esimerkiksi komiteanmietintö 8/1906: 28–29.

⁷⁴ Helander 1936a: 113.

⁷⁵ SKS KRA Metsäkaupat Voitto Haapamäki: 1, Juho Leskinen: 80.

⁷⁶ SKS KRA Metsäkaupat And Martta: 1, Erjava, Aili: 13, 15, Ikonen Eino: 4, Kareinen Vihtori: 9, 29, Kostamo Einar: 2, Laamanen Taavetti: 2, Leskinen Juho: 47, 64, 85, Matilainen Arvid: 2, Sipiläinen Armas: 1, Taskinen Väinö: 25, 27, Vaittinen Eino: 1, 3, Vääntinen Erkki: 1.

⁷⁷ SKS KRA Metsäkaupat Keronen Eino: 40.

Puukauppa yksityismetsänomistajien taloudessa

Kunnaksen (1973) mukaan yksityisten henkilöiden saama kantorahatulo oli vuonna 1920 noin 0,7 miljoonaa markkaa, mistä se kasvoi vuoteen 1938 mennessä noin 2,9 miljoonaa markkaan.⁷⁸ Metsänomistaja sai metsästään rahatulojen lisäksi myös luontoistuloja, joiksi kirjanpitiolojen yhteydessä laskettiin kotitarvekäyttöön otetun puutavaran ja metsälaitumen raha-arvot. Metsätalouden rahatulot muodostuivat pääosin puun myynnistä. Kaakkois-Suomen kirjanpitioloilla vuosina 1925–1936 metsätalouden kokonaistuloista keskimäärin 76 % oli rahatuloja ja 24 % luontoistuloja. Rahatulojen osuus maatilán tuloista kasvoi metsälön koon kasvaessa.⁷⁹ Metsätalouden merkitystä maatalojen rahataloudessa voi tarkastella kirjanpitioloilta koottujen maatalous-, metsä- ja sivutulojen muodostaman kokonaisuuden avulla.

Sotienvälisenä aikana kirjanpitiolojen rahatuloista metsätalouden ja sivutulojen osuudet olivat yhtä suuret, 10–20 %, ja maatalouden osuus 63–79 %.⁸⁰ Pelkästään rahatuloja tarkastelemalla metsätalouden merkitys maatalojen taloudessa näyttää vähäiseltä. Asetelma muuttuu, kun tarkastellaan tulojen ja menojen erotuksena tilanomistajan käyttöön jääviä tuloja, jota Pihan (1941 ja 1957) tutkimuksiin viitaten nimitetään rahajäämäksi.⁸¹ Metsätalouden rahajäämä muodostui lähes yksinomaan puukaupan tulojen ja menojen erotuksena. Puukaupan tulot tarkoittivat pystykaupan osalta kantohintaa ja hankintakaupan osalta kantohinnan lisäksi kauppahintaan sisältyvää korvausta hankinnan suorittamisesta. Menot muodostuivat pääosin puutavaran valmistukseen liittyvistä kustannuksista, sillä muita metsätalouteen liittyviä menoja oli vähän. Maataloudessa menot kasvoivat tulojen kasvaessa, mutta metsätalouden menot olivat maailmansotien välisenä aikana alhaiset eivätkä ne seuranneet tulojen kasvua. (Kuvio 3.1.). Yksityismetsänomistajat kohtelivat metsää pitkälti tulonlähteenä, joka ei edellyttänyt taloudellista panosta. Vuonna 1934 maanviljelijäväestön arvioitiin sijoittaneen metsätalouden edistämiseen 2,2 % markkinapuun kantoraha-arvosta. Pihan (1957) mukaan kirjanpitiolojen rahainvestoinnit metsätalouteen olivat tilivuosina 1925–26 – 1936–37 koko maassa noin 6 % ja Kaakkois-Suomessa noin 9 % metsätalouden rahajäämästä.⁸²

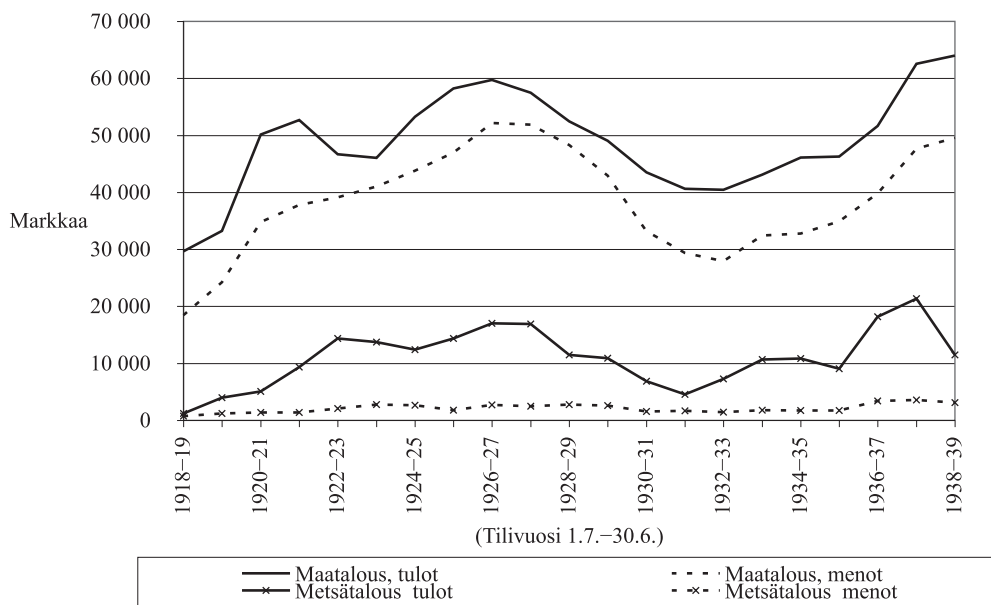
⁷⁸ Kunnas 1973: 98. Kunnas ilmoittaa kantorahatulot kyseisen vuoden raha-arvona.

⁷⁹ Piha 1941: 30, 52–53, 152. Piha rajasi tutkimuksessaan *Maatilametsälöiden liikejäämä ja sen rakenne* metsätalouden luontoistulot vain metsästä saatavaan puutavaraan ja jätti metsälaitumen raha-arvon pois luontoistuloja käsittävistä laskelmistaan. Pihan mukaan vuosina 1925–1936 kaakkoissuomalaisen alle 10 hehtaarin metsälöiden kokonaistuloista 54 % muodostui rahatuloista ja 46 % luontoistuloista. Piha tarkoittaa Kaakkois-Suomella suunnilleen Viipurin läänin.

⁸⁰ Tutkimuksia Suomen maatalouden kannattavuudesta, tilivuodet 1918–19 – 1939–40. Kannattavuus-tutkimuksissa tilivuos on 1.7.–30.6.

⁸¹ Piha (1957: 8, 13 ja 1941: 30–32, 258) määrittelee rahajäämän varsinaisiin liiketapahtumiin kuuluvien rahatulojen ja rahakustannusten erotukseksi. Piha määrittelee kassajäämän rahana saatujen tulojen ja rahalla maksettujen menojen erotukseksi. Rahajäämän ja kassajäämän erotus osoittaa tehdyn investoinnin suuruutta (omaisuuden kasvua), mikäli rahajäämä on suurempi kuin kassajäämä. Päinvastaisessa tapauksessa erotus osoittaa omaisuuden vähentymistä. Liikejäämän Pihan määrittelee kaikkien liiketulojen ja liikekustannusten erotuksena, jolloin käsite kattaa rahatalouden lisäksi luontoistalouden. Pihan laskemat maatilán kassa-, raha- ja liikejäämät eivät merkittävästi poikenneet toisistaan. Tämän tutkimuksen kannalta oleellista oli todeta metsätalouden rahatulojen suhteellinen osuus maatilán rahataloudesta. Pihan mukaan komiteanmietinnössä 2/1957 käytetty määritelmä rahaylijäämä vastasi Pihan käsitteitä kassajäämä, varsinainen rahaylijäämä käsitettä rahajäämä, liikeylijäämä käsitettä liikejäämä; Virolainen 1943: 57–58.

⁸² Komiteanmietintö 2/1957: 38; Piha 1957: 20–21. Koko maan metsätalouden rahainvestointien osuutta väärin Sisä-Suomen arvo, 1,7 %. Koko maan keskiarvo ilman Sisä-Suomea on 8,1 %.

Kuvio 3.1. Kirjanpitotilojen maatalouden ja metsätalouden rahatulot ja -menot tilivuosina 1918–19 – 1939–40. (markkaa/kirjanpitotila).

Lähde: Tutkimuksia Suomen maatalouden kannattavuudesta, vuodet 1918–1939.

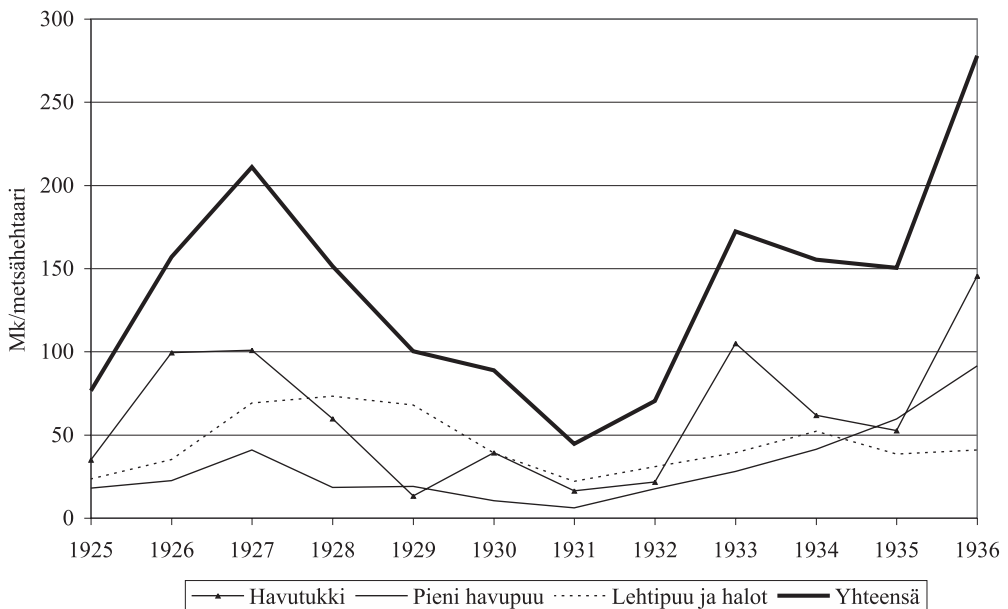
Metsätalouden vähäisten menojen vuoksi kirjanpitotilojen käyttöön jäi metsätaloustuloista menojen vähentämisen jälkeen noin 70 %. Maataloustuloista vastaava osuus oli noin 20 %.⁸³ Maatilan vuosittaisesta rahajäämästä maa- ja metsätalouden osuudet olivat koko maassa vuosina 1919–1939 keskimäärin lähes yhtä suuret. Maatalouden rahajäämä oli keskimäärin 10 400 markkaa/tila/vuosi, mikä oli 40 % maatilan yhteenlasketusta rahajäämästä. Metsätalouden rahajäämä oli keskimäärin 9 600 markkaa/tila/vuosi (37 %). Loppuosa koostui sivutulosten ja muiden tulojen rahajäämästä. Metsätalouden rahajäämä oli jopa maatalouden rahajäämää suurempi vuosina 1922–1930 sekä 1936–1938.⁸⁴ Metsätalouden tulojen ja menojen tarkasteluun kirjanpitotilojen perusteella on liitettävä muutama varaus. Ensiksi, kirjanpitotilat olivat keskimääräistä suurempia ja paremmin hoidettuja tiloja. Toiseksi, metsätalouden tulot on tilastoissa kohdennettu keskiarvona kaikille kirjanpitotiloille, vaikka kaikki tilat eivät myyneet puu-

⁸³ Komiteanmietintö 2/1957: 6; Piha 1957: 258–259, 266; Piha 1941: 268–269. Komiteanmietinnön mukaan vuosina 1934–38 eteläsuomalaisten tilojen metsätalouden rahajäämä oli keskimäärin 80 % metsätalouden rahatuloista, mikä tarkoittaa rahamenojen olleen noin 20 %. Piha (1957) totesi metsätalouden rahakustannusten olleen 10–20 % rahatuloista. Pihan (1941) laskelmien mukaan metsätalouden rahajäämä on 80–90 % metsätalouden rahatuloista ja maatalouden rahajäämä on 25–40 % maatalouden rahatuloista.

⁸⁴ Tutkimuksia Suomen maatalouden kannattavuudesta, vuodet 1918–1939. Tätä tutkimusta varten tehdyt laskelmat on verrattavissa lähinnä Pihan (1957) laskemiin kassajäämiin; Piha 1957: 13. Pihan mukaan kaakkoissuomalaisilla kirjanpitotiloilla tilivuosina 1925–26–1936–37 rahajäämä jakautui seuraavasti: maatalous 51 %, metsätalous 26 % ja sivuansiot 23 %. Kirjanpitotilojen kassajäämästä maatalous muodosti 41 %, metsätalous 30 % ja sivuansiot 29 %; Virolainen 1943: 58. Karjalan kannaksen pienviljelijäin metsätalouden rahajäämä oli lähes kolmannes koko tilan rahajäämästä; Saari 1929: 63.

ta vuosittain. Kolmanneksi, maatalouden menoihin on sisällytetty maatalon yleisiä elinkustannuksia.⁸⁵

Metsätalouden rahatulot vaihtelivat rajummin ja nopeammin kuin maatalouden rahatulot. Tämä on havaittavissa erityisesti 1930-luvun laman aikana tarkasteltaessa metsätalouden ja maatalouden rahatulojen kehitystä vuodesta 1927 vuoteen 1931. Metsätalouden rahatulot olivat vuonna 1931 noin 30 % ja maatalouden rahatulot noin 70 % vuoden 1927 vastaavista rahataloista. Metsätalouden rahatulojen muutoksen rajuutta vuosina 1927–1931 selittävät juuri ennen lamaa vallinneet korkeat kantohinnat ja puukaupan vilkkaus. Kaakkoissuomalaisilla kirjapitotiloilla rahatulot, jotka vuosina 1925–1928 olivat keskimäärin 164 mk/metsähehtaari, putosivat puoleen (82 mk/metsähehtaari) vuosina 1929–1932. Laman jälkeen rahatulot nousivat nopeasti ja olivat vuosina 1933–1936 keskimäärin 193 mk/metsähehtaari.⁸⁶ Myyntitulojen kehitykseen vaikuttivat sekä kantohintojen taso että myydyin puun määrä. (Kuvio 3.2.).

Kuvio 3.2. Kaakkoissuomalaisten kirjapitotilojen metsätalouden rahatulo vuosina 1925–1936. (markkaa/metsähehtaari).

Lähde: Piha, Antero. Maatilmetsälöiden liikejäämä ja sen rakenne. 1941: 120–121.

Lama pienensi merkittävästi etenkin järeän sahapuun myyntituloja, joilla oli ollut suuri merkitys metsänomistajien taloudessa. Osaran (1935) mukaan Karjalassa vuosina

⁸⁵ Komiteanmietintö 2/1957: 7; Piha 1957: 13; Saari 1929: 4. Saaren mukaan kannattavuusstudiumin aineisto antaa vaillinaisen kuvan maatilojen metsätaloudesta.

⁸⁶ Tutkimuksia Suomen maatalouden kannattavuudesta XVI, 1930: 37; Tutkimuksia Suomen maatalouden kannattavuudesta XX, 1934: 36; Piha 1941: 84, 120–121. Pihan mukaan Kaakkois-Suomessa metsätalouden rahatulot olivat vuonna 1931 vain 24 % vuoden 1927 rahataloista. Piha käytti tutkimuksessaan käsitettä metsälöhehtaari; Jutila 1936: 76.

1924–1929 myydystä puumäärästä 76 % oli havutukkia ja 8 % paperipuuta. Pihan (1941) mukaan vuosina 1925–1929 kaakkoissuomalaisen tilojen metsätalouden metsähehtaaria kohden lasketuista rahatuloista havupuutukin osuus oli vain 42 % ja pienen havupuun osuus 18 %. Loppuosa (40 %) rahatuloista saatiin lehtipuusta ja haloista. Osaran ja Pihan tulosten erilaisuutta selittää aineistojen ja laskentatapojen erilaisuus. Osara valitsi tutkimusaineistokseen puunkäyttötutkimuksessa mukana olleita pienmetsälöitä. Pihan tulokset pohjautuivat kirjanpitotiloilta koottuihin tietoihin, joissa painottuivat suuret tilat.⁸⁷ Osara laski, miten keskimäärin tiloilta luovutettu puumäärä jakautui eri puutavara-lajeille. Piha puolestaan laski eri puutavara-lajien myynnistä tilan metsähehtaaria kohden saadun rahatulon. Osaran tutkimusta tukevat Keskusmetsäseura Tapion laskelmat, joiden mukaan vuosina 1924–1929 koko maan yksityismetsänomistajien kantorahatuloista keskimäärin 76 % muodostui järeän puun myynnistä. Laman aikana järeän puun osuus metsänomistajien saamista kantorahoista putosi noin 60 %:iin.⁸⁸

Pienen havupuun myynti vaikutti merkittävämmiin yksityismetsänomistajien kantorahatuloihin vasta 1930-luvulla. Johannes Virolaisen (1943) mukaan Karjalan kannakseen pienviljelijöiden vuosina 1931–1938 myymän puutavaran arvosta keskimäärin 52 % muodostui järeästä puutavarasta ja 36 % paperipuusta. Loppu koostui haloista ja muusta pienpuutavarasta.⁸⁹ 1930-luvun loppupuolelle painottunut pienen havupuun kaupan kasvu ja kantohintojen nousu oli myönteistä sekä metsänomistajien että yksityismetsätaloutta valvoneiden metsäammattilaisten mielestä. Yksityismetsänomistajille pienen havupuun myynti hankintakaupalla tarjosi kantohinnan lisäksi mahdollisuuden työtuloihin. Pienpuun kaupan myötä yleistyivät harvennushakkuut, jotka metsänhoidollisesti oikein toteutettuina edistivät metsien kasvua. Pienen havupuun kaupan lisääntymisestä huolimatta järeä havupuu muodosti edelleen keskeisen osan kantorahatuloista, sillä sen kantohinta oli pienpuuta korkeampi ja myyntimäärät suuremmat.

Metsäteollisuuden puunostajat

Metsäteollisuuden puunostajia kuvattiin Metsäkaupat -muistitietoaineistossa runsaammin ja värikkäämmiin kuin myyjiä. Kirjoittajat kertoivat ostajien erikoisista piirteistä, pukeutumisesta, luonteesta, käyttäytymisestä, liikkumisesta ja toimintatavoista. Ulkomaalaiset tai juutalaiset ostajat huomioitiin erikseen.⁹⁰ Pukeutumiseltaan osa ostajista, erityisesti metsänhoitajat, poikkesi alueen paikallisista asukkaista. Kirjoituksissa toistuvasti turkki (yleensä susiturkki) päällä reessä matkaavat metsäherrat, joiden kuvattiin saapuvan taloon kuuluvasti, halliten. Ostajat matkasivat hevosella ja 1930-luvulla jo autol-

⁸⁷ Komiteanmietintö 16/1933: 17; Piha 1941: 46–49, 114–115, 119–121; Osara 1935: 66–70; 281. Osara (1935:67) hyödynsi tutkimuksessaan Saaren (1934, Karta) puunkäyttötutkimuksessa käyttämää aluejakoja. Osaran tutkimuksessa Karjala tarkoitti Viipurin läänin aluetta

⁸⁸ Keskusmetsäseura Tapion toiminta v. 1938 ja metsänhoitolautakuntien toiminta vv. 1929–1938, 1939: 158; Keskusmetsäseura Tapion r.y. toiminta vuonna 1932, 1933: 122. Vuonna 1932 yksityismetsien kantohinnasta 63 % saatiin tukkipuusta, 21 % paperipuusta ja 4 % mäntypropsista. Loput muodostuivat faneeripuusta, parrupuusta, haloista ja muusta pinotavarasta.

⁸⁹ Virolainen 1943: 42.

⁹⁰ SKS KRA Metsäkaupat Leskinen Juho: 64, 74, Ounasjoki Kaarlo: 1.

Enso-Gutzeitin piiriesimies David Pöllänen istumassa autonsa astinlaudalla Puruveden jäällä vuonna 1933. Pöllänen oli Enso-Gutzeitin palveluksessa vuodesta 1896. Kuva: Lusto/Enson kokoelma/Mikko Kolehmainen.

la⁹¹. Metsäteollisuuden ostajien lisäksi myös metsänhoitolautakunnan toimihenkilöillä oli Etelä-Karjalassa käytössään omia autoja, joiden käytön todettiin vuonna 1939 osoittautuneen välttämättömäksi. Välttämättömyys ei nähtävästi koskettanut niitä Metsäkaupat -muistitietoaineistossa kuvattuja ostajia, jotka liikkuiivat maaseudulla arkisemmin hevosella, suksilla, polkupyörällä tai kävellen.⁹² Itä-Suomessa asunut kirjoittaja kuvaa metsäherran saapumista lapsuudenkotiinsa 1910-luvulla:

Sovittuna päivänä saapui metsäherra miehineen. Hänellä oli 4 miestä apulaisenaan. Nimeltään metsäherra oli Nylund, mikä hän oli sitten arvoltaan emme ainakaan lapset tienneet. Häntä vain ”tituleerattiin” metsäherraksi. Ja herra hän olikin, sillä hänellä oli ”kovat” kaulassa metsässä ollessaankin. Pitkä, hoikka mies muuten. Jaloissa hänellä olivat pitkävartiset saappaat, jollaisia siihen aikaan ei monella ollut. Varrat näes ulottuivat yläpuolelle polvia. Hattu oli myöskin erilainen kuin muilla, kapealierinen huopahattu, väriään tummanruskea ja koristeena kolme linnun sulkaa. Kun vielä lisätään, että hänellä oli komeat viikset ja poltti piippua, niin metsäherra tuleekin esitellyksi.⁹³

Puunostajia nimitettiin Metsäkaupat -muistitietoaineistossa useilla eri nimillä. Pelkistetyimpiä olivat nimet, joihin ei liittynyt kirjoittajan asettamaa arvomääritelmää. Näitä olivat ostaja

⁹¹ SKS KRA Metsäkaupat And Martta: 1, Erjava Aili: 15, Karttunen Aarne: 2, Korhonen Erkki: 9, Kuoppa Mikko: 1, Laamanen Taavetti: 1, Leskinen Juhon: 64, 74, Matilainen Arvid: 1, Pehkoranta Heikki: 56, Ronnu Viktor: 1, Taskinen Väinö: 25, Vaitinen Eino: 1.

⁹² SKS KRA Metsäkaupat Erjava Aili: 15, Korhonen Erkki: 9; Etelä-Karjalan metsänhoitolautakunnan toimintakertomus 10-vuotiskaudelta 1929–1938, 1939: 41.

⁹³ SKS KRA Metsäkaupat Leskinen Juhon: 83.

tai metsänostaja sekä erilaiset mies-loppuiset nimitykset, kuten ostomies, metsänostomies, metsämies.⁹⁴ Selkeämmin ostajien valtaan liittyivät herra ja pomo nimitykset. Herroja oli useammanlaisia: herra, metsäherra, tukkiherra, metsänostajaherra, ostajaherra, ukkoherra, pylväsherra, pääherra ja päämetsäherra. Pomon lisäksi kirjoittajat mainitsivat metsäpomon, tukkipomon, mittapomon, sahapomon, pomomiehen ja ukkopomon.⁹⁵ Kirjoittajat käyttivät ostajista myös nimityksistä, jotka pohjautuivat ostajien koulutukseen ja metsäteollisuusyritysten organisaatioihin: forsmestari, piiripäällikkö, metsäpiiripäällikkö, piirihoitaja, piiriherra, piiriesimies, piirimies, metsäpiirimies, piirityönjohtaja, työnjohtaja ja metsätyönjohtaja.⁹⁶ Ammattinimikkeiden käyttö kuvastaa sekä metsäteollisuusyritysten hankintaorganisaatioiden kehittymistä että metsäalalla toimineiden miesten ammattikoulutuksen yleistymistä.

Metsäteollisuus kehitti puunhankintaa ja sen organisaatioita voimakkaasti 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä. Vielä vuosisadan vaihteessa metsäteollisuusyritysten omat hankintaorganisaatiot olivat pieniä käsittäen usein vain muutaman miehen. Puunhankintaorganisaatioiden perustaminen muuttui välttämättömäksi, kun oma metsäomaisuus laajeni, raakapuun tarve kasvoi ja puuta enenevässä määrin ostettiin välittäjien asemesta suoraan metsänomistajilta. Enso-Gutzeitin metsäosasto perustettiin 1900-luvun alkuvuosina ja Kymin Osakeyhtiön vuonna 1916. Yhtyneiden Paperitehtaiden eri metsäosastot perustettiin vuosina 1918–1928. Eri yhtiöiden metsäosastot olivat yleisesti rakenteeltaan samankaltaisia. Metsäpäällikön alaisuudessa toimivat metsänhoitajat, jotka johtivat omia hankintapiirejään. Hankintapiirit jaettiin edelleen piiriesimiesten johtamiin piireihin. Piiriesimiesten alaisina oli työnjohtajia ja metsätyöntekijöitä.⁹⁷

Metsäteollisuusyritykset palkkasivat palvelukseen jo ensimmäisen maailmansodan jälkeen enenevässä määrin metsäammattilaisia.⁹⁸ Yliopistotasaisen koulutuksen saaneita metsänhoitajia oli vuonna 1938 metsäteollisuusyritysten palveluksessa yli 160. Heidän tehtävänsä liittyivät pääosin yrityksen puunhankinnan järjestämiseen. Metsätyönjohtajia metsäteollisuusyritysten palveluksessa oli kaikkiaan noin 4 500 ja heistä neljännes toimi piiriesimiehinä tai -johtajina. Piirityönjohtajista valtaosa oli mukana puunhankinnassa ja osa osallistui puukauppojen solmimiseen metsänhoitajien ohjauksessa. Piirityönjohtajiksi sijoittui eniten metsäalan koulutuksen saaneita miehiä. Piirityönjohtajista metsäalan koulutuksen saaneiden osuus kasvoi 29 prosentista 51 prosenttiin vuosina 1929–1938. Alempien työnjohtajien kohdalla ei tapahtunut samanlaista kehitystä, sillä heistä koulutettuja oli 9 % sekä vuonna 1929 että 1938.⁹⁹

⁹⁴ Ostaja (34 kirjoittajaa), metsänostaja (15) ja erilaiset mies-loppuiset (12) nimitykset. Ostomies (7 kirjoittajaa), metsänostomies (2) ja metsämies (7).

⁹⁵ Kirjoittajat käyttivät erilaisia herra-nimityksiä seuraavasti: herra (21 kirjoittajaa), metsäherra (9), tukkiherra (3), metsänostajaherra (2), ostajaherra (2), ukkoherra (2), pylväsherra (1), pääherra/päämetsäherra (1). Pomojen (13) lisäksi kirjoittajat muistelivat metsäpomoja (3), tukkipomoja (3), mittapomoa (1), sahapomoa (1), pomomiehistä (1) ja ukkopomoa (1).

⁹⁶ Forsmestari (2 kirjoittajaa), piiripäällikkö (4), metsäpiiripäällikkö (1), piirihoitaja (1), piiriherra (1), piiriesimies (4), piirimies (12), metsäpiirimies (1), piirityönjohtaja (5), työnjohtaja (14), metsätyönjohtaja (4).

⁹⁷ Näsi et al 2001: 31; Ahvenainen 1992b: 403, 405; Lummelahki 1992: 34–35; Nordberg 1980: 104–106; Ahvenainen 1972: 50, 156, 241; Työn äärestä 22/1938: 42–46; Ohjesääntö metsäliikettä varten 1928a: 64.

⁹⁸ XVII Metsätalasto, Kertomus metsähallinnon toiminnasta 1917–1920, 1923:189.

⁹⁹ Metsätaloudellinen aikakauslehti 9/1938: 151–155; Vuoristo 1936: 132–137. Vuoriston mukaan teollisuuden palveluksessa olleista piiriesimiehistä 74 %:lla oli metsäalan koulutus ja työnjohtajista 18 %:lla; Ohjesääntö metsäliikettä varten 1928a: 80.

Metsäkoulutusta saaneet piirityönjohtajat sijoitettiin metsäteollisuusyrityksissä tehtäviin, jotka liittyivät metsänhoitoon ja hankintaan. Näistä piirityönjohtajista koulutettuja oli 87 % vuonna 1938. Pelkästään puunhankintatehtäviä hoitavista piiriesimiehistä vain 39 %:lla oli metsäalan koulutus. Tämä osoittaa sekä metsäteollisuuden että muiden metsäalan organisaatioiden arvostaneen metsäalan koulutusta nimenomaan metsänhoitoon liittyvissä tehtävissä. Toisaalta metsänhoitoon liittyviä tehtäviä oli vain niillä metsäteollisuusyrityksillä, joiden omistuksessa oli metsäalueita. Nämä olivat yleensä suuria ja vakaita metsäteollisuusyrityksiä, jotka pystyivät tarjoamaan koulutetuille metsätyönjohtajille houkuttelevamman työpaikan kuin pienemmät metsäteollisuusyritykset. Vuonna 1927 metsätyönjohtajia edustavan organisaation, Metsämiesten Keskusseuran, puheenjohtaja lääninmetsänvartija Kalle Petäjä arvioi, että metsänvartijakoulun käyneistä 1 200 miehestä noin 70 % yritysten, 15 % yksityismetsätalouden ja 15 % valtion ja kuntien palveluksessa.¹⁰⁰

Metsänhoitolautakuntiin ja metsänhoitoyhdistyksiin palkattiin sekä metsänhoitajia että metsätyönjohtajia. Vuonna 1938 metsänhoitolautakuntien palveluksessa oli noin 60 metsänhoitajaa ja lähes 200 metsätalousneuvojaa (metsätyönjohtajaa). Metsänhoitoyhdistysten palveluksessa oli 270 metsänhoidonneuvojaa (metsätyönjohtajaa).¹⁰¹ Metsäalan ammattilaisten palkkaaminen myös yksityismetsätalouden puolelle loi tilanteen, jossa puukaupassa sekä ostajan että myyjän puolella olivat metsäalan koulutuksen saaneet ammattilaiset. Koulutus antoi heille samankaltaiset lähtökohdat ja loi tietynlaisen ammattilypeuden ja -veljeyden.

Koulutettujen metsäammattilaisten määrän kasvusta huolimatta puukaupan parissa toimi vielä 1930-luvulla suuri joukko ostajia, joilla ei ollut metsäalan koulutusta. Ostajien toimintaa arvosteltaessa kiinnitettiinkin huomiota siihen, että puukauppaa sai harjoittaa kuka vain eikä mitään ammattitaitovaatimuksia esitetty. Puutavaranmittauskomitea kiteytti vuonna 1936 epäkohdan vertaukseen rihkamakaupasta ja puukaupasta:

Mutta vaikka esim. mitättömimmän kulkukaupan harjoittajan on hankittava lupa kulkukaupan harjoittamiseen, saa puukauppaa, jopa aivan rajattomassa mittakaavassa harjoittaa kuka tahansa, vaikkei hänellä olisi edes kansalaisluottamusta. Kuitenkin ne yksityiset, yhteiskunnalliset ja kansantaloudelliset vaarat ja epäkohdat, jotka voivat aiheutua täysin vapaasta puutavarakaupasta, ovat useinkin monin verroin suuremmat ja kauaskantoisemmat kuin esim. kiertävän rihkamakauppiaan aikaansaannokset. Ei tuntuisi lainkaan aiheuttomalta eikä kohtuuttomalta vaatia, että puutavarakauppaa harjoittavalta henkilöltä vaadittaisiin ainakin jonkinlainen pätevyys ammattitietoihin nähden ja että hän täyttäisi eräitä muitakin kohtuudella asetettuja vaatimuksia.¹⁰²

Sekä aikalaisjulkaisuissa että Metsäkaupat -muistitietoaineistossa puunostajat jaettiin usein kahteen ryhmään: metsäteollisuusyritysten palkkaamiin ostajiin ja itsenäisinä yrittäjinä toimineisiin välittäjiin. Välittäjät ostivat puuta metsänomistajilta ja myivät sen edelleen metsäteollisuudelle tai ulkomaille. Muistitietoaineistossa metsäteollisuuden ostajiin liitettiin myönteisempiä kuvauksia kuin välittäjiin, joista kirjoitettiin jopa halveksi-vaan sävyyn. Metsänomistajia neuvottiin jo 1900-luvun alkupuolella välttämään kauppaa

¹⁰⁰ Metsätaloudellinen aikakauslehti 9/1938: 153; Metsätaloudellinen aikakauskirja 4/1927: 127–128.

¹⁰¹ Keskusmetsäseura Tapion toiminta v. 1938 ja metsänhoitolautakuntien toiminta vv. 1929–1938, 1939: 235, 270–271; Myös Yksityismetsätalouden kohottamistyön lähimmät suuntaviivat 1934: liite 4.

¹⁰² Komiteanmietintö 5/1936: 22.

välittäjien kanssa, joiden katsottiin olevan petollisia kauppakumppaneita.¹⁰³ Paikallisten asukkaiden suhtautumista Pohjois-Karjalassa puunvälittäjänä toimineeseen Länkkä-Sutiseen kuvataan Metsäkaupat -muistitietoaineistossa seuraavasti:

Tämän Länkkä-Sutisen tunsin henkilökohtaisesti vuosien 1918–1935 välillä, jolloin hän kierteli lähipitäjissä puutavaran ostossa. Meilläkin hän poikkosi monet kerrat ja oli joskus yötäkin, mutta metsäkauppoja emme hänen kanssaan koskaan tehneet, koska pelkasimme hänen pettävän, sillä hänellä oli sellainen maine, että hän on aina valmis vilppiin ja petokseen. - - Ainakin meidän kyläläiset olivat melkein tylyjä hänelle, eikä syyttä, sillä jokainen joka oli myynyt hänelle metsää tai valmista puutavaraa, sano kärsineensä vääryyttä Länkkä-Sutisen taholta. Koskaan hänen sanaansa ei voinut täysin luottaa eikä aina kauppasopimukseenkaan.¹⁰⁴

Välittäjien toimintaan liittyneet kielteiset piirteet aiheutuivat heidän usein lyhytjänteisestä toiminnastaan. Edellä kuvatusta Länkkä-Sutisesta poiketen välittäjät eivät useinkaan toimineet kauaa samalla alueella eivätkä etsineet pitkäkestoisia kauppasuhteita, vaan tavoittelivat nopeita voittoja myyjien kustannuksella. Pitempiaikainen toiminta samalla alueella näyttää pakottaneen välittäjät, esimerkiksi maakauppiaat, mukautumaan metsäteollisuusyritysten puunostajien noudattamiin toimintatapoihin.¹⁰⁵ Itä-Suomessa välittäjien määrä väheni merkittävästi 1930-luvun laman aikana. Osaltaan tähän vaikutti myös kesällä 1930 metsäteollisuuden piirissä tehty sopimus, että paperipuun hankinnassa välittäjien käyttämistä oli vältettävä. Laman jälkeen välittäjät palasivat ainakin Etelä-Karjalassa takaisin ostajien joukkoon.¹⁰⁶ Puukaupassa ostajat ja myyjät tasapainoilivat luottamuksen ja epäluulon välillä. Myyjien asennoitumiseen oli vaikuttanut mm. metsäteollisuuden maanhankinta 1900-luvun alussa ja sitä estäneen lain kiertäminen apu-yhtiöiden avulla. Metsäteollisuus oli osoittanut, ettei sen tarvinnut noudattaa lakia. Metsäkaupat -muistitietoaineistossa korostettiin, ettei ostajaan voinut luottaa. Kielteisiä kuvauksia ostajien toiminnasta liitettiin lähes kaikkiin puukaupan vaiheisiin. Paheksuntaa herätti ostajien tapa palkita hyvä pahalla: ostajia kohdeltiin taloissa yleensä hyvin, heille tarjottiin talon parhaita antimia ja tarvittaessa annettiin yösjä peräkkämarissa, ja palkkioksi tästä ostajat käyttivät hyväkseen myyjien tietämättömyyttä ja taitamattomuutta. Ostaja tiesi puuston määrästä ja arvosta, kauppakirjan ehdoista ja puutavaran mittaustavoista yleensä enemmän kuin myyjä, minkä seurauksena ostaja solmi usein taloudellisesti kannattavamman kaupan.¹⁰⁷

¹⁰³ SKS KRA Metsäkaupat Haikonen Veikko: 5, Karttunen Aarne: 2, Kareinen Vihtori: 19, Keronen Eino: 4, Kiuru Augusti: 4, 5, 6, Koukku Arvo: 3, Kuokkanen Pekka: 1, Leskinen Juhon: 64, Muuronen Viktor: 1, 40, Mähönen Eino: 2, Parikka Emil: 1, 4, Sipiläinen Armas: 6, Voutilainen Antti: 10; Mikkelin läänin vuosikertomus 1923, MH; Borg 1904: 94; Tutkimuksessa käytetään käsitettä välittäjä, vaikka oikeampaa olisi puhua jälleenmyyjistä. Välittäjä oli maailmansotien välisenä aikana käytössä ollut vakiintunut nimitys. Muistitietoaineistossa heistä käytettiin myös nimityksiä kulassi ja joppari.

¹⁰⁴ SKS KRA Metsäkaupat Leskinen Juhon: 64.

¹⁰⁵ SKS KRA Metsäkaupat Keronen Eino: 4, Kukkonen August: 4; Kaarniranta 2001: 180–185. Kaarniranta kuvaa maakauppiaiden puunostoa 1800-luvun loppupuolella.

¹⁰⁶ Yhtyneet Paperitehtaat Oy (Myllykoski) Metsäosaston kirje 15.7.1930 Hankintahinnat piirityönjohtaja Osk. Arolalle, Kirjeenvaihto, UPM-Kymmene (Valkeakoski); Vuoksi-Laatokan piirin toimintakertomus 1.11.1931–31.10.1932, Metsänhoitajapiirien toimintakertomukset, EG.

¹⁰⁷ SKS KRA Metsäkaupat Aalto Arvi: 2, Huikuri Uno: 1, Keinänen Ilmari: 1, Korhonen Erik: 1, Korhonen Erkki: 5, 16, Kosonen Eero: 5, Kukkonen August: 1, 7, Kuokkanen Pekka: 1, Kuoppa Mikko: 1, Kuutti August: 11, 12, Laamanen Taavetti: 1, Leskinen Juhon: 64, Muuronen Viktor: 20, 32, Nissinen Otto: 4, Ounasjoki Kaarlo: 4, Sipiläinen Armas: 6; Taskinen Väinö: 26; Komiteamietintö 19/1920: 12–15; Komiteamietintö 8/1906: 7–10; Komiteamietinnöissä 5/1898: 19–20 ja 8/1906: 88 puunostajia kuvattiin sydämettomiksi ja petollisiksi.

Myyjän mahdollisuuksia saada totuudenmukaista tietoa puukauppatilanteesta ja puuston arvosta vaikeuttivat tarkoituksella harhauttavaa tietoa levittäneet ostajat. He yrittivät saada toimillaan ja puheillaan myyjät myymään puunsa mahdollisimman nopeasti. Taloudellisesti vaikeissa tilanteissa ostaja esiintyi ikään kuin hyväntekijänä, joka puukaupan solmimalla auttoi myyjää.¹⁰⁸ Ostajia arvosteltiin siitä, että he saavuttivat taloudellista hyötyä metsänomistajien kustannuksella. Tosin osa Metsäkaupat -muistitietoaineiston kirjoittajista totesi ostajien mainetta mustatun liiaksi, sillä heidän mielestään suurin osa ostajista pyrki solmimaan oikeudenmukaisia puukauppoja.¹⁰⁹ Myyjän ja ostajan välinen suhde saattoi olla luottamuksellinen ja tuttavuus jatkua vuosikautia. Ostajat arvostivat vakinaisia kauppasuhteita. Esimerkiksi hakkuukaudella 1937/38 kuusipaperipuun ostokiellon aikana Enso-Gutzeit osti kauppasuhteiden säilyttämiseksi pieniä eriä vakinaisilta myyjiltä.¹¹⁰

Metsäteollisuuden edustajat eivät hyväksyneet yksityismetsänomistajien piiristä nousutta arvostelua. Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton asiamies S. A. Sohlman syytti vuonna 1927 kipakasti maatalouden järjestöjä ostajien mustamaalaamisesta. Näiden tarkoituksena oli ollut ”kasvattaa vihaa ja epäluuloa metsänostajia vastaan.” Sohlmanin mukaan metsäteollisuutta syytettiin, koska maanviljelijöitä ei uskallettu syyttää yksityismetsätalouden takapajuisuudesta.¹¹¹ Sohlman totesi metsänostajien olevan usein sellaisia, millaisiksi myyjät olivat heidät opettaneet:

Maanomistajain on myös muistettava, että he suuresti voivat vaikuttaa ostajain menettelytapoihin. Metsänostajat ovat nimittäin sellaisia, jonkalaiseksi metsänmyyjät ovat heidät opettaneet. Jos maanomistaja ei tunne metsänsä todellista arvoa ja metsänhoidon perusteita, ei hän myöskään voi valita puilleen oikeaa ostajaa. Maanomistajan ei aina ole myytävä puitaan sellaiselle ostajalle, joka niistä maksaa parhaimman hinnan, vaan on hänen annettava etusija sellaiselle ostajalle, joka maksaa kohtuullisen hinnan, mutta joka samalla toiminnassaan on kaikin puolin rehellinen, eikä vastusta metsänhoidon vaatimusten noudattamista.¹¹²

Metsäteollisuus halusi ylläpitää kuvaa oikeudenmukaisesta puukaupasta ja varjella ostajien hyvää mainetta, sillä hyvä maine merkitsi paljon puukaupan solmimisessa. Tämä vaikutti yhtiöiden toimintaohjeisiin sekä puukaupan että yksityismetsien käsittelyn suhteen. Yhtiöt antoivat ostajilleen ohjeita maineen ylläpitämiseksi: vuonna 1928 Kotkan Tukinostoyhtiön työntekijöitä kehoitettiin olemaan oikeudenmukaisia ja rehellisiä. SPKL:n palveluksessa ollut S. A. Sohlman laajensi nämä vaatimukset koskemaan myös myyjiä. Yksittäisen metsänomistajan rehtiä kohtaamista peräänkuulutti vuonna 1931 Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunnan metsänhoitaja K. A. Räsänen. Hän huomautti, että taloudellisesti vaikeana aikana metsäteollisuudella olisi erinomainen tilaisuus osoittaa myyjille toimivansa rehellisesti ja oikeudenmukaisesti. Työnjohtajien ammattijärjestöä johtanut Kalle Petäjä totesi samana vuonna puukaupan toimintatapojen kohentuneen eikä enää kuulunut puheita ”petoskaupoista”. Metsäteollisuusyhtiöistä Yhtyneet Paperitehtaat

¹⁰⁸ SKS KRA Metsäkaupat Kareinen Vihtori: 16, Keronen Eino: 40, Ounasjoki Kaarlo: 7, Pehkoranta Heikki: 56, Taskinen Väinö: 26, Vanhanen Lempi: 1.

¹⁰⁹ SKS KRA Metsäkaupat Keronen Eino: 28, 34, Kuisma Arvi: 4, Kuokkanen Pekka: 1.

¹¹⁰ Viipurin piirin toimintakertomus 1.11.1937–31.10.1938, Metsänhoitajapiirien toimintakertomukset, EG.

¹¹¹ Metsätaloudellinen aikakauskirja 4/1927: 141.

¹¹² Suomen Puu 10/1926: 91.

edellytti vuonna 1935, että piiriesimiesten ja työnjohtajien oli esiinnyttävä myyjiä kohtaan rehdisti ja täsmällisesti.¹¹³

Metsäteollisuuden metsäammattilaisten pyrkimystä rehtiin käytökseen varmasti koeteltivat metsänomistajien yksittäiset, mutta harmillisen kielteiset reaktiot metsäteollisuutta kohtaan. Metsänomistajat saattoivat yrittää vaikuttaa puukauppaan virallisten organisaatioiden ohitse, tilanteen aiheuttamana spontaanina liikkeenä. Tämän kokivat Enso-Gutzeitin ostomiehet Vehkajoen pitäjässä talvella 1938, kun kauppojen solmimisen jälkeen kantohinnat nousivat nopeasti ja vihastuneet metsänomistajat vaikeuttivat puunkorjuuta:

Varsinainen ajokausi alkoi joulukuussa. Kun työmaita oli runsaasti kaikkialla, tuntui työvoiman puuteta olevan alusta alkaen. Mitä pitemmälle talvi kului, sitä kireämmäksi kävi, vallankin ajomiesten saanti. Työpalkat pyrkivät näin ollen kohoamaan, eikä vaatimuksilla kelirikon lähestyessä enää ollut mitään rajaa. Tilaisuuden erikoispalkkojen vaatimiseen arvelivat paikkakuntalaiset olevan sellaisissa metsissä, joissa viimeinen ajokausi oli kulumassa. Tässä mielessä liittoutuivat Vehkajoen pitäjän Sivatin kyläläiset. Kun muualta tuotettu työvoima kuitenkin kävi työhön käsiksi, koettivat paikkakuntalaiset estää sen äärimmäisellä työväen majoitusvaikeudella. Kun sekään ei auttanut ja tukkeja alettiin ajaan autoilla Kotkaan, keksivät he kieltää ajon omistamallaan viljelystiepatkällä. Tiekorvausvaatimus oli 10.000.- mutta saatiin se putoamaan 5.000.-, mikä sekini oli aivan kohtuuton ja asiaton, kun kyseessä oli vain tien talvikäyttö n. 2 kk. aikana. Rettelöiminen johtui vain siitä, että tukkipuiden hinnat olivat kaupantekojasta ulosottotalveen mennessä huomattavasti nousseet.¹¹⁴

Luotettavan ostajan ammattitaito koostui lukuisista eri seikoista. Ostajan oli ennen kaikkea tunnettava alueen väestö ja luonto. Myyjät arvostivat tuttuja ostajia, joiden kanssa puukauppoja tehtiin vuodesta toiseen. Myyjien ja ostajien läheistä suhdetta kuvasti myös se, että ostajat yöpyivät matkoillaan usein samoissa taloissa. Reilu ja luotettava ostaja toimi yhteistyössä myyjän kanssa eikä tavoitellut vain omaa voittoaan. Hän näki myyjän tilanteen, tarjosi kilpailukykyisen hinnan ja kauppaehdot sekä antoi neuvoja puukaupan ohella myös metsänhoidossa. Tällainen ostaja ymmärsi hankintahakkuiden riippuvuuden talven sääoloista ja suhtautui joustavasti puutavaran toimitusaikoihin. Sopimusten sakkoehtojen noudattaminen kuului harvoin hänen toimintatapoihinsa.¹¹⁵

Hyvä ostaja osasi luovia puukauppaneuvottelussa erilaisten myyjien kanssa ja toimia myyjiä suuttuttamatta. Metsäliitto ohjeisti omia asiamiehiään toimimaan maltillisesti: ”ennenkaikkea on muistettava, että riitaisuuksia myyjien kanssa on vältettävä. Sellaisten sattuessa on asia selvitettävä rauhallisesti ja ymmärrettävästi.”¹¹⁶ Puukaupassa onnistuminen edellytti ostajalta myös sukkelasanaista ja lupsakkaa käyttäytymistä, sillä leppoi-

¹¹³ Viipurin piirin toimintakertomus 1.11.1933–31.10.1934, Metsänhoitajapiirien toimintakertomukset, EG; Yhtyneet Paperitehtaat Oy:n metsänhoitajien kokous 5.5.1935, Kokousten pöytäkirjat 1920–35, metsämiehet, UPM-Kymmene (Valkeakoski); Yksityismetsätalouden kohottamistyön lähimmät suuntaviivat 1934: 8; Metsämies 6/1931: 175. Metsämiesten Keskusseura oli metsäkoulun käyneiden metsäammattimiesten järjestö, joka julkaisi Metsämies-lehteä; Metsämies 2/1931: 45; Metsämies 3/1931: 78; Suomen paperi- ja puutavaralehti 20/1929: 860–862; Ohjesääntö metsäliikettä varten 1928a: 4–5.

¹¹⁴ Viipurin piirin toimintakertomus 1.11.1937–31.10.1938, Metsänhoitajapiirien toimintakertomukset, EG.

¹¹⁵ SKS KRA Metsäkaupat Aalto Arvi: 1, 3, Erjava Aili: 15, Huikuri Uno: 1, Keronen Eino: 39, Kiuru Augusti: 3, Kosonen Eero: 1, Kostamo Einar: 5, Kuokkanen Pekka: 1, Leskinen Juhon: 50, 64, 83, 85, Muuronen Viktor: 38, Ounasjoki Kaarlo: 4, Tapanila Väinö: 2; Halmekoski 1955: 101, 107.

¹¹⁶ Valpas 1937: 43. Ohje mainittiin luovutusmittauksen yhteydessä.

sa tunnelma oli omiaan edistämään puukaupan syntymistä.¹¹⁷ Metsäkaupat -muistitietoineistosta huokuu lempeä kunnioitus luotettavia ja rehellisiä ostajia kohtaan:

Alunperin Hermanni oli naapuripitäjän miehiä, talon poikia, sanottiin. Miten hän oli pomomiehen uralle joutunut, sen tiesi vain hän itse. Kun kuitenkin tiedettiin että hänen sukunsa hallitsi hyvinvoipaa pienehköä taloa, jossa oli useampia veljeksiä, niin luottamus Hermanniin oli metsäasioissa vankalla pohjalla. Hermanni tiesi puutavaran hinnat, tiesi tekomiesten ja ajomiesten taksat pennilleen. Ja vielä pitäjän yleiset asiat, ne höystettiin mehevillä kaskuilla ja silloin olikin Hermanni omalla alallaan. Juuri näiden yleisten asioiden kertojana Hermanni metsäkauppoja suunniteltaessa niitti laakereita. Hän tiesi tarkalleen miten surkeasti tuo kilpaileva firma oli epäonnistunut ottaessaan taas uuden koulujakäyneen piirimiehen. Sellainen mies kun istuu puolet ikäänsä koulunpenkillä, ei tiedä näistä käytännön metsäasioista yhtään mitään. Niillä on vaan sellaista kamariviisautta joka rapisee heti kun mennään tuonne leimikon syrjään tai tukkilanssille. Isännät olivat täysin samaa mieltä ja tukinkaatajat luottivat Hermanniin.¹¹⁸

3.2 Puukaupan vaikuttajat

Yksityismetsänomistajien ja metsäteollisuuden taustalla toimi useita organisaatioita, joita tässä tutkimuksessa nimitetään puukaupan vaikuttajiksi. Organisaatioita tarkastellaan kolmena eri ryhmänä. Ensimmäisen ryhmän muodostavat organisaatiot, joille säädöksissä määritettiin yksityismetsätalouden valvontaan ja metsänomistajien neuvontaan liittyviä tehtäviä. Vuosina 1917–1928 lainvalvonnasta vastasivat lääninmetsälautakunnat, joiden keskeisin tehtävä liittyi metsänhävityksen ehkäisemiseen. Tästä ensisijaisesta tehtävästä ylitse jäävää työaika voitiin käyttää myös puukauppaan liittyvään neuvontaan. Lainvalvonnasta erotettu yksityismetsänomistajien neuvonta oli annettu Suomen Metsänhoitoyhdistys Tapion, Pellervo-Seuran ja maanviljelys- ja talousseurojen vastuulle. Vuoden 1928 yksityismetsäläissa lainvalvonta ja neuvonta yhdistettiin uusien organisaatioiden, Keskusmetsäseura Tapion ja metsänhoitolautakuntien tehtäviin. Samalla Pellervo-Seura ja maanviljelys- ja talousseurat rajattiin yksityismetsätalouden virallisen ohjauksen ulkopuolelle.

Puukaupan vaikuttajien toisena ryhmänä tarkastellaan metsänomistajien perustamien organisaatioiden toimintaa yksityismetsätalouden ja puukaupan edistämiseksi. Näistä valtakunnallisesti toimivat Maataloustuottajain Keskusliitto (1917–), Metsänomistajain Metsäkeskus (1921–1957) ja Metsäliitto (1934–). Kuntatasolla yksityismetsänomistajia metsänhoidossa ja puukaupassa autoivat metsänhoitoyhdistykset. Kolmannen puukaupan vaikuttajaryhmän muodostivat metsäteollisuuden organisaatiot, jotka turvasivat metsäteollisuuden toimintamahdollisuuksia mm. raakapuun hankinnassa. Metsäteollisuuden keskusjärjestönä toimi Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto (1918–). Raakapuunhankintaa varten metsäteollisuusyritykset perustivat useita ostoyhteistyöorganisaatioita (ostokartelleja), joiden jäsenet sopivat raakapuun kantohinnoista ja hankinta-alueista.

¹¹⁷ SKS KRA Metsäkaupat Aalto Arvi: 3, Haapamäki Voitto: 1, Huikuri Uuno: 1, Ikonen Eino: 4, Kareinen Vihtori: 8, Karttunen Aarne: 2, 8, Keronen Eino: 34, 40, Kostamo Einar: 2, Leskinen Juho: 50, Pehkoranta Heikki: 43, Vaittinen Eino: 3.

¹¹⁸ SKS KRA Metsäkaupat Aalto Arvi: 1.

Yksityismetsätalouden lainvalvonta ja neuvonta

Valtio pyrki edistämään yksityismetsien hoitoa ja käyttöä. Metsänhoidossa kunnostautuneille metsänomistajille voitiin vuodesta 1851 alkaen jakaa palkintoja, minkä lisäksi valtion metsiin ohjeistettiin vuodesta 1859 alkaen perustettavaksi mallipuistoja. Mallipuistojen odotettiin esimerkillään opastavan yksityismetsänomistajia hyvään metsänhoitoon ja niiden hoidosta vastaavia metsäammattilaisia veloitettiin neuvomaan yksityismetsänomistajia metsänhoidossa. Palkinnoilla ei kuitenkaan pystytty riittävästi edistämään yksityismetsien hoitoa eikä mallipuistoja perustettu lainkaan. Valtion virkamiehet eivät opastaneet metsänomistajia metsänhoidossa, sillä ”yhtävähän lienee tämmöistä opetusta haluavia ilmaantunut kuin kruununmetsäin hallinnon puolelta semmoista opetusta on tarjottu.” Asian korjaamiseksi metsähallituksen alaisuuteen palkattiin vuonna 1878 kaksi metsänhoidonneuvojaa. Metsänhoidonneuvojat opastivat yksityismetsänomistajia ja valvoivat yksityismetsätaloutta koskevien lakien noudattamista. Kummankin neuvojan työalue oli laaja. Toinen metsänhoidonneuvojista vastasi Suomen länsiosista ja toinen itä- ja pohjoisosista. Metsänhoidonneuvojien virat lakkautettiin vuosina 1906 ja 1919.¹¹⁹

Valtion pyrkimyksistä huolimatta yksityismetsätalouden neuvonta ja ohjaus oli 1800-luvun lopulla vähäistä. Yksityismetsäin tutkimista varten asetettu komitea esittikin vuonna 1898, että maanviljelys- ja talousseuroille myönnettäisiin varoja vähintään yhden metsänhoidonneuvojan palkkaamiseksi jokaiseen lääniin. Metsänhoidonneuvojien tulisi metsänhoidon lisäksi antaa apua ja neuvoa myös puukaupassa. Jokaisen metsänhoidonneuvojan avuksi tulisi palkata vähintään yksi metsänavustaja. Komitean esitys ei sellaisenaan toteutunut, mutta yksityismetsätalouden edistämiseen myönnettiin 50 000 markan vuosittainen määräraha. Määräraha jaettiin maanviljelys- ja talousseuroille ja Suomen Metsänhoitoyhdistykselle yksityismetsänomistajien neuvontaan.¹²⁰ Komitea esitti mietinnössään ajatuksen metsänavustajien palkkaamisesta jokaiseen kuntaan, mikä periaate toteutui myöhemmin 1900-luvulla metsänhoitoyhdistyksissä:

Komiteassa on huomautettu siitä, mitenkä hyödyllistä olisi, että jokaisessa kunnassa maassamme olisi metsänvartijakoulun käynyt taitava henkilö kuntalaisten käytettävänä avustajaksi ja neuvonantajaksi kaikissa metsätoimissa, siinäkin määrässä, ettei maanomistajain enää tarvitsisi tehdä yhtäkään metsänmyyntiä saamatta asiantuntijan apua, jotenka voitaisiin karttaa semmoiset metsäkaupat, joiden kautta tilanomistaja, tottumattomana metsävarastoa arvostelevaan, sydämettömäin tai petollisten puukauppiasiamiesten houkuttuksesta polkuhinnasta lahjoittaa pois kallisarvoisen metsäpääomansa huolta pitämättä metsän vastaisesta tuotannosta, jommoiset metsäkaupat valitettavasti ovat hyvin yleisiä maassamme.¹²¹

Yksityismetsätalouden edistämistehtävään maanviljelys- ja talousseurojen rinnalle asetettu Suomen Metsänhoitoyhdistys oli perustettu vuonna 1877 kehittämään yhteistoimintaa metsäammattilaisten, maanomistajien ja muiden metsänhoidosta kiinnostuneiden välillä.¹²² Suomen Metsänhoitoyhdistys keskittyi valtakunnallisen yhteistoiminnan järjestämiseen se-

¹¹⁹ Komiteanmietintö 2/1926: 6–7; Komiteanmietintö 5/1898: 6, 9; Tasanen 2004: 257–258.

¹²⁰ Komiteanmietintö 2/1926: 9; Komiteanmietintö 5/1898: 14–16, 18–20; Makkonen 1977: 98–99.

¹²¹ Komiteanmietintö 5/1898: 19–20.

¹²² Suomen Metsänhoitoyhdistys (perustettu 1877) ja Tapio, Suomen Metsänhoidon Ystävien Seura (perustettu 1905) yhdistyivät vuonna 1907, jolloin muodostettiin Suomen Metsänhoitoyhdistys Tapio; Komiteanmietintö 2/1926: 9, 16; Makkonen 1977: 31–34, 107–108, 115–116.

kä yksityismetsätalouteen liittyvään julkaisutoimintaan. Metsänhoitoyhdistyksen kanssa yksityismetsätalouden edistämistä varten jakaneet maanviljelys- ja talousseurat sen sijaan olivat levittäytyneet eri puolille Suomea. Maanviljelys- ja talousseurojen palveluksessa oli 1800-luvun loppupuolella muutamia metsänhoitokonsultteja ja metsänhoidonneuvoja.

Metsäalan ammattilaiset arvioivat maanviljelys- ja talousseurojen toiminnan yksityismetsätalouden edistämiseksi. Samoilla linjoilla oli myös yksityismetsätalouden edistämistä varten asetettu komitea, joka vuonna 1907 esitti erillisen organisaation asettamista yksityismetsätalouden edistämistehtäviin. Senaatti päätti kuitenkin vuonna 1908 toisin ja jakoi yksityismetsätalouden neuvontavastuun Suomen Metsänhoitoyhdistys Tapion, Pellervo-Seuran ja maanviljelys- ja talousseurojen kesken. Näiden kolmen tuli ”yhteistoiminnassa keskenään ja sopusointuisesti järjestää toimintansa.” Työjaossa Suomen Metsänhoitoyhdistys Tapion tehtävänä oli olla metsätalouteen liittyvissä asioissa maanviljelys- ja talousseurojen yhdessä, toimittaa metsätaloudellista kirjallisuutta ja koota yksityismetsätalouteen liittyviä tilastoja. Käytännön neuvonnasta yksityismetsänomistajien keskuudessa vastasivat maanviljelys- ja talousseurat. Pellervo-Seuran tuli edistää osuuskunta-aatetta metsätaloudessa.¹²³ Yksityismetsänomistajien neuvonta toteutettiin näiden kolmen organisaation yhteistyönä aina vuoden 1928 loppuun saakka.

Maanviljelys- ja talousseurojen toiminta oli 1920-luvulla laajaa. Kaikkiaan Suomessa toimi 22 maanviljelys- ja talousseuraa ja yli 1000 maamiesseuraa, joissa oli yhteensä noin 50 000 jäsentä. Vuonna 1925 maanviljelys- ja talousseurojen palveluksessa oli 25 metsänhoitokonsulttia ja 42 metsänhoidonneuvojaa.¹²⁴ Tästä huolimatta metsäalan järjestöt arvostelivat maanviljelys- ja talousseuroja vähäisestä työstä metsätalouden hyväksi. Seurojen väitettiin siirtäneen metsätalouteen tarkoitettuja varoja maatalouden edistämistarkoituksiin. Maanviljelys- ja talousseurojen ja Suomen Metsänhoitoyhdistys Tapion keskinäiset suhteet rakoilivat. Metsäammattilaiset halusivat irrottaa yksityismetsätalouden neuvonnan maatalouden järjestöjen vaikutuspiiristä, mutta maanviljelys- ja talousseurat näkivät metsätalouden kiinteänä osana maatilakokonaisuutta.¹²⁵

Maanviljelys- ja talousseurojen, Pellervo-Seuran ja Suomen Metsänhoitoyhdistys Tapion vastatessa yksityismetsänomistajien neuvonnasta, oli yksityismetsien käytön valvonta jätetty eri organisaatioiden tehtäväksi. Vuosina 1878–1917 valvontavastuu oli ollut

¹²³ Komiteanmietintö 2/1926: 11; Komitébetänkande 7/1907: 20.

¹²⁴ Komiteanmietintö 2/1926: 12; Komitébetänkande 7/1907: 9; Niemelä 1996: 85–95, 140–146, 148, 230, 232, 251, 456–457. Eri lähteiden tiedot metsänhoitokonsulttien ja metsänhoidonneuvojien määrästä poikkeavat toisistaan. Komiteanmietinnössä 2/1926 todetaan metsäkonsultteja olleen 10 vuonna 1908 ja 14 vuonna 1920, metsänhoidonneuvoja 50 vuonna 1908 ja 32 vuonna 1920. Niemelä toteaa metsänhoitokonsultteja olleen 14 vuonna 1910 ja 20 vuonna 1920, metsänhoidonneuvoja 45 vuonna 1910 ja 35 vuonna 1920. Niemelän luvuissa on mukana Pienviljelijäin Liiton ja Pienviljelijäin Keskusliiton palveluksessa olleita metsäalan neuvoja (Niemelä 1996: 292). Tässä yhteydessä on käytetty Niemelän laskemia lukuja.

¹²⁵ Suomen Metsänhoitoyhdistys Tapion vuosikertomus 1926, 1927: 22–46. Vuosikertomuksessa on kuvattu Tapion edustajiston kokousta 27.5.1926. Kokouksessa päätettiin yksityismetsäkomitean mietinnöstä annettavan lausunnon sisällöstä. Sekä lausuntotekstissä että siitä käydyssä keskustelussa välittyy selkeästi metsäammattilaisten ja maanviljelysseurojen jäsenten erimielisyydet yksityismetsätalouden edistämisestä; Mäkelä 2001: 48–64; Niemelä 1996: 292–293; Holopainen 1957: 86–93; Metsätaloudellinen aikakauskirja 10/1922: 288–292.

poliisiviranomaisilla ja kahdella metsänhoidonneuvojalla. Vuoden 1917 asetuksella toimenpiteistä metsän hävittämisen ehkäisemiseksi yksityismetsien käytön valvonta järjestettiin uudelleen. Yksityismetsien käyttöä valvomaan perustettiin kahdeksan lääninmetsälautakuntaa, joissa työskenteli kahdeksan lääninmetsäntarkastajaa (metsänhoitajaa) ja 48 lääninmetsänvartijaa. Lääninmetsälautakuntien toimintaa rajoitti henkilökunnan vähäisyys toiminta-alueen laajuuteen ja työtehtävien määrään nähden. Toiminta painottui lainvalvontaan ja neuvontaan aikaa jäi vähän.¹²⁶

Lääninmetsälautakunnat seurasivat toiminta-alueensa yksityismetsien puukauppaa tehtyjen hakkausilmoitusten avulla. Metsänhävityksen ehkäisemiseksi annetun asetuksen mukaan metsänhakkaajan oli ennen hakkuun aloittamista jätettävä hakkausilmoitus kunnanmetsälautakunnalle. Hakkausilmoitukseen merkittiin hakkuupaikka (alueen sijainti ja rajat), hakkuun laajuus (alueen laajuus ja hakattava puumäärä), hakkuuehdot (puulajit ja muut ehdot), hakkuuajan alkaminen ja päättymisen, kauppasopimuksen päivämäärä sekä myyjän ja ostajan tiedot.¹²⁷ Hakkausilmoitusten avulla viranomaiset pyrkivät estämään metsää hävittävät hakkuut, mutta he saivat hakkausilmoituksista myös kuvan alueella toimivista puunostajista. Jos metsän hävittämistä tapahtui, lääninmetsälautakunnat rauhoittivat metsän hakkuilta ja velvoittivat hakkaajan tai metsänomistajan tekemään vaaditut metsänuudistamistyöt.

Vuosien 1918–1928 asetelma, jossa yksityismetsien neuvonnasta ja valvonnasta vastasivat eri organisaatiot, muuttui ratkaisevasti vuoden 1928 yksityismetsälain myötä. Yksityismetsätalouden neuvonta irrotettiin maatalouden neuvontajärjestöjen tehtävistä. Maanviljelys- ja talousseurat eivät luopuneet mielellään metsätalouteen liittyvästä neuvonnasta, mikä tunnelma esitetään tiivistetysti vuonna 1938 julkaistussa Kuopion maanviljelysseuran historiassa:

Metsätalouden edistämistoiminta ei kuulu enää maanviljelysseurojen työohjelmaan. Mutta mitkähän muut kuin maanviljelysseurat olisivat maamiesten metsätalouden edistämisestä huolehtineet aikaisempina vuosikymmeninä, jolloin metsätaloudenkin neuvontatoiminta oli uranuurtajan rakasta raivaustyötä. Vasta sitten kun maanviljelysseurat olivat vaikeissa olosuhteissa tasoittaneet huomattavasti työmaata, ilmestyi muitakin työnhaluja, jotka saivat valtiollankin kannatuksen, ja maanviljelysseurat sysättiin pois "metsästä".¹²⁸

Maanviljelysseurat sysäsi pois metsätalouden neuvonnasta uusi yksityismetsätalouden organisaatio, joka koostui kahdesta keskusmetsäseurasta ja 18 metsänhoitolautakunnasta. Keskusmetsäseura Tapion alaisuudessa toimi 16 metsänhoitolautakuntaa ja ruotsinkielisen rinnakkaisjärjestön, Föreningen för Skogskultur, alaisuudessa kaksi metsänhoitolautakuntaa. Keskusmetsäseurat ja metsänhoitolautakunnat toimivat metsähallituksen yksityismetsätalouden valvonnassa. Keskusmetsäseura Tapion toimintarahoituksesta noin kaksikolmasosa tuli valtiolta ja loppuosa saatiin muista tulonlähteistä, kuten toimitusmaksuista. Metsänhoitolautakunnat vastasivat sekä yksityismetsänomistajien neuvonnasta että yksityismetsälain valvonnasta. Metsänhoitolautakunnat jaettiin apulaismet-

¹²⁶ Kuopion läänin vuosikertomus 1923, MH; Komiteanmietintö 2/1926: 52–53.

¹²⁷ Asetus toimenpiteistä metsän hävittämisen ehkäisemiseksi 2.11.1917, 7 §; Yksityismetsälaki 11.5.1928, 7 §; Metsänhakkausilmoitus 11.7.1934, Kirjeenvaihto, UPM-Kymmene (Valkeakoski).

¹²⁸ Korhonen 1938: 272.

sänhoitajapiireihin ja nämä metsätalousneuvojapiireihin. Kunnanmetsälautakunnat välittivät hakkausilmoitukset edelleen metsänhoitolautakunnille.¹²⁹

Yksityismetsänomistajien organisaatiot

Valtion virallisten valvonta- ja neuvontaorganisaatioiden lisäksi yksityismetsätalouden parissa toimi metsänomistajien tai heitä lähellä olevien tahojen perustamia organisaatioita. Pohjoismaisena esikuvana metsänomistajien järjestäytymisessä toimi ruotsalaisen metsänomistajien järjestäytyminen Skogsägareförening -järjestöjen puitteissa. Myös norjalaisten yksityismetsänomistajien toimintaa seurattiin tarkasti, sillä Norjassa metsänomistajat pystyivät jo 1920-luvulla keskitetysti neuvottelemaan puuraaka-aineen hinnasta metsäteollisuuden kanssa.¹³⁰ Suomessa yksityismetsänomistajien valtakunnalliseksi keskusjärjestöksi muotoutui Maataloustuottajain Keskusliitto, joka aktiivisesti edisti yksityismetsien taloudellista hyödyntämistä. Metsänomistajien ohjaamaa metsäteollisuutta ja puukauppaa varten perustettiin Metsänomistajain Metsäkeskus ja Metsäliitto. Paikallisesti yksityismetsien hoitoa ja myös puukauppaa edistivät metsänhoitoyhdistykset.

Maataloustuottajain Keskusliitto

Maataloustuottajain Keskusliitto (MTK) perustettiin 18.9.1917 vain muutamaa kuukautta ennen Suomen itsenäistymistä. MTK keskittyi maatalouden piiriin kuuluviin asioihin, mutta otti jo 1920-luvulla kantaa myös metsätalouteen liittyviin kysymyksiin. MTK:n toiminta metsätalouden alalla vahvistui 1930-luvulla, kun 1920- ja 1930-luvun vaihteen pula-aika hiljensi puukaupan ja osaltaan ajoi maatalanomistajia taloudelliseen ahdinkoon. Ensimmäisen kerran metsätaloutta käsiteltiin omana kokonaisuutenaan MTK:n toimintakertomuksessa vuonna 1928, jolloin metsätalouteen liittyvät asiat oli keskitetty metsäpoliittiselle valiokunnalle. MTK:ssa metsätaloudessa nähtiin avautuvan ”uusi, laaja työala”, jossa kiireellisimpinä tehtävinä olivat paperipuun vientiin ja metsäluottoon liittyneet asiat.¹³¹ Pienen havupuun vienti ja metsäluotto liittyivät kiinteästi yksityismetsänomistajien puukauppaan, mutta puukauppaa kokonaisuudessaan ei toimintakertomuksessa nähty ongelmallisena.

¹²⁹ Etelä-Karjalan metsänhoitolautakunnan toimintakertomus 10-vuotiskaudelta 1929–1938, 1939: 62; Itä-Karjalan metsänhoitolautakunnan toimintakertomus 10-vuotiskaudelta 1929–1938, 1939: 68; Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunnan toimintakertomus 10-vuotiskaudelta 1929–1938, 1939: 3–4; Komsi, Peltari & Toijala 1937: 101–108 (Valtioneuvoston päätös yksityismetsälain täytäntöönpanemisesta 13.9.1928), 109 (Valtioneuvoston päätös keskusmetsäseuroista 13.9.1928), 112–113 (Valtioneuvoston päätös, joka sisältää metsänhoitolautakuntien johtosäännön 13.9.1928: 13 §, 16 §); Valtion rahoitus sisältää myös metsänhoitolautakunnan kautta metsänhoitoyhdistysten toimintaan tarkoitetut varat.

¹³⁰ Komiteanmietintö 2/1926: 48–49; Halberg 1999: 263–264, 300–330; Grundlinjer för skogsägareorganisationen i Sverige 1936: 5–7, 22–27.

¹³¹ Uudenmaan Maataloustuottajain Piiriliiton kirje 15.3.1928 Maataloustuottajain Keskusliitolle, Piiriliitolta tulleet kirjelmät 1928–29, MTK; Maataloustuottajain Keskusliiton valtuuskunnan kokous 29.3.1928, 5 §, Valtuuskunta 1919–1934 ja johtokunta 1935–1941, MTK; MTK:n vuosikertomus v. 1928, 1929: 25–28; Väänänen 1987: 223; Piha 1951: 3–4; Metsätaloudellinen aikakauskirja 4/1928: 136–137.

MTK pyrki asettumaan maanviljelijöiden valtakunnalliseksi keskusjärjestöksi. Toimintansa MTK organisoii maakunnallista piiriliittojen (maaloustuottajain liitot) ja paikallisyhdistysten (maaloustuottajain yhdistykset) kautta. Piiriliittojen lukumääräksi vakiintui 1920-luvun lopussa 16 ja paikallisyhdistysten lukumääräksi noin 320. Paikallisyhdistysten ja piiriliittojen lisäksi MTK:n jäseniksi liittyi 1930-luvulla manttaalikuntia, osuusmeijereitä, osuuskauppoja ja metsänhoitoyhdistyksiä. MTK:n jäsenistössä painotuivat alkuvuosina suurten maatilojen omistajat, mistä leimasta järjestö yritti myöhemmin päästä eroon. Kokonaisuudessaan MTK:n jäsenenä oli alle kymmenesosa yksityismetsänomistajista: vuonna 1924 jäseniä oli noin 12 000, ja 20 000 jäsenen raja ylitettiin 1930-luvun alussa. Vuonna 1932 MTK:n liittoneuvosto kehotti kaikkia piiriliittoja tehostamaan jäsenhankintaansa.¹³²

MTK:n toiminnan painopiste oli keskusliiton ohella piiriliitoissa, jotka toimivat metsäasioissa aktiivisesti ja selkeästi järjestäytyneinä. Tämä ilmeni lukuisissa eri piiriliittojen MTK:n keskusliiton samanaikaisesti lähettämistä sisällöltään samankaltaisista kirjelmistä, joissa MTK:ta kehoitettiin tehokkaampiin toimiin mm. puutavaran mittauksen tai paperipuun viennin edistämiseksi. Piiriliitot tekivät 1930-luvun puolivälissä aloitteita puutavarayhtiöiden kauppatapojen selvittämiseksi ja osallistuivat alueensa puukaupan kehittämiseen. Etelä-Karjalan Maaloustuottajain Piiriliitolla oli vuonna 1928 edustajia ”parissakin puutavarakauppaoloja käsittelemään asetetussa toimikunnassa.”¹³³

MTK ja piiriliitot pyrkivät aktiivisesti ohjaamaan alueensa metsänomistajien puukauppoja ja myyntiin tulevia puumääriä. Piiriliittojen kautta metsänomistajille tiedotettiin puukauppatilanteesta. Vuonna 1928 puukaupan hiljentyessä ja hintojen laskun ollessa odotettavissa MTK ehdotti piiriliitoille 1.6.1928 lähetetyssä kirjeessä, että metsänomistajia kehoitettaisiin ”pidättyväsyyteen metsien myynnissä”. Tarjonnan pienentämisen oletettiin estävän kantohintojen laskua. Tilanne puukaupassa kuitenkin huononi nopeasti. Lokakuussa 1929 Etelä-Hämeen ja Uudenmaan Maaloustuottajain piiriliitot päättivät yhteisessä kokouksessaan, että ”puutavaramarkkinoiden heikkouden vuoksi” metsänomistajien olisi rajoitettava puunmyyntiä. Keski-Suomen maaloustuottajain liiton mukaan puunmyynnin rajoittamisella oli vaikutettu kauppahintaan. Samankaltaisessa tilanteessa oltiin vuonna 1935 kantohintojen laskiessa, jolloin MTK kehotti metsänomistajia pidättyväsyyteen myynneissä. Puukauppatilanteesta tiedotettiin metsänomistajille mm. Maaseudun Tulevaisuudessa.¹³⁴

¹³² Maaloustuottajain Keskusliiton liittoneuvoston kokous 15.12.1932, 15 §, Liittoneuvosto 1918–1934 ja valtuuskunta 1935–1941, MTK; Maaloustuottajain Keskusliiton vuosikertomukset 1922, 1923: 3, 1928, 1929: 31 ja 1938, 1939: 12; Henttinen 1999: 167; Väänänen 1987: 60–61, 336.

¹³³ Etelä-Karjalan Maaloustuottajain Piiriliiton kirje 12.6.1928, Saapuneet kirjeet 1928, MTK; Uudenmaan Maaloustuottajain Liiton kirje 2.5.1935 Koskee paperipuukaupoissa ilmenneitä epäkohtia Maaloustuottajain Keskusliitolle, Liittojen esitykset ja kirjelmät 1935–1939, MTK. Puutavaranmittauksen kehittämistä vaativat Itä-Karjalan Maaloustuottajain Liitto (4.1.1932) ja Etelä-Karjalan Maaloustuottajain Liitto (29.2.1932); Maaloustuottajain keskusliiton johtokunnan kokous 16.5.1935, 7 § Puutavarayhtiöiden kauppatapojen selvittäminen, Valtuuskunta 1919–1934 ja johtokunta 1935–1941, MTK; Väänänen 1987: 61–62.

¹³⁴ Etelä-Karjalan Maaloustuottajain Piiriliiton kirje 12.6.1928, Saapuneet kirjeet 1928, MTK; Etelä-Hämeen ja Uudenmaan Piiriliittojen yhteinen neuvottelukokous 17.10.1929, 10 §. Piiriliitoilta tulleet kirjelmät 1928–29, MTK; Maaloustuottajain Keskusliiton johtokunta 21.6.1935, 15 §, Valtuuskunta 1919–1934 ja johtokunta 1935–1941, MTK; Maaloustuottajain Keskusliiton vuosikertomus 1928, 1929: 34, 36 ja v. 1935, 1936: 17, 51.

Maataloustuottajain Keskusliiton Metsänmyyntiosasto

Maataloustuottajain Keskusliiton mielenkiinto puukaupan kehittämiseen kasvoi 1930-luvun alussa kantohintojen laskiessa ja puukaupan hiljentyessä. MTK:n piirissä pohdittiin oman puutavaran myynti- tai välitystoiminnan aloittamista ahdinkoon joutuneiden metsänomistajien auttamiseksi. Yhteistoiminnan lähtökohtana oli metsäteollisuuden rengastuminen ja puun hintatason alhaisuus, jota vastaan tarvittiin metsänomistajien vahvempaa järjestäytymistä. Metsänomistajien myyntiyhteistyöstä keskusteltiin MTK:n piirissä vuonna 1931, ja joulukuussa 1932 MTK perusti metsänmyyntijärjestön puutavaran välitystoimintaa varten. Tämä huomattiin myös metsäteollisuuden yhteistyöorganisaatiossa, Paperipuuuyhtymässä, jonka vuosikertomuksessa todettiin MTK:n yhdessä Keskusmetsäseura Tapion kanssa yllyttäneen metsänomistajia vaatimaan korkeampi hintoja ja perustamaan metsänhoitoyhdistykseen nojautuvaa metsänmyyntijärjestöä. MTK:n Metsänmyyntiosaston johtoon valittiin Lounais-Suomen metsänhoitolautekunnan metsänhoitaja Ilmari Kalkkinen, joka oli lautekunnan alueella menestyksellisesti järjestänyt yksityismetsänomistajien puutavaran yhteismyynnejä.¹³⁵ Maataloustuottajain Keskusliitto tavoitteli Kalkkisen mukaan parempien hintojen lisäksi myös parannuksia kauppakirjojen ehtoihin:

Kysymys ei lopullisesti ole ainoastaan puutavaran hinnasta, vaan kauppaehtoista ja mittaustavoista. Yksityinen metsänomistaja ei voi muuten kuin poikkeustapauksessa saada niihin korjauksia aikaan. Vastaa sitten kun metsänomistajakunta on järjestönä vahva, saa se muutoksen aikaan. Voidaan ajatella, että laaditaan kauppakirjamallit, joissa löytyy järjestön hyväksyminen. Silloin jokainen metsänomistaja allekirjoittaessaan tietää, ettei se sisällä hämääriä ja vaikeasti tajuttavia kohtia.¹³⁶

Metsänmyyntiosaston tavoitteena oli luoda metsänomistajien yhteisrintama, joka osaston ohjeiden mukaisesti säätelisi raakapuun myyntiä kotimaisen teollisuuden raaka-aineksi ja pakottaisi teollisuuden maksamaan erityisesti kuusipaperipuusta korkeamman hinnan. Tämä metsänomistajien rengastuminen toteutettiin kevään ja kesän 1933 aikana. Rengastumista tehostettiin valjastamalla mukaan Maataloustuottajain piiriliitot, olemassa olleet metsänhoitoyhdistykset ja Metsänmyyntiosaston ohjeiden mukaan perustettavat uudet metsänhoitoyhdistykset. Metsänhoitoyhdistysten toimintaa puukaupan alueella pyrittiin tehostamaan nimeämällä erityisiä kyläkohtaisia piirimiehiä, jotka keskittyivät alueensa puukaupan seuraamiseen ja tietojen välittämiseen edelleen metsänhoitoyhdistyksen metsäammattilaiselle. Järjestelmä ei kuitenkaan osoittautunut toimivaksi. Metsänhoitoyhdistyksiä houkuteltiin mukaan puunmyyntisitoumusten välittämistä saata-villa palkkioilla, joilla metsänhoitoyhdistykset voisivat turvata toimintansa. Samassa yhteydessä viitattiin valtion metsänhoitoyhdistyksille antaman taloudellisen tuen vähäisyy-

¹³⁵ Maataloustuottajain Keskusliiton valtuuskunnan kokous 29.5.1931, 10 §, Valtuuskunta 1919–1934 ja johdotkunta 1935–1941, MTK; Maataloustuottajain Keskusliiton liittoneuvoston kokous 15.12.1932, 14 §, Liittoneuvosto 1918–1934 ja valtuuskunta 1935–1941, MTK; Työvaliokunnan kokous 17.1.1933, 5 §, Työvaliokunta 1923–1934, MTK; Ilmari Kalkkisen kirje 20.4.1933 Turun seudun metsänomistajille, Historiikki Lähdeaineistoa I, ML; Kuusipaperipuuuyhtymän toimintakertomus 1.12.1931–30.11.1932, Toimintakertomukset 1927–1936, P.P.Y.; Maataloustuottajain Keskusliiton vuosikertomus v. 1933, 1934: 42; Zetterberg 1983: 32–37, 39–42.

¹³⁶ Metsänomistajille! 1933, Painotuotteet, ML.

teen.¹³⁷ Tämä houkutin tosin väheni, kun valtio vuodesta 1933 alkaen tuki metsänhoi-toyhdistyksiä säännöllisesti.

Metsänmyyntiosasto halusi vuonna 1933 toteuttaa metsänomistajien rengastumisen hiljaisesti ja yllättää metsäteollisuuden syksyllä puukauppojen alkaessa. Metsänomistajat antoivat metsänmyyntisitoumuksia, joissa he lupautuivat myymään puunsa metsäteollisuudelle Metsänmyyntiosaston kautta. Metsänmyyntiosasto sai ikään kuin neuvotteluvaltuudet metsänomistajilta. Metsänmyyntiosasto painotti tiedotteissaan, että yksittäinen metsänomistaja säilytti päätösvaltansa metsänmyyntisitoumuksesta huolimatta. Kyseessä ei siten ollut yhteismyynti, vaan jokainen metsänomistaja teki oman kauppakirjansa. Ilmari Kalkkinen painotti ohjekirjeessään toukokuussa 1933, ettei myyntisitoumuslomaketta saanut julkisesti esitellä: ”Koska emme halua ostajille selostaa järjestäytymistä, ennen kuin se on loppuun saatettu, ei järjestön asioita saa toistaiseksi antaa muiden kuin metsänomistajien tietoon.”¹³⁸ Kalkkisen ja Metsänmyyntiosaston ponnistelut metsänomistajien yhteistyön saavuttamiseksi eivät tuottaneet toivottua tulosta. Metsänomistajien rintama ei muodostunut riittävän tiiviiksi ja mikä pahinta, metsäteollisuus ei suostunut ostamaan Metsänmyyntiosaston välittämää puuta. Tämän vuoksi MTK:n Metsänmyyntiosasto joutui aloittamaan puutavaran viennin syksyllä 1933. Vientitoiminta ei kuitenkaan ollut mahdollista MTK:n puitteissa, joka aatteellisena yhdistyksenä ei voinut myydä puuta ulkomaille. Vientiä varten perustettiin 16.1.1934 Metsäliitto, jolle vuoden 1936 alussa Metsänmyyntiosaston tehtävät siirrettiin kokonaisuudessaan.¹³⁹

METSÄNOMISTAJAT!
MYYTEKÖ METSÄNNE OIKEIN?

Metsien pystymyynni on useimmissa tapauksissa sekä metsänhoidollisesti että taloudellisesti epäedullisempaa kuin järkevällä tavalla tehty hankintakauppa. Hankintamyynnillä saatte metsistänne jatkuvasti tuloja ja voitte samalla huolehtia siitä, että metsänne tulee hoidetuksi.

Maataloustuottajain Keskusliiton perustama maanviljelijöiden metsänmyyntijärjestön kaupallinen keskuselin

METSÄLIITTO

toimittaa käteväpölkkyne ja paperipuunne sekä ulkomaisille että kotimaisille tehtaille edullisimmin ja pienimmän kustannuksin.

PAKKONTORI HELSINGISSÄ ALEKSANTERINKATU 46 A
Puhelin: metsäostaja 26571, kauppalijat, väestötietojen ja matkustajat 28353, läsäajat 38005.

Viipurissa:
Etelä-Karjalan Maataloustuottajain Liiton Metsäosasto PUNASENLAHTENK. A. p:n. 2992.

Metsänomistajia houkuteltiin myymään puunsa hankintakaupalla Metsäliiton välityksellä. Hankintakaupan esitettiin olevan sekä metsänhoidollisesti että taloudellisesti paras myyntitapa. Lähde: Etelä-Karjalan maataloustuottajain liiton vuosikertomus 1934: 31.

¹³⁷ Ohjeita virkailijoille, Ilmari Kalkkinen, 9.5.1933, Painotuotteet, ML; Metsänomistaja 3/1936: 57.

¹³⁸ Metsänomistajille! 1933 ja Ohjeita virkailijoille, Ilmari Kalkkinen, 9.5.1933, Painotuotteet, ML.

¹³⁹ Maataloustuottajain Keskusliiton Valtuuskunta 16.1.1934 10 §, Valtuuskunta 1919–1934 ja johtokunta 1935–1941, MTK; Maataloustuottajain Liitoille, 24.1.1934, Painotuotteet, ML; Zetterberg 1983: 42–44; Piha 1951: 20–21.

Metsäliitto Oy

”Paperipuun ulosvienti ei ole päämäärä, vaan keino hintatason ylläpitämiseksi.”¹⁴⁰ Tähän lauseeseen kiteytyi Metsäliiton toiminnan keskeisin ajatus. Metsäliitto ei harjoittanut puuraaka-aineen jalostusta, vaan keskittyi välittämään yksityismetsänomistajien puuta ostajille mahdollisimman korkeaan kantohintaan. Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton muistiossa vuodelta 1936 todettiin, että Metsäliitto pyrki aina maksamaan hieman korkeamman kantohinnan kuin metsäteollisuuden ostajat. Metsäliiton piirissä oltiin vakuuttuneita kantohintojen kohoamisesta Metsäliiton toimien vaikutuksesta, mitä korostettiin metsänomistajille suunnatuissa viesteissä. Metsäliitto itse arvioi hakkuuvuonna 1935/36 sen välittämistä paperipuista maksetun myyjille keskimäärin lähes 6 % korkeampi hinta kuin mitä metsäteollisuus oli maksanut. Etelä-Karjalan maataloustuottajain piiriliitto totesi vuonna 1934 kantohintojen kohonneen aina sen jälkeen, kun Metsänmyyntiosasto oli tiedottanut ajankohdan ostohinnoistaan. Samana vuonna MTK toteusi vuosikertomuksessaan Kymenlaakson alueen puukaupasta, että ”metsänmyyntijärjestö suurin piirtein jo hallitsee laaksokunnan puutavarakauppaa.”¹⁴¹

Metsäliitto pyrki aktiivisesti ohjaamaan metsänomistajien puukauppaa antamalla taloudellisia suhdanteita seuraten kehotuksia puukauppojen solmimisesta tai niistä pidättäytymisestä. Näitä tietoja välitettiin kirjeitse myyntiasiamiesten kautta sekä vuodesta 1936 alkaen julkaistussa Metsänomistaja-lehdessä. Periaatteessa metsänomistajat ymmärsivät ja tukivat Metsäliiton toimintaa, mistä huolimatta sen asema ei aina ollut muita ostajia helpompi. Metsänomistajien periaatteellinen tuki saattoi horjua puukauppaa tehtäessä, mikäli metsäteollisuuden ostajat tarjosivat Metsäliittoa korkeampia ostohintoja joustavammin maksuehdoin. Metsäliiton vuoden 1938 toimintakertomuksessa todetaan hieman kärjekkäästi että ”metsänomistajakunta hintojen jyrkästi noustessa ei pannut sanottavaa arvoa oman liikkeensä tukemiselle, vaan kylmästi laski etunsa sen mukaan, kuka kulloinkin maksoi viimeisen pennin tavarasta.” Paremmat tarjouksen edessä houkutus rikkoo Metsäliitolle annettu myyntisitoumus kasvoi liian suureksi.¹⁴²

Metsäliitto otti myyjiltä myyntisitoumuksia, joihin perustuen kauppvoja tehtiin lähinnä ulkomaisten ostajien kanssa. Metsäliitto toi yksityismetsänomistajien hankintakauppoihin uuden myyntitavan, laivansivukaupat. Myyntitavan tavoitteena oli tarjota metsänomistajille paras mahdollinen kantohinta karsimalla tarpeettomia kustannuksia. Kaupakirjaan ostohinnaksi merkittiin laivansivuhinta (mk/pm³), josta lopullisen, satamassa tehdyn mittauksen jälkeen vähennettiin rautatierahti, myyjälle maksetut etumaksut korkoineen, Metsäliiton välityspalkkio (3 % vuonna 1937), satamakustannukset (3–5 mk/pm³ vuonna 1936) sekä myyjän laiminlyönneistä mahdollisesti aiheutuneet kustannukset. Laivansivukaupoissa myyjien kannalta myönteistä oli myös se, että loppumittaukses-

¹⁴⁰ Metsänomistaja 2/1936: 30.

¹⁴¹ Paperipuuden asemahintavertailu talvella 1935–36, muistio toukokuu 1936, Monisteita 1935–46, ML; Hintatason määrääminen, muistio 29.12.1936 Tampere, Yleinen, kirjeenvaihto, muistiot ym. SMK; Maataloustuottajain Keskusliiton vuosikertomus v. 1934, 1935: 19; Etelä-Karjalan Maataloustuottajain liitto Tilannekatsaus 1934, 1935: 8; Metsälehti 8–9/1934, 14; Metsänomistaja 2/1936: 27.

¹⁴² Metsäliitto Oy:n toimintakertomus vuodelta 1938, Historiikki, Lähdeaineistoa I, ML; Piha 1951: 21.

sa noudatettu ylimittia oli alhaisempi kuin metsäteollisuuden yleisesti vaatima ylimittia.¹⁴³ Laivansivukauppojen edullisuudesta huolimatta Metsäliitto kohtasi vaikeuksia iskostaes- saan laivansivukauppojen ehtoja myyjien mieleen, kuten myyntiasiamies T. M. Hartama totesi vuonna 1936:

Täälläpäin [Humpilla] olevat metsänomistajat eivät käsitä vielä tätä laivansivu myymistä, sillä he ovat tottuneet aina myymään pienemmän puutavaran ainoastaan asemalle asti, jossa yhtiön miehet ovat sen vastaan ottaneet ja myyjän puolesta on silloin kauppa täynnä ja paperipuu vielä on ollut kuoripäällis- tä.¹⁴⁴

Metsäliiton tilannetta vaikeutti myös käteismaksuihin tarvittava varallisuuden vähäi- syys. Avokaupassa kauppahinta maksettiin myyjälle pääsääntöisesti vasta, kun Metsäliit- to oli saanut maksut ulkomaisilta ostajilta. Metsänomistajat olisivat halunneet mieluum- min myydä puuta samoilla rahoitusehdoilla, joita metsäteollisuus noudatti. Epäilyksistä ja kauppatapojen outoudesta huolimatta metsänomistajat arvostivat Metsäliiton vaikutus- ta puukauppaan ja kantohintoihin. Etelä-Pohjanmaalla metsänomistajat totesivat vuon- na 1936 Metsäliiton kohottaneen kantohintoja ja lupasivat myydä puunsa Metsäliitolle, mutta ”kiinteisiin hintoihin asemille”. Samassa tilanteessa Metsäliiton kanssa oli Metsän- omistajain Metsäkeskus, jolla myös oli vaikeuksia saada puuta avokaupoilla. Metsäteol- lisuusyhtiöt käyttivät kilpailukeinoinaan juuri joustavampia ja nopeampia maksuehtoja, jolloin Metsänomistajan Metsäkeskus oli pakotettu jo 1920-luvun lopulla ja Metsäliitto viimeistään 1930-luvun puolivälissä ostamaan puuta myös kiinteään hintaan.¹⁴⁵ Metsä- liitto osti puun useimmiten hankintakaupalla ja vain erityistapauksissa pystykaupalla ja peri puun kauppahinnasta 2–3 % välityspalkkion. Metsänomistajat eivät aina olleet ha- lukkaita maksamaan välityspalkkiota, vaikka olisivat Metsäliiton avulla saaneetkin kor- keamman kauppahinnan.¹⁴⁶

Metsäliiton hankintaorganisaatio oli metsäteollisuuteen verrattuna kevytrakenteinen ja perustui osittain valmiiden, muuta tarkoitusta varten perustettujen organisaatioiden

¹⁴³ Myyntiasiamies Aarne Alasen kirje 3.8.1935 Metsäliitolle, Kirjeenvaihto sekalaiset saapuneet 1934–35, ML. ”Paras kauppamuoto näyttää lopuksi olevan tämä vapaasti laivan kyljessä, siinä pystyy Metsäliitto vielä kilpailemaan kun myyjät eivät laske sitä lastausta paljon miksikään eikä perillä ole ylikorkoa niin paljoa.”; Ylimittia tarkoitti pinon tavoitekorkeuden ylittävää puumäärä, joka yleensä oli 10–15 % pinon korkeudesta. Ylimittaan sisältyvästä puusta ei maksettu kantohintaa. Ylimittia selitetään tarkemmin luvus- sa 5; Valpas 1937: 36, 77–78.

¹⁴⁴ T. M. Hartaman kirje 17.1.1936 Metsäliitolle, Kirjeenvaihto, sekalaiset saapuneet 1935, ML.

¹⁴⁵ ”Rahantarvetta lisää vielä se, että tytäryhtymät ovat olleet pakotetut ottamaan käytäntöön nopeamman lopputilityksen kuin mitä aikaisemmin on ollut asianlaita.” – ”Tytäryhtymäin toiminta on ollut vaikea ei vain suuren kilpailun vuoksi vaan myöskin siitä syystä, että ostaminen avokauppaan on ollut melkein mahdotonta.” Metsänomistajain Metsäkeskus Oy hallintoneuvoston kokous, pöytäkirja 19.10.1928, ML; Etelä-Pohjanmaan maataloustuottajain Liiton Metsänhoitoyhdistysten Metsänmyyntivaliokunnan jäsen- ten ja myyntiasiamiesten kokous, pöytäkirja 26.8.1936, Maataloustuottajain Liittojen kirjeenvaihtoa v. 1933–1937, ML; Metsäliitto Oy Kymenlaakson piirin kirje 31.10.1936 Piiri- ja luottamusmiehille, Maata- loustuottajain Liittojen kirjeenvaihtoa v. 1933–1937, ML; Holopainen 1957: 247; Valpas 1937: 15–16.

¹⁴⁶ Järjestäytyneille metsänomistajille, 24.1.1934, Maataloustuottajain Keskusliiton valtuuskunta, Painotuot- teet, ML; Maataloustuottajain Keskusliitto Metsänmyyntiosaston/Metsäliitto Oy:n kirje 8.2.1935 Etelä-Sa- von Maataloustuottajain Liitolle, Maataloustuottajain Liittojen kirjeenvaihtoa v. 1933–1937, ML; Ilmari Kalkkisen kirje 25.5.1935 maanviljelijä Aarne Alaselle, Kirjeenvaihto sekalaiset saapuneet 1934–35, ML; Maataloustuottajain Keskusliiton metsänmyyntiosasto hankintamyyntitarjous ja pystymyöntarjous, Pai- notuotteet, ML. Välityspalkkio oli 3 % hankintakaupan ja 2 % pystykaupan yhteydessä; Valpas 1937: 22.

varaana. Helsingissä sijainneen keskushallinnon alaisen maakunnallisen portaan organisaatiossa muodostivat piirikonttorit, joista ensimmäiset perustettiin vuonna 1934 ainakin Mikkeliin ja Turkuun. Vuonna 1937 piirikonttoreita oli kaikkiaan 11, joita itäisessä Suomessa sijaitsi Viipurin lisäksi Kuopiossa ja Haminassa. Piirikonttoreiden tukena olivat MTK:n piiriliitot ja niiden yhteyteen perustetut metsäosastot. Metsäliiton puunhankinta tukeutui kuntatasolla yhteistyöhön MTK:n paikallisyhdistysten ja metsänhoitoyhdistysten kanssa. Metsänhoitoyhdistykset ja usein myös metsänhoitolautakunnat suhtautuivat myönteisesti Metsäliiton toimintaan. Metsäliitto keräsi metsänhoitoyhdistyksiltä tietoja niiden toiminnasta ja taloudesta, alueen metsävaroista ja muille ostajille myydyistä puumääristä. Myös muualla valtionhallinnossa Metsäliitolla oli yksittäisiä tukijoita.¹⁴⁷

Metsäliitto hankki välittämänsä puun myyntiasiamiesten avulla. Asiamiehet velvoitettiin asiamiessitoumuksessa tiedottamaan toimintapiirinsä metsänomistajille Metsäliiton maksamista puutavarahinnoista ja välittämään laatimansa myyntisitoumukset ja kaupakirjat edelleen Metsäliiton piiritoimistoihin.¹⁴⁸ Metsäliiton myyntiasiamiehillä oli metsäteollisuusyritysten ostajiin verrattuna kaksi etua puolellaan. Yleensä myyntiasiamiehet asuivat ostoalueellaan ja asioivat tuttujen metsänomistajien kanssa. Toiseksi, Metsäliiton myyntiasiamiehinä he asettuivat nimensä mukaisesti myyjän kanssa samalle puolelle. Myyntiasiamiesten tehtävänä oli saada metsänomistajille maksettu kantohinta mahdollisimman korkeaksi. Metsäteollisuuden puunostajat yrittivät ostaa puuta metsäteollisuusyritykselle mahdollisimman halvalla.

Metsäliitto tavoitteli metsänhoitoyhdistysten työntekijöitä myyntiasiamiehkseen. Heidän puuttuessa tai kieltäytyessä Metsäliitto värväsi palvelukseensa mm. alueella asuvia maanviljelijöitä, joilla ei yleensä ollut metsäalan koulutusta. 1930-luvun loppupuolella Etelä-Karjalan piirin 32 myyntiasiamiehestä 20 oli maanviljelijöitä ja 6 metsänhoidon-neuvoja.¹⁴⁹ Myyntiasiamiehet hankkivat myyntisitoumuksia yleensä päätoimensa ohella ja saivat syksystä 1935 alkaen palkkiona 0,5 % hankkimansa puumäärän hinnasta.¹⁵⁰ Metsäteollisuuden kitkerä suhtautuminen Metsäliiton tapaan käyttää metsänhoitoyhdistysten neuvoja myyntiasiamiehinään näkyy Enso-Gutzeitin Viipurin piirin kertomuksessa hankintavuodelta 1935/36:

Muiden viejien lisäksi koetti Metsäliitto, n.s. Kalkkisen firma, saada uudelleen otetta etelä Karjalaan. Viipuriin asetui metsänhoitaja Valpas syksyllä 1936 toimintaa johtamaan, kutsuen kaikkien ympäristöpitäjien metsänhoitoyhdistysten metsätalousneuvojat Viipuriin neuvottelukokoukseen. Soluttamalla metsän-

¹⁴⁷ Myyntiasiamies Aarne Alasen kirje 3.7.1935 Metsäliitolle, Kirjeenvaihto sekalaiset saapuneet 1934–35, ML. Alanen ilmoitti sopineensa paikallisen asutuslautakunnan kanssa, ettei lautakunta hyväksy Metsäliiton hintoja alittavia kauppiaita; Lomake 41 (Metsänhoitoyhdistys) ja Lomake 3.1.1936, (Metsänhoitoyhdistyksen toiminta vuonna 1935), painotuotteet, ML; Etelä-Karjalan maataloustuottajain liiton vuosikirjat 1934, 1935: 34–36 ja 1936, 1937: 70; Zetterberg 1983: 40, 57–59.

¹⁴⁸ Asiamiessitoumus, Painotuotteet, ML; Parikkalan metsänhoitoyhdistyksen metsänhoidon-neuvojan A.H. Könösen ja Metsäliiton välinen asiamiessopimus 24.9.1937, Asiamiessitoumuksia 1937–38, ML.

¹⁴⁹ Ilmari Kalkkisen kirje 8.6.1935 metsänhoitoyhdistyksille, Monisteita 1935–46, ML; Luettelo Etelä-Karjalan piirin myyntiasiamiehistä, päiväämätön, todennäköisesti vuosilta 1936–1937, Asiamiessitoumukset 1934–35, ML. Muut Etelä-Karjalan piirin myyntiasiamiehet olivat maatalousneuvoja (2) ja kauppiaita (2). Kahden myyntiasiamiehen ammattia ei ilmoitettu.

¹⁵⁰ Valpas 1937: 22; 1930-luvun lopulla tehdyissä asiamiessopimuksissa palkkio määräytyi markkaa/m³ eikä prosenttiosuutena puutavaran laivaushinnasta. Asiamiessitoumuksia 1937–38, ML.

hoitoyhdistykset Metsäliiton asiamiehiksi, saa Metsäliitto tavallaan palkattoman hankintamiehistön. Samaa kantaa näyttää Keskusmetsäseura Tapio metsänhoitolautakuntineen tukevan, päättäen Metsälehdessä olleista, metsänhoitoyhdistysten kaupallista toimintaa koskevista kirjoitelmistaan, m.m. vuoden 1937 Metsälehdessä N:ossa 4.¹⁵¹

Metsäteollisuus näki metsänomistajien järjestäytymisen uhkana puunhankinnan toimivuudelle. Järjestäytymisen kautta metsänomistajat saivat liian paljon vaikutusvaltaa puukauppaan ja erityisesti kantohintoihin. Tämä huoli kuvastuu metsäteollisuuden reaktiossa Metsäliiton toiminnan alkamiseen. Metsäteollisuus ennakoiti MTK:n Metsänmyyntiosaston toiminnan alkamista vuonna 1933 laaditussa muistiossa pohtimalla ”Mitä voi teollisuutemme tehdä myyntijärjestöjen toiminnan vastustamiseksi?”. Muistion mukaan myyjien puukauppaan liittyvä järjestäytyminen ei ollut toivottavaa, sillä siitä olisi seurauksena ”teollisuutta vastaan taistelevien myyntirenkaiden syntyminen”. Metsäteollisuuden tulisikin mitätöidä järjestäytymisen metsänomistajille tuottamia kuviteltuja hyötyjä. Metsäteollisuuden toimintavaihtoehtoksi kuusipaperipuun hankinnassa myyjien järjestäytymistä vastaan ehdotettiin vuonna 1933 seuraavia periaatteita:

- Suositetaan kauppiaa yksityisten henkilöiden kanssa. Ruotsinkielisillä alueilla perustetut yksityishoitoalueet (*privata skogsrevir*) rinnastettiin yksityisiin myyjiin.
- Mikäli on pakko ostaa metsänomistajien organisaatioiden kautta, myyjille ei saa antaa järjestäytymisestä mitään etuja.
- Metsänomistajien omilta yhtiöiltä tai myyntirenkailta saa ostaa puuta vain muiden ostajien antamalla suostumuksella. Myyntirengasta voidaan heikentää ostamalla alueen yksityisiltä myyjiltä puuta ylihintaan muiden ostajien suostumuksella.
- Ylihinnasta aiheutuvat ylimääräiset kulut jaetaan kaikkien ostajien kesken, koska kaikki ostajat hyötyvät myyjien järjestöjen heikentyessä. Vaihtoehtoisesti voidaan kussakin P.P.Y:ssä muodostaa ”taistelurahasto”, johon kootaan varoja ostajilta. Tällaisen rahaston mainitaan olleen erällä ruotsalaisella ostoyhtymällä.
- Jatketaan jalostamattoman puutavaran viennin vastustamista julkisuudessa.¹⁵²

Metsänomistajain metsänmyyntijärjestön toiminnan aloittamiseen reagoitiin metsäteollisuuden piirissä nopeasti. Pohjois-Karjalan maataloustuottajain piiriliitto raportoi Ilmari Kalkkiselle kesällä 1933 metsänmyyntiyhdistyksen toiminnan vaikutuksesta liiton talouteen. Piiriliitto pelkäsi alueen metsäteollisuusyritysten vaikeuttavan liitolle manttaalimaksuista annetun tuen saamista, kun piiriliiton kautta hoidettiin yksityismetsänomistajien puunmyyntitoimintaa. MTK:n piiriliittojen lisäksi metsäteollisuuden toiminta kohdistui myös suoraan Metsäliittoon. Metsäteollisuus vältti puun ostamista Metsäliitolta ja halusi estää Metsäliittoa saamasta jalansijaa metsäteollisuuden ja metsänomistajien välissä puukauppaa ohjaavana organisaationa. Ensimmäisinä toimintavuosinaan Metsäliitto jou-

¹⁵¹ Viipurin piirin toimintakertomus 1.11.1935–31.10.1936, Metsänhoitajapiirien toimintakertomukset, EG.

¹⁵² Teollisuuden suhtautuminen myyjien rengastumiseen, muistio 23.11.1932, Yleinen, kirjeenvaihto, muistiot ym, SMK. Muistion laatijat Jarl Arnkil, N. H. Hornborg ja Lennart Masalin olivat Kuusipaperipuuyhtymän palveluksessa; Muutamia tammikuussa 1933 tehtyjä havaintoja puutavaran hinnoista, mittausvoista, myyntiyhtymistä y.m. Ruotsissa ja Norjassa, Yleinen, kirjeenvaihto, muistiot ym, SMK.

tuikin toteamaan, että metsäteollisuus pääsääntöisesti kieltäytyi ostamasta siltä puuta.¹⁵³

Metsäliiton vientiin toimittamia suhteellisen vähäisiä puumääriä tarkasteltaessa metsäteollisuuden reaktion ja toimien voimakkuus vaikuttaa liioitellulta. Metsäteollisuus näyttää halunneen tukahduttaa metsänomistajien järjestäytymisen Metsäliiton puitteissa heti alkuunsa. Reaktion voimakkuutta selittänee osaltaan Ruotsin ja Norjan yksityismetsänomistajien järjestäytymisen tuloksellisuus. Naapurimaissa metsänomistajien edustajat sopivat yhdessä metsäteollisuuden kanssa mm. kantohinnoista ja puutavaranmittauksesta. Metsäteollisuuden kantaan vaikutti varmasti myös jo 1920-luvulla aloitettu yhteistyö, jossa pyrittiin sulkemaan paperipuunviejät pois raakapuumarkkinoilta. Metsäteollisuus oli, laman tukemana, onnistunut tässä tavoitteessaan suhteellisen hyvin eikä kaivannut paperipuun viejien joukkoon uutta kotimaista toimijaa.

Metsänomistajain Metsäkeskus Oy

Yksityismetsänomistajat olivat jo ennen Metsäliiton perustamista järjestäytyneet metsäteollisuuden alalla. Pohjois-Karjalan Maanviljelysseura oli 1910-luvun alkupuolella esittänyt ajatuksen maanlaajuisesta metsänomistajien yhteisestä kaupallisesta järjestöstä. Maataloustuottajain Keskusliitto yritti toimintansa alkuvuosina maanviljelijöitten puutavarakeskusliikkeen perustamista, mutta hanke raukesi. Ajatus metsänomistajien yhteistyöstä puukaupan alalla nousi uudestaan esiin itäsuomalaisen maanviljelysseurojen kokouksessa Savonlinnassa joulukuussa 1919. Kokouksen innoittamana perustettiin Metsänomistajain Metsäkeskus Oy Helsingissä 26.6.1920. Perustamiskokouksessa oli mukana edustajia Pellervo-Seurasta, Suomen Metsänhoitoyhdistys Tapiosta, Maatalousseurojen Keskusliitosta ja Maataloustuottajain Keskusliitosta (MTK). Yhtiön toiminta alkoi varsinaisesti vuotta myöhemmin, 19.11.1921, jolloin tarvittu osakepääoma oli saatu koottua.¹⁵⁴

Metsäkeskuksessa toteutui ajatus osuustoiminnasta, jossa jalostetaan ja myydään metsänomistajien omistamaa puuta. Puukaupasta ja puunjalostamisesta saatava hyöty jäi metsänomistajille. Metsänomistajain Metsäkeskus osti puuta metsänomistajilta aluksi hankintakaupalla ja avohintaan eli välitystilille, jolloin Metsäkeskuksen ei tarvinnut sitoa varoja puunhankintaan. Metsänomistajat saivat maksun puusta vasta, kun Metsäkeskus oli saanut kauppahinnan sahatavaran ostajalta. Metsäkeskuksen tytäryhtymissä välitystiliin ostamisesta jouduttiin myöhemmin siirtymään kiinteisiin kauppoihin, sillä metsänomistajat halusivat saada kauppahinnan itselleen nopeammin.¹⁵⁵

¹⁵³ Pohjois-Karjalan maataloustuottajain liiton kirje 11.7.1933 Ilmari Kalkkiselle, Maataloustuottajain Liitosten kirjeenvaihtoa v. 1933–1937, ML; Suomen Puunjalostusteollisuus Keskusliiton metsäkomitean kokous 15.2.1939, Metsäpoliittisen valiokunnan pöytäkirjat 1937–39, Metsäteollisuus ry; Viipurin piirin toimintakertomus 1.11.1933–31.10.1934, Metsänhoitajapiirien toimintakertomukset, EG; Metsänomistaja 2/1936: 39.

¹⁵⁴ Maataloustuottajain Keskusliiton Valtuuskunnan kokous 30.4.1919 5 §, Valtuuskunta 1919–1934 ja johdotonta 1935–1941, MTK; Maataloustuottajain Keskusliiton vuosikertomus v. 1920, 1921:59–60; Zetterberg 1983: 24–25; Piha 1946: 14, 17–20, 24.

¹⁵⁵ Zetterberg 1983: 29; Hämäläinen 1954: 28–29; Markkanen 1949: 28; Piha 1946: 41–42; Kiinteässä kaupassa kauppahinta määräytyy sopimuksen tekohetken mukaan ja myyjä saa kauppahinnan puun omistusoikeuden siirtyessä ostajalle.

Metsänomistajain Metsäkeskus toimi keskusjärjestönä alueellisille metsänomistajien yrityksille, joita Itä-Suomessa olivat mm. Pielisen Metsätalous, Iisveden Metsä ja Itä-Karjalan Metsä. Etelä-Saimaan Metsäosuuskunta perustettiin 1920-luvun puolivälissä, mutta sen toiminta ei näytä käynnistyneen. Vuonna 1928 Metsänomistajain Metsäkeskuksessa oli 11 tytäryhtymää, joista osuuskuntia oli kaksi ja osakeyhtiöitä yhdeksän. Laman jälkeen vuonna 1935 toimintaansa jatkoi Metsäkeskuksen lisäksi vain neljä tytäryhtymää. Metsänomistajain Metsäkeskus myi sahatavaraa, paperipuuta, kaivospuuta ja polttopuuta sekä kotimaassa että vientiin. Metsäkeskus oli 1930-luvun puolivälissä Suomen Puunjalostusliiton Keskusliiton jäsen Suomen Sahanomistajayhdistyksen kautta.¹⁵⁶

Metsäteollisuus suhtautui Metsänomistajain Metsäkeskukseen maltillisemmin kuin Metsäliittoon. Tähän vaikutti se, että Metsäkeskus toimi lähinnä muutaman sahan keskusjärjestönä. Metsäkeskus tytäryhtiöineen ei uhannut metsäteollisuuden kuusipaperipuunhankintaan eikä ajanut äänekkäästi metsänomistajien etuja. Metsänomistajain Metsäkeskus sulautui hyvin pian muun metsäteollisuuden joukkoon, liittyi Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton jäseneksi ja jopa osallistui Itä-Suomen yritysten tukinhankintayhteistyöhön.

Metsänhoitoyhdistykset

Metsänhoitoyhdistysten kaltaista metsänomistajien paikallista yhteistyötä oli tavoiteltu jo 1800-luvun lopulta lähtien. Pellervo-Seurassa syntyi ajatus metsäosuuskunnista, mihin innoittivat maatalouden osuustoiminnasta saadut hyvät tulokset. Muutamia metsätalousosuuskuntia perustettiin, mutta ne osoittautuivat muodoltaan liian tiiviiksi ja metsänomistajia sitoviksi, eivätkä saaneet yleistä kannatusta. Yhteistyön järjestämistä kokeiltiin myös säännöiltään väljemmissä metsätalouslyhdistyksissä, joissa yhteistyö rajoittui metsänhoitoon. Lopulta metsänomistajien suosimaksi yhteistyömuodoksi kehittyivät metsänhoitoyhdistykset, jotka eivät edellyttäneet metsänomistajilta tiukkaa sitoutumista yhteisiin päätöksiin.¹⁵⁷

Ensimmäisiksi metsänomistajien yhteenliittymiksi mainitaan useissa lähteissä Kälviän Hirsimetsäyhdistys (1900) ja Toholammin Mielikki II (1909). Metsänhoitoyhdistystoiminnan 100-vuotisjuhlien yhteydessä vuonna 2006 ensimmäiseksi metsänhoitoyhdistykseksi nimettiin vuonna 1906 perustettu Metsäosuuskunta Tapio. Erilaisia metsänomistajien yhtymiä perustettiin ennen ensimmäistä maailmansotaa yli 40, mutta niiden toiminta oli heikkoa ja monet joutuivat varojen puutteessa lopettamaan toimintansa. Alkuvaiheessaan nämä yhtymät olivat lähinnä suurempien metsäalojen omistajien yhteenliittymiä,

¹⁵⁶ Kertomus Metsänomistajain Metsäkeskus O.Y:n toiminnasta vuonna 1925 ja vuonna 1928, ML; Asiakirjoissa on viitteitä Etelä-Karjalan Metsä Oy:n toiminnasta vuosilta 1929 ja 1939. Etelä-Karjalan metsänhoitolautakunnan kokoukset 15.2.1929 ja 27.3.1939, Metsäkeskus Kaakkois-Suomi; Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto 1935, Hallitus ja osakkaat, Jäsenet 1918–, Metsäteollisuus ry; Zetterberg 1983: 30–31, 101. Metsänomistajain Metsäkeskus liitettiin vuonna 1957 Osuuskunta Metsäliittoon; Piha 1946: 53–55, 106. Tytäryhtymät omistivat sahojen lisäksi maatiloja, höyläämöitä, terva- ja tiilitehtaita sekä moottorihiili- ja pilketehtaita.

¹⁵⁷ Metsälaki 3.9.1886, 10–12 §; Komiteamietintö 2/1926: 18–22; Metsätaloudellinen aikakauskirja 3/1938: 60–62; Pellervon mallisäännöt metsätalouslyhdistyksiä varten. Tapion taskukirja 1922: 34–39; Sohlman 1909: 210–218.

joiden tehtäväksi kärjistetyimmillään mainittiin vain torppareiden metsänkäytön valvonta. Vielä 1920-luvulla metsänhoitoyhdistysten toiminta oli vähäistä. Yhdistysten toiminnan voimistuminen painottui vuosikymmenen loppupuolelle.¹⁵⁸

Vuonna 1929 suomenkielisten metsänhoitolautakuntien alueilla toimi yli 80 metsänhoitoyhdistystä. Jäseniä metsänhoitoyhdistyksissä oli yhteensä noin 4 000, joten alle 2 % yksityismetsänomistajista oli liittynyt metsänhoitoyhdistykseen. Vuosina 1934–1938 metsänhoitoyhdistysten lukumäärä kaksinkertaistui ja jäsenmäärä kolminkertaistui. Vuonna 1938 toimivia metsänhoitoyhdistyksiä oli kaikkiaan 271 ja niissä jäseniä yli 28 000. Itä-Suomessa metsänhoitoyhdistyksiä oli runsaammin vain Etelä-Karjalan metsänhoitolautakunnan alueella, jossa vuonna 1937 oli 27 metsänhoitoyhdistystä. Itä-Karjalan metsänhoitolautakunnan alueella metsänhoitoyhdistyksiä oli enimmillään 10 ja Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunnan alueella 13. Metsänhoitoyhdistysten jäseniksi liittyi 1930-luvun aikana yhä useammin myös pienmetsälöiden omistajia, mikä näkyy metsänhoitoyhdistysten keskimääräisessä metsälökoossa. Vuonna 1929 metsänhoitoyhdistyksen jäsenet omistivat keskimäärin 122 hehtaaria metsää, mistä keskikoko pienentyi vuoteen 1939 mennessä 86 hehtaariin.¹⁵⁹

Metsänhoitoyhdistysten toiminta perustui metsänomistajien vapaaehtoiseen jäsenyyteen. Metsänomistajat hakivat yhdistyksen jäsenyyttä. Jäseneksi hyväksytyt metsänomistajat maksoivat liittymismaksun lisäksi metsäalan perusteella määrättyneen vuosittaisen jäsenmaksun. Esimerkiksi Impilahden metsänhoitoyhdistyksen liittymismaksu vuonna 1939 oli 10 markkaa ja jäsenmaksu 1 markka/metsähehtaari/vuosi. Jäseniltä perittiin yhdistyksen metsänhoidonnuvojan palveluksista toimitusmaksu, joka puiden myyntileimauksen osalta oli 60 markkaa päivältä.¹⁶⁰ Jäseniltä vaaditut maksut voidaan suhteuttaa alueella maksettuihin kantohintoihin. Itä-Karjalan metsänhoitolautakunnan toimintakertomuksen mukaan vuonna 1939 tukkipuiden kantohinnat olivat keskimäärin 7 mk/j³ ja kuusipaperipuun 80–100 mk/pm³. Metsänomistaja pystyi kattamaan yhdistyksen liittymismaksun, vuoden jäsenmaksun ja metsänhoidonnuvojan tekemän päivän leimauksen yhden sahatukin myynnillä.¹⁶¹

¹⁵⁸ Komiteanmietintö 2/1926: 21–22; Keskusmetsäseura Tapion toiminta v. 1938 ja metsänhoitolautakuntien toiminta vv. 1929–1938, 1939: 134–140; Metsälehti 4/2006: 19; Väänänen 1987: 227–228; Holopainen 1957: 134–138; Metsätaloudellisia päivänkysymyksiä 1924: 43–44, 47; Myös Huhtala 1991.

¹⁵⁹ Pelttari 1935a: 4; Keskusmetsäseura Tapion toiminta v. 1938 ja metsänhoitolautakuntien toiminta vv. 1929–1938, 1939: 88, 266–269. Metsänhoitoyhdistysten lukumäärä on suhteutettava metsänhoitolautakunnan alueen kuntien määrään, sillä yleisesti metsänhoitoyhdistys perustettiin kuntakohtaisena. Etelä-Karjalassa kuntia oli 60, Itä-Karjalassa 18 ja Pohjois-Karjalassa 23; Komiteanmietintö 8/1937: 29; Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunnan alueella toimivat metsänhoitoyhdistykset oli perustettu vuoden 1929 jälkeen. Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunnan vuosikertomus 1939: 30, JoMA.

¹⁶⁰ Kertomus Impilahden metsänhoitoyhdistyksen r.y. toiminnasta ajalta 1/1 1939–30/12 1939, Metsänhoitoyhdistyksiltä ja metsätalousneuvujilta saapuneet toimintakertomukset, Itä-Karjalan metsänhoitolautakunta, MMA. Maksun määrätymisessä otettiin huomioon vain veroluokkien I–IV metsät; Metsänomistajien jäsenanomuksia mm. Suistamon metsänhoitoyhdistyksen arkistossa, Itä-Karjalan metsänhoitolautakunta, MMA.

¹⁶¹ Itä-Karjalan metsänhoitolautakunnan toimintakertomus vuodelta 1939, Toimintakertomukset, MMA; Tapion taskukirja 1944: 278; Laskelma perustuu seuraaviin oletuksiin. Tulot yhden tukin myynnistä 196 mk (tukin pituus 20 jalkaa ja läpimitta 16 tuumaa = 28 j³, kauppahinta tukista on 7 mk/j³ * 28 j³ = 196 mk). Yhdistyksen jäsenyydestä aiheutuneet kustannukset 10 mk (liittymismaksu), jäsenmaksu 1 mk/ha * 60 metsähehtaaria = 60 markkaa, leimaukskustannukset 100 mk. Kustannukset yhteensä 170 mk.

Metsänhoitoyhdistykset palkkasivat lähes poikkeuksetta metsäammattimiehen avustamaan yhdistyksen jäseniä metsien hoidossa. Metsänhoidonneuvojia oli 78 vuonna 1929 ja 270 vuonna 1938, joten lähes jokainen toimiva metsänhoitoyhdistys oli ottanut palvelukseensa metsänhoidonneuvojan. Metsänhoidonneuvojien työajankäytöstä tehdyn selvityksen mukaan vuonna 1936 neuvojien toimituspäivistä peräti 78 % käytettiin puutavaran leimaukseen, hinnoitteluun ja myyntiin liittyviin tehtäviin. Osalla metsänhoitoyhdistyksistä ei ollut toimintaa, mikä aiheutui joko yhdistyksen käynnistymisen hitaudesta tai yhdistyksen toiminnan väliaikaisesta lopettamisesta mm. taloudellisten vaikeuksien vuoksi.¹⁶²

Taulukko 3.1. Metsänhoitoyhdistykset suomenkielisten metsänhoitolautakuntien alueilla vuosina 1929–1938.

Vuosi	Lukumäärä		Jäsenet	Pinta-ala (ha)	Pinta-ala (ha) / jäsen
	Toimivat	Ei toimivat			
1929	84	21	4 029	493 274	122
1930	97	14	4 630	536 244	116
1931	91	19	4 982	570 391	114
1932	81	22	4 635	501 141	108
1933	95	61	5 277	514 709	98
1934	124	71	8 695	794 813	91
1935	166	60	12 488	1 203 926	96
1936	208	30	17 639	1 649 627	94
1937	251	21	24 243	2 296 542	95
1938	271	11	28 764	2 481 822	86

Lähde: Keskusmetsäseura Tapion toiminta v. 1938 ja metsänhoitolautakuntien vv. 1929–1938, 1939: 266–269.

Metsänhoitoyhdistykseen liittyneiden yksityismetsien pinta-alan kasvoi vuosina 1929–1938 viisinkertaiseksi. Vuonna 1938 lähes 2,5 miljoonaa hehtaaria yksityismetsistä oli metsänhoitoyhdistyksen jäsenen omistuksessa. Vaikka metsänhoitoyhdistykset kattoivat alueellisesti lähes jokaisen kunnan eteläisessä Suomessa, yleensä vain pieni osa kunnan yksityismetsänomistajista liittyi metsänhoitoyhdistyksen jäseneksi. Vuonna 1936 metsänhoitoyhdistysten toiminta-alueiden yksityismetsänomistajista alle 13 % ja yksityismetsälöiden pinta-alasta noin 28 % kuului metsänhoitoyhdistykseen. Vuonna 1938 Etelä-Karjalan metsänhoitolautakunnan yksityismetsien pinta-alasta 20 % oli liitetty metsänhoitoyhdistykseen, Pohjois-Karjalassa 17 % ja Itä-Karjalassa 11 %. Metsänomistajien liittyminen metsänhoitoyhdistysten jäseniksi vaihteli kunnittain merkittävästi. Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunnan alueella vuonna 1939 metsänhoitoyhdistyksen jäseniä

¹⁶² Komiteanmietintö 8/1937: 38; Keskusmetsäseura Tapion toiminta v. 1938 ja metsänhoitolautakuntien toiminta vv. 1929–1938, 1939: 266–271.

alueen yksityismetsistä oli vähimmillään 5 % (Ilomantsin metsänhoitoyhdistys) ja suurimmillaan 47 % (Rääkkylän metsänhoitoyhdistys).¹⁶³ Metsänhoitoyhdistysten vaikutus alueensa puukauppaan on todennäköisesti ollut suurempi kuin niiden jäsenmäärä olisi edellyttänyt. Metsänhoitoyhdistykset vaikuttivat alueen puukauppaan jo pelkällä olemassaolollaan, jolloin myös metsänhoitoyhdistysten ulkopuolelle jääneet metsänomistajat hyötyivät muiden järjestäytymisestä.¹⁶⁴

Metsänhoitoyhdistysten perustaminen ja toiminta arvioitiin yleisesti tärkeäksi. Metsänhoitoyhdistyksiä tukivat MTK, Metsäliitto, Keskusmetsäseura Tapio ja metsänhoitolautakunnat. Myös metsäteollisuus suhtautui viimeistään 1930-luvun lopulla myönteisesti metsänhoitoyhdistysten toimintaan metsänhoidon edistämiseksi. Valtio antoi metsänhoitoyhdistyksille taloudellista tukea vuosina 1930–1931 ja vuodesta 1933 alkaen säännöllisesti. Vuoden 1933 tuki oli suuruudeltaan 150 000 markkaa. Tuki nousi nopeasti ja oli noin miljoona markkaa vuonna 1935 ja 2,8 miljoonaa markkaa vuonna 1937. Valtion avustus muodosti vuonna 1936 noin 30 % metsänhoitoyhdistysten tuloista, joten suurin osa yhdistysten tuloista koostui metsänomistajien suorittamista maksuista. Myös metsänhoitolautakunnat tukivat metsänhoitoyhdistyksiä taloudellisesti ainakin vuodesta 1930 alkaen. Suurimmillaan tuki oli 144 000 markkaa (vuonna 1933). Metsänhoitoyhdistysten saama taloudellinen tuki vaikutti nopeasti. Vuonna 1936 toimineista metsänhoitoyhdistyksistä noin 60 prosenttia oli perustettu kolmen edellisen vuoden aikana.¹⁶⁵ Taloudellisen tuen lisäksi uusien metsänhoitoyhdistysten perustamista jouduttivat Metsäliiton ja metsänhoitolautakuntien antamat neuvot ja ohjeet.

Metsänomistajien halukkuutta metsänhoitoyhdistysten perustamiseen lisäsi yhdistysten sääntöjen vakiinnuttaminen muotoon, mikä mahdollisti jäsenten vapaamman puukaupallisen toiminnan. MTK:n Metsänmyyntiosasto oli 1930-luvun alussa laatinut omat ohjeensa metsänhoitoyhdistyksille, joissa metsänhoitoyhdistysten toiminta keskittyi metsänomistajien yhteismyynnin toteuttamiseen. MTK ehdotti, että metsänhoitoyhdistyksiin perustettaisiin omat metsänmyyntiosastot, jotka toimisivat Maataloustuottajain Keskusliiton ohjauksessa. Metsänhoitoyhdistysten Metsänmyyntiosastojen tuli järjestää alueen metsänomistajien yhteismyynnit, ja metsänomistajien tuli sitoutua vastaisissakin myynneissä antamaan puun Metsänmyyntiosaston välitettäväksi. MTK:n ehdotus ei toteutunut.¹⁶⁶

¹⁶³ Komiteanmietintö 8/1937: 30, 33, 36; Keskusmetsäseura Tapion toiminta v. 1938 ja metsänhoitolautakuntien toiminta vv. 1929–1938, 1939: 266–269; Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunnan vuosikertomus 1939: taulukko 5, JoMA; Koko Suomessa metsänhoitoyhdistyksiin arvioitiin vuonna 1936 kuuluneen keskimäärin 9 % yksityismetsänomistajista ja 16 % yksityismetsälöiden alasta.

¹⁶⁴ Tästä vapaamatkustajan (*free rider*) ongelmasta tarkemmin esimerkiksi Lamberg, Ojala & Eloranta 1997: 21–22.

¹⁶⁵ Etelä-Karjalan metsänhoitolautakunnan kokous 8.4.1929, Metsäkeskus Kaakkois-Suomi; Etelä-Karjalan maataloustuottajain liitto, vuosikertomus 1934, 1935: 32–33; Keskusmetsäseura Tapion ja metsänhoitolautakuntien toiminta v. 1934, 1935: 88–89; Maataloustuottajain Keskusliiton vuosikertomus 1937, 1938: 29; Kertomus Impilahden metsänhoitoyhdistyksen r.y. toiminnasta ajalta 1.1.1939–30.12.1939, Metsänhoitoyhdistyksiltä ja metsätalousneuvojilta saapuneet toimintakertomukset 1929–1940, Itä-Karjalan metsänhoitolautakunta, MMA; Komiteanmietintö 8/1937: 29–33, 41. Laskelmasta puuttuu 13 metsänhoitoyhdistystä, joiden perustamisvuodesta ei ollut tietoa.

¹⁶⁶ Metsänhoitoyhdistyksen säännöt, 1933 ja Metsänhoitoyhdistyksen metsänmyyntiosaston ohjesääntö, 1933, Painotuotteet, ML; Keskusmetsäseura Tapon toiminta v. 1938 ja metsänhoitolautakuntien vv. 1929–1938, 1939: 141–144.

Keskusmetsäseura Tapio suhtautui kielteisesti ajatukseen metsänmyyntiin keskittyvistä ja MTK:n alaisuuteen sijoittuvista metsänhoitoyhdistyksistä. Keskusmetsäseura Tapio esitti 1930-luvun alussa, että MTK:n laatimista metsänhoitoyhdistysten säännöistä poistettaisiin kohdat, jotka sitoivat metsänhoitoyhdistykset MTK:n alaisuuteen. Metsänhoitoyhdistysten suoranaista osallistumista puukauppaan, puun ostamista ja edelleen myyntiä, ei pidetty suotavana. Tappiollinen puukauppa olisi saattanut vaarantaa metsänhoitoyhdistysten perustehtävän metsänhoidon edistäjänä. MTK:n ja Metsäliiton suhde metsänhoitoyhdistyksiin jäi kuitenkin avoimeksi. Vuonna 1937 Keskusmetsäseura Tapion laatimassa metsänhoitoyhdistyksen mallisäännössä todettiin, että metsänhoitolautakunta valvoo metsänhoitoyhdistyksen toimintaa lukuun ottamatta metsäntuotteiden myyntiä ja sen järjestelyä.¹⁶⁷

Metsänhoitoyhdistysten asemaa metsätalouden toimijana vaikeutti se, ettei niillä ollut varsinaista keskusjärjestöä. Vuoden 1928 yksityismetsälaissa metsänhoitolautakuntia tosin velvoitettiin ohjaamaan metsänhoitoyhdistysten toimintaa. Metsänhoidon edistämiskomitea ehdotti vuonna 1937 metsänhoitoyhdistysten järjestäytymistä Metsänhoitoyhdistysten liittoihin, joiden keskusjärjestönä toimisivat keskusmetsäseurat. Metsänhoitoyhdistykset järjestäytyivätkin vuodesta 1938 alkaen Metsänhoitoyhdistysten liittoihin, jotka valvoivat yksityismetsänomistajien etua sekä avustivat ja ohjasivat metsänhoitoyhdistysten kaupallista toimintaa. Metsänhoitoyhdistysten liitot kytkeytyivät Maataloustuottajain Keskusliittoon vuonna 1942 toimintansa aloittaneen Metsävaltuuskunnan kautta.¹⁶⁸

Metsäteollisuus suhtautui aluksi kielteisesti metsänomistajien järjestäytymiseen metsänhoitoyhdistyksissä. Metsäteollisuus ei halunnut tukea järjestäytymistä eikä maksaa järjestäytyneille metsänomistajille yhteismyyntien yhteydessä korkeampia kantohintoja. Tähän vaikutti myös Metsäliiton toimet, sillä Metsäliitto yritti rakentaa puunhankintaansa metsänhoitoyhdistysten varaan. Metsäteollisuudella ei periaatteessa ollut mitään yksityismetsänomistajien metsänhoitoon keskittyviä yhdistyksiä vastaan, mutta se ei halunnut tukea Metsäliiton hankintaorganisaatioon lukeutuvia metsänhoitoyhdistyksiä. Vasta 1930-luvun loppupuolella metsäteollisuus muutti suhtautumistaan metsänhoitoyhdistysten puukaupalliseen toimintaan, mutta tuolloinkin korkeampi kantohinta haluttiin yhdistää kerralla myydyin puun määrään eikä metsänhoitoyhdistysten jäsenyyteen. Metsäteollisuuden myönteisempään suhtautumiseen metsänhoitoyhdistyksiä kohtaa vaikutti epäilemättä myös se, että valtio tuki metsänhoitoyhdistyksiä taloudellises-

¹⁶⁷ Metsänmyyntijärjestö, Sen suhde metsänhoitolautakuntiin, Mietinnöt, tutkimukset, suunnitelmat ja muistiot 1916–1945, Kml Tapio; Metsänhoitoyhdistysten kaupallisen toiminnan järjestäminen, Varsinais-Suomen metsänhoitoyhdistysten liiton laatima ohje, Liite Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton Metsäkomitean pöytäkirja 15.2.1939, 2 §, metsäpoliittisen valiokunnan pöytäkirjat 1937–39, Metsäteollisuus ry; Komiteamietintö 8/1937: 97, 111–112; Holopainen 1957: 250; Tapion taskukirja 1937: 47.

¹⁶⁸ Metsänhoitoyhdistysten liiton toiminnanjohtajan ohjesääntö, päiväämätön, Ohje- ja johtosäännöt, taksat, toimintaohjeet yms 1905–1939, Kml Tapio; Metsänhoitolautakuntien ja metsänhoitoyhdistysten liittojen välinen suhde ja työnjako metsänhoitoyhdistysten toiminnan ohjailussa, päiväämätön, todennäköisesti 1944, Ohje- ja johtosäännöt, taksat, toimintaohjeet yms 1905–1939, Kml Tapio; Komiteamietintö 8/1937: 89–90, 97–98, 112; Komiteamietintö 2/1926: 21; Maataloustuottajain Keskusliiton Metsävaltuuskunta ja sen toiminta v. 1942, 1943: 1–3; Piha 1951: 4–6; Komsu, Pelttari & Toijala 1937: 112. (Valtioneuvoston päätös, joka sisältää metsänhoitolautakuntien johtosäännön 13.9.1928, 13 §); Ruotsinkielisiä metsänhoitoyhdistysten liittoja oli perustettu jo 1933.

ti ja osoitti näin hyväksyneensä metsänhoitoyhdistykset virallisesti osaksi yksityismetsätalouden edistämistä.

Metsäteollisuuden organisaatiot

Yksityismetsänomistajien organisaatioiden vastapelaajina toimivat metsäteollisuutta edustaneet organisaatiot. Näistä keskeisin oli vuonna 1918 perustettu Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto (SPKL), johon metsäteollisuusyritykset kuuluivat toimialoittaisten jäsenyhdistysten kautta. SPKL:n jäseniä vuonna 1935 olivat Suomen Sahanomistajayhdistys, Suomen Paperiliitto (Suomen Paperitehtaitten Yhdistys, Suomen Paperi-Konttori, Kymmene Aktiebolag), Suomen Selluloosayhdistys, Suomen Puuhiomoyhdistys, Suomen Rullatehdasyhdistys ja Tervakoski Osakeyhtiö. Näiden jäsenyhdistysten kautta SPKL edusti vuonna 1935 noin 100 osakasta (metsäteollisuusyritystä), joiden joukossa oli myös Metsänomistajain Metsäkeskus. SPKL:n toiminnasta vastasivat hallituksen apuna sisäpoliittinen, ulkopoliittinen ja metsäpoliittinen valiokunta. Vuonna 1937 perustetusta metsäpoliittisessa valiokunnassa valmisteltiin puukauppaan ja raakapuun saannin turvaamiseen liittyviä asioita.¹⁶⁹

Metsäteollisuuden puukauppaan liittyvässä järjestäytymisessä keskeisintä oli ostokilpailun vähentäminen. SPKL kannusti metsäteollisuutta lisäämään ostajien yhteistoimintaa puunhankinnassa. Kilpailu raakapuun hankinnassa osaltaan joudutti puukaupan sääntöjen kehittymistä, kun metsäteollisuusyritykset kilpailun innoittamina tai pakottamina hakivat parempia toimintatapoja. Metsänomistajille metsäteollisuuden keskinäinen ostokilpailu oli tärkeää kantohintojen nousun edistäjänä. Maailmansotien välisenä aikana metsäteollisuuden raakapuuntarve kasvoi ja metsäteollisuuden keskinäinen kilpailu raakapuusta kiristyi, mitä myyjät yrittivät ylläpitää ja ostajat vähentää. Itä-Suomessa ostajien keskinäiseen kilpailuun vaikuttivat alueelliset erot puutavaran kysynnässä ja etenkin järeän puutavaran kysynnän nopeat muutokset taloudellisten suhdanteiden mukaan.¹⁷⁰

Valtakunnallisesti puun kysyntä oli tiukasti sidoksissa kansainvälisiin taloussuhdanteisiin ja puutavaramarkkinoiden muutoksiin; sahatavaran kansainvälinen kysyntä heijastui voimakkaasti takametsien tukkipuun kysyntään ja kantohintaan. Paikallisesti puuraaka-aineen kysyntää määrittivät alueen metsävarojen sijainti suhteessa teollisuuslaitoksiin ja kaukokuljetusväyliin. Ostajien kilpailu eri puutavarylajeista oli voimakkaimmillaan teollisuuslaitosten lähialueilla ja hyvien kaukokuljetusreittien varrella. Itä- ja Pohjois-Karjalan syrjäalueilla vain parhaimpia tukkeja ostettiin sahojen raaka-aineeksi. Kilpailu puuttui alueilta, joista puuraaka-aineen kuljettaminen teollisuuslaitoksille oli hankalaa ja liian kallista.

¹⁶⁹ Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto 1935, Hallitus ja osakkaat, Jäsenet 1918–, Metsäteollisuus ry; Promemoria koskeva Keskusliiton toiminta-alaan kuuluvien kysymysten käsittelyä Keskusliiton eri elimissä, 25.11.1937, Organisaatiot 1937–, Metsäteollisuus ry; Häggman 2006: 31–35; Kuisma 1999: 531–534; Poukka 1968: 21–22.

¹⁷⁰ S. A. Sohlman kehotti puheessaan sahateollisuuden harjoittajia perustamaan ”yhteisiä puunostoyhtymiä”. Alustus Suomen Sahateollisuusmiesten Yhdistyksen vuosikokouksessa 1.4.1930. Sahateollisuuden raaka-aineen hankinnan rationalisoinnista, Sohlman S.A. 1925–31, **Metsäteollisuus ry; Muistitietoaineistossa** ostajien rengastumista kuvasi Korhonen Erkki: 16. Korhonen kertoo, että osa rengastuneista ostajista kiersi aluejaon ostamalla puuta alihankkijoilta (leveranssimiehiltä).

Kilpailuasetelmat olivat vakiintuneemmat alueilla, joissa ostajat olivat jo pitkään toimineet rinnakkain ja luoneet olosuhteisiin soveltuvat keskinäiset säätelymekanismit. Ostajille oman aseman vakiinnuttaminen ostoalueella vähensi myyjien etsimisen ja kauppasuhteiden solmimiseen kuluva aikaa ja kustannuksia. Kilpailu oli avoimempaa alueilla, jotka tulivat nopeasti tai olivat vasta tulossa puukaupan piiriin. Ostajat pyrkivät valtaamaan omat asemansa ja kilpailu ostajien kesken oli kireää. Vakiintuneetkaan olosuhteet eivät kuitenkaan poistaneet kilpailua, mikäli puuntarve pakotti ostajat tunkeutumaan toisten ostajien hallitsemille alueille ja rikkomaan ostoyhteistyötä säädelleitä toimintatapoja. Enso-Gutzeitin toimintakertomuksessa vuodelta 1936 kuvataan, miten yhtiön ostajat ulottivat ostot uudelle alueelle:

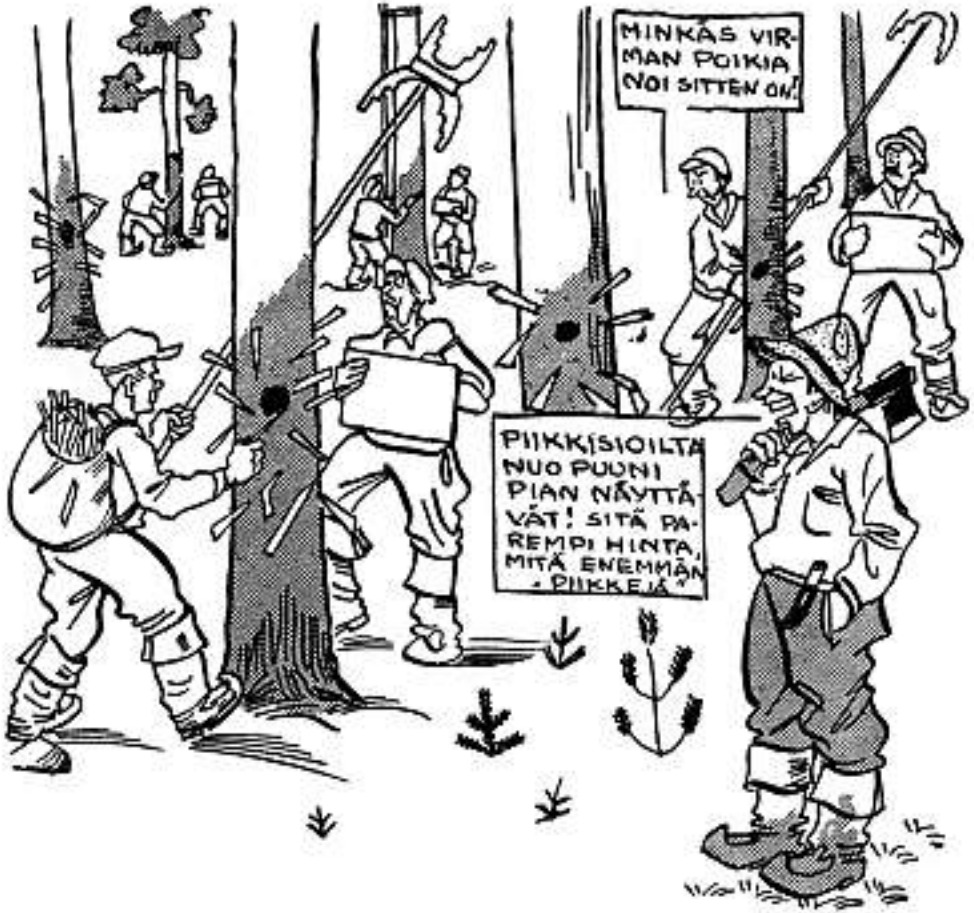
Kun Viipurin piirin tähänastinen [sahatukkien] ostoalue näytti toivottoman tyhjältä, oli huomio kiinnitettävä Vehkajoen runsaisiin puuvarastoihin, joiden tavoittelijoita kesällä 1936 tiedettiin olevan tavallista enemmän. Kaikessa hiljaisuudessa otettiinkin Vehkajoen metsistä silmämäärin selvää. Onnellisen satuman kautta selvisi heinäkuun lopulla, että Viipurin Saha oli alkanut ostot Vehkajoellakin. Erään metsän leimaushurmassa jäi naapureilta kuitenkin huomaamatta, että heidän suunnitelmansa olivat paljastuneet ja että ripeästi olimme käyttäneet hyväksemme tarjoutunutta tilaisuutta. Muutamassa päivässä päätettiin tärkeimmiksi katsotut kaupat, joilla asemamme Vehkajoella tuli turvatuksi. Näiden kauppojen turvin sopi senjälkeen ostoaluetta laajentaa, joskin kilpailua Ristinien Sahan herättyä oli. Uusilla ostajilla, kuten Viipurin Sahalla ja meillä oli kuitenkin hyviä mahdollisuuksia, koska entinen yksinostaja Ristinien Saha ei ollut varsin suosittu.¹⁷¹

Kilpailun voimakkuus vaihteli puutavaralajeittain. Kireintä kilpailu oli hyvälaatuiseista mäntytukista ja kuusipaperipuusta. Mäntypinotavaran kohdalla kilpailu tiukkeni, kun raaka-aineen ostot Enso-Gutzeitin Kaukopään sulfaattiselluloosatehdasta varten aloitettiin syksyllä 1935. Aiemmin mäntypinotavara oli mennyt suurelta osin vientiin tai Itä-Karjalan metsänhoitolautakunnan alueella jopa jäänyt nollarajan ulkopuolelle, mutta nyt sille tuli merkittävää kysyntää. Mäntypaperipuun hankinnassa Enso-Gutzeit kohtasi Suomenlahden rannikkopitäjissä kaivospuun (mäntypropsin) viejät, jotka pystyivät tarjoamaan metsänomistajille ajoittain 15–30 markkaa/pm³ paremman hinnan. Enso-Gutzeit joutui ostamaan mäntypaperipuuta jopa satamissa hylätyistä kaivospuueristä ja keräämään tukkipuuhakkuissa mäntyjien latvat talteen. Jälkimmäinen osoittautui haitalliseksi kilpailtaessa mäntytukeista muiden sahatukkien ostajien kanssa. Myyjät halusivat usein jättää latvat kaupan ulkopuolelle ja valmistaa niistä halkoja.¹⁷²

Puunhankinnassa tehokas kilpailukeino oli muita korkeamman kantohinnan tarjoaminen. Aina hinta ei kuitenkaan ratkaissut kauppaa. Metsänomistajien päätökseen vaikuttivat luottamus tunnettuja ostajia kohtaan tai sitoutuminen oman järjestön, Metsäliiton tai Metsänomistajain Metsäkeskuksen, tavoitteisiin. Kantohinnan lisäksi ostajat saattoivat kilpailutilanteessa tarjota myyjälle muita suotuisampia kauppaehtoja, kuten suurempaa käsirahaa, kauppahinnan nopeampaa maksua, helpotuksia valmistettavan puutavaran laatuvaatimuksissa tai mahdollisuuden saada ansiotuloja myös puutavaran hakkuussa. 1930-

¹⁷¹ Viipurin piirin toimintakertomus 1.11.1935–31.10.1936, Metsänhoitajapiirien toimintakertomukset, EG.

¹⁷² Etelä-Karjalan metsänhoitolautakunnan toimintakertomus 10-vuotiskaudelta 1929–1938, 1939: 69; Itä-Karjalan metsänhoitolautakunnan toimintakertomus 10-vuotiskaudelta 1929–1938, 1939: 48–49; Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunnan toimintakertomus 10-vuotiskaudelta 1929–1938, 1939: 43; Viipurin piirin toimintakertomukset 1.11.1935–31.10.1936 ja 1.11.1936–31.10.1937, Metsänhoitajapiirien toimintakertomukset, EG; Kaukopään tehtaan rakentamisesta ja puunhankinnasta mm. Vaalama 1985.

Metsäteollisuus pyrki hankinta-alueiden jakamisella ja ostokartelleilla välttämään tilanteen, jossa yhtiöt kilpailivat samoista metsistä. Metsälehdessä syksyllä 1937 julkaistu piirros kuvaa ostokilpailun kiristymistä ja yhtiöiden keskinäisten sopimusten murenemistä. Kuva: Liuksiala 1944: 7.

luvun puolivälissä Enso-Gutzeit käytti Sortavalan seudulla kilpailukeinona mäntypinotavaran ostamista mustana (kuorellisena), kun alueella toimivat Osakeyhtiö Läskelä ja Oy Bruno Procopé Ab ostivat puun kuorittuna. Myyjille puutavaran myynti mustana oli helpompaa, ja Enso-Gutzeit pystyi tunkeutumaan Läskelän ja Bruno Procopén keskenään jakamille ostoalueille.¹⁷³

Teollisuuden muodostamat ostorengat olivat julkisia ja kaikkien osapuolten tiedossa oleva asia. Keskusmetsäseura Tapion toimitusjohtaja A. B. Helander totesi Metsäpäivien

¹⁷³ Viipurin piirin toimintakertomus 1.11.1935–31.10.1936, Metsänhoitajapiirien toimintakertomukset, EG. Lähteessä mainitaan vain Läskelä ja Procopé, joista jälkimmäinen saattaisi viitata myös O/Y Waldhof A/B -yhtiöön. Kauppaneuvos Bruno Procopé oli Waldhofin Käkisalmen tehtaan hallituksen puheenjohtaja 1930-luvulla.

yleiskokouksen esitelmässään vuonna 1936: ”Onhan maa tosiasiallisesti jaettu puunjalostusteollisuuden kesken ja kullakin on oma hankintapiirinsä. Toinen ei saa toisen ostalueelle tulla.”¹⁷⁴ Metsäteollisuuden sitoutumista sovittuihin aluejakoihin ja enimmäishintoihin koeteltiin ostokilpailun kiristyessä. Tämä kävi ilmi esimerkiksi Enso-Gutzeitin Ilomantsin metsänhoitopiirin metsänhoitaja Ferd. Laukkasen ja piiriesimies Emil Hiltusen välisestä kirjeenvaihdosta lokakuussa 1933. Laukkanen moitti Hiltusta tukkikaupan menetyksestä, kun Veitsiluoto oli ehtinyt ostaa puut ensin. Hiltusen puolustuksesta ilmeni, että Veitsiluodon ostaja oli kertonut myyjille Veitsiluodon ja Enso-Gutzeitin sopineen puiden kuuluvan Veitsiluodolle. Asian sekavuus korostui, kun metsä oli ”aikaisemmin Kaukaan kaupoissa ja Kaukaan herrat syytteli minua, että olin ollut syypää heidän kaupansa purkautumiseen”. Lisäksi myyjä oli aiemmin syksyllä vakuuttanut Hiltuselle, että hän myy puut Enso-Gutzeitille.¹⁷⁵

Esimerkkikauppa kuvastaa ostajien keskinäistä kilpailua ja myös välinpitämättömyyttä tehdyistä sopimuksista sekä myyjän mahdollisuutta kilpailuttaa ostajia. Myyjää eivät näyttäneet sitovan suulliset lupaukset tai ostajien keskinäiset aluejaot. Metsäteollisuuden puunostajat tarkkailivat toistensa liikkeitä ja puukauppojen edistymistä. Syksyllä 1933 Enso-Gutzeitin piiriesimiestä opastettiin, että ”toisia ostajia on pidettävä tarkoin silmällä...”. Kireän ostokilpailun aikana puukaupan onnistumiseen saattoi vaikuttaa ostajan nopeus siirtyä paikasta toiseen, taito saada myyjä neuvottelussa vakuuttuneeksi kaupan edullisuudesta ja ostajan hyvä maine.¹⁷⁶ Röyhkeys ei ostajien välisessä kilpailussa ollut pahe, kuten Kymin Osakeyhtiön metsäyönjohtaja kertoo:

Tulin Kymi O.Y. palvelukseen vuonna 1931 työnjohtajaksi. Heti lyötiin paperit kouraan ja metsänostoon. Oli naapurissa meininki myydä tukkija. Silloin oli ostotapa runkokauppa. Tietysti rungon hinta laskettiin keskikuution perusteella. Luvin kolme päivää talon metsää, tuli runkoja muistaakseni 1 500 seutuville. Laskin metsässä mittaamiani runkoja keskikuutioiksi. Runkoluku tarkoitti sitä, että tyvi mitattiin 18 jalan korkeudelta ja latva arvioitiin ja pantiin lautaan ylös. Lopettelin juuri laskemista. Tuli siihen luokseni metsään mies, hän sanoi olevansa lehmänostaja. Siinä olikin lehmäkarja alueella. Sanoi olevan itsellään tukkimetsää, aivan samanlaista kuin minun juuri lukemani. Hän katseli minun ylösottolautaan ja kopsi siitä omaan paperiinsa puut. Menin huomisaamuna taloon ostaakseni metsä. Sainkin surukseni tietää että kyseessä oleva mies olikin Enson tukinostaja. Hän meni taloon yöksi ja osti metsän. Siihen meni minun 3 pv työ toisen hyväksi. Tämä ostaja oli Mikko Laine. Hän on nyt eläkkeellä. Kyllä hän nauroi partaansa kun sai minua juksattua. Minulta meni silloin rauha kauaksi aikaa kun olin niin hölmö että uskoin moiseen lehmän ostajaan. Nimitin häntä Enson lehmänostajaksi kauan aikaa.¹⁷⁷

¹⁷⁴ Helander 1936a: 118; Savolainen 1924: 77–80.

¹⁷⁵ Metsänhoitaja Ferd. Laukkasen kirje 14.10.1933 piiriesimies Emil Hiltuselle ja Piiriesimies Emil Hiltusen kirje 19.10.1933 Metsänhoitaja Ferd. Laukkaselle, Kirjeenvaihto 1933 A-L, Ilomantsin metsänhoitopiiri, EG.

¹⁷⁶ Piiriesimies H. Heinosen kirje 7.1.1932 metsänvartija Matti Korhoselle, Kemppilän ptj-arkisto, LUSTO; Metsänhoitaja Ferd. Laukkasen kirje 14.10.1933 piiriesimies Emil Hiltuselle, Kirjeenvaihto 1933 A-L, Ilomantsin metsänhoitopiiri, EG; Yhtyneet Paperitehtaat Oy:n kirje 13.9.1939 Metsäosastojen huomioon, Kirjeenvaihto, UPM-Kymmene (Valkeakoski). Kirjeessä metsäosastoja pyydettiin viikoittain ilmoittamaan muiden yhtiöiden ostoista ja hinnoista; SKS KRA Metsäkaupat Kareinen Vihtori: 8, Pehkoranta Heikki: 56, Vaitinen Eino: 1; Ohjesääntö metsäliikettä varten 1928a: 56–57.

¹⁷⁷ SKS KRA Metsäkaupat Kosonen Eero: 1.

Kuusipaperipuuyhtymä ja pienen havupuun hankinta

Keskinäisen kilpailun vähentämiseksi metsäteollisuusyritykset tekivät jo 1900-luvun alussa yhteistyötä paperipuun ja halkojen hankinnassa. Itäisessä Suomessa Puutavarayhtiö Kymmene A/B ja Kumpp. hankki vuosina 1910–1929 paperipuuta osakasyhtiöille¹⁷⁸ ja läntisessä Suomessa vastaavasti toimi Oy Neptun vuosina 1914–1931¹⁷⁹. Näiden paperipuun hankintaan keskittyneiden yritysten toiminta hiipui valtakunnallisen paperipuun hankintayhteistyön myötä, kun vuonna 1927 perustetun Kuusipaperipuuyhtymän (P.P.Y.) asema vakiintui. Kuusipaperipuuyhtymän perustamissopimuksen allekirjoitti 12 kuusipaperipuuta käyttänyttä metsäteollisuusyritystä, mm. Aktiebolaget Kaukas Fabrik, Enso-Gutzeit, Kymin Osakeyhtiö ja Yhtyneet Paperitehtaat. Kuusipaperipuuyhtymän jäsenmäärä kasvoi nopeasti, ja toimintavuonna 1927/28 mukana oli jo 20 metsäteollisuusyritystä.¹⁸⁰ Myöhemmin 1930-luvulla toiminnassa oli mukana lähes 30 yhtiötä.

Kuusipaperipuuyhtymän perustaminen liittyi metsäteollisuuden arvioon kuusipaperipuun saannin vaikeutumisesta liikakäytön seurauksena. Arvio osui oikeaan, sillä vuonna 1927 kuusen kokonaispoistuma oli 14,1 milj. k-m³, kun kasvu oli vain 12,3 milj. k-m³.¹⁸¹ Yhtymän keskeisenä tavoitteena oli kuusipaperipuun viennin vähentäminen ja jäsenten keskinäisen ostoyhteistyön kehittäminen. Kuusipaperipuuyhtymässä hankinta-alueiden maantieteellistä jakamista perusteltiin nimenomaan paperipuunviejien toiminnan estämisellä. Jäseniä veloitettiin omalla toiminta-alueellaan vaikeuttamaan paperipuun vientiä. Jäsenten oman puunhankinnan turvaamiseksi rauhoitettiin osakkaiden kuusipaperipuuta käyttävien tehtaiden ympäristö 10 km etäisyydeltä vain osakkaan omaan käyttöön. Yhtymä valitsi asiamiehen, joka seurasi kuusipaperipuun maastavientiä, laati ehdotuksia muodostettavista ostoyhtymistä ja osakkaiden kuusipaperipuun hankinta-alueista. Asiamies myös sovitteli kartellin osakkaiden keskinäisiä, puunhankintaan liittyneitä kiistoja.¹⁸²

¹⁷⁸ Ollonqvist 1998: 53; Kuparinen 1960: 9; Työn äärestä 22/1938: 43 ja 3/1931:9. Johanssonin (Työn äärestä) mukaan Puutavarayhtiö Kymmene A/B ja Kumpp lakkautettiin vuonna 1925, mutta se hankki puuta jäsenilleen vuoteen 1927 saakka; Perustavaan kokoukseen osallistui Kymin Osakeyhtiö, Inkeröisten puuhiomo, Myllykosken Paperitehdas, Karhula, Äänekoski AB ja Stockfors. Myöhemmin yhdistykseen liittyi Aug. Eklöf ja siitä erosi Karhula, Äänekoski ja Stockfors.

¹⁷⁹ Kahiluoto 1988: 13; Kahiluoto 1986: 21–23; Kuparinen 1960: 2–3; Neptun hankki puuta vuodesta 1914 seuraaville yrityksille: Tammerfors Linne- och JernManufaktur Aktiebolag, J. C. Frenckell & Son Aktiebolag, Takfilt- och Pappersbruks Aktiebolag i Tammerfors, G. A. Serlachius Aktiebolag, J.W. Enqvist Aktiebolag, Nokia Aktiebolag ja Finlayson & Co AB. Yhtiön virallinen nimi oli AB Neptun (1875–1919) ja Neptun Oy (1919–1931).

¹⁸⁰ Pappersvedssammanslutningens konstituerande möte 12.4.1927, Kuusipaperipuuyhtymää koskevat asiakirjat, SMKL. Muut allekirjoittajat olivat Aktiebolaget Walkiakoski, Hackman & Co, Läskelä, Kajaanin Puutavara Osakeyhtiö, Karhula, Ahlström, Tammerfors Linne- och Jernmanufaktur sekä Aktiebolaget Tornator Osakeyhtiö; Berättelse över Granpappersvedssammanslutningens versamhet 1927/1928, Toimintakertomukset 1927–1936, P.P.Y. Perustajajäsenten lisäksi Kuusipaperipuuyhtymän jäseniä olivat Aug. Eklöf, Haarlan Selluloosayhtiö, Kangas Pappersbruks Aktiebolag, Osakeyhtiö Neptun, Osakeyhtiö Rauma Wood Ltd, W. Rosenlew & C:o Aktiebolag, G.A. Serlachius ja Stockfors.

¹⁸¹ Osara, Pöntynen & Erkkilä 1948:101.

¹⁸² Pappersvedssammanslutningens konstituerande möte 12.4.1927, Kuusipaperipuuyhtymää koskevat asiakirjat, SMKL; Berättelse över Granpappersvedssammanslutningens versamhet 1927/1928, Toimintakertomukset 1927–1936, P.P.Y.; Förslag till uppdelning av fronten emot exportörerna, 16.1.1928, Kuusipaperipuuyhtymää koskevat asiakirjat, SMKL; Valtiopäivät 18.12.1933, Tulo- ja menoarvio vuodelle 1934: 2063; Valtiopäivät 13.12.1934, Tulo- ja menoarvio vuodelle 1935: 3148. Kansanedustaja Vilhula totesi, että metsäteollisuus maksaa teollisuuslaitosten lähellä muita alueita alhaisempia kantohintoja. Vilhulan mukaan tämä aiheutui ostokilpailun puuttumisesta; Kahiluoto 1986: 70–71; Nordberg 1980: 191–192.

Kuusipaperipuuuyhtymän toiminnassa painottuivat paperipuun viennin vastustamisen ohella hyvin pian myös jäsenten keskinäiset sopimukset alueellisista hinnoista ja hankintamääristä. Tämän toivottiin vähentävän jäsenten keskinäistä kilpailua. Näin toimittiin esimerkiksi Länsi-Suomessa, jossa jäsenet aluejaon lisäksi sopivat yhteisesti myös noudatettavasta kuusipaperipuun enimmäishinnasta. Metsäteollisuus pyrki keskinäisellä yhteistyöllään alentamaan valtion puuhuutokaupoista ostettujen puiden hintaa. Kaikki yhtiöt eivät olleet tyytyväisiä Kuusipaperipuuuyhtymän sisällä tapahtuneeseen hintayhteistyöhön. Valtion omistaman Enso-Gutzeitin toimitusjohtaja V. A. Kotilainen painotti alusta alkaen, ettei Enso-Gutzeit ollut halukas laajempaan hankintayhteistyöhön tai oman puunhankintansa rajoittamiseen kuin mitä kirjallisessa sopimuksessa oli alun perin sovittu. Alueellisiin hankintasopimuksiin Enso-Gutzeit ei Kotilaisen mukaan voinut virallisesti sitoutua, mutta pyrki puunhankinnassaan niitä noudattamaan.¹⁸³

Ostoyhtymän jäsenet valvoivat toistensa toimia ja aluerajojen tai enimmäishintojen ylityksiin reagoitiin nopeasti. Ahlström vaati vuonna 1929, että Yhtyneet Paperitehtaat (Myllykoski) palauttaa Warkauden tehtaalle sen läheisyydestä ostetut paperipuut. Myllykosken tekemä kauppa rikkoi Kuusipaperipuuuyhdistyksen sääntöä, jonka mukaan tehdään ympärillä oleva 10 kilometrin vyöhyke oli varattu tehtaan hankinta-alueeksi. Vuonna 1933 puolestaan Kymin Osakeyhtiön ostaja ilmoitti, ettei Yhtyneet Paperitehtaat (Myllykoski) ostaja ollut noudattanut sovittuja alueita ja hintoja. Ostoyhteistyön ylläpitäminen edellytti sovittujen sääntöjen noudattamista ja mahdollisten rikkomusten sopimista. Metsäteollisuuden tehokkaan toiminnan edellytyksenä todettiin olevan ”sovittu hintapolitiikan tinkimätön noudattaminen lojaalisessa yhteistyössä eri yhtiöiden kesken.” Ostoyhteistyön toimivuuden takaamiseksi kaikki alueen suurimmat ostajat pyrittiin sitouttamaan yhteisiin toimintatapoihin. Tämä on selkeästi havaittavissa Kuusipaperipuuuyhtymän ja Itä-Suomeen tulleen uuden merkittävän ostajan, Waldhofin, välisissä neuvotteluissa. Parin vuoden neuvottelujen jälkeen Waldhof liittyi Paperipuuuyhtymän jäseneksi 17.12.1930.¹⁸⁴

Paperipuuuyhtymän toiminta-alue jaettiin vuonna 1928 seitsemään piiriin. Piirit olivat: I Länsi-Suomi, II Päijänteen vesistöalue, III Saimaan vesistöalue, IV Kannas-Laatokka,

¹⁸³ Pappersvedssammanslutningens direktionmöte 24.5.1927 (5 §), Suuntaviivoja yhteistoiminnan järjestämiseksi paperiteollisuuden raaka-aineen hankinnassa, Kuusipaperipuuuyhtymän kokous 14.12.1927, liite, laatinut K. A. Fellman, Pöytäkirja 5.9.1928, Granpappersvedssammanslutningens möte 29.3.1927, 12.4.1927, 16.1.1928, Granpappersvedssammanslutningens arbetsutskotts, möte 14.5.1929, Pappersvedssammanslutningens direktionmöte 12.11.1929, Kuusipaperipuuuyhtymää koskevat asiakirjat, SMKL. Kokouksessa 24.5.1927 Kuusipaperipuuuyhtymän jäsenet jakoivat Metsähallituksen myyntiin tarjoamat puuerät keskenään. Kokoukseen 5.9.1928 osallistuivat Osakeyhtiö Neptun, Osakeyhtiö Rauma Wood Ltd, W. Rosenlew & Co A/B, G. A. Serlachius Aktiebolag, Aktiebolag Valkiakoski sekä Paperipuuuyhtymän asiamies K. A. Fellman; Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton toiminta 1929, 1930: 8, Metsäteollisuus ry; Kuusipaperipuuuyhtymän toimintakertomus 1.12.1928–30.11.1929, Toimintakertomukset 1927–1936, P.P.Y.

¹⁸⁴ Muutamia tammikuussa 1933 tehtyjä havaintoja puutavaran hinnoista, mittaustavoista, myyntiyhtymistä y.m. Ruotsissa ja Norjassa, Yleinen, kirjeenvaihto, muistiot, SMKL; Kuusipaperipuuuyhtymän toimintakertomukset 1.12.1927–30.11.1928, 1.12.1928–30.11.1929 ja 1.12.1929–30.11.1930; Ahlströmin (Warkauden tehdas) kirje 4.6.1929 Yhtyneet Paperitehtaat Oy:lle (Myllykoski), Kirjeenvaihto, UPM-Kymmene (Valkeakoski); O. Mannisen kirje 5.2.1933 Kymin Osakeyhtiön Metsäosastolle, saapuneet kirjeet 1933, UPM-Kymmene (Kuusankoski).

V Eteläinen rannikko, VI Oulujärven vesistöalue ja VII Pohjanmaa ja Pohjois-Suomi.¹⁸⁵ Itä-Suomesta (piirit III ja IV) kuusipaperipuuta ostaneiden 10 yhtiön hankintamäärät on esitetty taulukossa 3.2. Näiden yhtiöiden kokonaishankintamäärä oli noin 2,8 miljoonaa pm³. Paperipuuyhtiymän jäsenet ostivat hankintakautena 1932/33 paperipuuta kaikkiaan noin 5 miljoonaa pm³.

Taulukko 3.2. Kuusipaperipuuyhtiymän piirien III ja IV jäsenyhtiöiden paperipuun ostot hankintakautena 1.6.1932–31.5.1933. (pm³, %).

Yhtiö	Piiri III ostettu pm ³ (%)	Piiri IV ostettu pm ³ (%)	Piirit I, II, V–VII ostettu pm ³ (%)	Piirit I–VII ostettu pm ³ (%)	Piirit I–VII ostokvotit pm ³
A. Ahlström Oy	340 711 (93 %)	0 (0 %)	25 251 (7 %)	365 962 (100 %)	347 000
Enso-Gutzeit Oy - Tornator Oy	526 040 (80 %)	127 645 (19 %)	6 819 (1 %)	660 504 (100 %)	495 000
Haarlan selluloosayhtiö	1 000 (4 %)	0 (0 %)	22 642 (96 %)	23 642 (100 %)	50 000
Hackman & Co	34 566 (17 %)	126 475 (63 %)	40 858 (20 %)	201 899 (100 %)	205 000
A/B Kaukas Fabrik	127 644 (90 %)	14 759 (10 %)	0 (0 %)	142 403 (100 %)	150 000
Kymin Osakeyhtiö	157 625 (26 %)	24 705 (4 %)	420 395 (70 %)	602 725 (100 %)	575 000
O/Y Läskelä	0 (0 %)	65 362 (100 %)	0 (0 %)	65 362 (100 %)	100 000
O/Y Waldhof A/B	135 018 (38 %)	219 495 (62 %)	0 (0 %)	354 513 (100 %)	385 000
Yhtyneet Paperitehtaat Oy	2 684 (1 %)	43 537 (11 %)	359 662 (88 %)	405 883 (100 %)	456 000
A/B Vuoksenniska O/Y	3 324 (6 %)	50 217 (94 %)	0 (0 %)	53 541 (100 %)	57 000
Yhteensä	1 328 612 (46 %)	672 195 (23 %)	875 627 (31 %)	2 876 434 (100 %)	2 820 000

Lähde: Vuosikertomus Kuusipaperipuuyhtiymän toiminnasta 1932/1933, Toimintakertomukset 1927–1936, Kuusipaperipuuyhdistys r.y.

¹⁸⁵ Granpappersvedssammanslutningens möte 16.1.1928 ja Promemoria angående intimare samarbete emellan intressenterna i Granpappersvedssammanslutningen, 4.12.1928, N. H. Hornborg, Sopimukset 1927–1936, P.P.Y.

Hankintakautena 1932/33 Saimaan vesistöalueen (piiri III) kuusipaperipuukauppaa hallitsi Enso-Gutzeit, jonka osuus piirin jäsenyhtiöiden paperipuuostoista oli 40 %. Muita alueen merkittäviä ostajia olivat Ahlström (26 %), Kymin Osakeyhtiö (12 %) ja Kaukas (10 % piirin kokonaisostoista). Kannas-Laatokan (piiri IV) alueen kuusipaperipuukauppaa hallitsi Waldhof, jonka osuus piirin IV kokonaisostoista oli 33 %. Piirissä IV suuria puumääriä ostivat myös Enso-Gutzeit ja Hackman, joiden kummankin osto-osuus oli 19 %. Taulukossa 3.2. mainituista metsäteollisuusyrityksistä Ahlström ja Enso-Gutzeit hankkivat kaikesta ostamastaan kuusipaperipuusta yli 90 % piirien III ja IV alueelta. Kokonaan näiden kahden piirin paperipuun varassa olivat Kaukas, Läskelä, Waldhof ja Vuoksenniska.¹⁸⁶

Kuusipaperipuun hankintaa tehostettiin erillisissä alueyhtymissä, joista Länsi-Suomen Paperipuu Yhdistys (L.S.P.Y.) perustettiin vuonna 1930 ja Keski-Suomen Paperipuu Yhdistys (K.S.P.Y.) vuonna 1932. Länsi-Suomen yhteistyösopimuksen allekirjoitti kaksitoista ja Keski-Suomen yhteistyösopimuksen yhdeksän alueelta kuusipaperipuuta ostanutta metsäteollisuusyritystä. Osakkaat sopivat hintatasosta ja yhtenäisivät alueella sovellettuja mittaustapoja ja laatuvaatimuksia. Ostoalueet ja alueilta ostettavat puumäärät jaettiin osakkaiden kesken. Kuusipaperipuun ostaminen välittäjiltä oli sallittu vain yhdistyksen asiamiehen luvalla. Ostoyhteistyöstä tehtiin kirjalliset sopimukset, joissa sovittiin myös sopimuksen rikkomisesta aiheutuvat sanktiot. Yritykset olivat velvollisia toimittamaan säännöllisesti tiedot ostamistaan puista asiamiehelle, joka seurasi ostojen kehittymistä.¹⁸⁷ Itä-Suomessa alueyhdistysten toiminta ei näytä käynnistyneen yhtä kattavasti. Metsäliiton ilmoitusten mukaan hakkuukaudella 1935/36 ei Saimaan alueen paperipuu-kaupassa esiintynyt metsäteollisuuden ostoyhteistyötä. Samaan viittaavat Paperipuu-yhdistyksen työvaliokunnan pöytäkirjat vuodelta 1937, joissa piirien III ja IV metsäteollisuuden toivottiin järjestäytyvän Länsi- ja Keski-Suomen mallin mukaisesti.¹⁸⁸

Ostoyhteistyön tiivistyminen ja yhteistyön saama kielteinen julkisuus kärjisti tilannetta Kuusipaperipuuyhtymän sisällä. Kesäkuussa 1935 Enso-Gutzeit ilmoitti eroavansa yh-

¹⁸⁶ Kuusipaperipuuyhtymän toimintakertomus 1.12.1932–30.11.1933, Toimintakertomukset 1927–1936, P.P.Y.; Berättelse över Granpappersvedsammanslutningens versamhet 1.12.1931–30.11.1932, Toimintakertomukset 1927–1936, P.P.Y.

¹⁸⁷ Sopimukset 2.9.1930 ja 15.6.1932, Sopimukset 1927–1936, P.P.Y. L.S.P.Y:n jäseniä olivat Anton Elving, Aktiebolaget J.W. Enqvist Osakeyhtiö, Hammarén & Co Aktiebolag, Killinkosken Tehdasten Osakeyhtiö, Nokia Aktiebolag, Osakeyhtiö Rauma Wood Ltd, W. Rosenlew & Co A.B., Takfilt- och Pappersbruks Aktiebolaget i Tammerfors, Tammerfors Linne- och Jern-Manufaktur Aktie-Bolag, Aktiebolaget Walkiakoski, G.A. Serlachius Aktiebolag ja Yhtyneet Paperitehtaat (Myllykoski). Karhula mainitaan sopimustekstissä, mutta sitä ei ole allekirjoittajien joukossa; K.S.P.Y:n sopimuksen allekirjoittivat Äänekoski Aktiebolag, G. A. Serlachius, Ahlström, Tammerfors Linne- och Jern-Manufaktur Aktie-Bolag, Yhtyneet Paperitehtaat (Jämsänkoski), Haarlan Selluloosayhtiö, Kymmene Aktieolag, Yhtyneet Paperitehtaat (Myllykoski) ja Karhula; Yhtyneet Paperitehtaat Oy (Myllykoski) Metsäosaston kirje 15.7.1930 Hankintahinnat piirityönjohtaja Osk. Arolalle, Kirjeenvaihto, UPM-Kymmene (Valkeakoski). Kirjeessä ilmoitettiin mm. yhtiöiden keskinäisesti sopimat hinnat, ostoalueet, ylimitat ja kauppahinnan maksuerien suuruudet; Kahiluoto 1988: 13–14. Kahiluodon mukaan L.S.P.Y:n sopimus solmittiin 28.8.1930. Käytössä olleista asiakirjoista sopimuspäivä ei selviä. Ensimmäiset jäsenet allekirjoittivat sopimuksen 2.9.1930.

¹⁸⁸ Paperipuiden asemahintavertailu talvella 1935–36, toukokuu 1936, Monisteita 1935–46, ML; Kuusipaperipuuyhdistyksen työvaliokunnan kokous 12.2.1937 ja 10.3.1937, Kuusipaperipuuyhdistystä koskevat asiakirjat, SMK; Lindroos 1993: 27; Itä-Suomen Puuyhtymän toiminta näyttää käynnistyneen vuonna 1938, jolloin Metsänhoitajamatrikelin mukaan Jarl Arnkil toimi Paperipuuyhdistyksen asiamiehenä (*ombudsman för industrins pappersvedsuppköp*) Viipurissa.

tymästä, mikäli toimintaa ei palauteta vastaamaan alkuperäisen sopimuksen tavoitteita ja keskitytä vastustamaan kuusipaperipuun vientiä. Enso-Gutzeit toisti aiemmin ilmoittamansa kantansa, ettei se sitoudu ostoyhtymissä sovittuihin hintoihin tai ostoalueisiin. Enso-Gutzeitin näkemykseen todennäköisesti vaikutti eduskunnassa käydyt keskustelut valtion yhtiöiden osallistumisesta puunhankintakartelleihin.¹⁸⁹ Myös Ahlström ja Karhula Osakeyhtiö uhkasivat erota Kuusipaperipuuyhtymästä, mutta näiden yhtiöiden arvostelu kohdistui lähinnä piirin III ostokvoottien (osakkaiden ostomäärien) jakoon. Kuusipaperipuuyhtymä hyväksyi uudet säännöt 14.11.1935, joissa vahvistettiin alkuperäisen sopimuksen tavoitteet kuusipaperipuun maastaviennin rajoittamisesta. Kuusipaperipuuyhtymän nimi muutettiin Kuusipaperipuuyhdistykseksi.¹⁹⁰

Syksyllä 1936 yhdistys rekisteröitiin nimellä Kuusipaperipuuyhdistys ry. Yhdistyksen jäseniksi olivat kevääseen 1937 mennessä liittyneet kaikki aiemman Kuusipaperipuuyhtymän jäsenet, myös Enso-Gutzeit. Enso-Gutzeit ei kuitenkaan kokouspöytäkirjojen perusteella osallistunut Kuusipaperipuuyhdistyksen kokouksiin. Jäsenten ostoyhteistyötä jatkettiin alueellisissa yhtymissä K.S.P.Y:n ja L.S.P.Y:n mallien mukaisesti. Kuusipaperipuuyhdistyksen toiminta oli vähäistä ja yhdistys lakkautettiin syksyllä 1938.¹⁹¹ Kuusipaperipuuyhtymän tehtäviä jatkoi Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton yhteyteen lokakuussa 1937 perustettu Kuusipaperipuuhankinnan Tilastoyhtymä (K.T.Y.). Tilastoyhtymässä oli jäsenenä 23–25 metsäteollisuusyhtiötä. Itä-Suomessa toimivat III Itä-Suomen ja IV Kannas-Laatokan hankinta-alueet, jotka jaettiin edelleen hankintapiireihin ja alapiireihin. Tilastoyhtymän tavoitteena oli turvata paperipuun tasapuolinen hankinta kullekin teollisuusyhtiölle. Yhtymä kokosi tilastoja kuusipaperipuun käytöstä, pyrki estämään paperipuun maasta vientiä ja sopi puunostossa noudatettavasta hintatasosta. Kuusipaperipuuhankinnan Tilastoyhtymässä valmisteltiin myös valtakunnalliseen hintatasoon, kauppakirjojen yhtenäistämiseen ja puumarkkinoiden kehittämiseen liittyviä asioita.¹⁹²

Ostorenkaat sahatukkien hankinnassa

Kuusipaperipuun lisäksi metsäteollisuudella oli yhteistyötä sahatukkien hankinnassa. Tätä kuitenkin vaikeuttivat sahojen suuri lukumäärä ja niiden toisistaan poikkeavat raaka-ainetarpeet sekä sahatukkien vaihtelevat laatuvaatimukset. Tukkien yhteishankintaa ta-

¹⁸⁹ Enso-Gutzeit Oy:n kirje 7.6.1935 vuorineuvos Henry Hackmanille, Kirjeenvaihtoa, pöytäkirjoja 1927–1938, Kuusipaperipuuyhtymää koskevat asiakirjat, SMK. Henry Hackman oli P.P.Y:n hallituksen puheenjohtaja; Paperipuuyhtymän kokous 6.10.1936, Kuusipaperipuuyhdistystä koskevat asiakirjat, SMK. Kokouksessa sovittiin hintatasosta. Enso-Gutzeit ei osallistunut kokoukseen; Tulo- ja menoarvio vuodelle 1934, Valtiopäivät 18.12.1933: 2063.

¹⁹⁰ Kuusipaperipuuyhtymän toimintakertomus 1.12.1934–30.11.1935 ja 1.12.1935–30.11.1936, Toimintakertomukset 1927–1936, P.P.Y.; Sopimuskirja 14.11.1935, Sopimukset 1927–1936, P.P.Y.; Paperipuuyhtymän johtokunnan kokous, 14.6.1935, Kuusipaperipuuyhtymää koskevat asiakirjat, SMK; Kuusipaperipuuyhdistyksen kokous 13.5.1937 Kuusipaperipuuyhdistystä koskevat asiakirjat, SMK.

¹⁹¹ Kuusipaperipuuyhdistyksen työvaliokunnan kokous 12.2.1937 ja 10.3.1937, Kuusipaperipuuyhdistyksen kokous, 8.4.1938 ja Oikeusministeriön yhdistysrekisterin purkamispäätös 22.9.1938, Kuusipaperipuuyhdistystä koskevat asiakirjat, SMK.

¹⁹² Kuusipaperipuuhankinnan tilastoyhtymän (K.T.Y:n) sopimus, Sopimukset 1937, K.T.Y.; K.T.Y. työvaliokunnan kokous, 29.9.1938, Kysely kauppakirjoista 1935, Metsäkauppakirjat, yleistä 1937–1940, SMK; Kahiluoto 1986: 71.

voiteltiin Päijänteen ympäristössä jo vuonna 1904, kun kahdeksan metsäteollisuusyritystä sopi yhteistyöstä valtion metsistä ostettavien tukkien osalta. Sopimus purkautui pian solmimisen jälkeen. Purkautumisen syyksi on esitetty mm. sopimuksen saamaa liiallista julkisuutta.¹⁹³ Vuonna 1908 perustettiin toinen yhtymä tukkien yhteishankintaa varten, jonka jäseniä olivat mm. AB W. Gutzeit & Co, Hackman, Halla AB sekä vuodesta 1910 alkaen myös AB Kymmene OY. Yhteistyö osoittautui hedelmälliseksi, sillä yhtymä osti peräti 88 % toiminta-alueellaan huutokaupatuista valtion tukeista. Yhteistyötä laajennettiin 1910 koskemaan myös yksityismetsistä ostettuja tukkeja. Yhtymän jäsenet sopivat noudatettavan hintatason ja jäsenten ostamien tukkien jaon lisäksi myös pystykaupassa noudatettavista menettelytavoista.¹⁹⁴ Yhtymän toiminta loppui 1910-luvun aikana.

Yhteistyötä jatkettiin 8.5.1913 perustetussa Tukinostoyhtiössä, joka hankki osakkaille tukkeja Kymijoen vesistöalueelta ja Suomenlahden rannikkoalueelta. Yhtiötä nimitettiin Neliyhtiöksi ja sen jäseniä olivat Gutzeit, Hackman, Halla ja Karhula.¹⁹⁵ Neliyhtiö ehti toimia vain vajaat kolme vuotta, sillä yhtiö purettiin 15.1.1916. Jo saman vuoden kesäkuussa (8.6.1916) perustettiin kahden yhtiön, Gutzeitin ja Hallan, yhteinen tukinhankintayhtymä. Tämän pohjalta aloitti joulukuussa 1917 toimintansa Kotkan Tukinosto Osakeyhtiö, jonka jäseninä olivat Gutzeit, Halla, Karhula, Ahlström ja Sörnäs AB.¹⁹⁶ Ahlström jättäytyi jo alkuvaiheessa pois yhteistyöstä. Vuosien mittaan yhtiön jäsenistössä tapahtui muitakin pieniä muutoksia. Vuosina 1927–1930 yhtiössä oli 4–6 jäsentä. Kotkan Tukinosto Osakeyhtiö hankki esimerkiksi Enso-Gutzeitille ja Hallalle keskimäärin yli 3 miljoonaa kuutiojalkaa tukkeja vuosittain. Eniten yhtiö hankki tukkeja vuonna 1927, jolloin kokonaishankintamäärä oli noin 14,5 miljoonaa j³ ja vähiten vuonna 1932 (noin 2 miljoonaa j³). Vuonna 1933, kun Kymin Osakeyhtiö liittyi Kotkan Tukinosto Osakeyhtiön jäseneksi, puunhankinta laajennettiin koskemaan myös paperipuuta. Yhtiössä oli vuonna 1933 enää kolme jäsentä: Enso-Gutzeit, Halla ja Kymin Osakeyhtiö. Yhtiön toiminta lakkasi 1934, kun Halla ja Kymin Osakeyhtiö yhdistyivät. Kotkan Tukinosto Osakeyhtiöön jäi vain kaksi osakasta, kun osakeyhtiölaki edellytti osakkaita olevan kolme tai enemmän. Todennäköisesti yhtiön lakkauttamiseen vaikutti myös eduskunnassa 5.–6.12.1933 käyty välikysymyskeskustelu valtion omistamien yhtiöiden kuulumisesta ostorenkaisiin.¹⁹⁷

Kotkan Tukinosto Osakeyhtiö poikkesi samaan aikaan toimineesta Kuusipaperipuuyhtymästä siinä, että se osti tukkeja osakkaiden hankintaorganisaatioiden rinnalla ja välitti tukit edelleen osakkaille. Kuusipaperipuuyhtymään oli keskittynyt säätelemään jäsenten

¹⁹³ Kahiluoto 1988: 13; Kuparinen 1960: 6; Yhteistyössä olivat mukana C. H. Ahlqvist, Aug. Eklöf, Aug. Fellman, AB Finland Wood Company, Hackman & Co, Halla AB, Karhula ja Paul Wahl & Co; Hertz 1934: 42–43. Hertz toteaa ostajien ostoyhteistyötä esiintyneen ainakin jo 1880-luvulla.

¹⁹⁴ Kahiluoto 1986: 22; Kuparinen 1960: 6–9; Yhtymän jäseniä olivat Aug. Eklöf, Aug. Fellman, AB Finland Wood Company, Fred. Frigren, AB W. Gutzeit & Co, Hackman & Co, Halla AB, Karhula ja A. Terichoff sekä vuodesta 1910 alkaen myös AB Kymmene AB ja Äänekoski AB.

¹⁹⁵ Kahiluoto 1988: 13; Kuparinen 1960: 9.

¹⁹⁶ Kontrakt 8.12.1917, Sopimukset ja sopimusluonnokset 1913–1930, Kotkan Tukinosto Oy.

¹⁹⁷ Vuonna 1926 Kotkan Tukinosto Osakeyhtiön kautta puuta saivat Aug. Eklöf, A/B W. Gutzeit & C:o, Halla A/B, Sörnäs ja O/Y Strömfors Bruk A/B, minkä lisäksi Kymmene A/B sai ostoyhtiön kautta pientä havupuuta. Vuodesta 1928 alkaen ostoyhtiön jäseniä olivat A/B W. Gutzeit & C:o, Halla A/B ja Karhula, joiden lisäksi yhtiö hankki puuta Aug. Eklöfille, Lahden Sahalle ja Sörnäsille; Kotkan Tukinosto Osakeyhtiön vuosikertomukset 1926–30, 1933–34, UPM-Kymmene (Kuusankoski); Laki osakeyhtiöistä 2.5.1895, 1 §; Kuparinen 1960: 11; Pöytäkirja 18.12.1933, Valtiopäivät 1933: 2062, 2064.

ostoalueita ja valmistelemaan muita hankintaan liittyneitä ohjeita, mutta yhtymällä ei ollut omaa hankintaorganisaatiota. Kotkan Tukinosto Osakeyhtiön jäsenet jakoivat vesistöalueet ostopiireihin kaukokuljetusmahdollisuuksien mukaan. Yhtiön säännöissä pyrittiin poistamaan jäsenten keskinäinen kilpailu, minkä vuoksi jäsenet sitoutuivat rajoittamaan hankintaansa yhdessä sovittuihin määriin ja alueisiin. Toiselle jäsenelle varatun puuston ostamisesta langetettiin sakko. Jäsenet saivat kuitenkin luoda näennäistä kilpailua tekeväällä alhaisia ostotarjouksia toiselle luvatuista metsistä. Jäsenet sopivat keskenään ostettavien puiden hinnoista ja sitoutuivat pitämään sopimuksen salaisena.¹⁹⁸

Suomessa toimi 1930-luvulla useita muitakin sahapuiden ostoyhtymiä. ”Pohjois-Suomen sahapuunostajain yhteistoimintasopimus”, jonka jäsenenä oli 10 yritystä, osti tukkeja valtion metsistä. Vuosina 1928–1931 toimi Päijänteen vesistön puunostoyhtymä (P.V.P.), johon kuului Kotkan Tukinosto Osakeyhtiön lisäksi yli 10 yritystä. Yhtymä osti tukkeja sekä valtion että yksityisten metsistä. Päijänteen vesistön alueella useampi osakas saattoi toimia samassa hankintapiirissä, jolloin alueella oli näennäistä ostokilpailua.¹⁹⁹ Metsäteollisuuden rengastumista tukkien hankinnassa vaikeutti pienten, ostorenkkaan ulkopuolisten sahojen runsaus. Ostajien rengastuminen houkutti myyjiä tekemään kauppoja näiden piensahojen, pienostajien ja välittäjien kanssa, jotka usein tarjosivat rengastuneita ostajia parempia kantohintoja.

Itä-Suomessa Enso-Gutzeit, Hackman, Halla ja Kaukas tavoittelivat vuonna 1928 yhteistyötä tukkien ostossa. Kokouksessa laaditun sopimusehdotuksen mukaan ostoyhteistyö rajoitettiin yksityismetsiin, joista saadaan 7000 runkoa tai enemmän tukkipuita. Yhteiseen lukuun ostetut tukit jaettaisiin osakkaille seuraavasti: Enso-Gutzeit 45 %, Hackman 14 %, Halla 18 % ja Kaukas 23 %. Yhtiöt jakaisivat keskenään ostettavat metsät ja päättäisivät maksettavat enimmäishinnat. Vuoden 1928 sopimusehdotus ei näytä toteutuneen, sillä Saimaan sahatukkiosuoyhtymän perustamista suunniteltiin uudestaan Viipurissa 1.6.1929. Tuolloin kokoukseen osallistuivat Hackman, Halla, Kaukas, Saastamoinen ja Tornator. Vuonna 1930 nämä viisi yhtiöstä muodostivat Saimaan sahatukkiosuoyhtymän (S.S.Y.), joka jakoi toiminta-alueensa osakkaille varattuihin hankintapiireihin. Yhtymä osti puuta valtion ja yksityisten metsistä. Enso-Gutzeit ei voinut virallisesti osallistua yhteistyöhön, mutta suhtautui periaatteessa myönteisesti aluejakoihin ja enimmäishintoihin. Enso-Gutzeit ilmoitti kesällä 1930 olevansa valmis neuvottelemaan S.S.Y:n kanssa erillisestä sopimuksesta, jossa sovittaisiin Saimaan alueen tukkien ostoista. Enso-Gutzeit sitoutuisi osittain aluerajoituksiin, mutta ei yhteiseen hintasopimukseen. Kuitenkin yhtiö lupasi noudattaa S.S.Y:n kesäkuussa 1930 sopimaa menettelytapaa kantohinnan määrittämisessä.²⁰⁰ Tammikuussa 1932 Saimaan alueen viisi metsäteollisuusyritystä, Enso-

¹⁹⁸ Ohjesääntö metsäliikettä varten 1928a: 8–10; Metsänomistajat ostoyhtymäin armoilla, todennäköisesti 1934, Tidningsutklipp 1935–37, Metsäteollisuus ry.

¹⁹⁹ Kotkan Tukinosto Osakeyhtiö, årsberättelse för året 1930, Kotkan Tukinosto-osakeyhtiö vuosikertomukset 1926–30, 1933–34, UPM-Kymmene (Kuusankoski); Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton toiminta 1931: 11; Tulo- ja menoarvio vuodelle 1934, Valtiopäivät 18.12.1933: 2064.

²⁰⁰ Kokouspöytäkirja 28.6.1928, Jacob von Julinin kirje 28.5.1929 V. E. Lagerstedtille, S.S.Y:n sopimusluonnos 3.7.1929 ja Enso-Gutzeit Oy:n kirje 2.7.1930 N.H. Hornborgille, Kaukas Puun osto 1919–47, UPM-Kymmene (Kuusankoski); Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton varsinainen syyskokous 18.12.1930, Alustus Tarkoituksenmukaisimmat keinot kotimaisen puunjalostusteollisuuden etujen valvomiseksi puuraaka-ainetta ostettaessa. Muistiot, S. A. Sohlman, Metsäteollisuus ry; SKS KRA Metsäkaupat Huikuri Uno: 3.

Gutzeit, Hackman, Halla, Kaukas ja Tornator, sopivat ainakin tukkien hankintahinnoista. Myös ostoalueista sovittiin, sillä Mikkelissä 5.8.1933 pidetyssä jakokokouksessa sovittiin kunnittain metsien sijoittumisesta eri yhtiöiden ostoalueisiin.²⁰¹

Elokuussa 1936 kokoontuivat 13 metsäteollisuusyrityksen edustajat Viipurissa Hotelli Andréaan sopimaan sahatukkien kaupassa noudatettavista ostohinnoista. Osallistujat sitoutuivat noudattamaan sopimusta seuraavaan valtion puuhuutokauppaan saakka. Valtion metsistä ostettavaa puutavaraa varten valittiin neuvottelukomitea, jonka tehtävä oli valmistella ehdotus yhteistyöstä ja puutavaran jaosta. Kokouksessa yritettiin sopia myös yksityismetsien aluejaosta ostajien kesken, mutta tästä ei päästy yksimielisyyteen. Kokoukseen osallistui ja sovittuihin ostohintoihin sitoutui myös Pielisen Metsätalous, joka oli Metsänomistajain Metsäkeskuksen tytäryhtiö. Pielisen Metsätalouden toimintatapoihin nähden ristiriitaiselta vaikuttaa Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunnan vuosien 1936 ja 1937 toimintakertomuksien toteamukset, joissa korostettiin Pielisen Metsätalouden myönteistä vaikutusta alueen kantohintojen kohoamiseen.²⁰²

Hotelli Andréan kokouksesta puuttuivat Itä-Suomen merkittävistä ostajista Yhtyneet Paperitehtaat ja Enso-Gutzeit. Yhtyneet Paperitehtaat ei Nordbergin (1980) mukaan halunnut osallistua metsäteollisuuden hintayhteistyöhön. Yhtyneet Paperitehtaat säilytti yhtiön johtajan Rudolf Waldenin vaatimuksesta toimintavapautensa hintojen ja ostoalueiden suhteen. Kuitenkin Yhtyneet Paperitehtaat allekirjoitti sekä L.S.P.Y:n että K.S.P.Y:n sopimukset ja osallistui ainakin edellisen yhtymän kokouksiin.²⁰³ Enso-Gutzeit ei valtionyhtiönä virallisesti voinut osallistua ostorenkaisuun, mutta muistio Hotelli Andréassa järjestetystä kokouksesta hintatietoineen lähetettiin Enso-Gutzeitin metsäosastolle. Muistion saatteenä oli toivomus, että myös Enso-Gutzeit noudattaisi samoja ostohintoja.

Ostorenkaita yritetään murtaa

Metsänomistajien kannalta ostajien kartelloituminen oli huolestuttavaa. Ostorenkaat poistivat tehokkaasti toimiessaan kilpailua puukaupasta. Ostorenkiaan toimivuuden ratkaisi se, miten laajasti alueen ostajat olivat niissä mukana. Yleensä tukkipuiden ostorenkaisuun liittyi lähinnä suuria ostajia, mutta Itä-Hämeestä kantautui 1920-luvun loppupuol-

²⁰¹ Piiriesimies H. Heinosen kirje 7.1.1932 metsänvartija Matti Korhoselle ja Jakokokouksen 5.8.1933 päätös metsien jaosta, Kemppilän ptj-arkisto, LUSTO. Jakokokouksessa metsiä jakamassa olivat Enso-Gutzeit, Hackman, Kaukas, Kymmene ja Kojonen & Kumppani.

²⁰² Muistio 24.8.1936, Puunhankintaa koskevat muistiot, Metsäosasto, EG. Kokoukseen osallistui seuraavien metsäteollisuusyritysten edustajat: Kaukas, Hackman, Kymin Osakeyhtiö, O.Y. Repola Wood Ltd A.B., Kojonen & K:i, Kärkkäinen & Putkonen, Veitsiluoto, Pielisen metsätalous, Saastamoinen Ltd., Iisalmen Puutavara, Kuopion Puu ja Tiili, Nurmeksien Saha ja And. Auvinen Osakeyhtiö; Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunnan vuosikertomus 1936: 9 ja 1937: 31, JoMA; Zetterberg (1983: 31) ja Piha (1946: 75–76) viittaavat siihen, että 1930-luvulla Metsänomistajain Metsäkeskuksen toiminta perustui samoihin reunaehtoihin kuin muidenkin metsäteollisuusyritysten; Valtion puuhuutokauppoja on selostanut esimerkiksi Laitakari 1960: 252–256.

²⁰³ Nordberg 1980: 299; Pöytäkirja L.S.P.Y:n metsäpäälliköiden neuvottelukokouksesta 4.10.1938, Pöytäkirja K.T.Y:n johtokunnan kokouksesta 15.2.1939, Kuusipaperipuun Tilastoyhtymää koskevat asiakirjat, SMKL.

lelta huolestuneita tietoja myös alueen piensahoja ottamisesta mukaan ostorenkaisuun. Tämä aiheutti Etelä-Hämeen maataloustuottajain piiriliiton mukaan sen, ettei ”markkinoilla esiinny minkäänlaista kilpailua.” Metsänomistajien kannalta tämä vaihe näyttää jääneen väliaikaiseksi, sillä vuonna 1933 piensahojen todettiin taas olevan suurten yhtiöiden ostorenkiaan ulkopuolella.²⁰⁴

Maataloustuottajain Keskusliiton piirissä seurattiin tarkasti metsäteollisuuden ostorenkaiden muotoutumista. MTK:n valtuuskunta oli kiinnittänyt ostajien rengastumiseen huomiota jo vuonna 1923 ja ehdottanut puukauppaa ja ostajien rengastumista selvittävän valiokunnan perustamista. Valiokunnan muiksi jäseniksi ehdotettiin edustajia Pellervo-Seurasta, Suomen Metsänhoitoyhdistys Tapiosta, Metsänomistajain Metsäkeskuksesta ja Suomen Maatalousseurojen Keskusliitosta. Valiokunnan perustamisesta tai työskentelystä ei käytetyissä lähteissä ollut tarkempia tietoja.²⁰⁵ Ostorenkaita ja etenkin valtion omistaman Enso-Gutzeitin kuulumista ostorenkaisuun arvosteltiin syksyllä 1929 Etelä-Hämeen maataloustuottajain piiriliiton kirjeessä. Piiriliitto kehotti Maataloustuottajain Keskusliittoa puuttumaan ostajien rengastumiseen ja Enso-Gutzeitin osuuteen näissä ostorenkaissa. MTK valtuutti maalikuussa 1930 puheenjohtaja Juho Jänneksen neuvottelemaan valtiovarainministerin ja Enso-Gutzeitin toimitusjohtaja V. A. Kotilaisen kanssa yhtiön pysyttelemisestä ostorenkaiden ulkopuolella.²⁰⁶

Keskustelu Enso-Gutzeitin osallistumisesta ostorenkaisuun nousi uudelle tasolle marraskuussa 1933, kun Maalaisliitto esitti hallitukselle asiaa koskevan välikysymyksen. Välikysymyksessä paheksuttiin valtion omistamien yhtiöiden kuulumista ostorenkaisuun. Valtiovarainministeri Hugo Relander esitti 5.12.1933 hallituksen vastauksen, jonka mukaan hallitus ei ollut tietoinen valtion yhtiöiden osallistumisesta ostorenkaisuun. Maalaisliiton kansanedustajat todistelivat lukuisissa puheenvuoroissaan, että valtion omistamia yhtiöitä oli mukana sekä puunostoon että metsätyöväen palkkaukseen liittyvissä renkaissa. Kaikkiaan kahdeksan tuntia kestänyt välikysymyskeskustelu päättyi 6.12.1933 kello 4 aamuyöllä, jolloin eduskunta hyväksyi äänestyksen jälkeen Suomen Sosiaalidemokraattisen Puolueen edustajien Fagerholmin ja Lepistön ehdotuksen. Ehdotuksen mukaan valtion omistamien osakeyhtiöiden töissä on maksettava työntekijöille kohtuullista palkkaa. Äänestyksessä hävisi Maalaisliiton kansanedustajien Kalliokosken ja Vilhulan ehdotus, jossa kiellettiin valtion määräämisvallan alaisten yhtiöiden osallistuminen puunostoon ja työpalkkoihin liittyviin sopimuksiin muiden yhtiöiden kanssa. Maalaisliiton välikysymyksen puukauppaan liittyvä osuus siten vesittyi eduskuntäksittelyssä eikä eduskunta tehnyt päätöstä valtion omistamien yhtiöiden osallistumisesta ostorenkaisuun. Äänestyksessä 73 kansanedustajaa kannatti Kalliokosken ja Vilhulan ehdotusta ja halusi kieltää ostorenkaisuun osallistumisen. Aikakauden toimintatapoja ja kar-

²⁰⁴ Etelä-Hämeen maataloustuottajain piiriliiton kirje 12.8.1929 Maataloustuottajain Keskusliitolle, Piiriliittoa tulleet kirjelmät 1928–29, MTK; Etelä-Hämeen Maataloustuottajain Liiton kirje 5.4.1933 Maataloustuottajain Keskusliitolle, Liittojen esitykset 1930–1934, MTK.

²⁰⁵ Maataloustuottajain Keskusliiton valtuuskunnan kokous 26.10.1923, Valtuuskunta 1919–1934 ja johtokunta 1935–1941, MTK.

²⁰⁶ Etelä-Hämeen maataloustuottajain piiriliiton kirje Maataloustuottajain Keskusliitolle 12.8.1929, Piiriliittoa tulleet kirjelmät 1928–29, MTK; Maataloustuottajain Keskusliiton työvaliokunnan kokous 13.3.1930, Työvaliokunta 1923–1934, MTK; Valtiovarainministerinä toimi 16.8.1929–4.7.1930 Maalaisliiton Tyko Reinikka ja 4.7.1930–21.3.1931 Kansallisen Edistyspuolueen Juho Vennola.

tellien yleisyyttä kuvaa se, ettei eduskunnan välikysymyksen yhteydessä yritetty yleisesti kieltää ostokartelleja. Välikysymyskeskustelu keskittyi valtion omistamien yhtiöiden toimintaan kartelleissa.²⁰⁷

Maataloustuottajain Keskusliiton Metsänmyyntiosasto tiedotti 11.12.1933 piiriliitoille eduskunnan ratkaisusta. Kirjeessä todettiin pääministeri T. M. Kivimäen (Edistyspuolue) ilmoittaneen eduskunnassa, että Enso-Gutzeit jää ostorenkaiden ulkopuolelle ja asettaa Myyntijärjestön etusijalle puunostossaan.²⁰⁸ Metsänmyyntiosasto viittasi pääministeri Kivimäen ilmoitukseen eduskunnassa 8.12.1933, jonka mukaan Enso-Gutzeitin hallintoneuvosto oli 7.12.1933 päättänyt lopettaa Kotkan Tukinosto Osakeyhtiön toiminnan. Samoin Enso-Gutzeit oli päättänyt jäädä kuusipaperipuun ostoyhteistyön ulkopuolelle. Enso-Gutzeit oli tosin jo aiemmin ollut varovainen ostoyhteistyössään muiden metsäteollisuusyritysten kanssa. MTK:n Metsänmyyntiosaston kirjeessä todettiin lisäksi pääministerin ilmoittaneen, että Enso-Gutzeitin suhtautuu myötämieleisesti yksityismetsänomistajien yhteistoimintaan kantohinnan kohottamiseksi. Valtion omistamien yhtiöiden osallistumiseen ostorenkaiisiin palattiin eduskunnassa vielä ainakin vuosien 1934 ja 1935 menojen tuloarvioiden yhteydessä.²⁰⁹ Eduskunnassa käydyistä keskusteluista välittämättä muu metsäteollisuus jatkoi ostoyhteistyötään.

3.3 Puukaupan yhteistyötä rakentamassa

Yksityismetsänomistajien, metsäteollisuuden ja yksityismetsätalouden valvonta- ja edistämisenorganisaatioiden yhteistyö nousi esiin 1920-luvun lopulla taloudellisen laman kynnyksellä. Yhteistyössä korostui Maataloustuottajain Keskusliiton aloitteellisuus Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton suuntaan. MTK halusi vaikuttaa puukaupan sääntöihin ja kantohintoihin valtakunnallisella tasolla. MTK:n tavoitteita tuki Keskusmetsäseura Tapio, joka teki aloitteita puukaupan kehittämiseksi. Myös metsäteollisuus halusi kehittää yhteistyötä yksityismetsänomistajien kanssa ja pyrki kohentamaan metsäteollisuuden mainetta puunostajana. Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton asiamies Axel Solitander totesi vuonna 1929 metsänomistajien ja metsäteollisuuden vastakkainasettelun olevan kaikkien kannalta haitallista. Solitander näki Keskusliiton toiminnassa tärkeänä metsäteollisuuden ja metsänomistajien suhteiden edistämisen.²¹⁰ Metsäteollisuuden myönteinen suhtautuminen yksit-

²⁰⁷ Pöytäkirja 17.11.1933, Valtiopäivät 1933: 830–831; Pöytäkirja 5.12.1933, Valtiopäivät 1933: 1391–1464; Pöytäkirja 18.12.1933, Valtiopäivät 1933: 2071; Kartelleista esimerkiksi Lamberg 1999 ja Heikkinen 2000.

²⁰⁸ MTK:n Metsänmyyntiosaston kirje 11.12.1933 Maataloustuottajain Liitoille, Lähetetyt kirjeet paikkakunnittain 1933–35, ML.

²⁰⁹ Pappersvedssammanslutningens konstituerande möte 12.4.1927, 3 §, Kuusipaperipuuyhtymää koskevat asiakirjat, SMKL; Enso-Gutzeit Oy:n kirje 2.7.1930 N.H. Hornborgille, Kaukas Puun osto 1919–47, UPM-Kymmene (Kuusankoski); Hintatason määrittäminen, muistio 29.12.1936 Tampere, Yleinen, kirjeenvaihto, muistiot ym. 1927–1987, SMKL; Pöytäkirjat 8.12.1933 ja 18.12.1933, Valtiopäivät 1933: 1466–1469, 2061–2079; Pöytäkirja 13.12.1934, Valtiopäivät 1934: 3147–3158; Elinkeinoelämän keskusarkiston arkistoluettelosta puuttuu Enso-Gutzeitin hallintoneuvoston vuoden 1933 pöytäkirjat (15.9.2006).

²¹⁰ Väinänen 1987: 223–224; Suomen paperi- ja puutavaralehti 20/1929: 823–824.

täisiin metsänomistajiin ei ulottunut metsänomistajien järjestäytymiseen, mikä on havaittavissa Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton ja Maataloustuottajain Keskusliiton välisessä suhteessa. Metsäteollisuuden suhtautuminen Maataloustuottajain Keskusliittoon ja Metsäliittoon säilyi varauksellisenä aina 1930-luvun loppupuolelle saakka.

Metsänhoitoyhdistyksiin metsäteollisuus suhtautui periaatteessa myönteisesti, mikäli ne nimensä mukaisesti keskittyivät edistämään metsänhoitoa. Metsäteollisuuden suhtautuminen metsänhoitolautakuntiin ja metsänhoitoyhdistyksiin muuttui myönteisemmäksi 1930-luvun lopulla ja metsäteollisuus jopa tuki niitä taloudellisesti. Yhteistyötä kohennettiin myös paikallistasolla, kun Kymi Osakeyhtiö kehotti piirityönjohtajaan vuonna 1935 olemaan läheisessä yhteistyössä metsänhoitolautakuntien henkilökunnan. Metsänhoitolautakuntien työ yksityismetsien hoidon edistämiseksi oli myös metsäteollisuuden edun mukaista. Valtakunnallisesti saman totesi Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto kiertokirjeissään vuonna 1937 kehottamalla jäsenyriytyksiä luomaan luottamukselliset ja hyvät suhteet toimialueensa metsänhoitolautakuntiin.²¹¹

Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton ja Maataloustuottajain Keskusliiton neuvotteluhaluukkuus vaihteli suhdanteiden mukaan. Laman koetellessa metsänomistajien taloutta hyväksyttiin MTK:n ylimääräisessä liittokokouksessa 9.–10.2.1931 julki-lausuma, jonka mukaan ”Kotimaisen paperipuuta käyttävän teollisuuden kanssa on saatava käyntiin nopeasti neuvottelut, jossa on selvitettävä, mistä johtuu, että paperipuun hinnat meillä ovat painuneet nykyiselle niin tavattoman alhaiselle tasolle.” Maataloustuottajain Keskusliitto ehdotti 27.4.1931 Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitolle neuvotteluja mm. seuraavista aiheista: hakkuukautena 1931/32 tarvittavat raaka-ainemäärät ja hinnat, metsänhoitolautakuntien ja metsänhoitoyhdistysten osallistuminen puunhankintaan ja ulkomaisen (venäläisen) raakapuun maahantuonti. SPKL:n asiamies Axel Solitander neuvotteli MTK:n edustajien kanssa ja katsoi, että neuvotteluja oli syytä jatkaa. Yhdeksi syyksi hän mainitsi sen, ettei MTK silloin voinut julkisuudessa syyttää SPKL:n kieltäytyvän neuvotteluista. Keskusteluissa, joita jatkettiin vielä kaksi kertaa vuonna 1932, käsiteltiin raakapuun hintoja, mittaustapoja, ylimittakysymystä ja ulkomaisen raakapuun tuontia. Maataloustuottajain Keskusliiton asettama toimikunta lähetti Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitolle muistion koskien mm. paperipuuden hinto-

²¹¹ Kirje 17.6.1935 Ostometsien leimaus, Kymmene Aktiebolag, Metsäosasto, sekalaiset, järjestämättä, kaupakirjat, maarekisterit, ym. UPM-Kymmene (Kuusankoski); Metsäliiton asiamiehen Adolf Mäkisen kirje 27.11.1936 Ilmari Kalkkiselle, Kirjeenvaihto, sekalaiset saapuneet 1935, ML. Mäkinen lähetti Kalkkiselle lehtikirjoituksen ”Asiattomia monopolirytyksiä”, joka julkaistiin Kouvolan Sanomissa 26.11.1936. Metsäliiton myyntiasiamies Adolf Mäkinen epäili, että kirjoitus oli laadittu Kymi-yhtiön toimesta. Lehtikirjoituksessa todettiin Metsäliiton pyrkivän monopoliasemaan puutavaran ostoissa; Muistio 29.12.1936 Suhtautuminen metsänhoitoyhdistyksiin, kirjoittanut Einari Wuoti, Kirjeenvaihto, UPM-Kymmene (Valkeakoski); Kymin Osakeyhtiön Metsäosaston kirje 10.9.1937 Piirityönjohtajille, Kymmene Forstavdelningen, Cirkulär 1937–1951, UPM-Kymmene (Kuusankoski); Yleinen kiertokirje 5/1937 (22.1.1937), 17/1937 (14.6.1937) ja 24/1938 (11.8.1938), Kiertokirjeet, Metsäteollisuus ry; Suomen Puunjalostusteollisuus Keskusliiton metsäkomitean kokous 15.2.1939, Metsäpoliittisen valiokunnan pöytäkirjat 1937–39, Metsäteollisuus ry; Viipurin piirin toimintakertomus 1.11.1935–31.10.1936, Metsänhoitajapiirien toimintakertomukset, EG; Itä-Karjalan metsänhoitolautakunnan toimintakertomus 10-vuotiskaudelta 1929–1938, 1939: 50.

ja ja puutavaran mittausta. SPKL suostui neuvotteluihin MTK:n kanssa, mutta ei voinut suostua MTK:n tekemiin ehdotuksiin.²¹²

Metsäteollisuuden ja metsänomistajain yhteistyön rakentamisessa välittäjän aseman otti Keskusmetsäseura Tapio. Vuonna 1934 Keskusmetsäseura korosti metsäteollisuuden ja metsänomistajien välisten neuvottelujen tärkeyttä ja erityisesti metsähoitolautakuntien roolia puukaupan ristiriitojen tasoittamisessa.²¹³ Saman vuonna MTK ja SPKL laativat sopimusluonnokset, joissa hahmoteltiin metsäteollisuuden ja metsänomistajien yhteisten neuvottelukuntien asettamista. Ensimmäiseen neuvottelukuntaan kaavailtiin kolmea tai neljää edustajaa kummastakin järjestöstä ja puheenjohtajaksi järjestöjen ulkopuolista henkilöä. Neuvottelukunnan tavoitteena olisi turvata metsäteollisuuden raaka-aineen saanti ja metsänomistajille kohtuullinen hinta myydystä puusta. Toinen sopimusluonnos käsitteli Metsänomistajain Metsänmyynti Liiton ja Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton edustajien muodostamaa neuvottelukuntaa. Neuvottelukunnan tehtäviin liitettiin kysymys siitä, ”kuinka suuren yksityismetsistä hankittavan raaka-ainemäärän jonakin vuonna puunjalostusteollisuus tarvitsee ja mitä keskimääräisiä hintoja teollisuus katsoo voivansa raaka-aineesta maksaa”. Tutkimuksessa käytetystä aineistosta ei ole viitteitä neuvottelukuntien perustamisesta. Luottamuksellisiksi tarkoitettut neuvottelut kumpusivat kuusipaperipuun viennin kotimaiselle teollisuudelle aiheuttamasta uhasta ja ajoittuvat Metsäliiton toiminnan alkuvaiheisiin. Metsäteollisuus oli havainnut jo vuonna 1933 MTK:n Metsänmyyntiosaston vaikutuksen puumarkkinoilla. Metsäteollisuuden neuvotteluhaluukkuuteen vaikutti varmasti myös 28.2.1933 julkaistun paperipuun vientikomitean mietintö, jossa metsäteollisuuden toivomaa paperipuun viennin rajoittamista ei nähty tarpeelliseksi.²¹⁴

Kantohintojen nousun myötä päättyi puolestaan metsäteollisuus joulukuussa 1936 hahmottelemaan yhteistyötä metsänomistajien edustajien kanssa. Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitossa suunniteltiin menettelytapaa, jossa teollisuuden ja metsänomistajien edustajat yhdessä sopisivat kantohintatasosta. Neuvotteluja suunniteltiin käytävän MTK:n, metsähoitolautakuntien ja Keskusmetsäseura Tapion edustajien kanssa, mutta Metsäliitto jätettäisiin neuvottelujen ulkopuolelle. Metsäteollisuus arvioi ajankohdan olevan neuvotteluille otollinen korkeiden kantohintojen vuoksi, joiden arveltiin tyydyttävän myös metsänomistajia. Metsäteollisuuden edustajien olisi neuvotteluissa kartettava yli mielisyyttä, jotta ”metsänomistajat ja heidän edustajansa tunte-

²¹² Maataloustuottajain Keskusliiton kirje 27.4.1931 Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitolle, Liite Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton hallituksen kokous 13.5.1931, Hallituksen pöytäkirjat, Metsäteollisuus ry; Maataloustuottajain Keskusliiton työvaliokunnan kokous 13.5.1931, Työvaliokunta 1923–1934, MTK; Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton hallituksen kokous 26.5.1932, Hallituksen pöytäkirjat, Metsäteollisuus ry; Luonnos Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton vastineeksi Maataloustuottajain Keskusliiton lähettämään muistioon, Paperipuuden hintakysymys, Cirkulär till styrelsemedlemmarna 26.7.1932, Kiertokirjeet, SMKL; Maataloustuottajain Keskusliiton vuosikertomus v. 1931, 1932: 28 ja v. 1932, 1933: 39; Suomen paperi- ja puutavaralehti 3/1931: 102; Vuonna 1932 MTK:n puolelta neuvotteluja Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton kanssa kävivät Juho Jännes, Onni Koskikallio ja Lauri Palojärvi.

²¹³ Yksityismetsätalouden kohottamistyön lähimmät suuntaviivat 1934: 37.

²¹⁴ Sopimusluonnokset, Paperipuu 1928–1966, SMKL; Axel Solitanderin kirjeet 10.10.1934 Henry Hackmanille ja Einar Ahlmanille, Solitander Axel 1922–40, Metsäteollisuus ry; Komiteamietintö 5/1933: 131; Väänänen 1987: 235. Väänänen mukaan MTK yritti 1930-luvun alussa saada aikaan metsänomistajien ja metsäteollisuuden välisen hintasopimuksen, josta metsäteollisuus kieltäytyi.

vat olevansa tasavertaisia neuvottelukumppaneita”.²¹⁵ Neuvottelut eivät tuottaneet toivottua tulosta.

Alkuvuodesta 1939 Maataloustuottajain Keskusliitto vuorostaan viritteli neuvotteluja Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton kanssa. Neuvotteluissa metsänomistajien edustajat, jotka kaikki yhtä lukuun ottamatta olivat myös Metsäliiton johtokunnan jäseniä, ehdottivat, että metsäteollisuus sitoutuisi ostamaan tarvitsemansa paperipuun hankintakauppoina ja lisäksi ostaisi 1/3 tarvitsemastaan puusta Metsäliiton kautta. Vastineeksi metsänomistajien järjestö tukisi teollisuutta paperipuun viennin rajoittamisessa. Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto suostui neuvotteluihin. Neuvottelut päättyivät toisen maailmansodan alkamiseen. Sodan aikana (21.9.1942) metsäteollisuuden ja yksityismetsänomistajien edustajat solmivat kollektiivisen metsäkauppasopimuksen, jossa sovittiin yleisten kauppaehtojen lisäksi suositeltavista kantohinnoista ja hankintatavoitteista.²¹⁶

²¹⁵ Hintatason määrittäminen, muistio 29.12.1936 Tampere, Yleinen, kirjeenvaihto, muistiot ym, SMKL; P.M. 19.4.1937, Arvi Oksala, Muistiot 1918–1945, Metsäteollisuus ry; Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton hallituksen metsäpoliittisten kysymysten käsittelyä varten asetetun komitean kokous 21.4.1937, Metsäpoliittisen valiokunnan pöytäkirjat 1937–39, Metsäteollisuus ry.

²¹⁶ Suomen Puunjalostusteollisuus Keskusliiton metsäkomitean kokoukset 15.2.1939 ja 13.3.1939, Metsäpoliittisen valiokunnan pöytäkirjat 1937–39, Metsäteollisuus ry; Arvi Oksalan laatima muistio, 11.3.1939, Muistiot 1918–1945, Metsäteollisuus ry. Metsäteollisuutta neuvotteluissa edustivat Rudolf Walden (Yhtyneet Paperitehtaat), Henry Hackman (Hackman), Lauri Kivinen (Veitsiluoto Oy) ja Arvi Oksala (SPKL). Metsänomistajia edustivat Onni Koskikallio (Maaseudun Tulevaisuuden päätoimittaja), Juho Jännes (MTK:n johtokunnan puheenjohtaja), Lauri Palojärvi (Metsäliiton hallintoneuvoston puheenjohtaja), K. E. Linna (MTK:n johtokunnan varapuheenjohtaja); Maataloustuottajain Keskusliiton Metsävaltuuskunta ja sen toiminta v. 1943, 1944: 1; Ollonqvist 1998: 76–77; Lindroos 1993: 63–64, 182.

4 Puukaupan toimintaympäristö

Yksityismetsänomistajien ja metsäteollisuuden puukaupan toimintaympäristöä, pelikenttää, määrittäneistä asiakokonaisuuksista käsitellään seuraavassa neljää keskeisintä tekijää. Ensimmäisenä esitellään metsien omistus. Etelä-Suomen metsävarat olivat pääosin yksityisten metsänomistajien hallussa, minkä seurauksena metsäteollisuus oli riippuvainen yksityismetsistä ostetusta puuraaka-aineesta. Metsänomistuksen jälkeen tarkastellaan metsäteollisuuden raakapuun käyttöä, sen määrällistä ja laadullista kehitystä. Sotien välisenä aikana metsäteollisuuden raakapuun tarve kasvoi ja kasvu kohdistui erityisesti pieneen havupuuhun. Kolmas puukaupan pelikenttää määrittänyt tekijä oli metsäteollisuuden puunhankinta ja sen organisointi. Puunhankinnassa keskeistä on yksityismetsistä ja metsäteollisuuden omista metsistä saadun raakapuun määrien kehittyminen. Viimeiseksi puukaupan sääntöihin vaikuttaneista asiakokonaisuuksista käsitellään puun kantohinta. Metsäteollisuuden tuotannon ja raakapuun kysynnän laajuuden määritti lähinnä ulkomainen kysyntä, jonka muutokset heijastuivat nopeasti yksityismetsien puukauppaan ja maksettuihin kantohintoihin. Kantohinnat, jotka vaihtelivat taloudellisten suhdanteiden mukaan, puolestaan vaikuttivat puun myyntimääriin ja -tapoihin.

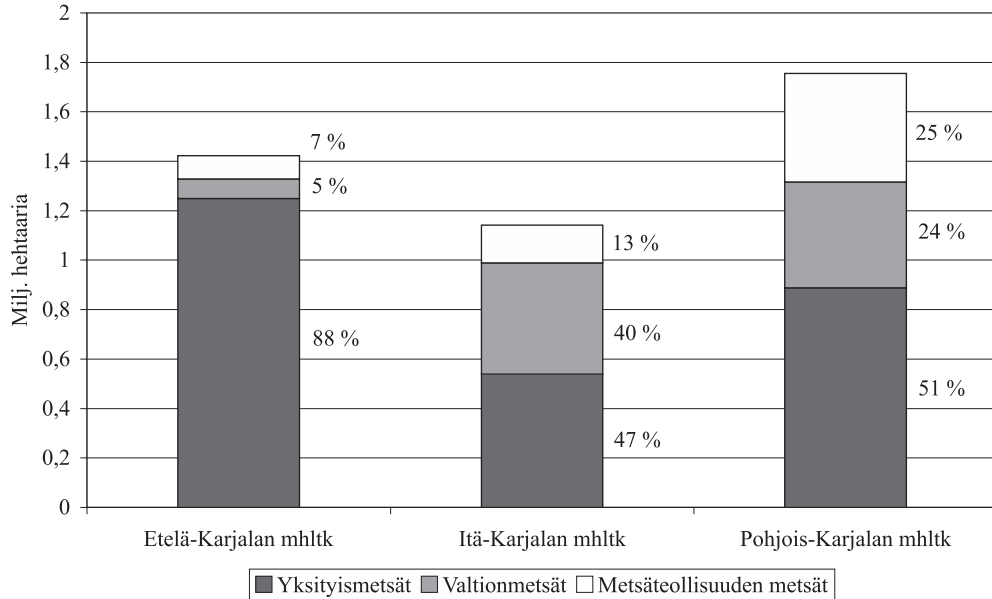
4.1 Metsien omistus

Yksityiset metsänomistajat omistivat kasvullisesta metsämaasta noin 55 %, valtio 34 % ja metsäteollisuus 8 %. Loppuosa kasvullisesta metsämaasta (3 %) oli muiden omistajaryhmien, kuten kuntien ja seurakuntien, omistuksessa. Eri omistajaryhmien metsät sijoituivat maantieteellisesti epätasaisesti. Valtiolla oli metsiä lähinnä Pohjois-Suomessa, missä 70 % kasvullisesta metsämaasta oli valtion omistuksessa. Etelä-Suomessa kasvullisesta metsämaasta 74 % oli yksityismetsänomistajien hallussa, teollisuuden ja valtion osuuksien ollessa hieman yli 10 %. Eri omistajaryhmien osuudet kasvullisesta metsämaasta eivät muuttuneet maailmansotien välisenä aikana. Itäsuomalaisen yksityismetsänomistuksen erityispiirre oli Raja-Karjalan lahjoitusmaat, joiden lampuotien maanomistus järjestettiin Salmassa, Korpiselässä ja Soanlahdessa 1900-luvun alkuvuosina. Suojärveläiset lampuodit saivat perintökirjansa vasta 1920-luvulla.²¹⁷

Itä-Suomi jakaantui metsänomistuksen suhteen kahteen erilaiseen alueeseen. Alueen pohjoisosassa, Saimaan-Pielisen vesistöalueryhmän kasvullisesta metsämaasta (3,1 miljoonasta hehtaarista) yksimetsänomistajat omistivat 60 % ja teollisuus 24 %. Kaakkoisen vesistöalueryhmän kasvullisesta metsämaasta (1,9 miljoonasta hehtaarista) yksityismetsänomistajien osuus oli 71 %. Teollisuuden omistusosuus oli vain 10 %. Valtio omisti kummankin vesistöalueryhmän kasvullisesta metsämaasta noin 15 %. Metsänhoitolautakunnittain tarkastellen yksityismetsiä oli runsaasti Etelä-Karjalan metsänhoitolautakun-

²¹⁷ Hämynen 1993: 94; Ilvessalo Y. 1942: 12, 62, 266; Ilvessalo Y. 1927: taulukko 14; Heikinheimo & Saari 1922: 20–23; Kasvullisella metsämaalla tarkoitettiin metsäaluetta, joka senhetkessä tilassaan tuotti tyydyttävää metsää. Saimaan-Pielisen vesistöalueryhmä: Saimaan eteläinen, Saimaan pohjoinen ja Pielisen vesistöalueet. Kaakkoisen alueen vesistöalueryhmä: Kaakkoisen rannikon ja Pohjois-Laatokan vesistöalueet.

nan alueella, jossa lautakunnan metsäalasta, 1,4 miljoonasta hehtaarista, yksityisomistuksessa oli 88 %. (Kuvio 4.1). Itä-Karjalassa yksityismetsät muodostivat lautakunnan metsäpinta-alasta 47 % ja Pohjois-Karjalassa 51 %. Valtion metsäomaisuus oli poikkeuksellisen laajaa Itä-Karjalassa ja metsäteollisuuden Pohjois-Karjalassa.²¹⁸

Kuvio 4.1. Metsäpinta-alan jakautuminen omistajaryhmittäin Etelä-Karjalan, Itä-Karjalan ja Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunnissa vuosina 1935–1939. (miljoonaa hehtaaria, %).

Lähde: Etelä-Karjalan metsänhoitolautakunnan toimintakertomus 10-vuotiskaudelta 1929–1938, 1939: 66; Tiedot Itä-Karjalan metsänhoitolautakunnan kuntien pinta-alan jakautumisesta v. 1935, Vuosikertomukset, MMA; Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunnan vuosikertomus v. 1938, Toimintakertomukset 1929–1939, JoMA. Huom. Yksityismetsien pinta-ala sisältää myös kuntien metsät. Valtionmetsien pinta-alat sisältävät myös seurakuntien metsät.

Metsänomistusta tarkasteltaessa keskeistä on erottaa maatilametsälöiden ja muun metsänomistuksen suhteelliset osuudet. Yksityismetsänomistajien puukaupan kannalta merkittävää oli metsäteollisuuden tai valtion omistamien laajuus. Näitä metsäaloja hoidettiin metsäammattilaisten toimesta ja puukaupan lähtökohdat poikkesivat maatilametsälöiden puukaupasta. Teollisuuden tai valtion laaja metsäomaisuus vähensi metsäteollisuuden riippuvuutta yksityismetsälöiden puusta, mikä heikensi yksityismetsänomistajien mahdollisuuksia vaikuttaa puukaupan sääntöihin.

²¹⁸ Ilvessalo M. 1959: 37–41; Ilvessalo Y. 1942: 62, 262 ja 266; Maan eteläpuolisko tarkoitti koko maata Oulun läänin lukuun ottamatta. Tässä tutkimuksessa Oulun läänillä tarkoitetaan koko Pohjois-Suomea eikä Oulun läänin jakamista kahteen osaan 1.1.1938 alkaen ole otettu huomioon. Metsänomistuksen jakautumista on selvitetty myös julkaisuissa Ilvessalo Y. 1929 ja 1940.

Yksityismetsänomistus – maatilametsälöt

Maatiloihin kuului viljelmän lisäksi yleisesti myös metsää, jota alettiin 1930-luvulla nimittää metsälöksi. Sotien välisenä aikana yksityismetsälöiden lukumäärä kasvoi ja niiden keskimääräinen pinta-ala pienentyi. Yksityismetsänomistuksen laajuus oli seurausta toteutetusta maanomistuspolitiikasta, jonka mukaisesti itsenäisten maatilojen lukumäärää kasvatettiin vuokra-alueiden lunastamisen ja asutustoiminnan kautta samanaikaisesti kun metsäteollisuuden metsäomaisuuden ostoa rajoitettiin. Tilojen lukumäärään vaikutti myös itsenäisten tilojen osittaminen. (Taulukko 4.1.). Metsänomistustilastojen puutteellisuuden vuoksi yksityismetsänomistuksen kehitystä on tarkasteltava maatilojen lukumäärän kautta.²¹⁹

Taulukko 4.1. Itsenäisten viljelmien ja vuokratilajelmien lukumäärän muutos vuosina 1910, 1920, 1929–1930 ja 1941. (yli 0,5 peltotehtaan tilat).

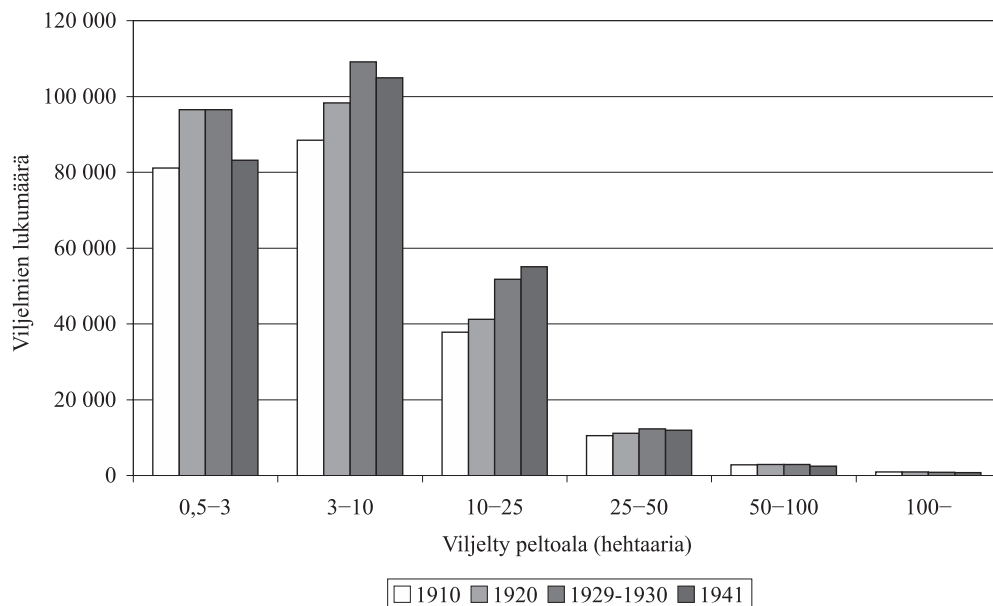
Maataloustiedustelu	Viljelmiä yhteensä	Itsenäisiä viljelmiä	Vuokratilajelmia
1910	221 339 (100 %)	125 172 (57 %)	96 167 (43 %)
Muutos 1910–1920	29 410	57 201	-27 791
1920	250 749 (100 %)	182 373 (73 %)	68 376 (27 %)
Muutos 1920–1929	22 541	63 462	-40 921
1929-1930	273 290 (100 %)	245 835 (90 %)	27 455 (10 %)
Muutos 1929–1941	-2 952	12 244	-15 186
1941	270 338 (100 %)	258 079 (95 %)	12 259 (5 %)

Lähde: SVT 1910 III Maatalous 9, 1916: 76–77; SVT 1920 III Maatalous 17, 1923: 28–29; FOS 1929–1930 III Lanthushällning 26:1, 1932: 8–9; SVT 1941 III Maatalous 38:3, 1948: 12.

Tilojen kokonaismäärä ei maailmansotien välisenä aikana muuttunut merkittävästi. Vuosina 1920–1930 kokonaismäärä kasvoi 9 %. Samana ajanjaksona itsenäisten viljelmien määrä kasvoi huomattavasti enemmän, 35 %. Puukaupan kannalta oleellista oli vuokratilajelmien muuttuminen itsenäisiksi viljelmiksi, sillä puukauppa pääsääntöisesti edellytti metsän omistamista. Vuoden 1940 loppuun mennessä itsenäistyi eri säädösten perusteella lähes 67 000 vuokratilajelmää. Tilastoista ei käy ilmi viljelmien määrän kehitys 1930-lu-

²¹⁹ Osara 1936a: 24. Osaran mukaan 84 %:iin maataloista sisältyi viljelmän lisäksi myös metsää. Laskelmasa on mukana yli 0,5 hehtaarin peltosalon viljelmät vuonna 1929; Osara 1935: 26; Osittamistilasto 1931: 14–15; Vennola 1917: 364–365; SVT XIV Maanmittaus, 55 Maanmittaushallituksen kertomus vuodelta 1939, 1942: liite II. Maataloustiedustelujen ohella maanomistuksen muutosta voi tarkastella maanmittaushallituksen tilastojen avulla. Näissä tilastoissa ovat mukana kaikki maanmittauksen kohteena olleet alueet. Maanmittaushallituksen tilaston mukaan yli 5 hehtaarin tiloja oli vuonna 1924 noin 220 000. Tilojen lukumäärä oli 350 000 ennen toisen maailmansodan alkua. Maanmittaushallituksen tilastojen perusteella ei kuitenkaan voi arvioida yksityismetsänomistuksen määrällistä kehitystä, sillä tilastoja leimaa maa- ja metsätalouden ulkopuolisten maanmittaustoimitusten runsaus. Tarkastelun rajaus vain yli 5 hehtaarin tiloihin poistaa tilastosta suurimman osan maa- ja metsätalouden ulkopuolista pienistä tiloista ja tonteista. Eri vuosina koottujen tilastojen vertailuun liittyy lukuisia varauksia, joista tarkemmin Osara 1935: 17–41.

vulla, joten kehitystä on arvioitava vuoden 1941 maatalouslaskennan lukujen perusteella. Näitä lukuja tarkasteltaessa on muistettava, että niihin vaikuttivat talvisodan jälkeen 12.3.1940 solmitun Moskovan rauhnan alueluovutukset ja siirtoväen asuttaminen. Tilojen lukumäärän kasvu keskittyi peltoalaltaan alle 25 hehtaarin tiloihin. (Kuvio 4.2.) Uudisraivauksen ansiosta peltoala kasvoi vuodesta 1920 vuoteen 1929 noin 230 000 hehtaarilla, minkä seurauksena tilojen keskimääräinen viljelty ala ei pienentynyt. Uusiin perustettuihin tiloihin liitettiin yleensä myös metsää ja metsälöiden keskimääräinen pinta-ala pieneni.²²⁰

Kuvio 4.2. Viljelmien (yli 0,5 hehtaaria) lukumäärä suuruusluokittain vuosina 1910, 1920, 1929–1930 ja 1941.

Lähde: Osara, N. A. Suomen pienmetsätalous. 1935: 32; SVT 1941 III Maatalous 38:3, 1948: 12.

Ainoa selkeästi metsänomistusta kuvaava tilasto on Osaran laatima *Metsälötilasto vuodelta 1929*. Metsälötilaston mukaan yksityisten maatalanomistajien hallussa oleva metsäala jakautui vuonna 1929 noin 232 400 metsälöön. (Taulukko 4.2.). Metsälöt olivat Suomessa suuruudeltaan keskimäärin 45 hehtaaria, mikä alitti pienmetsätalouden tunnuksena pidetyn 50 hehtaarin alan. Etelä-Karjalan ja Itä-Karjalan metsänhoitolautakunnat olivat pienmetsätalousvaltaisia alueita, joissa alle 50 hehtaarin metsälöt muodostivat yli 80 % metsälöiden lukumäärästä. Metsälöiden kokonaispinta-alasta alle 50 hehtaarin metsälöitä oli 44 %, mikä osoittaa pienmetsälöillä olleen merkitystä alueen puukaupassa. Poh-

²²⁰ Maataloustiedustelu 1929/30, 1932: 10; Maataloustiedustelu 1920, 1923: 3; SVT XIV A Maanmittaus, Maanmittaushallituksen kertomus vuosilta 1922–1940. Luku tarkoittaa torppia ja lampuottiloja, joilla oli merkitystä myös metsätalouden kannalta. Mäkitupa-alueita itsenäistyi vuoden 1940 loppuun mennessä noin 55 400; Osara 1935: 32–33.

jois-Karjalan metsänhoitolautakunnassa alle 50 hehtaarin metsälöitä oli myös runsaasti (71 % lukumäärästä), mutta nämä metsälöt muodostivat vain 24 % metsälöiden kokonaispinta-alasta. Pohjois-Karjalassa pienmetsälöiden vaikutus puukauppaan oli siten vähäisempi.²²¹

Taulukko 4.2. Itäsuomalaisen maatalojen metsälöt vuonna 1929.

Metsänhoitolautakunnat	Metsälöiden lukumäärä	Metsälöiden pinta-ala (ha)	Metsälöiden keskimääräinen pinta-ala (ha/metsälö)	< 50 ha metsälöiden osuus lukumäärästä	< 50 ha metsälöiden osuus pinta-alasta
Etelä-Karjala	32 286	1 017 200	32	82 %	45 %
Itä-Karjala	11 396	411 900	36	81 %	42 %
Pohjois-Karjala	13 541	697 700	52	71 %	24 %
Yhteensä	57 223	2 216 800	39	75 %	36 %
Koko Suomi	232 409	10 513 600	45	75 %	27 %

Lähde: Osara, N. A. Metsälötilasto vuodelta 1929 : laadittu vv:n 1929–1930 maataloustiedustelun aineiston perusteella. 1936a: 56–63.

Metsäteollisuuden metsät

Metsäteollisuus pyrki 1800-luvun lopulla kasvattamaan metsäomaisuuttaan. Tähän vaikuttivat erityisesti kantohintojen nousu ja puukauppoihin liittynyt epävarmuus. Epävarmuus korostui pystykauppojen hakkuuoikeuksissa, joiden kesto lyheni pariin vuoteen. Metsäteollisuuden oli vaikea turvata saataviaan pystykaupoissa, sillä hakkuuoikeuksien kiinnittäminen oli hidasta ja kallista. Teollisuuden metsäomaisuuden kasvua ei yleisesti pidetty suotavana, ja valtio rajoitti sitä vuosina 1915 ja 1925 annetuin säädöksin. Vuoden 1915 asetuksella rajoitettiin metsäteollisuutta harjoittavien yhtiöiden metsämaan ostoja ja vuoden 1925 lailla metsäteollisuusyritysten vuoden 1915 asetusta kiertäneet metsämaan ostot purettiin ja metsäalueita palautettiin takaisin yksityisomistukseen.²²²

²²¹ Osara 1936a: 58–63; Osara 1935: 48.

²²² Asetus koskeva rajoituksia eräänlaatuisten yhtiöiden ja yhdistysten oikeuteen kiinteistön hankintaan maalla, 15.1.1915; Senaatin päätös asetuksen soveltamisesta 30.5.1916; Laki puutavarayhtiöiden lainvastaisesti hankkimista kiinteistöistä, 5.5.1925; Asetus puutavarayhtiöiden lainvastaisesti hankkimista kiinteistöistä 5.5.1925 annettun lain toimeenpanosta, 5.5.1925; Myös komiteanmietintö 8/1906 (Komitealta, joka on asetettu tutkimaan puutavaraliikkeiden maanostoja) ja komiteanmietintö 19/1920 (Komitealta, joka on asetettu tutkimaan eräänlaisten yhtiöiden y.m. maanhankinnan rajoittamista).

Metsäteollisuuden ei sallittu kasvattaa metsäomaisuuttaan, vaikka tutkimusten mukaan metsäteollisuusyritykset hoitivat metsiään yksityismetsänomistajia paremmin. Maatilojen metsänomistuksen turvaamista perusteltiin metsälön merkityksellä maatalon taloudessa. Metsäteollisuuden ei myöskään haluttu suuren metsäomaisuuden avulla saavuttavan liian määräävää asemaa raakapuumarkkinoilla.²²³ Metsäteollisuuden metsänomistusta rajoittavista säädöksistä huolimatta metsäteollisuus hankki jatkuvasti uusia metsäaloja omistukseensa. Pohjois-Savon Maataloustuottajain Liiton johtokunta lähestyi keväällä 1934 Maataloustuottajain Keskusliittoa ja luetteli useita tiloja, jotka olivat joutuneet metsäteollisuusyritysten haltuun. Johtokunta pelkäsi, että ”hankittuaan mahdollisimman suuria metsäpinta-aloja taakseen voivat puutavarayhtiöt eräänä kauniina päivänä päästä niin suuriksi herroiksi puutavaran hintoihin nähden, että yksinkertaisesti pakoittavat omien metsävarojensa painostuksella luovuttamaan yksityismetsänomistajia puutavaransa mihin hintaan ostaja milloinkin suvaitsee ne ottaa.”²²⁴

Itäisessä Suomessa pelko metsäteollisuuden vaikutuksesta kantohintoihin saattoi olla aiheellinen, sillä yhtiöiden vuosina 1914–1937 hankkimasta metsälästä puolet sijaitsi kolmen itäisen läänin alueella. Metsäteollisuus omisti metsää erityisesti Kuopion läänissä. Tämä ilmenee myös Pelttarin (1935a) arvioissa yhtiöiden metsänomistuksesta eri metsänhoitolautakuntien alueella. Pelttarin mukaan yhtiöt omistivat 1930-luvun alkupuolella metsämaata Etelä-Karjalan metsänhoitolautakunnassa 93 000 hehtaaria, Itä-Karjalan metsänhoitolautakunnassa 82 000 hehtaaria ja Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunnassa 379 000 hehtaaria. (vrt. kuvio 4.1.).²²⁵

Metsäteollisuuden omistuksessa oli ensimmäisen (1921–1924) ja toisen (1936–1938) valtakunnan metsien arvioinnin mukaan keskimäärin 1,9 miljoonaa hehtaaria metsää, mikä oli noin 8 % kasvullisen metsämaan kokonaisalasta.²²⁶ Valtakunnan metsien arvioinneissa metsäteollisuusyhtiöitä ei eroteltu muista yhtiöistä, mutta Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton tekemän selvityksen mukaan vuonna 1934 metsäteollisuusyhtiöt omistivat 97 % kaikesta yhtiöiden omistamasta metsämaasta. Yhtiöiden metsäomaisuus keskittyi 11 metsäteollisuusyhtiön hallintaan, joista kukin omisti vähintään 50 000 hehtaaria metsää. Osaltaan metsäomaisuuden keskittyminen oli seurausta metsämaan ostamisen rajoittamisesta, jolloin helpoin ja laillisin tapa saada metsämaata haltuunsa oli liittää metsää omistavia metsäteollisuusyrityksiä emoyhtiöön. Vuosina 1929–1939 yhtiöiden Etelä-Suomessa omistamasta metsäalasta yli 80 % oli seuraavien yhtiöiden hallussa: Enso-Gutzeit, Kymin Osakeyhtiö, Kaukas, Kajaanin Puutavara-Uleå, Ahlström, Läskele, Rosenlew, Tornator, Hackman, G.A. Serlachius ja Aktiebolaget Kemi Osakeyhtiö.²²⁷ Osa näistä 11 yhtiöstä yhdistyi ennen toista maailmansotaa, mikä yhä tiukemmin keskitti

²²³ Komiteanmietintö 19/1920: 14; Ilvessalo Yrjö 1942: 197–199, 359; Boman 1920: 78–85; Yhtiöiden metsänomistuksesta myös komiteanmietintö 4/1900, Renvall 1914 ja Harve 1947.

²²⁴ Pohjois-Savon Maataloustuottajain Liiton Kirje 8.3.1934 Maataloustuottajain Keskusliitolle, Liittojen esitykset 1930–34, MTK. Samansisältöinen oli Etelä-Hämeen Maataloustuottajain liiton kirje 12.1.1934.

²²⁵ Harve 1947: 40; Pelttari 1935a: 4; Metsäteollisuuden maanomistusta Itä-Suomessa kuvaavat myös Björn 1999: 77–087 ja Hämynen 1996: 38–41.

²²⁶ Ilvessalo Y. 1942: 12, 62, 266; Lindfors 1939b: 130; Lindfors 1936b: 210–211; Ilvessalo Y. 1927: taulukko 14; Heikinheimo & Saari 1922: 20–23.

²²⁷ Lindfors 1939b: 128–129; Lindfors 1930: 158; Jarl Lindfors on selvittänyt yhtiöiden metsäomaisuutta ja metsänhoitoa Yksityismetsänhoitajayhdistyksen vuosikirjoissa 1929–1939.

teollisuuden metsäomaisuuden muutaman yrityksen haltuun. Enso-Gutzeit omisti metsämaata 1930-luvun lopussa noin 380 000 hehtaaria. Kymin Osakeyhtiön metsäomaisuus oli noin 390 000 hehtaaria, Kaukaan noin 200 000 hehtaaria ja Ahlströmin noin 180 000 hehtaaria. Näihin verrattuna esimerkiksi Yhtyneiden Paperitehtaiden 36 000 hehtaarin tai Hackmanin 74 000 hehtaarin metsäomaisuus näyttää vähäiseltä.²²⁸

4.2 Raakapuun käyttö

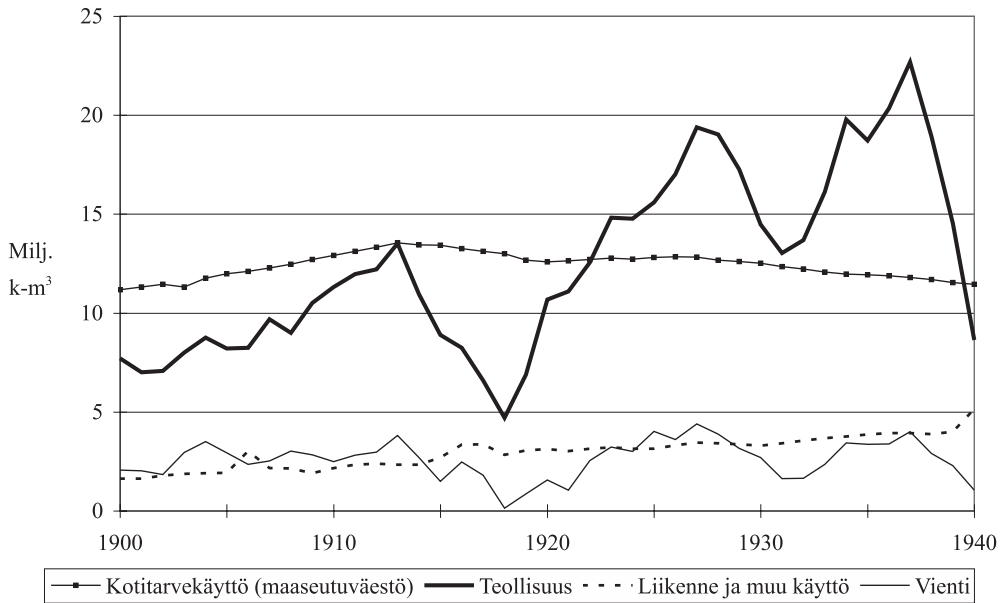
Metsäteollisuuden puunkäyttö

Metsäteollisuus tarvitsi puuta erityisesti sahoilla, hiomoissa ja selluloosatehtaissa. Metsäteollisuuden lisäksi puuta tarvittiin runsaasti myös kotitarvekäytössä rakennusaineena ja polttopuuna. Kotitarvekäytön laajuutta kuvastaa se, että teollisuuden raakapuun käyttö ylitti kotitarvekäytön määrän vasta 1920-luvulla. Metsäteollisuuden ja kotitarpeen lisäksi pyöreää puutavaraa käytettiin mm. liikenteessä ja myytiin ulkomaille. Kokonaisuudessaan teollisuuden vuosittain käyttämä puumäärä vaihteli voimakkaasti kansainvälisiä taloudellisia suhdanteita myötäillen. Sama vaihtelu näkyy myös pyöreän puun viennissä, mihin verrattuna kotitarvekäyttö sekä liikenteen ja muun käytön määrät kehittyivät tasaisesti. (Kuvio 4.3.).

Teollisuuden raakapuun käyttö kasvoi selvästi 1880-luvulta alkaen ja oli ennen ensimmäistä maailmansotaa suurimmillaan vuonna 1913 noin 13,5 miljoonaa $k\text{-m}^3$. Sodan aikana puunkäyttö väheni jyrkästi ja oli alimmillaan vain 4,7 miljoonaa $k\text{-m}^3$ (1918). Sodan jälkeen teollisuuden puun käyttö nousi nopeasti aina vuoteen 1927 asti, jolloin raakapuun käyttö oli 19,4 miljoonaa $k\text{-m}^3$. Nousukautta seurasi 1930-luvun alun taloudellinen lama, ja raakapuun käyttö määrä aleni nopeasti takaisin vuoden 1913 tasolle. Laman jälkeen teollisuuden puunkäyttö kasvoi jälleen aina vuoteen 1937 saakka, jolloin teollisuus käytti ennätyselliset 22,7 miljoonaa $k\text{-m}^3$ raakapuuta. Seuraavana vuonna teollisuuden puunkäyttö väheni. Puunkäyttöön vaikutti lamaanuttavasti syyskuussa 1939 alkanut toinen maailmansota.²²⁹

²²⁸ Näsi et al 2001: 29–32, 72; Ahvenainen 1992b: 405; Enbom & Sandelin 1991: 80; Nordberg 1980: 38–39. Nordbergin mukaan 1920-luvun alkupuolella Yhtyneiden Paperitehtaiden metsäomaisuus oli noin 17 000 hehtaaria; Standertskjöld 1973: 294; Ahvenainen 1972: 156–157, 242–243; Työn äärestä 22/1938, 69–70; Metsäteollisuuden metsäomaisuuden laajuuden ilmoittamista vaikeuttaa eri lähteiden toisistaan poikkeavat määritelmät, mitä metsäalaan on laskettu mukaan. Enso-Gutzeitin ja Kymen Osakeyhtiön metsäalasta on poistettu huonokasvuinen metsä ja joutomaa.

²²⁹ Kunnas 1973: 114–115.

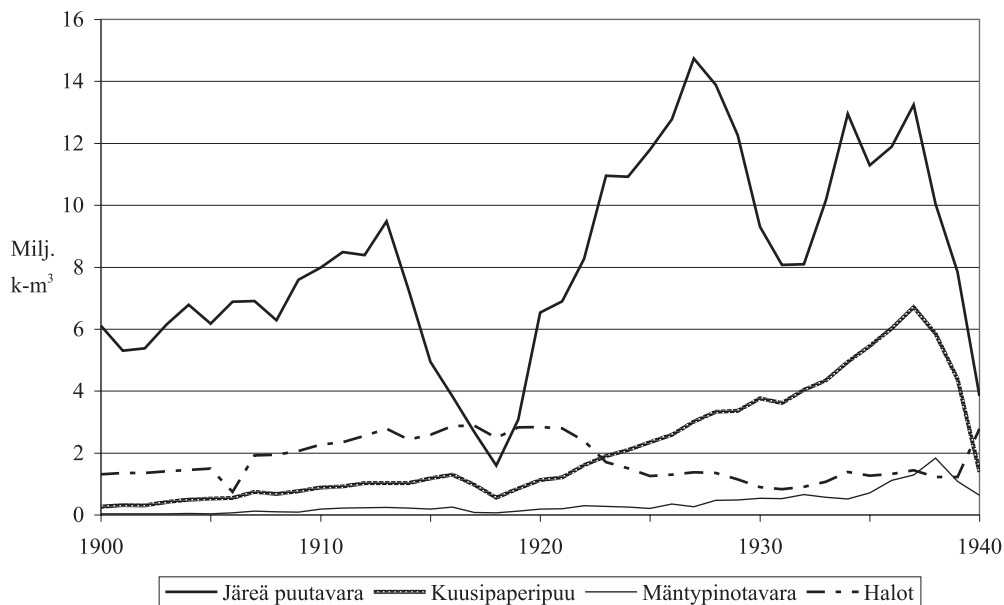
Kuvio 4.3. Puun käyttö vuosina 1900–1940. Kotitarvekäyttö ja markkinoitu raakapuun (teollisuus, vienti sekä liikenne ja muu käyttö). (miljoonaa k-m³).

Lähde: Kunnas, Heikki J. Metsätaloustuotanto Suomessa 1860–1965. 1973: 110–111.

Huom. Teollisuuden käyttömäärä sisältää järeän puutavaran, kuusipaperipuun ja mäntypinotavaran lisäksi halot.

Heikki Kunnaksen (1973) mukaan metsäteollisuuden maailmansotien välisenä aikana käyttämästä raakapuusta keskimäärin 64 % oli järeää sahapuuta, 21 % kuusipaperipuuta, 4 % mäntypinotavaraa ja 11 % halkoja. Järeän sahapuun osuus teollisuuden käyttämästä raakapuusta aleni maailmansotien välisenä aikana 70 %:sta 60 %:iin. Kuusipaperipuun, jota käytettiin lähinnä puuhiomoissa ja sulfittiselluloosatehtaissa, osuus teollisuuden käyttämästä raakapuusta kasvoi 13 %:sta lähes 29 %:iin. Mäntypinotavaran käyttö oli 1930-luvun lopulla enimmillään 5,5 % teollisuuden käyttämästä raakapuusta. Mäntypinotavaraa käytettiin kotimaassa lähinnä sulfaattitehtaiden raaka-aineena. Kuusipaperipuun käyttömäärä kasvoi tasaisesti koko tutkimusajanjakson ajan ja mäntypinotavaran käytön kasvu painottui 1930-luvun loppupuolelle. (Kuvio 4.4.). Teollisuuden raakapuun käyttömäärät myötäilivät metsäteollisuustuotteiden vientimäärien kehitystä. Ulkomainen kysyntä vaikutti metsäteollisuusyritysten tuotantomääriin ja tämä edelleen yksityismetsänomistajilta ostettavan puun määrään.²³⁰

²³⁰ Oksanen & Pihkala 1975: 64–67; Kunnas 1973: 114–115; Pöntynen 1936a: 81, 174–177, 196–197; Saari 1934: taulukko-osa 69–75; Pöntynen 1931: 69, 76–77.

Kuvio 4.4. Teollisuuden käyttämä raakapuu puutavaralajeittain vuosina 1900–1940. (miljoonaa k-m³).
Lähde: Kunnas, Heikki J. Metsätaloustuotanto Suomessa 1860–1965. 1973: 114–115.

Pääasiassa kuusipaperipuuta käyttäneiden puuhiomoiden määrä vaihteli 45 ja 52 välillä ollen suurimmillaan 1920-luvun lopulla. Selluloosatehtaiden lukumäärä kasvoi noin 20:stä (1920) lähes 40 tehtaaseen (1938), joista sulfiittiselluloosatehtaita oli 26 ja mäntypaperipuuta käyttäneitä sulfaattitehtaita 13. Hiomo- ja selluloosateollisuudessa käytetyn puumäärän kasvuun vaikutti toimipaikkojen lukumäärän lisäksi yksittäisten laitosten tuotantokapasiteetin kasvu. Tuotantokapasiteetin käyttöaste puolestaan oli riippuvainen paperin valmistuksessa käytetyn hiokkeen tai selluloosan kysynnästä. Hiomoiden ja selluloosatehtaiden lukumäärä kehittyi maltillisesti, sillä niiden perustaminen ja tuotannon ylläpitäminen vaati runsaasti pääomaa. Tätä osoittaa myös se, että Suomen 30 suurimmasta teollisuusyrityksestä noin puolet oli puu- ja paperiteollisuuden yrityksiä.²³¹ Sahateollisuudessa toiminnan saattoi aloittaa pienelläkin pääomalla, mikä näkyi sahatteollisuuden toimipaikkojen lukumäärän nopeina muutoksina suhdanteiden myötä. Enimmillään sahoja ja höyläämöjä oli noin 600 (vuosina 1928 ja 1937) ja pienimmillään puolta vähemmän (300 vuonna 1919 ja 383 vuonna 1932).²³²

Sahojen käyttämästä puutavarasta noin 70 % oli mäntyttukkia, hieman alle 30 % oli kuusitukkia ja loput lähinnä koivua. Järeän puutavaran puulajisuhteissa ei tapahtunut

²³¹ Hjerpe 1979: 172–175. Vuonna 1927 30 suurimman teollisuusyrityksen joukkoon kuuluivat seuraavat 16 metsäteollisuusyritystä: Enso-Gutzeit, Ahlström, Kymin Osakeyhtiö, W. Rosenlew & Co, Ab Kemi Oy, Ab Uleå Oy, Ab Tornator Oy, Hackman, Kaukas, Sörnäs, Oy Rauma-Wood Ltd, Aug. Eklöf, Diesen Wood Ab, Halla, Läskelä ja Yhtyneet Paperitehtaat. Vuonna 1938 mukana olivat samat yhtiöt paitsi Diesen Wood ja Läskelä.

²³² Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton jäsenet ja osakkaat vuosina 1926 ja 1935, Jäsenet 1918–, Metsäteollisuus ry; SVT 18 A Teollisuustilasto 1919–1939, Taulut 2 ja 4, IX Paperiteollisuus ja X Puuteollisuus. Puuhiomot ja pahvitehtaat ilmoitetaan tilastossa yhteislukuna; Osara, Pöntynen & Erkkilä 1948:118–120.

oleellisia muutoksia maailmansotien välisenä aikana. Itäisessä Suomessa sahattiin kuusta vähemmän kuin muualla maassa. Itä-Suomen sahojen tuotannosta kuusisahatavaran osuus oli vuosina 1933–1937 noin 14 %, kun valtakunnan keskiarvo oli 24 %. Järeän puutavaran käyttömäärät vaihtelivat rajusti ja nopeasti taloudellisia suhdanteita seuraten. Metsäteollisuus käytti maailmansotien välisenä aikana järeää puutavaraa eniten vuonna 1927 (14,7 miljoonaa k-m^3). Talouden nousukautta seuranneen laman aikana järeän puutavaran käyttö oli pienimmillään 8,1 miljoonaa k-m^3 vuonna 1931. Laman jälkeen järeän raakapuun käyttö kasvoi vuodesta 1932 alkaen, mutta vuoden 1927 käyttömäärää ei ylitetty ennen toista maailmansotaa. 1930-luvun suurin järeän puun käyttömäärä saavutettiin vuonna 1937 (13,2 miljoonaa k-m^3), minkä jälkeen järeän raakapuun käyttö laski voimakkaasti toisen maailmansodan alla.²³³

Pienen havupuun käyttömäärissä ei ole havaittavissa samanlaista suhdannevaihtelua kuin järeän puutavaran käyttömäärissä. Pienen havupuun käyttömäärä kasvoi tasaisesti vuodesta 1918 alkaen aina 1930-luvun loppupuolella saakka. Kuusipaperipuuta käytettiin 1910-luvulla enimmillään 1,3 miljoonaa k-m^3 (1916), mikä käyttömäärä sodan aiheuttaman laskun jälkeen saavutettiin vuonna 1922. Kuusipaperipuun käyttömäärä oli suurimmillaan vuonna 1937 (6,7 miljoonaa k-m^3). Ainoastaan pahimpana pulavuonna 1931 kuusipaperipuun käyttömäärä vähentyi hieman. Mäntypinotavaran käyttömäärän kasvu oli suhteellisesti vielä voimakkaampaa. Kansalaissotaa edeltänyt käyttömäärä (0,25 miljoonaa k-m^3 vuonna 1916) saavutettiin vuonna 1922 ja vuoteen 1938 mennessä mäntypinotavaran käyttö oli 1,8 miljoonaa k-m^3 .²³⁴ Teollisuuden käyttämien halkojen määrä säilyi samansuuruisena maailmansotien välisenä aikana lama-aikaa lukuun ottamatta.

Metsäteollisuusyritysten puunhankinnan kohdistuminen pieneen havupuuhun näkyy esimerkiksi Enso-Gutzeitin metsäosaston hankkiman tukki- ja paperipuun määrien kehityksessä. Metsäosasto hankki paperipuuta 1920-luvulla noin puolet sahapuun tilavuudesta. Paperipuun hankintamäärät kasvoivat sahapuun hankintamäärien säilyessä suhdannevaihteluita lukuun ottamatta samantasoisina. Vuonna 1938 yhtiön metsäosasto hankki paperipuuta kaksinkertaisen määrän sahapuuhun verrattuna. Enso-Gutzeitin puunhankinnassa mäntypaperipuun hankintamäärät ylittivät kuusipaperipuun määrän 1930-luvun loppulla. Vastaava kehitys paperipuun ja järeän puutavaran hankintamäärien kehityksessä on havaittavissa myös Kymin Osakeyhtiön puunhankinnassa.²³⁵

Mäntypinotavaraa käytettiin teollisuuden raaka-aineena huomattavasti kuusipaperipuuta vähemmän. Mäntypinotavaran kotimainen käyttö kasvoi vasta 1930-luvun loppupuolella sulfaattiselluloosatehtaiden tuotannon kasvun myötä. Sulfaattiselluloosatehtaat saivat tarvitsemaansa raaka-ainetta sahateollisuuden puunhankinnan sivutuotteena tukkipuiden

²³³ Kunnas 1973: 114–115; Osara, Pöntynen & Erkkilä 1948: 115, 144; Hartikainen 1940: 21–23; Pöntynen 1931: 31–33.

²³⁴ Kunnas 1973: 114–115; Osara, Pöntynen & Erkkilä 1948: 145; Saari 1934: 73–75; Pöntynen 1931: 76–77.

²³⁵ Komiteanmietintö 16/1933: 12–14, 105–107; Etelä-Karjalan metsänhoitolautakunnan toimintakertomus 10-vuotiskaudelta 1929–1938, 1939: 69–70; Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunnan toimintakertomus 10-vuotiskaudelta 1929–1938, 1939: 43; Ahvenainen 1992b: 405–407; Lummelahti 1992: 27, 117; Ahvenainen 1972: 158–159, 245. Kymin Osakeyhtiön paperipuun tarve kaksinkertaistui jo 1920-luvulla. Yhtiö käytti vuonna 1920 paperipuuta 357 800 m^3 , mistä käytetty puumäärä kasvoi 1920-luvun loppuun mennessä 667 500 m^3 paperipuuta. Paperipuun tarve kaksinkertaistui jälleen 1930-luvulla ja oli 1,3 miljoonaa k-m^3 vuonna 1937. Luvut tarkoittavat puolipuhuaaksi kuorittua paperipuuta.

latvoista valmistettuna mäntypinotavarana ja sahauskassa syntyneenä sahausjätteenä. Sahausjätettä syntyi runsaasti, sillä vuonna 1920 sahauksen sivutuotteiden ja jätetuun osuus oli noin 50 % sahalle tuotujen tukkien tilavuudesta. Vuosina 1927–1939 sahausjätteen osuus sulfaattiteollisuuden käyttämästä puuraaka-aineesta oli keskimäärin 43 %. Osuus oli suurimmillaan vuonna 1934 (59 %) ja pieneni 1930-luvun lopulla, jolloin se oli hieman yli 30 %. Sahausjätteen suhteellinen osuus käytetystä raaka-aineesta pienentyi, vaikka teollisuuden käyttämän jätetuun määrä kasvoi. Sulfaattiteollisuus käytti 1925–1933 keskimäärin 450 000 k-m³ jätetuuta, mistä jätetuun määrä kasvoi 1930-luvun lopulla 730 000 k-m³. Sahausjätteen käyttö vaihteli yhtiöittäin. 1930-luvun puolivälissä Enso-Gutzeitin Kaukopään ja Enson tehtaiden saama sahausjäte vastasi noin 260 000 pm³ mäntypaperipuuta, mikä oli noin neljännes tehtaiden mäntypaperipuutarpeesta. Sulfititeollisuudessa jätetuun osuus käytetystä raaka-aineesta oli huomattavasti alhaisempi, noin 2 %.²³⁶

Pyöreän puutavaran vienti

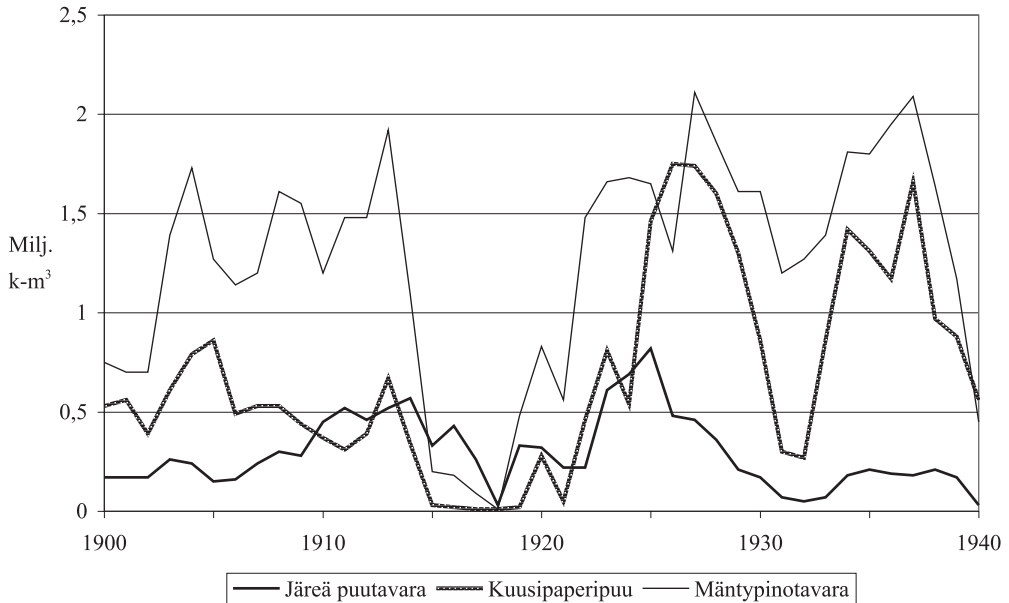
Raakapuun vienti oli kotimaisen metsäteollisuuden näkökulmasta kilpailija, joka vaikeutti puukauppaa ja korotti kantohintaa. Raakapuuta vietiin maailmansotien välisenä aikana keskimäärin lähes 20 % teollisuuden käyttämän raakapuun määrästä. (Kuvio 4.5.). Teollisuuden kannalta ongelmallista oli se, että vienti kohdistui lähinnä pieneen havupuuhun. Järeän puutavaran vienti oli vähäistä eikä se merkittävästi vaikuttanut yksityismetsänomistajien ja teollisuuden väliseen kauppaan. Järeää puutavaraa vietiin enimmillään 0,82 miljoonaa k-m³ (1925), mikä oli vain 7 % teollisuuden käyttämän järeän puutavaran määrästä. 1930-luvulla järeän puutavaran vienti oli keskimäärin alle 2 % metsäteollisuuden käyttämän järeän puun määrästä. Itä-Suomen puukauppaan järeän puun vienti vaikutti vähän, sillä suurin osa ulkomaille myydyistä tukeista hakattiin Pohjois-Suomesta.²³⁷

Kuusipaperipuun ja mäntypinotavaran viejien ostotoiminta sen sijaan keskittyi Etelä-Pohjanmaalle ja Itä-Suomeen. Vuosina 1919–1931 mäntypinotavaran kokonaisviennistä 35 % vietiin Etelä-Pohjanmaan rannikolta ja 44 % Itä-Suomen rannikolta. Kuusipaperipuun viennistä Etelä-Pohjanmaan osuus oli 29 % ja Itä-Suomen rannikon 28 %. Enimmillään jopa yli puolet Suomesta 1920-luvun puolivälissä viedystä kuusipaperipuusta lähti Itä-Suomen satamien kautta. Paikallisesti viennin vaikutus alueen puukauppaan saattoi olla tätä suurempi. Vuosina 1934–1937 Pohjanmaan rannikkoalueen kunnissa hakatusta puusta yli 50 % myytiin vientiin. Itäisen Suomenlahden rannikolla viennin osuus oli vähäisempi, keskimäärin rannikon kunnissa hakatusta puusta 30 % myytiin vientiin. Muualla Itä-Suomessa viennin osuus jäi alle 10 % kuntien alueilla hakatusta kuusipaperipuun määrästä. Itä-Suomessa vientiä vähensi alueella toimiva metsäteollisuus, joka pystyi kilpailemaan viejien kanssa puun ostossa.²³⁸

²³⁶ Komiteanmietintö 16/1933: 106–108. Pienpuun käyttöä selvittänyt komitea esitti vuonna 1933 mäntypuun käytön lisäämistä mm. sulfaattitehtaita perustamalla; Myllyntaus, Michelsen & Herranen 1986: 73–76; Kunnas 1973: 114–115; Johanson 1959: 98; Osara, Pöntynen & Erkkilä 1948: 146–148; Lindroos 1936: 204; Pöntynen 1936a: 186–189; Levón 1931: 35, 55–56; Pöntynen 1931: 55, 61–62.

²³⁷ Kunnas 1973: 110–115. Halkojen käyttöä ja vientiä ei otettu laskelmassa huomioon; Pöntynen 1932: 25–26. Esimerkiksi vuonna 1927 ulkomaille myydyistä tukeista 98 % oli hakattu Pohjois-Suomesta.

²³⁸ Hartikainen 1940: 14–17; Pöntynen 1932: 36–37, 44. Pöntynen tutkimuksessa Itä-Suomen rannikko tarcoitti Kotkan, Haminan, Viipurin, Koiviston ja Uuraan tullikamaripiirejä.

Kuvio 4.5. Järeän puutavaran, kuusipaperipuun ja mäntypinotavaran vienti vuosina 1900–1940. (miljoonaa k-m³).

Lähde: Kunnas, Heikki J. Metsätaloustuotanto Suomessa 1860–1965. 1973: 112–113.

Pienen havupuun, erityisesti kuusipaperipuun viennin nopea kasvu 1920-luvun alussa huolestutti metsäteollisuutta. Metsäteollisuus oli jo vuosisadan alussa kiinnittänyt huomiota samaan asiaan ja esittänyt pienen puutavaran vientiä rajoitettavaksi mm. vientitul- leja korottamalla. Kuusipaperipuuta vietiin 1920-luvulla ennätysellisen paljon. Vienti kaksinkertaistui vuodesta 1923 (0,81 miljoonaa k-m³) vuoteen 1926 mennessä (1,75 miljoonaa k-m³). Kuusipaperipuun vientimäärä oli Kunnaksen mukaan vuosina 1925–1927 noin 63 % kotimaassa käytetystä kuusipaperipuusta. Metsäteollisuus paheksui sitä, että yksityismetsänomistajien lisäksi myös metsähallitus myi pientä havupuuta ulkomaille vuodesta 1922 alkaen. Vuonna 1927 perustetun Kuusipaperipuuyhtymän asiamiehen velvollisuus oli seurata erityisesti metsähallinnon kuusipaperipuun vientiä.²³⁹

Vuonna 1932 kuusipaperipuuta vietiin noin 0,27 miljoonaa k-m³, mikä oli 16 % vuoden 1927 vientimäärästä. Itä-Suomessa viennin supistuminen laman aikana vaikutti keskimääräistä voimakkaammin. Itä-Suomen satamien kautta myytiin vuonna 1926 kuusipaperipuuta ulkomaille noin 0,87 miljoonaa k-m³. Vuonna 1932 vienti oli vain 30 000 k-m³, mikä oli vajaat 4 % vuoden 1926 vientimäärästä. Lama siis vähensi oleellisesti pienen havupuun vientiä, mutta ei merkittävästi vaikuttanut teollisuuden käyttämään pienen havupuun määrään. Yksityismetsänomistajista poiketen metsähallitus lisäsi vientiin myydyn

²³⁹ Sopimus 1927, Sopimukset 1927–1936, P.P.Y.; Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton toiminta 1925 ja 1926, Metsäteollisuus ry; Kunnas 1973: 112–113. Kunnaksen mukaan vuosina 1922–1929 vienti oli keskimäärin 46 % teollisuuden kotimaassa käyttämästä kuusipaperipuusta; Pöntysen (1932a: 103) mukaan vastaava osuus oli 1920-luvun puolivälissä enimmillään 40 %; Cajander 1917: 15–16.

puun määrää laman aikana. Metsähallituksen viennissä korostui mäntypinotavaran vienti. Metsähallituksen muista puunmyyjistä poikkeava toiminta oli seurausta laman aikaisista hakkuista, joilla metsähallitus yritti osaltaan helpottaa työttömyyttä.²⁴⁰

Paperipuuta vietiin myös laman jälkeen ulkomaille, enimmillään 1,42 miljoonaa k-m³ vuonna 1934, mikä oli 86 % vuoden 1927 vientimäärästä. Koko Suomen paperipuun vienti 1930-laman jälkeen kohosi noin 78 % (vuosina 1933–1938) lamaa edeltävien vuosien (1925–29) vientimäärästä. Kuusipaperipuun ja mäntypinotavaran vienti ei kuitenkaan Itä-Suomessa laman jälkeen enää palautunut entiselle tasolle. Itä-Suomessa laman jälkeen (1933–1938) vietiin vain 30 % lamaa edeltävien vuosien (1925–1927) vientimäärästä. Vuosina 1935–37 itäisen Suomen tullipiirin kautta kuljetettiin 19 % maasta viedyistä kuusipaperipuusta, kun ennen lamaa näiden tullipiirien osuus koko maan viennistä oli ollut jopa puolet. Puukaupan kannalta merkittävä muutos oli se, että viennin määrä suhteessa kotimaisen teollisuuden käyttämään paperipuun määrään jäi laman jälkeen hieman yli 20 %:iin.²⁴¹ Paperipuun vienti ei siten vaikuttanut metsäteollisuuden puukauppaan enää yhtä merkittävänä kilpailijana kuin ennen lamaa.

Maailmansotien välisenä aikana mäntypinotavaraa (etupäässä kaivospuuta) vietiin enemmän kuin kuusipaperipuuta. Vuonna 1927 mäntypinotavaran vienti oli noin kahdeksankertainen teollisuuden kotimaassa käyttämään mäntypinotavaran määrään (0,26 miljoonaa k-m³) verrattuna. Mäntypinotavaran vienti ei laman aikana alentunut yhtä voimakkaasti kuin kuusipaperipuun. Pienimmillään mäntypinotavaran vienti oli vuonna 1931 noin 57 % (1,2 miljoonaa k-m³) vuoden 1927 vientimäärästä (2,1 miljoonaa k-m³). Vaikka viennin alentuminen olikin kuusipaperipuun vientiä vähäisempää, tilanne oli metsänomistajien kannalta huolestuttava. Mäntypinotavaran kauppa perustui pääosin vientiin ja viennin alentuminen hiljensi mäntypinotavaran kotimaista kauppaa. Myyjien näkökulmasta tilannetta helpotti hieman se, että kotimaisen metsäteollisuuden käyttämä mäntypinotavaran määrä kasvoi laman aikana. Osaltaan tähän vaikutti sulfaattitehtaiden käyttämän sahausjätteen määrän vähentyminen, kun sahojen toiminta laman aikana hiljeni. Laman jälkeen mäntypinotavaran vienti kasvoi nopeasti. Itä-Suomesta mäntypinotavaraa vietiin 1930-luvulla keskimäärin 85 % lamaa edeltävien vuosien vientimäärästä.²⁴²

Metsäteollisuus vaati valtiota rajoittamaan kuusipaperipuun vientiä. Vaatimustaan metsäteollisuus perusteli kuusipuun liikahakkuulla ja kotimaisen metsäteollisuuden toiminnan turvaamisella. Valtioneuvosto asetti 1925 komitean selvittämään paperipuun viennin ”kansantaloudellisesta ja sosiaalista merkitystä”. Komiteanmietinnössä, joka valmistui vasta 1933, ei kuitenkaan esitetty metsäteollisuuden toivomaa kuusipaperipuun viennin rajoittamista. Komitea tyytyi ehdottamaan asian valmistelemista siten, että hallitus saisi tarvittaessa valtuudet paperipuun viennin rajoittamiseen. Komitean kantaan vaikutti merkittävästi lama, joka oli vähentänyt kuusipaperipuun vientiä voimakkaasti. Viennin rajoittamiselle ei 1930-luvun alussa enää ollut perusteita. Tästä huolimatta Suomen

²⁴⁰ Kuusipaperipuuyhtymän toimintakertomukset 1.12.1931–30.11.1932 ja 1.12.1932–30.11.1933, Toimintakertomukset 1927–1936, P.P.Y.; SVT Ulkomaankauppa 1925–1939; Kunnas 1973: 112–115; Laitakari 1960: 283–286; Heikinheimo 1954: 7; Osara, Pöntynen & Erkkilä 1948:141; Pöntynen 1932: 44.

²⁴¹ SVT IA Ulkomaankauppa 1925–1939; Kunnas 1973: 112–115; Hartikainen 1940: 18; Pöntynen 1932: 44.

²⁴² SVT IA Ulkomaankauppa 1925–1939; Kunnas 1973: 112–115; Osara, Pöntynen & Erkkilä 1948: 91, 141; Pöntynen 1932: 90, 101–104.

Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto jatkoi ”julkista propagandaansa paperipuun maastaviennin rajoittamiseksi”.²⁴³

Kuusipaperipuun viennin rajoittaminen nousi uudelleen ajankohtaiseksi vuonna 1936, mutta silloin aloitteentekijänä oli Maataloustuottajain Keskusliitto. MTK esitti Valtioneuvostolle paperipuun viennin säännöstelemistä. Esityksen keskeisin tavoite oli rajoittaa paperipuun vientiä, jotta paperipuun vientihinta ei laskisi liikaa. MTK:n mielestä pienet välittäjät olivat painaneet Suomesta viedyn paperipuun hinnan liian alhaiseksi. MTK perusteli esitystä Euroopan paperipuun viejäm maiden suunnittelemalla yhteistyöllä, jossa noudatettaisiin samankaltaisia periaatteita kuin sahatavaran viennin säätelystä. MTK ehdotti erityisen valtion valvontaorganisaation perustamista, jossa olisi viisi jäsentä. Näistä kolme tulisi MTK:sta ja Svenska Lantbruksproducenternas Förbundista ja kaksi paperipuun viejien muodostamasta yhdistyksestä.²⁴⁴

Valtioneuvosto asetti 14.7.1936 komitean selvittämään paperipuun viennin järjestämistä. Metsätieteellisen tutkimuslaitoksen professori Yrjö Ilvessalon johdolla toimineen kuusipuukomitean mietintö ei koskaan valmistunut, vaan komitea ilmoitti kirjelmässään 1938 jäävänsä odottamaan tarvittavia lisäselvityksiä. Komiteassa ehdittiin hahmotella erityisen lisenssijärjestelmän luomista kuusipaperipuun viennin rajoittamiseksi. Ehdotuksen mukaan kuusipaperipuuta saisi viedä maasta lisenssillä, mikäli kotimainen teollisuus ei ostanut puuta vähintään Ruotsissa noudatetulla kantohinnalla. Ehdotusta ei toteutettu. Eduskunta käsitteli vuonna 1938 kuusipaperipuukomitean jo vuonna 1933 tekemää ehdotusta, jonka mukaan hallitukselle annettaisiin valtuudet tarvittaessa rajoittaa kuusipaperipuun vientiä.²⁴⁵ Näitä valtuuksia eduskunta ei myöntänyt. Tehdyistä aloitteista huolimatta kuusipaperipuun vientiä ei siten säännöstelty maailmansotien välisenä aikana.

4.3 Metsäteollisuuden puunhankinta

Vuosina 1927–1938 markkinoidusta raakapuusta noin 69 % (keskimäärin 17,1 miljoonaa k-m³/vuosi) oli peräisin yksityismetsistä. Lisäksi yksityismetsistä hakattiin kotitarvepuuta noin 12,3 miljoonaa k-m³ vuodessa. Yhtiöiden omistamista metsistä hakattiin keskimäärin 3,3, valtion metsistä 4,0 ja seurakuntien metsistä 0,3 miljoonaa k-m³ puuta vuosittain. Metsäteollisuus sai käyttämänsä raakapuun joko ostamalla kotimaasta ja ulkomailta tai hakkaamalla omia metsiään. Ulkomailta puutavaraa tuotiin Suomeen lähinnä Neuvostoliitosta. Tuodun raakapuun määrä oli vähäinen, eikä se merkittävästi vaikuttanut koti-

²⁴³ Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton vuosikertomus 1930, Metsäteollisuus ry; Komiteamietintö 5/1933: 3, 129–131, 134–1936.

²⁴⁴ Maataloustuottajan Keskusliiton ehdotus Valtioneuvostolle paperipuun viennin säätelemiseksi, 22.4.1936, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton metsäpoliittisen valiokunnan pöytäkirja 21.4.1937, liite, Metsäteollisuus ry; Kuusipaperipuuyhtymän toimintakertomus 1.12.1935–30.11.1936, Toimintakertomukset 1927–1936, P.P.Y.; Maataloustuottajain Keskusliiton vuosikertomus v. 1936, 1937: 47–49.

²⁴⁵ Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton metsäpoliittisen valiokunnan pöytäkirja 21.4.1937, 1 §, Metsäteollisuus ry; Maataloustuottajain Keskusliiton vuosikertomus v. 1938, 1939: 53–55; Lindroos 1993: 15–16; Hartikainen 1940: 7. Ilvessalon johtaman komitean jäseniä olivat Maataloustuottajain Keskusliittoa ja Metsäliittoa edustaneet J. Jännes ja L. Palojärvi sekä metsäteollisuutta edustaneet G. Serlachius ja R. Walden.

maiseen puukauppaan. Alueellisesti tuonti saattoi vaikuttaa puukauppoihin itärajan läheisyydessä. Havutukkien tuonti oli suurimmillaan 1930-luvun alkupuolella, jolloin tuonti muodosti 3–4 % teollisuuden käyttämien havutukkien määrästä.²⁴⁶

Yksityismetsien merkitystä metsäteollisuuden puunhankinnassa osoittaa myös Saaren (1934) arvio, jonka mukaan 1920-luvun lopussa kaikesta markkinapuutavarasta 74 % oli hakattu muista kuin valtion tai yhtiöiden metsistä, lähinnä yksityismetsistä. Metsäteollisuuden omien laskelmien mukaan metsäteollisuuden vuosina 1930–1932 tarvitsemasta järeästä puusta 66 % ja paperipuusta 56 % oli peräisin yksityismetsistä. Metsäteollisuuden laskelmassa yksityismetsien osuutta alensi sen ajoittuminen lama-aikaan, jolloin yksityismetsien osuus metsäteollisuuden puunhankinnasta pieneni ja metsäteollisuuden omien metsien osuus kasvoi. Metsäteollisuuden laskelmien mukaan ennen lamaa vuosina 1927–1929 järeästä puusta 79 % ja paperipuusta 66 % oli saatu yksityismetsistä. Valtion metsistä saatu puutavara muodosti 15–20 % teollisuuden käyttämästä raakapuusta.²⁴⁷ Metsäteollisuuden järeän puun käyttö suhteessa yksityisluontoisten, valtion ja metsäteollisuuden metsien hakkuisiin on esitetty kuviossa 4.6.

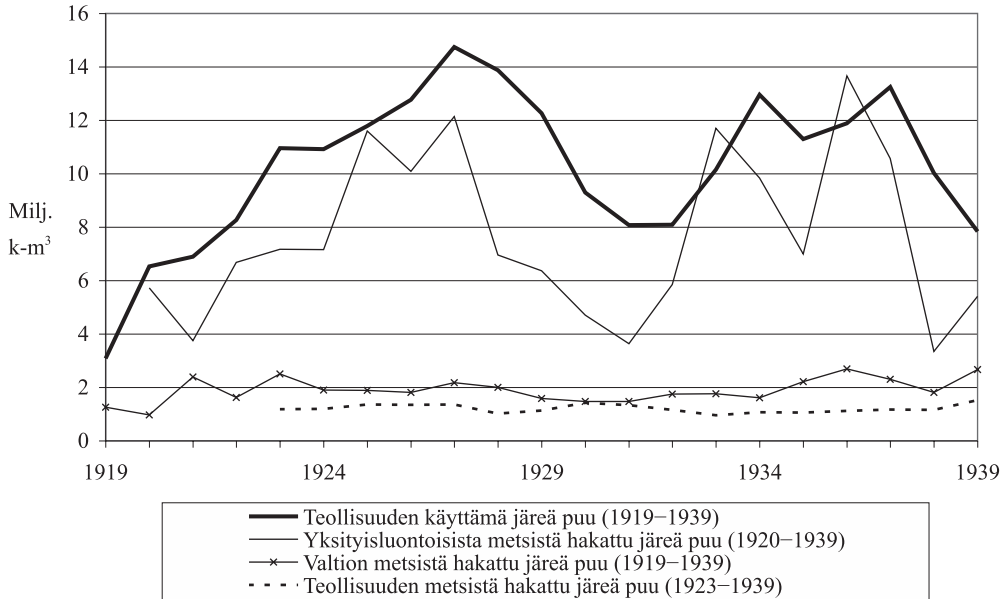
Puun osto yksityismetsistä

Yksityismetsälöiden lukumäärän kasvu ja metsäpinta-alojen pieneneminen asettivat metsäteollisuuden puunostajat uudenlaisten haasteiden eteen. Metsäteollisuuden kasvavan raaka-ainetarpeen tyydyttämiseksi ostajien oli hankittava puuta aiempaa useammassa erissä entistä pienemmistä metsälöistä. Kerralla ostettujen puuerien pientymistä selittää metsälöiden pientymisen lisäksi hankintakauppojen ja kasvatushakkuiden yleistyminen. Sekä hankintakaupoissa että kasvatushakuissa hakkuukertymä oli yleensä pystykauppoja ja päätehakkuita pienempi. Kaukokuljetuksessa auto- ja rautatiekuljetusten yleistyminen mahdollisti pienempien puuerien ostamisen ja kuljettamisen, kun taas uiton kannattava toteuttaminen edellytti laajempaa yksittäisten kauppojen keskittymää.²⁴⁸

²⁴⁶ Etelä-Karjalan Maataloustuottajain Liiton kirje Maataloustuottajain Keskusliitolle 18.7.1934, Liittojen esitykset 1930–1934, MTK; SVT XVIII A Teollisuustilasto, vuodet 1919–39, Taulu 4; Hämynen 1996: 47; Osara, Pöntynen & Erkkilä 1948: 59. Puumäärä tarkoittaa tässä kuoritun, tuoreen puun tilavuutta. Kuntien metsistä luovutettu puu on tässä yhteydessä sijoitettu yksityismetsien yhteyteen.

²⁴⁷ Puunjalostusteollisuuden kuluttaman puuraaka-aineen määrät ja sen raaka-ainekustannukset, Yleinen, kirjeenvaihto, muistiot ym, SMKL. Vuosina 1927–32 metsäteollisuus sai 17 % sahatukista ja 23 % paperipuusta valtion metsistä; Saari 1934: 196. Saaren ilmoittamaan lukuun (74 %) sisältyivät myös seurakuntien, kuntien ja säätiöiden metsät.

²⁴⁸ Vuoksi-Laatokan piirin toimintakertomus 1.11.1931–31.10.1932, Metsänhoitajapiirien toimintakertomukset, EG; Osara 1936b: 87–92.

Kuvio 4.6. Teollisuuden käyttämä järeä puu sekä yksityisluontoisista, valtion ja teollisuuden metsistä hakattu järeä puu vuosina 1919–1939. (miljoonaa k-m³). Huom. Yksityisluontoiset metsät käsittävät yksityismetsien lisäksi mm. yhtiöiden metsät.

Lähde: Teollisuuden käyttämä järeä puu teoksesta Kunnas, Heikki J. Metsätaloustuotanto Suomessa 1860–1965, 1973: 114–115; Yksityisluontoisista metsistä (1920–1939) ja valtion metsistä (1919–1939) hakattu järeä puu teoksesta Suomen taloushistoria 3, 1983: 106. Yksityismetsien hakkausilmoitusten perusteella laadittu tilasto sisältää myös teollisuuden omien metsien hakkuut. Hakkausilmoitusten puumäärät olivat teollisuuden käytettävissä yleensä vuoden tai kahden kuluttua hakkuusta; Teollisuuden metsistä hakattu järeä raakapuu hakkuuvuosittain julkaisusta Lindfors, Jarl. Yksityismetsänhoitajayhdistyksen vuosikirjat 1930–1941.

Metsälöiden pienentyminen nähtiin metsätalouden piirissä yleisesti ongelmallisena. Kerralla hakatun puumäärän pienentymisen lisäksi metsälökoon pienentyminen saattoi vähentää markkinoille tulevaa puumäärää, sillä kotitarvekäyttö muodosti pienissä metsälöissä suhteellisesti suuremman osan puunkäytöstä. Saari (1929) arvioi alle 10 hehtaarin metsälöt kokonaan kotitarvemetsiksi ja sijoitti vasta yli 25 hehtaarin metsälöt myyntimetsien luokkaan. Tämän oletuksen vastaisesti toimivat karjalaiset pienmetsänomistajat, jotka myivät arvokkaampaa puuta ja ostivat halvempaa puuta kotitarvekäyttöön. Puun myyntitiheyden tilakohtainen vaihtelu oli suuri. Pieneltäkin tilalta saatettiin myydä puuta vuosittain, mutta yleisesti puutavaran myyntitiheys kasvoi metsälön pinta-alan kasvaessa.²⁴⁹

Metsänomistajien kasvaneen joukon vastapelaajana puukaupassa oli erilaisia ja erilaisin periaatteiden toimivia ostajia. Itä-Suomessa järeän puun kauppaa hallitsivat Pelt-

²⁴⁹ Virolainen 1943: 55, 59–60; Osara 1935: 353–354, 269–372; Saari 1929: 28. Myyntimetsälöillä Saari tarkoitti metsälöitä, joista kotitarvepuut saadaan myyntihakkuiden sivutuloksena, lähinnä apuharvennus- ja puhdistushakkuissa.

tarin (1935a) mukaan 1930-luvun puolivälissä suurostajat, jotka hakkasivat Etelä-Karjalan, Itä-Karjalan ja Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakuntien alueilla yksityismetsistä myydystä järeestä puutavarasta 54 %. (Taulukko 4.3.). Paperipuusta suurostajat hakkasivat 41 %. Piensahojen osuus yksityismetsien hakkuissa (pystykaupoissa) oli Itä-Suomessa hakkuuvuonna 1933/34 vähäinen, mikä myös saattoi olla seurausta vasta päättyneestä taloudellisesta lamasta tai hankintahakkuiden suuresta merkityksestä piensahojen puunhankinnassa. Välittäjien osuus Itä-Suomen puukaupoista oli suuri, sillä he hakkauttivat keskimäärin 19 % alueella hakatusta järeestä puusta. Paperipuusta välittäjät hakkasivat 5 %. Eino Hartikainen (1940) toteaa vuosina 1934–1937 kolmen itäisen metsänhoitolautakunnan alueella toimineen yhteensä 86 vientipaperipuun ostajaa, joista 53 oli välittäjiä ja 33 itsenäisiä ostajia. Vientipaperipuun ostajat toimivat lähinnä Etelä-Karjalan metsänhoitolautakunnan alueella. Pelttarin (1935a) tutkimuksen perusteella ei voida päätellä, kuka metsänomistajien itse hakkaamat hankintapuut lopulta osti. Kolmen itäisen metsänhoitolautakunnan alueella peräti 54 % paperipuusta saatiin hakkuukaudella 1933/34 hankintahakkuista. Tukkien osalta hankintahakkuiden osuus oli noin 23 %.²⁵⁰

Taulukko 4.3. Yksityismetsien hakkuumäärä hakkuukautena 1933/34. (suomenkieliset metsänhoitolautakunnat, 1000 k-m³ ja % hakkauttajittain).

Järeä havupuu

	Suurostaja		Piensaha		Välittäjä		Tilapäisostaja		Metsänomistaja		Yhteensä	
	1 000 k-m ³	%	1 000 k-m ³	%	1 000 k-m ³	%	1 000 k-m ³	%	1 000 k-m ³	%	1 000 k-m ³	%
E-Karjala	745,9	61,2	41,4	3,4	136,5	11,2	11,0	0,9	284,0	23,3	1 218,8	100,0
I-Karjala	177,2	30,7	34,0	5,9	105,0	18,2	2,9	0,5	258,0	44,7	577,1	100,0
P-Karjala	638,6	58,3	7,7	0,7	312,2	28,5	7,7	0,7	129,3	11,8	1 095,4	100,0
Yhteensä	1 561,7	54,0	83,2	2,9	553,7	19,2	21,5	0,7	671,2	23,2	2 891,3	100,0

Kaikki suomenkieliset metsänhoitolautakunnat

7 187,0	60,0	1 209,8	10,1	946,3	7,9	203,6	1,7	2 431,6	20,3	11 978,3	100,0
---------	------	---------	------	-------	-----	-------	-----	---------	------	----------	-------

Paperipuun

	Suurostaja		Piensaha		Välittäjä		Tilapäisostaja		Metsänomistaja		Yhteensä	
	1 000 k-m ³	%	1 000 k-m ³	%	1 000 k-m ³	%	1 000 k-m ³	%	1 000 k-m ³	%	1 000 k-m ³	%
E-Karjala	151,6	25,3	1,2	0,2	52,1	8,7	0,0	0,0	394,3	65,8	599,2	100,0
I-Karjala	47,5	17,5	0,0	0,0	16,0	5,9	2,4	0,9	205,4	75,7	271,3	100,0
P-Karjala	412,2	66,0	0,0	0,0	1,2	0,2	1,9	0,3	209,2	33,5	624,6	100,0
Yhteensä	611,3	40,9	1,2	0,1	69,4	4,6	4,3	0,3	808,9	54,1	1 495,1	100,0

Kaikki suomenkieliset metsänhoitolautakunnat

2 292,3	48,6	23,6	0,5	212,2	4,5	42,4	0,9	2 146,1	45,5	4 716,6	100,0
---------	------	------	-----	-------	-----	------	-----	---------	------	---------	-------

Lähde: Peltari, P. J. Yksityismetsien hakkuuksista hakkuukautena 1933–34. 1935a: 16, 20.

²⁵⁰ Vuoksi-Laatokan piirin toimintakertomus 1.11.1931–31.10.1932, Metsänhoitajapiirien toimintakertomukset, EG; Peltari 1935a: 19–20. Peltari tarkoitti suurostajilla puutavaran jalostajien lisäksi yhtymiä, jotka ostavat puuta vientiin. Piensahat olivat sahoja, joiden tuotanto oli alle 1000 standarttia vuodessa. Välittäjät myivät ostamansa puun sellaisenaan eteenpäin; Hartikainen 1940: 20–21. Vuosina 1934–37 kolmen itäisen metsänhoitolautakunnan alueen 86 vientipaperipuun ostajasta 73 toimi Etelä-Karjalassa. Koko maassa vientipaperipuun ostajia oli 260–270.

Metsäteollisuuden omien metsien hakkuut

Metsäteollisuusyhtiöt tasoittivat puunhankintaansa hakkaamalla puuta omistamistaan metsistä. Omien metsien osuus teollisuuden käyttämästä raakapuusta vaihteli yrityksen metsäomaisuuden laajuuden ja puuston sekä ajankohdan taloussuhdanteen mukaan. Sahat jakautuivat omien metsien hakkuiden perusteella pääpiirteissään kahteen luokkaan. Ensimmäisen muodostivat sahat, jotka saivat merkittävän osan tukeista omista metsistä ja toisen sahat, jotka toimivat ostotukkien varassa. Omien metsien osuus kaikkien vientisahojen järeän puutavaran hankinnasta oli vuosina 1923–1929 noin 10 %. Laman aikana omien metsien osuus nousi 17 %:iin. Vuoden 1932 jälkeen metsäteollisuuden omien metsien osuus laski takaisin lamaa edeltäneelle tasolle. Mikäli laskelmassa otetaan huomioon vain metsää omistaneet vientisahat, saadaan omien metsien osuudeksi vuosina 1923–29 noin 24 % ja laman aikana jopa yli 40 %. (Taulukko 4.4.). Yksittäisistä yhtiöistä esimerkiksi Enso-Gutzeit sai Kotkan tukeista ennen lamaa noin 40 % omista metsistä ja laman jälkeen vuosina 1933–1938 omien metsien osuus oli noin 30 %. Pahimpina lamavuosina 1930–1932 omien metsien osuus Kotkan tukkien hankinnassa oli jopa 60 %.²⁵¹

Taulukko 4.4. Yhtiöiden omista metsistä hakattujen tukkien osuus vientisahojen kotimaisesta raaka-aineesta vuosina 1923–1932. (%).

	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932
Kaikki vientisahat	10	10	11	10	9	8	9	15	17	..
Metsää omistavat vientisahat	24	27	28	26	18	22	26	41	42	36

Lähde: Lindfors, Jarl. Om huggningarna i bolagsskogarna åren 1923–1932. Teoksessa Yksityismetsänhoitajayhdistyksen vuosikirja VII 1934, sivut 53–70. 1934a: 58–61. Metsää omistavia vientisahoja olivat Enso-Gutzeit, Kymin Osakeyhtiö, Kaukas, Ahlström, Läskelä, W. Rosenlew Oy, Tornator, Hackman, G. A. Serlachius, Äänekoski Aktiebolag, O.Y. Diesen Wood Company A.B., Ab J. W. Enqvist Oy, Aktiebolaget Stockfors, Yhtyneet Paperitehtaat (Walkiakoski), Yhtyneet Paperitehtaat (Jämsänkoski), Nokia Aktiebolag ja Hammarén & Co.

Omien metsien osuuden kasvua havutukkien hankinnassa laman aikana selittää yksityismetsistä tarjotun puumäärän alentuminen ja yhtiöiden metsistä hakatun puumäärän kasvu. Vuosina 1923–1927 yhtiöiden metsistä hakattiin noin 1,1 miljoonaa $k\text{-m}^3$ havutukkeja. Vuosina 1928 ja 1929 teollisuuden omien metsien hakkuut vähenivät, koska havutukin tarve väheni samanaikaisesti, kun vuonna 1927 yksityismetsistä ostetut puut saapuivat sahoille. Vuosina 1930–1932 teollisuus otti keskimäärin 1,2 miljoonaa $k\text{-m}^3$ havutukkeja omista metsistään, koska yksityismetsänomistajat eivät myyneet puuta matalien kantohintojen vuoksi ja aiempina vuosina yksityismetsistä ostetut havutukit oli jo sahat-

²⁵¹ Ahvenainen 1992b: 407; Lummelahti 1992: 25–26, 68, 120. Kotkan tukit olivat Kotkassa sijaitseville Enso-Gutzeitin sahoille ostettuja tukkeja; Lindfors 1934a: 58–61.

tu. Kantohintojen nousun myötä elpynyt yksityismetsien puukauppa näkyy vasta 1933 teollisuuden omien metsien hakkuissa, jolloin havutukkeja hakattiin omista metsistä vain 0,8 miljoonaa k-m^3 .²⁵² (Taulukko 4.5.).

Taulukko 4.5. Yhtiöiden omista metsistä hakattu havutukki, kuusipaperipuu ja mäntypropsi vuosina 1923–1939. (1000 k-m^3).

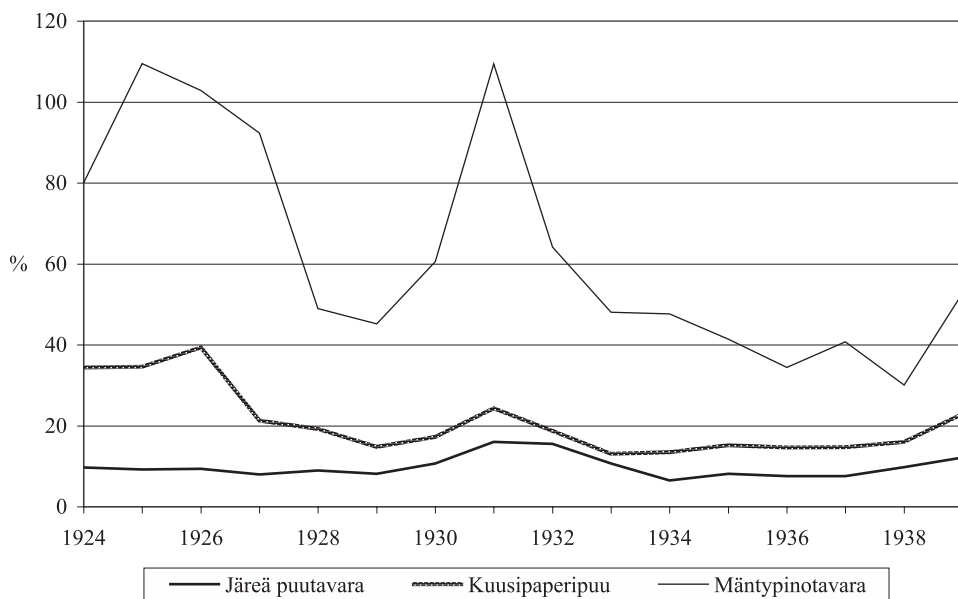
	Havutukit	Kuusipaperipuu	Mäntypropsi
1923	1 060	720	200
1924	1 080	810	230
1925	1 200	1 020	360
1926	1 180	640	240
1927	1 240	640	230
1928	999	496	217
1929	995	647	321
1930	1 291	879	569
1931	1 258	758	417
1932	1 080	566	274
1933	845	665	243
1934	918	830	294
1935	895	878	382
1936	998	986	526
1937	980	939	550
1938	951	1 005	570
1939	1 400	1 186	614

Lähde: Lindfors, Jarl. Om huggningarna i bolagsskogarna åren 1923–1932. Teoksessa Yksityismetsänhoitajayhdistyksen vuosikirja VII 1934, sivut 53–70. 1934a: 57; Lindfors 1930–1933, 1934b, 1935, 1936a, 1937, 1938, 1939a, 1940, 1941. Tietoja Suomen puunjalostusteollisuuden metsätaloudesta vuosina 1929–1939. Teoksessa Yksityismetsänhoitajayhdistyksen vuosikirja III 1930 – XIII–XIV 1940–1941, Taulukko osoittava hakkausmäärän jakautumisen eri puutavaralajeille. Huom. Lindfors käyttää nimitystä mäntypropsi. Tässä tutkimuksessa käytettyjen määritelmien mukaisesti ei kuitenkaan ole kyseessä mäntypropsi vaan mäntypinotavara. Vrt. Lindfors 1936a: 245.

Paperiteollisuutta harjoittaneet metsäteollisuusyritykset omistivat yleisesti metsää. Merkittävän poikkeuksen tästä muodostivat Yhtyneet Paperitehtaat ja Hackman, joiden metsäomaisuus muihin metsäteollisuusyrityksiin verrattuna oli vähäinen. Enso-Gutzeit sai 1930-luvun puolivälissä laajan metsäomaisuutensa vuoksi tarvitsemastaan kuusi- ja mäntypaperipuusta noin 30 % omista metsistä, kun Yhtyneiden Paperitehtaiden paperipuun-tarpeesta 1930-luvun lopulla enimmillään 6 % saatiin omista metsistä. Omien metsien

²⁵² Lindfors 1934a: 59.

merkitys metsäteollisuuden kuusipaperipuun hankinnassa vähentyi maailmansotien välisenä aikana. Vuosina 1923–1925 metsäteollisuus hankki 40 % käyttämästään kuusipaperipuusta omista metsistä. Laman aikana osuus oli hieman yli 20 % ja 1930-luvun lopulla noin 15 %. Kehitys on nähtävissä esimerkiksi Kymin Osakeyhtiön paperipuunhankinnassa. Vuonna 1920 yhtiön käyttämästä hiomo- ja selluloosapuusta noin 88 % oli peräisin omista metsistä. Kuusipaperipuuyhdistyksen laskelmien mukaan Kymin Osakeyhtiö sai vuonna 1932 19 % kuusipaperipuusta omista metsistä ja vuonna 1934 noin 30 %. Ahvenaisen (1972) mukaan omien metsien osuus oli 1930-luvun loppupuolella alle neljännes yhtiön kuusipaperipuun hankinnasta.²⁵³ Kuviossa 4.7. on esitetty arvio teollisuuden käyttämän puuraaka-aineen ja teollisuuden omista metsistä hakatun puumäärän suhteesta.

Kuvio 4.7. Teollisuuden omista metsistä hakattujen puutavarylajien osuus teollisuuden käyttämistä puutavarylajeista vuosina 1924–1939. (%)

Lähde: Kunnas, Heikki J. Metsätaloustuotanto Suomessa 1860–1965. 1973: 114–115; Lindfors, Jarl. Yksityismetsänhoitajayhdistyksen vuosikirjat 1930–1939. Huom. Osuutta laskettaessa hakuumääriä (Lindfors) verrattiin seuraavan vuoden käyttömääriin (Kunnas).

²⁵³ P.P.Y. 22/2 1934, Paperipuiden kulutus, Toimintakertomukset 1927–1936, P.P.Y.; P.P.Y. 15/2 1935, Paperipuiden kulutus, Kuusipaperipuuyhtymää koskevat asiakirjat, SMKL; Nordberg 1980: 296. Vuosina 1932–1934 Yhtyneet Paperitehtaat sai vain muutaman prosentin käyttämästään kuusipaperipuusta omista metsistä; Kunnas 1973: 114–115; Standertskjöld, 1973: 372–373; Ahvenainen 1972: 158, 245–246; Lihtonen 1945: 48–52; Lindroos 1936: 204; Pelttari 1935a: 18; Lindfors 1934a: 61–62; Saari 1931: 51–52; Lindfors 1930–1933, 1934b, 1935, 1936a, 1937, 1938, 1939a, 1940, 1941. Tietoja Suomen puunjalostusteollisuuden metsätaloudesta vuosina 1929–1939. Teoksessa Yksityismetsänhoitajayhdistyksen vuosikirja III 1930–XIII – XIV 1940–1941; Osuudet ovat suuntaa-antavia ja ne laskettiin vertaamalla Jarl Lindforsin ilmoittamia metsäteollisuuden omista metsistä ulosotettuja puumääriä Heikki J. Kunnaksen laskelmiin teollisuuden raakapuun käytöstä. Lindforsin ilmoittamasta puumäärästä osa näkyy teollisuuden raakapuun käyttötilastoissa vasta hakkuuta seuraavan vuotena. Laskelmaa tukevat Kuusipaperipuuyhdistyksen tilastot vuosilta 1932–1934, joiden mukaan P.P.Y:n jäsenten vuonna 1932 käyttämästä kuusipaperipuusta 20 % ja vuosina 1933–1934 15 % oli peräisin metsäteollisuuden omista metsistä.

Metsäteollisuuden omien metsien hakkuumäärien kasvuun laman aikana vaikuttivat useat eri tekijät. Yksityismetsänomistajat kieltäytyivät myymästä puuta yhtiöiden tarjoamilla kantohinnoilla, jotka olivat pudonneet rajusti vuosina 1927–1928 maksetuista hinnoista. Lama-aikana puuta myivät lähinnä vain ne metsänomistajat, joiden oli taloudellisista syistä pakko myydä. Toiseksi metsäteollisuudella saattoi olla vaikeuksia rahoittaa puuraaka-aineen ostoja yksityismetsistä, kun sahatavaran, selluloosan ja paperin ulkomainen kysyntä hiljeni ja myyntihinnat laskivat. Samanaikaisesti tuotannossa käytettiin vielä ennen lamaa kalliilla ostettua puuraaka-ainetta.²⁵⁴

Yksi keskeinen syy metsäteollisuuden omien metsien osuuden kasvuun liittyi puuraaka-aineen korjuu- ja kaukokuljetuskustannuksiin. Teollisuuden omistamat metsät sijaitsivat keskimäärin pitempien kuljetusmatkojen päässä teollisuuslaitoksista kuin samoilla hankinta-alueilla sijaitsevat yksityismetsät. Pula-aikana metsäyöntekijöiden palkat alenivat niin merkittävästi, että yhtiöiden kannatti järjestää hakkuita pitkienkin kuljetusmatkojen päässä sijaitsevissa omissa metsissä.²⁵⁵ Samanaikaisesti kun pula-aika siirsi yksityismetsien nollarajaa lähemmäksi metsäteollisuuslaitoksia, muodostuivat teollisuuslaitoksista kauempaan sijaitsevien metsäteollisuuden omistamien metsien hakkuut aikaisempaa edullisemmiksi. Omien metsien kohdalla yhtiöt asettivat puulle laskennallisen kantohinnan, mitä tärkeämpiä yhtiöiden kannalta olivat korjuun ja kaukokuljetuksen kustannukset.

4.4 Kantohinta Itä-Suomessa

Kantohinnan muodostuminen

Puun kantohinta muodostui monien eri tekijöiden summana. Oulun läänin talousseuran metsänhoitokonsulentti Arvid Borg kiteytti asian vuonna 1904 seuraavasti: Kantohinta muodostui ”puiden laadusta, sahatavaran hinnasta ulkomaan markkinoilla, metsän asemasta, mutta pääasiallisesti kuitenkin paikallisesta kysynnästä.” Puutavaran järeys ja laatu vaikuttivat kantohintaan. Järeä havupuu oli yleensä kalliimpaa kuin läpimitaltaan pienempi havupuu. Tilanne tosin oli poikkeuksellisesti erilainen mm. hakkuuvuonna 1935/36, jolloin kuusipaperipuun kantohinta muodostui alueittain korkeammaksi kuin kuusitukin kantohinta.²⁵⁶ Sahatukkien kantohintaan vaikutti puutavaran laatu, millä tarkoitettiin lähinnä puun suoruutta ja oksattomuutta. Nämä tekijät eivät yhtä oleellisesti vaikuttaneet hiomo- ja selluloosateollisuuden käyttämän pienen havupuun kantohintaan, sillä hiomo- ja selluloosateollisuuden tuotanto ei ollut yhtä herkkä raaka-aineen laadulle. Pienen havupuun kohdalla puun kuorinta-aste oli laatua tärkeämpi kantohintaan vaikuttanut tekijä.

²⁵⁴ Jacob von Julinin kirje 31.1.1929 Forstmästaren V. E. Lagerstedtille, Kaukas Puun osto 1919–47, UPM-Kymmene (Kuusankoski); Suomen Sahanomistajayhdistyksen hallituksen vuosikertomus 1931: 13; Waris 1945: 86–87.

²⁵⁵ Saari 1932: 62–63; Saari 1931: 18, 28–29; Metsäyöntekijöiden palkoista esim. Nordberg 1980: 192–193; Hellén et al 1958:3; Hellén 1954: 6.

²⁵⁶ Viipurin piirin toimintakertomus 1.11.1935–31.10.1936, Metsänhoitajapiirien toimintakertomukset, EG; Borg 1904: 93.

Metsän sijainti suhteessa teollisuuslaitoksiin ja kaukokuljetusväyliin oli ratkaiseva kantohinnan muodostumisessa. Itse asiassa metsän sijainti rajasi osan metsävaroista puukaupan ulkopuolelle, jolloin muodostui metsätaloudessa käytetty käsite nollaraja. Nollaraja voidaan määritellä siten, että nollarajalla kasvavien puiden arvo teollisuuslaitoksen portille kuljetettuna on ostajan näkökulmasta samansuuruinen kuin puun korjuu- ja kaukokuljetuskustannukset. Nollarajalla puulle ei jäänyt lainkaan kantohintaa. Osa Pohjois- ja Itä-Karjalasta jäi nollarajan huonommalle puolelle. Etelä-Karjalan metsänhoitolautakunta saattoi sen sijaan vuonna 1939 tyytyväisenä todeta, että alueella oli kysyntää kaikenlaiselle puutavaralle.²⁵⁷

Laskennallista nollarajaa ei välttämättä noudatettu käytännön puunhankinnassa. Metsäteollisuus saattoi tasoittaa alueittain eri puutavaralajeista maksettuja kantohintoja ja ostaa puuta myös nollarajan takaa. Myös teollisuuslaitoksen läheisyydessä saattoi olla metsälöitä, joista teollisuus ei ostanut puuta. Metsälön puusto saattoi olla ostajan kannalta väärää puulajia, liian harvaa ja huonolaatuista tai maasto korjuun kannalta vaikea. Nollarajan sijainti vaihteli puutavaralajeittain: Sahan läheisyydessä kasvavalla pienellä havupuulla ei välttämättä ollut kantohintaa, mutta hyvälaatuista mäntytkkia oli kannattavaa tuoda kauempaakin. Nollaraja liikkui talouden suhdanteiden mukaan, jolloin puukaupan piirissä aiemmin ollut alue saattoi taloudellisen laman aikana muuttua nollarajan takaiseksi alueeksi.²⁵⁸

Metsien hakkuiden yleisyyttä selvitettiin valtakunnan metsien ensimmäisen arvioinnin (1921–1924) yhteydessä. Arvioinnin mukaan kokonaan tai ainakin suurimmaksi osaksi hakkuilta oli säästynyt Etelä-Suomessa noin puolet metsäalasta. Tähän metsäalaan tosin luettiin hyväkasvuisten metsien lisäksi myös luonnontuhojen tai laiduntamisen vajautuotoisiksi saattamia metsiä. Myyntihakkuista oli Etelä-Suomessa tehty noin kolmanneksessa metsäalasta. Viipurin läänin puukaupan vilkkautta osoittaa se, että sen metsäalasta 40 %:ssa oli tehty myyntihakkuista. (Taulukko 4.6.). Myyntihakkuiden yleisyyttä Karjalan alueella kuvasti myös Osaran (1935) tutkimus, jonka mukaan vuosina 1924–1929 alueen tiloista 76 % oli myynyt puuta. Samana ajanjaksona puuta oli koko Suomen pienmetsälöistä myynyt keskimäärin vain 55 %. Virolaisen (1943) mukaan peräti 86 % Karjalan kannaksen tiloista oli myynyt puuta vuosina 1931–38.²⁵⁹

Alueelliset erot kantohinnoissa olivat suuria. Sahatukin ja kuusipaperipuun kantohinnat pääsääntöisesti alenivat Lounais-Suomesta koilliseen ja etelästä pohjoiseen mentäessä. Pohjois- ja Itä-Karjalassa kantohinnat olivat matalampia kuin muualla eteläisessä Suomessa. Vuosina 1923–1926 Kokemäenjoen alueella sahapuiden kantohinta oli keskimäärin 3,51 mk/j³, kun itärajan tuntumassa Suojärven alueella sahapuusta maksettiin vain 1,35 mk/j³. Kuusipaperipuusta maksettiin Lounais-Suomessa vuosina 1923–1926 noin 40 mk/pm³ ja Itä-Karjalassa alle 20 mk/pm³. Koko maan kantohintoihin verrattuna eteläisen Saimaan vesistöalueella järeän havupuun ja kuusipaperipuun kantohinnat olivat vuosina 1934–1939 keskiarvohintoja korkeampia ja pohjoisen Saimaan ja Pielisen vesistöalueilla kantohinnat keskimääräistä matalampia. Hakkuuvuoden aikana kantohinnat vaihtelivat vesistöalueen si-

²⁵⁷ Etelä-Karjalan metsänhoitolautakunnan toimintakertomus 10-vuotiskaudelta 1929–1938, 1939: 70.

²⁵⁸ Lihtonen 1959: 79–82; Selin 1957b: 79–80.

²⁵⁹ Virolainen 1943: 32. Virolaisen tutkimuksessa oli mukana 141 tilaa; Osara 1935: 67, 279. Osaran tutkimukseen sisältyi 87 karjalaista tilaa ja 492 tilaa koko Suomesta; Heikinheimo 1924: 3–5.

sällä metsäkohtaisten tekijöiden lisäksi kaupan vuotuisen ajankohdan mukaan. Saimaan vesistössä vuosina 1927–1938 kuusipaperipuusta maksettu vuoden ylin kantohinta oli suurimmillaan jopa kolminkertainen samana vuonna maksettuun alimpaan hintaan verrattuna.²⁶⁰

Taulukko 4.6. Hakkuilta säästynyt metsäala sekä kotitarve- ja myyntihakkuin käsitellyt metsäalat vuosina 1922–1924. (%).

	Hakkuilta säästynyt metsäala	Kotitarvehakkuin käsitelty metsäala	Myyntihakkuin käsitelty metsäala	Yhteensä
Viipurin lääni	38	22	40	100
Mikkelin lääni	48	20	32	100
Kuopion lääni	60	13	27	100
Maan eteläpuolisko	52	18	30	100
Maan pohjoispuolisko (Oulun lääni)	81	6	13	100

Lähde: Heikinheimo, Olli. Suomen metsien metsänhoidollinen tila. 1924: 3–5.

Kaupan molemmat osapuolet määrittivät ”oikeaa” kantohintaa omista lähtökohdistaan ja pyrkivät toimillaan vaikuttamaan kantohintatasoon. Metsäteollisuusyrityksissä kantohinnan määrittely aloitettiin tuotteiden (sahatavaran, paperin, hiokkeen tai selluloosan) myyntihinnasta, jonka perusteella määritettiin puuraaka-aineen enimmäishinta tehtaalla. Tehdashintaa, johon sisältyi kantohinnan lisäksi kaukokuljetuksen ja korjuun kustannukset, arvioitiin kauppakirjojen liitteenä olleissa yrityksen sisäiseen käyttöön tarkoitetuissa laskentalomakkeissa. Metsäteollisuusyrityksen käyttämästä kantohintojen laskentaperusteesta oli seurauksena se, että kantohinnat olivat periaatteessa sitä pienemmät mitä kauempana tuotantolaitoksesta puuta ostettiin. Uusien tuotantolaitosten perustaminen ja kaukokuljetusmenetelmien kehittäminen vaikutti kantohintoihin, ja esimerkiksi autokuljetusten yleistymisen korotti vaikeiden uittoväylien varassa olleiden alueiden kantohintoja. Kuusipaperipuun kaukokuljetuksessa rautatiekuljetus muodostui uiton ohella jo 1920-luvun lopussa merkittäväksi kuljetusmuodoksi. Saari (1931) arvioi, että 1930-luvun alussa jopa puolet tehtaille saapuvasta kuusipaperipuusta kuljetettiin ainakin osan matkaa rautateitse.²⁶¹

²⁶⁰ Komiteanmietintö 6/1948: 27; Ahvenainen 1976: liite 3; Selin 1957a: 39, 114.; Pöntynen 1939: 13–14; Harve 1937: 113–120; Saari 1932: 29–30, kartta 3; Saari 1931: 11–12, 26; Suomen paperi- ja puutavaralehti 20/1929: 850–851; Hakkuukaudella 1935/36 sahapuun kantohinta oli Lounais-Suomessa yli 4,10 markkaa/j³ ja Itä-Suomessa sijaitsevassa Tuupovaarassa alle 2,20 mk/j³. Kymijoen suulla kuusipaperipuun kantohinta oli 63 mk/pm³, mutta Pohjois-Karjalan Korpiselässä alle 32 mk/pm³.

²⁶¹ Puunhankintakustannuslaskelmat 1920–1940, Ilomantsin metsänhoitopiiri, EG; Puunhankinnan kokonaiskustannusten laskemiseen käytetty lomake oli mm. seuraavissa kauppakirjalomakkeissa: Hackman Metsäkaupakirja (–/1935), Kymin Osakeyhtiö Metsäkaupan välikirja (–/1925) ja Yhtyneet Paperitehtaat (Simpele) Metsäkaupan välikirja (1928/1935); Keskusmetsäseura Tapion toiminta v. 1938 ja metsänhoitolautakuntien toiminta vv. 1929–1938, 1939: 204; Saari 1931: 68.

Kaukokuljetuksen kehitys vaikutti kantohintoihin. Erityisesti rautatie- ja autokuljetuksen yleistyminen nostivat kantohintoja alueilla, joista puuta oli hankala uittaa. Impilahdella vuonna 1933 puutavara-autoon nojaavat Toivo Jurvanen ja Viljo Louhelainen. Kuva: Museovirasto.

Ostajat pyrkivät vaikuttamaan kantohintaan ajoittamalla ostojaan puukaupan kannalta hiljaisempiin aikoihin tai lopettamalla puutavaran ostot väliaikaisesti. Ostokieltojen lisäksi Itä-Suomen suuret ostajat, kuten Enso-Gutzeit, pystyivät suurten puuvarastojensa ja omien metsiensä avulla vaikuttamaan yksityismetsänomistajille maksettuihin kantohintoihin. Enso-Gutzeit käytti erilaisia kantohintoja eri myyjäryhmille. Lisäksi yhtiöt sopivat esimerkiksi Paperipuuyhdistyksen piirissä alueittain maksettavista enimmäishinnoista.²⁶²

Myyjät määrivät tavoittelemansa kauppahinnan eri tavoin saamiensa hintatietojen perusteella. Kantohintapyyntöihin vaikuttivat paikallisen hintatason lisäksi valtakunnallinen hintakehitys. Vuodesta 1926 alkaen myyjät saattoivat seurata kantohintojen kehittymistä *Tapio*-lehdessä (vuodesta 1933 alkaen *Metsälehti*) ja *Maaseudun Tulevaisuudessa* julkaistuista kantohintatiedoista, jotka koottiin maatalousseurojen ja vuodesta 1929 metsänhoitolautakuntien metsäammattimiehiltä. Näiden kantohintatietojen Keskusmetsäseura Tapio totesi yleensä antavan liian korkean vaikutelman kantohinnoista. Julkisuuteen kerrottiin ”enemmän myyjien kannalta katsottuna edullisia kuin epäedullisia kauppoja.”²⁶³

²⁶² Vuoksi-Laatokan piirin toimintakertomus 1.11.1927–31.10.1928 ja 1.11.1931–31.10.1932, Viipurin piirin toimintakertomukset 1.11.1934–31.10.1935 ja 1.11.1937–31.10.1938. Metsänhoitajapiirien toimintakertomukset, EG; Pappersvedssammanslutningens sammanträde 16.12.1929, Kuusipaperipuuyhtymää koskevat asiakirjat, SMKL.

²⁶³ SKS KRA Metsäkaupat Laamanen Taavetti: 1; Keskusmetsäseura Tapion r.y. toiminta vuonna 1930, 1931: 37 ja vuonna 1932, 1933: 121; Holopainen 1957: 241.

Ajankohtaisen tiedon saamista vaikeutti myyjien tapa pitää kaupan yksityiskohdat omana tietonaan. Puukauppa saattoi antaa naapureille syyn kateuteen, koska myyjän arveltiin saaneen runsaan kauppahinnan. Kaupan epäonnistuessa kateus saattoi helposti muuttua vahingoniloksi. Puukaupasta vaikenemiseen vaikutti sekin, että puun myyntiin turvautuvaa talollista saatettiin pitää vähävaraisena. Myyjän kantohintavaatimukseen vaikutti myyjän taloudellinen tilanne, ja maatalouden huonoina satovuosina metsästä pyrittiin saamaan tuloja alhaisellakin kantohinnalla. Sekä kantohinnan määrittämisessä että myyntiehtojen arvioimisessa myyjä oli viime kädessä omillaan. Yksityismetsätalouden metsäammattilaiset arvioivat metsänomistajien neuvottelutaidot ja puukaupan tunteuksen usein vähäisiksi.²⁶⁴

Metsänomistajan mahdollisuudet vaikuttaa kantohintaan olivat vähäisemmät kuin metsäteollisuuden. Alueen metsänomistajat saattoivat yhteismyyntiä tai puunmyyntiä säätelemällä vaikuttaa maksettavaan kantohintaan. Metsänomistajien yhteistoiminnan todellista vaikutusta kantohintaan on kuitenkin vaikea erottaa taloudellisten suhdanteiden aiheuttamista muutoksista. Käytännössä myyjät saattoivat vaikuttaa kantohintaan myymällä puuta kotimaisen teollisuuden asemesta puutavaran viejille, jolloin kantohinnat kilpailun seurauksena nousivat. Puutavaran vienti vaikutti lähinnä kuusipaperipuun ja mäntypinotavaran kantohintoihin.²⁶⁵ Metsänomistajien kannalta etenkin pienten välittäjien kanssa tehtyihin puukauppoihin tosin liittyi suurempi riski kaupan epäonnistumisesta.

Suuralueittain yksityismetsien puutavaran kantohintoja määrittä valtion puuhuutokaupoissa muodostunut hintataso. Itä-Suomen osalta merkittävä oli Viipurissa syksyisin järjestetty puuhuutokauppa. Metsänomistajat yleisesti odottivat valtion puuhuutokauppojen hintatietoja ennen myyntipäätöksen tekemistä. Metsäteollisuus ei pitänyt suotavana valtion puuhuutokauppojen asettumista kantohintatason lähtökohdaksi, sillä metsäteollisuuden mielestä huutokauppojen hinnat loivat yksityismetsänomistajille liian korkeita odotuksia kantohintatasosta. Metsäteollisuus pyrki keskinäisellä yhteistyöllään alentamaan valtion puuhuutokaupoista ostettujen puiden hintaa.²⁶⁶

Yksityismetsänomistajien kannalta puuhuutokauppojen hintatietojen käyttöarvoa vähensi valtion metsien poikkeavuus yksityismetsistä. Valtion saamaa kantohintaa nostivat yksityismetsiä järeämpi puusto, kerralla myytävien puuerien suurempi koko ja ammattitaitoisempi puukaupan toteutus. Toisaalta kantohintaa pienensi valtion metsien sijoittuminen syrjäseuduille. Valtio sai ainakin vuosina 1923–26 keskimäärin parempia kantohintoja sahapuista kuin alueen yksityismetsänomistajat. Toisin näytti olleen 1930-luvun

²⁶⁴ SKS KRA Metsäkaupat Voutilainen Antti: 45; Turun ja Porin läänin lääninmetsälautakunnan vuosikertomus 1923, MH; Virta 1971: 9; Osara 1935: 304, 335. Osara mukaan Lounais-Suomessa ainakin 1920-luvun lopulla paperipuun myynnin katsottiin kuvastavan talon rappiota; Metsälehti 3/1934: 4.

²⁶⁵ Kiertokirje n:o 3, 27.9.1927, Kuusipaperipuuyhtymää koskevat asiakirjat, SMK. Vuoksi-Laatokan piirin toimintakertomukset 1.11.1927–31.10.1928 ja 1.11.1932–31.10.1933, Viipurin piirin toimintakertomus 1.11.1933–31.10.1934, Metsänhoitajapiirien toimintakertomukset, EG; Hartikainen 1940: 17.

²⁶⁶ Pappersvedssammanslutningens direktionsmöte 24.5.1927 (5 §), Kuusipaperipuuyhtymää koskevat asiakirjat, SMK. Kokouksessa Kuusipaperipuuyhtymän jäsenet jakoivat Metsähallituksen myyntiin tarjotut puuerät keskenään; Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton kiertokirje 15.9.1927, Kiertokirjeet, Metsäteollisuus ry; Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton toiminta 1929, 1930: 8, Metsäteollisuus ry; Kuusipaperipuuyhtymän toimintakertomus 1.12.1928–30.11.1929, Toimintakertomukset 1927–1936, P.P.Y.; Viipurin piirin toimintakertomus 1.11.1933–31.10.1934, Metsänhoitajapiirien toimintakertomukset, EG; Suomen paperi- ja puutavaralehti 24/1930: 1070–1071.

loppupuolella, jollain metsähallitus sai järeästä havupuusta keskimäärin alhaisempia kantohintoja kuin yksityismetsänomistajat. Metsähallituksen saamia kantohintoja tarkasteltaessa on muistettava, että metsähallituksen puukauppaan vaikuttivat myös yleishyödylliset tavoitteet, kuten työllisyyden ylläpitäminen. Metsähallitus oli siten yksityismetsänomistajia alttiimpi myymään puuta myös lama-aikana. Metsähallituksen lamavuonna 1931 luovuttama puumäärä oli 91 % vuoden 1927 luovutusmäärästä. Yksityismetsien kohdalla vastaava osuus oli 34 %.²⁶⁷

Yksityismetsätalouden edustajat kritisoivat valtion puuhuutokauppojen kantohintatietoja siitä, ettei todellisuudessa maksettua hintatasoa julkistettu. Maailmansotien välisenä aikana keskimäärin vain 20–30 % valtion tarjoamista tukeista myytiin huutokaupalla, ja huutokaupalla myytyjen puiden arvo oli alle 10 % metsähallituksen myymien puiden koko arvosta. Huutokaupassa myymättä jääneet puut myytiin huutokaupan jälkeen metsäteollisuuden tekemien uusien tarjousten perusteella. Esimerkiksi syksyllä 1933 huutokaupassa myymättä jääneet puut myytiin myöhemmin 31 % aiempia tarjouksia korkeammilla kantohinnoilla. Puuhuutokaupat antoivat yksityismetsänomistajien edustajien mielestä liian alhaisen kuvan hakkuukauden lähtöhintatasosta.²⁶⁸

Kantohintojen vaihtelu

Kantohinnat myötäilivät taloudellisten suhdanteiden muutoksia: nousukauden aikana kantohinnat nousivat ja laskukauden aikana laskivat. (Kuvio 4.8.)²⁶⁹ Ensimmäisen maailmansodan jälkeen puukauppa käynnistyi hitaasti. Myyjät vaativat metsäteollisuuden mielestä liian korkeita hintoja, joten ostajat tyytyivät hakkaamaan vuoden 1918 levottomuuksien vuoksi kesken jääneitä puukauppoja ja odottamaan myyjien kantohintapyyntöjen muuttumista kohtuullisiksi.²⁷⁰ Puukaupan vilkastuessa sekä järeän että pienen havupuun kantohinnat nousivat aina vuoteen 1928 saakka. Pienen havupuun kantohintojen kehitys oli tasainen, mutta järeän havupuun kantohinnoissa oli laskukaudet vuosina 1921 ja 1925.²⁷¹

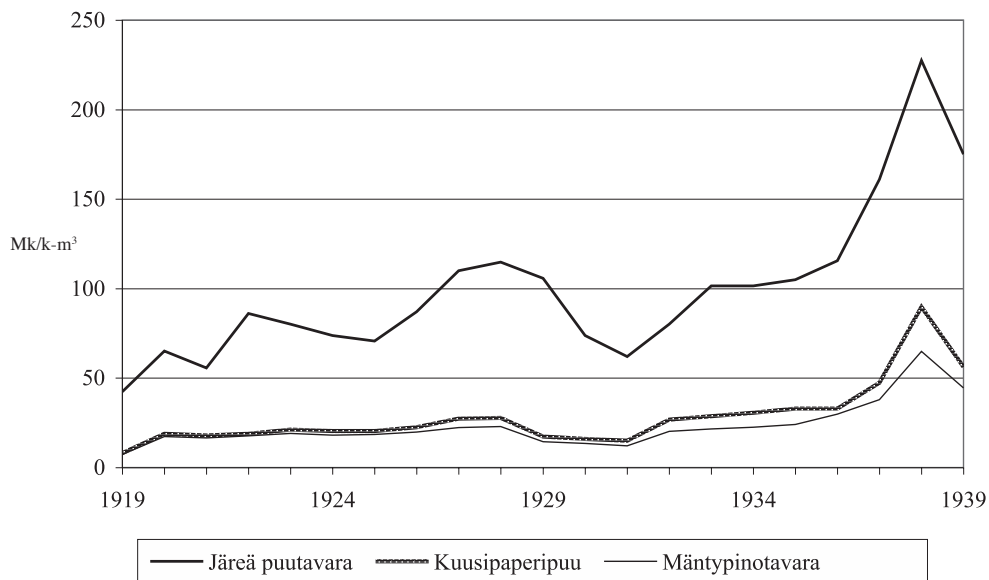
²⁶⁷ Komiteanmietintö 6/1948: 10–11; Suomen taloushistoria 3, 1983: 106; Selin 1957a: 66–68; Heikinheimo 1954: 7; Saari 1932: 45.

²⁶⁸ Pohjois-Savon Maataloustuottajain Liiton kirje Maataloustuottajain Keskusliitolle, 3.12.1932 ja Etelä-Hämeen maataloustuottajain liiton kirje 5.4.1933 Maataloustuottajain Keskusliitolle, Liittojen esitykset 1930–1934, MTK; Komiteanmietintö 6/1948: 14; Laitakari 1960: 254–255; Hertz 1934: 132–133.

²⁶⁹ Tapion taskukirja 1944: 155, 267. Kiintokuutiometreiksi muuttamisessa käytettiin muuntokertoimena kuutiojalkojen yhteydessä lukua 35 ja pinokuutiometrin yhteydessä lukua 0,75. Muuntokertoimista myös teoksessa Metsätutkimuslaitoksen päätös puutavaran mittauksessa käytettävistä muuntoluvuista ja kuutiomistalukoista 1969; Kunnas 1973: 124–127.

²⁷⁰ Keski-Suomen piirin ja Nurmeksen piirin toimintakertomukset 1919, Metsänhoitajapiirien toimintakertomukset, EG.

²⁷¹ Suomen Sahanomistajyhdistyksen hallituksen vuosikertomus 1927: 10–11; Kunnas 1973: 126–127.

Kuvio 4.8. Kansantulolaskelmissa käytetyt kantohinnat (markkaa/k-m³) vuosina 1919–1939. Lähde: Kunnas, Heikki J. Metsätaloustuotanto Suomessa 1860–1965. 1973: 124–127.

Vuonna 1929 alkanut taloudellinen lama oli vaikeaa aikaa yksityismetsänomistajille, sillä laman aikana laskivat sekä kantohinnat että puun myyntimäärät. Puunkorjuuseen lama ei vaikuttanut yhtä nopeasti. Puukaupan hiljentyessä hakkuuvuonna 1929/30 hakkuut jatkuivat metsäteollisuuden edellisinä hakkuuvuosina ostamissa leimikoissa, mikä kasvat- ti metsäteollisuuden raakapuuvarastoja. Kantohinnat laskivat nopeasti ja olivat vuonna 1931 vain puolet huippuvuoden 1928 kantohinnoista. Sahapuiden kantohinta aleni noin 60 % ja paperipuun hinta 50 %. Kantohinnat alenivat voimakkaimmin hankinta-alueiden reuna-alueilla. Itä-Karjalassa jäi syksyllä 1931 paperipuiden kantohinnaksi vain kolmas- osa muutamaa vuotta aiemmin maksetusta hinnasta. Myyjät eivät halunneet myydä metsäteollisuuden tarjoamilla alhaisilla hinnoilla. Puukaupassa korostui pystykauppojen vä- hentyminen ja puumäärältään pienten hankintakauppojen yleistyminen. Monet metsän- omistajat joutuivat laman jatkuessa myymään puuta alhaisista kantohinnoista huolimatta, mikäli alueelta ylipäättään ostettiin puuta.²⁷²

Laman jälkeen kantohinnat nousivat hitaasti vuoden 1932 lopulla, mutta metsänomis- tajat odottivat edelleen kantohintojen nousua ja solmivat mieluiten pieniä hankintakaup-

²⁷² Vuoksi-Laatokan piirin toimintakertomukset 1.11.1929–31.10.1930 ja 1.11.1930–31.10.1931, Ilomant- sin-Korpiselän piirin toimintakertomukset 1.11.1929–31.10.1930 ja 1.11.1930–31.10.1931, Metsänhoi- tajiiriien toimintakertomukset, EG; Koskikallio 1932. Tilanne puutavaramarkkinoilla. Esitelmä Suomen Yleisradiossa 19.1.1932, Yleinen, kirjeenvaihto, muistiot ym, SMKL. MMT Onni Koskikallio oli Maaseu- dun Tulevaisuuden päätoimittaja vuosina 1930–59; Etelä-Karjalan metsänhoitolaatokunnan toimintaker- tomus 10-vuotiskaudelta 1929–1938, 1939: 33.

Laman aikana metsänomistajat joutuivat rahanpuutteessa myymään puuta, vaikka kantohinnat olivat vain murto-osa vuonna 1927 maksetuista hinnoista. Ilomantsissa vuonna 1932 Tornatorin miehet mittaavat yksityismetsästä ostettuja puita. Kuva: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Kansanrunousarkisto.

poja.²⁷³ Varsinaisesti metsäteollisuuden ostokilpailu vaikutti kantohintoihin 1930-luvun puolivälissä. Kesäkuussa 1936 kiiri Etelä-Karjalaan tietoja muualla Suomessa maksetuista ”uskomattoman korkeista hinnoista”, mikä edelleen joudutti puukauppaa myös Itä-Suomessa.²⁷⁴ Enso-Gutzeitin Saimaan piirin vuosikertomuksessa kerrotaan kuumentuneista tukkimarkkinoista vuonna 1936:

Jo kesäkuussa [1936] tuntui käryä ilmassa ja heinäkuun loppupuolella olivat kaikki ostajat täydellä vauhdilla metsäkauppoja päättämässä, sillä kukaan ei tahtonut jäädä ilman, kun myytäviä tukkileimikoita oli vielä kesällä vähänlaisesti. Sahapuiden hinnannoususta oli seurauksena, että melkein jokainen metsänomistaja alkoi leimata ja tarjota myytäväksi tukkipuita ja seurauksena kiihtyvistä tarjonnasta oli, että varsinkin sahatukkien ostokausi jäi verrattain lyhyeksi, sillä jo syyskuun lopussa olivat useimmat ostajat jo kylläisiä. Kun sahapuiden hinnannousu oli siksikin huomattava (n. 33–35 %) edelliseen vuoteen ver-

²⁷³ Puunjalostusteollisuuden kuluttaman puuraaka-aineen määrät ja sen raaka-ainekustannukset, Yleinen, kirjeenvaihto, muistiot ym, SMKL; Vuoksi-Laatokan piirin toimintakertomus 1.11.1931–31.10.1932, Metsänhoitajapiirien toimintakertomukset, EG; Keskusmetsäseura Tapion ja metsänhoitolautakuntien toiminta vuonna 1932, 1933:122–123; Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunnan toimintakertomus 10-vuotiskaudelta 1929–38, 1939: 37–38; Itä-Karjalan metsänhoitolautakunnan toimintakertomus 10-vuotiskaudelta 1929–38, 1939: 38; Etelä-Karjalan metsänhoitolautakunnan toimintakertomus 10-vuotiskaudelta 1929–38, 1939: 33.

²⁷⁴ Lehtisalo 1936. Tukkien ostohinnat 1936, muistio 7.4.1936, Puunhankintaa koskevat muistiot, Metsäosasto, EG; Viipurin piirin toimintakertomus 1.11.1935–31.10.1936, Metsänhoitajapiirien toimintakertomukset, EG; Lindroos 1937: 56.

rattuna oli luonnollista, etteivät metsänomistajat joutaneet kiinnittämään huomiota pinotavaroihin, joiden hinnassa ei vielä kesällä sanottavampaa nousua ollut havaittavissa, elettiin vain tukkipuiden myynnin merkeissä.²⁷⁵

Ostokilpailu levisi myös pienen havupuun kauppaan ja Viipurin alueella hakkuuvuonna 1936–1937 todettiin kuusipaperipuun kantohintojen kaksinkertaistuneen. Ostokilpailu rauhoittui loppuvuodesta 1937 ostajien saatua kiintiöitönsä täyteen ja sopiessa kuusipaperipuun hintojen alentamisesta. Sopimuksista huolimatta kantohinnat nousivat vuosina 1937–1938 ennätyskorkealle. Vuonna 1938 kantohintojen lasku oli jo nähtävissä ja kantohinnat putosivat lähelle vuoden 1936 hintatasoa. Kantohintojen laskun oletettiin yleisesti olevan väli aikaista, eivätkä myyjät olleet halukkaita myymään puuta vuoden 1937 kantohintoja halvemmalla. Myyjien hintaodotuksiin vaikutti myös puutavaranmittauslain hyväksyminen syksyllä 1938, minkä myyjät olettivat nostavan kauppahintaa poistettavan ylimitan verran. Kantohinnat laskivat kuitenkin loppusyksystä 1938 niin rajusti, että mm. Enso-Gutzeitissa määrättiin marraskuussa 1938 ostokielto uusien ostohintojen laskemiseksi. Kantohintojen alentuessa puukauppa hiljeni nopeasti. Enso-Gutzeitin Viipurin piirin paperipuun hankinnassa vuonna 1937 ”kirjallisten kauppojen” lukumäärä oli ollut 676 ja vuonna 1938 vain 134. Hiljentyminen kohdistui myös metsänomistajien omaan yritystoimintaan, sillä Metsänomistajain Metsäkeskus ei ollut syyskuussa 1938 tehnyt vielä yhtään sopimus seuraavalle hakkuukaudelle.²⁷⁶

4.5 Toimintaympäristön kokonaiskuva

Metsäteollisuuden riippuvuus yksityismetsistä saatavasta puusta kasvoi sotien välisenä aikana. Keskeisimmin tähän vaikuttivat metsäteollisuuden raakapuuntarpeen kasvu ja metsäteollisuuden metsäomaisuuden hankkimisen rajoittaminen lainsäädännöllä. Yksityismetsänomistajien lukumäärä kasvoi noudatetun maatalous- ja asutuspolitiikan seurauksena. Yhteiskunnan rauhallista kehittymistä haluttiin tukea kiinnittämällä maaseudun väestöä maanviljelykseen. Metsälö nähtiin maatalojen taloudellisena tukena. Metsäteollisuuden oma metsäomaisuus oli keskittynyt muutaman yhtiön haltuun ja maantieteellisesti erityisesti Itä-Suomeen.

Metsäteollisuuden raakapuun käytölle oli ominaista järeän havupuun käyttömäärien voimakkaat vaihtelut taloudellisten suhdanteiden myötä. Sen sijaan pienen havupuun käyttömäärät kasvoivat tasaisesti maailmansotien välisenä aikana. Yksityismetsänomistajien kannalta oli myönteistä, että metsäteollisuuden puunhankinta ulottui aiempaa laajemmalle alueelle ja osaltaan siirsi nollarajaa kauemmas. Sekä sahoja että selluloosatehtaita ja puuhiomoita omistaneiden yhtiöiden puunhankinnassa korostui pienen havupuun hankintamäärien kasvu suhteessa järeän puutavaran ostoon. Pyöreän puutavaran, lähinnä kuusipaperipuun, vienti muodostui uhaksi metsäteollisuuden puunhankinnalle. Met-

²⁷⁵ Saimaan piirin toimintakertomus 1.11.1935–31.10.1936, Metsänhoitajapiirien toimintakertomukset, EG.

²⁷⁶ Viipurin piirin toimintakertomus 1.11.1936–31.10.1937 ja 1.11.1937–31.10.1938, Metsänhoitajapiirien toimintakertomukset, EG; Metsänomistajain Metsäkeskus Oy, hallintoneuvoston kokous 27.9.1938, ML; Itä-Karjalan metsänhoitolautakunnan toimintakertomus 10-vuotiskaudelta 1929–1938, 1939: 38; Maataloustajain Keskusliiton vuosikertomus v. 1938, 1939: 9; Kunnas 1973: 124–127.

säteollisuus pyrki estämään paperipuun vientiä sekä lainsäädännön kautta että metsäteollisuuden keskinäistä yhteistyötä kehittämällä.

Yksityismetsistä myydyn puun kantohintojen vaihteluun vaikuttivat merkittävästi kansainväliset taloudelliset suhdanteet. Kantohintojen kehityksessä näkyy selvästi 1930-luvun laman vaikutus.

5 Puukaupan säännöt 1919–1939

Puukaupan kirjoitettuihin sääntöjä perehdytään tässä luvussa mm. lainsäädännön, kaupakirjojen ja metsäteollisuuden puunosto-ohjeiden avulla. Kirjoittamattomien sääntöjen kuvaamisessa hyödynnetään lähinnä Metsäkaupat -muistitietoaineistoa. Ennen puukaupan sääntöjen yksityiskohtaista tarkastelua käsitellään kahden keskeisen myyntitavan, pystykaupan ja hankintakaupan, periaatteita ja yleisyyttä. Tämän jälkeen esitellään puukauppaa ohjannutta lainsäädäntöä ja maailmansotien välisenä aikana käytettyjä kaupakirjoja. Puukaupan toteumista ja siinä noudatettuja toimintatapoja tarkastellaan puukaupan vaiheita seuraten. Puukauppa aloitetaan osapuolten kohtaamisesta ja neuvottelusta ja päätetään kauppahinnan maksamiseen.

5.1 Myyntitavat

Pysty- ja hankintakaupat

Pystykaupassa metsänomistaja myi ostajalle kaupan kohteena olevan metsän tai sovitun puuston hakkuuoikeuden. Ostaja sai puuston omistusoikeuden vasta, kun puusto irrotettiin kannosta eli kaadettiin. Pystykaupassa ostaja vastasi puuston hakkuusta ja kuljetuksesta pois metsästä. Hankintakaupassa metsänomistaja myi ostajalle puutavaraa, joka oli valmistettu hankintakaupakirjassa sovittuihin mittoihin. Metsänomistaja sitoutui kaatamaan, valmistamaan ja kuljettamaan puutavaran kaupakirjassa sovittuun varastopaikkaan.

Hankintakaupat olivat yleisiä 1800-luvun alkupuolella. Metsänomistajat myivät hankintakaupoilla tukkeja sahoille, joiden tuotanto ei edellyttänyt suurimittaisia pystykauppoja. Sahojen toiminnan vapautuminen ja höyrysahojen salliminen 1850–60-luvun vaihteessa, puuhiomoiden kehittyminen 1870-luvulta ja selluloosatehtaiden 1880-luvulta alkaen kasvattivat metsäteollisuuden raaka-aineen tarvetta sekä puumäärän että puutavaramäärän suhteen. Puunhankintansa tehostamiseksi suuremmat metsäteollisuusyhtiöt lisäsivät metsäkiinteistöjen ostoja ja pystykauppoja.²⁷⁷

Metsäteollisuuden puunhankinnassa 1800-luvun lopulla korostuivat yksityismetsien pitkäaikaiset pystykaupat, joita kutsuttiin metsänvuokraus- tai arentisopimuksiksi. Näissä sopimuksissa metsänomistaja antoi vuokraajalle useiden vuosien, jopa vuosikymmenten ajan oikeuden käyttää hyväkseen metsäaluetta. Kauppahinta maksettiin vuosittaisena vuokrana, minkä lisäksi osassa kaupoista myyjä sai myös runkokohtaisen korvauksen kaadetuista puista. Metsänvuokrauksen kesto lyhenyi 1900-luvun alkuun mennessä 3–5

---

²⁷⁷ Pystykauppa voitiin tehdä myös siten, että metsänomistaja vastasi puutavaran hakkuusta ostajan ohjeiden mukaisesti, esimerkiksi Laatokan puu O/Y Metsäkontrahti, Puut varastopaikalle ajettuna (–/1935); SKS KRA Metsäkaupat Keronen Eino: 3; Karjalainen 2000: 78–79; Ahvenainen 1992a: 105; Peltonen 1992: 181–184; Soininen 1974: 273–274; Hakala 1956: 48–52. Hakalan mukaan Rosenlewin hankkimasta puumäärästä jopa 40 % saatiin 1880-luvulla hankintakaupoista. Rosenlew siirtyi 1890-luvulla nopeasti lähes yksinomaan pystykauppoihin; Metsätalous 1/1937: 6–8.

vuoteen. Viitteitä metsänvuokrauksesta on havaittavissa vielä muutamissa 1930-luvulla käytössä olleissa pystykauppakirjoissa.²⁷⁸

Pystykauppa oli 1900-luvun alkuvuosikymmeninä yksityismetsien puukaupassa yleinen myyntitapa. Metsäteollisuus arvosti pystykaupoissa puunhankinnan kokonaisuuden hallintaa, jossa puutavaran laatu, hakkuiden ajoitus ja loppumittaukseen tuleva puumäärä oli tiedossa tarkemmin kuin hankintakaupassa. Pystykauppojen parin vuoden hakkuu-oikeuden varaan oli turvallista rakentaa puunhankinnan kokonaisuutta, kuten Enso-Gutzeitin piirimetsänhoitaja Onni Kuukkanen vuonna 1936 totesi: ”Seuraavalle vuodelle jäävät pystymetsät ovat hyvänä tukena ostoja jatkettaessa, niiden turvin kun uskaltaa ostaa pieniäkin eriä samalla väylälle tarvitsematta pelätä toisten ostajien hämääviä suunnitelmia.”²⁷⁹ Pysty- ja hankintakauppojen osuudet kauppojen lukumäärästä ja myydyn puun määrästä kehittyivät eri tavalla järeän ja pienen havupuun osalta. Pystykaupat säilyivät yleisinä järeän havupuun kaupassa. Hankintakaupat sen sijaan yleistyivät pienen havupuun kaupassa.

Metsäteollisuus sai kaikesta ostamastaan havusahapuusta pystykaupoilla yli 80 % (vuodet 1922–1927 ja hakkuukausi 1933/34). Enso-Gutzeit osti vuosina 1925–1928 Kotkan tukeista pystykaupoilla noin 70 %, mutta 1930-luvun lopulla jo lähes 90 %. Pystykauppojen osuuden kasvu aiheutui hankintakaupoilla ostettujen havutukkien määrän säilymisestä lähes ennallaan ja pystykaupalla ostettujen havutukkien määrän kasvamisesta lähes kolminkertaiseksi. Tarvitsemastaan pienestä havupuusta metsäteollisuus osti 1920-luvun puolivälistä alkaen yli 40 % hankintakaupalla. Hankintakaupat olivat puumäärältään pystykauppoja pienempiä, mikä vuoksi kauppojen lukumäärästä hankintakauppojen osuus oli yli 50 %. Kuusipaperipuun hankinnassa pysty- ja hankintakauppojen osuudet säilyivät samansuuruisina maailmansotien välisenä aikana. Yksittäisen metsäteollisuusyrityksen puunhankinnassa hankintakaupoilla saattoi olla jopa suurempi merkitys. Selkeästi poikkeuksellinen oli lama-aika (1929–1932), jolloin Enso-Gutzeit osti hankintakaupoilla lähes 80 % yksityismetsistä saadusta kuusipaperipuusta. Hankintahakkuiden osuuden kasvu lama-aikana aiheutui osaltaan siitä, että solmittujen pystykauppojen määrä pieneni nopeammin kuin hankintakauppojen määrä. Pula-aikana metsänomistajat tekivät alhaisten kantohintojen vuoksi mieluummin pieniä hankintakauppoja, joista saatiin työtä tilan omalle väelle.²⁸⁰

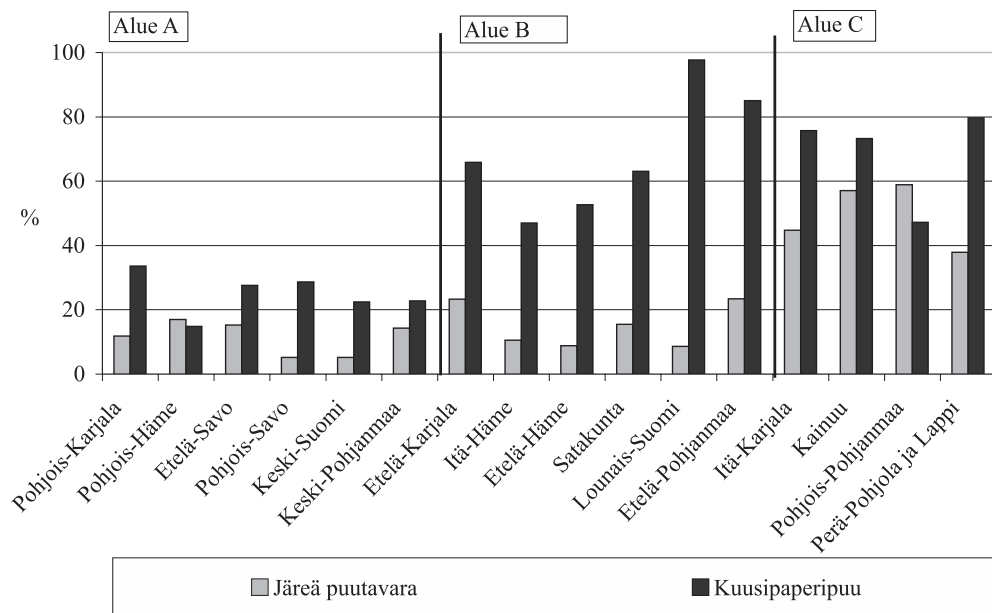
Pysty- ja hankintakauppojen yleisyyden alueittaista vaihtelua kuvaa Pelttarin hakkuukautta 1933/34 koskeva tutkimus. (Kuvio 5.1.). Suomi jakautui hankinta- ja pystykaup-

²⁷⁸ SKS KRA Metsäkaupat Hiltunen Valter: 4; Toiminimi J. Hallenberg Metsänhakuucontrakti (–/1935), Laatokan Puu OY, Heinolan Faneritehdas, Zachariassen & Co Metsäkontrahti (–/1935), Karhula Metsäkontrahti (1934/1935), Iisveden Metsä Oy Metsän vuokrakirja (–/1935), Wiborg Wood Kauppa-Välikirja (–/1935); Komiteanmietintö 4/1900: 72, 82–83, 91; Keisarillinen asetus toisen maalla kasvavan metsän hakkuu-oikeuden kiinnittämisestä, 10.7.1901. Asetus mahdollisti enintään 10 vuoden ajaksi tehtyjen hakkuusopimusten kiinnittämisen, mutta ei kieltänyt solmimasta yli 10 vuoden sopimuksia; Kiviniemi 2004: 37–39; Ahvenainen 1992a: 107; Standertskjöld 1973: 155. Kaukaan vuokrasopimusten hakkuuaika Saimaan vesistöalueella lyheni 1900-luvun alussa 10 vuodesta 3–5 vuoteen; Hakala 1956: 55.

²⁷⁹ Viipurin piirin toimintakertomus 1.11.1935–31.10.1936, Metsänhoitajapiirien toimintakertomukset, EG.

²⁸⁰ Paperipuiden hintakysymys, Cirkulär till styrelsemedlemmarna 26.7.1932, Kiertokirjeet, SMKL; Lumme-lahti 1992: 120, 131; Ennevaara 1963: 51; Pöntynen 1939: 17; Pelttari 1935a: 9, 17, 20; Saari 1932: 84–85. Saaren laskelmat sisältävät metsäteollisuuden puunostot kaikkien metsänomistajaryhmien metsistä, pois lukien metsäteollisuuden omat metsät; Saari 1931: 49; Metsänkäyttöoikeuden rajoitukset yksityistiloilla 1931: 4; Remes 1927: 38–39; Vilskman 1927: 33; Hankintahakkuiden yleisyyttä arvioitaessa on muistettava, että hakkausilmoitusten jättäminen usein laiminlyötiin.

pojen perusteella kolmeen alueeseen. Hankintakauppoja tehtiin vähän alueella, joka ulottui Pohjois-Karjalasta Savon ylitse Keski-Pohjanmaalle (alue A). Toisen alueen muodostivat metsänhoitolautakunnat, joiden alueella kuusipaperipuu myytiin yleisesti hankintakaupalla ja järeä havupuu pystykaupalla. Tämä alue kiersi eteläisen Suomen ulottuen Etelä-Karjalasta Etelä-Pohjanmaalle (alue B). Kolmannen alueen muodostivat Itä- ja Pohjois-Suomen syrjäiset alueet, joissa hankintahakkuut olivat yleisiä sekä kuusipaperipuun että järeän puun kaupoissa (alue C). Itä-Suomi oli myyntitapoihin nähden hajanainen, sillä Itä-Suomen kolme metsänhoitolautakuntaa sijoittuivat kaikki eri alueisiin.²⁸¹

Kuvio 5.1. Hankintahakkuiden osuus yksityismetsien hakkuumäärästä hakkuukautena 1933/34 (suomenkieliset metsänhoitolautakunnat, %). Alue A: hankintahakkuiden osuus alle yksi kolmasosa. Alue B: hankintahakkuiden osuus kuusipaperipuun osalta yli yksi kolmasosa ja järeän havupuun osalta alle yksi kolmasosa. Alue C: hankintahakkuiden osuus yli yksi kolmasosa.

Lähde: Peltari, P. J. Yksityismetsien hakkauksista hakkuukautena 1933–34. 1935a: 9, 20.

Etelä-Karjalassa hankintahakkuiden yleisyyttä selittää metsälöiden pieni koko, ostajien halu ostaa paperipuuta pienistä metsälöistä nimenomaan hankintakauppoina ja alueen hyvät kaukokuljetusmahdollisuudet. Itä-Karjalan metsänhoitolautakunnan alueen hankintahakkuiden yleisyyden yksi selitys on väestön vähävaraisuus, mikä pakotti metsänomistajat vuosittain myymään pieniä puueriä. Osaran (1935) mukaan hankintakauppojen yleisyys oli seurausta myös ”karjalaisten vilkkaasta kaupanteon halusta” sekä alueella toimivien välittäjien suuresta määrästä. Pohjois-Karjalassa suurostajat hallitsivat muista metsänhoitolautakunnista poiketen sekä järeän havupuun että paperipuun hakkuuta, mitä

²⁸¹ Peltari 1935a: 9, 20.

selittänee metsäteollisuuden omien metsien hakkuiden laajuus.²⁸² Alueelliset erot olivat suuria, mikä todettiin myös Enso-Gutzeitin toimintakertomuksissa 1930-luvulla. Toimintakertomusten mukaan Suomenlahden rannikkoalueen metsänomistajien varallisuus vaikeutti puunhankintaa, sillä metsänomistajat eivät halunneet tehdä hankintakauppoja tai tulla töihin yhtiöiden hakkuutyömaille.²⁸³

Valinta hankinta- ja pystykaupan välillä ei aina ollut metsänomistajien päätettävissä. Käytännössä ostajat pystyivät ohjaamaan myyjien valintaa näiden kahden myyntitavan välillä. Metsäteollisuus ei halunnut hankintakauppojen yleistyvän järeän puun kauppoissa, mutta oli taipuvainen käyttämään hankintakauppaa pienen havupuun ostossa. Edes Keskusmetsäseura Tapio ei ainakaan Tapion taskukirjan kauppakirjamalleilla tukenut metsänomistajien hankintahakkuiden yleistymistä tukkikaupassa. Vuosina 1910–1941 painetuissa Tapion taskukirjoissa oli kauppakirjamallit tukkien pystykaupoilla ja pienen puutavaran hankintakaupoille, mutta ei tukkien hankintakaupoille. Metsäteollisuus perusteli tukkien ostamista pystykaupoilla tukeille asetetuilla laatuvaatimuksilla, jotka eivät hankintakaupoissa aina toteutuneet. Pienen havupuun ostamisessa metsäteollisuuden sijaan oli valmis suosimaan hankintakauppaa, sillä määrältään pienien puuerien ostaminen oli hankintakauppana edullisempää. Metsäteollisuuden näkökulmasta hankintakaupan etuja olivat mm. pystykauppaa vähäisemmät korkokulut ja mahdollisuus saada puuta edullisemmin kuin pystykaupassa, mikäli myyjät arvioivat hakkuu- ja vedätykustannukset liian alhaisiksi. Paperipuun osalta puutavaran laatu ja rungon katkaisukohta eivät yhtä merkittävästi vaikuttaneet raaka-aineen laatuun kuin sahateollisuudessa. Paperipuullekin oli toki minimilaatuvaatimukset, minkä vuoksi Enso-Gutzeit joutui 1930-luvulla Etelä-Karjalassa osittain palaamaan mäntypaperipuun osalta hankintakaupoista takaisin pystykauppoihin. Tämä aiheutui alueen metsänomistajien tavasta sijoittaa mäntypaperipuun joukkoon liian runsaasti viejien hylkäämää huonolaatuista kaivospuuta.²⁸⁴

Yksityismetsänomistajien esikuvana hankintahakkuiden yleistymisessä toimi kotimaassa metsähallitus. Metsäteollisuus suhtautui kielteisesti metsähallituksen hankintakauppoihin ja arvosteli metsähallituksen asettamia kauppaehtoja. Tilanne kärjistyi vuonna 1927, kun metsäteollisuus kieltäytyi valtion puuhuutokaupassa ostamasta metsähallituksen puita. Ostolakon syyksi metsäteollisuus ilmoitti metsähallituksen asettamat kohtuuttomat kauppaehdot ja totesi hankintakauppojen ”olevan sekä valtion taloudelle haitaksi että maan puunjalostusteollisuudelle turmiollisen.” Ostolakossa korostui

²⁸² Viipurin piirin toimintakertomukset 1.11.1934–31.10.1935 ja 1.11.1935–31.10.1936, Metsänhoitajapiirien toimintakertomukset, EG. Viipurin metsänhoitajapiiri sai hakkuuvuonna 1934/35 ostamastaan kuusipaperipuusta 2/3 hankintakaupalla; P.M. 14.7.1938, Einari Wuoti, Tiedotus ja propaganda 1933–38, Metsäteollisuus ry; Itä-Karjalan metsänhoitolautakunnan toimintakertomus 10-vuotiskaudelta 1929–1938, 1939: 27, 35–36; Itä-Karjalan väestön taloudellisista oloista ja metsätuloista tarkemmin Hämynen 1993: 346–353; Holopainen 1957: 247. Holopainen viittaa Kyösti Kailan konekirjoitteeseen Hankintojen osuus Suomen varsinaisten yksityismetsälöiden puutavaran myynneistä vuosina 1929–38 (1945). Kailan mukaan vuosina 1929–38 hankintakaupat muodostivat noin 30 % yksityismetsistä luovutetusta puutavarasta; Osara 1935: 298–299; Pelttari 1935a: 16, 19–20.

²⁸³ Viipurin piirin toimintakertomukset 1.11.1933–31.10.1934, 1.11.1935–31.10.1936 ja 1.11.1936–31.10.1937, Metsänhoitajapiirien toimintakertomukset, EG.

²⁸⁴ Viipurin piirin toimintakertomus 1.11.1935–31.10.1936, Metsänhoitajapiirien toimintakertomukset, EG; Saari 1932: 91.

metsäteollisuuden haluttomuus luovuttaa järeän puutavaran valmistus metsähallituksen käsiin.²⁸⁵

Metsähallituksen mielestä hankintahakkuiden kehittyminen pystykauppojen rinnalle oli sallittava, sillä hankintakaupat olivat metsien hoidon kannalta parempi vaihtoehto kuin pystykaupat. Metsäteollisuuden ostolakon perimmäisinä syinä metsähallitus näki pelon ostokilpailun kiristymisestä valtion puuhuutokaupoissa ja yksityismetsänomistajien hankintakauppojen yleistymisen metsähallituksen esimerkin mukaan. Metsäteollisuuden vastustuksesta huolimatta metsähallituksen hankintakaupat yleistyivät. Hankintahakkuiden osuus puiden luovutusmäärästä oli vuonna 1924 noin 19 % ja nousi siitä 1930-luvun lopulla 56 %:iin. Metsähallituksen ohella yksityismetsien hankintahakkuiden yleistymiseen vaikutti todennäköisesti myös ruotsalaisten yksityismetsänomistajien esimerkki. Ruotsissa sahat ostivat vuosina 1911–1920 keskimäärin lähes 40 % käyttämästään sahapuusta hankintakaupoilla.²⁸⁶

Metsäteollisuuden suhtautui varauksellisesti yksityismetsien hankintakauppojen yleistymiseen, sillä osa metsänomistajista ei noudattanut hankintasopimusten ehtoja ja puumääriä. Etenkin toimitettavaksi sovittujen puumäärien vajoaus harmitti metsäteollisuutta. Samaan törmäsi myös Metsänomistajain Metsäkeskus, joka joutui ensimmäisenä toimintavuotenaan 1922 toteamaan vain harvan myyjän toimittaneen luvutun puumäärän kokonaisuudessaan. Metsäkeskuksen hankinnat onnistuivat toisena toimintavuonna jo huomattavasti paremmin ja vain 20 % hankintakauppojen puumäärästä jäi saamatta. Metsäteollisuus arvosteli vielä 1930-luvun alussa metsänomistajien toimintaa hankintakaupoissa.²⁸⁷ Metsäteollisuuden mukaan toimitetun puutavaran määrä ja laatu eivät hankintakaupoissa aina olleet sopimuksen mukaisia. Puumäärän vaihtelu tosin oli osaltaan seurasta myös metsäteollisuuden omasta toiminnasta. Hankintakaupan kauppakirjoissa ei yleensä sovittu tarkkaa puumäärää, vaan hankittava puumäärä ilmoitettiin vaihteluvälinä, toimitettavana vähimmäis- ja enimmäismääränä.

Hankintakaupoissa kaupan kohteena olevan puumäärän ilmoittaminen vähimmäis- ja enimmäismäärinä oli käytännössä usein ainoa vaihtoehto, sillä metsänomistajien tai metsäteollisuuden ostajien oli vaikea arvioida leimaamattomista metsistä kertyvää puumäärää. Kauppakirjassa sovittu vaihteluväli helpotti myyjää hankinnan täyttämässä, mutta aiheutti ostajille ongelmia. Kantohintojen noustessa myyjät mielellään toimittivat puuta vain vähimmäismäärän. Tähän liittyen Kuusipaperipuun Tilastoyhtymä tiedusteli vuonna 1938 jäsenyritystensä kantaa ehtoon, jonka mukaan myyjä olisi velvollinen luovuttamaan kaikki varastopaikalla olevat puut ostajalle kauppakirjan enimmäismäärän mukaisesti. Ainakin Länsi-Suomen Paperipuuyhdistyksen (L.S.P.Y) jäsenyhtiöt katsoivat ehtoon tarpeettomaksi, eivätkä uskoneet myyjien suostuvan kyseiseen ehtoon. Hintatason laskiessa myyjät pyrkivät vastaavasti tekemään puuta sopimuksessa mainitun enimmäismäärän tai jopa enemmän. Vuonna 1938 kantohintojen laskiessa Metsäliitto joutui ilmoittamaan metsänomistajille, että sopimuksen ylittävästä määrästä maksettiin aiemmin so-

²⁸⁵ Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton vuosikertomus 1927, Toimintakertomukset, 1919–1939, Metsäteollisuus ry; Komiteanmietintö 6/1948: 13–14; Laitakari 1960: 249.

²⁸⁶ Komiteanmietintö 6/1948: 14; Laitakari 1960: 269; Hertz 1934:136; Saari 1932: 85.

²⁸⁷ Metsänomistajain Metsäkeskus O.Y:n vuosikertomukset 1922 ja 1923, ML; Paperipuiden hintakysymys, Cirkulär till styrelsemedlemmarna 26.7.1932, Kiertokirjeet, SMK; Suomen Puu 11/1926, 103; Metsätaloudellisia päivänkysymyksiä 1924: 39.

vittua alempi kantohinta. 1930-luvun lopulla esimerkiksi Metsäliitto ja Yhtyneet Paperitehtaat suosittelivat ostajille vaihteluvälin poistamista hankintakauppakirjoista, mikäli se vain oli mahdollista.²⁸⁸

Puunostajien hankintakaupoista saamat huonot kokemukset heijastuivat 1930-luvulla kauppakirjojen ehtoihin. Osa Etelä-Karjalassa toimineista yhtiöistä, mukaan lukien Metsäliitto, varasi itselleen oikeuden puuttua hankintaan, mikäli myyjä ei näyttänyt sitä toteuttavan.²⁸⁹ Yhtyneet Paperitehtaat (Myllykoski) kehotti kesällä 1932 piirityönjohtajiaan lisäämään ehdon käytössä oleviin hankintakauppakirjalomakkeisiin. Lisäksi ostajalle varattiin oikeus merkitä valmistettu puutavara omistukseensa metsässä tai varastossa jo ennen loppumittausta. Ostaja otti puut vastineeksi etukäteen maksetusta kauppahinnasta.²⁹⁰ Tutkituista 1920-luvun kauppakirjalomakkeista kyseisiä ehtoja ei löytynyt. Tämä viittaa metsäteollisuuden haluun varmistaa hankintakauppojen toteutuminen aiempaa tarkemmin, kun hankintakaupoilla ostettu puumäärä kasvoi. Ehdon yleistymiseen vaikutti todennäköisesti myös hankintakauppojen laiminlyönnit 1930-luvun laman aikana. Yhtyneet Paperitehtaat totesi asian vuonna 1933 painatussa Hankintavälikirjassa seuraavasti:

Jos ostaja huomaa, että hankkija viivyttelöi hankintansa toimittamista sikäli, että on ilmeistä, ettei hankinta tule määräajassa toimitetuksi tahi ettei hankkija tekisi kunnollista työtä eikä noudattaisi näitä määräyksiä, saa ostaja heti teettää työn hankkijan kustannuksella sekä korjata virheellisyudet ennen vastaanottoa.²⁹¹

Hankintakauppaan liittyneistä epäkohdista huolimatta metsäteollisuus osti puuta hankintakaupoilla. Osaltaan tähän vaikutti se, että hankintakaupoissa työnantajalle kuuluvat velvollisuudet siirtyivät metsänomistajan vastuulle. Näitä velvollisuuksia asetti mm. vuonna 1928 säädetty laki, jonka mukaan hakkauttajan tuli järjestää hakkuumiehille asuintilat. Metsäteollisuuden ei kannattanut ottaa vastuulleen työmaita, joista kertyvä puumäärä oli pieni ja joiden hakkuumiesten majoituksesta sen tulisi huolehtia. Puu oli edullisempaa ostaa hankintakaupalla, jolloin myyjä vastasi työntekijöiden majoittamisesta. Myös muiden työnantajalle asetettujen velvoitteiden vuoksi metsäteollisuus 1930-luvun puolivälissä käytti hankintahakkuita. Maatalouden järjestöjen ja yksittäisten metsänomistajien haluttiin hankintakauppojen kautta ymmärtävän, millaisista velvoitteista metsäteollisuus joutui työnantajan asemassa vastaamaan. Kauppakirjoissa tämä ilmeni hankintamyynnin

²⁸⁸ Kokouspöytäkirja 8.6.1938, Yhtyneet Paperitehtaat Myllykosken metsäpiiripäälliköiden kokous, Kokousten pöytäkirjat 1938–49, metsäpiirimiehet, UPM-Kymmene (Valkeakoski); K.T.Y. työvaliokunnan kokous, 29.9.1938, Kysely kauppakirjoista 1935, Metsäkauppakirjat, yleistä 1937–1940, SMKL; Pöytäkirja L.S.P.Y:n metsäpäälliköiden neuvottelukokouksesta 4.10.1938, Kuusipaperipuun Tilastoyhtymää koskevat asiakirjat, SMKL: Viipurin piirin toimintakertomus 1.11.1937–31.10.1938, Metsänhoitajapiirien toimintakertomukset, EG; Metsänomistajain Metsäkeskus Oy:n hallintoneuvosto 27.9.1938, ML; Valpas 1937: 7–8; Metsänomistaja 3/1938: 69.

²⁸⁹ J. Hallenberg Sahatukkien hankintasopimus (–/1935), Diesen Wood Hankintavälikirja (–/1935), Viipurin saha osakeyhtiö Sahatukkien hankintasopimus (1932/1935), Wiborg Wood Kuusipaperipuuden hankintasopimus (1931/1935) ja Sahatukkien hankintasopimus (1934/1935), Yhtyneet Paperitehtaat (Simpele) Hankintavälikirja (1933/1935), Metsäliiton kauppakirjalomakkeet 1934–1938.

²⁹⁰ Metsäosaston kirje 22.6.1932 Piirityönjohtajille, Kirjeenvaihto, Yhtyneet Paperitehtaat (Myllykoski), UPM-Kymmene (Valkeakoski); Itä-Karjalan Metsä, Hankintasopimus (15.7.1939), Diesen Wood Hankintavälikirja (–/1935), Yhtyneet Paperitehtaat (Simpele) Hankintavälikirja (1933/1935), Metsäliiton kauppakirjalomakkeet 1934–1938.

²⁹¹ Yhtyneet Paperitehtaat (Simpele) Hankintavälikirja (1933/1935).

velvollisuuksien korostamisena ja ehtoina, joiden mukaan myyjä vastaa mm. hankintahakkuuta tekevien työtapaturmavakuutuksista.²⁹²

Yksityismetsätalouden piirissä hankintakauppoja yleistymistä suosittiin. Hankintakaupat nähtiin yksityismetsätalouden edistyneimpänä myyntitapana, ”metsänvalistuksen puntarina”, joka kuvasti metsänomistajien metsänhoidollisia taitoja ja tietoja. Hankintakauppojen myötä tilanomistajan suhteen metsään toivottiin muuttuvan yhtä läheiseksi kuin hänen suhteensa oli viljeltyyn peltoon. Hankintakaupassa konkretisoitui suomalaiseen talonpoikaan liitetty itsenäisyyden ja osaamisen ihanne. Edelliseen verrattuna ristiriitaisilta näyttivät hakkuukaudesta 1933/34 tehdyn tutkimuksen tulokset, joiden mukaan metsänomistajien tekemissä hakkuissa hävitettiin metsiä suhteellisesti useammin kuin metsäteollisuuden toteuttamissa hakkuissa. Tutkimus ei kuitenkaan vakuuttanut Metsäliiton edustajia, jotka ostivat puuta lähinnä hankintakaupoilla ja korostivat etenkin metsäteollisuuden pystykauppojen aiheuttavan metsänhävitystä.²⁹³

Metsänomistajat itse suhtautuivat pääsääntöisesti myönteisesti hankintakauppoihin, jotka tarjosivat kantohinnan lisäksi mahdollisuuden saada lisätuloja hakkuutyöstä. Oma metsä sijaitisi usein kodin läheisyydessä, jolloin metsänomistajan ei tarvinnut työn vuoksi lähteä talvisin kaukaisiin savotoihin.²⁹⁴ Yksityismetsätalouden edustajat korostivat hankintakaupan etuina sitä, että metsänomistaja pystyi vaikuttamaan hakkuun ja jäävän metsän laatuun. Metsänomistaja hyötyi taloudellisesti, kun hän hankintakaupassa saattoi katkoa tukit, tosin sopimusehtojen asettamissa rajoissa, myyjää suosiviin mittoihin. Käytännössä metsänomistajat halusivat valmistaa mahdollisimman lyhyitä ja läpimitaltaan paksumia tukkeja, mitä metsäteollisuus rajoitti kauppakirjoihin liitetyillä ehdoilla tukkien latvaläpimitoista ja keskipituuksista.

Metsänomistajien kannalta hankintakaupoissa ongelmalliseksi osoittautui hankintahinnan määrittäminen niin, että se todella kattoi puunkorjuun kustannukset. Metsänomistajien oli usein vaikea arvioida hakkuun ja vedättämisen kustannuksia oikeansuuruisiksi. Omalle työlle ei asetettu samaa rahallista arvoa, minkä metsäteollisuus joutui maksamaan palkkaamilleen hakkuumiehille. Myyjät arvioivat oman työpanoksensa hinnan usein liian alhaiseksi. Pöntynen (1939) laskelmien mukaan Itä-Suomessa kuusipaperipuun hankintakaupassa myyjän saama kantohinta jäi hakkuukaudesta 1935/36 ja 1936/37 alhaisemmak-

²⁹² Sisäpoliittisen valiokunnan kokous 10.4.1937, Metsäteollisuus ry; Ahlström Hankintavälikirja Kuusipaperipuu (1934/1935), Ristiniemen Osakeyhtiön Hankintasopimus (-/1935); Laki metsä- ja lauttaustyöväen asumuksista, 27.4.1928.

²⁹³ Protokoll fört vid direktionens för P.P.Y:s möte 14.6.1934, liite III, Kuusipaperipuuuyhtymää koskevat asiakirjat, SMKL. Kuusipaperipuuuyhtymän selvityksessä todettiin, että vuosina 1932–1934 toimeenpannuista rauhoituksesta 10 % oli aiheutunut suurostajien hakkuista ja 60 % metsänomistajien omista hakkuista; Komiteanmietintö 6/1948: 53; Komiteanmietintö 5/1936: 19; Holopainen 1957: 247–248; Pakkanen 1956: 11–12; Metsänomistaja 4/1936: 67–68; Pelttari 1935a: 33–35; Jalava 1932: 50–56. Jalava käsittelee metsänomistajien päätöksentekoa pysty- ja hankintakaupan välillä metsänhoitajien koulutusta varten laaditussa teoksessa *Metsä- ja puutavarakauppaoppi*. Jalavan ajatukset metsänomistajien tekemistä vertailulaskelmista vaikuttavat ihanteellisilta ja niitä voinee pitää enemmänkin tavoitteellisina ohjeina kuin todellisuuden kuvausina; Ohjesääntö metsäliikettä varten 1928a: 62

²⁹⁴ SKS KRA Metsäkaupat Keronen Eino: 3, Kuoppa Mikko: 1.

Apteerauksessa jakomiehet merkitsivät tukkirunkojen katkaisukohdat. Apteerauksessa runko jaettiin sahatavaran valmistusta ajatellen mahdollisimman hyvälaatuisiksi tukeiksi. Kuva: Lusto / Enson kokoelma / Mikko Kolehmainen.

si kuin pystykaupan kantohinta.²⁹⁵ Hankintakustannusten arvioinnin hankaluuden lisäksi myyjien halua tehdä hankintakauppoja vähensi luovutusmittauksiin liittyneet epäkohdat. Hankintakaupan puumäärä mitattiin luovutusmittauksessa, jonka tulokseen vaikuttivat puutavaran laadun ja varastoinnin lisäksi ostajan toiminta mittaustilaisuudessa. Ostajalla oli valta hylätä valmistettua puutavaraa tai vastaanottaa hylkäämäänsä puutavaraa alennettuun hintaan.²⁹⁶ Myyjä tiesi pystykaupoissa lopullisen kauppahinnan suuruuden tarkemmin kuin hankintakaupoissa. Myyjän kannalta pystykauppa oli hankintakauppaan verrattuna helppo myyntitapa, jossa myyjän tarvitsi periaatteessa vain allekirjoittaa kauppakirja ja vastaanottaa kauppahinta.

Summakaupoista tilavuuden laskemiseen

Yksityismetsänomistajien puukaupassa siirryttiin summakaupoista runko- tai tukkikauppoihin ja niistä edelleen tilavuuteen perustuviin kauppoihin. Myyntitavat eivät muuttuneet suoraviivaisesti alkeellisemmasta kehittyneempään tai metsänomistajan kannalta huonommasta parempaan. Myyntitavoissa tapahtui alueittain jopa taantumista. Hankin-

²⁹⁵ Pöntynen 1939: 13–18. Pöntynen oletti laskelmassaan metsänomistajan hankintakustannukset samansuuruisiksi kuin metsäteollisuusyrityksen hankintakustannukset; Osara 1935: 340–346; Pelttari 1927: 29; Suomen Puu 19/1927: 229–230; Helander 1913: 36–63. Helander opasti metsänomistajia laskemaan korjuu- ja uiittokustannukset; Kuronen 1908: 46–52.

²⁹⁶ Paperipuiden hintakysymys, Cirkulär till styrelsemedlemmarna 26.7.1932, Kiertokirjeet, SMKL; Komiteamietintö 5/1936: 20–21.

ta- ja pystykaupoista oli samanaikaisesti eri puolilla maata käytössä lukuisia muunnoksia. Alueelliset ja kauppakohtaiset vaihtelut olivat suuria riippuen myyjän ja ostajan tiedoista ja taidoista. Yksityismetsänomistajien myyntitapojen erilaisuutta kuvastaa se, että Lounais-Suomen asutuskeskusten läheisyydessä tilavuuteen perustuvat puukaupat olivat yleisiä, kun Itä-Suomessa tehtiin samaan aikaan vielä summakauppoja. Itä-Karjalan metsänhoitolautakunnan itä- ja pohjoisosissa summakauppojen mainittiin vielä vuonna 1929 olleen melko yleisiä. Yksityismetsätalouden piirissä summakauppoihin suhtauduttiin kielteisesti ja niitä pidettiin vuonna 1936 julkaistussa puutavaranmittauskomitean mietinnössä yhtenä puukaupan pahimmista epäkohdista.²⁹⁷

Summakaupoissa puustoa ei laskettu tai mitattu, vaan ostaja sai kauppahintaa vastaan ottaa metsäalueelta kaikki haluamansa puut kauppakirjassa ilmoitettujen vuosien aikana. Summakaupat olivat yleensä pystykauppoja, mutta myös pienen puutavaran hankintakauppoja tehtiin summakauppoina. Summakauppaa käyttivät maailmansotien välisenä aikana lähinnä puutavaran välittäjät. Summakauppoihin kohdistunut julkinen paheksunta ja metsänomistajien kasvanut tietoisuus myyntitavan epäedullisuudesta vähensivät summakauppojen käyttöä. Itäsuomalaisia yksityismetsänomistajia kehoitettiin jo 1900-luvun alkuvuosina luopumaan summakaupoista ja siirtymään tukkien osalta runkokauppoihin ja halkojen osalta tilavuuteen (m³ tai syli) perustuvaan kauppaan. Siirtymistä häittäsi se, että osa ostajista kieltäytyi ostamasta tukkeja runkohinnalla tai paperipuuta pinokuutiometreinä. Siirtymistä hidastivat myös metsänomistajat itse. Osa metsänomistajista halusi varoituksista huolimatta solmia summakauppoja. Heitä houkuttelivat ylimääräisinä pidettyjen kustannusten (kuten leimauskustannukset) välttäminen ja taloudellisen voiton mahdollisuus, mikäli ostaja arvioisi puuston määrän todellista suuremmaksi.²⁹⁸

Summakaupat väistyivät runkokauppojen ja puutavaran tilavuuden määrittämiseen perustuvien kauppojen tieltä. Samalla kauppakirjoissa tuli tarpeelliseksi määrittellä, mitkä puut sisältyivät kauppaan. Tämä toteutettiin määrittämällä kauppaan kuuluvien puiden lukumäärä ja usein myös puiden vähimmäismitat. Runkokaupat olivat yleinen myyntitapa vielä 1930-luvulla. Puutavaranmittauskomitea arvioi vuonna 1936 runkokaupan hyväksi myyntitavaksi, mikäli myyjä tiesi kaupan kohteena olleen runkomäärän ennen kaupan tekoa. Tapion taskukirjan pystykauppakirjamalleissa tukkien kauppahinta määritettiin vielä vuonna 1941 runkokohtaisesti.²⁹⁹ Muistitietoaineistossa runkokauppaa arvioitiin myyjän kannalta helpoksi myyntitavaksi, joka ei edellyttänyt perehtymistä puun tilavuuden laskemiseen:

²⁹⁷ Viipurin läänin lääninmetsälautakunnan vuosikertomus 1928, MH; Komiteanmietintö 5/1936: 19; Komiteanmietintö 4/1900: 91, 111; Keskusmetsäseura Tapion toiminta v. 1938 ja metsänhoitolautakuntien toiminta vv. 1929–1938, 1939: 206; Hakala 1956: 48–52; Hertz 1934: 42. Metsähallitus myi tukkeja vuosina 1867–1893 kuutiojalkoina, mutta palasi vuonna 1893 runkokauppoihin; Helander 1930: 172; Metsätaloudellinen aikakauskirja 2/1927: 64; Purhonen 1911: 1–2. Purhonen nimittää summakauppoja lohkokau-poiksi.

²⁹⁸ SKS KRA Metsäkaupat Haikonen Veikko: 13, Huikuri Uuno: 1, Kukkonen August: 7, Kuokkanen Pekka: 1; Komiteanmietintö 5/1936: 12, 18–19; Murole 1962: 251–252; Hakala 1956: 51; Metsätalous 1/1937: 8–9. Lehonkoski (Metsätalous) viittaa kirjoituksessaan Keski-Suomen alueen puukaupoista 1850–1870-luvuilla, että summakaupan olisi itse asiassa kehittänyt myyjä. Lehonkoski mainitsee nimeltä torppari Vilppu Taipaleen, joka osti metsän summakaupalla ja myi puut samana päivänä vielä edelleen Muuramen sahalle; Pelttari 1927: 26–27; Remes 1927: 37.

²⁹⁹ SKS KRA Metsäkaupat Haikonen Veikko: 12, Hiltunen Valter: 5, Ounasjoki Kaarlo: 10; Komiteanmietintö 5/1936: 19–22; Tapion taskukirja 1941: 38; Wuoti 1937: 124; Purhonen 1911: 3. Purhonen nimittää runkokauppoja kantokauppoiksi.

Ennen runkolukuun perustuvat kaupat olivat yleisempiä kuin nykyisin. Vähemmänkin laskutaidon omaava myyjä sai helposti runkoluvusta luovutuksessa selvän, kuin vaikeasti laskettavista kuutiojaloista. Ostajalla ei ollut mahdollisuutta ainakaan suuresti pettää myyjää, mitä etua kuutiojalkakauppa ei suonut, varsinkin jos mittaus oli yksistään ostajan armoilla, kuten se oli useinkin ennen 1930 lukua.³⁰⁰

Runkokaupoissa sovittiin kauppaan kuuluvat puut yleensä määrämitalalla, joka rajasi kaupan ulkopuolelle sovittua läpimittaa pienemmät puut. Yleisesti kauppaan sisältyivät rungot, joiden läpimitta 18 englannin jalan korkeudelta oli vähintään 7 englannin tuumaa. Määrämittaan perustuvassa kaupassa ostaja sai ottaa kaikki tai sovittu enimmäismäärän mitan täyttäviä tukkipuita. Määrämitta oli soveltuva myyntitapa aikana, jolloin pieniläpimittaisen puutavaran kysyntä oli vähäistä. Määrämittaan perustuvan kaupan todettiin vielä vuonna 1930 olevan yleinen Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunnan alueella. Metsänomistajalle myyntitapa takasi, että metsään jäi hakkuun jälkeen pienempää puuta vielä kasvamaan.³⁰¹

Kauppaan sisältyviä puita ei yleensä merkitty ennen kauppakirjan allekirjoittamista, vaan ne valittiin (leimattiin) kaupan solmimisen jälkeen. Metsäteollisuuden omaan käyttöön laadittiin kauppakirjan liitteeksi arviolaskelma saatavasta puumäärästä ja hankintakustannuksista, joka lähti kauppakirjan mukana ostajan esimiehelle.³⁰² Hankintakaupoissa ostaja ei välttämättä pitänyt puuston tarkkaa arvioimista tarpeellisena, sillä ostajalle riitti silmämääräinen arvio metsästä saatavasta puumäärästä. Myyjä oli joka tapauksessa velvollinen hankkimaan sovittu puumäärän tai maksamaan korvauksen hankinnasta puuttuvasta puumäärästä.

Pienen havupuun osalta puumäärä ilmoitettiin hankintakauppakirjoissa pinokuutiometreinä (pm^3), mihin myös kauppahinta perustui. Tukkien määrä ja kauppahinta ilmoitettiin usein eri mittayksiköillä. Tukkimäärä ilmoitettiin joko kappalemääränä tai kappalemääränä ja kuutiojalkoina (j^3). Pelkän kuutiojalkamäärän ilmoittaminen oli harvinaista. Tukkien kauppahinta sen sijaan määräytyi 1930-luvulla yleisesti kuutiojalkamäärän mukaan. Vielä 1930-luvun puolivälissä tämä tukkien kappalemäärän ja kuutiojalkojen välisen suhteen ymmärtäminen oli hankintakaupoissa ”useimmille isännille ylivoimainen tehtävä.”³⁰³ Muistitiedossa kuvataan, miten metsänhoitoyhdistykset auttoivat metsänomistajia kuutiojalkojen laskemisessa:

Mittayksikkönä olivat jo kuutiometrit (m^3) ja kuutiojalat. Tutustuttaakseen metsänomistajia näiden mittojen käyttöön, järjesti metsäneuvoja Auvinen sellaiset kurssit, joilla opasti, miten lasketaan puunrunko kuutiojaloksi. Tätä varten oli olemassa jo ”Tapion” painattamia kuutiojalkatalukoita, joista näki kuin-

³⁰⁰ SKS KRA Metsäkaupat Keronen Eino: 3.

³⁰¹ SKS KRA Metsäkaupat Haikonen Veikko: 13, Kuokkanen Pekka: 1, Matilainen Arvid: 7; Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunnan kirje 8.7.1930 Keskusmetsäseura Tapiolle, Metsänmyyntiä koskevat asiakirjat 1930–1937, Kml Tapio; Komiteanmietintö 5/1936: 13; Heikinheimo 1924: 6. Määrämittahakkuut olivat usein harsintahakkuita, joissa hakattiin metsän suurin puusto. Heikinheimon mukaan harsintaa oli valtakunnan ensimmäinen arvioinnin mukaan (1921–1924) käytetty noin 60 % sekä Kuopion että Viipurin läänin hakkuissa.

³⁰² Komiteanmietintö 5/1936: 40.

³⁰³ SKS KRA Metsäkaupat Hämäläinen Eemil: 16, Keronen Eino: 3, Korhonen Erik: 1, Kosonen Eero: 5; Osara 1935: 344; Vuonna 1935 käytössä olleista 16 eri metsäteollisuusyhtiön hankintakauppakirjoista tukkimäärä ilmoitettiin kappaleina kuudessa, kuutiojalkoina yhdessä sekä kappaleina että kuutiojalkoina yhdeksässä kauppakirjalomakkeessa.

ka monta kuutiojalkaa tukissa, jonka mitat tiedettiin. Tukin pituus oli jalkoina, mutta paksuus tuumissa. Vaikka olikin valmis taulukko, niin sittenkin oli tarpeellista neuvoa, miten taulukkoa käytetään, sillä ei se niin helposti isäntien päähän mennyt, se mittojen muuttaminen kuutiojaloiksi. Kuutiometrin käyttöön oli jo totuttu vuosien mittaan, että se ei tuottanut mitään vaikeuksia.³⁰⁴

Metsänomistajien yhteismyynnit

Yksityismetsätalouden organisaatiot kannustivat yksityismetsänomistajia yhteismyynneihin jo 1900-luvun alkuvuosina. Yhteismyynnissä metsänomistajat myivät puunsa samanaikaisesti, jolloin metsänomistajien oli mahdollista saada korkeampi kauppahinta ja vaikuttaa myös kauppaehtoihin. Yhtenäisen metsänomistajajoukon neuvotteluasema oli vahvempi kuin yksittäisen, pienen puuerän myyjän. Yhteismyynneissä suositeltavia kauppakirjamalleja julkaistiin mm. Tapion taskukirjoissa 1920-luvulla. Maataloustuottajain Keskusliitto tuki yhteismyynntien järjestämistä aktiivisesti etenkin 1930-luvulla. Yhteismyynntejä järjestivät myös metsänhoitoyhdistykset ja Maataloustuottajain Keskusliiton paikallisyhdistykset, joiden lisäksi metsänhoitolautakunnat antoivat neuvoja yhteismyynntien toteuttamisessa.³⁰⁵

Puunjalostusteollisuus suhtautui yhteismyynneihin epäilevästi. Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto kehotti vuonna 1927 jäseniään kiinnittämään ”vakavaa huomiota tällaisiin pyrkimyksiin metsänomistajain keskuudessa”. Käytännössä tämä ilmeni siten, että metsäteollisuus ei periaatteessa maksanut yhteismyynneissä tarjottuista suuremmista puueristä yhtään korkeampaa hintaa kuin pienistä yksittäiskaupoista. Metsäteollisuusyritykset suhtautuivat varauksellisesti metsänhoitoyhdistysten kautta myytyihin puueriin ja jopa kieltäytyivät ostamasta tarjottua puuta, kuten Etelä-Karjalan Maataloustuottajain liitto ilmoitti tapahtuneen syksyllä 1933 Räisälän kunnassa. Metsäteollisuuden kanta metsänhoitoyhdistyksiin lientyi 1930-luvun lopulla, ja teollisuus oli taipuvainen ostamaan metsänhoitoyhdistysten välittämää puutavaraa, mutta ei edelleenkaan maksamaan siitä yksittäisiä kauppvoja korkeampaa hintaa.³⁰⁶ Metsänhoitoyhdistysten järjestämässä yhteismyynneissä myytiin koko maassa vuosina 1932–1936 noin 2,3 miljoonaa järeää runkoa, mikä oli vain 2 % kaikista metsänhoitolautakuntien tietoon tulleista hakkuista. Itä-Suomessa yhteismyynnit eivät olleet yleisiä. Koko maassa yhteismyynneissä myydystä järeästä puutavarasta 5 % ja pienpuusta 14 % myytiin kolmen itäisen metsänhoitolautakunnan alueella. Yhteismyynntien vähäisyyteen vaikutti Itä-Karjalan ja Pohjois-Karjalan metsänhoito-

³⁰⁴ SKS KRA Metsäkaupat Leskinen Juho: 77.

³⁰⁵ Maataloustuottajain Keskusliiton kirje 6.7.1931 piiriliitoille, Monistukset, MTK; Pöytäkirja Lounais-Suomen metsänhoitolautakunta ja Varsinais-Suomen metsänhoitoyhdistysten neuvottelukokous, 23.3.1931, Historiikki Lähdeaineistoa I, ML; Metsänhoitaja N.A. Suhosen kirje 31.8.1937 Keskusmetsäseura Tapiolle, Metsänmyyntiä koskevat asiakirjat 1930–1937, Kml Tapio; Pohls 1999: 588–589; Holopainen 1957: 246; Purhonen 1910: 82–91; Tapion taskukirja 1910: 14–17, 1919: 26–29, 1926: 51–52.

³⁰⁶ Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton toiminta 1927, 1928: 28–29, Metsäteollisuus ry; Etelä-Karjalan Maataloustuottajain Liiton kirje 18.7.1934 Maataloustuottajain Keskusliitolle, Liittojen esitykset 1930–1934, MTK; Muistio 29.12.1936 Suhtautuminen metsänhoitoyhdistyksiin, kirjoittanut Einari Wuoti, Kirjeenvaihto, UPM-Kymmene (Valkeakoski); Kuusipaperipuu yhdistyksen työvaliokunnan kokoukset 12.2.1937 ja 10.3.1937, Kuusipaperipuu yhdistystä koskevat asiakirjat, SMKLL.

lautakunnissa osaltaan se, että alueella oli tuolloin vain muutamia toimivia metsänhoitoyhdistyksiä.³⁰⁷

Metsänhoitoyhdistysten lisäksi metsänhoitolautakunnat toimivat aktiivisesti yhteismyyntien edistämiseksi, mutta niiden oikeudesta osallistua yhteismyyntien järjestämiseen oli erilaisia tulkintoja. Valtioneuvoston päätöksen (13.9.1928) mukaan metsänhoitolautakuntien tuli antaa metsänomistajille ammattiapua, neuvoja ja ohjausta myös puukaupassa sekä järjestää metsätaloudellista yhteistoimintaa. Samaisessa valtioneuvoston päätöksessä Keskusmetsäseura Tapion tehtäviksi todettiin puutavarakaupan seuraaminen ja sitä koskevien tietojen välittäminen metsänhoitolautakunnille. Keskusmetsäseuran tuli lisäksi ”ohjata metsänhoitolautakuntien toimintaa yhteismyyntien aikaansaamiseksi ja yleensä metsänomistajien metsäkauppojen avustamiseksi.” Etelä-Karjalan metsänhoitolautakunta myötäili myös asetuksen henkeä päättäessään tammikuussa 1929, että lautakunnan metsänhoitajan on hoidettava puutavaran yhteismyyntejä ja välitystä.³⁰⁸

Edellisten mukaisesti esimerkiksi Lounais-Suomen metsänhoitolautakunnan metsänhoitaja Ilmari Kalkkinen järjesti yhteismyyntejä 1930-luvun alussa ennen siirtymistään MTK:n ja edelleen Metsäliiton palvelukseen. Metsänhoitolautakuntien suoraa puuttamista puukauppaan ei kuitenkaan nähty suotavana. Keskusmetsäseura Tapion toimitusjohtaja A. B. Helander ilmoittikin vuonna 1932 Ilmari Kalkkiselle, että ”myyntiasioiden tai oikeammin kauppojen järjestäminen ja teko ovat sen luontoisia asioita, jotka olisivat hoidettavat muualta kuin lautakunnasta.” Puukauppa miellettiin yksityisasiaksi, johon metsänhoitolautakuntien ei ollut syytä sekaantua. Keskusmetsäseura Tapio teki vuonna 1932 periaatepäätöksen, jonka mukaan metsänhoitolautakunnat antavat metsänomistajille ammatillista apua puukaupan järjestelyissä, mutta kaupanteon on jätävä metsänomistajan ja metsäteollisuuden väliseksi asiaksi. Metsänhoitolautakunta ei voinut olla ”mikään myyntikonttori”. Metsäkaupat -muistitietoaineistossa tulee esiin myyjien kokemus siitä, ettei heillä ollut taustaorganisaatiota tukenaan puukaupan solmimisessa.³⁰⁹

5.2 Lainsäädäntö

Yksityismetsien käyttöä ja taloudellista hyödyntämistä on säädelty yleisen edun nimissä ainakin 1600-luvulta alkaen. Valtion toimintaa on siivittänyt pelko metsien hävittämisestä, joten lainsäädäntö on tähdännyt ensisijaisesti puuvarannon säilyttämiseen ja metsiä hävittävien hakkuiden vähentämiseen. Tutkimusajanjakson alussa vuonna 1919 yksityismetsätalouden säädöspohjan muodostivat vuoden 1886 metsälaki ja vuoden 1917 asetus toimenpiteistä metsän hävittämisen ehkäisemiseksi. Yksityismetsien käyttöä säädeltiin myöhemmin

³⁰⁷ Keskusmetsäseura Tapion toiminta v. 1938 ja metsänhoitolautakuntien toiminta vv. 1929–1938, 1939: 266–267.

³⁰⁸ Etelä-Karjalan metsänhoitolautakunta 4.1.1929, Metsäkeskus Kaakkois-Suomi; Kosi, Pelttari & Toijala 1937:106–107, 112

³⁰⁹ Metsänmyyntijärjestö. Sen suhde metsänhoitolautakuntiin, Mietinnöt, tutkimukset, suunnitelmat ja muistiot 1916–1945, Kml Tapio. Muistio joulukuussa 1932 pidetystä neuvottelukokouksesta, johon osallistuvat metsänhoitolautakuntien, Keskusmetsäseura Tapion ja MTK:n Metsänmyyntiosaston edustajia; A. B. Helanderin kirje 9.12.1932 Ilmari Kalkkiselle, Sahapuiden yhteismyynti 1930–1937, Metsänomistajan metsänmyyntijärjestöt, Metsänmyyntiä koskevat asiakirjat 1930–1937, Kml Tapio; SKS KRA Metsäkaupat Korhonen Erik: 1, Kukkonen August: 2, Leskinen Juho: 74.

vuoden 1928 yksityismetsälailalla, joka tuli voimaan 1.1.1929. Aiempiin säädöksiin verrattuna yksityismetsälaisissa korostuivat yksityismetsätalouden edistäminen ja yksityismetsänomistajien avustaminen metsien hoidossa.³¹⁰ Keskusmetsäseurat ja metsänhoitolautakunnat saivat käyttöönsä enemmän varoja ja työvoimaa kuin vuosina 1918–1928 toimineet lääninmetsälautakunnat. Kasvaneesta rahoituksesta huolimatta Keskusmetsäseura Tapio katsoi vuonna 1934, ettei sen toiminta riittänyt takaamaan yksityismetsien järkevää käyttöä:

On omituista todeta, että maamme kaikkein suurin kansallisomaisuus, sen metsät, joiden säilymiseen ja tuottokykyyn maamme taloudellinen riippumattomuus on aivan ratkaisevasti kytkeyty, saa olla rajoittamattoman ja epäjärjkeräisen käytön alaisena ja että sitä saadaan hakata ilman ammattiohjausta, yhteiskunnan edes tarjoamatta tätä siinä mitassa, kuin olisi välttämättömän tarpeellista.³¹¹

Puukauppaa varten ei ollut omaa lainsäädäntöä, vaan sitä ohjasivat yleiset kauppa- ja metsätaloutta koskevat säädökset. Valtion näkökulmasta puukauppaa pidettiin kahden osapuolen välisenä yksityisluontoisena tapahtumana. Valtion mahdollisuudet, ja ehkä myös halu, säädellä yksityiseksi liiketoiminnaksi ymmärrettyä puukauppaa olivat vähäiset. Maailmansotien välisen ajan puukaupassa kuvastui Suomen metsiä ja metsätaloutta arvioineen saksalaisen Tharandin metsäakatemian johtaja Edmund von Berg toteamus vuodelta 1859, että puukaupan tulee ”itsestään paremmaksi muuttua”. Valtion tehtävä on poistaa puukaupan kehittymistä haittaavat esteet.³¹²

Puukaupan säätelemisen tarpeellisuudesta keskusteltiin maailmansotien välisenä aikana. Kuopion maanviljelysseura esitti vuonna 1928, että metsähallitus ryhtyisi valmistelemaan metsäkauppaa koskevia säädöksiä. Maanviljelysseura kiinnitti esityksessään huomiota puukaupassa myyjän näkökulmasta vallitseviin epäkohtiin, joista mainittiin kauppakirjojen ehdot ja puutavaranmittaus. Keskusmetsäseura Tapio ei kannattanut puukaupan ohjaamista lainsäädännöllä, vaan katsoi neuvonnan ja valistuksen tuottavan paremman tuloksen. Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto ilmoitti S.A. Sohlmanin välityksellä, ettei puukauppaa varten tarvittu säädöksiä tai ohjeita.³¹³

Muutamaa vuotta myöhemmin teollisuuden omasta piiristä nousi ehdotus puukauppaa ohjaavan lainsäädännön tarpeellisuudesta. Keskuskauppakamari tiedusteli vuonna 1933 Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton kantaa erityisen puukauppalaain säätämiseen. Esityksen lähtökohtana oli ostajan huono asema pystykaupoissa, mikä korostui hakkuuoikeuden kiinnittämisen vaikeudessa ja puutavaran omistusoikeuden saannin epävarmuudessa. Pystykaupassa puiden omistusoikeuden saamista esitettiin muutettavan siten, että omistusoikeus siirtyisi ostajalla leimauksessa eikä vasta puun kaadon yhteydessä. Muutamat yksittäiset met-

³¹⁰ Metsälaki 1886, 13–14 §; Asetus toimenpiteistä metsän hävittämisen ehkäisemiseksi 1917, 1–2 §; Yksityismetsälaki 1928, 1–2 §; Mm. asetukset vuosilta 1647, 1734 ja 1805 sekä metsälait vuosilta 1851 ja 1886; Tasanen 2004: 147, 374–375; Mäkelä 2001. Petteri Mäkelä on lisensiaatintyössään selostanut kattavasti vuoden 1928 yksityismetsälain valmistelua; Kuisma 1999: 111–114; Ahvenainen 1984: 158; Helander 1949: 41–42, 52, 77–78.

³¹¹ Yksityismetsätalouden kohottamistyön lähimmät suuntaviivat 1934: 27.

³¹² Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista (13.6.1929); Kauppakaari; Kiviniemi 2006: 153–155; Kiviniemi 2004: 545; Berg 1859, 1995: 58. Edmund von Berg arvioi kesällä 1858 Suomen metsiä ja metsätaloutta. Matkansa perusteella von Berg laati esityksensä Suomen metsähallinnon ja metsien hoidon järjestämiseksi.

³¹³ Keskusmetsäseura Tapion r.y. toiminta vuonna 1929, 1930: 64–65; Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton vuosikertomus 1930, Metsäteollisuus ry; Suomen paperi- ja puutavaralehti 13/1929, 530–534. Ilmari Caselius katsoi olemassa olevan lainsäädännön riittävän ja valistuksen poistavan puukaupan epäkohtia tehokkaimmin.

säteollisuusyritykset olivat jo 1920-luvulla pystykauppakirjoissaan siirtäneet puiden omistusoikeuden itselleen leimauksen jälkeen. Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto ei kuitenkaan kannattanut Keskuskauppakamarin esitystä metsäkauppalaan valmistelun aloittamisesta vedoten ajankohdan taloudelliseen levottomuuteen. Uusi säädös olisi saattanut tuoda metsäteollisuudelle enemmän rajoituksia kuin etuja. Myös Keskusmetsäseura Tapio vastusti vuonna 1934 antamassaan lausunnossa yksityismetsänomistajien puukaupan tiukempaa säätelyä. Sen mukaan puukauppaa olisi edistettävä ennen kaikkea valistuksen kautta, mihin Tapio totesi metsänhoitolautakuntien tarvitsevan enemmän varoja ja metsäammattimiehiä.³¹⁴ Sekä valtio että yksityismetsätalouden järjestöt paneutuivatkin valistamaan ja neuvomaan yksityismetsänomistajia sekä vaikuttamaan metsäteollisuusyritysten toimintatapoihin.

Puukaupan säätelyyn palattiin uudestaan muutamaa vuotta myöhemmin puutavaranmittauslain valmistelun yhteydessä. Puutavaranmittauskomitea pohti valtion oikeutta tai velvollisuutta säädellä puukauppaa. Komitea päätyi vuonna 1936 mietinnössään toteamaan, että metsänomistajia voitaisiin periaatteessa holhota puukaupoissakin. Perusteluna komitea totesi, että ”puukaupoissa useat metsänomistajat ovat kuitenkin vielä avuttomampia kuin metsänhoidossa.”³¹⁵ Puutavaranmittauskomitea painotti mietinnössään, miten vaikeaa myyjien oli erilaisten hakkuu- ja myyntitapojen joukosta ymmärtää, kenen kanssa ja millä ehdoilla puukauppa olisi kussakin tilanteessa kannattavinta tehdä:

Ostajat ostavat esim. paperipuuta kuorellisena, puoli- ja täyspuhtaana ja melkein jokaisella ostajalla on erilaisen hinnan lisäksi eri ylimitta ja erilaiset ostoehdot kaikille mainituille tavaralaaduille. Ymmärtää helposti, että kehittyneelläkin myyjällä on näin ollen vaikeuksia päättäessään, kenelle hänen on edullisinta tavaransa myydä ja millaiseksi tavaraksi se valmistaa. Mutta asioihin vähemmän perehtyneelle on se useassa tapauksessa melkein mahdotonta, ja tästä syystä joutuvat he hyvin useasti puutavaran myynnissään melkoisen raskaasti pettymään.³¹⁶

Yksityismetsänomistajia ei kuitenkaan ryhdytty holhoamaan vaan puukaupan kehittämisessä luotettiin valistamiseen ja neuvontaan. Kaikkien yksityismetsänomistajien puukauppaa ei kuitenkaan jätetty valistuksen varaan. Tiettyjen erityisryhmien, kuten asutustilallisten, puukauppaa ohjattiin ja valvottiin tarkasti. Asutustilallisten tuli 30 päivää ennen hakkuun alkamista tehdä ilmoitus asutuslautakunnalle, joka saattoi metsien tulevan kasvun tai valtion saatavien vaarantuessa kieltää hakkuut. Myös yhteismetsien ja valtion omien metsien puukauppaa ohjattiin säädöksin.³¹⁷

³¹⁴ Jyväskylän kauppakamarin mietintö metsäkauppoja koskevan lainsäädännön muuttamisesta, 23.1.1933, Metsäkauppoja koskevan lainsäädännön muuttaminen, Suomen Sahanomistajayhdistys; Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton lausunto Keskuskauppakamarille 21.4.1933, Lausunnot eri viranomaisille, Metsäteollisuus ry; Kotkan Tukinosto-Osakeyhtiö Metsäkontrahti (1924/–), Heinola-Koskensaaari Ab. Oy Välikirja (–/1935); Yksityismetsätalouden kohottamistyön lähimmät suuntaviivat 1934: 39.

³¹⁵ Komiteanmietintö 5/1936: 22; Keskusmetsäseura Tapion r.y. toiminta vuonna 1929, 1930: 61–65.

³¹⁶ Komiteanmietintö 5/1936: 82.

³¹⁷ Laki metsänmyynnistä eräänlaatuisilta asutustiloilta (28.4.1925) ja Asetus metsänmyynnistä eräänlaatuisilta asutustiloilta 28 päivänä huhtikuuta 1925 annetun lain toimeenpanosta (26.5.1925). Asutuslautakunnalle annettavasta ilmoituksesta tuli ilmetä hakkuupaikka, hakkuun laajuus, hakkuuehdot, milloin hakkuu alkaa, ostajan nimi ja osoite. Ilmoitukseen oli liitettävä myyntisopimus. Mikäli asutustilallinen myi puuta ilman asutuslautakunnan antamaa lupaa, asutuslautakunnalla oli oikeus takavarikoida puut; Laki yhteismetsistä (28.4.1925) ja Valtioneuvoston päätös, joka sisältää tarkemmat määräykset yhteismetsistä annetun lain täytäntöönpanosta (28.5.1925); Valtioneuvoston päätökset puiden myynnistä valtion metsistä (26.5.1922 ja 10.7.1931).

5.3 *Kauppakirjat*

Metsäteollisuus ohjasi puukauppaa painattamallaan kauppakirjoilla. Sisällöltään samanlaisista lomakkeista oli etua puunhankinnassa. Kaupan solmiminen nopeutui, kun sovittavat asiat olivat valmiina kauppakirjalomakkeessa. Lisäksi painetut ehdot takasivat, että yrityksen ostomiehet ostivat puuta lähes samoin ehdoin. Kauppakirjoihin sisällytettiin metsäteollisuuden näkökulmasta keskeiset ehdot, jotka turvasivat ostajan oikeuksia puukaupan eri vaiheissa. Hankintakaupassa ostajat olivat huolissaan hankinnan toteutumisesta, minkä vuoksi ostaja halusi varmistaa sovitun puumäärän saamisen määräaikaan mennessä. Pystykaupassa ostaja halusi turvata ostetun hakkuuoi-keuden toteutumisen. Pystykaupassa käytetyt lomakkeet olivat huomattavasti tarkempia ja yksityiskohtaisempia kuin hankintakaupan lomakkeet. Pystykaupassa metsäteollisuuden oli turvattava toimintaoikeutensa metsänomistajan metsässä. Yleisesti hankintakauppalomakkeissa korostuivat myyjän velvollisuudet ja pystykauppalomakkeissa ostajan oikeudet.

Metsäteollisuusyritykset ohjeistivat ostajia tekemään kauppakirjalomakkeisiin kulloinkin ajankohtaisia muutoksia ja täydennyksiä. Painettuihin kauppakirjalomakkeisiin muutokset siirtyivät viiveellä uusien painosten valmistuttua. Metsäteollisuusyhtiöllä oli käytössään useita kauppakirjalomakkeita eri myyntitavoille ja puutavaralajeille. Kauppakirjat laadittiin hankintakaupoissa yleensä puutavaralajikohtaisiksi. Tarkastelluista 18 metsäteollisuusyhtiöstä vain kolme osti vuonna 1935 samalla hankintakauppakirjalla sekä pientä havupuuta että havutukkeja.³¹⁸ Pystykaupoissa metsäteollisuus osti puuta rungoittain tai metsäalueen kaiken puuston.

Eri metsäteollisuusyritysten käyttämässä kauppakirjoissa on havaittavissa sekä yhtäläisyyksiä että eroavaisuuksia. Pelkästään kauppakirjojen nimissä oli runsaasti vaihtelua. Vuonna 1935 käytössä olleita lomakkeita nimitettiin kontrahdeiksi, sopimuksiksi, sitoumuksiksi, välikirjoiksi, kauppakirjoiksi ja vuokrakirjoiksi.³¹⁹ Kauppakirjojen nimien runsaudesta huolimatta puukaupan keskeisimmät ehdot esitettiin eri ostajien kauppakirjoissa samankaltaisina, mikä kuvastaa käytettyjen puukaupan sääntöjen yleistä hyväksyntää ostajien keskuudessa. Samat yksittäiset lauseet toistuvat eri yritysten lomakkeissa. Kauppakirjoissa oli eroja lähinnä ehtojen määrässä ja tarkkuudessa sekä yksityiskohtien sanamuodoissa. Osa kauppakirjoista oli hyvin lyhyitä ja yksinkertaisia, joissa todettiin vain kaupan pääkohdat. Toisaalta käytössä oli jopa nelisivuisia lomakkeita täynnä yksityiskohtaisia ehtoja. Metsäteollisuudella näyttää olleen yhteistyötä kauppakirjatekstien laatimisessa tai ainakin yritykset kopioivat toisiltaan hyväksi havaittuja tekstejä. Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton julkaisuissa ilmoi-

³¹⁸ Kymin Osakeyhtiö Hankintavälikirja (1933/1935), Yhtyneet Paperitehtaat (Simpele) Hankintavälikirja (1933/1935) ja Diesen Wood Hankintavälikirja (–/1935); Puutavarain mittausohjeita 1930:4. Enso-Gutzeitin mittausohjeessa avoimia kohtia kauppakirjoissa kutsuttiin vaihteleviksi ehdoiksi ja valmiiksi painettuja ehtoja vakinaisiksi ehdoiksi.

³¹⁹ Pakkanen 1956: 20. Maataloustuottajain Keskusliiton ja Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton vuonna 1950 asettama toimikunta suositteli, että kauppasopimuksia eli puidenmyyntisopimuksia nimitettäisiin pystykaupassa metsänhakkuusopimukseksi ja hankintakaupassa hankintasopimukseksi tai puutavaran hankintasopimukseksi. Käteiskaupasta mahdollisesti tehtävä kauppakirja nimettiin suosituksessa puutavaran kauppasopimukseksi.

tettiin tekstiehdotuksia, joita jäsenyritysten olisi suositeltavaa oman etunsa vuoksi liittää kauppakirjalomakkeisiin.³²⁰

Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitossa ei kuitenkaan oltu täysin tietoisia jäsenyritysten käyttämien kauppakirjojen ehdoista, minkä vuoksi SPKL pyysi kiertokirjeessään syyskuussa 1935 jäsenyrityksiä lähettämään mallit käytössä olleista kauppakirjalomakkeista. Kiertokirjeen lähettämisen taustalla oli kauppakirjojen sopimusehtojen arvostelu sanomalehdissä, erityisesti Maaseudun Tulevaisuudessa elokuun alussa 1935 julkaistu artikkeli ”Minkälaisia kauppakirjoja metsänmyynnissä käytetään”. Maaseudun Tulevaisuudessa puunostajia syytettiin epäoikeudenmukaisten kauppakirjojen käyttämisestä. Artikkelissa mainittiin esimerkkinä sopimusehto, jonka mukaan myyjän on vastaisuudessaakin ensin tarjottava puutaan samalle ostajalle. Ja ”ellei hinnoissa allekirjoittaneiden kanssa sovita ja heidän [ostajan] siihen annettuaan suostumuksensa, on myyjällä oikeus tehdä uuden kaupan toisen kanssa.” Maaseudun Tulevaisuuden mukaan ostaja pyrki estämään myyjää solmimasta puukauppaa toisen ostajan kanssa. Lehdessä sopimusehtoa paheksuttiin ja todettiin ehdon olevan näkymättömänä käytössä lähes kaikkialla. Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto halusi näiden lehdistössä esitettyjen ”hyökkäysten torjumiseksi” tutustua metsäteollisuusyritysten kauppakirjalomakkeisiin.³²¹

Maaseudun Tulevaisuudessa kuvattua ehtoa ei SPKL:n vuonna 1935 kokoamista kauppakirjalomakkeista löytynyt. Ehto saattoi olla käytössä jonkun Keskusliiton ulkopuolisen ostajan kauppakirjoissa. Ainakin ehto löytyi Maataloustuottajain Keskusliiton Metsänmyyntiosaston vuonna 1933 painattamasta Metsänhoitoyhdistyksen Metsänmyyntiosaston johtosäännöstä. Säännössä ohjeistettiin metsänhoitoyhdistyksiä Metsänmyyntiosastojen perustamisessa, myyntiasiamiehen palkkaamisessa sekä alueen metsänomistajien tarjoamien puiden välittämässä edelleen MTK:n Metsänmyyntiosastolle. Johtosäännössä edellytettiin metsänomistajien antavan sitoumuksen, ”että hän vastaisissakin myynneissään käyttää osaston välitystä.” Mikäli sitoumuksen antanut metsänomistaja myi puutavaraa muulle ostajalle, hänen tuli maksaa Metsänmyyntiosastolle välityspalkkio. Metsänomistaja saattoi irtautua sitoumuksesta kirjallisesti ilmoitusvuoden loppuessa.³²² Näitä metsänhoitoyhdistysten Metsänmyyntiosastoja ei näytä olleen toiminnassa maailmansotien välisenä aikana.

Kuusipaperipuunhankinnan Tilastoyhtymä (K.T.Y.) otti syksyllä 1938 kantaa kauppakirjalomakkeiden yhtenäistämiseen. Yhtymä kehotti jäsenyrityksiä yhtenäistämään muutamia kohtia kauppakirjalomakkeissa, mutta ei pitänyt kauppakirjojen yleistä samanlaisuutta suotavana. Todennäköisesti Tilastoyhtymän kantaan vaikuttivat aiempien vuosien tapahtumat, jolloin metsäteollisuuden puunhankinnan yhteistyötä, ostorenkaita, oli arvosteltu julkisesti eduskuntaa myöten. Liian näkyvällä yhteistyöllä kauppakirjalomakkeiden yhteydessä ei haluttu herättää lisää arvostelua. Yhtenäistäminen oli K.T.Y:n mukaan tarpeellista kuusipaperipuun laatuvaatimukseen liittyvissä ehdoissa, jotka olisi hyvä mää-

³²⁰ Esimerkiksi Enso-Gutzeitin Metsäkauppakirjan (1934/1935) ja Hackmanin Metsäkauppakirjan (–/1935) leimaukseen liittyvä teksti on sanasta sanaan samanlainen; Caselius 1931: 220–222. Ilmari Caselius esitti metsäkiinnityslakia valottavassa kirjoituksessaan esimerkikilauseita, joita metsäteollisuuden kauppakirjoissa olisi hyvä olla ostajan edun turvaamiseksi. Caseliuksen kirjoitus oli liitteenä SPKL:n julkaisussa Metsänkäyttöoikeuden rajoitukset yksityistiloilla.

³²¹ Maaseudun Tulevaisuus 1.8.1935; Yleinen kiertokirje 13.9.1935, Kiertokirjeet, SMKL.

³²² Metsänhoitoyhdistyksen Metsänmyyntiosaston ohjesääntö 1933, Historiikki Lähdeaineistoa II, ML.

ritellä kaikissa kauppakirjoissa samansisältöisesti. Paperipuu, joka ei laadultaan täyttänyt näitä vaatimuksia, voitiin ottaa vastaan ”alennettuun hintaan ehkä toistaiseksi 70 % sovitusta hinnasta”. Muut yhtenäistettävät kohdat liittyivät puutavaran pinoamiseen, johon haluttiin ostajalle suurempaa vaikutusvaltaa, ja sopimus- ja vahingonkorvaussakkojen ostajan kannalta parempaan määrittelyyn. Korvauksia ehdotettiin laajennettavaksi siten, että ostaja saisi myyjän kustannuksella ostaa kaupasta puuttuvan puumäärän muualta tai saisi myyjältä jokaisesta puuttuvasta pinokuutiometristä vahingonkorvausta 20 % pinokuutiometrin hinnasta. Annetut suositukset liittyivät lähinnä hankintakauppoihin ehtoihin. Tilastoyhtymän jäsenyhtiöiden metsäpäälliköt hyväksyivät 16.12.1938 yhteiset ehdot.³²³

Samanaikaisesti kun yksityismetsätalouden piirissä arvosteltiin metsäteollisuuden kauppakirjalomakkeita, arvosteli metsäteollisuus puolestaan metsähallituksen käyttämiä hankintakaupan lomakkeita. Vuonna 1927 ostolakon aikoihin metsäteollisuus totesi metsähallituksen asettavan ”kaikki velvollisuudet ostajille, mutta itse se ei sitoudu vastamaan mistään”. Metsäteollisuus paheksui mm. sitä, että metsähallitus katkoi tukkipuut itselleen edullisimpiin mittoihin. Metsäteollisuus oli omissa hankintakaupan kauppakirjalomakkeissaan estänyt tämän määrittelemällä yksityismetsänomistajien valmistamien tukkien keskipituudet. Metsäteollisuuden edustajat esittivät vuonna 1928, että metsähallituksen tulisi kysyä metsäteollisuuden kantaa kauppaehtoja muutettaessa.³²⁴ Tätä mahdollisuutta metsäteollisuus ei kuitenkaan itse ollut halukas antamaan yksityismetsänomistajille tai heidän edustajilleen.

Metsäteollisuuden painattamat kauppakirjalomakkeet herättivät toistuvasti arvostelua yksityismetsätaloutta edistävien ja valvovien organisaatioiden piirissä. Yksityismetsätalouden edustajien mukaan metsäteollisuuden muotoilemissa lomakkeissa korostui liiaksi ostajan etu. Yksittäisen myyjän kannalta myönteistä oli se, että todennäköisesti muutkin myyjät solmivat puukaupan suurin piirtein samanlaisilla ehdoilla. Kuopion läänin lääninmetsäntarkastaja Samuli Remes totesi kuitenkin vuonna 1927, että suurimpien yhtiöiden kauppakirjat olivat metsänomistajien kannalta ”tyydyttävästi laadittuja”.³²⁵

Yksityismetsätalouden järjestöt yrittivät vaikuttaa metsäteollisuuden käyttämiin kauppakirjalomakkeisiin julkaisemalla 1900-luvun vaihteesta alkaen mm. Metsänystävä -lehdessä ja Tapion taskukirjassa kauppakirjamalleja, joita metsänomistajien (ja myös ostajien) toivottiin käyttävän puukaupoissa. Näin ei kuitenkaan näytä tapahtuneen. Etelä-Karjalan metsänhoitolautakunnan vuonna 1929 järjestämässä neuvottelutilaisuudessa lautakunnan puheenjohtaja Toivo Ikonen totesi, ettei teollisuus hyväksy yksityismetsä-

³²³ K.T.Y. työvaliokunnan kokous, 29.9.1938, Kysely kauppakirjoista 1935, Metsäkauppakirjat, yleistä 1937–1940, SMKL; Asiamies Einari Wuotin selostus ajalta 1/X–15/II 39, liite K.T.Y:n johtokunnan kokous 15.2.1939, K.T.Y.

³²⁴ Suomen Sahanomistajayhdistyksen kirje 23.5.1928 Metsähallitukselle, Muistioita 1920-luvulta, A. K. Cajanderin arkisto; Komiteanmietintö 6/1948: 13.

³²⁵ Remes 1927: 37; Metsäteollisuuden käyttämiä kauppakirjoja arvosteltiin mm. Metsälehdessä (16/1933: 2).

talouden organisaatioiden painattamia kauppakirjamalleja.³²⁶ Keskusmetsäseura Tapion vuonna 1934 esittämän näkemyksen mukaan yksityismetsänomistajien mahdollisuudet vaikuttaa puukaupan ehtoihin olivat vähäiset:

Maanomistajana metsänomistaja tosin viime kädessä vastaa siitä, miten hänen metsäänsä käytetään. Metsänostajahan ei voi hakata muuta kuin minkä hän on ostanut. Ja metsänomistaja voi vaatia metsää hakattaessa metsänhoidollisten näkökohtien noudattamista. Hän siis muka määrää, miten on hakattava. Metsänomistajan valta ei käytännössä kumminkaan useinkaan ulotu näin pitkälle. Metsänostajalla on hyvin kauan ollut miltei rajaton valta metsänmyyntiehdoista päätettäessä ja tänäkin päivänä [1934] hän ne hyvin monessa tapauksessa yksin määrää -- Vain sitä mukaa kuin metsän arvo on kohonnut ja kilpailu puusta on kasvanut on metsänomistaja vähitellen päässyt kauppaehtoihin määräämään. Ei voida kieltää, että ostajapiireissä liian kauan on vallinnut, osittain vieläkin vallitsee se käsitys, että talonpojan metsä on muiden, taloudellisesti älykkäämpien hyödyksikäyttöä ja rikastumista varten olemassa.³²⁷

Myös Maataloustuottajain Keskusliitto halusi vaikuttaa kauppakirjoihin ja vahvisti vuonna 1931 sopimuslomakkeen, mitä metsänomistajat saattoivat käyttää yhteismyynneissä. Metsäliiton ja Metsänomistajain Metsäkeskuksen kauppakirjalomakkeet olivat yleispiirteiltään samanlaiset kuin metsäteollisuuden lomakkeet. Metsäliiton metsänmyyntiasiamiehille suunnatussa oppaassa todettiin metsäteollisuuden sanelevan puukaupan ehdot. Teollisuuden valmiiksi painetuista sopimuksista poiketen Metsäliiton kauppakirjalomakkeet laadittiin selkeiksi ja ”asiallisiksi”. Ehkä Metsäliiton kauppakirjat laadittiin avoimiksi ja ymmärrettäviksi, mutta niiden ehdot eivät kuitenkaan oleellisesti poikenneet muiden ostajien kauppakirjoista.³²⁸

Keskusmetsäseura Tapion ja MTK:n julkaisemista lukuisista kauppakirjamalleista huolimatta Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunnan metsäammattimiehet esittivät keväällä 1935 toivomuksen, että Tapio suunnittelisi metsänhoitolautakuntien käyttöön sopimusmalleja. Metsänhoitolautakuntien toimihenkilöt käyttäisivät näitä malleja neuvoessaan metsänomistajia puukaupan solmimisessa. Kokouksen osallistujat arvostelivat ostajien käyttämiä kauppakirjoja. Puutavaranmittauskomitea yhtyi tähän arvosteluun vuonna 1936 todeten, että kauppakirjoissa oli lukuisia puutteellisuuksia ja epäkohtia.³²⁹

Yksityismetsänomistajien edustajat yrittivät aivan 1930-luvun lopussa saada muutoksia ostajien painattamiin kauppakirjalomakkeisiin. Keskusmetsäseura Tapio lähestyi tam-

³²⁶ Esitelmä- ja neuvottelutilaisuus 5.3.1929, Etelä-Karjalan metsänhoitolautakunta, Metsäkeskus Kaakkois-Suomi; Maataloustuottajain Keskusliiton vuosikertomus 1931: 44; Keskusmetsäseura Tapion r.y. toiminta vuonna 1929, 1930: 62; Holopainen 1957: 248; Kauppakirjamalleja on lukuisissa sekä metsäammattilaisille että metsänomistajille suunnatuissa teoksissa. Näistä mm. A. Borg Metsäoppi kansanmiehiä ja maanviljelyskouluja varten (kuusi painosta vuosina 1904–1938), Purhonen O. A. (1910) Metsänhoito ja käyttö: kannattavuutta silmällä pitäen, A. B. Helander (1918) Metsänkäyttö-oppi sekä Tapion taskukirja vuosilta 1910, 1919, 1926, 1931, 1937 ja 1941.

³²⁷ Yksityismetsätalouden kohottamistyön lähimmät suuntaviivat, 1934: 7–8.

³²⁸ Maataloustuottajain Keskusliiton vuosikertomus 1931: 44; Maataloustuottajain Keskusliiton kirje 6.7.1931 Liitoille, Monistukset, MTK; Metsäliiton kirje 11.10.1935 metsänhoidonneuvoja Martti Viljaselle, Kirjeenvaihto sekalaiset, Lähetetyt 1934–35, ML. Viljanen oli Akaan-Kylmäkosken metsänhoitoyhdistyksen neuvoja 1935–1941; Antero Pihan laatima muistio (4.3.1949) metsänhoitoyhdistysten, näiden liittojen sekä Osuuskunta Metsäliiton välisistä suhteista kaupallisella alalla, Historiikki Lähdeaineistoa II, ML; Valpas 1937: 5–6.

³²⁹ Metsänhoitaja Kalle A. Räsänen muistio Pohjois-Karjalan Metsänhoitolautakunnan neuvottelukokouksesta Joensuussa 15.–16.4.1935, Neuvottelukokousten pöytäkirjoja 1911–1942, Kml Tapio; Komiteanmietintö 5/1936: 21; Valpas 1937: 5–6.

mikuussa 1939 Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliittoa esittäen kauppakirjakaavakekomitean asettamista. Komitea valmisteli ostajien ja myyjien yhteisesti hyväksymän kauppakirjalomakkeen. Keskusmetsäseura totesi esityksessään käytössä olleiden kauppakirjojen olevan ”kirjavia ja väliin yksityispuolisesti tehtyjä”. Kauppakirjojen laatimiseksi Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliittoa pyydettiin nimeämään edustajansa komiteaan, jossa olisivat mukana P. J. Pelttari Keskusmetsäseura Tapiosta, U. Teittinen metsähallituksesta ja V. L. Heinänen Itä-Hämeen metsänhoitolautakunnasta. Maataloustuottajain Keskusliitolla tai Metsäliitolla ei olisi edustusta valmistelevalle komiteasalle.³³⁰

Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton piirissä ei nähty kauppakirjalomakkeiden yhtenäistämistä tarpeelliseksi. SKPL:n metsäkomitea kuitenkin nimitti edustajikseen kauppakirjakaavakekomiteaan Eetu Anttilaisen (Suomen Puunvienti Oy), Onni Luostarisen (Ahlström) ja Einari Wuotin (SPKL). Edustajat saivat ohjeekseen pohtia komiteassa ”onko yleensä mahdollista ja tarpeellista saada aikaan yhteinen kauppakirjakaavake”. Toisen maailmansodan alkaminen keskeytti neuvottelut. Yksityismetsänomistajien taivote toteutui lopulta vasta 1944, jolloin valtioneuvosto päätti puukaupassa käytettävistä kauppakirjamalleista. Näitä Kansanhuoltoministeriön kauppakirjalomakkeita käytettiin metsäteollisuuden lomakkeiden tilalla, mikäli myyjä niin vaati.³³¹

5.4 Kohtaaminen ja neuvottelu

Ostajat tulevat myyjien luo

Sekä myyjät että ostajat etsivät aktiivisesti kauppakumppania puukaupan solmimiseksi. Useimmiten puukaupan aloitteentekijänä olivat alueella kiertävät ostajat, jotka tulivat myyjän luo neuvottelemaan puukaupasta. Kiertelyä ja kyselyä toimivampaa tiedonhankintajärjestelmää ei ostajien käytössä maailmansotien välisenä aikana ollut. Ostajien tiedot yksityismetsälöiden omistussuhteista, rajoista ja laadusta olivat puutteellisia. Metsänhoitoyhdistysten laajempaa toimintaa vasta käynnisteltiin ja yksityismetsien leimausluetteloita oli harvoin käytettävissä. Ostajien oli käytävä katsomassa, missä olisi laatuja määräraatumukset täyttäviä metsiä.³³² Metsänomistajat eivät nähneet ostajien kiertelyä pelkästään myönteisenä. Ostajien arveltiin metsien lisäksi hankkivan tietoja myös met-

³³⁰ Keskusmetsäseura Tapion kirje 30.1.1939 Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitolle, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton metsäkomitean kokous 15.2.1939, 5 §, liite 3, Metsäpoliittisen valiokunnan pöytäkirjat 1937–39, Metsäteollisuus ry; Holopainen 1957: 248.

³³¹ Keskusmetsäseura Tapion kirje 30.1.1939 Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitolle, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton metsäkomitean kokous 15.2.1939, 5 §, Metsäpoliittisen valiokunnan pöytäkirjat 1937–39, Metsäteollisuus ry; Maataloustuottajain Keskusliiton Metsävaltuuskunta ja sen toiminta v. 1944, 1945: 19; Lindroos 1993: 64, 77; Ollonqvist 1998: 79.

³³² Iisalmen piirin toimintakertomus 1.11.1935–31.10.1936, Metsänhoitajapiirien toimintakertomukset, EG; Lähes kaikki Metsäkaupat -muistitietoaineiston kirjoittajat kertovat ostajan käymisestä myyjän luona. SKS KRA Metsäkaupat Aalto Arvi: 2, And Martta: 1, Erjava Aili: 14, Haapamäki Voitto: 1, Haikonen Veikko: 13, Karttunen Aarne: 2, Keronen: 34, Korhonen Erik: 1, Korhonen Erkki: 8, 9, 16, Kukkonen August: 1, Kuisma Arvi: 4, Kuokkanen Pekka: 1, Leskinen Juho: 73, 74, Nissinen Otto: 3, Ounasjoki Kaarlo: 4, 7, Taskinen Väinö: 26, Vaittinen Eino: 3, Vanhanen Lempi: 1; Pakkanen 1956: 17.

sänomistajien taloudellista tilanteesta ja myyntiaikeista, tai pikemminkin myyntipakosta: ”Heillä [ostajilla] on aina miehiä, jotka pitävät tarkkaa vaaria, mikä isäntä kulloinkin on parhaiten rahan tarpeessa”.³³³ Erityisen paheksuttavana Metsäkaupat -muistitietoaineistossa mainitaan ostajien ”hiipiminen” salaa myyjien metsissä ja myyjien asioiden tiedustelu kaupan ulkopuolisilta, jopa lapsilta.³³⁴

Metsäkaupat -muistitietoaineiston mukaan ostajat olivat kuitenkin odotettuja vieraita, joiden tulo taloudellisesti tiukkoina aikoina merkitsi mahdollisuutta saada lisäansioita puukaupasta. Ostajat toivat tullessaan uutisia maailmalta, olivat hauskaa juttuseuraa ja todennäköisesti tarjosivat miestä väkevämpääkin. Ja jos eivät tarjonneet, niin ostajan saapuminen oli hyvä syy nauttia talon arkipäivästä poikkeavia antimia.³³⁵ Vaikka muistitietoaineiston kuvauksista huokui myyjien ostajia kohtaan tuntema jopa pelonsekainen kunnioitus, myyjät uskalsivat laskea leikkiäkin ostajien kustannuksella:

Taloon meni metsän ostajia. Uunin päällä loikoileva isäntä kysäisi: minkäs ruukin miehiä sitä ollaan? Askoliiniin miehiä, vastasi toinen miehistä. –Vai Paskoliiniin miehiä, vai niin. Tästä Kuskepin miehet juutiinsa lähti, ovatpas ne pomot tänään liikkeellä, vastasi isäntä. (Isäntä tarkoitti tietysti Enso Gutzetin miehiä).³³⁶

Suurten yritysten puunhankinta oli järjestetty siten, että metsänomistajien luona kävivät ensin työnjohtajat tiedustelemassa myyntihalukkuutta. Alustavan selvittelyn jälkeen piiriesimies tai metsänhoitaja kävi myöhemmin solmimassa kaupat. Metsäteollisuusyhtiöiden puunostajat neuvottelivat näennäisen itsenäisesti metsänomistajien kanssa puukaupasta. Todellisuudessa ostajalla saattoi olla hyvinkin tiukat osto-ohjeet ja kantohintarajat, joiden puitteissa hänellä oli valtuudet neuvotella. Piirimiehillä ei yleensä ollut valtaa ylittää annettuja enimmäishintoja. Ostajat arvioivat eli lukivat metsänomistajan metsän, mikä tarkoitti laatuvaatimukset täyttävien runkojen laskemista ja merkitsemistä esimerkiksi lastuilla. Myyjä saattoi osallistua puiden lukemiseen.³³⁷ Tiukan ostokilpailun aikaan metsässä saattoi yhtä aikaa olla usean ostajan miehiä tekemässä arvioitaan puuston määrästä ja laadusta sekä tarjottavasta kauppahinnasta. Arvioinnin jälkeen ostaja teki myyjälle ostotarjouksen. Ostajien kiertelyä, puiden lukemista ja kaupasta neuvottelua kuvataan Metsäkaupat -muistitietoaineistossa runsaasti:

Tavallinen metsäkauppa yksityisiltä metsänomistajilta kävi siten että työnjohtajat kävivät lukemassa niiden metsät, kysyttiin vain saapiko lukea metsänne. Talosta taloon kuljettiin koko kesä, kysymyksessä vaan sahatukit 20’ 8” ja sitä paksummat [6,1 metrin korkeudelta vähintään 20,3 cm paksut rungot]. Lukusakissa oli usein 4 miestä ja yksi kirjämies. Kun oli saatu tarpeellinen määrä luettua vietiin tiedot piiri-

³³³ Tapio 1906: 56.

³³⁴ SKS KRA Metsäkaupat Huikuri Uuno: 1, Taskinen Väinö: 26.

³³⁵ SKS KRA Metsäkaupat Aalto Arvi: 1, Kareinen Vihtori: 32, Karttunen Aarne: 2, Keronen Eino: 40, Ounasjoki Kaarlo: 5.

³³⁶ SKS KRA Metsäkaupat Erjava Aili: 14.

³³⁷ Metsänhoitaja Ferd. Laukkanen ilmoitti kirjeessään piiriesimies Emil Hiltuselle, että kilpailvien ostajien tarjotessa annettua hintaohjetta enemmän Hiltunen voi tulla itse tai lähettää apulaisensa neuvottelemaan asiasta metsänhoitajan kanssa. Laukkanen kirjeet 16.6.1933, 18.8.1933, 13.10.1933 Hiltuselle, Kirjeenvaihto 1933 A-L, Ilomantsin metsänhoitopiiri, EG; SKS KRA Metsäkaupat Haikonen Veikko: 13, Kosonen Eero: 5, Kuoppa Mikko: 1, Laamanen Taavetti: 1, Leskinen Juhon: 50, 74, 77, 80, 83, Muuronen Viktor: 20, 33, Parkkonen Antti: 3, Pehkoranta Heikki: 62 Vänttinen Erkki: 1; Ohjesääntö metsäliikettä varten 1928a: 10–11, 43–45.

päällikölle (nykyisin sanotaan sitä piirityönjohtajaksi). Sitte kun metsät oli laskettu (sen teki hyvin näistä perillä oleva työnjohtaja) lähetti piiripäällikkö vanhemmat työnjohtajat (ukkoherrat) maakuntaan kauppoja tekemään, aikasemmin metsä lukiessa otettiin selvää oliko isännillä myyntihaluja joten ei ukkoheran tarvinnut tehdä turhia matkoja, ainoa kulkuneuvo oli hevonen, jos sellainen sattui joutamaan konttorilta. Kievarikytyi oli toinen jos sattui olemaan tien varressa majatalo, jos ei sekään konsti auttanut, niin jalkapatikka.³³⁸

Puunhankinnassa eri tehtävät sijoittuivat omille kohdilleen vuoden kierrossa: syksyisin puun osto, talvisin puunkorjuu, keväisin ja kesäisin uitto. Myyntihalukkuutta tosin tiedusteltiin heti hakkuu- ja ajotöiden päättymisen jälkeen huhti-toukokuulla, mutta vilkkaampi kiertely myyjien luona alkoi heinäkuulla. Ostojen alkamisajankohtaan vaikuttivat ostajien keskinäinen kilpailu, raakapuun tarve ja valtion puuhuutokaupat. Kymenlaaksoissa heinäkuussa 1933 kierrellyt metsänhoidonneuvoja Urho Tuomola ilmoitti Metsäliiton Ilmari Kalkkiselle muiden ostajien maksamia kantohintoja ja totesi, että useita ostajia liikkui alueella selvittämässä metsänomistajien myyntiaikeita. Vaikka kauppoja ei kesällä vielä saatukaan tehtyä, saivat varhain liikkeellä olleet ostajat ehdollisia myyntilupauksia. Suurin osa kaupoista solmittiin syksyn aikana, jotta puutavaran hakkuut saatiin alkuun ennen joulua. Hankinta- ja pystykauppojen solmiminen jakautui eri tavoin hakkuukauden ajalle. Paperipuun pieniä hankintakauppoja solmittiin ympäri vuoden, mutta pystykaupat solmittiin pääosin loka–joulukuun aikana.³³⁹ Puukaupan etenemistä kevästä syksyyn kuvattiin Enso-Gutzeitin Iisalmen piirissä vuonna 1936 seuraavasti:

Puutavaran ostot aloitettiin tilivuonna kuten tavallisesti hakkuu- ja ajotöiden päättymisen jälkeen, mutta huhtikuulla ja toukokuulla kiireellisten uittotöiden aikana ei ostomiehinhämme toimineet työnjohtajat olleet tilaisuudessa ostomatoillaan kulkemaan, eikä silloin vielä tuloksia juuri olisi saatukaan, kun myyjät ovat tottuneet viime vuosina siihen, että hinnat vasta syksyllä muodostuvat sellaisiksi, että kauppoja voi päättää. Heinäkuulla alkoi jo viime kesänä ostajien vilkas kierteleminen ja kysyntä ja silloin jotkut toiset yhtiöt pääsivät alkuun. Meille huhtikuussa annetut ostohinnat oli justeerattava ja heinäkuun loppupäivinä päästiin yrittämään ja hiljalleen alkoi syntyä kauppoja, joskin kauppojen saanti, vilkkaaksi ja kireäksi käyvän kilpailun takia, kävi huonommaksi kuin parina edellisenä syksynä. Huolimatta kovasta kilpailusta ja varsinkin ulosviejien viikottain koroittamista hinnoista saimme suunnilleen tilivuoden loppuun mennessä ostettaviksi määrätty puutavaraerät, mäntypropseja lukuunottamatta, ostetuiksi.³⁴⁰

Kaupan hieronta

Puukauppaneuvottelussa myyjä ja ostaja sopivat kaupan kohteena olevasta puumäärästä, siitä maksettavasta hinnasta sekä muista sopimusehdoista. Neuvottelun kesto vaihteli muutamasta hetkestä viikkokausien sitkeään jahkaamiseen. Puukauppaneuvottelu käytiin useimmiten myyjän ja ostajan kesken ilman ulkopuolisia. Metsänhoitoyhdistystoiminnan yleistyessä 1930-luvun puolivälin jälkeen myyjällä oli periaatteessa mahdollisuus saa-

³³⁸ SKS KRA Metsäkaupat Kuokkanen Pekka: 1.

³³⁹ Vuoksi-Laatokan piirin toimintakertomus 1.11.1931–31.10.1932 sekä Iisalmen ja Viipurin piirin toimintakertomukset 1.11.1935–31.10.1936, Metsänhoitajapiirien toimintakertomukset, EG; Paimion metsänhoitoyhdistyksen metsänhoidonneuvoja Urho Tuomolan kirje 11.7.1933 Ilmari Kalkkiselle, Maataloustuottajain Liittojen kirjeenvaihtoa v. 1933–1937, ML. Vastavaa kirjeenvaihtoa on Metsäliiton arkistosta runsaasti; Metsätyön vuosirytmistä esim. Snellman 1996: 74.

³⁴⁰ Iisalmen piirin toimintakertomus 1.11.1935–31.10.1936, Metsänhoitajapiirien toimintakertomukset, EG.

da paikallisen metsänhoitoyhdistyksen neuvoja avukseen. Kauppakirjassa myyjä saattoi valtuuttaa nimeämänsä henkilön joko nostamaan kauppahinnan puolestaan tai edustamaan itseään kaikissa kauppaan liittyvissä asioissa.³⁴¹ Valtakirjan antaminen kauppakirjan osana oli yleinen menettely 1930-luvun puolivälissä, mutta sitä ei löydy tutkimuksessa käytetyistä 1920-luvulla painetuista kauppakirjalomakkeista. Kauppakirjalomakkeissa keskeisimpiä neuvoteltavia asioita olivat puumäärä ja hinta, mutta myös muista ehdoista oli periaatteessa mahdollista neuvotella. Myyjän vaikeutta saada muutoksia painettujen kauppakirjojen ehtoihin kuvataan Muistitietoaineistossa:

1920 luvun alkupuolella Sakkolassa veljeni teki erään (Saastamoinen) ostomiehen kanssa tukkikauppaa ja sopivat hinnastakin. Paperi oli valmis allekirjoitus vaan puuttui. Kun tukkitie olisi tullut kulkemaan ruismaan poikki joka olisi vaurioittanut tien kohtalla kasvillisuutta vaati veljeni tievuokraa. Ostomies ei suostunut siihen vaan repi paperin ja pani sen hellaan ja niin kauppa jäi tekemättä.³⁴²

Yksityismetsätalouden edustajat kehottivat metsänomistajia lukemaan tarkasti kauppakirjalomakkeiden painetut ehdot ja vaatimaan niihin tarvittaessa muutoksia. He totesivat myyjien kiinnittävän kaupantekotilanteessa liikaa huomiota kauppahintaan. Myyjät eivät aina riittävän tarkasti ymmärtäneet sopimuksen ehtoja.³⁴³ Kauppakirjaan tutustumisessa lienee ollut 1920-luvulla epäselvyyksiä, minkä vuoksi Enso-Gutzeitin ostajille tarkoitetuissa osto-ohjeissa korostettiin kauppakirjan lukemista myyjälle ennen allekirjoittamista. Kahden yhtiön 1930-luvun kauppakirjalomakkeissa (Enso-Gutzeit ja Aug. Eklöf Aktiebolag) oli ehto, jossa myyjän todettiin lukeneen ja täydellisesti perehtyneen kauppakirjan sisältöön.³⁴⁴

Neuvottelujen vauhdittajina käytettiin Metsäkaupat -muistitietoaineiston mukaan rahaa ja viinaa. Ostaja saattoi arvella käteisen rahan esillä olon nopeuttavan myyjän päätöksentekoa. Viinaa tarjottiin puukauppaneuvotteluissa puolin ja toisin. Muistitietoaineistossa paheksuttiin erityisesti ostajien tarjoamia viinaryyppyjä, sillä niiden tavoitteena nähtiin myyjän päätöksenteon summentaminen. Osa myyjistä kieltäytyi viinasta, sillä puukauppaa ei saanut pilata humalalla. Mikäli myyjä itse ei ymmärtänyt kieltäytyä, saattoi myyjän lähipiiri vastustaa viinan nauttimista kaupan solmimisen yhteydessä. Aina myyjät eivät pystyneet tai halunneetkaan vastustaa kiusausta ja solmivat puukauppoja humalassa. Näitä kauppoja kerrottiin Metsäkaupat -muistitietoaineistossa kadutun.³⁴⁵ Muistitietoaineiston kertomuksessa kirjoittaja seuraa isänsä kanssa humalaisen naapurin puukauppaa:

³⁴¹ Neuvottelun kestosta ja useista tapaamisista ennen kaupan syntyä mm. SKS KRA Hämäläinen Eemil: 26; Valtakirja annettiin vuonna 1935 mm. seuraavien yhtiöiden kauppakirjalomakkeissa: Ahlström, Diesen Wood, Enso-Gutzeit, Hackman, J. Hallenberg, Kymin Osakeyhtiö, Viipurin saha ja Vuoksenniska;

³⁴² SKS KRA Metsäkaupat Kuisma Arvi: 2.

³⁴³ Suomen Metsänhoitoyhdistys Tapion kutsu vuosikokoukseen 20.5.1911, Vuosikousten pöytäkirjat 1908–1930, Kml Tapio; Remes 1927: 37; Jalava 1932: 90; Metsänomistaja 2/1936: 34–35.

³⁴⁴ Metsäkiinnityslaki, Selostukset ja ohjeet Enso-Gutzeit Osakeyhtiön metsänostajille, 1930: 17; Maininta kauppakirjan lukemisesta myyjille puuttuu Enso-Gutzeitin 1920-luvun hankintakauppakirjasta, 4.10.1926; Kotkan Tukinosto-Osakeyhtiön Metsäkontrahdissa (1924/–) todetaan, että kauppakirjan sisältö luettiin myyjille ennen allekirjoitusta.

³⁴⁵ SKS KRA Metsäkaupat Keronen Eino: 40, Kosonen Eero: 2, 3, Kostamo Einar: 2, Koukku Arvo: 1, 2, Laamanen Taavetti: 1, Leskinen Juhon: 47, 64, 80, 86, Matilainen Arvid: 1, Muuronen Viktor: 1, Ounasjoiki Kaarlo: 3, Pehkoranta Heikki: 62, Taskinen Väinö: 26, Vanttinen Erkki: 1.

Kun herrat olivat ajaneet pihasta pois, niin tuli isäntä tupaan ja alkoi kehua tekemäänsä metsäkauppaa. Hän kertoi myyneensä ”pikkuapotan” (=pieni metsäpalsta, jossa lehmät käyvät laitumella) ”könttäkaupalla”. Se kauppa on siitä hyvä, ettei siinä tarvitse tehdä muuta kuin käydä rahan nostossa. -- Ja uutta puuta se luoja kasvattaa, lopetti isäntä pitkän esitelmänsä metsäkauppansa eduista. Isäni ei tietenkään käynyt isännän iloa pilaamaan, sillä selvinpäin ei hän olisi sellaista kauppaa tehnyt, vaan myönteli, että kylähän siitä jää se työ ja huoli pois, kun näin myy ”könttäkaupalla”. -- Näin siinä olisi voinut käydä meilekin, ellet sinä olisi varoittanut minua siitä viinasta, kuiskasi isä minulle. Tällaista viinan kanssa elämistä se silloin oli, se metsäkauppojen teko. Herrat itse eivät juoneet, mutta isännät ja emännätkin juotettiin, että kauppasopimukset tulivat herrojen mielen mukaan. Näin suorastaan petettiin monta metsänomistajaa, mutta omapahan oli syynsä, kun viinan kanssa piti tärkeät kaupat tehdä.³⁴⁶

Puukaupan solmimisessa ostajat pyrkivät ottamaan huomioon sekä myyjän aseman paikallisyhteisössä että aiempien puukauppojen sujumisen. Ostajat saattoivat neuvotella puukaupoista ensin alueen johtavien metsänomistajien kanssa, joiden esimerkkiä seuraten oli mahdollista saada muutkin metsänomistajat päättämään puukaupasta. Ennestään tuttujen, hyvien myyjien kanssa puukauppoja solmittiin ostajan kannalta vähän huonomillakin ehdoilla. Neuvottelun kulkuun vaikuttivat myös myyjän ja ostajan sosiaalinen asema. Mikäli ostaja oli myyjää korkeammassa sosiaalisessa asemassa ja myyjä sen tunnusti, asetelma vaikutti väistämättä neuvotteluun.³⁴⁷ Myyjän mahdollisuudet saada muutoksia kauppaehtoihin olivat vähäiset, jos ostajaa oli lähestyttävä selkä kumarassa ja lakki kädessä:

Vielä vuosisatamme toisella kymmenelläkään ei Suistamon seuduilla metsänostoissa ollut mitään kilpailua, ei varsinkaan pienmyyjien kohdalla. Kun Läskelä Oy:llä oli esim. Koitan seuduilla runsaasti omia metsiä, niin niillä main oli hakkuita paljon. Siten yhtiön miehet myös olivat selvillä siitä, oliko lähiympäristön asukkailla metsiä myytäväksi ja mikä heille otollisinta, tiesivät asukkaiden taloudelliset tarpeet. Niinpä ostaja tuli aina sopivalla hetkellä ja osti hyvántahtoisesti metsän, jos se heille sopi puulajien ym. suhteen. Esim. piirimies Kukkonen Läskelästä tuli taloon kuin kuningas ja lupasi ”vielä ostaa” nämä metsät. Kyseinen herra oli korkea, jota lähestyttiin lakki kädessä, ”hattu kobras”. Vasta 1920-luvulla tilanne muuttui, kun ostajia ilmaantui useampia ja syntyi kilpailua. Silloin myös ostajat muuttuivat kansanomaisemmiksi.³⁴⁸

Neuvottelun päätteeksi puukaupasta laadittiin kirjallinen sopimus metsäteollisuuden painattamille kauppakirjalomakkeille. Kauppakirjoja tehtiin kaksi samansisältöistä, toinen ostajalle ja toinen myyjälle. Kauppakirjassa osapuolet vakuuttivat, ettei puukauppaan liittynyt mitään muita ”välipuheita” tai sopimuksia. Yhtyneet Paperitehtaat korosti vuonna 1938 vielä erikseen, ettei myyjien kanssa saanut tehdä mitään suullisia sopimuksia.³⁴⁹ Yleensä kauppakirjassa oli tila ostajan allekirjoituksen lisäksi kahdelle myyjän allekirjoitukselle sekä kahdelle kaupan todistajalle. Vaikka vaimon rooli puukauppaneuvotteluissa

³⁴⁶ SKS KRA Metsäkaupat Leskinen Juho: 80.

³⁴⁷ Metsänmyyntiasiamiehen kirje 18.12.1936 Ilmari Kalkkiselle, Kirjeenvaihto sekalaiset saapuneet 1935, ML; SKS KRA Metsäkaupat Haapamäki Voitto: 1, Haikonen Veikko: 13, Keronen Eino: 34, Leskinen Juho: 59.

³⁴⁸ SKS KRA Metsäkaupat Pehkoranta Heikki: 56.

³⁴⁹ Pystykauppakirjoissa ehto oli 7 yhtiöllä ja hankintakauppakirjoissa 3 yhtiöllä; Kokouspöytäkirja 21.3.1938, Yhtyneet Paperitehtaat Walkiakosken metsämiesten kokous, Kokousten pöytäkirjat, metsäosasto yleiset 1936–1956, UPM-Kymmene (Valkeakoski); Tapion taskukirja 1910: 19, 1914: 27, 1919: 30. Myöhemmin painetuissa Tapion taskukirjoissa välipuheita ei mainittu.

olisi ollut vähäisempi, tarvittiin kauppakirjaan vuonna 1930 voimaantulleen avioliittolain myötä myös vaimon allekirjoitus. Vaimon allekirjoituksen paikka ilmoitettiin selkeästi vain kahdessa lähdeaineistossa olleessa kauppakirjalomakkeessa. 1930-luvulla ostomiehiä muistutettiin ottamaan kauppakirjaan myös vaimon allekirjoitus.³⁵⁰ Muistitietoaineiston mukaan unohdus aiheutti ostajalle harmia ja ylimääräisiä menoja:

Pem. K. Heikkisen metsäkauppa Hiitolassa Kojonen & Kumpp:lla oli piiriesimiehenä Kusti Heikkinen vuosina 1925–35 ja oli ostopuolella aika touhukas mies. -- Kerran kävi Heikkiselle oston aikana Hiitolassa niin, että teki tukkien pystykaupat isännän kanssa melko kovaan hintaan ja kummatkin olivat nimensä allekirjoittaneet kauppakirjaan, mutta vielä puuttui emännän nimi ja palvelustyttö kävi noutamassa emännän navetasta. Mutta emäntä ei laittanutkaan nimeään kauppakirjaan, koska metsä olikin tavallaan hänen, jonka oli saanut perintönä vanhemmiltaan. Nyt tuli Heikkiselle tiukat paikat kun ei ollut huomannut ottaa emäntää ollenkaan huomioon ja pyyteli emännältä anteeksi. Ei siinä auttanut jälkipuheet vaan emäntä voitonriemulla sanoi ”tarvitaan sitä emäntää muulloinkin kun naiessa”. Loppujen lopuksi Heikkinen joutui ostamaan emännälle villakankaisen mustan leningin ja kauniit kengät nimikirjoituksesta. Tämän tarinan jälkeen Heikkinen sanoi minulle (allekirjoittaneelle), muista aina jututtaa akkoja myös metsäkaupoissa.³⁵¹

Kauppakirjan allekirjoittamista juhlistettiin viettämällä harjakaisia. Metsäkaupat -muistitietoaineistossa harjakaisia kuvattiin kaupan onnistumisen kannalta jopa välttämättömäksi juhlaiksi, johon yleensä ei otettu mukaan kaupan ulkopuolisia. Harjakaisissa nautittiin kahvia, ruokaa tai viinaa. Myyjän velvollisuutta huolehtia harjakaisten tarjoamisista perusteltiin sillä, että myyjä oli kaupassa rahaa saava osapuoli. Kahvin ja ruuan tarjosi poikkeuksetta myyjä, mutta alkoholin muistitietoaineiston perusteella useimmiten ostaja.³⁵²

Ostajien kannalta reilut harjakaiset saattoivat osoittautua eduksi ostokilpailussa muiden ostajien kanssa, ja myyjät oppivat vaatimaan harjakaisia pienissäkin puukaupoissa. Metsäkaupat -muistitietoaineistossa mainitaan erikoisina tapauksina ne kaupat, joissa ei harjakaisviinaa tarjottu lainkaan.³⁵³ Kaikki myyjät eivät kuitenkaan hyväksyneet alkoholin käyttöä kaupan solmimisen yhteydessä, mutta ottivat vastaan viinapullon lääkkeeksi. Itä-Suomeen sijoituvissa puukauppamuistoissa kerrottiin leninkikankaan antamisesta talon emännälle harjakaislahjana. Toki emännillekin tarjottiin, ja myös maistuiivat, harjakaisryppy.³⁵⁴ Metsäalan organisaatioiden arkistoaaineistossa harjakaisten viettämisestä vaietaan. Toden-

³⁵⁰ Vaimon allekirjoitus mainittiin kaikissa Enso-Gutzeitin ja yhdessä Aug. Eklöfin kauppakirjalomakkeessa. Tila vain yhden myyjän allekirjoitukselle oli Joh. Askolinin, J. Hallenbergin, Ristinien Osakeyhtiön ja Stockforsin kauppakirjalomakkeissa; Kirje piiri- ja metsätyönjohtajille 31.12.1929, Kirjeenvaihto, UPM-Kymmene (Valkeakoski); Kirje 23.2.1937 Metsänostosopimusten allekirjoitukset, Kymi Metsäosasto, sekalaiset, järjestämättä, kauppakirjat, maarekisterit, ym. UPM-Kymmene (Kuusankoski); Laki aviopuolisoitten omaisuus- ja velkasuhteesta 15.4.1889; Avioliittolaki 13.6.1929; Suomen paperi- ja puutavaralehti 15/1929: 613, 616; Ohjesääntö metsäliikettä varten 1928a: 29–30.

³⁵¹ SKS KRA Metsäkaupat Vaitinen Eino: 1.

³⁵² Metsäkaupat -muistitietoaineistossa harjakaisten viettämisestä kuvasivat mm. Haikonen Veikko: 5,15, Kareinen Vihtori: 32, 36, Keronen Eino: 40, Kosonen Eero: 3, Kostamo Einar: 2, Kuokkanen Pekka: 1, Kuoppa Mikko: 1, Laamanen Taavetti: 1, Lehikoinen Helmi: 1, Leskinen Juho: 50, 64, 73, 74, Muuronen Viktor: 38, Ounasjoki Kaarlo: 2, 9, Parikka Emil: 8, Pehkoranta Heikki: 62, Vaitinen Eino: 1. Ainoastaan muutama kirjoittajat kertoivat harjakaisiin kutsutun myös naapuri, kaupan todistaja tai palvelusväkeä (Haikonen Veikko: 5, Keronen Eino: 40).

³⁵³ SKS KRA Metsäkaupat Leskinen Juho: 77, 79, 80. Tekstissä 77 Leskinen allekirjoitti kauppakirjan vuonna 1933–1934 Pitkärannan sahan konttorissa, mikä saattaa selittää harjakaisviinan puuttumisen. Tekstissä 79 Eino Sällinen kertoo mastopuiden myynnistä vuonna 1931 englantilaisille ostajille. Tekstissä 80 kuvattu puukauppa oli ostajan mielestä niin epäedullinen, ettei sitä kannattanut juhlistaa harjakaisilla.

³⁵⁴ SKS KRA Metsäkaupat Leskinen Juho: 50, 73, 74, 85, 86, Vaitinen Eino: 1.

näköisesti harjakaiset ja niistä raportoiminen olivat metsäalan käyttäytymissäntöjen vastaisia. Käytetyn aineiston perusteella ei voi selittää, miten vuosina 1919–1932 voimassa ollut kieltolaki vaikutti harjakaiden viettämiseen.

Kauppakirjan allekirjoittaminen ja harjakaiden juhliminen ei välttämättä tarkoittanut kaupan toteutumista. Kauppakirja muuttui metsäteollisuusyritystä sitovaksi vasta, kun ostajan esimies oli hyväksynyt sen. Metsäliitossa kauppakirjan vahvistaminen kesti yleensä viikon. Metsäliiton myyntiasiamies lähetti allekirjoitetun kauppakirjan piiritoimistoon, josta se lähetettiin edelleen Helsinkiin pääkonttoriin. Hyväksytty kauppakirja lähetettiin samaa reittiä takaisin myyjälle.³⁵⁵ Muut ostajat eivät käyttäneet aivan näin moniportaista menettelyä. Metsäteollisuusyritysten puunhankinnassa piirimetsänhoitajat yleisesti hyväksyivät alueensa kauppakirjat metsäosaston ohjeiden mukaisesti. Yhtyneet Paperitehtaat siirsi elokuussa 1932 päätävävällän piirimiehille, mikäli kaupan ehdot ja hinta ovat metsäosaston määräysten mukaiset. Kaupoista

oli kuitenkin neuvoteltava ennen allekirjoitusta piirimetsänhoitajan kanssa.³⁵⁶

Kauppakirjan allekirjoittajat eivät aina olleet samat, jotka lopulta kohtasivat puutavaran luovutusmittauksessa tai kauppahinnan viimeisen erän maksun yhteydessä. Pystykaupoissa lähes kaikki ostajat ottivat itselleen oikeuden siirtää kauppakirjan kolmannelle osapuolelle. Hankintakauppakirjoissa yhdeksän yhtiötä varasi oikeuden kauppakirjan siirtämiseen. Kymin Osakeyhtiön kauppakirjalomakkeista siirto-oikeus puuttui vuoden 1925, mutta löytyi vuoden 1937 lomakkeesta. Sopimusehto oli ostajien kannalta käyttökelpoinen, sillä se helpotti metsäteollisuusyritysten keskinäistä puunvaihtoa. Ostorenkaiden sisällä ostokiintiön ylittävä tai liian kaukana sijaitseva puuera saattoi olla edullista vaihtaa ostorenkaiseen kuuluvan toisen yrityksen kanssa.³⁵⁷

Harjakaisia juhlistettiin nauttimalla kahvia. Myös alkoholia tarjottiin ja nautittiin onnistuneen puukaupan kunniaksi. Kuva: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Kansanrunousarkisto.

³⁵⁵ Myyntiasiamies Aarne Alasen kirje 3.7.1935 Metsäliiton keskuskonttoriin, Kirjeenvaihto sekalaiset saapuneet 1934–35, ML; Maataloustuottajain Keskusliiton Metsänmyyntiosasto kirje 24.1.1934 Maataloustuottajain Liitoille, Painotuotteet, ML; Valpas 1937: 15–16.

³⁵⁶ Kirje 22.8.1932 Kaikille piirimiehille, Yhtyneet Paperitehtaat (Myllykoski) Metsäosasto, Kirjeenvaihto, UPM-Kymmene (Valkeakoski); Kokouspöytäkirja 8.6.1938, Yhtyneet Paperitehtaat Myllykosken metsäpiiripäälliköiden kokous, Kokousten pöytäkirjat 1938–49, metsäpiirimiehet, UPM-Kymmene (Valkeakoski); Lummelahti 1992: 111; Halmekoski 1955: 106–109;

³⁵⁷ Pappersvedssammanslutningens direktionsmöte 12.11.1929 ja P. M. rörande pappersvedsansaffningen, 3.1.1927 ja 8.1.1927, Kuusipaperipuuyhtymää koskevat asiakirjat, SMKL; Ehto puuttui seuraavien ostajien pystykauppakirjoista: Enso-Gutzeit, J. Hallenberg, Pielisen Metsätalous, Ristiniemen Osakeyhtiö ja Stockfors; Siirto-oikeus oli seuraavien ostajien hankintakauppakirjoissa: Ahlström (Warkauden tehdas), Joh. Askolin, Karhula, Kaukas, Kymin Osakeyhtiö, Diesen Wood, Ristiniemen Osakeyhtiö, Vuoksenniska ja Wiborg Wood.

Yksityismetsätalouden edustajat vastustivat jo ennen ensimmäistä maailmansotaa ostajan oikeutta siirtää kauppakirja kolmannelle osapuolelle, mutta ehto säilyi kauppakirjoissa. Tapion taskukirjan kauppakirjamalleissa nimenomaan todettiin, ettei ostajalla ollut oikeutta ilman myyjän lupaa siirtää kauppakirjaa toiselle ostajalle. Kauppakirjan siirtämisen haitallisuus korostui, mikäli ostaja laiminlöi kauppahinnan maksamisen. Myyjän saattoi olla vaikea tavoittaa kauppakirjan sen hetkistä haltijaa. Myyjälle ei yleensä myönnetty vastaavaa oikeutta siirtää hankintakauppaa kolmannelle osapuolelle, vaan myyjän velvollisuus vastata hankintakaupan toteutumisesta oli itsestäänselvyys. Vain neljä yhtiötä totesi hankintakauppakirjoissaan, että saatuaan ostajalta luvan myyjä saattoi siirtää hankinnan kolmannen osapuolen vastuulle.³⁵⁸

5.5 Puuston leimaus

Kun kauppakirjat olj tehty ja nimet allekirjoitettu tarjos piirimiäs salkustans tuomast viinastryypyt isännälle n.s. kaupan harjakaisiks. Neä kauppakirjat tehtiin valmiille kaavakkeille, joita piirimiäs kuljetti salkussans sillon kun tulj kauppa tekemää ja näit kauppakirjoja tehtiin kaksin kappalein, joista toinen jäi ostajalle ja toinen myyjälle. Kun mettäkaupat näin olj tehty ja kauppa lyäty lukkoon, voitiin alkaa mettänleimaus. Teä tapahtu useimmiten sen ennakoarvion mukaan joka olj jo suoritettu siin mettänleimukses kopse ja huuto kävi kun puulaakin miähet leimakirveitens kans löivät pilkkoja ja leimoja puiten kylkiin sekä kantoihin.³⁵⁹

Näin kuvaili 1920-luvulla tehtyä leimausta Metsäkaupat -muistitietoaineiston kirjoittaja. Leimauksessa kauppaan sisältyviin puihin lyötiin leimakirveellä kaksi pilkkaa, toinen rinnankorkeudelle ja toinen, kantoleima, puun tyveen. Kuoren alta paljastuneeseen puuhun iskettiin leimakirveen hamaralla leimaajan leimamerkki. Rinnankorkeudella oleva leima osoitti hakkureille (tekemiehille), mitkä puut sai kaataa. Kantoon jäävän leiman perusteella myyjä tai hakkuun valvoja saattoi tarkistaa, ettei leimaamattomia puita ollut kaadettu. Ostajat ja hakkurit saattoivat poiketa leimauksesta vahingossa tai tarkoituksella. Leimaamattomia puita saatettiin kaataa suurempaa ja laadultaan parempaa tukkimäärää tavoiteltaessa. Leimattuja puita saattoi jäädä pystyyn joko hakkureitten huolimattomuuden tai puussa leimauksen jälkeen havaitun vian vuoksi.

Leimauksessa määritettiin kaupan kohteena oleva puusto. Pystykaupassa leimaus oli hankintakaupan luovutusmittaukseen verrattava vaihe. Leimauksen tulos oli usein kauppahinnan perusta, jota tarvittaessa korjattiin hakkuun jälkeen tehdyssä laskennassa tai mittauksessa. Runkokaupassa leimattujen puiden määrää verrattiin hakkuun jälkeen varastopaikalla tuotujen runkojen määrään. Pystykauppakirjoissa vastuu hakkuun tarkastuksesta asetettiin myyjälle, jonka tuli viimeistään luovutusmittauksen yhteydessä teh-

³⁵⁸ Myyjän oikeus siirtää hankintakauppa kolmannen osapuolen vastuulle oli seuraavien ostajien kauppakirjoissa: Ahlström (Warkauden tehdas), Enso-Gutzeit, Hackman ja Stockfors; Komiteanmietintö 5/1936: 21; Tapion taskukirja 1910: 19, 1914: 28, 1919: 31, 1926: 54, 1931: 73, 1937: 50, 1941: 39; Oksanen 1928: 15; Helander 1918: 388.

³⁵⁹ SKS KRA Metsäkaupat Korkeila Väinö: 17.

dä huomatuksensa hakkuun tarkkuudesta suhteessa leimaukseen.³⁶⁰ Selkeimmin tämä linjaus ilmaistiin Kaukaan pystykauppakirjassa vuodelta 1934:

Ostajan mitatessa tukkeja vedättäjille, on myyjän tarkastettava ovatko kaikki vedetyt puut leimatut sekä annettava luovutuskuitti vedetyistä puista. Muuta mittausta ja tarkastusta ei ostajan tarvitse hyväksyä, jos puita tulee vedetyksi yli kontrahdissa mainitun määrän, niin maksaa ostaja niistäkin kontrahdissa sovitun hintaperusteen mukaan.³⁶¹

Mikäli leimaamattomia puita oli kaadettu, ostaja joutui maksamaan näistä puista erikseen sovitun korvauksen. Puutavaranmittauskomitea katsoi vuonna 1936, että ostajan piti korvata kaadetun leimaamattoman puun arvo, vaikka se jätettäisiin metsään. Komitea ei ottanut kantaa, minkä suuruinen korvauksen tulisi olla. Kauppakirjoissa vakiintui menettely, jonka mukaan ostaja maksoi leimaamattomasta puusta saman hinnan kuin leimatuista puista. Yksityismetsänomistajien edustajien mielestä tämä ei ollut oikein. He esittivät korvauksen asettamista sakonkaltaisena jopa kaksinkertaiseksi leimatun puun hintaan verrattuna.³⁶²

Ostaja vai myyjä leimaa?

Yksityismetsänomistajien ja metsäteollisuuden puukaupassa leimaukseen liittyi kolme keskeistä kysymystä: 1) leimattiinko puusto vai ei, 2) kuka puuston leimasi ja 3) milloin puusto leimattiin suhteessa kauppakirjan allekirjoittamiseen. Kokonaisuudessaan yksityismetsien leimaukset yleistyivät maailmansotien aikana. Yksityismetsänomistajien puukaupan kannalta keskeisintä kuitenkin oli se, että metsänomistajien edustajien ennen kauppakirjan allekirjoittamista tekemät leimaukset yleistyivät. Metsäteollisuuden yksityismetsissä tekemät leimaukset liittyivät lähes poikkeuksetta pystykauppoihin ja metsänomistajien edustajien leimaukset pysty- ja hankintakauppoihin. Leimauksessa joko vain merkittiin kauppaan kuuluvat puut tai myös arvioitiin näiden puiden määrää ja laatua.³⁶³

Kauppakirjan allekirjoittamisen jälkeen ostajan palkkaamat, yleensä kolmesta viiteen miestä leimasivat kaupan kohteena olevan metsän. Leimaus mainittiin kaikissa tutkituissa vuonna 1935 käytössä olleissa pystykauppakirjalomakkeissa ostajan oikeuksiin kuuluvana asiana: ostaja leimauttaa tai ostaja on oikeutettu halutessaan leimauttamaan puuston. 1920-luvulla käytössä olleista kauppakirjoista puiden leimaus mainittiin Kotkan Tukinosto Osakeyhtiön Metsäkontrahdissa (1924) ja Kymin Osakeyhtiön Metsähakkuuso-

³⁶⁰ Vuonna 1935 käytössä olleista kauppakirjoista esimerkiksi And. Auvinen Metsähakkuu-sopimus (–/1935), Enso-Gutzeit Metsäkauppakirja (1934/1935), Hackman Metsäkauppakirja (–/1935), Kaukas Runkokontrahti (1934/1935), Kymin Osakeyhtiö Metsähakkuusopimus (1935/1935), Pielisen Metsätalous Metsäkauppakirja (–/1935), Ristiniemen Osakeyhtiö Metsänkauppakirja (–/1935).

³⁶¹ Kaukas Runkokontrahti (1934/1935).

³⁶² Vain muutaman yrityksen kauppakirjalomakkeissa kauppaan kuulumattoman puun kaatamista ei mainittu lainkaan (Aug. Eklöf, Stockfors ja Vuoksenniska); Miten voitaisiin leimausten ylitykset estää, Muistio, Muut pöytäkirjat 1933–1949, Kml Tapio; Komiteanmietintö 5/1936: 21; Helander 1918: 383; Tapion tasukirja 1910: 18, 1914: 27, 1919: 30, 1926: 53, 1931: 72, 1937: 50, 1941: 38.

³⁶³ SKS KRA Metsäkaupat Ikonen Eino: 1, Kareinen Vihtori: 32, Leskinen Juho: 64, Matilainen Arvid: 11, Muuronen Viktor: 15; Pelttari 1935a: 31.

pimuksessa (1926). Tarkastelluista, vuonna 1935 käytössä olleista, pystykauppakirjalomakkeista kolme yhtiötä ilmoitti leimauksen voivan olla myös myyjän tekemä.³⁶⁴ Tämä kuvastaa valmiiksi leimattujen metsien oston vähäisyyttä ja ostajien haluttomuutta kirjata tätä vaihtoehtoa painettuihin kauppakirjalomakkeisiin. Hankintakaupassa vastuu leimauksesta kuului luonnollisesti myyjälle eikä puuston leimausta mainittu kauppakirjalomakkeissa. Vuonna 1934 painetussa Enso-Gutzeitin pystykauppakirjassa puuston leimauksesta todettiin seuraavaa:

Ostaja on oikeutettu hakkuu- ja ulosottoajan kuluessa mittaamaan ja leimaamaan ostamansa puut niiden pystyssä ollessa, jos hän sitä haluaa, ja on myyjän, puitten leimauksesta tiedon saatuaan, oltava leimauksessa läsnä uhalla, että hänen poissaolonsa ei estä leimausta. Muistutukset leimausta vastaan on myyjän tehtävä viimeistään leimauksen päättyessä, sillä myöhemmin tehtyjä muistutuksia ei ostajan tarvitse ottaa huomioon.³⁶⁵

Ostajan leimatessa metsää myyjän ainoa mahdollisuus vaikuttaa leimaukseen oli olla läsnä leimauksessa. Myyjän tuli hyväksyä leimaus kirjallisesti, eikä myyjä voinut enää myöhemmin vaatia tai saada muutoksia leimaukseen. Aina myyjät eivät olleet tyytyväisiä ostajien pystykaupan yhteydessä tekemään leimaukseen, vaan yrittivät horjuttaa sitä kyseenalaisin keinoin. Metsätyönjohtaja kuvasi Metsäkaupat -muistitietoaineistossa leimauskirveen luvatonta käyttöä 1920-luvulla:

Minä menin taloon ja arvelin isännälle että tässä leimikossa taitaa olla jokin vika. Isäntä suuttui ja sanoi, että mikäs vika siinä, vieku vuan pois mitä ootte leimanna. Sanoin että kyllä viiään mikä ollaan leimatut. Sovittiinhan se myöhemmin se ei kuitenkaan kovin suureksi kerinnyt paisua. Jossakin oli leimakirves unohtunut talon penkin alle, leimamieheltä kun hän lähti pyhäksi kotiinsa. Talonpojat olivat käyneet sillä pyhänä leimaamassa muutamia kymmeniä kakkäräpetäjiä suolta.³⁶⁶

Yksityismetsänomistajille suunnatussa valistuksessa korostettiin ennen kaupan solmimista tehdyn leimauksen tärkeyttä. Leimaus tuli teettää myyjää edustavalla metsäammattilaisella. Yksityismetsätalouden tavoitteiden mukaan metsänomistajan ei pitänyt päästää ostajia leimaamaan metsäänsä, sillä ostajien leimaajat saattoivat olla ammatillisesti epäpäteviä ja tavoitella liikaa omaa etuaan. Ostajat eivät aina noudattaneet metsänhoidollisen leimauksen periaatetta, jonka tavoitteena oli edistää metsän tulevaa kasvua ja estää metsää hävittävät hakkuut. Metsänhoidollinen leimaus saattoi olla ristiriidassa ostajan tavoitteen kanssa, mikäli leimauksessa jätettiin osa kauppaan halutuista puista vielä kasvamaan.³⁶⁷

³⁶⁴ SKS KRA Metsäkaupat Hämäläinen Eemil: 13; Metsänomistajan tai hänen edustajansa tekemä leimaus todettiin seuraavissa pystykauppakirjoissa: Aug. Eklöf Kauppakirja (1934/1935), Kaukas Runkokontrakti (1934/1935) ja Metsäkontrakti (1934/1935), Yhtyneet Paperitehtaat (Simpele) Metsäkaupan välikirja (1928/1935).

³⁶⁵ Enso-Gutzeit Metsäkauppakirja (1934/1935).

³⁶⁶ SKS KRA Metsäkaupat Hämäläinen Eemil: 26.

³⁶⁷ Kymin Osakeyhtiön Metsäosaston kirje 17.6.1935 Ostometsien leimaus, Sekalaiset, järjestämättä, kauppakirjat, maarekisterit, ym. UPM-Kymmene (Kuusankoski); Kymin Osakeyhtiön Metsäosaston kirje 10.9.1937 piirityönjohtajille, Kymmene Forstavdelningen, Cirkulär 1937–1951, UPM-Kymmene (Kuusankoski); Jalava 1932: 57; Metsälehti 20/1934: 3; Yksityismetsätaloudessa ostajien tekemää leimausta kohtaan tunnettu epäluulo välittyi vielä 1950-luvun lopun valistuskirjallisuudesta (esim. Pakkanen 1956: 10–11). Niissä metsänomistajia opastettiin käyttämään leimauksessa vain puolueettomia ja ammattitaitoisia metsänhoitokuntien tai metsänhoitoyhdistysten neuvoja.

Metsäammattilaisten keskuudessa levitettyä myönteistä asennetta leimausta kohtaan kuvastaa esimerkiksi Jalavan (1932) teos, jossa tuleville metsänhoitajille opetettiin, ettei leimaamattomasta tukkimetsästä koskaan pitänyt hieroa kauppoja. Käytännössä metsäteollisuuden ostajat samaan aikaan jopa karttoivat leimattuja metsiä, maksoivat niistä alhaisempia hintoja tai kieltäytyivät ostamasta niitä.³⁶⁸ Ostajat yrittivät säilyttää erityisesti tukkipuuston leimauksen itsellään. Metsäteollisuus maksoi summakauppojen väistyttyä runko- tai kantohinnan jokaisesta leimatusta puusta. Pienemmän puutavaran osalta ostajien suhtautuminen myyjien teettämään leimaukseen oli suopeampaa, sillä pienen havupuun leimauksella ei ollut yhtä suurta merkitystä hakkuusta saatavan puutavaran laatuun. Ostajat olivat valmiimpia antamaan pienen havupuun leimaukset muiden tehtäväksi, etenkin kun hankintakaupat pienen havupuun ostossa yleistyivät.

Myyjien teettämiin leimauksiin liittyi alussa yleinen epäluottamus. Myyjät, ostajat, lääninmetsälautakunnat/metsänhoitolautakunnat ja metsänhoitoyhdistykset epäilivät toistensa tekemien leimausten oikeellisuutta. Ostajat eivät luottaneet lautakuntien tai metsänhoitoyhdistysten leimaajiin, joiden arvelivat metsänomistajien painostaessa herkästi leimaavan myös tukiksi kelpaamattomia runkoja. Ostajat arvioivatkin uudestaan jo kertaalleen leimattuja metsiä ja leimasivat kauppaan sisältyvät riittävän hyvälaatuiset tukkipuut. Metsäkaupat -muistitietoaineistossa kuvataan, miten metsänomistaja sai sivusta seurata leimauksen ristiriitoja yksityismetsätaloutta edistävien organisaatioiden ja puuta ostavan teollisuuden välillä.³⁶⁹

Yleinen epäluottamus heijastui myös metsänhoitolautakuntien työntekijöihin, jotka eivät voineet olla varmoja, noudattivatko kaupan osapuolet tehtyä leimausta lainkaan.

**Eemeli kun tukkipuita syksyll' aikoo myödiä,
ennakolta leimamerkit niihin täytyy lyödiä,
arvopuita koskaan ei hän mittaamatta jätä,
jonkavuoksi noudattankin hyvää tapaa tätä:
metsämiehen keväällä hän leimaukseen tilaa,
opinkäynyt leimaaja ei metsää näet pilaa,
rungot mittaa, kuutloi ja laudunkin hän syynää,
ettei puita jouduttaisi alihintaan myymään.**

Keskusmetsäseura Tapio opasti yksityismetsänomistajia oikeooppisen metsänhoidon pariin erilaisin julkaisuin. Metsä-Eemeli kertoi runon ja kuvan voimalla, miten metsät oli syytä leimata ennen puukaupan solmimista. Opastusta leimaukseen sai metsänhoitoyhdistyksen metsäammattimieheltä. Kuva: Liuksiala 1937.

³⁶⁸ Turun ja Porin läänin lääninmetsälautakunnan vuosikertomus 1919, MH; Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunnan toimintakertomus 10-vuotiskaudelta 1929–1938, 1938: 42; Yksityismetsätalouden kohottamistyön suuntaviivat 1934: 8; Metsälehti 33/1934: 2; Jalava 1932: 57–58; Tapio 1906: 82.

³⁶⁹ SKS KRA Metsäkaupat Hämläinen Eemil: 8, Ikonen Eino: 2; Metsätaloudellinen aikakauskirja 4/1937: 89–90; Peltari 1935a: 22; Jalava 1932: 58; Metsämies 6/1931: 177–181; Metsämies 3/1931: 78–79; Suomen Puu 10/1926: 92.

Metsälehdessä keskusteltiin vuonna 1936 leimausten ylityksistä. Tilastotietoja leimausten ylittämisestä on Keski-Pohjanmaan metsänhoitolautakunnan alueelta, jossa vuosina 1934–1936 leimauksia rikottiin 14 % myyjien tekemissä hakkuissa ja 31 % ostajien tekemissä hakkuissa. Kummassakin ryhmässä leimausten rikkomukset vähenivät tutkittuina vuosina. Ostajista leimausten rikkomuksia tekivät lähinnä yksittäiset puutavaranostajat (puutavaraliikemiehet ja leverantöörit eli välittäjät). Metsänhoitolautakunnan leimausta epäiltiin käytettävän joissakin tapauksissa vain yksityismetsälain valvonnan ennakoimiseksi. Metsänhoitolautakunnan ei oletettu tarkistavan itse leimaamansa hakkuun toteutusta, joten hakkuu saatettiin tehdä ostajan ja myyjän keskinäisen sopimuksen mukaan leimauksesta välittämättä.³⁷⁰

Metsänomistajat saattoivat epäillä ostajien suorittamaa leimausta, mutta ei heidän luotamuksensa yksityismetsätalouden metsäammattimiehiinkään aivan varaukseton ollut. Muistitietoaineistossa viitattiin osan yksityismetsätalouden neuvojista, korvausta vastaan, auttavan metsäteollisuusyrityksiä puunhankinnassa. Asiaa käsiteltiin myös Metsälehdessä vuonna 1938. Keskusmetsäseura Tapion johtaja A.B. Helanderin johdolla valtakunnalliseen tietoisuuteen tuotu epäily metsänhoitolautakunnan neuvojan saamista lahjuksista todettiin myöhemmin aiheettomaksi.³⁷¹ Metsänhoitolautakuntien metsänhoitajat ja neuvojat tuntuivat olevan ahtaalla metsäteollisuuden ja metsänomistajien vaatimusten välissä, mikä kuvastui Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunnan metsänhoitaja Kalle A. Räsänen kannanotossa vuonna 1934:

Ja kun vielä yleisesti puutavaran ostajat mieluummin ostaisivat niitä metsiä, jotka he itse saavat leimata, niin hyvin helposti ollaan kärkeä aiheettomastikin moittimaan lautakunnan miehen työtä ja jos syytä sattuukin, niin tehdään siitä usein suurempi numero kuin se ansaitsi ja koetetaan metsänomistajakin saada uskomaan, että lautakunnan miehen käyttämisestä ei ole ollut muuta kuin vahinkoa, mitä selitystä helposti uskotaankin, koska henkilö, joka ei ole asioista perillä, on usein ennakkoluuloinen. Toiselta puolen voidaan joutua helposti siihenkin, että esim. ostajan puolelta annettun vilpittömänkin tunnustuksen ja kiitoksen perusteella aletaan epäillä lautakunnan neuvojaa siitä, että hän voi saada ostajalta lahjuksia ja tekee siitä syytä työn sellaiseksi, että ostaja helpommin saa myyjän petetyksi 'sillä ei suinkaan muuten nyt vastapuoli kiitosta antaisi'.³⁷²

Metsäteollisuuden suhtautuminen metsänhoitolautakuntien leimaamiin metsiin lieventyi 1930-luvun lopulla. Kymin Osakeyhtiön Metsäosaston vuonna 1935 piirityönjohtajille lähettämässä ohjeissa korostettiin, että metsänhoitolautakuntien leimaamia metsiä sai ostaa. Sen sijaan metsänomistajien muilla tahoilla leimauttamat metsät tuli tarkistaa ennen kaupan solmimista. Mikäli Kymin Osakeyhtiön miehet leimasivat myyjän metsää, oli leimauksessa noudatettava samoja metsänhoidollisia periaatteita kuin yhtiön omien metsien

³⁷⁰ Miten voitaisiin leimausten ylitykset estää, Muistio ja Itä-Karjalan metsänhoitolautakunnan neuvottelukokous 24.2.1936, Muut pöytäkirjat 1933–1949, Kml Tapio; Etelä-Karjalan metsänhoitolautakunnan neuvottelukokous 22.3.1937, Metsäkeskus Kaakkois-Suomi; Metsätaloudellinen aikakauskirja 2/1937: 29–30; Metsälehti 40/1935: 2 ja 43/1936: 2; Pelttari 1935a: 26; Yksityismetsätalouden kohottamistyön suuntaviivat 1934: 24; Metsämies 3/1931: 77–79.

³⁷¹ SKS KRA Metsäkaupat Matilainen Arvid: 9; Kiertokirje hallituksen jäsenille 16.2.1938, Kiertokirjeet, Metsäteollisuus ry; Metsälehti 5/1938: 4. Metsälehden seuraavassa numerossa epäily todettiin aiheettomaksi.

³⁷² Räsänen, Kalle A. Ylimääräisten neuvojen töiden tarkkailu ja heidän toimintansa saaminen itsekannattavaksi, Keskusmetsäseura Tapion järjestämä neuvottelukokous Oulussa 16.10.1934, Neuvottelukokousten pöytäkirjoja 1911–1942, Kml Tapio.

leimauksissa. Leimauksessa sai käyttää vain koulutettuja miehiä, eikä tilapäisiä apulaisia saanut päästää leimaamaan.³⁷³

Ostajien muuttanutta suhtautumista valmiisiin leimikoihin kuvastaa myös Enso-Gutzeitin toimet. Yhtiö lahjoitti vuonna 1934 yksityismetsien leimausten edistämiseksi mm. Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunnalle 50 000 markkaa. Lahjoituksen avulla metsänhoitolautakunnan toivottiin palkkaavan yksityismetsien leimaukseen lisää päteviä leimaajia. Yksityismetsien leimaus ei näytä yleistyneen riittävästi. Enso-Gutzeit kehotti kesällä 1936 Etelä-Karjalan metsänhoitolautakuntaa tehostamaan puhdistus- ja harvennus-hakkuiden leimauksia, jotta välttyttäisiin hankintahakkuiden aiheuttamalta metsän hävitykseltä. Huoli metsien tulevasta kasvusta oli varmaan aiheellinen, mutta yhtiössä oli todennäköisesti myös huomattu valmiista leimauksesta ostajille koitua hyöty. Parhaimmillaan leimaukset edistivät teollisuuden puunhankintaa: myyjien löytyminen helpotui, omaa työvoimaa ei tarvinnut käyttää leimaukseen ja tarjolla olevat puumäärät olivat alueittain paremmin tiedossa. Kirjeen mukaan Enso-Gutzeit leimasi itse pystykaupoilla ostetut metsät kaupan solmimisen jälkeen. Yhtiön toiminnan taustalta löytyy Enso-Gutzeitin hallintoneuvoston päätös 7.12.1933, jolloin yhtiö päätti suosia puunhankinnassa valmiiksi leimattuja metsiä. Päätös tehtiin välittömästi eduskunnassa käydyn välityskeskustelun jälkeen, jossa edustakunta oli käsitellyt valtion omistamien yhtiöiden osallistumisesta ostorenkaisiin.³⁷⁴

Leimauksen yleistyminen

Yksityismetsätalouden edustajat olivat jo 1910-luvulla nähneet leimauksen yleistymisen välttämättömänä metsänhoidon kannalta. Suomen Metsänhoitoyhdistys Tapio edellytti vuonna 1914 julkaistussa kauppavälikirjamallissa, että myyjä leimauttaa puut ennen kaupasta sopimista. Ohjausta ja apua antavien metsäammattimiesten vähyys hidasti yksityismetsien leimausten yleistymistä. Lääninmetsälautakunnat raportoivat vuosina 1917–1928 lähes vuosittain, ettei virkailijoiden aika riittänyt lainvalvonnan ohella yksityismetsien leimauksiin. Lääninmetsälautakunnat palkkasivat ylimääräisiä metsäkoulun käyneitä neuvoja leimausta varten. Metsänomistajat hakivat leimausapua myös metsänhoitoyhdistyksiltä, maanviljelys- ja talousseurojen metsähoitokonsulenteilta ja -neuvojilta, yksityisiltä metsätoimistoilta ja kunnanmetsälautakuntien jäseniltä. Leimausavun saamista rajoitti metsänhoitoyhdistysten harvalukuisuus aina 1930-luvun puoliväliin saakka, maanviljelysseurojen keskittyminen maatalouteen ja yksityisten metsätoimistojen kal-

³⁷³ Kirje 17.6.1935 Ostometsien leimaus, Kymi Metsäosasto, sekalaiset, järjestämättä, kauppakirjat, maa-rekisterit, ym. UPM-Kymmene (Kuusankoski); Kirje 10.9.1937 Piirityönjohtajille, Kymin Osakeyhtiön Metsäosasto, Kymmene Forstavdelningen, Cirkulär 1937–1951, UPM-Kymmene (Kuusankoski).

³⁷⁴ Pöytäkirja 8.12.1933, Valtiopäivät 1933: 1468; Pöytäkirja 25.4.1934, Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunta, JoMA; Etelä-Karjalan metsänhoitolautakunta alensi Enso-Gutzeitin antamalla 25 000 markan lahjoituksella leimauspalkkioita määrääjäksi. Etelä-Karjalan metsänhoitolautakunta 26.5.1934, Metsäkeskus Kaakkois-Suomi; Enso-Gutzeitin metsäpäällikkö Uno Lehtisalonen ja konttoripäällikkö Armas Salovaaran kirje 8.6.1936 Etelä-Karjalan metsänhoitolautakunnalle, Kirjeenvaihto, sekalaiset saapuneet 1935, ML.

leus. Kunnanmetsälautakuntien jäsenillä ei yleensä ollut metsäalan koulutusta.³⁷⁵ Vielä 1920-luvun alussa Kuopion lääninmetsälautakunnan alueella yksityismetsien leimaus oli vähäistä:

Hakkuita toimitettaessa yksityismetsissä ei niitä tehdä likimainkaan aina metsänhoidollisia näkökohtia vartenottaen. Tukkipuuhakkuut ovat useimmasti edelleen määrämittahakkuita ja n.k. harvennushakkuut ovat monesti järkiperaisten harvennushakkuiden irvikuvia. Useilla maanomistajilla on kammo käyttää vierasta ammattitaitoista apua metsänleimaus- ja -myyntiasioissa pelätessään niistä koituvia pieniä kustannuksia, sen sijaan myyden usein verrattain halvalla metsänsä ostajan esittämällä tavalla.³⁷⁶

Sekä metsähallitus että lääninmetsälautakunnat valittelivat 1920-luvulla yksityismetsien leimauksen vähäisyyttä. Kuopion lääninmetsälautakunta harmitteli vuonna 1922, miten erityisesti äskettäin itsenäistyneet torpparit hakkauttivat metsiään ilman leimausta. Viipurin läänissä todettiin vielä vuonna 1928 leimausten ennen hakkuuta olevan harvinaisia. Yksityismetsien leimaus yleistyi valtion metsien ja metsäteollisuuden omien metsien antaman esimerkin myötä viimeistään 1930-luvulla. Metsänomistajat havaitsivat leimauksesta koituvan taloudellisen hyödyn puukaupan solmimisessa. Metsänhoidon kehittymisen ohella puuston leimaus ennen puukauppaa edisti metsänomistajien mahdollisuuksia neuvotella kauppahinnasta ja puukaupan ehdoista. Puukauppaneuvottelussa metsänomistajalla oli käytettävissään leimausluettelo, josta ilmeni myyntiin tarjotun puuston määrä ja järeys. Myyjä saattoi näiden tietojen perusteella arvioida puustosta saatavaa hintaa aiempaa paremmin. Tiedon lisääntyminen vähensi myyjien riskiä sitoutua epäedullisiin pystykauppoihin tai määrältään liian suuriin hankintakauppoihin.³⁷⁷

Viranomaiset näkivät yksityismetsien leimauksen tarpeellisenä metsien taloudellisen ja järkevän käytön kannalta. Hakkuun jäljen todettiin hakkuuvuoteen 1933/34 kohdistuneessa tutkimuksessa olleen metsänhoidon kannalta parempi leimattuina myydyissä metsissä. Kolmen itäisen metsänhoitolautakunnan alueella hakkuu oli toteutettu metsänhoidollisesti oikein 32 % hakkuualoista, joissa leimaus oli tehty ennen puukaupan solmimista. Vastaava luku hakkuualoilla, joissa leimaus tehtiin kaupan solmimisen jälkeen, oli 5 %. Metsähallitus tiedustelikin Keskusmetsäseura Tapiolta vuonna 1934 voisiko yksityismetsälainsäädäntöä muuttaa siten, että myyntiin tarkoitetut metsät olisi aina leimatava ennen hakkuuta ja metsänhoitolautakunnan olisi hyväksyttävä leimaus. Metsähallituksen esitykseen oli todennäköisesti osaltaan vaikuttanut Norjassa noudatettu käytäntö, jonka mukaan metsänomistajien oli leimautettava metsänsä ennen puukauppaa.³⁷⁸

Metsähallituksen esitykseen pakollisesta leimauksesta suhtauduttiin yleisesti kielteisesti. Metsänhoitolautakunnista ainoastaan Etelä-Karjalan, Itä-Karjalan ja Kainuun met-

³⁷⁵ Turun ja Porin läänin lääninmetsälautakunnan vuosikertomus 1920 ja 1925, Mikkelin läänin lääninmetsälautakunnan vuosikertomus 1924, Vaasan läänin lääninmetsälautakunnan vuosikertomus 1927 ja Oulun läänin lääninmetsälautakunnan vuosikertomus 1926, MH; Tapion taskukirja 1914: 26; Yksityismetsätalouden kohottamistyön lähimmät suuntaviivat 1934: 20–23.

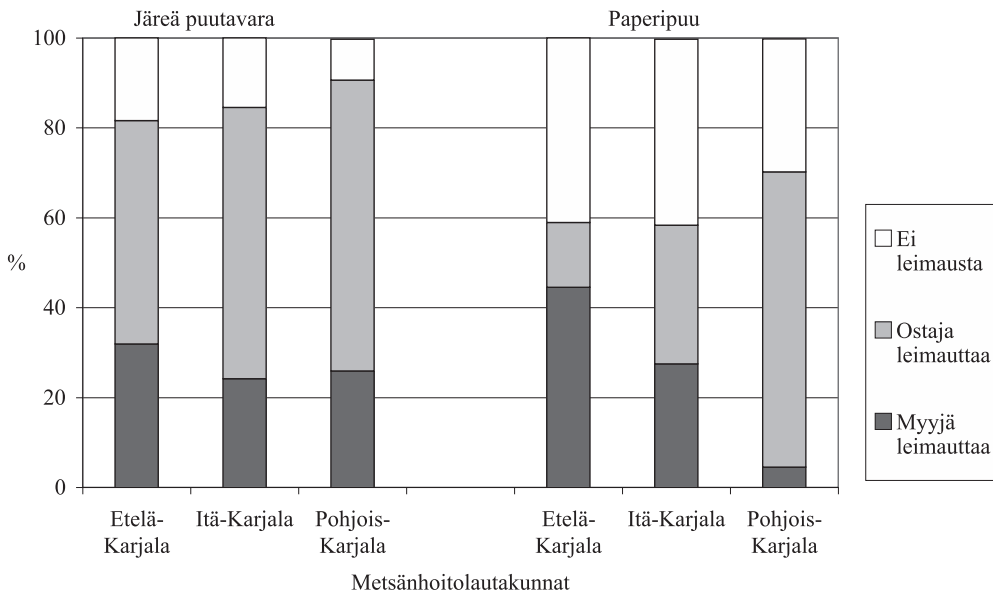
³⁷⁶ Kuopion läänin lääninmetsälautakunnan vuosikertomus 1921, MH.

³⁷⁷ Kuopion läänin lääninmetsälautakunnan vuosikertomus 1922, Viipurin läänin lääninmetsälautakunnan vuosikertomukset 1924 ja 1928, MH; Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunnan vuosikertomus 1938: 15, JoMA; SKS KRA Metsäkaupat Kareinen Vihtori: 15, Laamanen Taavetti: 1, Leskinen Juhon: 77, Parkkonen Antti: 3; SVT XVII Metsätalasto, Kertomus metsähallinnon toiminnasta 1922, 1924: 66; Holopainen 1957: 245; Metsälehti 13/1934: 2; Peltari 1927: 27.

³⁷⁸ Peltari 1935a: 31–33; Yksityismetsätalouden kohottamistyön lähimmät suuntaviivat 1934: 42–44.

sänhoitolautakunnat kannattivat leimauspakon säätämistä lailla, mutta epäilivät leimauspakon onnistumista käytännössä. Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunta piti leimauksen pakollisuutta ”vielä tätä nykyään liian pitkälle meneväksi yksityisomaisuuden käyttöikeuden rajoitukseksi, joka tulisi saamaan vastustusta osakseen.” Keskusmetsäseura Tapio esittikin, että yksityismetsänomistajille tulisi leimauspakon sijasta ennemmin tarjota ammattiohjausta ja leimausapua metsänhoitoyhdistysten ja metsänhoitolautakuntien kautta. Keskusmetsäseura korosti, että vain metsäalan koulutuksen saaneiden ammattimiesten tulisi saada leimata metsiä. Kuitenkin vielä hakkuuvuonna 1933/34 ”ei-ammattimiehet” leimasivat keskimäärin noin puolet kaikesta yksityismetsistä hakatusta järeästä puusta ja neljäsosan paperipuusta.³⁷⁹

Metsäteollisuus hallitsi järeän puutavaran leimausta hakkuukautena 1933/34 kolmen itäsuomalaisen metsänhoitolautakunnan alueella. Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunnassa ostajat leimasivat suurimman osan myös paperipuusta. Yleisesti paperipuun leimaus oli vähäisempää, ja lähes puolet paperipuusta hakattiin Etelä- ja Itä-Karjalassa ilman leimausta. (Kuvio 5.2.). Myyjän leimaama puusto myytiin useimmiten hankintakaupalla, mutta osin myös pystykaupalla. Ostajien leimaukset liittyivät poikkeuksetta pystykauppoihin.³⁸⁰

Kuvio 5.2. Itäsuomalaisten yksityismetsien leimaus ennen hakkuuta hakkuukautena 1933/34. (järee puutavara ja kuusipaperipuusta, %). Huom. Etelä-Karjalan metsänhoitolautakunnasta tieto leimauksesta puuttui 3 % hakkuista, mitä ei ole otettu huomioon osuuksia laskettaessa.

Lähde: Pelttari, P. J. Yksityismetsien hakkauksista hakkuukautena 1933–34. 1935a: 16, 24.

³⁷⁹ Pöytäkirja 8.3.1934, Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunnan kokous, JoMA; Leimauspakko, Eräitä näkökohtia, 1933, Lausuntojen ja ehdotusten toisteet 1924–1947, Kml Tapio; Pelttari 1935a: 24; Pelttari 1935b: 14–15; Yksityismetsätalouden kohottamistyön lähimmät suuntaviivat 1934: 9, 19, 26; Metsälehti 10/1934: 1–2.

³⁸⁰ Yli-Vakkuri 1955: 8–11; Pelttari 1935a: 24.

Ammattimiesten vähyyden lisäksi metsänhoitolautakunnissa ja metsänhoitoyhdistyksissä leimausten toteuttamista vaikeuttivat leimausten keskittyminen muutamaan kuukautteen syksyisin ja leimausmäärien huomattavat vuosittaiset vaihtelut. Puukaupan huippuvuosina leimaustehtävät saattoivat viedä jopa 40 % metsänhoitolautakunnan toimihenkilöiden työajasta. Jyrkimmin leimausmäärät vaihtelivat Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunnan alueella, jossa toimihenkilöt leimasivat vuonna 1933 noin 350 000 tukkia ja seuraavana vuonna noin 645 000 tukkia. Vuonna 1935 leimattujen tukkien määrä oli 245 000, josta se jälleen seuraavana vuonna nousi noin 566 000 tukkiin.³⁸¹

Työmäärän hallitsemiseksi metsänhoitolautakunnat jakoivat 1930-luvun loppupuolella leimausvastuuta metsänhoitoyhdistysten kanssa. Itäsuomalaiset metsänhoitolautakunnat ja metsänhoitoyhdistykset leimasivat yksityismetsistä hakattavaksi ilmoitetusta järeästä puusta ja pinotavarasta vuosina 1929–33 noin 9 % ja vuosina 1934–38 noin 30 %. Etelä-Karjalan ja Itä-Karjalan metsänhoitoyhdistykset leimasivat tukkirunkoja vähintään yhtä paljon kuin alueen metsänhoitolautakunnat ja Etelä-Karjalassa paperipuuta jopa enemmän kuin metsänhoitolautakunta. Pohjois-Karjalassa metsänhoitoyhdistysten toiminta oli laimeampaa ja ne leimasivat noin 60 % metsänhoitolautakunnan leimaamasta puumäärästä. Metsänhoitoyhdistysten merkitys korostui 1930-luvun puolivälin jälkeen. Metsänhoitoyhdistysten leimausmäärien kasvu ja nousu metsänhoitolautakuntien rinnalla osoittaa yksityismetsätalouden organisoitumisen nopeutta.³⁸²

Leimattuina hakattuja metsiä oleellisempaa yksityismetsänomistajien kannalta olivat leimaukset, joka tehtiin ennen puukauppaneuvotteluja. (Taulukko 5.1.). Itä-Suomessa hakkuukaudella 1933/34 pystykaupalla myydystä järeästä puusta 24 % ja paperipuusta 25 % oli leimattu ennen puukaupan solmimista. Tämä tarkoittaa, että itäsuomalaiset yksityismetsänomistajat myivät noin 75 % pystykaupoilla myydystä puusta ilman ennakoleimausta. Ero länsisuomalaisten yksityismetsänomistajien pystykauppoihin osoittaa leimauksen yleisyyden suurta vaihtelua Suomen eri osien välillä. Länsi-Suomessa 77 % pystykaupalla myydystä järeästä puusta oli leimattu ennen kaupan solmimista.³⁸³

³⁸¹ Itä-Karjalan metsänhoitolautakunnan toimintakertomus 10-vuotiskaudelta 1929–1938, 1939:20; Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunnan toimintakertomus 10-vuotiskaudelta 1929–1938, 1939: 52.

³⁸² Itä-Karjalan metsänhoitolautakunnan toimintakertomus 10-vuotiskaudelta 1929–1938, 1939: 39, 59–60; Etelä-Karjalan metsänhoitolautakunnan toimintakertomus 10-vuotiskaudelta 1929–1938, 1939: 37, 51–52; Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunnan toimintakertomus 10-vuotiskaudelta 1929–1938, 1939: 35, 39, 52; Metsänhoitolautakuntien toiminta vuosina 1929–1939, 1939: 171, 173, 198–199; Metsänhoitolautakuntien toiminta vuonna 1939, 1941: 24–26.

³⁸³ Pelttari 1935a: 22, 32–33. Pelttari tarkoitti Itä-Suomella tässä yhteydessä Etelä-Savon, Etelä-Karjalan, Itä-Karjalan, Pohjois-Karjalan, Pohjois-Savon ja Keski-Suomen metsänhoitolautakuntia. Etelä-Karjalan ja Itä-Karjalan metsänhoitolautakuntien alueella noin 32 % pystykauppojen hakkuualasta oli leimattu ennen puukaupan solmimista, mikä on lähellä koko maan keskiarvoa. Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunnan alueella vain 11 % pystykauppojen hakkuualasta oli leimattu ennen kaupan solmimista.

Taulukko 5.1. Puuston leimauksen yleisyys ennen pystykaupan solmimista hakkuukautena 1933/34. (%)

	Kaupat, joissa puusto oli leimattu ennen puukaupan solmimista (% kauppojen lukumäärästä)	Ennen puukaupan solmimista leimatun puuston osuus (%) hakatun puuston kokonaistilavuudesta		
		Järeä puu	Paperipuu	Muu pinotavara
Länsi-Suomi	58	77	62	57
Itä-Suomi	17	24	25	30
Pohjanmaa	21	16	32	17
Pohjois-Suomi	29	44	42	28
Keskiarvo	29	40	38	37

Lähde: Peltari, P. J. Yksityismetsien hakkauksista hakkuukautena 1933–34. 1935a: 22.

Leimaus oli yleisempää suurten puerien myynneissä kuin pienissä hankintakaupoissa. Hankintahakkuissa leimaus jäi helposti tekemättä, sillä pieneen kauppahintaan nähden leimaus saattoi vaikuttaa tarpeettomalta ja kohtuuttoman suurelta menolta. Leimaus perustui metsänomistajien vapaaehtoisuuteen, jolloin se oli helppoa ja edullista jättää ostajan tehtäväksi. Metsänhoitolautakunnat ja metsänhoitoyhdistykset yrittivät saada leimausta yleisemmäksi pienien kauppojen yhteydessä puolittamalla alle 50 hehtaarin tiloilta vaaditut palkkiot. 1930-luvulla metsänhoitolautakuntien ja -yhdistysten leimauspalkkiot olivat noin 100 markkaa päivältä.³⁸⁴ Palkkioiden alentamisesta ja leimauksesta saatavasta hyödystä huolimatta metsänomistajat suhtautuivat leimaukseen ristiriitaisesti. Etenkin kantohintojen laskiessa halu leimauttaa puusto väheni. Metsänomistajille oli tärkeintä saada puunmyyntituloja, jolloin kustannuksia aiheuttavasta leimauksesta luovuttiin. Lisäksi puun kysynnän ollessa alhaisempaa saattoi leimaamattoman metsän saada varmemmin myytyä. Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunta ilmoitti vuonna 1930, että metsänomistajat yleisesti olettivat leimattujen metsien käyvän leimaamattomia huonommin kaupaksi.³⁸⁵

³⁸⁴ Impilahden metsänhoitoyhdistys peri vuonna 1939 leimauksesta jäseniltään 60 mk/päivä. Kertomus Impilahden metsänhoitoyhdistyksen r.y. toiminnasta ajalta 1.1.1939–30.12.1939, Metsänhoitoyhdistyksiltä ja metsätalousneuvojilta saapuneet toimintakertomukset 1929–1940, Itä-Karjalan metsänhoitolautakunta, MMA; Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunta laskutti vuonna 1929 pieneen puutavaran leimauksesta 80 markkaa/päivä ja tukkipuiden myyntileimauksesta 50 markkaa/päivä + 50 penniä/runko, vuonna 1937 metsänhoitolautakunta peri pinotavaran myyntileimauksesta 80 markkaa/päivä ja tukkipuiden myyntileimauksesta 100 markkaa/päivä. Etelä-Karjalan metsänhoitolautakunta 31.1.1929 ja 11.1.1937, Metsäkeskus Kaakkois-Suomi.

³⁸⁵ Kuopion läänin lääninmetsälautakunnan vuosikertomukset 1921 ja 1923, MH; Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunnan kirje 8.7.1930 Keskusmetsäseura Tapiolle, Metsänmyyntiä koskevat asiakirjat 1930–1937, Kml Tapio; SVT XVII Metsätalasto, Kertomus metsähallinnon toiminnasta 1923, 1925: 63; Peltari 1935a: 22–23.

5.6 Puunkorjuu

Hakkuu

Kauppakirjan allekirjoittamisen ja mahdollisen leimauksen jälkeen aloitettiin hakkuu, jossa tekemiehet kaatoivat, karsivat ja katkoivat puut sovittuihin mittoihin. Puut vedätettiin eli kuljetettiin hevosilla varastopaikalle odottamaan mittausta ja kaukokuljetusta. Hakkuualue rajattiin pystykauppakirjoissa tarkasti ilmoittamalla tilan nimi, rekisterinumero, sijainti ja alueen rajat. Tosin koko tilan ollessa hakkuun kohteena alue saatettiin ilmoittaa suuripiirteisesti ”vieraita rajoja myöten”.³⁸⁶ Osassa pystykauppakirjalomakkeista ilmoitettiin 1930-luvulla myös hakkuualueen laajuus hehtaareina.³⁸⁷ Tietojen tarkkuus liittyi osaltaan hakkautajan kunnanmetsälautakunnalle tekemään hakkausilmoitukseen, jossa kysyttiin tietoja hakkuusta, hakkuualueen sijainnista ja laajuudesta. Pystykaupoissa ostajat usein edellyttivät myyjää näyttämään hakkuualueen rajat ennen hakkuun aloittamista. Mikäli myyjän osoittamat rajat eivät olleet oikeat ja ostajan hakkuu ulottui kolmannen osapuolen maalle, kauppakirjan mukaan myyjä oli vastuussa kaikista korvausvaatimuksista.³⁸⁸ Hankintakaupassa hakkuualueita ei sen sijaan yli puolessa vuonna 1935 käytetyistä kauppakirjoista määritetty lainkaan. Suomen Metsänhoitoyhdistys Tapio oli suositellut jo vuonna 1914 julkaisemassaan kauppakirjamallissa hakkuualueen määrittämistä myös hankintakaupoissa tilan numeron ja metsäalueen tarkkuudella.³⁸⁹

Puutavaran hakkuu ja lähikuljetus tarjosivat työtä maatalouden kannalta hiljaisina talvi-kuukausina. Puutavaran kuljettaminen metsästä kaukokuljetusreitit varten onnistui parhaiten talvisin. Kuva: Lusto/Enson kokoelma.

³⁸⁶ Hackmanin kauppakirja Maria ja Antti Kilpeläisen kanssa Pielisjärvellä 13.9.1933, Kauppakirjat kotimaisille ostajille myydyistä puutavaroista 1912–1922, 1929–1940, MH.

³⁸⁷ Ahlström, Joh. Askolin, Hackman, Karhula, Kymin Osakeyhtiö, Ladoga Timber, Iisveden Metsä, Viipurin saha ja Yhtyneet Paperitehtaat.

³⁸⁸ And. Auvinen, Vuoksenniska, Yhtyneet Paperitehtaat; Rikoslain 33 luvussa määritetään rangaistukset puiden kaatamisesta toisen maalta ilman lupaa; Pöytäkirja 9.9.1929 (2 §), Pohjois-Karjalan kunnanmetsälautakuntien neuvottelukokous, JoMA.

³⁸⁹ Tapion taskukirja 1914: 28; Hankintakaupan aluetta eivät määritelleet vuonna 1935 mm. Ahlström, Enso-Gutzeit, Hackman, J. Hallenberg, Karhula, Ristiniemen Osakeyhtiö, Stockfors, Viipurin saha, Vuoksenniska, Wiborg Wood. Hakattavan metsän ilmoittivat rekisterinumeron tarkkuudella mm. Joh. Askolin, Kaukas, Diesen Wood, Kymin Osakeyhtiö ja Yhtyneet Paperitehtaat.

Pystykaupassa hakkuuoikeus oli vakiintunut 1920-luvun alkuun mennessä pariin vuoteen. Kahden (tai kolmen) vuoden hakkuuoikeus vaikuttaa maailmansotien välisen ajan hakkuu- ja vedätysmenetelmät huomioonottaen lyhyeltä, kun periaatteessa jopa 10 vuoden hakkuuoikeuteen oli mahdollista saada kiinnitys. Tutkimuksessa käytetyn aineiston perusteella ei ole mahdollista selittää, miksi metsäteollisuus vakiinnutti kahden vuoden hakkuuoikeuden. Osaltaan hakkuuoikeuden vakiintumiseen kahteen vuoteen saattoivat vaikuttaa hakkausilmoitukset, joista lääninmetsälautakunnat ja metsänhoitolautakunnat seurasivat alueensa puukauppojen määrää sekä myynti- ja hakkuutapoja. Hakkuuoikeuden lyhyteen vaikutti todennäköisesti myös metsäteollisuuden halu nopeuttaa ja turvata puunhankintaa sekä vähentää siihen sidottuja varoja.³⁹⁰

Metsäteollisuus jatkoi pystykaupoissa hakkuuoikeutta lähinnä kahdella eri tavalla. Ensimmäinen liittyi ehtoon, joka antoi ostajalle oikeuden kuljettaa metsässä ollut, valmis puutavara pois vielä hakkuuoikeuden päättymistä seuranneena talvena.³⁹¹ Toinen tapa liittyi force majeure -tilanteeseen, jolloin hakkuuoikeutta jatkettiin yhdellä vuodella esteen poistumisesta lukien. Alussa force majeure -ehto rajoittui vain sodan tai vastaavan aiheuttamaan esteeseen, mutta 1920-luvun loppuun mennessä ehtoon lisättiin luonnonolosuhteet ja muut odottamattomat syyt. Kaikilla tutkituilla metsäteollisuusyhtiöillä oli 1930-luvun puolivälissä force majeure -ehto kauppakirjalomakkeissaan. Yksityismetsätalouden edustajat ymmärsivät ehdon tarpeellisuuden ja ehto mainitaan vuosina 1910–1941 julkaistuissa Tapion taskukirjojen kauppakirjamalleissa.³⁹² Metsäteollisuus ei aina tarvinnut ylivoimaista estettä hakkuuoikeuden jatkamiseen. Hakkuuoikeutta jatkettiin, mikäli ostaja niin halusi tai mikäli hakkuu olisi vallinneissa olosuhteissa muodostunut liian kalliiksi tai vaikeaksi.³⁹³ Puolet tutkituista yhtiöistä sitoutui kauppakirjalomakkeissaan mak samaan myyjälle erillisen korvauksen hakkuuoikeuden jatkamisesta.³⁹⁴

Vain kolme yhtiötä mainitsi force majeure -ehdon hankintakauppakirjoissaan, vaikka samat ylivoimaiset esteet – kuten vähäluminen, leuto talvi – kohtasivat myyjiä siinä missä ostajakin. Stockforsin lomakkeissa hankinta-aikaa jatkettiin yhdellä vuodella, Joh. Askolin vapautti myyjän hankintavelvoitteesta ja Kymin Osakeyhtiö korvausvelvollisuudesta ylivoimaisen esteen sattuessa. Suomen Metsänhoitoyhdistys Tapio suositteli vuosi-

³⁹⁰ Kuopion läänin lääninmetsälautakunnan vuosikertomus 1919, MH; Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton palveluksessa ollut S. A. Sohlman esitti vuonna 1930 hakkuuoikeuden lyhentymisen syiksi hakkuuoikeuden kiinnittämisen vaikeuden ja kalleuden sekä kauppahinnan etumaksuisista metsäteollisuudelle aiheutuvat korkokulut. Alustus Suomen Sahateollisuusmiesten Yhdistyksen vuosikokouksessa 1.4.1930. Sahateollisuuden raaka-aineen hankinnan rationalisoinnista, Sohlman S.A. 1925–1931, Metsäteollisuus ry; Suomen Puu 10/1926: 92; Myös metsähallitus noudatti pystykaupoissa yleisesti kahden vuoden hakkuuoikeutta; Laki metsänhakkuusopimusten voimassaoloajan rajoittamisesta eräissä tapauksissa (21.3.1941) rajasi metsähakkuusopimusten keston kolmeen vuoteen, mikäli voimassaoloaikaa ei ilmoitettu sopimuksessa.

³⁹¹ Näin menettelivät vuonna 1935 mm. Ahlström, Aug. Eklöf, Enso-Gutzeit, Hackman, Karhula, Kymin Osakeyhtiö, Ladoga Timber, Iisveden Metsä, Viipurin saha, Vuoksenniska, Wiborg Wood; Myös Ohjesääntö metsäliikettä varten 1928a: 33.

³⁹² Tapion taskukirja 1910: 18, 1914: 27; 1919: 30, 1926: 53, 1931: 72, 1937: 49, 1941: 38.

³⁹³ Ahlström, Joh. Askolin, Enso-Gutzeit, Hackman, J. Hallenberg, Karhula, Pielisen Metsätalous, Ristinien Osakeyhtiö ja Wiborg Wood, Yhtyneet Paperitehtaat; Force majeure -ehdon toteuttamista ensimmäisen maailmansodan jälkeen kuvasi SKS KRA Metsäkaupat Hämmäläinen Eemil: 23.

³⁹⁴ Ahlström, Enso-Gutzeit, Hackman, Karhula, Kaukas, Kymin Osakeyhtiö, Pielisen Metsätalous, Iisveden Metsä, Ristinien Osakeyhtiö ja Wiborg Wood.

na 1910–1919 force majeure -ehdon käyttämistä myös hankintakauppakirjoissa, mutta ehto ei ollut mukana enää Tapion taskukirjan myöhemmissä painoksissa.³⁹⁵

Metsäteollisuus ohjasi hankintahakkuiden ajoitusta tarkasti. Yli puolessa tutkituista hankintakaupan lomakkeista määritettiin aika, jolloin puut sai hakata. Yleensä hakkuu tuli hankintakaupassa tehdä 1.11.–15.3. välisenä aikana. Pienen havupuun hakkuu aloitettiin hieman aikaisemmin ja lopetettiin muutamaa viikkoa myöhemmin kuin tukkipuun hakkuu.³⁹⁶ Aikarajauksen tavoitteena oli rajoittaa hakkuu kasvukauden ulkopuolelle, mikä paransi puutavaran uittokelpoisuutta ja vähensi uittohävikkiä. Hankintakaupassa puutavaran tuli yleensä olla luovutusvalmiina keväeseen mennessä, jotta puut saatiin mukaan kevään uittoon.

Hankintakauppakirjoissa puutavaran mitta- ja laatuvaatimukset määriteltiin hyvinkin yksityiskohtaisesti. Ostaja valvoi kauppakirjan ehtojen täyttymistä ja saattoi tarvittaessa hylätä tai kurssata valmistetut hankintapuut. Pienen havupuun osalta kauppakirjoissa sovittiin pölkyn pituus ja minimiläpimitta. Metsäteollisuuden hyväksymän paperipuun läpimitta pieneni maailmansotien välisenä aikana. Paperipuun tuli 1920-luvun puolivälissä olla läpimitaltaan vähintään 10 cm, vuonna 1936 kelpasi 7 cm läpimittainen puu ja jopa latvaläpimitaltaan 5 cm paperipuuta ostettiin. Kuusipaperipuun laatu määriteltiin tarkasti: puiden tuli olla mahdollisimman suorina, haarattomia ja mutkattomia, tuoreista kuusipuista tehtyjä, lahovapaita, runkoa myöten karsittuja, hyvin kuorittuja ja sahalla kohtisuoraan katkottuja. Kaupan kohteena olleen puutavaran laadun määrittely tuli tarpeelliseksi, kun kauppahinnan perustaksi tuli määrä tai tilavuus. Ostajat halusivat maksaa vain hyvälaatuisesta tavarasta. Metsäteollisuusyritykset sopivat 1930-luvulla Kuusipaperipuun Tilastoyhtymän puitteissa yhteisistä kuusipaperipuun laatuvaatimuksista.³⁹⁷ Kauppakirjaan merkityt tarkat laatuvaatimukset antoivat ostajalle oikeuden tehdä mitta- vähennyksiä luovutusmittauksessa.

Ostajat ohjasivat hankintakaupoissa myös tukkien hakkuuta. Tukit voitiin katkaista useasta vaihtoehdoisesta kohdasta, mikä vaikutti suoraan tukista saatavan sahatavaran mittoihin ja laatuun. Pystykaupoissa ostajan palkkaamat jakomiehet apteerasivat rungon. Apteerauksessa kaadettu ja karsittu runko jaettiin erilaatuisiksi tukeiksi ja muiksi puutavaralajeiksi. Ostajat saattoivat myös hankintakaupoissa edellyttää, että tukit katkaistaan ostajan jakomiehen merkitsemistä kohdista. Sahojen hyväksymien tukkien läpimitta pieneni metsien ikärakenteen nuorentuessa ja sahausteknologian kehittyessä. Vuonna 1900 Metsänystävä -lehdessä suositeltiin, että myytäväksi luettaisiin latvaläpimitaltaan vähintään 25 senttimetriä täyttävät tukit. Tutkimusajanjakson loppupuolella tukkipuiksi so-

³⁹⁵ Tapion taskukirja 1910: 21, 1914: 30, 1919: 33.

³⁹⁶ Ohjesääntö Kotkan Tukinosto-osaakeyhtiön metsäliikettä varten 1920: 5; Pinotavara oli hakattava 1.9.–30.4. välisenä aikana. Hankintavälikirja 1937, Blanketter, Kymmene Forstavdelningen, UPM-Kymmene (Kuusankoski).

³⁹⁷ Pöytäkirja L.S.P.Y:n metsäpäälliköiden neuvottelukokouksesta 4.10.1938, Kuusipaperipuun Tilastoyhtymää koskevat asiakirjat, SMK; Ohjeita myös tiedotteessa Myyjille, jotka hankkivat täysipuhdasta paperipuuta, 1.2.1934, Painotuotteet, ML; Tapion taskukirja 1937: 122; Lindroos 1936: 204–205; Metsänomistaja 2/1936: 29–30; Laatuvaatimusten tarkkuudesta kirjoitetaan myös Muistitietoaineistossa, esimerkiksi Pehkoranta Heikki: 55.

veltuviksi katsottiin jopa 17 senttimetriä täyttävät tukit.³⁹⁸ Metsäteollisuuden vaatimusten mukaisesti latvaläpimitaltaan alle 10 englannin tuumaa olevat tukit katkaistiin yleensä vähintään 16 ½ jalan mittaisiksi, yli 10 tuumaiset tukit saivat olla 15 ½ jalkaa. Ostajat maksoivat tukeista kuutiojalkojen perusteella siten, että eri latvaläpimitaan sijoituvista tukeista maksettiin erilainen kuutiohinta: 6” latvaläpimittaisesta tukista sai alhaisemman kuutiohinnan kuin 10” tukista. Maksutapa houkutti myyjää valmistamaan tukeista mahdollisimman lyhyitä ja samalla latvaläpimitaltaan suuria. Metsäteollisuus esti tämän määrittämällä tukeille keskimääräisen pituuden, jonka alittaminen oikeutti ostajan vaatimaan korvauksia myyjältä. Tukkien laadusta todettiin yleensä, että niiden tuli olla hyvin kuorittuja, tarkoin karsittuja, suorina, sahalta katkottuja, laho- ja rosovapaita, virheettömiä, vähäoksaisia tuoreista mänty- ja kuusipuista tehtyjä sekä pitkänkin matkan uivia. ”Räkämäntyjä tai muuten ala-arvoisia ja suurioksaisia puita” ei ostaja suostunut ottamaan vastaan.³⁹⁹

Pystykaupoissa puutavaran mittojen tai laadun määrittely kauppakirjoissa ei ollut tarpeellista, sillä ostajan palkkaamat miehet hakkasivat puuston annettujen ohjeiden mukaisesti. Tämän varmistamiseksi ostaja varasi kauppakirjoissa itselleen oikeuden valmistaa puut haluamukseen puutavaralajeiksi ja ottaa latvat haluamaansa läpimitaan saakka. Sopimusehto oli samankaltaisena kaikissa tutkituissa Tapion taskukirjojen pystykauppakirjamalleissa vuodesta 1910 alkaen.⁴⁰⁰ Ehto antoi metsäteollisuudelle mahdollisuuden tukkihakkuun ohessa ottaa myös tarvitsemansa poltto- ja paperipuun.

Metsäteollisuuden kannalta uittoon menevä puutavara kannatti katkoa mahdollisimman pitkäksi, mikäli uittokustannukset jaettiin uittajien kesken puiden lukumäärän perusteella. Pitkät tukit olivat ostajalle edullisia myös silloin, kun pystykauppaan liittyi ehto tukkien mittaamisesta hakkuun jälkeen. Rungon tekninen tilavuus laskettiin latvaläpimitan ja pituuden muodostaman lieriön tilavuutena. Pieni latvaläpimita yhdistettynä pitkään runkoon tuotti pienen kuutiojalkamäärän, ja ostaja sai lieriön ulkopuolisen puun ilmaiseksi.⁴⁰¹ Puutavaranmittauslaki poisti 1.1.1939 alkaen tämän mahdollisuuden, kun yli 23 jalkaa pitkien tukkien läpimita oli mitattava 23 jalan kohdalta tyvipäästä. Metsäteollisuuden ostaja kertoo Metsäkaupat -muistitietoineistossa ongelmista, joita tukkien tilavuuden laskenta saattoi metsänomistajille aiheuttaa:

Keskipituus taas oli sellainen kompa. Ruvettiin ostamaan tukkeja j³ kaupalla. Eräskin isäntä v. 1936 tuli ameriikasta. Hän oli niin nykyaikainen ettei myynyt enää runkokaupalla. Ostin häneltä j³ kaupalla. Sovimme j³ hinnan se oli kyllä aika korkea sen ajan hinnaksi. Keskipituuden sovimme kauppakirjaan 21 jalkaa, pisin tukki 30 jalkaa. Kyllä tuli halpaa puuta. Pienillä latvapölkkyillä - -, että kaikki tyvitukit teim-

³⁹⁸ Lihtonen 1944: 14; Metsänystävä 3/1900: 38; Yleisesti pystykauppaan otettiin 1930-luvulla mukaan rungot, joiden läpimita 18 englannin jalan (5,5 metrin) korkeudelta oli vähintään 7 englannin tuumaa (17,8 cm). Seitsemän yrityksen painetut hankintakauppakirjat sallivat jopa 5” (12,7 cm) latvaläpimitaisten tukkien valmistuksen. Näiden yritysten joukossa oli mm. Kymin Osakeyhtiö ja Kaukas.

³⁹⁹ Enso-Gutzeit Tukinhankintasopimus (1922/-, 1925/-, 1933/1935).

⁴⁰⁰ Karhula Metsäkontrahti (1934/1935); Tapion taskukirja 1910: 18, 1914: 27, 1919: 30, 1926: 53, 1931: 72, 1937: 49, 1941:38; Ohjesääntö metsäliikettä varten 1928a: 35.

⁴⁰¹ SKS KRA Metsäkaupat Hämäläinen Eemil: 24, Korhonen Erik: 1; Jalava 1932: 148–152; Tukan teknillinen tilavuus $\pi \times d^2/4 \times h$. Tukan latvaläpimita = d (englannin tuumina) ja pituus (h, englannin jalkoina). Läpimita mitattiin erityistapauksissa myös tukan keskeltä.

me 30 jalkaa pitkiä, latvoista teimme 10 jalkaa pitkiä. Tämä oli selvää jakoa. Tämä siis oli sitä aikaa kun yhtiöt suorastaan varastivat puuta myyjältä. Siksi nytkin vanhat isännät katsovat epäröiden puunostajiin. Nykyisin [1971] myyjien ja ostajien välillä vallitsee täysi luottamus.⁴⁰²

Ostajat määrivät pystykauppakirjoissa oikeudekseen jättää osan kauppaan kuuluneista puista kaupan ulkopuolelle. Ehdon lisääminen kauppakirjoihin 1920-luvun alkupuolella aiheutui määrämittaan perustuvien kauppajen yleistymisestä, ja ostajat halusivat jättää huonolaatuiset määrämittaan täyttävät puut metsään. Ostajan ei tarvinnut korvata näitä kaupan ulkopuolelle jätettyjä puuta myyjälle. Ehto laajennettiin 1930-luvulla koskemaan puuta, jotka oli vuoden 1928 yksityismetsälain perusteella jätettävä pystyyn. Ostajat pystyivät näiden ehtojen turvin valitsemaan metsästä laadultaan parhaita puuta ja samalla välttämään kiistoja yksityismetsätaloutta valvovien viranomaisten kanssa. Puukaupasta sovittaessa ei aina ollut varmuutta, kuinka paljon ehdot täyttävää puutavaraa metsästä saataisiin. Varmistaakseen sovittu puumäärän saannin, Kotkan Tukinosto Osakeyhtiö laajensi vuonna 1924 hakkuuoikeuden koskemaan myös muita metsänomistajan metsäalueita, mikäli puumäärä uhkasi jäädä vajaaksi.⁴⁰³

Ostaja sai pystykauppakirjoissa oikeuden korvauksetta ottaa myyjän metsästä myös hakkuussa ja kuljetuksessa tarvitsemansa puutavaran. Samoin ostaja sai oikeuden ilman eri korvausta kaataa teiden ja varastopaikkojen esteenä olevia puuta. Ostajat laajensivat maailmansotien välisenä aikana kauppahinnan ulkopuolisen puutavaran otto-oikeuksia. 1920-luvulla lomakkeissa mainittiin hakkuussa tarvittavien kankipuiden otto-oikeus, 1930-luvulla lomakkeissa todettiin ostajan olevan oikeutettu ottamaan sekä hakkuussa, varastoinnissa että kaukokuljetuksen valmistelussa tarvittavat puut myyjän metsästä ilman korvausta.

Yksityismetsätalouden edustajat suhtautuivat näihin ostajien vaatimuksiin vaihtelevasti. Tapion taskukirjan pystykauppakirjamalleissa ostaja sai raivata teitä ja ottaa kankipuita myyjän osoituksen mukaan. Ostajan uitossa tarvitsemat närelenkit ja keksinvarret mainitaan vain vuosina 1910, 1914 ja 1919 painetuissa kauppakirjalomakkeissa. Myöhemmin painetuissa kauppakirjoissa ehtoa ei ole. Samoin varastointiin tarvittavasta alueesta tuli vuoden 1919 kauppakirjassa tehdä erillinen sopimus, mutta vuodesta 1926 alkaen ostajalle myönnettiin Tapion taskukirjan kauppakirjalomakkeessa oikeus korvauksetta varastoida puuta myyjän omistamille rannoille. Tämän linjan mukaisesti Keskusmetsäseura Tapio esitti metsähallitukselle vuonna 1929, että yleensä ostajan tulee saada ottaa tarvittavat kankipuut ja närelenkit myyjän metsästä. Tapio perusteli kantaansa sillä, että hinnan periminen näistä puista olisi vaikeaa eikä ostajaa voinut vaatia hankkimaan tätä puutavaraa mistään muualta. Vuonna 1936 puutavaranmittauskomitea kuitenkin arvosteli ostajien käytäntöä ottaa puunkorjuussa tarvitsemansa puu maksutta.⁴⁰⁴

Ostajan saaman maksuttoman käyttöoikeuden piiriin kuuluvan puun määrä saattoi nousta merkittäväksi. Ostaja otti mm. hakkuussa kankipuut, varastoinnissa pinojen alus- ja pääpuut sekä telat ja uittoa varten närelenkit ja hakavarret. Muista ostajista poikkeava ehto oli kahdella pienemmällä metsäteollisuusyrityksellä, jotka saivat edellä maini-

⁴⁰² SKS KRA Metsäkaupat Kosonen Eero: 5.

⁴⁰³ Kotkan Tukinosto-Osakeyhtiö Metsäkontrahti (1924/–), Sekalaisia vanhoja asiakirjoja, MTK.

⁴⁰⁴ Komiteanmietintö 5/1936: 21; Keskusmetsäseura Tapion r.y. toiminta vuonna 1929, 1930: 62; Helander 1918: 388; Tapion taskukirja 1910: 18, 1914: 27, 1919: 30; 1926: 53, 1931: 72, 1937:50; 1941: 38.

tun puutavaran lisäksi itselleen oikeuden korvauksetta ottaa myyjän metsästä työväen asumuksiin ja polttopuuhun tarvittavat puut. Ehtoon on todennäköisesti vaikuttanut vuoden 1928 laki metsätyöntekijöiden asunnoista, joka velvoitti hakkuun järjestäjää huolehtimaan työväen majoituksesta.⁴⁰⁵ Välttääkseen kämppien rakentamisen ostajat saattoivat myös edellyttää, että ”metsätyössä tarvittavalle väelle ja hevosille antaa myyjä kohtuullista korvausta vastaan mahdollisuuden mukaan asuntoa ja ruokaa.”⁴⁰⁶

Puunkorjuussa ja varastoinnissa usein aiheutettiin vaurioita aidoille, jäävälle puustolle ja alueen tiestölle. Myyjien oikeutta saada korvauksia ostajien aiheuttamista vahingoista rajoitettiin pystykauppakirjoissa. Vain neljä metsäteollisuusyrittäjästä sitoutui vuonna 1935 käytössä olleissa kauppakirjoissaan hyvittämään rikkoutuneet aidat.⁴⁰⁷ Muiden ostajien kauppakirjoissa asia jätettiin mainitsematta tai todettiin yksiselitteisesti, ettei ostaja ole velvollinen korjaamaan eikä korvaamaan särkyneitä aitoja. Tapion taskukirjan pystykaupan kauppakirjamalleissa aitoja ei mainita lainkaan. Aitojen korjaamiseen liittyvä ehto oli kuitenkin merkittävä aikana, jolloin karja laidunsi metsissä ja karjanomistajat velvoitettiin aitauksilla estämään karjan pääsy toisten tiluksille. Aitauksia käytettiin myös rajoittamaan laiduntaminen osaan tilan metsälöistä. Osaran (1938) mukaan Karjalassa vuonna 1930 yksityismetsälöiden pinta-alasta 72 %:a käytettiin metsälaitumena. August Jäntin (1945) tutkimuksen mukaan vuonna 1938 kaakkoissuomalaisen maatalojen metsälaitumien peräti 83 % käytettiin metsälaitumina.⁴⁰⁸

Aitojen lisäksi hakkuussa vahingoittui usein myös kasvamaan jätettävää puustoa. Tapion taskukirjojen kauppakirjamalleissa todettiin ostajan velvollisuus varoa jäävää metsää ja taimistoa. Ostajan korvausvelvollisuus metsän vahingoittumisesta lisättiin Tapion taskukirjan malliin vuoden 1931 painoksessa.⁴⁰⁹ Jäävän puuston varominen mainittiin Yhtyneiden Paperitehtaiden kauppakirjoissa 1930-luvulla. Aiempien vuosien kauppakirjoissa todettiin vain, ettei ostaja vastaa jäävän puuston vahingoittumisesta.⁴¹⁰ Vuonna 1935 käytössä olleissa pystykauppakirjalomakkeissa lähes kaikissa mainittiin ostajan velvollisuus varoa jäävää puustoa, mutta yleensä ostaja ei ollut korvausvelvollinen puuston vaurioitumisesta. Puutavaranmittauskomitea korosti vuonna 1936, että ostajat olivat korvausvelvollisia kasvamaan jäävän metsän vahingoittuessa. Metsäkaupat -muistitietoineistossa tuotiin esiin pystykauppojen kielteisenä puolenä nimenomaan jäävän puuston vaurioituminen ja metsän tulevasta kasvusta piittaamaton hakkuujälki.⁴¹¹

⁴⁰⁵ Diesen Wood ja Wiborg Wood; Laki metsä- ja lauttaustyöväen asumuksista, 27.4.1928; Asetus metsä- ja lauttaustyöväen asumuksista annetun lain toimeenpanosta, 17.12.1928.

⁴⁰⁶ SKS KRA Hämläinen Emil: 12; Vuonna 1935 käytössä olleista kauppakirjalomakkeista Ahlström Metsäkontrahti (1934/1935), Hackman Metsäkauppakirja (–/1935), Karhula Metsäkontrahti (1934/1935) ja Viipurin saha Kauppavälikirja (1934/1935). Ehto löytyy myös Kotkan Tukinosto-Osakeyhtiön Metsäkontrahdista (1924/–) ja Kymin Osakeyhtiön Metsänhakkuu-sopimuksesta (1926/–).

⁴⁰⁷ Ahlström, J. Hallenberg, Karhula ja Stockfors.

⁴⁰⁸ Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunnan vuosikertomus 1937: 15, JoMA; Laki tilusten rahoittamisesta kotieläinten vahingonteolta, 18.2.1921; Jäntti 1945: 39, 104; Lampimäki 1939: 8–16; Metsätaloudellinen aikakauslehti 7/1938: 136. Osaran mukaan metsä- ja hakamaalaidunten yhteenlaskettu osuus metsälöiden pinta-alasta oli 82 %. Osaran tutkimuksessa oli mukana vain alle 40 hehtaarin metsälöt; Aidoista myös Olinmaa 1962.

⁴⁰⁹ Tapion taskukirja 1910: 18, 1914: 27, 1919: 30, 1926: 53, 1931: 72, 1937: 50, 1941: 38–39.

⁴¹⁰ Vuokravälikirjoja vuosilta 1905–1918 ja Metsänhakkuusopimuksia vuosilta 1919–1937, Hankintasopimukset 1911–1938, Yhtyneet Paperitehtaat, UPM-Kymmene (Valkeakoski).

⁴¹¹ SKS KRA Metsäkaupat Leskinen Juho: 64, Vanhanen Lempi: 1; Komiteamietintö 5/1936: 21.

Osa metsäteollisuusyrityksistä pyrki etenkin 1930-luvun lopulla toimimaan vastuullisesti ja pitämään suhteensa yksityismetsätaloutta valvoviin viranomaisiin hyvinä. Kymin Osakeyhtiö kehotti 1937 piirityönjohtajiaan toteuttamaan hakkuut mahdollisimman huolellisesti ja jäävää metsää varoen. Ohjeen mukaan pystykauppojen hakkuualueet oli syytä tarkistuttaa metsänhoitolautakuntien neuvojilla hakkuun jälkeen, jotta hakkuun voitiin todeta olleen yksityismetsälain mukainen. Ainakin Kymin Osakeyhtiö ja Yhtyneet Paperitehtaat halusivat varmistaa, ettei yhtiöitä myöhemmin syytettäisi jonkun toisen ostajan samalla alueella tekemästä metsänhävityksestä. Metsäteollisuusyritykset olivat 1930-luvun puolivälissä huolissaan julkisuudessa esitetyistä väitteistä, joiden mukaan metsäteollisuuden hakkuissa hävitettiin metsää keskimääräistä useammin. Kuusipaperipuuyhtymä selvitti jäsenistönsä kokemuksia metsänhävitysten yleisyydestä ja esitti kiinteämpää yhteistyötä metsänhoitolautakuntien kanssa, jotta metsänhävitysten määrä saataisiin vähenemään.⁴¹²

Pystykauppakirjoissa metsään jäävän hakkuutähteen todettiin lähes poikkeuksetta olevan myyjän omaisuutta, eikä ostaja siten ollut velvollinen sitä poistamaan. Myös Keskusmetsäseura Tapio totesi vuonna 1930 metsänomistajan vastaavan hakkuupaikan puhdistuksesta.⁴¹³ Myyjät valmistivat hakkuutähteestä mm. halkoja. Monet Metsäkaupat -muistitietoaineiston kirjoittajat kertoivat kaskua puukaupasta, jossa latvat oli kauppakirjassa sovittu ostajan omaisuudeksi. Hakkuun jälkeen myyjä halusi ostaa itselleen metsään jätetyt latvat:

Tulkoon tässä kerrotuksi yksi urakka tukki kauppa. Täältä aivan läheltä Pyhäjärven rantaa oli yksi isäntä myynyt hyvän tukkimetsän määrääalan urakka kaupalla ja kun siihen aikaan ei täältä otettu ropsija joihin olis latvat menny, metsän myyjä sanoi että hän ostaa latvat polttopuiksi, hinta on sovittu 15 penniä latvalta. Kun metsä oli ajettu rantaan, tuli ostaja ja ne isännän kanssa kävi lukemassa latvat, latvoja löytyi niin paljon että se rahasumma minkä isäntä sai urakka kaupassa metsästään ei riittänyt latvojen hintaan, siis metsä meni ilman. Latvoja oli niin paljon että osa latvoista jäi ostajalle samoin kun sahapuut ilman hintaa.⁴¹⁴

Varastointi

Valmistettu puutavara varastointiin odottamaan kaukokuljetusta. Puutavaran varastointiin tarvittiin maanomistajan lupa, minkä vuoksi ostajat varasivat jo 1900-luvun alussa itselleen oikeuden varastoida puuta myyjän maalle ilman korvausta.⁴¹⁵ Varastoinnin mää-

⁴¹² Pöytäkirja P.P.Y:n työvaliokunnan kokouksesta 18.2.1935 ja johtokunnan kokouksesta 14.6.1935, Kuusipaperipuuyhtymää koskevat asiakirjat, SMKL; Kymin Osakeyhtiön Metsäosaston kirje 10.9.1937 piirityönjohtajille, Kymmene Forstavdelningen, Cirkulär 1937–1951, UPM-Kymmene (Kuusankoski); Yhtyneet Paperitehtaat (Myllykoski) kirje 22.9.1938 piirimiehille ja piirimetsänhoitajille, Kirjeenvaihto, UPM-Kymmene (Valkeakoski).

⁴¹³ Neuvottelukokous 28.1.1929 ja 17.4.1935, Etelä-Karjalan metsänhoitolautakunta, Metsäkeskus Kaakkois-Suomi; Keskusmetsäseura Tapion r.y. toiminta vuonna 1929, 1930: 62–63.

⁴¹⁴ SKS KRA Metsäkaupat Parkkonen Antti: 3; Myös Hiltunen Valter: 5, Korhonen Erkki: 5, Ounasjoki Kaarlo: 1, Ritvola Yrjö: 1.

⁴¹⁵ SKS KRA Metsäkaupat Keronen Eino: 3; Keronen mainitsee varastoalueen nimiksi myös laani, lansirsi, pirssi, puupirssi ja välivarasto; Vuokravälikirjoja vuosilta 1905–1918, Hankintasopimukset 1911–1938, Yhtyneet Paperitehtaat, UPM-Kymmene (Valkeakoski).

rittelyn tarkkuus oli erilainen hankinta- ja pystykaupan kauppakirjoissa. Pystykaupassa varastointi oli ostajan oman hankintaorganisaation ohjauksessa, joten varastointia ei ollut tarpeellista määrittää kauppakirjassa. Hankintakaupassa myyjä vastasi varastoinnissa, minkä vuoksi puutavaran varastointi määriteltiin tarkasti varastopaikan sijainnista aina pinojen ladontaan. Pinojen tuli olla hyvin tehtyjä ja tiiviitä, minkä määrittäminen aiheutti usein kiistoja myyjän ja ostajan välillä. Kauppakirjoissa asetetut ehdot pinojen alus- ja päätypuista, pinojen korkeudesta ja niiden välisestä etäisyydestä sekä varaston sijainnista ja pienimmästä sallitusta koosta tarkentuiivat maailmansotien välisenä aikana.⁴¹⁶ Myös tukkien asettamisesta teloille annettiin tarkat ohjeet. Metsäteollisuus halusi ohjeistuksella vähentää varastoinnin kustannuksia, helpottaa puutavaran mittausta, edistää puiden kuivumista sekä estää varastoinnin puutavaralle aiheuttamia vaurioita. Yhtyneet Paperitehtaat ja Kymin Osakeyhtiö lisäsivät hankintakauppakirjalomakkeisiin ehdon, joka antoi ostajalle oikeuden pinota hankintapuut. Tämä takasi paremmat pinot ja varastopaikat. Lisäksi huonolaatuiset puut voitiin jättää pois pinoista.⁴¹⁷ Enso-Gutzeitin vaatimukset hankintakaupassa ostettavan kuusipaperipuun varastoinnista olivat vuonna 1933 seuraavat:

Pinot on tehtävä lumesta ja jäästä vapaalle, kuivalle maalle, ja suolle ajettaessa ostajan hyväksymälle paikalle, hyvin tiiviiksi, vieritystä tai lastausta varten edulliseen suuntaan ja on niiden alle asetettava suorat aluspuut, jotta pinot altakin ovat aivan suorat ja tarpeellisen korkealla maasta, sekä varustettava vankoilta korvaspuilla. Pinoissa tulee kummallakin puolella olla jokseenkin tasan latva- ja tyvipäitä. Pinojen väliin on jätettävä sellainen loma, että siinä voi vapaasti kulkea.⁴¹⁸

Hankintakaupoissa myyjä vastasi varastoinnin kustannuksista, vuokrasta ja mahdollisista vahingonkorvauksista. Yksityismetsätalouden metsäammattilaiset olivat varastoinnin kustannusten maksajasta eri mieltä. Tapion taskukirjan hankintakaupan kauppakirjamallissa vuosina 1910, 1914 ja 1919 todettiin, että ostaja hankkii ja vuokraa puiden varastopaikat.⁴¹⁹ Tämä vaatimus ei näytä yleistyneen, vaan vastuu varastointikustannuksista säilyi hankintakaupoissa myyjällä. Myyjän oli vaikea arvioida hankintakaupalla myydyn puun varastoinnista aiheutuvien kustannusten suuruutta, sillä myyjän vastuun päättymisajankohtaa ei aina määriteltä. Vuonna 1935 käytössä olleista hankintakaupan kauppakirjalomakkeista noin puolessa oli valmiina ehto, jossa voitiin määritellä myyjän vas-

⁴¹⁶ SKS KRA Metsäkaupat Leskinen Juhon: 83, Muuronen Viktor: 23; Ahlström Hankintavälikirja (1934/1935), Enso-Gutzeit Kuusimassapuiden hankintasopimus (1933/1935), Mäntypropsien hankintasopimus (1935/1935) ja Tukinhankintasopimus (1933/1935), Hackman Paperipuiden hankintasopimus (1934/1935) ja Tukinhankintasopimus (-/1935), Karhula Hankinta-Sopimus (1935/1935) ja Hankintavälikirja (-/1935), Kaukas Paperipuu-hankintakontrahti (1934/1935 ja 1937/-) ja Tukki-hankintakontrahti (1934/1935), Kymin Osakeyhtiö Hankintavälikirja (1937/-). Myös Ahlström Hankintavälikirja (1926/-), Kymin Osakeyhtiö Hankintavälikirja (1925/-).

⁴¹⁷ Kokouspöytäkirja 12.5.1938, Yhtyneet Paperitehtaat Oy:n Walkiakosken metsämiesten kokous, Kokousten pöytäkirjat, metsäosasto yleiset 1936–1956, UPM-Kymmene (Valkeakoski); Kokouspöytäkirja 8.6.1938, Yhtyneet Paperitehtaat Oy:n Myllykosken metsäpiiripäälliköiden kokous, Kokousten pöytäkirjat 1938–49, metsäpiirimiehet, UPM-Kymmene (Valkeakoski); Kirje 19.1.1939 Piirityönjohtajille, Ylimita pinopuutavarassa, Kymmene Forstavdelningen, Cirkulär 1937–1951, Kymin Osakeyhtiön Metsäosasto, UPM-Kymmene (Kuusankoski).

⁴¹⁸ Enso-Gutzeit Kuusimassapuiden hankintasopimus (1933/1935).

⁴¹⁹ Tapion taskukirja 1910: 21, 1914: 30, 1919: 33.

tuun päättymisajankohta.⁴²⁰ Varastoalueen vuokranmaksuissa lienee ollut ongelmia, sillä osassa hankintakaupan kauppakirjalomakkeista vaadittiin maanomistajan (kolmannen osapuolen) antama lupa puiden poisviemisestä. Lupa oli metsäteollisuudelle tärkeä, sillä varastoalueen maanomistajalla oli oikeus ottaa puut maksamattomien vuokrien vakuudeksi.⁴²¹

Kauppakirjassa oli valmiina sopimusehto, ettei ostaja maksa myyjälle korvauksia myyjän maalla olevasta varastosta tai varastoinnin aiheuttamista vahingoista. Varastoinnin aiheuttamia vahinkoja ei kauppakirjoissa tarkemmin selitetä, mutta näitä ovat voineet olla kasvavalle puustolle aiheutetut vahingot ja varastoalueen (niityn, pellon) käytön vaikeutuminen varaston vuoksi.⁴²² Varastointiin liittyvien ehtojen lisäksi myyjä veloitettiin kauppakirjalomakkeissa antamaan ostajalle oikeus korvauksetta käyttää myyjän vesi- ja tiealueita sekä uittolaitteita. Metsäteollisuusyhtiöt eivät kauppakirjalomakkeissa sitoutuneet maksamaan korvauksia kalastukselle tai myyjän omistamille uittolaitteille aiheutuneista vahingoista.

Pystykaupalla ostettujen puiden varastoinnista kolmannen osapuolen maalle metsäteollisuus luonnollisesti sopi maanomistajan kanssa. Varastoinnin päättymisajankohta myyjän maalla ilmoitettiin vain yhdessä pystykauppakirjalomakkeessa ja sekin muodossa ”siihen asti kuin puut pois kuletetaan”. Lisäksi viisi yhtiötä edellytti pystykauppakirjassa myyjän siivoavan varastoalueen puiden poisviennin jälkeen.⁴²³ Myyjän siivousvelvollisuus lisättiin kauppakirjoihin tässä tutkimuksessa käytetyn aineiston mukaan vasta 1930-luvun alussa. Kokonaisuudessaan varastointiin liittyvät ehdot muuttuivat maailmansotien välisenä aikana hyvin vähän. Tämä viittaa siihen, että varastointia ei koettu ongelmallisiksi tai että myyjäpuoli ei pystynyt vaikuttamaan tähän asiaan.

5.7 Puutavaran mittaus

Puutavaran mittaus oli yksi keskeinen puukaupan vaihe, jossa todettiin kaupassa vaihdettava puumäärä. Puutavaran mittaamisella tarkoitetaan tässä yhteydessä puumäärän tilavuuden selvittämistä mittausvälineen avulla. Puutavaran mittaaminen on erotettava pystyssä olevan puuston silmämääräisestä tai yksittäisiin mittauksiin perustuvasta arvioinnista sekä puiden lukumäärää ja tilavuutta selvittäneestä puiden lukemisesta. Mittauksella ei myöskään tarkoiteta varastolla olevien runkojen tai tukkien laskemista.

Mittauksen erottaminen arvioinnista ja laskemisesta on merkittävää, sillä Itä-Suomessa hakkuuvuonna 1933/34 myydyistä tukeista vain 15 % ja pinotavarasta 68 % mitattiin

⁴²⁰ SKS KRA Metsäkaupat Keronen Eino: 3. Kerosen mukaan myyjä vastasi hankintakaupoissa varastointikuluista; Ahlström, Aug. Eklöf, Karhula, Kaukas, Kymin Osakeyhtiö, Stockfors, Viipurin saha, Vuoksen- niska ja Yhtyneet Paperitehtaat.

⁴²¹ And. Auvinen Hankintasopimus (–/1935) ja Kaukas Paperipuu-hankintakontrahti (1934/1935); Valpas 1937: 48–50.

⁴²² SKS KRA Metsäkaupat Muuronen Viktor: 26. Kirjoittajan mukaan maanomistajat vaativat korvauksia viljapellon vaurioitumisesta ja kalastuksen estymisestä. Ostajan ei niitä lopulta tarvinnut maksaa.

⁴²³ SKS KRA Metsäkaupat Hämäläinen Emil: 16; Ahlström Metsäkontrahti (1934/1935); Varastoalueen siivouksen mainitsivat Enso-Gutzeit, Hackman, Kymin Osakeyhtiö, Pielisen Metsätalous ja Ristiniemen Osakeyhtiö.

kauppahinnan määrittämiseksi.⁴²⁴ Metsäteollisuus mittasi puutavaran usein pelkästään omia tarpeitaan varten. Metsäteollisuus tarvitsi mittaustietoja työpalkkojen maksamiseksi, kaukokuljetuksen järjestämiseksi ja puuraaka-aineen riittävyden arvioimiseksi. Puutavaran mittaus liittyi yleisimmin hankintakauppoihin sekä myös niihin pystykauppoihin, joissa kauppahinta määräytyi puunkorjuun jälkeen tapahtuvassa mittauksessa. Vuonna 1935 käytössä olleista tutkituista 25 pystykauppakirjassa yli puolessa puumäärä selvitetiin erillisessä mittauksessa hakkuun jälkeen. Ostajat sijoittivat mittauksen palkanmaksuun liittyvän työmittauksen yhteyteen.⁴²⁵ Puutavaran mittaamiseen liittyneet ongelmat ja ristiriidat koskivat erityisesti hankintakauppojen luovutusmittauksia. Yksityismetsätalouden edustajat arvioivat mittaukseen liittyneiden epäselvyyksien osaltaan hidastaneen hankintakauppojen yleistymistä.⁴²⁶

Mittauksen vaihtelevat käytännöt

Suomessa puutavaranmittausta varten ei ollut omia säädöksiä, vaan puutavaran mittaus- ta säätelivät yleiset mittaukseen liittyvät lait.⁴²⁷ Puutavaranmittauksessa tuli säädösten mukaan noudattaa metrijärjestelmää, minkä rinnalla vuonna 1924 annettu asetus mahdollisti puukaupassa myös englanninmittojen käytön. Suurimmassa osassa puukauppoja, joissa puutavaran tilavuus mitattiin, käytettiin tukkipuiden mittauksessa kuutiojal-koja ja pienen havupuun mittauksessa pinokuutiometrejä. Järeän puutavaran tilavuuden mittaaminen kuutiojalkoina yleistyi 1920- ja 1930-luvuilla, kun runkokauppa alkoi väistyä.⁴²⁸

Pienen havupuun tilavuus laskettiin pinokuutiometreinä pinon kehyksen avulla (pinon korkeus x pinon pituus x puutavaran pituus). Erityistapauksissa pitkäksi valmistetun pienen havupuun tilavuus mitattiin yksitellen pituuden ja keskiläpimitan perusteella. Halkomittana oli mahdollista käyttää myös metristä syliä. Näiden mittayksiköiden lisäksi puukaupassa oli vähemmässä määrin käytössä muita mittayksiköjä, kuten Suomen ja Ruotsin jalka- ja tuuma, Norjan tuuma, metrinen jalka, Ruotsin ja Suomen syli, Venäjän syli ja Englannin kuutiosyli. Vuonna 1919 Tapion taskukirjassa julkaistussa kauppakirjamallis- sa halkojen mittayksikkö oli metrinen syli tai Venäjän syli, propsien Englannin kuutiosy-

⁴²⁴ Komiteanmietintö 5/1936: 133. Koko Suomessa keskimäärin 19 % havutukeista ja 70 % pinotavarasta mitattiin kauppahinnan määrittämiseksi. Tilaston tiedot saatiin 47 metsäteollisuusyritykseltä, joista 14 osti puuta Itä-Suomesta. Tilasto sisälsi yksityisiltä metsänomistajilta ostetun puun lisäksi mm. hankinnat Met- sähallituksen ja yhtiöiden omista metsistä; Wuoti 1937: 124.

⁴²⁵ SKS KRA Metsäkaupat Keronen Eino: 3, Korhonen Erkki: 13; Esimerkiksi Kymin Osakeyhtiö Metsäkaup- pan välikirja (1925/- ja 1926/-).

⁴²⁶ Komiteanmietintö 5/1936: 20–22, 139. Metsäteollisuuden edustaja S.A. Sohlman totesi komiteanmietin- töön jättämässään eriväessä mielipiteessä, että hankintahakkuuden yleistymisestä hidastivat muut kuin mit- taukseen liittyneet tekijät.

⁴²⁷ Asetus mitoista ja painoista (16.7.1886), Ohjesääntö mittain, painojen ja punnitsimien wakausta ja leimaus- ta warten sekä niiden muodosta, rakennuksesta ja merkitsemisestä (16.7.1886), Laki mitoista ja painois- ta (31.12.1921), asetus mittaamisesta ja punnitsemisesta (29.4.1922) sekä asetus englanninmitoista ja nii- hin jaetuista mittaussivelineistä, varsiharpeista ja mittakaulaimista, pintamittareista ynnä mittauspumpuista (4.4.1924). Mittaukseen sovellettiin tarvittaessa myös rikoslakia.

⁴²⁸ Hakala 1956: 48. Hakalan mukaan Rosenlew käytti vuosina 1900–1914 erittäin harvoin kuutiojalkaa kauppahinnan määrittämisessä.

li ja hiomopuiden metrinen kuutiosyli.⁴²⁹ Yksi erikoisimmista mittayksiköistä lienee lampimitta, josta useat kirjoittajat kertovat Metsäkaupat -muistitietoineistossa kahtena erilaisena muunnelmalla. Myyjän kannalta huonommassa muunnelmassa myyjä joutui huijatuksi, kun ostaja velvoitti myyjää täyttämään lammen tukeilla pohjaa myöten. Myönteisemmässä muunnelmassa sekä myyjä että ostaja olivat tyytyväisiä mittaustapaan, jossa lammen pinta peittyi tukeilla:

Viimevuosisadan puolella kylällä oli kierrellyt metsänostomies. Päivänä muutamana hän tuli Jokivarren taloon ja kysy metsää ostaakseen. Isäntä harvapuheinen mies ei puhunut eikä pukahtanut. Ostomies luki ummet ja lammet. Sanoi maksavansa parhaan hinnan juoksujalalta ja latvan saa ottaa englannin tuumaan. No kun ei raha kelpaa niin minkäs tässä ja teki lähdön, jos vaikka se saisi isännän innostumaan. Ei saanut, ei. Päätty tulla jo huomenna uudestaan. Isäntäväellä oli ostomiehen lähdeyttä kahdenlaista suhtautumista. Emäntä oli myynnin kannalla, kun ”naapurissakin ovat myyneet”. Isäntä vaan jotta ”oli sillä sanomista juoksujalkaa ja enklannin tuumaa”. Jo niikseen niin ei niitä tarvita. Seuraavana päivänä tuli ostomies uudestaan. Samat suostuttelut. Isäntä sanoi ”jospahan myisi sen korven kolkan jokivarresta. Ei siitä ole kaskimaaksikaan, vaan ei siinä juoksujalkoja ja enklannin tuumia tarvita”. ”Mitenpä mitataan” virkkoi ostoasiamies. ”Lampimitalla”, sanoi isäntä. ”Lampimitalla, lampimitalla vaan miten”. ”Tuo lampi tuossa, tuo Pyörynen, lasketaan keväällä jäiden lähdeyttä tukkeja täyteen, jokea myöten, sitten tyhjäksi ja taas täyteen näin tehdään niin kauan kun tukkeja riittää.” ”Lasketaan lasketaan, nyt vaan määrätään maksu lammellisesta tukkeja.” Ostomies oli mielissään ja miksipä ei myyjäkin olihan hän saanut puunsa myydä omalla kotoisella mitallaan, lampimitalla.⁴³⁰

Ulkomaalaiset ostajat toivat oman lisänsä mittayksiköiden ja mittaustapojen kirjoon. Pohjois-Suomessa huolestuttiin 1920-luvun lopulla ulkomaalaisten, lähinnä ruotsalaisten, yhtiöiden hiomopuiden mittauksessa käyttämistä arveluttavista mittaustavoista. Hiomopuita mitattiin uittokuutiojalkoina, syliterikuutiojalkoina ja runkolukuna, ”joita ei aikaisemmin ole tämän puutavaran myynnissä käytetty.” Outojen mittojen seurauksena metsänomistajat olivat sitoutuneet liian suuriin hankintasopimuksiin ja joutuneet maksamaan sakkoja toimittamatta jääneistä puista. Yksityismetsätalouden edustajat totesivat 1920-luvun lopulla kuutiojalan ja pinokuutiometrin olevan ainoita sallittavia mittayksiköitä.⁴³¹

Sallittujen mittayksiköiden lisäksi käytettävät mittausvälineet määriteltiin säädöksissä. Säädösten vaikutus mittausvälineisiin jäi vähäiseksi, sillä säädösten noudattamista ei valvottu. Mittoja vaaittiin riittämättömästi eikä säädöksissä ohjattu, miten mittausvälineitä tuli käyttää. Ostajien käyttämät mittausvälineet saattoivat olla virheellisiä tai niitä käytettiin virheellisesti. Myyjien oli vaikea valvoa mittausvälineiden oikeellisuutta. Puutavaran mittauksessa käytettyjen mittatankojen puutavaranmittauskomitea totesi olleen ”tavallisesti aivan tilapäisiä, rimasta ja jostakin seipästä tekaistuja keppejä”. Mietinnössä esitettiin epäily, että puutavaranmittauksessa on tuskin koskaan käytetty laillisia mittakeppejä. Myös tukkien ja pinojen pituuden mit-

⁴²⁹ SKS KRA Metsäkaupat Keinänen Ilmari: 1, Leskinen Juho: 73, Muuronen Viktor: 19, Nissinen Otto: 3; Komiteanmietintö 5/1936: 31–32, 50–51; Tapion taskukirja 1919: 33.

⁴³⁰ SKS KRA Metsäkaupat Ikonen Eino: 4. Myös Korhonen Erkki: 16, Kuoppa Mikko: 1; Jalava (1932:162) ja Järveläinen (1955: 373) mainitsevat lampimittauksen alkuperäisimpänä puutavaran mittaustapana. Jalava sijoitti lampimitan Itä-Suomeen.

⁴³¹ Oksanen 1928: 18; Metsätaloudellinen aikakauskirja 3/1927: 87–89. Peltarin mukaan 1 pm³ oli 17,1 sylinterikuutiojalkaa tai 25,5 uittokuutiojalkaa.

tauksessa käytetyt mittanauhut ja -vitjat olivat komitean mukaan lähes poikkeuksetta lainvastaisia.⁴³²

Puutavara mitattiin yleisesti kaukokuljetusreitillä varrella sijaitsevalla varastopaikalla. Ostaja sopi myyjän kanssa mittausajankohdasta. Hankintakauppojen luovutusmittauksia tehtiin pääasiassa joulukuusta toukokuuhun. Myyjän osallistuminen mittaukseen todettiin lähes kaikissa hankinta- ja pystykaupan kauppakirjalomakkeissa.⁴³³ Myyjän poissaolo ei kuitenkaan estänyt mittauksen toimittamista. Muutama yhtiö ilmoitti kaupakirjassa nimeävänsä tarvittaessa myyjän edustajaksi uskotun miehen. Myyjä oli velvollinen valmistelemaan varaston mittauksia varten ostajan ohjeiden mukaan. Ostaja saattoi kieltäytyä hankintapuiden mittauksesta, mikäli puutavara oli varastoitu vastoin ohjeita tai varastossa oleva lumi tai jää esti mittauksen.⁴³⁴ Tukkien laadun tarkistamiseksi myyjä oli ostajan pyytäessä velvollinen kääntämään tukit. Kaukas määrittäi pinon mittauksen hankintakaupassa vuonna 1934 seuraavasti:

Mittaus toimitetaan pinon matalammalta puolelta, ollen myyjä velvollinen tätä ennen pinoista poistamaan sinne mahdollisesti joutuneet alamittaiset, liian oksikkaat, väävät ja kaksiaharaiset, lahot y.m. kontrahdivastaiset puut uhalla että puita ei tätä ennen mitata tai saa ostaja teettää sen myyjän kustannuksella.⁴³⁵

Mittaukseen johti yleensä ostajan palkkaama työnjohtaja, joka kierteli paikkakunnalta toiselle mitaten puutavaraa ja hoitaen samalla muitakin työtehtäviä. Tukkipuiden mittausjoukkoon kuului puutavaranmittauskomitean laskelmien mukaan keskimäärin seitsemän henkilöä, joista tavallisesti viisi mittajaa oli ostajan ja kaksi myyjän palkkaamia. Pinotavaran mittauksissa tarvittiin sekä ostajan että myyjän puolella yksi mies vähemmän. Yksi mittausjoukko mittasi työpäivän aikana hakkuukaudella 1933/34 keskimäärin 1 620 tukkia tai 1 340 pm³ pinotavaraa. Itä-Suomessa päivittäiset mittaukset jäivät alle keskiarvojen, mihin lienee vaikuttanut alueella solmittujen puukauppojen keskimääräistä pienempi puumäärä.⁴³⁶

Näkemykset pinomittauksen tarkkuudesta vaihtelivat sen mukaan ketä arvioija edusti. Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton Einari Wuotin mukaan pinon korkeus mitattiin useimmiten alimman pöllin alalaidasta ylimmän pöllin ylälaitaan. Puutavaranmittauskomitean näkemys oli erilainen. Komitean mukaan pinon korkeus mitattiin useim-

⁴³² SKS KRA Metsäkaupat Keronen Eino: 4, 28, Kosonen Eero: 5, Leskinen Juhon: 64, Parikka Emil: 1, 9; Heinonen 1991: 109. Heinonen mainitsee puusaksia käytetyn 1920-luvulla; Komiteanmietintö 5/1936: 30–31.

⁴³³ Vuonna 1935 käytössä olleista pystykauppakirjoista esimerkiksi And. Auvinen, Aug. Eklöf, Enso-Gutzeit, Hackman, Kaukas, Kymin Osakeyhtiö, Diesen Wood, Pielisen Metsätalous, Ristiniemen Osakeyhtiö, Vuoksenniska; Myös Maataloustuottajain Keskusliiton Metsäosasto, Paperipuukauppakirja (vuosilta 1933–36); Komiteanmietintö 5/1936: 130–134. Metsäteollisuusyritysten ilmoitusten mukaan Itä-Suomessa hakkuukaudella 1933/34 havutukit mitattiin 29.12.–15.4. ja pinotavara 5.1.–15.5. Itä-Suomella tarkoitettiin tässä Saimaan vesistöalueella ja siitä kaakkoon toimivia metsäteollisuusyrityksiä.

⁴³⁴ Hankintakaupoissa: Ahlström, Kaukas, Kymin Osakeyhtiö, Diesen Wood, Viipurin Saha, Vuoksenniska; Pystykaupoissa: Ahlström ja Yhtyneet Paperitehtaat.

⁴³⁵ Kaukas Paperipuu-hankintakontrahti (1934/1935).

⁴³⁶ Komiteanmietintö 5/1936: 130–134. Hankintakaupoissa mittaukseen osallistui usein metsänomistaja ja hänen perheenjäsenensä. Valtion tai kunnan puukaupoissa myyjän puolelta mukana oli palkattu henkilö. Päivässä mitatut määrät sisälsivät sekä hinnan määräytymistä että yritysten omaa tilastointia varten tehdyt mittaukset. Itä-Suomessa mittausryhmä mittasi 1 510 havutukkia tai 1 040 pm³ pinotavaraa päivässä.

Pinotavaraa mitataan uittoväylän varressa Ilomantsissa vuonna 1930. Pinonmittauksessa ostajan edellyttämä ylimitta ja tilavuuden kurssaus puutavara laadun ja pinon huonon ladonnan perusteella aiheuttivat ristiriitoja myyjien ja ostajien kesken. Kuva: Lusto/Ilmari Karvosen kokoelma/Ilmari Karvonen.

miten pinon matalimmalta puolelta ja korkeudesta jätettiin pois ostajittain vaihteleva osa päällimmäisten puiden läpimitasta. Vastaava vähennys saatettiin tehdä jopa pinon alimpien puiden kohdalla. Pinon korkeus mitattiin yleisesti senttimetrin tarkkuudella. Pinon pituuden mittauksessa noudatettiin myös erilaisia tapoja. Pinon pituus mitattiin joko pinon päältä, ylä- tai alalaidasta tai keskeltä, minkä lisäksi vaihteleva osa pituudesta jätettiin mitan ulkopuolelle. Pinon päässä olevista ristikoista osa jätettiin mittaamatta. Einari Wuotin mukaan paperipuupinojen pituus mitattiin 1930-luvun loppupuolella jo desimetrin tarkkuudella ja aikaisemmin noudatettu tapa mitata pinot täysissä puolissa metreissä oli jo ”siirtymässä ikäviin muistoihin.” Metsäteollisuus oli vesistöalueittain ja rautatiepiireittäin yhtenäistännyt mittauskäytäntöjä ja sitoutunut noudattamaan samoja mittaus-tapoja. Sen sijaan eri alueilla noudatetut käytännöt saattoivat poiketa toisistaan. Pinon pituuden mittaus-tarkkuudeksi määritettiin vuonna 1939 voimaan tullessa puutavaranmittauslaissa puoli desimetriä.⁴³⁷

Mittayksiköiden, mittausvälineiden ja mittaus-tapojen horjuvuus väistämättä heikensi mittaus-tuloksen oikeellisuuteen. Puutavaranmittauskomitea totesi vuonna 1936 mittaus-tapojen säilyneen sekavina ja vanhoillisina. Komitean mukaan yleinen mielipide oli, että puutavaranmittaus-ta oli mahdoton säännöstellä. Metsänomistajien kielteisten kokemus-ten lisäksi puutavaran mittaus-ten kehittämistä vaatimukseen vaikuttivat ostajien kiristyneet

⁴³⁷ Asetus sisältävä puutavaran mittaus-säännön, 16.12.1938: 6 §; Laki puutavaran mittaus-testa, 4.11.1938: 11 §; Komiteanmietintö 5/1936: 41–42; Wuoti 1937: 123, 127.

mitta- ja laatuvaatimukset, raakapuun kaupan kasvu ja pienen havupuun hankintakauppojen lisääntyminen.⁴³⁸

Kauppakirjoissa määritettiin hyvin vähän sitä, miten kaupan kohteena oleva puumäärä mitattiin tai mitattiinko lainkaan. Edes metsähallitus ei toiminut mittauksen osalta esimerkkinä, sillä metsähallitus määrittä kauppakirjoissaan puutavaranmittauksen samalla tarkkuudella kuin metsäteollisuus omissa kauppakirjalomakkeissaan.⁴³⁹ Metsäteollisuuden käyttämissä hankinta- että pystykauppakirjalomakkeissa määritettiin 1920-luvulla missä puutavara mitataan ja missä kunnossa varastointipaikan tuli olla. Mittaustavasta ja -tarkkuudesta ilmoitettiin kauppakirjoissa laajemmin vasta 1930-luvun puolivälissä, jolloin puutavaramittauskomitea jo oli aloittanut työnsä. Vuosina 1933–1935 painetuissa pienen havupuun hankintakauppakirjoissaan Enso-Gutzeit, Hackman ja Kaukas ilmoittivat ainoastaan, että pino mitataan sen matalammalta puolelta. Kymin Osakeyhtiö ja Yhtyneet Paperitehtaat ilmoittivat mittaavansa pinon pitoisuuden 10 cm tarkkuudella. Muilta osin pinojen mittauksesta ei kauppakirjoissa sovittu. Puutavaran mittausta määriteltiin metsäalan oppikirjoissa ja muissa julkaisuissa, mutta sen käytännön toteuttaminen oli metsäteollisuuden omien ohjeiden ja toimintatapojen varassa.⁴⁴⁰

Mittauskäytäntöjen vakiintumattomuus ja koetut epäoikeudenmukaisuudet kuvastuivat myyjien ja ostajien toimissa. Metsäkaupat -muistitietoaineistossa on runsaasti kuvauksia, miten mittaustilaisuudessa pyrittiin hyötymään vastapuolen varomattomuudesta. Myyjillä oli kaksi keskeistä menettelytapaa: valmistetun puutavaran vikojen peittäminen sekä vilppi puutavaran pinoamisessa ja varastoinnissa. Puutavaran vikojen peittäminen kohdistui lähinnä tukkeihin, joissa olleita vikoja siloteltiin mm. terveellä puulla, jäätyneellä piimällä tai lumella.⁴⁴¹

Puutavaran varastointiin liittyneitä myyjien käyttämiä menettelytapoja oli useita. Jo kertaalleen mitattua puutavaraa saatettiin siirtää uuteen mittaamattomaan pinoon, mikäli ostajan leimamies oli lyönyt puiden päihin leimoja huolimattomasti. Huolellisesti löytyjä leimoja saatettiin myös sahata pois tukkien päistä. Metsäliiton mittaustodistuksessa vuodelta 1938 myyjä vakuuttaakin, ettei myytävissä puissa ole ollut ”muita leimoja tai merkkejä”.⁴⁴² Myyjät saattoivat piilottaa viallisen tai huonolaatuisen puutavaran pinon tai tukkitalan sisään. Latvatukkeja sijoitettiin tyvitukkien sekaan, jolloin niistä tilavuuteen

⁴³⁸ SKS KRA Metsäkaupat Ikonen Eino: 5; Komiteamietintö 5/1936: 25, 80; Helander 1931: 162–163.

⁴³⁹ Kauppavälikirjat 20.12.1929, 19.12.1930, 26.1.1932 ja 28.11.1932, Kauppavälikirjoja ja takauskirjoja 1912–1922, 1930–1940, MH.

⁴⁴⁰ Yhtyneet Paperitehtaat, Hankintavälikirja (7.10.1937 ja 14.10.1937), Hankintasopimukset, 1911–1938, UPM-Kymmene (Valkeakoski); Myös Paperipuuden hankintasopimus (4.10.1926), Enso-Gutzeit Oy, Fond 426 Enso-Gutzeit Oy, (426/1/3 Puunhankintasopimuksia 1927–1930) Leningradin oblastin arkisto; Enso-Gutzeitin ohjeessa pinon korkeus mitattiin 1 cm ja pinon pituus 10 cm tarkkuudella. Pinon päässä olevasta ristikosta jätettiin kolmannessa mitan ulkopuolelle. Puutavaran mittaushjeita 1930: 11–13; Jalava 1929; Ohjesääntö Kotkan tukinosto-osakeyhtiön metsäliikettä varten 1920: 19–21, 1927: 20–26.

⁴⁴¹ SKS KRA Metsäkaupat Haikonen Veikko: 14, Hiltunen Valter: 5, Ikonen Eino: 3, 5, Kareinen Vihtori: 14, 30, Karjalainen Mauno: 2, Keronen Eino: 3, 4, Kiuru Augusti: 10, Korhonen Erkki: 13, Kosonen Eero: 5, Koukku Arvo: 4, Kukkonen August: 5, Kuokkanen Pekka: 1, Kuutti August: 13, Leskinen Juhon: 50, 64, Matilainen Arvid: 5, Muuronen Viktor: 19, Mähönen Eino: 1, 2; Nissinen Otto: 3, Parikka Emil: 1, Parkkonen Antti: 3, Ounasjoki Kaarlo: 7, Rontu Viktor: 19, Sipiläinen Armas: 6, Vaitinen Eino: 4, Voutilainen Antti: 45.

⁴⁴² Mittaus- ja luovutustodistus (1937, 1938, 1939), Metsäliitto Oy, Painotuotteet, ML; SKS KRA Metsäkaupat Ikonen Eino: 5, Leskinen Juhon: 86, Matilainen Arvid: 7.

perustuvissa kaupoissa saattoi saada paremman hinnan ja runkokaupassa kauppahinnan määräävien runkojen lukumäärä kasvoi. Korostuneimmillaan varastointiin liittyvä toiminta ilmeni pinojen teossa, jossa mahdollisimman harvojen pinojen ”virittäminen” kasvatti pinojen tilavuutta. Pinojen tilavuutta yritettiin lisätä pinoamalla puut tarkasti päällekkäin, tekemällä pino mittaasuolelta korkeammaksi tai asettamalla mittauskorkeudelle lengot päätypuut. Tukin valmistuksessa myyjä saattoi katkaista tukin oksakiehkuran kohdalta, minkä aiheuttama läpimitan kasvu oli vaikea poistaa mittatikkulla mitattaessa. Mittasaksien käyttöönotto muutti tilanteen, sillä niillä läpimitta voitiin mitata oksakiehkuran alapuolelta. Puutavaranmittauslaki velvoitti mittaamaan tukin latvaläpimitan ta-sausvaran etäisyydeltä tukin latvasta, jolloin mittatikkujen käyttö vuonna 1939 muuttui käytännössä mahdolliseksi.⁴⁴³ Muistitietoaineiston kirjoittaja kuvaa ostajien tarkkuutta puiden vastaanotossa:

Tukkilaaneissa tietysti kumpikin osapuoli koetti pitää puoliaan tukkien luovutustilaisuudessa. Luovuttaja, tukkien omistaja koetti tehdä jo tukkia ajaessaan sellaisia tukkikasvoja, etteivät vialliset tukit millään lailla olleet nähtävissä tukkien joukossa. Vialliset, väärät y n m vialliset puut oli koetettu laittaa tukkien alariveihin ja keskelle tukkikasvoja, leveysuunnassa. Näin ollen oli vastaanottajan hyvin huono huomata viallisia tukkeja tukkipinoissa. - - Tukkiyhtiön pomosta riippui paljon, kuinka hyvin tukit saatiin menemään läpi. Joillekin vastaanottajille auttoi joko viinapullo, taikka rahakin. Mutta enemmistö ainakin 90 % heistä oli ehdottomasti rehellisiä, eikä natsajulla, juomarahalla lahjottavissa. - - Yleensä nämä tukkien luovutukset sujuivat hyvin pienin puhein. Pinotavaraahan ei entisaikaan kuljetettu jokien uittotavarana. Mutta ei niin tarkkasilmäistä tukkien vastaanottajaa ollutkaan, että hän olisi kaikki vialliset tukit huomannut suurista tukkipinoista. Sempä takia jos vähänkin yhtiön vastaanottaja epäili pinosta, kasasta löytyvän veteen vieritettäessä viallisia tukkeja, pidätti tukit ostanut yhtiö noin 10 % tukkien kokonaiskauppa-summasta, siksi kunnes tukit oli vedessä. Ostaneen yhtiön edustaja ”Pomo” oli jokseenkin aina paikalla valvomassa tukkien vierittämistä veteen. Myöskin tämän veteen laskemisvalvonnan voi yhtiön pomo antaa vierittäjän porukan luotetulle miehelle, kymppille. Nämä pomot ja kymppit vastasivat siitä, että viallisia tukkeja ei pantu veteen. Esim. huonosti karsittu tukkikin katsottiin tekotavaltaan sellaiseksi, että se jätettiin rannalle siksi kunnes huono karsinta, oksien tyngät oli siloiteltu.⁴⁴⁴

Myyjät eivät Metsäkaupat -muistitietoaineiston perusteella olleet ainoa puukaupassa vilppiä yrittänyt osapuoli. Ostajien toiminnassa erottuivat toisaalta myyjien epäoikeudenmukaiseksi kokemat menettelytavat ja toisaalta ostajien suoranainen vilpillisyys. Epäoikeudenmukaisiksi koetuiksi asioiksi mainittiin Metsäkaupat -muistitietoaineistossa useimmin ylimitan vaatiminen, laatuvaatimusten liian tarkka noudattaminen ja kaiken kaikkiaan ostajan hallitsevan aseman hyödyntäminen. Muistitietoaineiston mukaan osa ostajista mittasi puutavaran tarkoituksellisesti virheellisesti, mistä koitui ostajalle taloudellista hyötyä. Myyjien oli vaikea valvoa ostajien mittausvälineiden tarkkuutta, kuten metsäteollisuuden ostajana toiminut metsätyönjohtaja muistitietoaineistossa kertoo:

Ennen vanhaan mittausvälineissäkin voi esiintyä virheellisiä välineitä, joilla ei saanut oikeaa tulosta. Eräs edesmennyt pikku puutavaramies kerran kerskui, kuinka hän kerran ”juijutti” omia sanojaan käyttäen erästä puun myyjää. ”Tarkastelimme varastolla hankittua tavaraa ja se oli moitteetonta, hintakin oli korkea niin pylväille kuin sahapuillekin. Eräs tukki oli erittäin paksu ja kaunis. Sanoin isännälle Tuosta tulee paljon kuutiojalkoja. Samalla pidellen mittasaksia varren päästä iski saksin mittavarren selkäpuolella

⁴⁴³ SKS KRA Metsäkaupat Keronen Eino: 3, 4, 28, Leskinen Juho: 85; Asetus sisältävä puutavaran mittaus-säännön, 16.12.1938: 3 §.

⁴⁴⁴ SKS KRA Metsäkaupat Rontu Viktor: 19.

lujasti tukin pintaan. Mittasaksin runko vääntyi kaarelle, että kärjet erkanivat melkoisen kauas toisistaan. Isäntä ei huomannut tarkoitustani, eikä mittasaksin muuttumista minulle edullisemmaksi. Isäntä valvoitse mittausta, jonka olin suorittavinani rehellisesti. Tosiasiassa mittasaksit näyttivät kärjillä mitattaessa noin puolta tuumaa ohuemmaksi jokaisen mittaamani tukin ja pylvään.⁴⁴⁵

Puutavaran mittaukseen yhdistetyistä kielteisistä piirteistä Metsäkaupat -muistitietoaineistossa mainittiin usein myös viina. Muistitietoaineiston mukaan sekä myyjät että ostajat tarjosivat ja nauttivat mittauksen yhteydessä viinaa. Kielteisissä tapauksissa viinaa käytettiin vaikuttamaan vastapuolen arviointikykyyn mittaustapahtumassa ja myönteisissä kuvauksissa viina liittyi mittauksen jälkeiseen juhlintaan. Kerrotuista epäkohdista ja epärehellisestä toiminnasta huolimatta valtaosa ostajista ja myyjistä toimi rehellisesti ja oli luotettavia kauppakumppaneita. Metsäteollisuusyritysten metsänhoitajat ja piiriesimiehet eivät yllättäneet puutavaran ostajia tai mittaajia vilpilliseen toimintaan. Päinvastoin metsäteollisuusyritykset pyrkivät ylläpitämään hyvän ostajan mainetta, sillä se oli yksi tapa kilpailla hyvälaatuisesta puusta. Enso-Gutzeitin mittaushjeessa vuodelta 1930 todettiin selkeästi oikeudenmukaisuuden olevan kaiken mittauksen perusta.⁴⁴⁶ Myyjä saattoi 1930-luvulla saada puutavaranmittauksessa apua myös metsänhoitoyhdistyksestä tai metsähoitolautakunnasta:

Pitkärannan saha aloitti leimikossa Savotan tammikuussa. Savotan aikana kävimme neuvoja Auvisen kanssa mittaamassa propsipuita ja lukemassa tukit ja ottamassa myös ylös niiden mitat. Tässä mittauksessa oli tietenkin mukana Pitkärannan puutavaran ostomies. Nämä mittaukset menivät aina hyvin, ei mitään rettelöitä tapahtunut. Sitä mukaa kun puutavara oli mitattu, sitä mukaa saha ajatti ne sahalle. Sahalle ei tosin mennyt kuin tukit, sillä propsit ajettiin paperitehtaalle. Rahoitus oli järjestetty niin, että maksu suoritetaan Impilahden osuuskassaan, kolmessa erässä. Ensiksi käsiraha, toinen erä silloin kun puiden kaato alkoi ja kolmas erä kun puut oli ajettu metsästä. Tällä metsänmyynnillä sain velkani maksettua ja vielä jäi maanviljelyskonehankintaankin rahaa. Sanon lopuksi, että maanviljelijän turva on metsässä, sitä pitäisi hyvin hoitaa ja kasvattaa.⁴⁴⁷

Mittavähennys ja ylimita

Metsäkaupat -muistitietoaineiston kirjoittajat liittivät metsänomistajien ikäviin muistoihin ostajien vaatimat mittavähennykset (kurssaus) ja ylimitat. Ostaja saattoi halutesaan hylätä tai kurssata mielestään sopimuksen vastaisen puutavaran. Kurssauksessa ostaja alensi harkintansa mukaan mittaustulosta tai kauppahintaa puutavaran huonoon laatuun tai pinoamiseen vedoten. Kurssauksen toteutustapoja oli lukuisia. Tavallisesti ostajat kurssasivat osan pinon päällimmäisten puiden läpimitasta (esimerkiksi 1/3 läpimitasta jätettiin kehyksen ulkopuolelle) tai jättivät osan paperipuupinojen päissä olevista riskikoista mittauksen ulkopuolelle. Tukkien mittauksessa mittaaja arvioi, millaista tukkia se tilavuudeltaan vastaisi virheettömänä. Enso-Gutzeit suositteli kurssauksen käyttämistä

⁴⁴⁵ SKS KRA Metsäkaupat Keronen Eino: 4. Myös Parikka Emil: 9.

⁴⁴⁶ SKS KRA Metsäkaupat Haikonen Veikko: 14, Kareinen Vihtori: 14, 15, 36, Keronen Eino: 28, Kostamo Einar: 2, Kuokkanen Pekka: 1, Kuoppa Mikko: 1, Leskinen Juho: 50, Matilainen Arvid: 1, Rontu Viktor: 19; Puutavarain mittaushjeita 1930: 4.

⁴⁴⁷ SKS KRA Metsäkaupat Leskinen Juho: 77.

myös rangaistuksena, mikäli pinon ladonta oli ”ilmeisesti tahallista eikä korjaudu muistutuksista”. Kurssaus näyttäytyi myyjän kannalta mielivaltaisena tekona, jonka määritteli yksinomaan ostaja.⁴⁴⁸ Muistitietoaineiston kirjoittaja kuvaa kurssausta propsien luovutusmittauksen yhteydessä Pohjois-Karjalassa 1930-luvulla:

Metsäkaupat olivat jotain kolme-neljäkymmentä vuotta [1930–1940-luvulla] sellaista onnenpeliä. Naapurit saivat tuossa puolta paremman hinnan puistaan ja aivan samanlaisesta metsästä. Mitta voi mennä mynkään keljujen mittamiesten vuoksi. Muistuu mieleen muudan mitta 35 vuotta sitten [1930-luvun puoliväli]. Rautatieasemalle ajettuja propsipinoja mittamiehet lovivat, ei ollut työ heidän mielestään kyllin hyvää. Oli puolipuhda tavarassa kuoripilkkuja ja joillakin oli saha kiertänyt, leikkaus oli vino eikä suoraan kulmaan käypä. Silloin piisasi parsiminen. Vinopäitten luku kuului olevan täysi, ei sovi yhtään, sanoivat. Mikäpä siinä auttoi. Toiset vuolemaan kuoripilkkuja pöleleistään pois. Toiset taas vinopäistä kakkaran sahaukseen. Joku joutui koko pitkän pinon parsimaan. Mies ajoi hevosen lautakorin kanssa sinne. Illalla oli kuorma kakkaroit, jotka sai viedä kotiinsa polttopuiksi. Ihmeteltiin sitä silloin miten hyvää pitää työn olla ja nyt kun näkee nykyisten metsurien työn jälkiä niin taas täytyy ihmetellä miten huono työ kelpaa.⁴⁴⁹

Ylimitta tarkoitti puumäärää, jonka ostajat vaativat sovitun puumäärän lisäksi. Pienen havupuun osalta ylimitalla tasoitettiin kuorinnan ja kuivumisen aiheuttamia vaihteluita pinojen tilavuudessa. Ylimitta oli yleisesti 5–20 % pinon korkeudesta. Joissain tapauksissa ylimitta laskettiin puutavaran pituudesta tai pinon tilavuudesta.⁴⁵⁰ Ylimitan suuruuteen vaikuttivat runkojen pituus ja kuorinta-aste: 1 metriä pitkän täysipuhdaan pienen havupuun pinossa ylimittaa vaadittiin 5 % ja 2 metriä pitkän kuorimattoman paperipuun pinossa 20 % pinon korkeudesta.⁴⁵¹ Metsäteollisuuden vaatimat ylimittat vaihtelivat jopa yhden yhtiön sisällä.⁴⁵² Tukeissa ylimittaa nimitettiin tasausvaraksi, jonka suuruus oli 4–6 englannin tuumaa ylimääräistä pituutta. Sahalla tasausvara mahdollisti vinojen poikisahausten tai uiton aiheuttamien vaurioiden poistamisen tukin tavoitepituuden muuttumatta. Ostajien näkökulmasta ylimitta- ja tasausvara vaatimus oli ”täysin oikeutettu eikä se suinkaan perustu haluun saada ilmaista tavaraa.” Myyjän näkökulmasta ostaja sai puun ilmaiseksi. Ylimittoihin sisältynyttä puumäärää ei otettu huomioon kauppahintaa määritettäessä.⁴⁵³

⁴⁴⁸ SKS KRA Metsäkaupat Leskinen Juho: 85, Rontu Viktor: 1; Komiteanmietintö 5/1936: 37–38, 47, 117–118; Heinonen 1991: 169; Puutavaran mittaushojeita 1930: 14–16, 24–27.

⁴⁴⁹ SKS KRA Metsäkaupat Ikonen Eino: 3.

⁴⁵⁰ Metsänhakuukaupakirja 9.10.1928, Bruno Procopè, Sekalaisia vanhoja asiakirjoja, MTK. Procopè vaati kuusipaperipuukaupassa 20 % ylimitan kuutiomäärästä; Metsäliitto Metsänhakuusopimus (1937–); Valpas 1937: 46–47. Metsäliitto suositteli myyntiasiamiehilleen ylimitan vähentämistä pienistä pinoista prosentteina kokonaiskuutiomäärästä; Puutavaran mittaushojeita 1930: 18–22.

⁴⁵¹ SKS KRA Metsäkaupat Hiltunen Valter: 5, Leskinen Juho: 73; Wuoti Einari 21.10.1935, Ylimittasuhteista L.S.P.Y:ssä, Yleinen, kirjeenvaihto, muistiot ym, SMKL; Komiteanmietintö 5/1936: 42–44; Wuoti 1933: 5. Wuotin mukaan ylimitta oli yleisesti 5 % korkeudesta; Sierla 1933: 17–18. Sierla mukaan ylimitta, jota nimitettiin myös metsäylimitaksi, oli vuosina 1922–1927 5–15 %.

⁴⁵² Syyskuussa Aktiebolaget Walkiakosken metsänhoitaja Bertil Bomanson osti Janakkalassa ja Kangasalla kolmessa eri kaupassa puuta seuraavin hinnoin ja ylimitoin:

Päiväys	Kantohinta	Ylimitta	Tod. kantohinta
14.9.1932	42 mk/m ³ (Puolipuhdas kuusipaperipuu, 1 m pino)	15 %	36,50 mk/m ³
22.9.1932	38 mk/m ³ (Puolipuhdas kuusipaperipuu, 2 m pino)	7,5 %	35,30 mk/m ³
29.9.1932	35 mk/m ³ (Puolipuhdas kuusipaperipuu, 1 m pino)	10 %	31,80 mk/m ³

Metsänhakuusopimukset, Hankintasopimukset, 1911–1938, UPM-Kymmene (Valkeakoski).

⁴⁵³ Metsähallituksen myymiin tukkeihin jätettiin 4” tasausvara; Metsätalous 3/1937: 55–56; Puutavaran mittaushojeita 1930:23.

Metsäteollisuus yritti jo 1920-luvun lopussa yhtenäistää puukaupassa käytettyjä ylimittoja sopimalla vaadittavista vähimmäisylimitoista.⁴⁵⁴ Sopimista vaikeutti se, että metsäteollisuus käytti ylimitan pienuutta keskinäisessä ostokilpailussaan. Myyjien oli vaikea vertailla eri ostajien tarjouksia ylimittojen vaihdella ostajan, alueen, puutavaralajin, kuorinta-asteen ja pinon korkeuden mukaan. Korkea kantohinta yhdistettynä suurehkoon ylimitaan saattoi luoda myyjille virheellisen vaikutelman hyvästä kauppahinnasta. Vertailun vaikeutta osoittaa esimerkki hakkuukaudesta 1934/35. Parkanon alueella Metsäliitto osti paperipuuta maantienvarteen 55 markkaa/pm³ 10 %:n ylimitalla ja Rauma Wood tarjosi 52,50 mk/pm³ 7,5 %:n ylimitalla. Todelliseksi kantohinnaksi jää Metsäliiton tarjouksessa 50,00 mk/m³ ja Rauma Woodin tarjouksessa 48,84 mk/m³. Kantohintojen ja ylimitan vaikean vertailtavuuden lisäksi myyjän asemaa vaikeutti vielä se, ettei hän kaupakirjaa allekirjoittaessaan voinut olla varma luovutusmittauksessa todellisuudessa noudatettavasta ylimitasta. Ylimitan toteutuminen oli riippuvainen ostajan mittamiehestä. Myös Metsänomistajain Metsäkeskus ja Metsäliitto vaativat pienen havupuun ostoissa ylimitan. Perusteluina nämä metsänomistajien omat järjestöt esittivät, että näin niiden tarjoamat kantohinnat olisivat vertailukelpoisia muiden ostajien hintoihin nähden.⁴⁵⁵

Myyjät ja ostajat arvioivat oikeudenmukaisesti toteutetun ylimitan luonnolliseksi osaksi puukauppaa ja puutavaran mittausta. Ylimitta oli ollut osa puukauppaa jo 1900-luvun alussa eikä sen käyttöönoton ajankohtaa tutkimusaineiston perusteella voinut tarkasti määrittää. Einari Wuoti totesi komiteanmietintöön 3/1937 liittämässä eriväessä mielipiteessään suuripiirteisesti, että ”ylimitat ovat meillä Suomessa ja muuallakin olleet käytännössä melkein yhtä kauan kuin pinotavaraa on suuremmissa erissä ollut kaupan kohteena.” Ylimitta oli käytössä ainakin jo vuonna 1910, sillä Tapion taskukirjan kaupakirjamallissa ehdotettiin hiomopuiden 2 metriä korkealle pinolle 15 cm ylimittaa (7,5 % korkeudesta). Sen sijaan propsit eli kaivospuut pinottiin kaupakirjamallin mukaan ilman ylimittaa. Ylimitan voimakkaampi kyseenalaistaminen 1930-luvun lopulla näkyi myös Tapion taskukirjan kaupakirjamalleissa, joissa ei enää ilmoitettu ylimittaa.⁴⁵⁶

Ostajat perustelivat sekä ylimittaa että kurssausta puutavaranmittauksen tavoitteella selvittää todellinen puuraaka-aineen tilavuus, joka olisi sama puutavaran laadusta, pinon painumisesta tai uudelleen ladonnasta huolimatta. Metsänomistajat ymmärsivät ylimitan perusteet, mutta sen mielivaltaisuudesta haluttiin päästä eroon. Metsänomistajat saivat tukea puutavaranmittauskomitean mietinnöstä vuonna 1936, joka totesi ylimittojen määrittämisen ainakin osassa tapauksista irtautuneen pinon kuivuus- tai kuorinta-asteesta.⁴⁵⁷ Komitean valmistelussa puutavaranmittauslaissa haluttiin poistaa puutavaranmittaukseen liittyneet epäkohdat.

⁴⁵⁴ Granpappersvedssammanslutningens arbetsutskotts möte 14.5.1929, Kuusipaperipuuyhtymää koskevat asiakirjat, SMKL; Yhtyneet Paperitehtaat (Mylykoski) Metsäosaston kirje 15.7.1930 Hankintahinnat pii- rityönjohtaja Osk. Arolalle, Kirjeenvaihto, UPM-Kymmene (Valkeakoski).

⁴⁵⁵ Myyntiasiamies Aarne Alasen kirje 28.11.1935 Metsäliiton keskuskonttoriin, Kirjeenvaihto, sekalaiset saapuneet 1934–35, ML. ”Rauma Wood’in ylikorko ei kyllä varmaan näy muuta kuin paperilla sillä siksi ’kronkeli’ vastaanottaja se on.”; Metsäliitto ilmoitti vuosina 1935–1936 paperipuun (mustana) hinnan 10 % ylimitalla. Metsäliiton kirje 10.8.1936 Pohjois-Hämeen Maataloustuottajain Liitolle, Maataloustuottajain Liittojen kirjeenvaihtoa v. 1933–1937, ML; Valpas 1937: 48; Metsänomistaja 2/1936: 34–35; Pinopuutavaran mittauksesta ja ylimitoista 1934: 157–158.

⁴⁵⁶ SKS KRA Metsäkaupat Ritvola Yrjö: 2, Sipiläinen Armas: 6; Komiteanmietintö 3/1937: 39–40; Metsänomistaja 2/1936: 23; Tapion taskukirja 1910: 20, 1914: 29, 1919: 32, 1922: 49, 1931: 74, 1937: 51.

⁴⁵⁷ Komiteanmietintö 5/1936: 44, 119, 122–126; Esitys laiksi puutavaran mittauksesta 1938: 136–137.

Puutavaranmittauslaki

Metsänomistajien kokemukset puutavaranmittauksen mielivaltaisuudesta kärjistyivät 1930-luvun alun laman aikana. Vaatimuksia puutavaranmittauksen sääntelyyn voimistivat Ruotsissa ja Norjassa noudatetut puutavaranmittaustavat. Molemmissa maissa mittaus- ta ohjasivat mittausyhdistyksset, joita Ruotsissa oli perustettu vuodesta 1892 ja Norjassa vuodesta 1909 alkaen. Norjassa hyväksyttiin vuonna 1928 puutavaranmittauslaki, jonka ohjeistamina Norjassa toimivat mittaussiirit ja mittausyhdistyksset. Mittausyhdistykset olivat myyjien ja ostajien yhteisiä järjestöjä, jotka mittasivat kaiken toiminta-alueellaan myyntiin tulevan puun. Ruotsissa puutavaranmittauksen ohjauksesta vastasivat ostajien perustamat mittausyhdistyksset, joihin otettiin mukaan metsänomistajien edustajia 1920-luvun lopulla. Mittausyhdistykset yhtenäistivät toiminta-alueensa puutavaranmittausta. Laki puutavaranmittauksesta tuli Ruotsissa voimaan 1935.⁴⁵⁸

Suomessa puutavaranmittauksen kehittämistä pohdittiin 1930-luvun alussa useissa eri yhteyksissä. Maatalousseurojen Keskusliiton edustajakokouksessa vuonna 1931 keskusteltiin puutavaranmittauksen epäkohdista. Asiaan ei kuitenkaan haluttu ottaa tarkemmin kantaa, koska aihe oli niin laajakantoinen ja arkaluontoinen.⁴⁵⁹ Maataloustuottajain Keskusliiton piiriliittoja asian arkaluontoisuus ei haitannut, ja piiriliitot kehottivat keväällä 1932 Maataloustuottajain Keskusliittoa toimimaan puutavaranmittauksen yhtenäistämiseksi ja ylimittojen poistamiseksi. Kokonaisuudessaan Maataloustuottajain Keskusliitto näyttää piiriliittoja paremmin ymmärtäneen metsäteollisuuden menettelytapoja puutavaranmittauksessa ja kannattaneen ylimittojen poistamisen sijasta niiden tarkempaa ohjeistamista. Piiriliittojen aloitekirjeiden samanaikaisuus ja sisällöllinen samankaltaisuus viittaavat piiriliittojen sopineen yhteisesti aloitteiden lähettämisestä Maataloustuottajain Keskusliittoon.⁴⁶⁰

Maataloustuottajain Keskusliitto esitti kesällä 1932 Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitolle, että Keskusliitot ryhtyisivät yhdessä yhtenäistämään puutavaran mittaus- ta. Metsäteollisuuden keskusjärjestön mukaan tähän ei ollut tarvetta, mutta SPKL oli kuitenkin valmis neuvottelemaan asiasta MTK:n kanssa. Metsäteollisuuden edustajat eivät kuitenkaan pitäneet asiaa kiireellisenä. Metsänomistajien näkökulmasta puutavaranmittauksen kehittämällä oli kiire ja Maataloustuottajain piiriliitot vaativat 1933 puutavaran mittaus- ta ohjaavan lain säätämistä. Laissa tulisi määritellä ainakin käytettävä mittajärjestelmä ja erimielisyyksien ratkaisutapa sekä kiellettävä ylimitta.⁴⁶¹

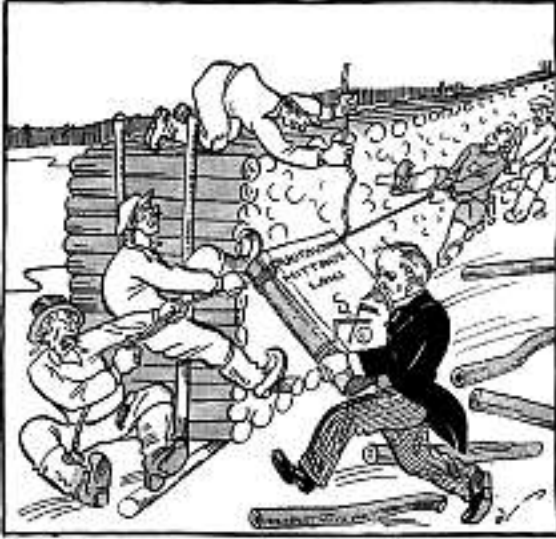
Myös Keskusmetsäseura Tapio lähti tahollaan selvittämään ylimittaan liittyviä ongelmia. Aloite tähän oli tullut Hämeenlinnan ympäristön metsänhoitoyhdistykseltä huhti-

⁴⁵⁸ Komiteanmietintö A9/1965: 8, 12–14; Halberg 1999: 144–172; Helander 1930: 160–165, 172–176, 180–181.

⁴⁵⁹ Holopainen 1957: 249–250; Mitä voitaisiin tehdä puutavaran mittauksen yhdenmukaisttamiseksi 1930: 240–248, 1931: 40.

⁴⁶⁰ Etelä-Hämeen maataloustuottajain liiton kirje 27.4.1932 Maataloustuottajain Keskusliitolle, Itä-Karjalan maataloustuottajain liiton kirje 4.1.1932 Maataloustuottajain Keskusliitolle ja Etelä-Karjalan maataloustuottajain liiton kirje 29.2.1932 Maataloustuottajain Keskusliitolle, Liittojen esitykset 1930–1934, MTK.

⁴⁶¹ Paperipuiden hintakysymys, Cirkulär till styrelsemedlemmarna 26.7.1932, Kiertokirjeet, SMKL; Etelä-Karjalan Maataloustuottajain Liiton kirje 13.5.1933, Liittojen esitykset 1930–1934, MTK; Samaa ehdotettiin myös muiden liittojen lähettämässä kirjeissä, mm. Itä-Savon Maataloustuottajain Liiton kirjeessä (8.6.1933) ehdotettiin aivan samat kolme pääkohtaa kuin Etelä-Karjalan Maataloustuottajain Liiton kirjeessä.

Yksityismetsänomistajat odottivat koko 1930-luvun puutavarannittauksen epäkohtien poistamista. Puutavarannittauslaki tuli voimaan 1.1.1939. Laki kielsi ylimittan ja asetti viralliset mittaaajat ratkomaan mittaukseen liittyviä riitoja. Metsälehdessä vuonna 1938 julkaistussa kuvassa presidentti Kyösti Kallio kantaa uutta lakia tuskastuneiden metsänomistajien avuksi. Kuva: Liuksiala 1944: 13.

metriä korkealle pinolle. Muiden puutavaralajien kerroin suhteutettaisiin edelliseen, jolloin esimerkiksi 2-metrinen, kuorellinen ja tuoreen paperipuupinon korjauskerroin olisi 0,83. Ylimittakomitea laati laskelman myös puutavaran kuorinta- ja kuivumisasteen vaikutuksesta kantohintoihin.⁴⁶²

Keskusmetsäseura Tapiion Ylimittakomitean jäsenistä Metsäliiton Heikki Malmi ja metsätieteellisen tutkimuslaitoksen Matti Jalava jatkoivat puutavarannittauksen kehittämistä valtioneuvoston marraskuussa 1934 asettamassa puutavarannittauskomiteassa. Puutavarannittauskomitea harkitsi ylimateista luopumista, mutta lopulta säilytti ylimateit vuonna 1936 julkaistussa ehdotuksessaan puutavarannittauslaiksi. Ylimateoille määriteltiin enimmäisrajat, jotka paperipuuden osalta vaihtelivat 3–25 % puutavaran pituuden ja kuorinta-asteen perusteella. Puutavarannittauskomitea totesi lausunnossaan, että "...sellainen ylimate, jonka avulla mittautulos saadaan korjatuksi niin, että lopputulos on aina

kuussa 1932. Keskusmetsäseura Tapiio asetti 8.11.1932 nk. ylimittakomitean, jossa oli edustettuna mm. metsätieteellinen tutkimuslaitos, metsähallitus, MTK sekä SPKL. Ylimittakomitea kannatti vuonna 1934 julkaistussa mietinnössään ylimatein säilyttämistä ja laati ehdotukset erilaatuisten puutavaralajien ylimateiksi. Ylimittakomitean mukaan ylimateilla tulisi tasata pinojen eroavaisuudet seuraavien ominaisuuksien osalta: puun kuivumisaste, pinojen mekaaninen painuminen, kuorimisaste, puutavaran pituus sekä pinon koko, lähinnä sen korkeus. Ylimittakomitea ehdotti ylimatein korvaamista puutavaran pituuden, kuivumisasteen, puutavaralajin ja pölkkyjen kokoon perustuvilla korjauskertoimilla. Kerroin 1 annettaisiin kuivista, puolipuhasta, 1 metriä pitkiä kuusipaperipuusta tehdyille noin 2

⁴⁶² Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunta päätti 8.1.1929 (2 §) esittää Keskusmetsäseura Tapiolle keskus-teltavaksi kysymystä puutavarannittauksen yhtenäistämisestä. Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunnan pöytäkirjat, JoMA; Pinopuutavaran mittauksesta ja ylimateista 1934: 156, 160, 207–209, 212–214. Ylimittakomitean jäseniä olivat agronomi S. Honkala (Etelä-Hämeen Maataloustuottajain piiriliiton puheenjohtaja), metsänhoitaja Matti Jalava (metsätieteellinen tutkimuslaitos), metsäneuvos Ahti Mecklin (metsähallitus), metsänhoitaja Heikki Malmi (Valtion rautatiet 1920–1933, Metsäliitto 1933–1935, Rautatiehallitus 1935–) sekä Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton edustajina Veitsiluoto Oy:n toimitusjohtaja Lauri Kivinen ja Enso-Gutzeitin metsäpäälikkö Uno Lehtisalo; Komiteamietintö 5/1936: 81; Holopainen 1957: 249.

sama, on täysin oikeutettu ja paikallaan”. Puutavaranmittauskomitean kannasta välittämättä MTK:n piiriliitot uudistivat lokakuussa 1936 vaatimuksensa ylimitan kieltämisestä lailla.⁴⁶³ Vuonna 1936 julkaistun puutavaranmittauskomitean mietinnön jälkeen puutavaranmittauslain valmistelua jatkettiin vielä uudessa toimikunnassa. Toimikunta esitti vuonna 1937 julkistetussa mietinnössään ylimitoista luopumista.⁴⁶⁴ Puutavaranmittalaki hyväksyttiin syksyllä 1938 ja se tuli voimaan 1.1.1939. Puutavaranmittauslain valmistelua eduskunnassa on esitetty tarkemmin liitteessä 5.

Keskustelu kurssauksesta ja ylimitasta oli vain yksi piirre puutavaranmittauslain valmistelussa. Kokonaisuudessaan puutavaranmittauslailla haluttiin luoda yksiselitteiset säännöt puutavaranmittaukseen ja sen valvontaan. Puutavaranmittauslaki ei tehnyt mittaamista pakolliseksi, sillä kaupan osapuolet saattoivat sopia kauppahinnasta ilman mittausta. Mikäli osapuolet päätyivät puiden mittaamiseen, mittaustulos oli ilmoitettava joko kuutiometreinä tai -jalkoina. Puutavaranmittauslaki sääteli vain kauppahinnan määrittämiseksi tehtyä mittausta, kun kauppa oli solmittu ennen mitausta.⁴⁶⁵ Näin rajattiin esimerkiksi runko- ja käteiskaupat puutavaranmittauslain ulkopuolelle.

Puutavaranmittauslaki laajensi myyjän oikeutta vaatia muutosta mittaustulokseen. Kaupan osapuolet saattoivat riitatilanteissa pyytää puolueetonta mittausta, jota varten nimettiin viralliset mittaajat ja ylimittajat. Virallisten mittaajien toimintaan liittyviä valituksia käsiteltiin tarvittaessa mittauslautakunnassa, jossa oli yksi edustaja sekä myyjän että ostajan puolelta ja jonka puheenjohtajana toimi ylimittaja. Viralliset mittaajat olivat tuomarin valan vannoneita puolueettomia sovittelijoita, jotka eivät saaneet olla puutavara-yhtiön tai metsänhoitoyhdistyksen palveluksessa. Virallisen mittaajan tuli säilyttää omana tietonaan mittaustoimituksessa tietoonsa saamat liikesalaisuudet, joihin luettiin mm. puutavaran kauppahinta. Metsähoitolautakunnat valvoivat ja johtivat puutavaran mitausta. Ensimmäisenä toimintavuonna (1939) virallisia mittaajia tarvittiin 47 kertaa ja mittauslautakunta käsittelee yhden riitatapauksen.⁴⁶⁶

Puutavaranmittauslaki yhtenäisti pinomittausta määrittelemällä pinon mitaustavan. Pinon pituus tuli mitata korkeuden puolivälillä ja pinon korkeus alimman pölkyn alareunasta ylimmän pölkyn yläreunaan pinon molemmilta puolin säännöllisin välimatkoin. Pinon pituus mitattiin vähintään täyttyvän puolen desimetrin tarkkuudella ja korkeus täyttyvän senttimetrin tarkkuudella ilman ylimittaa. Puutavaran mitauksesta oli aina annettava mitauksen suorittajan allekirjoittama mitaustodistus kaupan kummallekin osapuolelle. Todistus oli annettava, vaikka puumäärää ei mitattu vaan kaupan osapuolet sopivat puumäärästä muutoin. Puutavaranmittauslaki muutti merkittävästi pienen havupuun mitausta, mutta ei tukkipuiden mitausta. Laki vahvisti jo voimassa olleen yleisen tavan mitata tukin pituus täyttyvän jalan tarkkuudella ja läpimitta täyttyvän puolen tuuman tark-

⁴⁶³ Itä-Karjalan Maataloustuottajan liiton kirje 14.10.1936 Maataloustuottajain Keskusliitolle ja Etelä-Karjalan Maataloustuottajain Liiton kirje 15.10.1936 Maataloustuottajain Keskusliitolle, Liittojen esitykset ja kirjelmät 1935–1939, MTK; Komiteanmietintö 5/1936: 44, 104, 117–118, 121–126; Komsu 1939: 181.

⁴⁶⁴ Komiteanmietintö 3/1937: 16, 30; Suomen Paperi- ja puutavaralehti 3/1938: 136–137.

⁴⁶⁵ Komsu 1939: 72–74.

⁴⁶⁶ Laki puutavaran mitauksesta, 4.11.1938: 2 §, 3 §, 6 §; Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734: 1 luku, 7 §; Metsänhoitolautakuntien toiminta vuonna 1939, 1941: 56; Peltari 1939: 10–17.

kuudella. Tukkien mittauksessa tasausvara sallittiin edelleen, mutta se sai olla enintään 4 tuumaa.⁴⁶⁷

Puutavaranmittauslakiin liittyvä mittaussääntö kielsi puutavaran kurssauksen eli mittavähennyksen. Mittaustodistukseen tuli merkitä pinon todellinen kehysmitta. Mittaussääntö ei sallinut mittaustuloksen vähentämistä puutavaran laadun perusteella. Ostajalle jäi oikeus vaatia mittavähennystä huonon ladonnan perusteella. Mikäli ostaja ja myyjä eivät päässeet sopimukseen ladonnan perusteella vaaditun mittavähennyksen suuruudesta, ostaja sai vaatia pinon uudelleen pinoamista yhden kerran. Mittaustulokseksi jäi uuden pinoamisen mukainen tulos. Ostaja maksoi uudelleen pinoamisesta aiheutuneet kustannukset, mikäli pinon tilavuus pieneni alle 4 %. Muussa tapauksessa kustannukset jäivät myyjän vastuulle.⁴⁶⁸

Metsäteollisuus reagoi ylimitan kieltämiseen nopeasti. Marraskuussa 1938 suurimpien metsäteollisuusyritysten metsäpäälliköt kokoontuivat neuvottelemaan uuden puutavaranmittauslain vaikutuksesta puunhankintaan. Kokouksesta tehdyssä muistiossa ehdotettiin ylimittojen korvaamista puutavaralajeittaisilla kantohinnoilla, jotka määräytyisivät 2-metrisen puoliputaan paperipuun perusteella. Erilataisiin puutavaralajeihin (kuivuustai kuorinta-aste) aiemmin liitetyt ylimitat korvattaisiin erisuuruisilla kantohinnoilla: esimerkiksi tuoreen kuorimattoman paperipuun hinta olisi alhaisempi kuin kuivan kuoritun paperipuun. Tasaushinnaston liittämällä kauppakirjoihin saataisiin myyjät ymmärtämään ”ylimittojen poistamisen tarkoituksettomuus”.⁴⁶⁹

Yksityismetsätalouden edustajat arvioivat ylimitan siirtymisen puutavaralajeittaisiksi hinnoiksi vaikeuttavan myyjien mahdollisuuksia vertailla eri ostajien hintatarjouksia. Kantohintojen oletettiin laskevan, kun ostajat korvaisivat ylimitaan sisältyneen puumäärän alentamalla kantohintoja. Metsäliitto ohjeisti piirimiehiä siirtämään ylimitan poistumisen kantohintoihin. Piirimiesten oli mittaauksessa kiinnitettävä erityistä huomiota pinon tiheyteen ja tarvittaessa pinottava harvat pinot uudestaan mittaussäännön oikeuttamalla tavalla. Metsäliiton ohjeen mukaan kauppahinnasta tehtiin ylimittaa vastaava vähennys, mikä oli esimerkiksi täysiputaassa paperipuussa 5 % ja kuorellisessa paperipuussa 25 %.⁴⁷⁰ Puutavaranmittauslakia ei ehditty täysimittaisesti ottaa käyttöön ennen toista maailmansotaa, sillä lakia sovellettiin vasta 1.1.1939 jälkeen solmittuihin puukauppoihin. Laki vaikutti hankintakauppojen puutavaranmittaukseen jo keväällä 1939, mut-

⁴⁶⁷ Asetus sisältävä puutavaran mittaussäännön 16.12.1938: 3 §, 6 §, 10 §; Laki puutavaran mittauksesta 4.11.1938: 11 §; Komiteamietintö 5/1936: 95; Pelttari 1939: 18–21; Kaikissa Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton vuonna 1935 kokoamissa hankintakauppakirjoissa tukkien pituus mitattiin täysissä jaloissa. Tukin läpimitta mitattiin noin puolessa kauppakirjalomakkeista tuuman tarkkuudella ja puolessa 0,5 tuuman tarkkuudella. Tuuman tarkkuudella mittasivat suurista ostajista mm. Ahlström ja Enso-Gutzeit ja 0,5 tuuman tarkkuudella esimerkiksi Karhula. Wuoti (1937: 124–125) totesi vuonna 1937 metsäteollisuuden mittaavan yleisesti puolen tuuman tarkkuudella ja vain osan pienostajista käyttävän täydyvän tuuman mittauseriaatetta.

⁴⁶⁸ Asetus sisältävä puutavaran mittaussäännön 16.12.1938: 7 §; Ahlström, Kaukas ja Kymin Osakeyhtiö mainitsevat vuonna 1935 käytössä olleissa hankintakauppakirjalomakkeissa pinon uudelleen ladonnan ostajan oikeutena.

⁴⁶⁹ Neuvottelukokous puutavaran mittausta ja kansaneläkelaista 1/12 -38, kiertokirje 8.12.1938, Liite P.M. 26.11.1938, Uusi mittaustila ja sen aiheuttamat käytännölliset toimenpiteet, Kiertokirjeet, Metsäteollisuus ry. Neuvottelukokoukseen osallistui yli 70 metsänhoitajaa 38 eri yhtiöstä ja uittoyhdistyksestä.

⁴⁷⁰ Kirje piirimiehille 19.11.1938 ja 29.12.1938, Kiertokirjeet, ML.

ta pystykauppojen mittaukseen voimakkaammin vasta kevättalvella 1940.⁴⁷¹ Käytännössä lain valmistelu oli muokannut noudatettuja puukaupan sääntöjä jo paljon aikaisemmin. Etelä-Karjalan Maataloustuottajain Liitto totesi asian vuonna 1935 seuraavasti:

Vaikka tällaista lakia [puutavaran mittausslaki] ei vielä olekaan laadittu, ovat mittaustavat kuitenkin silminnähävästi parantuneet. Tähän on ilmeisesti ollut vaikuttavimpana tekijänä Maataloustuottajain Metsänmyyntijärjestön tekemä valitustyö ja se tietoisuus, että jokaisella metsänomistajalla on mahdollisuus saada ilmaista asiantuntija-apua siinä tapauksessa, että mittauksissa menetellään sopimattomasti. Samanaikaisesti ovat puutavarakaupassa käytettävät hankintasopimuksetkin osittain parantuneet ja väärinkäytökset tässä suhteessa vähentyneet.⁴⁷²

5.8 Maksu

Käsiraha, ennakkomaksut ja loppuhinta

Puukaupan päätösvaihe oli kauppahinnan maksaminen. Kauppahinta koostui yleensä käsirahasta, ennakkomaksuista ja loppuhinnasta. Kauppahinnan maksun jaksottamisessa ei ollut merkittäviä eroja eri ostajien välillä. Käsiraha maksettiin myyjälle kaupan teon yhteydessä tai mahdollisimman pian sen jälkeen. Käsirahan maksamiseen oli kaksi keskeistä syytä: käsiraha sinetöi kaupan ja velvoitti metsänomistajaa hankintakaupassa aloittamaan puun hakkuun. Hankintakaupassa käsiraha oli tarkoitettu myyjän suorittaman hakkuu- ja ajotyön rahoittamiseen. Tähän vedoten Metsäliitto maksoi käsirahan kesällä tehdyissä kaupoissa vain poikkeustapauksissa, koska kesällä metsänomistajat eivät yleensä aloittaneet hakkuuta.⁴⁷³ Osa metsäteollisuusyrityksistä maksoi hankintakaupan käsirahan vasta sitten, kun metsästä saatava puumäärä oli selvitetty tarkemmin. Näin vältyttiin tapauksilta, joissa metsästä ei saatu tarpeeksi puuta täyttämään hankintasopimusta tai kattamaan edes käsirahaa. Yhtyneet Paperitehtaat vaati 1933 painetussa kauppakirjassa hankintahakkuuta etenemään suhteessa maksettuihin kauppahintoihin:

Annetut eturahat ovat hankkijan käytettävät tässä sopimuksessa mainitun puumäärän maksuihin, muussa tapauksessa on ostaja oikeutettu jättämään suorittamatta maksettavaksi erääntyviä kauppahinnan osia siksi kunnes eturaha vastaava määrä hankinnan suorittamiseksi on käytetty.⁴⁷⁴

⁴⁷¹ Vuoksenennikan piirin toimintakertomus 1939, Metsänhoitajapiirien toimintakertomukset, EG; Asiamies Einari Wuotin selostus ajalta 1/X–15/II 39, liite K.T.Y:n johtokunnan kokous 15.2.1939, Kuusipaperipuun Tilastoyhtymää koskevat asiakirjat, SMKL.

⁴⁷² Etelä-Karjalan Maataloustuottajain Liitto 1934, 1935: 34.

⁴⁷³ Eri aineistoissa käytettiin ainakin seuraavia käsitteitä: eturaha, ennakkoraha, etumaksu, lopputili, lopputilitys, loppumaksu ja loppusuoritus. Tässä tutkimuksessa noudatetaan Kymen Osakeyhtiön Metsänhakkusopimuksen käsitteistöä: käsiraha, ennakkomaksu ja loppuhinta; SKS KRA Metsäkaupat Karttunen Arne: 1, Hämäläinen Emil: 17, Leskinen Juho: 73, 85, Muuronen Viktor: 15, Mähönen Eino: 1, Pehkoranta Heikki: 61, Rontu Viktor: 1; Metsäliiton kirje 1.9.1936 myyntiasiamies Arne Alaselle, Kirjeenvaihto sekalaiset saapuneet 1935, ML. Metsäliiton periaatteellista linjausta ei mainita vuonna 1937 painetussa metsänmyyntiasiamiesten oppaassa (Valpas 1937); Tapion taskukirjoista ainoastaan vuonna 1926 painetussa hankintakaupan mallissa todettiin, että käsiraha on tarkoitettu vain hankintakaupan aiheuttamiin kustannuksiin ja että muut erät maksetaan kaupan etenemisen mukaan; Hakala 1956: 56.

⁴⁷⁴ Yhtyneet Paperitehtaat Hankintavälikirja (1933/1935).

Ostajat hyödynsivät käsirahan suuruutta ja nopeaa maksua ostokilpailussa. Reilu käsiraha saattoi varmistaa kaupan toteutumisen. Käsiraha kuvasti myös ostajan arvovaltaa; mahdollisuutta antaa myyjälle suuri summa rahaa välittömästi kaupan solmimisen jälkeen.⁴⁷⁵ Metsäliitto ei pystynyt kilpailemaan käsirahan maksamisen nopeudella, sillä Metsäliitto ei antanut rahaa myyntiasiamiestensä haltuun. Metsäliitto maksoi käsirahan pankin tai osuuskassan välityksellä, kun pääkonttori oli hyväksynyt kauppakirjan.⁴⁷⁶ Muutkin ostajat siirsivät käsirahan maksua, mikäli ostokilpailu sen salli. Osa metsäteollisuusyrityksistä tulkitsi hankintakauppojen käsirahan ja ennakkomaksut myyjälle annetuksi lainaksi, josta myyjän tuli maksaa 6–10 % korko. Korko vähennettiin kauppahinnasta lopputilityksessä. Koron periminen vaihteli yhtiöittäin ja vielä yhtiöiden sisällä. Ehto ennakkomaksuista peritystä korosta puuttui Kymin Osakeyhtiön vuosina 1925 ja 1926 painetusta hankintavälikirjasta, mutta ehto sisältyi vuoden 1937 hankintavälikirjaan. Tapion taskukirjan hankintakauppakirjamalleista käsirahasta perittävä korko mainittiin vain vuosien 1926 ja 1931 painoksissa.⁴⁷⁷ Muistitietoaineiston kirjoittaja kertoo käsirahan saamisesta 1930-luvulla:

Käsirahaa ei kaupanteon yhteydessä maksettu, vaan se sovittiin maksettavaksi leimauksen jälkeen. -- Eikä siinä mennyt aikaa kuin jotain viikon verran [leimauksen päättymisestä], kun piiripäällikkö itse tuli tuomaan rahoja. Vanhin veli kun ei sattunut kotiin otin minä rahat vastaan ja kuittasin ne kaikkien meidän puolesta. Muistan sen hetken aina kun otin vastaan ennennäkemättömän summan kerralla rahaa, kokonaista 300 000 mk sen aikuista rahaa (v. 1933 syksyllä). Taisipa siinä vähän käteni vapista.⁴⁷⁸

Metsäteollisuus pyrki vähentämään keskinäistä kilpailua sopimalla yhteisistä säännöistä paperipuun kauppahinnan maksuissa. Metsäkiinnityslain voimaantulo vuonna 1930 lisäsi ostajien varovaisuutta suurien käsirahojen maksamisessa, sillä mahdollisen kiinnityksen haltijan oikeudet puutavaraan olivat ostajan oikeuksia vahvemmat. Yhtyneet Paperitehtaat (Myllykoski) ilmoitti kesällä 1930 piirityönjohtajalle metsäteollisuusyhtiöiden kuusipaperipuun hankintaan liittyvästä sopimuksesta, jossa määritettiin kauppahinnan maksaminen. Käsiraha sai olla korkeintaan 25 % kauppahinnasta ja siitä oli perittävä 10 % korko. Hakkuun aikana maksettiin 50 % ja loppumitan jälkeen 25 % kauppahinnasta. Koron perimisestä keskusteltiin uudestaan 1933, jolloin esitettiin siitä luopumista. Vuonna 1935 käytössä olleista hankintakaupan kauppakirjalomakkeissa ainoastaan Kymin Osakeyhtiö ja Vuoksenniska edellyttivät myyjän maksavan korkoa saamastaan käsi-

⁴⁷⁵ SKS KRA Metsäkaupat Haikonen Veikko: 6, Keronen Eino: 34, Kosonen Eero: 5, Leskinen Juhon: 80, Ounasjoki Kaarlo: 3, Parikka Emil: 8, Pehkoranta Heikki: 61, Vääntinen Erkki: 1.

⁴⁷⁶ Maataloustuottajain Keskusliiton Metsänmyyntiosasto kirje 24.1.1934 Maataloustuottajain Liitoille, Painotuotteet, ML; Metsäliitossa käytettiin käsirahan tilalla sanaa etumaksu. Laivansivukaupoissa 1930-luvulla ensimmäinen etumaksu maksettiin, kun kauppakirja oli hyväksytty pääkonttorissa ja toinen välimitauksen jälkeen. Lopputilitys tehtiin loppumittauksen jälkeen. Metsäliiton nk. kiinteät kaupat eivät juuri poikenneet muiden ostajien kaupoista. Valpas 1937, 15–16; SKS KRA Metsäkaupat Leskinen Juhon: 79. Leskisen mukaan Pitkärannan saha ja englantilaiset pylväiden ostajat maksoivat kauppahinnan paikallisen osuuskassan kautta.

⁴⁷⁷ Kymin Osakeyhtiö Hankintavälikirja (1925/–, 1926/–, 1933/1935, 1937/–), Vuoksenniska Hankintasopimus (–/1935), Itä-Karjalan Metsä Hankintasopimus (1939/–) etumaksujen korko 8 %, Metsäliitto Kauppakirja (1934/–, 1935/–) etumaksujen korko 6 %, Metsäliitto Oy Hankintasopimus (1937/–); Tapion taskukirja 1926: 57, 1931:74.

⁴⁷⁸ SKS KRA Metsäkaupat Leskinen Juhon: 86; Vuonna 1933 hakkuutyömiehen päiväkeskiansio metsähallituksen töissä oli 28,73 markkaa. Suomen taloushistoria 3 1983: 412.

rahasta ja muista ennakkomaksuista.⁴⁷⁹ Taloudelliset suhdanteet näkyivät kantohintojen lisäksi myös käsirahan suuruudessa. Käsirahan suuruus kasvoi 1930-luvun laman aikana ainakin paperipuukaupassa.⁴⁸⁰ Puunostajan tasapainoilu metsänomistajien taloudellisen ahdingon ja metsäosaston maksuohjeiden välimaastossa välittyy Yhtyneiden Paperitehtaiden piiriesimiehen talvella 1932 esimiehelleen lähettämässä kirjeessä:

Kaupanteko on hyvin hidasta, myyjät varttuvat kovasti hintainnonsua. Talvesta ei näytä olevan tietoa-kaan. Olisi hyvin toivottavaa, että tulisi lunta, kun on ihan pääsemättömissä rahan pyytäjistä, varsinkin kun noi pienet hankintamiehet ovat ainainen risti ja samoin metsänmyyjätkin, kun metsänhinnat pitäisi saada kaikki ennen kuin ne [puut] ovat rannassa.⁴⁸¹

Tapion taskukirjan pystykauppakirjamalleissa loppumaksun ajankohta muuttuu 1920-luvulla. Vuosina 1910 ja 1919 painetuissa malleissa kauppahinta sovittiin maksettavaksi ennen puiden kaatamisen aloittamista. Vuodesta 1926 eteenpäin kauppahinta tuli mak-
saa, kun puut oli ”ajettu rantaan”. Hankintakaupoissa kauppahinnan viimeinen erä mak-
settiin luovutusmittauksen jälkeen. Metsäliitto yritti turvata hankintakaupassa ostaman-
sa puutavaran omistusoikeuden ehdolla, jonka mukaan Metsäliitto sai omistusoikeuden
heti puiden irrotessa kannosta. Samaa omistusoikeuden turvaamista tavoitteli Itä-Karja-
lan Metsän puunostaja kirjoittaessaan kesällä 1939 hankintasopimukseen lisäyksen, jon-
ka mukaan ostaja sai leimauksen jälkeen puiden omistusoikeuden.⁴⁸²

Kauppahinta maksettiin pääsääntöisesti käteisenä myyjän luona tai se oli noudettavis-
sa ostajan konttorista.⁴⁸³ Yksityismetsänomistajat saivat satunnaisesti kauppahinnan ra-
han lisäksi myös tavaran. Metsäkaupat -muistitietoaineistossa nämä maininnat kuiten-
kin ajoittuivat ensimmäistä maailmansotaa edeltävään aikaan.⁴⁸⁴ Metsäteollisuuden pii-
rissä esiintyi 1930-luvun lopulla tarvetta päästä eroon käteismaksuista ja siirtyä mak-
samaan kauppahinta pankin tai osuuskassan välityksellä. Tämä vähensi ostajien tarvet-
ta käydä monta kertaa kaupan solmimisen jälkeenkin myyjän luona sekä pienensi osta-
jien haltuun annettavia rahamääriä. Tämän olivat jo aiemmin osittain toteuttaneet ainakin
Kotkan Tukinosto-Osakeyhtiö 1920-luvulla ja Metsäliitto 1930-luvulla. Yhtyneet Paperi-
tehtaat jopa kielsi vuonna 1939 ostajia viemästä kauppaan liittyviä maksuja myyjien ko-

⁴⁷⁹ Yhtyneet Paperitehtaat Oy (Myllykoski) Metsäosasto kirje 15.7.1930 Hankintahinnat piirityönjohtaja Osk. Arolalle, Kirjeenvaihto, UPM-Kymmene (Valkeakoski); K.S.P.Y:n neuvottelukokouksen kokouskut-
su 1.5.1933, Kymi Metsäosasto, Saapuneet kirjeet 1933, UPM-Kymmene (Kuusankoski); Kymin Osake-
yhtiö Hankintavälikirja (1933/1935), Vuoksenmiska Hankintasopimus (–/1935); Metsäkiinnityslaki, Se-
lostukset ja ohjeet Enso-Gutzeit Osakeyhtiön metsänostajille 1930: 16.

⁴⁸⁰ Vuoksi-Laatokan piirin toimintakertomus 1.11.1931–31.10.1932, Metsänhoitajapiirien toimintakertomuk-
set, EG.

⁴⁸¹ Piiriesimies Herman Romusen kirje 26.12.1932 Yhtyneet Paperitehtaat Oy Myllykosken metsänhoitaja
Harald Johanssonille, Kirjeenvaihto, UPM-Kymmene (Valkeakoski).

⁴⁸² Etumaksukuitti (1937), Painotuotteet, ML; Itä-Karjalan Metsä Hankintasopimus (15.7.1939); Tapion tas-
kukirja 1910: 18, 1919: 30, 1926: 53, 1931: 72, 1937: 49, 1941: 38.

⁴⁸³ Kauppahinnan noutaminen ostajan konttorista mainitaan seuraavien ostajien kauppakirjoissa: And. Auvi-
nen, Enso-Gutzeit, J. Hallenberg, Viipurin saha ja Wiborg Wood; Tapion taskukirja 1914: 27.

⁴⁸⁴ SKS KRA Metsäkaupat Muuronen Viktor: 41, Rontu Viktor: 1; Kaarniranta 2001: 39, 180–181. Truck-
systeemissä palkka maksettiin osittain tai kokonaan luontaistuotteina. Epäkohtana oli se, että työnantaja
saattoi yllihinnoitella palkkana maksettavat tavarat ja näin alentaa työntekijän saamaa korvausta työstään.
Kaarnirannan kuvaamassa pohjoiskarjalaisessa puukaupassa vuodelta 1873 kauppahinta oli 1400 mark-
kaa, 2 leiviskää kahvia ja 2 tynnörii suoloja.

tiin. Kilpailusyistä käsirahan maksaminen käteisellä kuitenkin sallittiin. Metsäteollisuusyritykset tehostivat rahojen käytön seurantaa ja velvoittivat ostajat tarkempaan kassakirjojen täyttämiseen.⁴⁸⁵

Metsäliiton tapa maksaa kauppahinta rahoituslaitosten välityksellä herätti metsänomistajissa myös ärtymystä, mutta oli Metsäliiton toiminnan ja talouden kannalta ainoa mahdollinen maksutapa.⁴⁸⁶ Metsäliiton käteisvarat olivat vähäiset, sillä se ei itse jalostanut puuta eikä siten saanut tuloja tuotteita myymällä. Lisäksi Metsäliiton käyttämät myyntiasiamiehet olivat ammattitaidoltaan hyvin sekalaisia. Heidän joukossaan oli sekä paikallisia maanviljelijöitä ja metsäalan koulutuksen saaneina ammattimiehiä. Metsäliiton toimintatapaa selitettiin myyntiasiamiehille tarkoitettussa oppaassa vuonna 1937:

Koska järjestö tällä hetkellä on ulottanut toimintansa suurimpaan osaan maata ja myyntiasiamiehiä alkaa vähitellen olla jokaisessa pitäjässä, kävisi näin laajan verkoston varustaminen käteisvaroilla äärimmäisen hankalaksi, minkä lisäksi tällainen rahoitus siirtäisi liian suuren vastuun raha-asioitten hoidosta järjestölle, jolla ei olisi minkäänlaista varmuutta siitä, miten haltuun uskottuja varoja käytetään.⁴⁸⁷

Kauppahinnan maksu viivästyi tai jäi kokonaan maksamatta harvoin.⁴⁸⁸ Näissä tapauksissa ostajina olivat useimmiten alueelta toiselle liikkuneet välittäjät. Vakituiseemmin samalta alueelta ostavilla yrityksillä ei ollut varaa levittää itsestään kuvaa maksuja laiminlyövästä ostajana. Metsähallitus suurena myyjänä turvautui mahdollisilta laiminlyönneiltä vaatimalla ostajalta takuun, joka varmisti kauppahinnan maksamisen. Metsähallitus myös peri puun ostajilta korkoa, mikäli kauppahinnan maksu viivästyi.⁴⁸⁹ Yksityismetsänomistajilla ei näihin toimiin ollut mahdollisuutta.

Vähennykset kauppahinnasta

Kaikissa kauppakirjalomakkeissa myyjä sitoutui korvamaan ostajalle aiheutuneet tappiot, mikäli kauppa myyjästä riippuen ei toteutunut sovitus mukaisesti. Korvaus muodostui liikaa saadun kauppahinnan palauttamisesta ja korosta sekä erillisestä vahingonkorvauksesta. Samanlaiset ehdot olivat Tapion taskukirjan pystykauppakirjamallissa vielä 1919, mutta vuonna 1926 painetusta mallista ehto oli poistettu.⁴⁹⁰ Karhula määräti myyjän korvausvelvollisuuden pystykauppakirjassa vuonna 1934 seuraavasti:

⁴⁸⁵ Yhtyneet Paperitehtaat (Myllykoski) Metsäosaston kirje 22.8.1932 Kaikille piirimiehille P.M. Metsämaksun suoritusajan uusimiseksi 11.11.1938, Kirje 30.12.1938, Kirje 3.1.1939 Piiripäälliköille, Kirje 12.9.1939 Piirimiehet ja -metsänhoitajat, Kirjeenvaihto, UPM-Kymmene (Valkeakoski); Kotkan Tukinosto-Osakeyhtiö Metsäkontrahti (1924); Valpas 1937: 15; Enso-Gutzeit osakeyhtiön henkilökäyttö 4/1930: 69–70; Ohjesääntö metsäliikettä varten 1928a: 37–38; Ohjesääntö metsäliikettä varten 1928b.

⁴⁸⁶ Kymenlaakson Maataloustuottajain Liiton pöytäkirja 21.11.1934, Maataloustuottajain Liittojen kirjeenvaihtoa v. 1933–1937, ML.

⁴⁸⁷ Valpas 1937: 15.

⁴⁸⁸ SKS KRA Metsäkaupat Haikonen Veikko: 5, Kareinen Vihtori: 19, Kostamo Einar: 11, Koukku Arvo: 3, Kuutti August: 12, Muuronen Viktor: 41, Voutilainen Antti: 10.

⁴⁸⁹ Kauppavälikirja 20.12.1929, 19.12.1930, 26.1.1932 ja 28.11.1932, Kauppavälikirjoja ja takauskirjoja 1912–1922, 1930–1940, MH.

⁴⁹⁰ Sopimussakkojen oikeudellisesta perusteesta tarkemmin Suomen paperi- ja puutavaralehti 8/1930: 350–355; Tapion taskukirja 1910: 18, 1914: 30, 1919: 30.

Myyjän on kaikin puolin huolehdittava, että ostaja saa täydellisesti nauttia hyväksensä kontrahdissa mainitut ehdot. Jos myyjä ei yksin omistaisi myytävä metsää tahi muuten tavalla tai toisella on syyllinen siihen että ostaja ei saisi hyväksensä käyttää kontrahdin etuja, korvatkoon myyjä ostajalle __ % vuodessa nostamiensa rahojen korkoa, maksakoon vaadittaessa takaisin nostamansa rahat ja sitäpaitsi korvauksena voiton menettämisestä __ % kauppasummasta.⁴⁹¹

Hankintakaupoissa metsänomistaja antoi takauksen, joka kattoi ostajalle myyjän sopimusevastaisista toimista aiheutuvat kustannukset. Takaus oli yhteisvastuullinen, joten kaikki kauppakirjan allekirjoittaneet myyjät olivat yhteisesti vastuussa kaupan toteutumisesta. Neljä metsäteollisuusyritystä vaati vuonna 1935 käytössä olleissa kauppakirjalomakkeissa myyjältä reaalityyppä, joka tarvittaessa kattaisi ostajan saatavat. Kymin Osakeyhtiön Hankintavälikirjoissa takuun ja reaalityyppä ehdot puuttuvat vuonna 1925 mutta löytyvät vuonna 1937 painetusta lomakkeesta.⁴⁹² Yhtyneet Paperitehtaat (Myllykoski) ilmoitti vuonna 1931 piirityönjohtajille, että hankinta- ja pystykaupoissa oli myyjiltä vaadittava takaus:

Sen johdosta, että nykyinen pula-aika on saattanut metsänmyyjät epävarmaan taloudelliseen asemaan, mistä voipi johtua ikävyyksiä yhtiöllemme metsiä ostettaissa, tahdomme tiedottaa, että niin hankintakuin metsäkauppoja tehdessä on vaadittava kahden luotettavan ja vakavaraisen henkilön takaus etumaksuista ja kauppaehtojen täyttymisestä. Milloin olette täysin varmat myyjien vakavaraisuudesta, ei hankintakaupoissa tarvitse takausta, mutta silloin on kauppa tehty omalla vastuullanne. Metsäkaupoissa on sen sijaan käytettävä takausta, koska tällaiset kaupat ovat tehdyt pitemmälle ajanjaksolle.⁴⁹³

Ostaja oli kauppakirjan mukaan oikeutettu alentamaan kauppahintaa, mikäli kaupan ehdot eivät toteutuneet. Hankinnan jäädessä vakaaksi ostaja oli oikeutettu vaatimaan myyjältä korvauksen puuttuvaa tukkia, kuutiojalkaa tai kuutiometriä kohden. Tapion taskukirjan hankintakauppakirjamalleissa korvausehto oli myös, mutta vuodesta 1926 alkaen se rajattiin enintään 25 %:iin toimittamatta jääneen puumäärän arvosta. Hankintakaupoissa sovitun tukkien keskipituuden alitus oikeutti ostajan pienentämään kauppahintaa. Keskipituuden lisäksi muutamat pienemmät ostajat edellyttivät hankintatukkien keskiti-

⁴⁹¹ Karhula Metsäkontrahti (1934/1935).

⁴⁹² Takausehto oli mm. seuraavien yhtiöiden vuonna 1935 käytössä olleissa hankintakaupan kauppakirjalomakkeissa: Ahlström (1926/1935 ja 1934/1935), Enso-Gutzeit (1933/1933 ja 1935/1935), Hackman (1934/1935), Kaukas (1934/1935), Kymin Osakeyhtiö (1933/1935), Diesen Wood (-/1935), Stockfors (1933/1935), Viipurin saha (1932/1935), Vuoksenniska (-/1935); Reaalityyppä vaadittiin seuraavien ostajien vuonna 1935 käytössä olleissa hankintakauppakirjoissa: J. Hallenberg, Kymin Osakeyhtiö (1933/1935), Viipurin saha (1932/1935), Wiborg Wood (1931/1935); Kymin Osakeyhtiö (1933/1935); Panttauskirja 5.9.1930; Caselius 1931: 221.

⁴⁹³ Yhtyneet Paperitehtaat (Myllykoski) Metsäosaston kirje 4.11.1931 Piirityönjohtajille, Kirjeenvaihto, UPM-Kymmene (Valkeakoski).

lavuuden ylittävän sovitun keskitilavuuden.⁴⁹⁴ Kauppakirjan ehtojen noudattaminen keskipituuden ja -tilavuuden osalta edellytti myyjältä tukkien valmistuksessa jatkuvaa tarkkailua.

Hankintakaupoissa myyjät sitoutuivat toimittamaan ostajalle kauppakirjan mukaisen määrän puuta. Kauppakirjassa sovittu puumäärä perustui joko metsänomistajan tai hänen edustajansa tai metsäteollisuuden ostajan arvioon. Metsäkaupat -muistitietoaineistossa oli viittauksia hankintakauppoihin, joissa ostajat olivat tahallaan arvioineet metsästä saatavan puumäärän liian suureksi. Hankinnan jääminen lopulta vajaaksi oikeutti ostajan alentamaan kauppahintaa. Liikaa maksetun kauppahinnan myyjä sitoutui palauttamaan vallitsevalla pankkikorolla (yleensä 10 %). Suomen Metsänhoitoyhdistys Tapion kauppakirjamalleissa vuosilta 1910, 1914 ja 1919 todettiin myyjän lisäksi myös ostajan olevan korvausvelvollinen, mikäli ostaja ei osta sopimuksen mukaista puumäärää kokonaisuudessaan. Ostajan korvausvelvollisuutta ei mainita metsäteollisuuden käyttämissä kauppakirjalomakkeissa.⁴⁹⁵

5.9 Muut sopimusehdot

Hakkuuoikeuden kiinnittäminen

Metsäteollisuusyritys saattoi hakea kiinnityksen pystykaupassa ostamaansa hakkuuoikeuteen. Kiinnitys turvasi metsäteollisuuden saatavat, mikäli metsänomistaja myi puut tai koko tilan kolmannelle osapuolelle ennen kuin ostaja oli saanut puiden omistusoikeuden. Pystykauppojen ongelmallisuus metsäteollisuuden kannalta oli siinä, että kauppasopimuksen solmiminen ja käsirahan maksaminen eivät sinällään antaneet ostajalle puiden omistusoikeutta. Omistusoikeuden saamisen edellytyksenä oli puun kaataminen. Pystykaupan kauppakirjalomakkeissa vaadittiin lähes poikkeuksetta myyjää antamaan ostajalle luvan kiinnityksen hakemiseen ja toimittamaan ostajalle sitä varten tarvittavat asiakirjat.⁴⁹⁶

Hakkuuoikeuden kiinnittäminen oli kuitenkin vähäistä. Vuonna 1868 annetun asetuksen soveltaminen hakkuuoikeuden kiinnittämiseen oli osoittautunut ongelmalliseksi. Kiinnittämistä yritettiin helpottaa vuonna 1901 annetulla asetuksella, joka mahdollisti kiinnityksen enintään 10 vuodeksi. Kiinnityksen saaminen oli kuitenkin edelleen hidasta ja kallista, sillä kiinnityksestä joutui maksamaan 6 % leimaveron (1 % vuodesta 1930 alkaen). Kiinnitys haettiin käräjiltä, joita yleensä oli vain kaksi kertaa vuodessa. Lisäksi kiinnityksen hakemiseen tarvittavien omistusoikeuteen liittyvien asiakirjojen hankkimis-

⁴⁹⁴ SKS KRA Metsäkaupat Huikuri Uuno: 3; Vaadittavan keskipituuden ilmoittivat Joh. Askolin, Aug. Ek-löf, Enso-Gutzeit, Hackman, J. Hallenberg, Kaukas, Diesen Wood, Ristiniemen Osakeyhtiö, Viipurin saha ja Wiborg Wood; Vaadittavan keskitilavuuden ilmoittivat Diesen Wood ja Viipurin saha; Valpas 1937: 17–18. Metsäliiton perimä sakko hankkimatta jääneestä puutavarasta oli 15–25 mk/m³; Puutavarain mittausohjeita 1930:28; Tapion taskukirja 1910: 20–21, 1914: 30, 1919: 33, 1926: 57, 1931: 74, 1937: 51, 1941: 41.

⁴⁹⁵ SKS KRA Metsäkaupat Kukkonen August: 1; Helander 1918: 388; Tapion taskukirja 1910: 18, 1914: 30, 1919: 30.

⁴⁹⁶ Tapion taskukirja 1910: 19, 1914: 28, 1919: 31, 1926: 53, 1931: 73, 1937: 50, 1941: 39.

nen myyjiltä oli työlästä. Usein puusto oli ehditty jo hakata ennen hakkuuoikeuden kiinnityksen varmistumista.⁴⁹⁷ Ostajat pyrkivät turvaamaan hakkuuoikeutensa edellyttämällä, että myyjä ilmoittaa ostajalle mahdollisesta tilakaupasta ja sisällyttää tilan kauppakirjaan merkinnän ostajan hakkuuoikeudesta.

Metsän kiinnittäminen

Ostajan tekemästä, pystykauppoihin liittyvästä hakkuuoikeuden kiinnittämisestä on erotettava metsänomistajan tekemä metsän kiinnittäminen ottamansa lainan vakuudeksi. Metsänomistajille metsä oli omaisuutena ongelmallinen, koska metsästä saatavat tulot vaihtelivat voimakkaasti taloudellisten suhdanteiden mukaan. Tulojen epätasaisuuden lisäksi vain muutamat luottolaitokset hyväksyivät metsän lainan vakuudeksi. Metsän käyttöä lainan vakuutena haittasivat kasvavan, pienipuustoisien metsän vähäinen arvo ja hakkuukypsän metsän arvon häviäminen mahdollisen hakkuun seurauksena. Metsänomistajien vähävaraisuus ja lainansaantimahdollisuuksien vaikeus nähtiinkin yhtenä syynä harmitsemattomiin puukauppoihin ja metsänhoidon laiminlyöntiin.⁴⁹⁸

Maataloustuottajain Keskusliitto esitti syksyllä 1928 valtioneuvostolle metsän kiinnittämisen eli metsäluoton mahdollistavan säädöksen valmistelemista. Asian kiireellisyyttä puolsi pelko kantohintojen laskusta ja teollisuuden raakapuun ostojen supistumisesta, mikä vähentäisi metsänomistajien puukauppataloja. Metsän käyttö lainan vakuutena tuli yleisemmin mahdolliseksi 1.3.1930 vahvistetun Metsäkiinnityslain myötä. Metsäkiinnityksen oletettiin kohentavan metsänhoidon tasoa ja tasaavan raaka-aineen hintoja. Laki ei kuitenkaan välittömästi taannut lainan saamista metsäomaisuutta vastaan. Vielä syksyllä 1931 Itä-Karjalasta kantautui tietoja, etteivät alueen pankit antaneet lainaa metsäkiinnitystä vastaan. Metsänomistajalle metsän kiinnittäminen tarkoitti metsän hakkuuoikeuden rajoittamista tai erillisen metsänhoitosuunnitelman noudattamista. Metsän hakkuu vastoin kiinnityssopimusta aiheutti hakkuun keskeyttämisen ja hakatun puuston joutumisen kiinnityksenhaltijalle. Lainsäädännöstä huolimatta metsäkiinnitys ei yleistynyt. Vuoteen 1938 mennessä koko Suomessa metsänhoitolautakuntien valvottaviksi jätettiin vain 1884 metsäkiinnitystä. Näistä 29 % oli kolmen itäisen metsänhoitolautakunnan alueella.⁴⁹⁹

Metsäkiinnityslain voimaantulo edellytti ostajilta entistä suurempaa valppautta. Ostajien oli ennen kaupan solmimista varmistuttava siitä, ettei metsänomistaja ollut kiinnittä-

⁴⁹⁷ Jyväskylän kauppakamarin esitys 23.1.1933, Metsäkauppoja koskevan lainsäädännön muuttaminen 1932–1933, Suomen Sahanomistajayhdistys; Keisarillinen asetus kiinnityksestä kiinteään omaisuuteen (9.11.1868) ja Keisarillinen asetus toisen maalla kasvavan metsän hakkuuoikeuden kiinnittämisestä (10.7.1901); Hakala 1956: 54–55; Caselius 1931: 220.

⁴⁹⁸ Komiteanmietintö 8/1906: 34–35; Komiteanmietintö 2/1929: 16–20. Suomen Hypoteekkiyhdistys, Osa-KEYHTIÖ Maakiinteistöpankki, Suomen säästöpankkiyhdistys ja Osuuskassojen Keskuslainarahasto olivat periaatteessa jo ennen metsäkiinnityslain voimaantuloa myöntäneet lainaa metsäomaisuutta vastaan; Maataloustuottajain Keskusliiton toiminta v. 1928: 83–85; Kiviniemi 2004: 81–82.

⁴⁹⁹ Maataloustuottajain Keskusliiton Valtuuskunta 6.8.1928, 4 § ja 2.9.1931, 6 §, Valtuuskunta 1919–1934 ja johtokunta 1935–1941, MTK; SKS KRA Metsäkaupat Leskinen Juho: 50; Metsäkiinnityslaki 31.1.1930: 1 §, 3 §; Komiteanmietintö 2/1929: 7, 9–10; Keskusmetsäseura Tapion toiminta v. 1938 ja metsänhoitolautakuntien toiminta vv. 1929–1938, 1939: 177. Kiinnitykset jakautuivat metsänhoitolautakunnittain seuraavasti: Etelä-Karjala 266, Itä-Karjala 137 ja Pohjois-Karjala 151.

nyt metsäänsä. Kiinnitetyn metsän ostamista yritettiin välttää lisäämällä kauppakirjoihin ehto, jossa myyjän vakuutti, ettei kaupan kohteena olevaa metsää oltu kiinnitetty.⁵⁰⁰ Myyjän vakuutuksella ei kuitenkaan voitu poistaa alkuperäisen kiinnityksen haltijan oikeuksia. Metsäkiinnityslaki vaikutti erityisesti pystykauppoihin. Pystykaupoissa ostaja oli lähes poikkeuksetta velvollinen luovuttamaan hakatun puuston tai sen arvon metsäkiinnityksen haltijalle.

Hankintakaupassa edes luovutusmittaus ja kauppahinnan maksaminen eivät taanneet ostajalle puutavaran omistusoikeutta, koska metsäkiinnityksen haltijan oikeus oli vahvempi. Hankintakaupoissa ostaja joutui luovuttamaan metsäkiinnityksen alaiset puut kiinnityksen haltijalle, mikäli puut olivat kiinnitetyn tilan alueella. Tämä houkutteli ottamaan hankintakaupoilla ostettavat puut vastaan muualla kuin myyjän tilalla. Ostajan korvausvelvollisuutta vähensi, jos hän toimi ”vilpittömässä mielessä” eikä tiennyt metsäalueen kiinnityksestä. Enso-Gutzeit ohjeisti ostajiaan välttämään hakattavan alueen merkitsemistä hankintakauppakirjoihin, koska silloin ostaja ei ollut velvollinen tarkistamaan metsäkiinnityksen olemassaoloa. Ostaja osti hankintapuuta välittämättä, mistä alueelta puu hakattiin. Käytännössä ostajat kuitenkin pyrkivät tarkistamaan tiloihin liittyneet metsänkätörajoitukset ennen kaupan vahvistamista.⁵⁰¹

Metsän rauhoittaminen

Hakkuuoikeuden tai metsän kiinnityksen lisäksi metsän käyttöä saattoi rajoittaa metsänrauhhoitus. Lääninmetsälautakunnat ja metsänhoitolautakunnat rauhoittivat metsän tai osan siitä, mikäli tehty hakkuu oli vaarantanut metsän luonnollisen uudistumisen tai mikäli nuoren havumetsän hakkuu oli ollut ristiriidassa järkevän harventamisen kanssa. Metsänhoitolautakunnat pitivät luetteloita rauhoituksista ja muista metsän myyntirajoituksista, mutta metsäteollisuuden piirissä näiden tietojen saanti koettiin vaikeaksi ja liian hitaaksi. Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto julkaisikin vuosina 1931–1940 luetteloita yksityistiloista, joiden metsänkätöoikeutta oli rajoitettu.⁵⁰²

⁵⁰⁰ Ilmari Kalkkisen kirje 25.5.1935 maanviljelijä Aarne Alaselle, Kirjeenvaihto sekalaiset saapuneet 1934–35, ML; Metsäkiinnityslaki, Selostukset ja ohjeet Enso-Gutzeit Osakeyhtiön metsänostajille, 1930: 14–16. Enso-Gutzeit lisäsi ehdon kauppakirjalomakkeisiin vuonna 1930; Caselius 1931: 220; Vuonna 1935, viisi vuotta metsäkiinnityslain voimaantulon jälkeen, myyjän vakuutus oli seuraavien ostajien pystykauppakirjoissa: Enso-Gutzeit, Hackman, Kaukas, Kymin Osakeyhtiö, Dieson Wood, Viipurin saha ja Vuoksenniska. Edellisistä ostajista Kaukas ja Kymin Osakeyhtiö sisällyttivät asian myös hankintakauppakirjoihin; Metsäkiinnityksen liittyvä ehto puuttui Hackmanin vuonna 1933 käyttämästä Metsäkauppakirjasta.

⁵⁰¹ Caselius 1931: 213–214, 221–222; Metsäkiinnityslaki, Selostukset ja ohjeet Enso-Gutzeit Osakeyhtiön metsänostajille, 1930: 10–17.

⁵⁰² Asetus toimenpiteistä metsän hävittämisen ehkäisemiseksi 2.11.1917: 1 §, 3 §; Yksityismetsälaki 11.5.1928: 1 §, 3 §; Kiinnitysluetteloiden pitämistä ohjasivat Asetus metsänhoitolautakuntain metsäkiinnityksiä koskevista tehtävistä (14.4.1930), Oikeusministeriön päätös metsäkiinnitysluetteloiden pitämisestä (17.2.1930) ja Maatalousministeriön päätös metsänhoitolautakuntain metsäkiinnityksistä pidettävän luettelon kaavasta (2.5.1930); Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton kiertokirje 13.11.1930, Rauhoitus- ja metsäkiinnitysluetteloiden julkaiseminen, Kiertokirjeet, Metsäteollisuus ry; Suomen Puunjalostusteollisuus Keskusliiton toiminta 1931: 15; Metsänkätöoikeuden rajoitukset yksityistiloilla, 1931–1940; Ohjesääntö metsäliikettä varten 1928a: 76–77.

Ostajat halusivat varmistaa, ettei kaupan kohteena olevaa metsää ollut rauhoitettu. Rauhoitetun metsän hakkuussa viranomaiset saattoivat takavarikoida ostajan jo maksuman puutavaran. Metsänrauhoitukseen liittyvät ehdot tulivat kauppakirjoihin vuoden 1918 jälkeen. Myyjän vakuutus, ettei metsää ole rauhoitettu, löytyy tutkimuksessa käytetyissä kauppakirjoissa 1920-luvun alkupuolella. 1930-luvulla pystykauppakirjalomakkeissa erotettiin aiempaa selkeämmin toisistaan metsän rauhoitus ja lainvastaisesta hakkuusta aiheutuvat uudistamiskulut. Myyjän edellytettiin vakuuttavan, ettei metsää ole rauhoitettu, minkä lisäksi metsänomistaja vastasi metsänhoitolautakunnan mahdollisesti asettamasta uudistamisvelvollisuudesta ja sen aiheuttamista kustannuksista.⁵⁰³

Pystykauppakirjoihin lisätty myyjän vakuutus, ettei metsää ole rauhoitettu tai ettei se ole rauhoitusuhanalainen, ei ollut seurausta pelkästään vuoden 1928 yksityismetsäläistä. Metsiä oli rauhoitettu jo vuoden 1917 asetuksen perusteella. Oleellinen muutos metsänrauhoitusten kasvussa aiheutui lakia valvoneiden viranomaisten toimintamahdollisuuksien kohentumisesta. Henkilöstöä oli enemmän ja se oli aiempaa paremmin koulutettua. Luonnollisesti myös myyntihakkuiden lukumäärän kasvu ja hakkuiden kohdistuminen pieneen havupuuhun lisäsivät rauhoitusten määrää. Vuosina 1920–1928 lääninmetsälautakunnat rauhoittivat keskimäärin 611 metsäaluetta vuodessa. Vuosittaisten rauhoitusten määrä kaksinkertaistui, kun metsänhoitolautakunnat tekivät vuosina 1929–1939 keskimäärin 1433 rauhoituspäätöstä vuodessa.⁵⁰⁴ Käytetyissä tilastoissa ilmoitetaan vuosittain rauhoitettujen metsien määrä, mutta ei vuosittain voimassa olleiden rauhoitusten määrää. Rauhoituspäätös rajoitti metsänkättöä useiden vuosien ajan.⁵⁰⁵

Metsän rauhoituksessa metsän tulevia hakkuita rajoitettiin ja metsän hävittäjä (viime kädessä maanomistaja) veloitettiin maksamaan uudistamiskustannukset. Vuoden 1917 asetuksen voimaantulon jälkeen metsäteollisuus siirsi pystykauppakirjoissa mahdollisen metsänhävityksen kustannusvastuun metsänomistajalle.⁵⁰⁶ Mikäli hakkuu oli tehty myyjän leimauksen mukaisesti, oli vastuu metsänhävityksen kustannuksista luonnollisesti myyjällä. Hankintakaupoissa myyjä oli vastuussa hakkuusta ja sen seuraamuksista. Vastuun siirto pystykaupassa myyjälle herätti 1920-luvun alussa keskustelua lääninmetsän-

⁵⁰³ Osakeyhtiö Walkiakoski Metsänhakkuusopimus (5.5.1919, 10.8.1922, 3.7.1923); Enso-Gutzeit Metsänkauppakirja (1928/–); Metsätilasto XVIII, Rikkomusten luku, laatu ja laajuus vuosina 1920–1928; Keskusmetsäseura Tapion toiminta v. 1938 ja metsänhoitolautakuntien toiminta vv. 1929–1938, 1939: 251.

⁵⁰⁴ Metsätilasto XVIII, vuosina 1920–1928 päätettyjen varsinaisten rauhoitusten luku ja rauhoitettujen alojen suuruus; Keskusmetsäseura Tapion ja metsänhoitolautakuntien toiminta, vuodet 1929–1939, taulukko 9 Metsänrauhoitukset; Tarkastelu aloitettiin vuodesta 1920, jolloin lääninmetsälautakuntien toiminta oli vakiintunut. Vuosina 1920–28 rauhoitettiin vuosittain keskimäärin 36 000 hehtaaria metsää ja vuosina 1929–1939 keskimäärin 79 000 hehtaaria metsää.

⁵⁰⁵ Rauhoitusopimuksilla metsien käyttöä rajoitettiin yleisesti 10 vuoden ajaksi, mutta jopa 25 vuoden rauhoituksia esiintyi. Etelä-Karjalan metsänhoitolautakunnan pöytäkirjat 1929–1939, Metsäkeskus Kaakkois-Suomi; Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunnan pöytäkirjat 1929–1939, JoMA; Vuosina 1929–1938 tehtiin suomenkielisten metsänhoitolautakuntien alueella lähes 14 000 rauhoitusta ja rauhoitettu ala oli noin 780 000 hehtaaria. Keskusmetsäseura Tapion toiminta v. 1938 ja metsänhoitolautakuntien toiminta vv. 1929–1938, 1939: 254.

⁵⁰⁶ Asetus toimenpiteistä metsän hävittämisen ehkäisemiseksi 2.11.1917: 27 § ja Yksityismetsälaki 11.5.1928: 27 §. Metsänhävitykseen liittyviä kustannuksia aiheutui hakkuualueen perkauksesta ja puhdistuksesta sekä uuden kasvun aikaansaamisesta ja turvaamisesta; Vaasan läänin lääninmetsälautakunnan vuosikertomus 1925, MH. Ostajien suhtautuminen ehtoon oli 1920-luvulla vakiintumatonta, sillä Vaasan läänissä vuonna 1925 suuremmat ostajat eivät vaatineet kyseistä ehtoa kauppakirjoihin; Osakeyhtiö Walkiakoski Metsänhakkuusopimus (5.5.1919, 10.8.1922, 3.7.1923).

tarkastajien keskuudessa, etenkin niiden kauppojen osalta, joissa ostaja leimasi hakattavat puut:

Yksi tapa, jonka nojalla metsien hakkauttajat koettavat vapautua metsänviljelys- y.m töistä johtuvista kustannuksista, on se että ostaja kaupaa tehdessään vaatii kauppakirjaan sellaisen määräyksen, että myyjä on vastuussa kaikesta, mitä voi seurata siitä että hakkaus havaitaan johtaneen metsän hävittämiseen. Tällaista ehtoa ovat useimmat puutavarayhtiöt alkaneet käyttää kauppakirjoissaan ja näitä ovat seuranneet yksityiset metsien hakkauttajat. Jotkut esiintyneet tapaukset ovat osoittaneet, että hakkuuoi-keuden omistajat pitävät kiinni niistä sitoumuksista, joihin he ovat saaneet metsien omistajat taivutetuiksi, menettelemällä m.m. siten, että kieltäytyvät maksamasta jäljelläolevaa kauppasummaa, ellei metsänomistaja taivu vapaaehtoisesti allekirjoittamaan lääninmetsälautakunnan kanssa tehtävää sopimusta.⁵⁰⁷

Lääninmetsälautakunnat päätyivät 1920-luvulla kantaan, että kauppakirjoihin sisällytetty ehto myyjän vastuusta metsänhävitystapauksissa oli merkityksetön. Lääninmetsälautakunnat eivät tekisi metsänuudistussopimusta pelkästään metsänomistajan kanssa, mikäli ostaja on hakannut metsän. Lääninmetsälautakuntien päätöksestä huolimatta taloudellisen vastuun siirtäminen kauppakirjassa myyjälle oli vakiintunut käytäntö 1930-luvun puoliväliin mennessä. Metsänomistajan korvausvelvollisuutta perusteltiin yksityismetsälain tulkinnoissa sillä, että metsänhävitystapauksissa myyjä sai pitää kauppahinnan.⁵⁰⁸

Yksityismetsätaloutta valvovat viranomaiset hyväksyivät ostajien luoman menettelytavan, koska metsänomistajien vapauttaminen metsänhävityksen seuraamuksista saattaisi aiheuttaa välinpitämätöntä suhtautumista metsien hoitoon ja metsänhoidollisen leimaukseen. Asiasta keskusteltiin vielä 1930-luvulla. Ainakin Metsäliitto kehotti vuonna 1936 metsänomistajia vaatimaan, että kyseinen kustannusvastuun metsänomistajille siir-
tävä ehto oli poistettava kauppakirjoista. Metsäliitto itse sai suurimman osan välittämäs-
tään puusta hankintakaupoista, joissa kyseistä ehtoa ei tarvittu. Metsäliiton omassa pysty-
kauppakirjassa vuodelta 1937 oli mukana metsäteollisuuden käyttämä kauppaehto, jol-
la kustannusvastuu metsänhävitystapauksissa siirrettiin metsänomistajalle.⁵⁰⁹

Myyjän metsänkäyttöoikeuden rajoittaminen

Osa metsäteollisuusyrityksistä rajoitti metsänomistajan metsänkäyttöoikeutta kaupan voimassaoloaikana. Vuonna 1935 käytössä olleissa kauppakirjoissa 16 yhtiötä edellytti, ettei myyjä pystykauppasopimuksen voimassaoloaikana tee hakkuuta sopimuksessa mainitulla alueella. Enso-Gutzeit kielsi vielä erikseen kotitarvehakkuut alueella. Metsänomistajia veloitettiin myös tarkkailemaan kaupan kohteena olevaa metsää ja ilmoittamaan havaitsemastaan metsävarkaudesta tai luvattomasta hakkuusta.⁵¹⁰ Tapion taskukirjan pystykaupan kauppakirjamalleista vuonna 1919 todettiin myyjän maksavan korvauksen, mikäli myyjä oli ottanut kauppaan kuuluvia puita. Vuonna 1926 painatussa taskukir-

⁵⁰⁷ Lääninmetsäntarkastajien neuvottelukokous 28.–29.5.1923, 10 §, MH.

⁵⁰⁸ Lääninmetsäntarkastajien neuvottelukokous 28.–29.5.1923, 10 §, MH; Komi, Peltari & Toijala 1937: 87–95; Peltari 1931: 153–154; Ohjesääntö metsäliikettä varten 1928a: 73–74.

⁵⁰⁹ Metsänhakkuusopimus (1937), Painotuotteet, ML; Metsänomistaja 2/1936: 34–35.

⁵¹⁰ Ahlström, Joh. Askolin, Karhula, Kaukas ja Vuoksenniska.

jassa myyjä korvausvelvollisuutta ei enää mainita.⁵¹¹ Hankintakaupoissa metsän käyttöoikeuden rajoittaminen ei ollut yleistä. Tutkituista metsäteollisuusyrityksistä ainoastaan O/Y the Wiborg Wood Company edellytti, ettei metsänomistaja hankintakaupan voimassaoloaikana saanut myydä alueelta puita muille ostajille. Muut metsäteollisuusyritykset eivät näytä tähän asiaan puuttuneen. Myyjillä saattoi samanaikaisesti olla voimassa useita pieniä hankintakauppoja eri ostajien kanssa.⁵¹²

Kaupan purkaminen

Ostajat lisäsivät 1920-luvun lopulla kauppakirjoihin ehdon, jossa määriteltiin myyjän korvausvelvollisuus kaupan purkautuessa ostajasta riippumattomasta syystä. Aug. Eklof asetti vuonna 1933 painetussa pystykaupan kauppakirjassa poikkeuksellisesti ehdon koskemaan myös ostajaa, jolloin ostaja korvaisi myyjälle kaupan purkautumisesta aiheutuvat kustannukset. Ostajien asettamat korvausvelvollisuudet eivät estäneet myyjää purkamasta kauppoja, mikäli kantohinnat nousivat voimakkaasti. Myyjän oli taloudellisesti kannattavaa maksaa sakko toimittamatta jääneistä hankintapuista ja tehdä uusi kauppa korkeammalla kantohinnalla toisen ostajan kanssa. Myös Metsäliitto joutui tällaisen tilanteen eteen mm. marraskuussa 1935, kun Härmän metsänhoitoyhdistys ilmoitti haluavansa purkaa Metsäliiton kanssa tekemänsä kaivospuukaupan. Kauppa purettiin, mutta Metsäliitto lähetti metsänhoitoyhdistykselle paheksuvan viestin. Etelä-Pohjanmaan Maataloustuottajain Liiton edustaja Niilo Harja totesi, ettei kaupan purkamiseen riittänyt myyjän ilmoitus kaupan epäedullisuudesta ja että tällainen toiminta vaaransi metsänomistajain yhteistoiminnan.⁵¹³ Myös metsäteollisuus joutui sopeutumaan metsänomistajien laskelmointiin sakkojen ja uuden kauppasopimuksen välillä, mistä kertoo Enso-Gutzeitin Viipurin piirin vuosikertomus 1930-luvun puolivälistä:

Kaivospuiden hintanousu aiheutti m.m. sen, että meille hankinnalla myydyt parhainlaatuiset erät olivat mennä sivu suun, hankkijat kun laskivat saavansa paremman hinnan puistaan kaivospuina, vaikka joutuivatkin maksamaan meille sakkorahat auki jääneistä sitoumuksista. Eräässä tapauksessa perittiin käsirahat sakkoiheen ja korkoiheen oikeusteitse.⁵¹⁴

Metsänomistajien toiminta oli ymmärrettävää, sillä esimerkiksi syksyllä 1936 kantohinnat nousivat nopeasti. Elokuussa metsänomistajat saivat 36 mk/rungolta ja marraskuussa samanlaisista puista sai jopa 60 mk/rungolta. Metsäteollisuuden piirissä mieliä kuohuttivat oikeustapaukset, joissa metsänomistajaa ei rangaistu hankintakaupan täyttämättä jät-

⁵¹¹ Kaupan kohteena olevan metsän tarkkailu varkauden tai luvattoman hakkuun osalta todettiin seuraavien ostajien kauppakirjoissa: Ahlström, Joh. Askolin, Karhula, Kaukas ja Vuoksenniska; Tapion taskukirja 1910: 18, 1914: 27, 1919: 30, 1922: 47.

⁵¹² Kirje 12.7.1934 Yhtyneet Paperitehtaat Myllykosken metsäosastolle, Kirjeenvaihto, UPM-Kymmene (Valkeakoski).

⁵¹³ Ilmari Kalkkisen kirje 11.12.1935 Etelä-Pohjanmaan Maataloustuottajain Liiton konsulentti Niilo Harjalle ja Niilo Harjan kirje 12.12.1935 Härmän metsänhoitoyhdistykselle, Maataloustuottajain Liittojen kirjeenvaihtoa v. 1933–1937, ML. Metsäliitto sai muitakin kirjeitä, joissa pyydettiin purkamaan kauppa kantohintojen noustua merkittävästi kaupan solmimisen jälkeen. Mm. H. Isoahon kirje 26.6.1937 Metsäliitolle, Kirjeenvaihto sekalaiset saapuneet 1935, ML.

⁵¹⁴ Viipurin piirin toimintakertomus 1.11.1935–31.10.1936, Metsänhoitajapiirien toimintakertomukset, EG.

tämisestä. Esimerkiksi 11.4.1938 Turun hovioikeus vapautti vastuusta metsänomistajan, joka oli myynyt marraskuussa 1936 tekemäänsä hankintakauppaa varten valmistetut puut toiselle ostajalle. Maaseudun Tulevaisuus (30.4.1938) uutisoi asian myönteisenä päätöksenä, mutta yleisesti metsäalan lehdissä asiaan suhtauduttiin kielteisesti.⁵¹⁵ Ostajat olivat kuitenkin ”puun ja kuoren välissä” kilpaillessaan myytävänä olevasta puusta. Myyjiä ei saanut suututtaa pitämällä tiukasti kiinni sopimusehdoista, mutta toisaalta liiallinen myötäilevyys saattaisi kostautua tulevissa kaupoissa. Yritykset eivät mielellään vaatineet korvauksia puretuista kaupoista. Ongelmien varalta yli puolessa hankintakauppojen ja noin kolmasosassa pystykauppojen kauppakirjoista kuitenkin ilmoitettiin, missä raastuvanoikeudessa sopimukseen liittyvät oikeusasiat käsitellään. Suomen Metsänhoitoyhdistys Tapio suositteli kauppakirjamalleissa vuonna 1919 ja 1926 riitatapausten ratkaisemista välimiesmenettelyllä.⁵¹⁶

---

⁵¹⁵ Toivo Tikkasen kirje 19.10.1936 Metsäliitolle, Kirjeenvaihto sekalaiset saapuneet 1935, ML; Turun hovioikeus 11.4.1938; Vastaavankaltaisen päätöksen antoi myös Helsingin raastuvanoikeus 21.3.1935; Metsälehti 19/1938, 8; Metsätalous 5/1938: 109–110.

⁵¹⁶ Yhtyneet Paperitehtaat (Myllykoski) Metsäosaston kirje 29.6.1931 kaikille piirityönjohtajille, Kirjeenvaihto, UPM-Kymmene (Valkeakoski); Tapion taskukirja 1919: 31, 1926: 54.

6 Sääntöjen muutos

Puukaupassa kummankin osapuolen tavoitteena oli taloudellisesti mahdollisimman edullinen kauppa. Metsäteollisuudelle tämä tarkoitti kantohinnaltaan ja hankintakustannuksiltaan halpaa puuraaka-ainetta sekä puukaupan kokonaisuuden nopeutta ja varmuutta. Yksittäiset metsänomistajat tavoittelivat ensisijaisesti korkeaa kantohintaa, mutta hankintakaupoissa myös ansiotuloja puunkorjuusta. Viimeistään 1930-luvulla osapuolten tavoitteissa painottuvat myös yksityismetsälainsäädännön noudattaminen ja hakkuiden toteuttaminen metsänhoidollisten tavoitteiden mukaisesti.

Puukaupan kirjoitetut säännöt löytyvät lähinnä kauppakirjoista, metsäteollisuusyritysten keskinäisistä sopimuksista ja yhtiöiden sisäisistä osto-ohjeista. Kirjoitettujen sääntöjen ohella puukauppaan vaikuttivat kirjoittamattomat säännöt ja toimintatavat. Ne saivat olla ja kehittyä omalla painollaan, mikäli ne tukivat puukaupan päämäärää eivätkä aiheuttaneet ristiriitoja. Kirjoittamattomien sääntöjen osalta tässä tutkimuksessa jouduttiin tyytymään kuvaamiseen, sillä kirjoittamattomien sääntöjen muutoksen havaitseminen ei käytetyn aineiston perusteella ollut mahdollista. Kirjoittamattomien sääntöjen ja tapojen muutos on usein hidasta, jolloin niitä voidaan lyhyenaikavälin tarkastelussa pitää muuttumattomina.⁵¹⁷

Puukaupan kirjoitetut säännöt tiivistyivät kauppakirjoihin, jotka olivat pääsääntöisesti metsäteollisuuden laatimia ja painattamia. Puukaupassa kauppakirjalomakkeiden lähtökohtana oli ostajan edun turvaaminen.⁵¹⁸ Metsäteollisuus teki painetuissa kauppakirjoissaan metsänomistajille tarjouksensa puukaupan ehdoiksi. Ehtojen sisältöön vaikuttivat mm. hankinta-alueen erityispiirteet, kuten infrastruktuuri ja metsien laatu, metsäteollisuuden puuntarve sekä puunostajien ja metsänomistajien määrä ja järjestäytyminen. Metsäteollisuuden kauppakirjalomake oli myyjän ja ostajan neuvottelun lähtökohta, jota täydennettiin ja harvoin myös muutettiin neuvottelun tuloksena. Metsänomistajien todellinen vaikutus kauppakirjalomakkeiden ehtoihin oli vähäinen, joten kauppakirjat osoittivat toimintaympäristön asettamien rajoitteiden lisäksi metsäteollisuuden toimintansa tehostamiseksi ja turvaamiseksi asettamia ehtoja. Puukaupassa toimintaympäristön asettamat ehdot liittyivät erityisesti yksityismetsien käyttöä ohjaavien säädösten noudattamiseen.

Tutkimuksessa käytetyn aineiston perusteella ei voida päätellä Itä-Suomen eri alueilla mahdollisesti toteutuneita eroavaisuuksia puukaupan säännöissä. Kauppakirjat, joita tutkimuksessa käytettiin, painettiin yhtiöiden koko puunhankinta-alueita varten. Niissä eivät tutkimusalueen sisäiset erot näy. Näitä eroja eivät paljastaneet muutkaan tutkimuksessa käytetyt lähdeaineistot. On todennäköistä, että mm. alueen metsävarat, metsänomistussuhteet, ostokilpailu, metsänomistajien tottuneisuus puukauppaan ja yksityismetsätalouden edistämisympäristöjen aktiivisuus loivat erilaisia vivahteita Itä-Suomen eri osissa noudatettuihin puukaupan sääntöihin.

Taloudellinen toiminta, kuten puukauppa, toteutuu yksittäisten toimijoiden päätöksissä. Nämä päätökset useimmiten myötäilevät olemassa olevia sääntöjä ja toimintatapoja,

⁵¹⁷ North 2005: 50–51; Eggertsson 1996: 7, 13.

⁵¹⁸ North 2005: 50; North 1996: 345. North on todennut, että kirjoitetut säännöt luodaan usein palvelemaan sen osapuolen etua, jonka neuvotteluasema sääntöjen asettamisessa on vahvempi.

mutta ne voivat myös kyseenalaistaa ja muuttaa vakiintuneita tapoja.⁵¹⁹ Myyjän ja ostajan keskinäisissä neuvotteluissa kauppakirjalomakkeen painettujen sopimusehtojen muuttamiseen vaikuttivat mm. osapuolten neuvottelutaidot, puuston laatu, ostajien raakapuun tarve ja keskinäinen kilpailu sekä taloudelliset suhdanteet. Metsänomistajien oli helpompi vaikuttaa kauppakirjan ulkopuolisiin ehtoihin, kuten leimauksen tai puutavaranmittauksen toteuttamiseen. Näiden ehtojen toteutumisesta kyseisen puukaupan yhteydessä sopivat myyjä ja ostaja keskenään, jolloin heillä oli valta päättää ehtojen soveltamisesta. Kauppakirjassa olevat kirjoitetut sopimusehdot oli asetettu yrityksen metsäosaston johdossa. Näihin sopimusehtoihin tehdyt muutokset ostaja todennäköisesti joutui perustelemaan esimiehelleen. Yksittäisen ostajan neuvotteluoikeudet puukaupan ehdoista ja puun hinnasta olivat rajoitetut.

6.1 Keskeiset sääntömuutokset

Puukaupan jokaiseen vaiheeseen kauppakumppanin etsimisestä kauppahinnan maksamiseen liittyi joukko tapoja ja sääntöjä, joita kauppakohtaisesti yhdisteltiin puukauppaa ohjaavaksi kokonaisuudeksi. Puukaupan kirjoitetut tai kirjoittamattomat säännöt eivät olleet selkeärajaisia tai yksiselitteisiä, vaan jokainen niistä muodosti oman muuttuvan jatkumonsa. Ajallisista ja alueellisista vaihteluista huolimatta puukaupan säännöissä on havaittavissa kehityksen päälinjoja. Puukaupan kirjoitetuista säännöistä keskeisimmät olivat olemassa jo vuonna 1919. Osa niistä säilyi muuttumattomia ja osa muuttui vuoteen 1939 mennessä. Näiden jo tutkimusjakson alussa käytössä olleiden sääntöjen rinnalle muodostettiin ja muodostui uusia sääntöjä.

Metsäteollisuuden ja yksityismetsänomistajien keskinäisessä puukaupassa hankintakaupat yleistyivät pystykauppojen rinnalla ja vakiinnuttivat asemansa erityisesti pienen havupuun kaupassa. Tukkikaupassa pystykauppa säilyi metsäteollisuuden tahdosta yleisenä. Hankintakaupan paremmuutta pystykauppaan verrattuna todistelivat yksityismetsätalouden edistämisjärjestöt ja omalla esimerkillään myös metsähallitus. Hankintakaupan katsottiin olevan myyjälle edullisempi sekä puutavaran valmistuksen että jäävän puuston kannalta. Oman panoksensa hankintakaupan yleistymiseen toivat Metsänomistajain Metsäkeskus ja Metsäliitto, joiden puunhankinta perustui hankintakauppaan. Metsäteollisuus ei kyennyt estämään hankintakaupan yleistymistä, eikä pienen havupuun kaupassa siihen enää 1930-luvulla voimakkaasti pyrkinytkään. Pienien puuerien ostaminen hankintakaupalla osoittautui pystykauppaa edullisemmaksi.

Toinen myyntitavan muutos liittyi summakauppojen väistymiseen ensin runkokauppojen ja sittemmin tilavuuteen perustuvien kauppojen tieltä. Muutoksen seurauksena kaupan kohteena olleen puumäärään ilmoittaminen tarkentui. Runkokaupassa puusto ilmoitettiin niiden puiden lukumääränä, jotka täyttivät sovitun minimiläpimitan. Tilavuuteen perustuvassa kaupassa kauppahinta määräytyi mitatun puumäärän mukaan. Muutos kohdistui erityisesti järeän puun kauppaan. Pienen havupuun kauppa perustui jo ensimmäisen maailmansodan aikaan tilavuuden mittaamiseen joko syleinä tai pinokuutiometreinä.

⁵¹⁹ North 2005: 15, 60, 63; North 1999: 83; North 1996: 346.

Myyntitapojen muutoksen myötä metsäteollisuuden oli välttämätöntä määritellä kauppakirjoissa, millaisiksi puutavaralajeiksi puu tuli valmistaa. Puutavaran mitat (pituus ja latvaläpimitan paksuus) vaikuttivat puutavaranmittauksen lopputulokseen ja uiton kustannuksiin, minkä lisäksi puuraaka-aineen käyttäjät (sahat, hiomot, selluloosatehtaat) asettivat omia mitta- ja laatuvaatimuksiaan puutavaralle. Pystykaupassa yksinkertaisinta oli sopia, että ostaja valmistaa puut haluamiinsa mittoihin. Hankintakaupassa puutavaranvalmistus ja varastointi olivat metsäteollisuuden välittömän valvonnan ulkopuolella, minkä vuoksi metsäteollisuus määritti hankintakauppakirjassa myyjän velvollisuudet mahdollisimman kattavasti.

Puukaupan solmimista edeltäneessä kauppakumppanin etsimisessä ei maailmansotien välisenä aikana tapahtunut merkittäviä muutoksia. Ostajien oli edelleen kierreltävä maaseudulla etsimässä myyntihalukkaita metsänomistajia. Yksityismetsien leimausten yleistyminen periaatteessa lisäsi ostajien tietoa metsänomistajien myyntiaikeista. Metsänomistajien kannalta metsien leimaaminen ennen puukaupan solmimista edisti heidän asemaansa puukauppaneuvottelussa. Leimauksessa valittiin kauppaan sisältyneet puut, jolloin samalla ratkaistiin myös kasvamaan jäävän puuston määrä ja laatu. Metsänomistajalle leimauksen yleistyemisessä oli merkittävää ennen puukaupan solmimista tehdyt leimaukset, joissa metsänomistajat, tai heidän edustajinaan metsänhoitolautakunnat ja metsänhoitoyhdistykset, ottivat metsäteollisuudelta vallan valita kauppaehdot täyttävät puut. Myyjillä oli 1930-luvun lopulla edellistä vuosikymmentä paremmat mahdollisuudet saada yksityismetsätalouden metsäammattilainen avuksi leimaukseen, kauppaneuvotteluun tai luovutusmittaukseen.

Metsäteollisuus ei helposti hyväksynyt leimausvallan siirtymistä etenkin tukkikaupoissa eikä aluksi ollut halukas ostamaan leimattuja metsiä. Metsänomistajien tai yksityismetsätalouden organisaatioiden tekemien leimausten yleistyminen ei näkynyt tutkituissa metsäteollisuusyritysten kauppakirjoissa. Ikään kuin metsäteollisuus ei olisi halunnut tuoda kyseistä vaihtoehtoa valmiiksi painettuihin lomakkeisiin. Vain muutamassa vuonna 1935 käytössä olleessa kauppakirjassa mainittiin, että myös metsänomistaja voi leimauttaa metsän. Useimmissa kauppakirjoissa leimaus todettiin ostajan oikeudeksi. Yksityismetsänomistajien voittona voi pitää Enso-Gutzeitin hallintoneuvoston päätöstä joulukuussa 1933, jolloin yhtiö lupasi suosia puunhankinnassaan metsänomistajien tai heidän edustajiensa leimaamia metsiä. Leimausvallan osittainenkin siirtyminen pois metsäteollisuudelta edellytti metsäteollisuuden ja yksityismetsätalouden organisaatioiden keskinäisen luottamuksen merkittävää kasvua. Metsäteollisuus pyrki 1930-luvulla kehittämään suhdettaan metsänhoitolautakuntiin ja metsänhoitoyhdistyksiin myönteisemmäksi ja sopeutumaan valtiiovallan tukemaan yksityismetsätalouden edistämiseen. Yksityismetsätalouden edistämistoiminnan paineessa metsäteollisuus korosti aiempaa selkeämmin ottavansa huomioon yksityismetsien metsänhoidon ja hakkuussa jäävän puuston. Tätä osaltaan edistivät metsänhoitolautakuntien aktiivisuus metsänhävitysten valvomisessa ja metsänhävitystapausten metsäteollisuudelle tuoma kielteinen julkisuus.

Hakkuuseen ja varastointiin liittyvät puukaupan säännöt säilyivät lähes ennallaan maailmansotien välisenä aikana. Pystykauppakirjoissa metsäteollisuus jonkin verran laajensi käyttöoikeuksiaan hakkuussa ja varastoinnissa tarvittavien puiden ja alueiden suhteen. Metsäteollisuus ei pääsääntöisesti maksanut korvausta puunkorjuussa käyttämätään puusta tai varastoalueista eikä aidoille tai jäävälle puustolle aiheutetuista vauriois-

ta. Yksityismetsätalouden edistämisjärjestöt vastustivat metsäteollisuuden toimintatapoja ponnottomasti. Todennäköisesti metsäteollisuuden muotoilemia sääntöjä pidettiin puunkorjuun kannalta välttämättöminä. Metsäteollisuuden puunkorjuussa ja uitossa tarvitsen puun otto, teiden teko ja varastoalueiden käyttö ei vaikuttanut niin merkittävästi metsän puustoon, että vakiintuneita toimintatapoja olisi voimakkaasti vastustettu.

Puutavaranmittaus oli leimauksen tavoin metsäteollisuuden hallinnassa oleva, kauppa-
kirjojen ulkopuolelle jätetty puukaupan vaihe. Kauppa-
kirjoissa sovittiin tukiin mittauksen
pääperiaatteet. Pienen havupuun mittauksesta todettiin yleensä ainoastaan missä ja millai-
sen pinon tuli mittaushetkellä olla. Metsänomistajat saattoivat vaikuttaa mittauksen toteut-
tamiseen olemalla läsnä mittauksessa ja tekemällä huomautuksia ostajaa edustaneen mit-
taajan toimista. Myyjä pystyi vaikuttamaan mittaukseen neuvottelua, riitelyä tai vilpilli-
siä keinoja hyödyntäen. Puutavaranmittausta määrittivät yleisesti hyväksytyt mittauskäy-
tännöt. Ostajat joutuivat soveltamaan mittausohjeita, sillä jokainen mittaustapahtuma oli
ainutlaatuinen. Mittaustulokseen vaikuttivat puutavara (mitat, laatu, valmistuksen ja pi-
noamisen huolellisuus), mittavälineet ja mittaajan toiminta. Yksityismetsistä ostetun puun
mittausta yhtenäisti se, että siinä noudatettiin samankaltaisia mittausperiaatteita kuin met-
säteollisuuden keskinäisissä ja metsäteollisuuden ja metsähallituksen puukaupoissa. Yhte-
näistymistä edisti myös metsäammattilaisten koulutustaustan samankaltaistuminen.

Puutavaranmittauksen ristiriidat tiivistyivät kurssaukseen ja ylimittaan, jotka molem-
mat olivat olleet käytössä jo vuosisadan alussa. Yksityismetsänomistajat ja yksityismet-
sätalouden organisaatiot periaatteessa hyväksyivät nämä menettelytavat osaksi puutava-
ranmittausta. Puukaupan osapuolten näkemykset kärjistyivät vuonna 1929 alkaneen la-
man aikana, kun myyjien näkökulmasta kurssaus ja ylimitta muuttuivat mielivaltaisiksi.
Osa ostajista irrotti ylimitan sen perusteluista eikä ylimitta enää määrittynyt puutavaran
kuivuus- tai kuorinta-asteen perusteella. Puutavaranmittauksen koettu mielivaltaisuus he-
rätti yksityismetsänomistajissa vastustusta ja oli yksi puutavaranmittauksen uudistamisen
liikkeelle sysännyt voima.

Muusta puukaupan kokonaisuudesta poiketen ainoastaan puutavaranmittausta päädytti-
tiin ohjaamaan lailla. Loppuvuodesta 1938 vahvistettu puutavaranmittauslaki oli merkit-
tävin puukaupan sääntöjen muutos maailmansotien välisenä aikana. Laki poisti, tai aina-
kin vähensi, vuosikautia metsäteollisuuden ja yksityismetsänomistajien välejä hiertäneen
puutavaranmittauksen epämääräisyyden ja epäoikeudenmukaiseksi koetut menettelyta-
vat. Laki määrittä puutavaran mittauksen toteuttamistavan, kun aiemmat säädökset olivat
määrittäneet lähinnä vain käytettävät mittayksiköt ja -välineet. Tilavuus laskettiin todelli-
sen mittaustuloksen perusteella, ja kurssauksen ja ylimitan käyttö kiellettiin. Myyjän ase-
maa mittaustapahtumassa kohensi osapuolten mahdollisuus epäselvissä tapauksissa saa-
da virallisten mittaajien toimittama tarkistusmittaus.

Puutavaranmittauslain vaikutuksen arviointia vaikeuttaa vuoden 1939 poikkeukselli-
suus sodan uhan varjossa. Lakia sovellettiin 1.1.1939 jälkeen solmittuihin kauppoihin,
joten puutavaranmittauslaki vaikutti voimakkaimmin puukauppaan vasta syksyllä 1939
ja puutavaranmittaukseen vuonna 1940. Kuitenkin jo pelkästään lain valmistelu oli hei-
jastunut puutavaranmittaukseen lähes koko 1930-luvun ajan. Molemmat puukaupan osa-
puolet olivat olleet herkkiä mittaukseen liittyvissä asioissa, sillä puutavaranmittauslain
valmistelun näkyvyys lehdistössä lisäsi metsänomistajien tietoisuutta mittauksen epä-
kohdista ja vaihtoehtoisista toimintatavoista.

Kauppahinnan maksukäytännöt muuttuivat jonkin verran maailmansotien välisenä aikana. Osa metsäteollisuusyrityksistä yhtenäisti kauppahinnan maksamista ja sopi noudatettavista menettelytavoista maksun ajoittamisessa sekä käsirahan, ennakkomaksun ja loppuhinnan osittamisessa. Kauppahinnan maksamisen yhtenäistäminen vähensi ostajien keskinäistä kilpailua ja rajoitti ostokilpailussa liian suurien ja aikaisten maksuerien maksamista myyjille. Puukaupan kauppahinta maksettiin useimmiten käteisenä myyjän luona ja harvemmin ostajan konttorissa. Osa ostajista noudatti käteismaksuista poikkeavaa tapaa ja maksoi kauppahinnan pankkien tai osuuskassojen välityksellä. Tämän menettelytavan taustalla oli ainakin kaksi syytä. Metsäteollisuusyritykset halusivat hallita rahavarojaan tiukemmin ja siirtää käteistä rahaa pois ostajien salkuista ja lompakoista. Kilpailusyistä ostajien haltuun kuitenkin jätettiin rahaa, jotta ostaja pystyi maksamaan myyjälle käsirahan kaupanteon yhteydessä. Toinen syy liittyi puunhankinnan tehostamiseen ja ostajien ajankäyttöön. Metsäosasto saattoi käyttää palveluksessaan olevien ostajien työajan muihin tehtäviin, kun ostajat eivät vieneet kauppahintaa myyjän kotiin. Maksutavan muutokseen vaikutti esimerkillään myös Metsäliitto, jonka varallisuus ja hankintaorganisaatio eivät mahdollistaneet käteisen rahan antamista ostomiehille.

Puukaupan tapojen ja sääntöjen kehitykseen vaikuttaneista tekijöistä tarkastellaan seuraavaksi taloustoimikuluja, informaatiota ja organisaatioita. Organisaatioiden yhteydessä käsitellään lisäksi eri toimintavaihtoehtoja, joita organisaatiot hyödynsivät halutessaan muutoksia puukaupan sääntöihin.

6.2 Taloustoimikulut

Taloudellisessa toiminnassa muodostuu tuotantokulujen ohella kuluja, joita nimitetään taloustoimikuluiksi. Taloustoimikuluja aiheutuu mm. informaation hankinnasta, kauppakumppanin etsimisestä, kauppaneuvottelusta, sopimuksen laadinnasta, toteuttamisesta ja toteutumisen varmistamisesta, omistusoikeuden turvaamisesta ja kauppahinnan maksamisesta. Taloustoimikulut voidaan ryhmitellä myös kuluihin, jotka aiheutuvat etsinnästä, sopimuksista ja toimeenpanosta. Näitä kuluja pyritään alentamaan toimintatapoja ja ohjeita kehittämällä.⁵²⁰ Metsäteollisuuden puunhankinta-alueiden laajentuminen ja hankittavien puumäärien kasvu lisäsivät puunhankinnan taloustoimikuluja. Metsäteollisuusyritykset pyrkivät alentamaan niitä tarkentamalla ja yhtenäistämällä puunhankinnassa noudatettuja kirjoitettuja sääntöjä. Toimet kohdistuivat sekä metsäosastojen toimintaohjeisiin että puukaupassa käytettäviin kauppakirjoihin.

Puukaupan osapuolten (metsänomistajan ja metsäteollisuusyrityksen) oli löydettyvä kauppakumppani, jonka kanssa puukaupan saattoi solmia. Myyjät olivat tässä yleensä passiivisempi osapuoli, ja metsäteollisuuden puunostajat kiertelivät tiedustelemassa myynnissä olevia metsiä. Puukaupassa aktiiviset metsänomistajat saattoivat halutessaan tiedustella alueen ostajilta tai paikallisen metsänhoitoyhdistyksen metsäammattimieheltä puukauppatilanteesta. Metsäteollisuusyritykset alensivat puunhankinnan kustannuksia mm. sopimalla ostoalueista, mikä vähensi eri yritysten palveluksessa olleiden ostajien

⁵²⁰ Lamberg, Ojala & Eloranta 1997: 33, 36–37; Eggertsson 1996: 8–9.

yhtäaikaista tiedustelua samoilla alueilla. Yhteistyö vähensi myös ostokilpailua ja sen aiheuttamaa kantohintojen nousupainetta.

Metsäteollisuusyritykset käyttivät painettuja kauppakirjalomakkeita sopimusten yhtenäistämiseksi. Valmiit lomakkeet nopeuttivat kaupan solmimista ja todennäköisesti myös vähensivät myyjien halukkuutta vaatia muutoksia kauppakirjoihin. Eri metsäteollisuusyritysten kauppakirjalomakkeiden yhtenäisyys vahvisti kauppakirjojen ehtoja. Myyjien näkökulmasta ehdot muuttuivat vakiintuneeksi käytännöksi, kun useat ostajat tarjosivat myyjille samankaltaisia ehtoja. Yksittäisen myyjän oli vaikeaa kyseenalaistaa ostajien yleisesti käyttämiä ehtoja. Kauppakirjojen yhtenäistämiseen vaikuttivat yritysten omien puunhankintaorganisaatioiden vakiintuminen ja eri metsäteollisuusyritysten yhteisten organisaatioiden, kuten Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton ja Kuusipaperipuu-yhtymän, antamat suositukset kauppakirjoissa käytettävistä ehdoista. Metsäteollisuusyhtiöt tarkkailivat muiden käyttämiä sopimusehtoja ja olivat tietoisia poikkeamista yleisesti käytetyistä ehdoista. Hyväksi havaitut säännöt levisivät metsäteollisuusyhtiöstä toiseen myös yrityskauppojen myötä.⁵²¹

Maailmansotien välisenä aikana myyntitapojen muutokset kavensivat metsäteollisuuden toimintaoikeuksia myyjän metsässä. Pysty- ja hankintakaupassa ostajan toimintaoikeudet olivat rajoitetummat kuin metsänvuokrauksessa tai summakaupassa, minkä vuoksi metsäteollisuus pyrki kauppakirjoihin lisätyillä ehdoilla turvaamaan toimintaoikeuksiaan. Ostajalle tärkeitä olivat ehdot, jotka varmistivat hakkuun, vedätyksen ja kaukokuljetuksen muodostaman kokonaisuuden hallinnan ja kustannusten minimoinnin. Puuston tilavuuteen perustuvissa pysty- ja hankintakaupoissa ostaja maksoi jokaisesta varastolle vedätetystä puusta, minkä vuoksi ostajat pyrkivät tarkasti määrittelemään puutavaran laadun ja mitat välttääkseen huonolaatuisen puutavaran oston.

Puukauppaan osallistuvien myyjien lukumäärän ja metsäteollisuuden tarvitseman puumäärän samanaikainen kasvu muutti puukauppaa metsäteollisuuden kannalta epävarmemmaksi. Metsäteollisuuden palkkaamien puunostajien määrä kasvoi. Tämä edellytti puukaupan sääntöjen tarkentamista ja virallistamista yhtiön sisällä, jotta puukauppa säilyi taloudellisesti kannattavana ja noudatti voimassa olevaa lainsäädäntöä. Epävarmuuden vähentämiseksi metsäteollisuus tarkensi olemassa olleita ja loi uusia kirjoitettuja sääntöjä. Metsäteollisuus määritti kauppakirjoissa kaupan osapuolten toimiin vaikuttaneet oikeudet, velvollisuudet ja rajoitukset sekä korvaukset sopimusehtojen rikkomisesta. Sopimusehtojen painopiste oli ostajan oikeuksissa ja myyjän velvollisuuksissa. Rajoitukset estivät kaupan kohteena olevan puuston määrän tai arvon alentumisen. Korvausvelvollisuuksien asettamisella haluttiin ehkäistä sopimusrikkoja ja turvata lähinnä ostajaa taloudellisilta tappioilta sopimusrikon yhteydessä. Metsäteollisuusyritykset kirjasivat kauppakirjoihin ehtoja, joista oli välttämätöntä sopia kirjallisesti ja joita metsäteollisuus ei muuten voinut hallita. Sopimusehdon kirjaaminen kauppakirjaan varmisti, että myös myyjä periaatteessa tiesi ehdosta. Kirjattu ehto oikeutti ostajan tarvittaessa vaatimaan myyjältä ehdon täyttämistä tai korvauksen maksamista.⁵²²

⁵²¹ North (1996: 346) toteaa, että organisaatioiden keskinäinen kilpailu lisää organisaatioiden halua tarkkail-la toisiaan ja omaksua muiden käyttämiä edullisia toimintatapoja.

⁵²² North 1999: 54–60. North pohtii taloudellisen toiminnan epävarmuutta ja sen vähentämistä sopimusten avulla.

Puukaupassa myyjä luovutti kaupan kohteena olevan puuston omistusoikeuden ostajalle sovittua kauppahintaa vastaan.⁵²³ Puuston omistusoikeuden saaminen oli metsäteollisuuden näkökulmasta ongelmallista, sillä pystykaupassa ostaja maksoi käsirahan jopa vuotta tai kahta ennen puiden omistusoikeuden saamista. Hankintakaupassa ostaja maksoi käsirahan ja etumaksuja hankinnan etenemisen mukaan. Puutavaran omistusoikeuden saadessaan ostaja oli saattanut maksaa myyjälle jopa 75 % kauppahinnasta. Ostajat halusivat kauppaehtoja asettamalla turvata tekemänsä sijoituksen, joka koostui maksettujen käsirahojen ja etumaksujen lisäksi mm. puunkorjuun ja kaukokuljetuksen suunnittelukustannuksista. Muutamat metsäteollisuusyritykset yrittivät kauppakirjojen sopimusehdoilla nopeuttaa puun omistusoikeuden saamista. Pystykaupoissa omistusoikeus haluttiin saada ostajalle leimauksen perusteella jo ennen puiden kaatamista ja hankintakaupoissa merkitsemällä valmistettua puutavaraa ostajan leimalla ennen luovutusmittausta. Esi-tettyä menettelytapaa eivät yksityismetsiä valvoneet organisaatiot hyväksyneet eikä ehto-yleistynyt metsäteollisuuden käyttämissä kauppakirjoissa.

6.3 Informaatio

Informaation epätasapaino oli yksityismetsänomistajien kannalta yksi keskeisimmistä puukaupan solmimiseen liittyvistä ongelmista. Hyvin usein metsäteollisuusyrityksen puunostaja tiesi puukauppatilanteesta ja jopa kaupan kohteena olleen puuston arvosta enemmän kuin myyjä. Puukaupassa kohtasivat työkseen puukauppaa tekevä metsäalan ammattilainen ja harvakseltaan puuta myynyt maanviljelijä, yksityismetsänomistaja. Maailmansotien välisenä aikana yksityismetsänomistajien tietoisuus puukaupan kehityksestä ja puutavaran hinnoista kasvoi. Myytävien metsien leimaus ennen puukaupan solmimista edisti metsänomistajien asemaa puukauppaneuvottelussa. Leimausluetteloiden perusteella myyjät tiesivät kaupan kohteena olevan puuston määrästä ja laadusta ja usein myös hinnasta aiempaa enemmän.

Yksityismetsätalouden järjestöt panostivat voimakkaasti metsänomistajien valistamiseen ja pyrkivät eri keinoin lisäämään metsänomistajien tietämystä sekä kantohinnoista että puukaupan suositeltavista toimintatavoista. Keskusmetsäseurat ja metsänhoitolautakunnat järjestivät metsänomistajille koulutusta sekä julkaisivat metsänomistajia tukevia lehtiä ja oppaita. Tiedotuksen ja valistuksen painopiste oli kantohintatiedoissa, joiden lisäksi myös sivuttiin metsänomistajan kannalta puukaupan keskeisiä epäkohtia. Metsänomistajien tietämystä puukaupan ehdoista lisäsi myös hankintakauppojen yleistyminen, joissa metsänomistaja ymmärrys puunhankinnan kokonaisuudesta ja sen kustannuksista kasvoi. Puukaupan rajoittuminen aiempaa useammin vain osaan metsälön alasta mahdollisti lähes vuosittain toistuvat kaupat. Metsänomistajien kohdalla toteutui institutionaalisessa taloushistoriassa todettu ilmiö tiedon kasaantumisesta. Samankaltaisen tapahtuman toistuminen lisää toimijan valmiuksia ja tietoa edullisista toimintatavoista.⁵²⁴

⁵²³ Eggertsson 1996: 7. Omistusoikeudella (*property rights*) tarkoitetaan toimijan oikeutta käyttää ja hyödyntää kaupan kohteena olevaa tuotetta.

⁵²⁴ Ilmiötä voidaan kutsua monen kierroksen peliksi (*iterated game*). Kts. North 1999: 56–58; Lamberg, Ojala & Eloranta 1997: 25.

6.4 Organisaatiot

Taloudelliset toimijat voivat lisätä vaikutusvaltaansa yhdistymällä ja muodostamalla organisaatioita. North jakaa organisaatiot poliittisiin, taloudellisiin, sosiaalisiin ja koulutukseen liittyviin organisaatioihin. Taloudellisiin organisaatioihin luetaan mm. yritykset ja ammattijärjestöt.⁵²⁵ Yksityismetsänomistajien myydessä puuta kauppatilanteessa yksilö (myyjä) kohtasi lähes poikkeuksetta organisaatiota (metsäteollisuusyritystä) edustaneen ostajan. Kyseessä ei siten ollut kahden organisaation keskinäinen kauppa, kuten oli esimerkiksi metsähallituksen myydessä puuta metsäteollisuudelle.

Metsäteollisuusyritykset järjestäytyivät valtakunnallisiin järjestöihin saavuttaakseen paremmat neuvotteluasemat puukaupassa. Metsäteollisuuden keskusjärjestönä toimi Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto. Yksittäisiä yrityksiä yhdisti erilaisten järjestöjen verkosto, jotka keskittyivät mm. tuotteiden markkinointiin, työntekijöiden palkkaukseen ja puuraaka-aineen hankkimiseen liittyviin kysymyksiin. Puunhankinnan tehostamiseksi metsäteollisuusyritykset muodostivat ostorenkaita, joiden yhteydessä ne sopivat ostoalueista ja -hinnoista. Samalla ne sopivat myös puukaupassa noudatettavista menettelytavoista, kuten vaadittavista vähimmäisyli rajoista, käsirahan suuruudesta ja kauppahinnan maksun jaksottamisesta. Ostoyhteistyö (ostorenkait) vaikutti käytännössä voimakkaimmin aluetasolla, vaikka yhteistyön linjoista sovittiin myös valtakunnantasolla. Ostoyhteistyö ja puukaupan sääntöjen yhtenäistäminen vähensivät ostajien keskinäistä kilpailua. Ostajat muuttuivat kantohinnan lisäksi myös puukaupassa noudatettujen sääntöjen osalta metsänomistajien näkökulmasta samankaltaisiksi. Ainakin kuusipaperipuun osalta metsäteollisuuden yhteistyö loi markkinoille hetkittäin monopsonin, jossa suuri joukko myyjiä kohtasi yhden ostajan.

Metsäteollisuus menestyi puukaupan toimintatapojen ja sääntöjen muuttamisessa metsänomistajia paremmin, koska metsäteollisuusyritykset sitoutuivat tiukemmin ja kattavammin yhteisesti sovittuihin menettelytapoihin. Metsäteollisuuden järjestöt saattoivat suosittelun lisäksi asettaa sanktioita muutosehdotuksia vastustaville jäsenyhtiöille. Sanktioita tarvittiin harvoin, sillä metsäteollisuusyhtiöt olivat osallistuneet noudatettavien sääntöjen laatimiseen ja säännöt vastasivat useimpien jäsenten tavoitteita. Yhtiöiden tavoitteet ja toimintavalmiudet tukivat samankaltaisia sääntömuutoksia, mikä näkyy mm. kauppakirjojen yhtenäisyydessä.⁵²⁶

Metsäteollisuuden järjestäytymiseen verrattuna yksityismetsänomistajien järjestäytyminen jäi maailmansotien välisenä aikana hajanaiseksi ja vähäiseksi. Yksityismetsänomistajien järjestäytymistä heikensi mm. metsänomistajien suuri lukumäärä.⁵²⁷ Järjestäytymisen voimattomuuteen vaikutti myös yksityismetsänomistajien huomiota tavoittelien järjestöjen runsaus, mikä hajotti metsänomistajien voimia. Lisäksi osa näistä järjestöistä keskitti voimansa lähinnä maatalouteen liittyneisiin kysymyksiin. Metsätalouteen

⁵²⁵ North 1999: 5; North 1996: 345–346.

⁵²⁶ Ryhmän pienuus ja yhtenäisyys edistää yhteisten tavoitteiden saavuttamista, esim. Lamberg, Ojala & Eloranta 1997: 22.

⁵²⁷ North (1996: 351) selittää yhteistyön alhaisuuden olevan seurausta toiminnan toistojen vähyydestä, epätäydellisestä informaatiosta ja toimijoiden suuresta lukumäärästä.

suuntautunut toiminta terävöityi 1930-luvulla, jolloin metsänomistajat saivat tukea metsänhoitolautakunnilta ja metsänhoitoyhdistyksiltä.

Vuonna 1929 toimintansa aloittaneilla metsänhoitolautakunnilla oli lääninmetsälautakuntia paremmat taloudelliset ja toiminnalliset edellytykset neuvoa ja avustaa yksityismetsänomistajia. Metsänhoitolautakuntien ja Keskusmetsäseura Tapion asema metsäteollisuuden suhteen oli vaikutusvaltaisempi kuin 1920-luvulla yksityismetsänomistajien neuvonnasta vastanneiden järjestöjen, sillä myös metsäteollisuuden omistamat metsät olivat metsänhoitolautakuntien valvonnan alaisia. Virallisesti metsänhoitolautakunnat, kuten myös lääninmetsälautakunnat aiemmin, pitäytyivät puukaupan ulkopuolella. Kuitenkin metsänomistajien neuvotteluasemaa puukaupassa edisti se, että metsänhoitolautakunnista ja metsänhoitoyhdistyksistä sai tarvittaessa neuvoja puukaupan ongelmisissa. Myös metsänhoitolautakuntien ja -yhdistysten palveluksessa olleiden metsäammattilaisten koulutus vaikutti puukaupan sääntöihin. Puukaupan eri puolille sijoittuneilla metsäammattimiehillä oli yhtenäiset lähtötiedot metsätaloudesta ja puukaupasta sekä koulutuksen luoma ammattilypeys ja -veljeys, joka periaatteessa velvoitti toimimaan ammattikunnan arvojen mukaisesti.

Metsänomistajilta puuttui valtakunnallinen, vahva organisaatio, joka olisi neuvotellut metsäteollisuuden kanssa puukaupan ehdoista. Metsänomistajat saivat valtakunnallisen etujärjestönsä tosiasiaa vasta 1930-luvulla, kun Maataloustuottajain Keskusliitto otti metsäasiat voimakkaammin mukaan ohjelmaansa. Maataloustuottajain Keskusliitto asetti itsensä Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton vastaneuvottelijaksi metsäteollisuuden kannasta välittämättä. Metsänomistajien yhteistyötä metsäteollisuuden ja puukaupan alalla toteuttivat Metsänomistajain Metsäkeskus ja Metsäliitto, jotka periaatteessa täyttivät metsänomistajien puukaupalliseen järjestäytymiseen liittyvät toiveet. Metsäkeskuksen oma teollisuustuotanto sekä Metsäliiton organisoima pienen havupuun vienti ja metsänomistajien yhteismyynnit vahvistivat myyjien asemaa kantohintojen määrittämisessä. Metsänomistajain Metsäkeskuksen vaikutus rajoittui tytäryhtiöiden toiminta-alueisiin, mistä poiketen Metsäliitto pyrki vaikuttamaan puukauppaan koko eteläisen Suomen alueella. Ne osallistuivat puukauppaan ostajina metsäteollisuuden rinnalla ja näkivät puukaupan toimintatavat ja säännöt myös ostajien näkökulmasta. Metsäkeskus ja Metsäliitto eivät kuitenkaan oleellisesti muuttaneet puukaupan sääntöjä, sillä niiden kauppakirjojen ehdot noudattelivat metsäteollisuuden käyttämiä ehtoja. Ne tavoittelivat lähinnä metsänomistajien saamien kantohintojen nostamista.

Metsänomistajia tukeneista organisaatioista Maataloustuottajain piiriliitot olivat 1930-luvun alussa Maataloustuottajain Keskusliittoa valmiimpia ja ärhäkämpiä puuttumaan puukaupan, erityisesti puutavaranmittauksen epäkohtiin. Piiriliitot tekivät 1930-luvulla useita aloitteita puutavarayhtiöiden kauppapatojen selvittämiseksi ja kehottivat Maataloustuottajain Keskusliittoa ja Metsäliittoa ohjaamaan yksityismetsien puunmyyntiä. Metsäliitto antoi metsänomistajille ohjeita puun myynnin ajoituksesta ja kantohinnoista. Käytetystä aineistosta ei käy ilmi, miten metsänomistajat näitä ohjeita noudattivat ja pystyttiinkö niillä todella vaikuttamaan puukauppaan.

Metsänhoitoyhdistysten luku- ja jäsenmäärä kasvoivat 1930-luvulla. Metsänomistajien halua liittyä metsänhoitoyhdistykseen lisäsi se, että puukauppa alkoi usealla tilalla toistua lähes vuosittain. Metsänhoitoyhdistyksen tarjoamia palveluja ja yhteistyöstä saatavaa tukea tarvittiin aiempaa useammin. Toisaalta metsänomistajien halua järjestäytyä

vähensi se, että lähes samat hyödyt oli mahdollista saada myös jäämällä metsänomistajien yhteistyön ulkopuolelle. Metsänhoitoyhdistyksen mahdollinen vaikutus alueen kantohintoihin ja puukaupan sääntöihin ulottui hyvin usein myös yhdistyksen ulkopuolisiin metsänomistajiin. Heidän ei tarvinnut osallistua metsänhoitoyhdistyksen toimintakuluihin eikä sitoutua yhteisiin toimintatapoihin. Metsäteollisuus osaltaan vaikutti tähän kehitykseen, kun se ei halunnut taloudellisesti palkita järjestäytyneitä metsänomistajia.

Kokonaisuudessaan metsänomistajien järjestäytymistä leimaa sen ohjeistaminen ja toteuttaminen ”ylhäältä” käsin. Aloitteen tekijöinä olivat useimmiten muut kuin yksittäiset metsänomistajat. Pellervo-seuran, Maataloustuottajain Keskusliiton tai metsänhoitolautakuntien kaltaisten organisaatioiden edustajat innostivat metsänomistajia järjestäytymään ja vaatimaan muutoksia puukaupan sääntöihin. Nämä organisaatiot pyrkivät nostamaan puukaupan säännöistä sopimisen ylemmälle toimintatasolle. Metsänomistajien järjestäytyminen ja heitä tukeneiden organisaatioiden aktivoituminen toi yksityisasiana olleen puukaupan julkiseksi. Yksityisen metsänomistajan olisi ollut vaikeaa nostaa puukaupan epäkohtia metsäammattilaisten keskinäiseen saati yleiseen valtakunnalliseen keskusteluun. Puukaupan siirtäminen pois yksilötasolta yleisempään tarkasteluun mahdollisti sen, että yksityismetsätalouden organisaatiot saattoivat keskitetysti vaatia muutoksia puukaupan sääntöihin. Myös neuvottelut metsäteollisuutta edustaneiden organisaatioiden kanssa tulivat mahdollisiksi.

6.5 Valta ja keinot

Puukaupan sääntöjen muutoksen ymmärtämiseksi on tarkasteltava, kenellä oli valta muuttaa puukaupan sääntöjä. Periaatteessa puukaupan kirjoitettuja sääntöjä muuttivat vain metsäteollisuusyhtiöt ja yksityismetsänomistajat. Ainoan poikkeuksen edellisestä muodosti valtio, joka lainsäädännön kautta pystyi vaikuttamaan puukaupan sääntöihin ohi metsäteollisuusyhtiöiden ja yksityismetsänomistajien päätösvallan. Lainsäädäntö vaikutti puukaupan sääntöihin valtakunnallisesti ja se velvoitti puukaupan osapuolia noudattamaan säädöksiä puukaupan solmimisessa. Muut puukaupan vaikuttajat eivät voineet muuttaa puukaupan sääntöjä, mutta ne saattoivat ilmaista oman näkemyksensä tavoiteltavista säännöistä.

Metsäteollisuusyritysten määräävä asema kauppakirjojen ehtojen asettamisessa näkyy selkeästi metsäosastojen sisäisessä kirjeenvaihdossa. Metsäteollisuusyritykset reagoivat nopeasti toimintaympäristön muutoksiin ja ohjeistivat ostajiaan tekemään kauppakirjalomakkeisiin kulloinkin ajankohtaisia muutoksia ja täydennyksiä. Metsäteollisuus pystyi tehokkaasti vaikuttamaan sekä puukaupan ulkoiseen että sisäiseen säätelyyn.⁵²⁸ Metsäteollisuusyhtiöiden ei tarvinnut neuvotella kenenkään kanssa kauppakirjojen ehtojen muuttamisesta. Metsäteollisuusyrityksen toiminta-alueita koskevat puukaupan sääntöjen muutokset levisivät näin kauppakirjalomakkeiden ja osto-ohjeiden kautta paikallistasolle. Metsäteollisuus saattoi vaatia yksityismetsänomistajia suostumaan sopimusehtoihin,

⁵²⁸ Vrt. Eggertsson 1996: 7–17. Eggertssonin mukaan valta näkyi sekä asioiden ulkoisessa (*external control*) että sisäisessä (*internal control*) säätelyssä tai ohjauksessa. Edellisellä tarkoitetaan toimijan vaikutusvaltaa ympäröiviin tekijöihin ja jälkimmäisellä toimijan (organisaation) sisäisten tekijöiden säätelyä.

joihin metsähallitus ei suostunut myydessään puuta metsäteollisuudelle. Ehdossa korostuivatkin puukaupan osapuolten yhteisesti sopimien ehtojen asemasta metsäteollisuuden toimintaa turvaavat ehdot.

Kauppakirjojen kehittämistä siten, että niissä paremmin otettaisiin huomioon metsänomistajan etu, keskusteltiin jo 1900-luvun alussa. Yksityismetsänomistajia tukeneet organisaatiot julkaisivat kauppakirjamalleja, joita metsänomistajien ja metsäteollisuuden toivottiin käyttävän puukaupoissa. Näiden organisaatioiden keinot niin metsäteollisuusyrityksiä kuin yksityismetsänomistajiaakin kohtaan olivat verrattain tehottomia. Metsäteollisuus saattoi säädellä kauppakirjojen ehtoja lähes yksin. Yksittäisten metsänomistajien hiljaisuutta ruokki tukkipuun kysynnän kasvu ja kantohintojen nousu aina vuoteen 1928 saakka. Vasta taloudellinen lama ja sen jälkeen tapahtunut yksityismetsänomistajien taustaorganisaatioiden vahvistuminen ja havahtuminen puukaupan alalla nostivat myös puukaupan sopimusehdot ja toimintatavat julkisempaan keskusteluun.

Yksittäisillä metsänomistajilla oli käytettävissään vähän keinoja puukaupan sääntöjen muuttamiseksi. Metsänomistajilla saattoi olla halua muuttaa sääntöjä, mutta ei siihen tarvittavaa voimaa. Metsäteollisuusyrityksillä puolestaan ei ollut tarvetta toteuttaa itselleen hyödyttömiä tai haitallisia muutosehdotuksia. Myyjän päätösvalta rajoittui yleensä vain oman puukaupan piiriin, mikä esti pysyvemmän ja laajemman vaikutuksen puukaupan sopimusehtoihin. Sääntöjen muuttaminen edellytti alueen myyjien yhteistyötä esimerkiksi yhteismyyneissä. Yksittäisen myyjän vaikutukseen verrattuna yksittäisen metsäteollisuusyrityksen asettamien puukaupan sääntöjen vaikutusalue oli laaja.

Yksityismetsänomistajat olivat puukaupassa riippuvaisia metsäteollisuuden puunostajista, koska puulle oli vähän muita taloudellisesti merkittäviä käyttökohteita. Eggertssonin (1996) mukaan toimijoilla (kuten yksityismetsänomistajilla) on tällaisessa tilanteessa lähinnä kaksi toimintavaihtoehtoa. He voivat joko liittoutua taloudellisesti vahvemman osapuolen kanssa tai valtion tukemana saada voimaan sääntöjä, jotka kohentavat heikomman osapuolen asemaa. Valtion keinoja ovat mm. omistusoikeuden selkeät määrittelyt, sopimusten toimeenpanoa edesauttavat säädökset sekä vahvistetut mittaajärjestelmät.⁵²⁹ Puukaupassa ensimmäinen vaihtoehto, liittoutuminen, toteutui Metsänomistajain Metsäkeskuksen kohdalla, jossa metsänomistajat loivat oman metsäteollisuusyrityksen ja sijoittuivat muiden ostajien rinnalle puun ostajaksi ja jalostajaksi. Metsäkeskuksen toiminnan periaate oli taloudellisen voiton turvaaminen myös metsänomistajille. Eggertssonin esittämä toinen vaihtoehto toteutui puutavaranmittauksessa lainsäädännön ja leimauksessa metsänomistajien valistuksen ja neuvontaorganisaatioiden vahvistamisen kautta.

Yksityismetsänomistajien etuja ajaneiden organisaatioiden ongelmaksi muodostui metsänomistajien sitoutumattomuus, mihin ratkaisevasti vaikuttivat taloudelliset suhdanteet. Nousukausina metsänomistajat helposti irtautuivat etujärjestöjensä neuvoista ja tekivät päätöksensä ohjeista tai muutosehdotuksista välittämättä. Yksityismetsänomistajien tarve järjestäytyä heikkeni, koska puukauppa sujui korkeamman kantohinnan ja jopa joustavampien kauppaehtojen puitteissa hyvin. Taloudellisina laskukausina, jolloin kan-

⁵²⁹ Eggertsson 1996: 8–9, 15; North 1999: 58–59. North käyttää käsitettä *third-party enforcement*, jolla hän tarkoitti valtion toimia omistusoikeuden ja sopimusten valvomiseksi. Metsätaloudessa tämä osittaisesti toteutui yksityismetsälainsäädännössä, jonka oikeuttamina lääninmetsälautakunnat ja metsähoitolautakunnat valvoivat yksityismetsien käyttöä ja asettivat rangaistuksia lainvastaisista hakuista.

tohinnot ja puun kysyntä laskivat ja puukaupan ehdot tiukkenivat, metsänomistajat hakivat tukea järjestäytymisestä. 1930-luvun alun laman aikana metsänomistajat eivät kuitenkaan saaneet apua järjestäytymisestä, kun metsänomistajien taloudellisen ahdinko lamaannutti mm. metsänhoitoyhdistysten toiminnan. Metsänomistajien etujärjestöt painottivat, että vain yhtenäisesti käyttäytyvä metsänomistajakunta saattoi esittää metsäteollisuudelle vaatimuksia puukaupan suhteen. Metsänomistajien neuvotteluasemaa heikensi se, että todennäköisesti aina osa metsänomistajista suostui puukauppaan ostajan asetamin ehdoin, vaikka olosuhteet olisivat mahdollistaneet parempien sopimusehtojen saamisen. Metsäliitto joutui toimintansa puitteissa jatkuvasti houkuttelemaan metsänomistajia sitoutumaan yhteistoimintaan. MTK:n ja Metsäliiton näkökulmasta metsänomistajat, jotka eivät noudattaneet tai välittäneet annetuista suosituksista, murensivat yksityismetsänomistajia edustavien organisaatioiden neuvottelulta metsäteollisuuden suuntaan. Metsäliiton ainoa keino sitouttaa metsänomistajat oli yrittää todistaa, kuinka paljon korkeamman hinnan metsänomistajat Metsäliiton kautta saivat. Tähän metsäteollisuuden oli kuitenkin liian helppo vastata kohottamalla hintoja ja maksamalla kauppahinnan nopeammin kuin Metsäliitto.

Yksityismetsänomistajien organisaatioiden voimattomuutta kuvastaa osaltaan se, että ne yrittivät vaikuttaa puukaupan sääntöihin lainsäädännön kautta. Näin niiden oli mahdollista saada aikaan muutoksia metsäteollisuuden kannasta välittämättä, kuten tapahtui esimerkiksi puutavaranmittauslain kohdalla. Metsäteollisuus ei puutavaranmittauslain valmistelun käynnistyessä pitänyt mittauksen muuttamisesta tarpeellisena, mutta joutui sopeutumaan tilanteeseen asian saadessa riittävästi julkisuutta ja tukea myös eduskunnassa. Myös metsän leimaukseen yksityismetsänomistajien organisaatiot saivat toivomansa muutokset tavallaan kiertotietä. Leimausvallan siirtyminen edes osittain metsänomistajille ei perustunut metsänomistajien omaan aktiivisuuteen tai valtion haluun edistää puukauppaa. Yksityismetsänomistajia tukeneiden järjestöjen tekemä metsänleimaus yleistyi, koska sen katsottiin parhaiten edistävän yksityismetsien hoitoa ja hakkuiden tasoa.

Yksittäisessä puukaupassa lopulta toteutuneet säännöt oli todettavissa vasta jälkikäteen. Tutkimuksessa käytetyn aineiston perusteella ei voitu yksiselitteisesti selvittää, miten tunnollisesti kauppakirjojen sopimusehtoja noudatettiin. Ehtojen toteutumiseen vaikuttivat osapuolten halu ja kyky noudattaa sovittuja ehtoja ja yleisemmin kauppaan liittyneitä kirjoitettuja ja kirjoittamattomia sääntöjä. Osapuolet arvioivat ehtoja ja sääntöjä yleisten oikeudenmukaisuutta ja rehellistä kauppaa koskevien arvojen perusteella. Toimintatapojen ja sopimusehtojen noudattaminen edellytti, että puukaupan molemmat osapuolet hyväksyivät ja luottivat niihin.⁵³⁰

Metsäkaupat -muistitietoaineiston perusteella puukaupassa näyttää olleen kirjoittamaton sääntö, joka salli puukaupan osapuolten koetella toisiaan ja puukaupan sääntöjen rajoja. Puukauppa näyttäytyy pelinä, jossa toisen osapuolen kustannuksella sai tiettyyn rajaan asti tavoitella omaa etuaan, ja eräänlainen pieni kiusanteko oli sallittua. Liiallinen oman edun tavoittelu kuitenkin ylitti soveliaisuuden rajan ja oli paheksuttavaa. Tässä pelissä ostajien rajat olivat ahtaammat kuin myyjien. Metsäkaupat -muistitietoaineistosta välitty sanomaton sopimus, että myyjien oli luvallisempaa rikkoo kauppaehtoja

⁵³⁰ North 1999: 30; Lamberg, Ojala & Eloranta 1997: 36–37.; Eggertsson 1996: 13, 19; Arrow 1990: 139. Arrow käyttää käsitettä *commercial morality*.

kuin ostajien. Myyjän rikkoessa sääntöjä rikkomus ei kohdistunut henkilöön vaan tunteettomaan organisaatioon. Ostajan tekemä sääntörikkomus kohdistui yksittäiseen myyjään, joka usein kipeästi tarvitsi puukaupasta saatavia tuloja. Ostajien oli suotavaa joustaa säännöistä myyjien hyväksi, mutta ei kiristää niitä omien tavoitteidensa vuoksi. Ostajien sääntörikkomukset olivat usein rajoitetumpia, koska metsäteollisuusyritykset tarkkailivat ostajiensa toimintatapoja. Yritykset korostivat hyvän ostajan maineen tärkeyttä ja yleensä puuttuivat havaittuihin rikkomuksiin yrityksen sisällä. Yksittäisten myyjien toimintaa varten ei ollut vastaavaa valvonta- ja rangaistusjärjestelmää.⁵³¹

Sääntöjen rikkomiseen houkutti lähinnä taloudellinen voitto. Muistitietoaineiston perusteella näyttää siltä, että pieni osa myyjistä ei katsonut velvollisuudekseen noudattaa sääntöjä, vaikka kauppakirjan allekirjoittaessaan olivat niihin sitoutuneet. Taloudellisten suhdanteiden aiheuttamat kantohintojen muutokset ja sääntöjen koettu epäoikeudenmukaisuus loivat myyjille heidän omasta mielestään oikeuden rikkoa kauppaehtoja. Yksittäisten myyjien toiminnan tavoitteena oli ensisijaisesti puukaupasta saatavan kauppahinnan nostaminen, ei niinkään puukaupan ehtojen tai sääntöjen pysyvämpi muuttaminen. Sekä myyjien että ostajien rikkomukset kohdistuivat taloudellista etua tuottaviin sääntöihin, kuten puutavaran mittaukseen. Yksittäisen myyjän sääntörikkomusten seuraukset olivat taloudellisesti vähäiset verrattuna jatkuvasti puukauppaa tehneen ostajan sääntörikkomuksiin.

Metsäteollisuus reagoi metsänomistajien tekemiin rikkomuksiin, mikäli ne uhkasivat puunhankinnan kokonaisuutta. Metsäteollisuus pyrki suojautumaan metsänomistajien toimilta asettamalla kauppakirjoihin erilaisia sakkorangaistuksia ehtojen rikkomisesta. Metsäteollisuusyritykset käyttivät sakkoja ja muita sanktioita harkiten, sillä vahingonkorvausten vaatiminen saattoi vahingoittaa ostajan mainetta ja vaikeuttaa tulevaa puunhankintaa.⁵³² Ostajat eivät hyväksyneet myyjien toimintaa puukaupan sääntöjen horjuttamiseksi, mutta suhtautuivat myyjien tekemiin sääntörikkomuksiin ymmärtäväisesti ja pyrkivät välttämään avointa riitaa. Ostajat karttoivat tai ainakin olivat varovaisia räikeästi kauppaehtoja rikkoneiden myyjien suhteen. Metsäteollisuus oli liian riippuvainen yksityismetsistä saatavasta puuraaka-aineesta voidakseen kokonaan syrjäyttää vähäisiä rikkomuksia tehneet myyjät puukaupan ulkopuolelle.

⁵³¹ North 1999: 55–56. North tarkastelee sääntöjen hyväksymisen ja niiden noudattamisen yhteyttä.

⁵³² Arrow 1990: 140. Rangaistus toimii uhkana vain, jos siihen turvaututaan harvoin ja harkiten.

7 Lopuksi

Puukaupan säännöissä ja tavoissa kuvastuu puukaupan toimintaympäristö. Maailmansotien välisenä aikana puukaupan toimintaympäristön keskeisimmät muutokset tapahtuivat metsäteollisuuden puunhankinnassa ja yksityismetsätaloudessa. Metsäteollisuuden puunhankintaa muutti yksityismetsänomistajien lukumäärän kasvu ja siitä aiheutunut puuraaka-aineen hajaantuminen aiempaa pienempiin omistusosuuksiin. Samanaikaisesti metsäteollisuuden kilpailu puusta kiristyi, kun puuta käyttäneiden tuotantolaitosten määrä ja kapasiteetti kasvoivat. Metsäteollisuus kohtasi puunhankinnassa aiempaa suuremman metsänomistajajoukon, jonka tukena etenkin 1930-luvulla oli useita organisaatioita. Nämä organisaatiot toteuttivat metsäpolitiikan keskeistä ajatusta, jonka tavoitteena oli yksityismetsien hoidon edistäminen. Valtion tukemina metsäalan ammattilaiset valvoivat yksityismetsien hakkuita ja pyrkivät edistämään metsänomistajien valmiuksia puukaupan solmimisessa.

Periaatteessa myyjillä oli hyvät mahdollisuudet vaikuttaa sekä puukaupan kirjoitettuihin että kirjoittamattomiin sääntöihin. Myyjät omistivat kaupan kohteena olevan puun, jota metsäteollisuus tarvitsi tuotantonsa raaka-aineeksi. Kuitenkin myyjien taloudellinen riippuvuus puunmyyntituloista, tietämättömyys puukaupan vaihtoehtoisista säännöistä ja ostajan asettamien ehtojen liian altis hyväksyminen asettivat myyjät etenkin matalasuhdanteiden aikana sopeutujan asemaan. Nousukausina metsänomistajien oli periaatteessa mahdollista neuvotella muutoksista puukaupan ehtoihin, mutta metsänomistajat näyttävät käyttäneen kasvaneen muutosvoimansa lähinnä kantohinnan korottamiseen. Puukaupan säännöt yksinkertaisesti jäivät kantohintojen varjoon. Metsäteollisuuden puunhankinnassa sääntöjä keskeisemmäksi kilpailukeinoksi osoittautuikin kantohinta, mikä usein ratkaisi kaupan syntymisen.

Metsäteollisuusyhtiöiden ja ostajien suhtautuminen myyjiin näyttää muuttuneen 1930-luvun laman jälkeen. Metsäteollisuus opasti 1930-luvulla, että ostajien oli kohdeltava myyjiä rehdisti ja tasavertaisesti sekä herättää luottamusta myyjien keskuudessa ja ylläpitää hyvää ostajan mainetta. Metsäteollisuusyhtiöt korostivat hyvää yhteistyötä myös metsänhoitolautekuntien kanssa ja hyväksyivät aiempaa paremmin metsänhoitoyhdistysten metsänhoidon edistämiseen liittyvän toiminnan. Kokonaisuudessaan metsäteollisuuden toiminnasta 1930-luvulla kuvastui myyjien ja heidän etujärjestöjensä näkyvämpi huomioon ottaminen. Keskeisesti tähän vaikuttivat ajoittain vallinnut niukkuus kuusipaperipuusta, metsänomistajien organisoituminen ja valtion vahvempi rooli yksityismetsätalouden ohjauksessa ja tukemisessa.

Myönteisemmästä asenteesta huolimatta metsäteollisuus suostui metsänomistajien edun mukaisesti puukaupan sääntömuutoksiin usein vasta pakon edessä. Myyjät eivät päässeet vaikuttamaan painettujen kauppakirjalomakkeiden sisältöön. Aivan 1930-luvun lopulla Maataloustuottajain Keskusliitto esitti Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitolle neuvotteluja, joissa järjestöt olisivat yhdessä sopineet kauppakirjalomakkeiden ehdoista. Metsäteollisuudella ei kuitenkaan ollut todellista tarvetta neuvotella kauppakirjalomakkeiden sisällöstä metsänomistajien edustajien kanssa. Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto suostui neuvotteluihin lähinnä estääkseen Maataloustuottajain Keskusliittoa käyttämästä kieltäytymistä teollisuudenvastaisessa propagandassa. Kahden etujärjestön yhteistyön kangertelusta huolimatta maailmansotien välisenä aikana luotiin pohja toisen maailmansodan aikana toteutuneelle yhteistyölle.

Metsäteollisuuden ja yksityismetsänomistajien puukaupassa muuttui 1930-luvulla kaksi puukaupan keskeistä sääntöä. Nämä määrittivät, kuka valitsi kauppaan sisältyneet puut ja miten valmistettu puutavara mitattiin. Näiden sääntöjen muuttumista edesauttoi sekä yksityismetsätalouden järjestöjen että valtiovallan toiminta. Yksittäisten metsänomistajien olisi todennäköisesti ollut vaikea saada kyseisiä muutoksia aikaan. Muutoksen toteutumista edisti yksimielisyys yksityismetsien hoidon kohottamisen tarpeellisuudesta ja metsänhoitoyhdistysten ja metsänhoitolautakuntien vahvistunut toiminta. Siinä missä leimauksen sääntöjä muutettiin metsänomistajien ja heidän organisaatioidensa toimesta ikään kuin ”alhaalta päin”, muuttui puutavaranmittaus yksittäisen metsänomistajan näkökulmasta ”ylhäältä päin” lainsäädännön kautta. Yksityismetsätalouden organisaatiot pyrkivät ottamaan leimauksen haltuunsa. Metsänomistajille korostettiin, ettei metsäteollisuuden ostajia saanut päästää leimaamaan myytäviä metsiä. Puutavaran mittauksessa meneteltiin toisin. Mittaus säilyi metsäteollisuuden edustajien toimivallassa, mutta mittauksen toteuttamista ohjattiin lainsäädännöllä ja sen tarkkailemiseksi luotiin erillinen valvontaorganisaatio. Puukaupan osapuolet saattoivat riitatilanteessa pyytää virallista mittaajaa tarkistamaan mittaustuloksen.

Puutavaran mittausta säädeltiin siis lailla, mutta metsien leimaus ennen puukaupan solmimista jätettiin valistuksen ja metsänomistajien oman aktiivisuuden varaan. Mittaus-ta oli todennäköisesti helpompi säädellä lailla, koska siinä rajoitettiin metsäteollisuuden toimintaa ja turvattiin yksityismetsänomistajien taloudellista etua. Tämä oli 1930-luvun yhteiskunnassa hyväksytty linja. Leimausta ei sen sijaan haluttu tehdä pakolliseksi lainsäädännöllä, koska siinä olisi kajottu maanviljelijöiden (yksityismetsänomistajien) oikeuksiin.

Sekä leimauksen että puutavaranmittauksen muuttuminen oli metsänomistajien etujärjestöille osoitus siitä, että puukaupan sääntöihin voitiin vaikuttaa. Puutavaranmittauksen muutos osoitti, että myös valtio oli valmis ohjaamaan puukauppaa lainsäädännöllä. Leimauksen muutos puolestaan vakuutti, että metsänomistajat olivat valmiita yhteistoimin ja vapaaehtoisesti muuttamaan sääntöjä. Tähän tarvittiin riittävästi valistusta, metsäammattilaisten tukea ja muutoksen tuottaman taloudellisen edun havaitsemista. Metsänomistajien puukaupan sääntöihin saamat muutokset kohensivat metsänomistajien neuvotteluasemaa ja olivat myyjille pääsääntöisesti taloudellisesti edullisia.

Metsänomistajien vahvistunut neuvotteluasema näkyy leimausta ja mittausta lukuun ottamatta vähän puukaupan kauppakirjoissa ja säännöissä. Metsäteollisuus säilytti valtansa kirjoitettujen sääntöjen asettajana, mutta oli toimissaan aiempaa varovaisempi. Etenkin Maataloustuottajain Keskusliitto tarttui herkästi metsänomistajien asemaa heikentäviin toimiin. Valtio puuttui puukauppaan vähän ja toteutti siten jo vuosisataista ajatusta puukaupan kehittymisestä itsestään valistuksen ja neuvonnan tuella. Keskeistä yksityismetsätalouden ohjauksessa oli, että metsäteollisuus sai riittävästi puuraaka-ainetta ja yksityismetsänomistajat kohtuullisesti metsätuloja. Valtio puolestaan valvoi, etteivät hakkuut hävittäneet metsiä.

Lähteet ja kirjallisuus

Arkistolähteet

Elinkeinoelämän keskusarkisto (ELKA)

Enso-Gutzeit Oy (EG)

Metsäosasto

- Metsänhoitajapiirien toimintakertomukset
  - Ilomantsin metsänhoitopiiri
    - Kirjeenvaihto 1930 ja 1933
    - Puunhankintakustannuslaskelmat 1920–1940
  - Ilomantsin-Korpiselän piirin toimintakertomukset
  - Keski-Suomen piirin toimintakertomukset
  - Nurmeksen piirin toimintakertomukset
  - Saimaan piirin toimintakertomukset
  - Viipurin piirin toimintakertomukset
  - Vuoksi-Laatokan piirin toimintakertomukset
- Puunhankintaa koskevat muistiot

Suomen Metsäteollisuuden Keskusliitto (SMKL)

Raakapuuta koskevat asiakirjat

- Kiertokirjeet
- Metsäkauppakirjat, yleistä 1937–1940
- Paperipuu 1928–1966
- Puutavaran mittaus, 1938–1954
- Yleinen, kirjeenvaihto, muistiot ym. 1927–1987
- Tiedotusta, lehdistöä ja mainoskampanjoita koskevat asiakirjat
- Kuusipaperipuuyhdistystä koskevat asiakirjat
- Kuusipaperipuuyhtymää koskevat asiakirjat
- Kuusipaperipuun tilastoyhtymää koskevat asiakirjat

Kuusipaperipuuyhdistys r.y. (P.P.Y.)

Sopimukset 1927–1936

Toimintakertomukset 1927–1936

Kuusipaperipuunhankinnan tilastoyhtymä (K.T.Y.)

Sopimukset 1937

Kotkan Tukinosto Osakeyhtiö

Lähetetyt kiertokirjeet 1917–1931

Muistiot 1917–1931

Painotuotteet 1913–27

Sopimukset ja sopimusluonnokset 1913–1930

Toimintakertomukset 1917–1934

Suomen sahanomistajayhdistys

Jäsenyrytysten tukinhankintamäärät ja -hinnat 1934–1941

Metsäkauppoja koskevan lainsäädännön muuttaminen 1932–1933

Vuosikertomukset

Joensuun maakunta-arkisto (JoMA)

Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunta

Pöytäkirjat 1928–1939

Toimintakertomukset 1929–1939

Kansallisarkisto (KA)

A. K. Cajanderin arkisto

Muistioita 1920-luvulta

Keskusmetsälautakunta Tapio (Kml Tapio)

Lausuntojen ja ehdotusten toisteet 1924–1947

Metsänmyyntiä koskevat asiakirjat 1930–1937

Mietinnöt, tutkimukset, suunnitelmat ja muistiot 1916–1945

Muut pöytäkirjat 1933–1949

Neuvottelukokousten pöytäkirjoja 1911–1942

Ohje- ja johtosäännöt, taksat, toimintaohjeet yms 1905–1939

Vuosikokousten pöytäkirjat 1908–1930

Metsähallitus (MH)

Kauppakirjat kotimaisille ostajille myydyistä puutavaroista 1912–1922, 1929–1940

Kauppavälikirjoja ja takauskirjoja 1912–1922, 1930–1940

Lääninmetsälautakuntien vuosikertomukset

Lääninmetsäntarkastajien neuvottelupäiväin pöytäkirjat liitteineen 1918, 1920, 1923

Leningradin oblastin arkisto, Viipuri

426 Enso-Gutzeit Oy, 426/1/3 Puunhankintasopimuksia 1927–1930

LUSTO Suomen Metsämuseo

Enso-Gutzeit Osakeyhtiö, Kempinmäen ptj-arkisto

Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliiton arkisto (MTK)

Liittojen esitykset 1930–1934

Liittojen esitykset ja kirjelmät 1935–1939

Liittoneuvosto 1918–1934 ja valtuuskunta 1935–1941

Monistukset

Piiri- ja liitoilta tulleet kirjelmät 1928–29

Saapuneet kirjeet 1928

Sekalaisia vanhoja asiakirjoja

Työvaliokunta 1923–1934

Valtuuskunta 1919–1934 ja johtokunta 1935–1941

Metsäkeskus Kaakkois-Suomi

Etelä-Karjalan metsänhoitolautakunnan pöytäkirjat 1928–1939

Metsäliitto (ML)

Asiamiessitoumukset 1934–35

Asiamiessitoumuksia 1937–38

Historiikki Lähdeaineistoa I

Historiikki Lähdeaineistoa II

Itä-Karjalan Metsä Oy, Hankinta y.m. sopimuksia

Kiertokirjeet

Kirjeenvaihto sekalaiset saapuneet 1934–35

Kirjeenvaihto sekalaiset, Lähetetyt 1934–35

Lähetetyt kirjeet paikkakunnittain 1933–35

Maataloustuottajain Liittojen kirjeenvaihtoa v. 1933–1937

Metsänomistajain Metsäkeskus Oy

Hallintoneuvoston pöytäkirjat 1921–1947

Vuosi- ym. kertomuksia 1922–1934

Monisteita 1935–46

Painotuotteet

Metsäteollisuus ry

Hallitus ja osakkaat. Jäsenet 1918–
Hallituksen pöytäkirjat
Kiertokirjeet
Lausunnot eri viranomaisille 1918–1942
Metsäpoliittisen valiokunnan pöytäkirjat 1937–39
Muistiot 1918–1945
Organisaatiot 1937–
Sisäpoliittisen valiokunnan pöytäkirjat 1937–39
Sohlman S.A. 1925–31
Solitander Axel 1922–40
Tidningsutklipp 1935–37
Tiedotus ja propaganda 1933–1938
Toimintakertomukset 1919–1939

Mikkelin maakunta-arkisto (MMA)

Itä-Karjalan metsänhoitolautakunta

Metsänhoitoyhdistyksiltä ja metsätalousneuvojilta saapuneet toimintakertomukset 1929–1940
Suistamon metsänhoitoyhdistyksen arkisto 1935–1942
Toimintakertomukset 1929–1940

UPM-Kymmene, Valkeakosken keskusarkisto

Metsäosasto

Hankintasopimukset, 1911–1938
Kirjeenvaihto 1922–1956
Kokousten pöytäkirjat, metsäosasto yleiset 1936–1956
Kokousten pöytäkirjat 1920–35, metsämiehet
Kokousten pöytäkirjat 1938–49, metsäpiirimiehet

UPM-Kymmene, Kuusankosken keskusarkisto

Kaukas Puun osto 1919–47
Kotkan Tukinosto Osakeyhtiö vuosikertomukset 1926–30, 1933–34
Kymi Metsäosasto, sekalaiset, järjestämättä, kauppakirjat, maarekisterit, ym
Kymmene Forstavdelningen, Cirkulär 1937–1951
Saapuneet kirjeet 1933

Julkaistut lähteet

Valtiopäiväasiakirjat

Valtiopäivät 1933
Valtiopäivät 1934

Komiteanmietinnöt

1898:5. Yksityismetsäin tutkimista varten asetetulta komitealta
1900:4. Yksityismetsäin tutkimista varten asetetulta komitealta
1906:8. Komitealta, joka on asetettu tutkimaan puutavaraliikkeiden maanostoja
1907:7. Privat skogshushållning
1920:19. Yhtiöiden maanhankinta
1925:2. Maatalouden kiinteistöluottokomitea
1926:2. Yksityismetsäkomitea
1929:2. Metsäluotto ja sen järjestäminen
1933:5. Paperipuun vientikomitea. Paperipuukysymys. *Silva Fennica* 28. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki
1933:16. Pienpuukomitean mietintö. Pienpuukysymys. *Silva Fennica* 31. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki
1936:5. Puutavaranmittauskomitea
1937:3. Toimikunnalta, joka on asetettu laatimaan ehdotus laiksi puutavaran mittauksesta sekä asetukseksi puutavaran mittauksesta

- 1937:8. Metsänhoidon edistämiskomitean mietintö
 1939:13. Metsäopetuskomitea. Maalaisväestön metsäopetus. *Silva Fennica* 54. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki
 1948:6. Valtion metsien pysty- ja hankintamyynneistä : valtion metsäkauppakomitean mietintö. *Silva Fennica* 63. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki
 1956:89. Metsätilastokomitean mietintö. *Silva Fennica* 89. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki
 1957:2. Maatalousväestön taloudellista asemaa selvittävän komitean mietintö II. *Silva Fennica* 91. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki
 1965:A9. Puutavaranmittauskomitean mietintö, osamietintö I, *Silva Fennica* 118. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki
 Vennola, J. H. (1917). *Maanomistus Suomen maalaiskunnissa*. Osa: 2. Tilastollinen tutkimus yhteiskunta-taloudellista oloista Suomen maalaiskunnissa v. 1901. Tilattoman väestön alakomitea 6. Helsinki.

Säädökset

Metsälait ja -asetukset:

- Asetus toimenpiteistä metsän hävittämisen ehkäisemiseksi, 2.11.1917
 Metsälaki, 3.9.1886
 Yksityismetsälaki, 11.5.1928

Mittaukseen liittyvät säädökset:

- Asetus englanninmitoista ja niihin jaetuista mittausvälineistä, varsiharpeista ja mittakalaimista, pintamittareista ynnä mittauspumpuista, 4.4.1924
 Asetus mitoista ja painoista, 16.7.1886
 Asetus mittaamisesta ja punnitsemisesta, 29.4.1922 ja siihen tehdyt muutokset 26.10.1928, 1.12.1928 ja 10.4.1933
 Asetus puutavaran mittauksesta, 2.12.1938
 Asetus sisältävä puutavaran mittaussäännön, 16.12.1938
 Laki mitoista ja painoista 31.12.1921 ja lakiin 28.5.1926 tehdyt muutokset
 Laki puutavaran mittauksesta, 4.11.1938
 Maatalousministeriön päätös puutavaran mittauksesta annetun asetuksen soveltamisesta, 6.2.1939
 Ohjesääntö mittain, painojen ja punnitsimien wakausta ja leimausta warten sekä niiden muodosta, rakennuksesta ja merkitsemisestä, 16.7.1886

Yhtiöiden metsänomistukseen liittyvät säädökset:

- Asetus koskeva rajoituksia eräänlaatuisten yhtiöiden ja yhdistysten oikeuteen kiinteistön hankintaan maalla, 15.1.1915
 Senaatin päätös asetuksen soveltamisesta, 30.5.1916
 Laki puutavarayhtiöiden lainvastaisesti hankkimista kiinteistöistä, 5.5.1925
 Asetus puutavarayhtiöiden lainvastaisesti hankkimista kiinteistöistä 5.5.1925 annetun lain toimeenpanosta, 5.5.1925

Muita säädöksiä:

- Asetus kunnallisverotuksesta maalaiskunnissa, 20.1.1922
 Asetus metsä- ja lauttatyöväen asumuksista annetun lain toimeenpanosta, 17.12.1928
 Asetus metsänhoitolautakuntain metsäkiinnityksiä koskevista tehtävistä, 14.4.1930
 Asetus metsänmyynnistä eräänlaatuksilta asutustiloilta 28 päivänä huhtikuuta 1925 annetun lain toimeenpanosta, 26.5.1925
 Avioliittolaki, 13.6.1929
 Kauppakaari
 Keisarillinen asetus kiinnityksestä kiinteään omaisuuteen, 9.11.1868
 Keisarillinen asetus toisen maalla kasvavan metsän hakkuuoikeuden kiinnittämisestä, 10.7.1901
 Laki 15 päivänä kesäkuuta 1898 maalaiskuntain kunnallishallinnosta annetun asetuksen muuttamisesta, 20.1.1922
 Laki aviopuolisoiden omaisuus- ja velkasuhteesta, 15.4.1889
 Laki metsä- ja lauttaustyöväen asumuksista, 27.4.1928
 Laki metsänmyynnistä eräänlaatuksilta asutustiloilta, 28.4.1925
 Laki osakeyhtiöistä, 2.5.1895
 Laki tilusten rauhoittamisesta kotieläinten vahingonteolta, 18.2.1921
 Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista, 13.6.1929
 Laki yhteismetsistä, 28.4.1925
 Maatalousministeriön päätös metsänhoitolautakuntain metsänkiinnityksistä pidettävän luettelon kaavasta, 2.5.1930
 Metsäkiinnityslaki, 31.1.1930
 Oikeusministeriön päätös metsäkiinnitysluetteloiden pitämisestä, 17.2.1930
 Valtioneuvoston päätökset puiden myynnistä valtion metsistä, 26.5.1922 ja 10.7.1931
 Valtioneuvoston päätös, joka sisältää tarkemmat määräykset yhteismetsistä annetun lain täytäntöönpanosta, 28.5.1925

Tilastot

Suomen virallinen tilasto:

- SVT uusi sarja, vuodet 1919–1939, Helsinki
 SVT III Maatalous 9, Maataloustiedustelu Suomessa v. 1910, edellinen osa: maanviljelys, Helsinki 1916
 SVT III Maatalous 17. Maataloustiedustelu Suomessa v. 1920, maanviljelys ja karjanhoito vuonna 1920, Helsinki 1923
 FOS III Lanthushällning 26:1, allmänna lantbruksundersökningen åren 1929–1930, Helsingfors 1932
 SVT III Maatalous 38:1, yleinen maatalouslaskenta v. 1941, yleiskatsaus laskennan tuloksiin maalaiskunnissa, Helsinki 1945
 SVT III Maatalous 38:3, yleinen maatalouslaskenta v. 1941, maanomistus ja maan käyttö, Helsinki 1948
 SVT III Maatalous 45:1, yleinen maatalouslaskenta v. 1950, yleinen osa, Helsinki 1954
 SVT III Maatalous 45:3, yleinen maatalouslaskenta v. 1950, metsälötilasto, Helsinki 1954
 SVT XIV Maanmittaus. Maanmittaushallituksen kertomukset, vuodet 1916–1941, Helsinki
 SVT XVII Metsätilasto. Kertomus metsähallinnon toiminnasta, vuodet 1919–1930, Helsinki
 SVT XVIII A Teollisuustilasto, vuodet 1919–1939, Helsinki
 SVT IA Ulkomaankauppa, vuodet 1919–1939, Helsinki

Muut tilastot:

- Osittamistilasto : tilastoa tilojen lukumäärästä sekä niiden synnystä ja jakaantumisesta. Maanmittaushallituksen julkaisuja 19, Maanmittaushallitus, Helsinki 1931
 Tilojen lukumäärä vuoden 1935 lopussa, Maanmittaushallituksen julkaisuja 29, Maanmittaushallitus, Helsinki 1937
 Tutkimuksia Suomen maatalouden kannattavuudesta VI–XXVIII, Tilivuodet 1917–18 – 1939–40, Maataloushallituksen tiedonantoja, Helsinki

Toiminta- ja vuosikertomukset

- Etelä-Karjalan maataloustuottajain liitto 1934–1937
 Etelä-Karjalan metsänhoitolautakunnan toimintakertomus 10-vuotiskaudelta 1929–1938
 Itä-Karjalan metsänhoitolautakunnan toimintakertomus 10-vuotiskaudelta 1929–1938
 Keskusmetsäseura Tapio r.y. ja metsänhoitolautakuntien toiminta, vuodet 1929–1939, 1946
 Kotkan Tukinosto-osakeyhtiö vuosikertomukset 1926–30, 1933–34
 Maataloustuottajain Keskusliiton Metsävaltuuskunta ja sen toiminta, vuodet 1942–1944
 Maataloustuottajain Keskusliiton vuosikertomukset 1918–1939
 Pohjois-Karjalan metsänhoitolautakunnan toimintakertomus 10-vuotiskaudelta 1929–1938
 Suomen Metsänhoitoyhdistys Tapio 1917–1927
 Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton toimintakertomukset 1919–1939
 Suomen Sahanomistajayhdistyksen hallituksen vuosikertomukset 1916–1939

Muut julkaistut lähteet

- Yksityismetsätalouden kohottamistyön lähimmät suuntaviivat*, 1934. Keskusmetsäseura Tapion lausunto metsähallitukselle. Helsinki

Julkaisemattomat lähteet

- Piha, Antero (1951). *Metsäntuottajain talouspoliittinen ja kaupallinen järjestäytyminen*. Moniste, päivätty 12.2.1951, Historiikki Lähdeaineisto II, Metsäliitto

Lehdet

- Enso-Gutzeit*, Enso-Gutzeit osakeyhtiön henkilökunnan julkaisu (1930–1932), vuodet 1930–1932.
 Luostarinen, Ilmari. Metsäkasvojen hoidosta, 4/1930, 69–70.
Enso-Gutzeit-Tornator : *henkilökunta*, Enso-Gutzeit osakeyhtiön henkilökuntalehti (1933–1939), vuodet 1933–1939.
Kymi-yhtymä, Kymen Osakeyhtiön henkilökunnan julkaisu (1936–1975), vuodet 1936–1939.
Maaseudun Tulevaisuus, Maataloustuottajain Keskusliiton julkaisu (1916–), 1935, 1938.
 Minkälaisia kauppakirjoja metsänmyynnissä käytetään, 1.8.1935.
Metsälehti, Keskusmetsäseura Tapion julkaisu (1933–), vuodet 1933–1939, 4/2006.
 Metsänhakkuuvälikirjoista, 16/1933, 2.
 Onko pienpuun myynti pidettävä köyhyyden todistuksena? 3/1934, 4.
 Maataloustuottajain metsänmyyntijärjestö on saavuttanut suurta kannatusta Etelä-Karjalassa, 8–9/1934, 14.

- Leimauspakko, 10/1934, 1–2.
 Metsän leimauttaminen ennen myyntiä on välttämätöntä, 13/1934, 2.
 Metsien leimaamisesta, 33/1934, 2.
 Eräs synnintunnustus. Vahingossako tehty? 20/1934, 3.
 Metsälautakunnan suorittamat leimaukset ja niiden ylitykset, 40/1935, 2.
 Metsien leimaukset ja ammattimiehet, 43/1936, 2.
 Lahjotaanko metsänleimaajia? 5/1938, 4.
 Eräs mielenkiintoinen ja periaatteellinen kauas kantava oikeuden päätös, 19/1938, 8.
 Simonen, Risto. Maamme vanhin metsänhoitoyhdistys täyttää sata vuotta. 4/2006, 19.
- Metsäliiton Viesti* (1949–), vuodet 1969–1976.
- Metsämiestä*, Metsämiesten Keskusseuran julkaisu (1909–), vuodet 1916–1939.
 Räsänen, K.A. Metsätaloudellinen lamakausi ja kivihiihen käyttö. Esitelmä Karjalan Metsämiehet r.y:n kokouksessa Joensuussa 14.2.1931, 2/1931, 40–45.
 Sohlman, S.A. Hintain alentuminen ja metsäkaupat, 3/1931, 76–79.
 Petäjä, Kalle. Metsänostajat ja metsänmyyjät. Esitelmä Metsämiesten Keskusseuran kokouksessa Helsingissä 1.4.1931, 6/1931, 174–182.
- Metsänomistaja*, Metsäliiton julkaisu (1936–1939), vuodet 1936–1939.
 Metsänomistajien järjestäytyminen Skandinavian maissa vahvistuu, 2/1936: 23.
 Kilpailun vaikutus paperipuitten hintoihin, 2/1936, 25–27.
 Huomiota kauppaehtoihin ja kauppakirjoihin, 2/1936: 34–35.
 Satuttko tietämään, 2/1936, 39.
 Metsänhoitoyhdistyksen piirimiesjärjestelmä, 3/1936, 57–58.
 Hankinta- vai pystymyynti? 4/1936, 66–68.
 Metsänomistajan muistilista, 3/1938, 69.
- Metsänystävä*, Suomen Metsänhoitoyhdistyksen julkaisema kansantajuinen aikakauskirja (1895–1907), vuodet 1906–1907.
 Tukinhakkuun järjestämisestä sananen, 3/1900, 33–39.
- Metsätaloudellinen aikakauskirja*, Suomen Metsänhoitoyhdistyksen, Yksityismetsänhoitajayhdistyksen ja Suomen Uittajainyhdistyksen julkaisu (1914–1937), vuosikerrat 1919–1937.
 Petäjä, Kalle. Alemman metsäammattimieskunnan merkitys metsätaloudellemme. Esitelmä, jonka lääninmetsänvartija Kalle Petäjä piti metsäviikon yleisessä kokouksessa 6.IV.1927, 4/1927, 127–135.
 Sohlman, S. A. Metsänhoitaja Sohlmanin esitelmä Yksityismetsänhoitajayhdistyksen vuosikokouksessa 3.4.1927, 4/1927, 140–145.
 Pekkala, Mauno. Yksityismetsätalouden edistämistyöstä Suomessa, 10/1922, 285–292.
 Keränen E. K. Metsälain noudattamisesta Karjalan kannaksella, 2/1927, 63–65.
 Peltari, P. J. Hiomopuitten kuutioimisesta ja myynnistä, 3/1927, 87–89.
 Metsätalouden järjestely ja edistämistyö. Maanviljelijät ja metsäpolitiikka, 4/1928, 136–137.
 Osara, N. A. Metsänhoitoyhdistystoiminnan synty sanat lausuttiin jo vuonna 1900, 3/1938, 60–62.
 Saarinen, Tauno. Puutteita yksityismetsälaissa, 2/1937, 29–30.
 Vuoristo, Ilmari. Eräitä näkökohtia raakkien leimaamisesta tukkileimikoihin, 4/1937, 89–91.
- Metsätaloudellinen aikakauslehti*, Suomen Metsäyhdistyksen julkaisu (1938–1967), vuodet 1938–1939.
 Lindfors, Jarl. Yhtiöitten metsänhoitajat, metsätyönjohtajat ja vakinaiset metsätyömiehet, 9/1938, 151–155.
 Osara, N. A. Eräitä tietoja pientilallisten laidunoloista vuonna 1930. 7/1938, 134–136 ja 8/1937, 159–160.
- Metsätalous*, Aikakauslehti metsämiesten ammatillisten päivän- y.m. kysymysten ja sivuharrastusten pohtimista varten (1937–1939), vuodet 1937–1939.
 Lehonkoski, N. A. Keski-Suomen metsäoloista ja metsäkaupoista 1860-luvun molemmin puolin, 1/1937, 5–9.
 Wuoti, Einari. Tasausvara sahapölkkyissä, 3/1937, 55–56.
 Lehonkoski, N. A. Hankintasopimuksen täyttämättä jättäminen, 5/1938, 109–110.
- Puusta Katsoen*, Metsäliitto-yhtymän henkilökunnan lehti (1971–1973), vuodet 1971–1973.
- Suomen Puu*, Suomen puutavara- ja paperimiesten äänenkannattaja (1925–1949), vuodet 1926 ja 1927.
 Sohlman, S. A. Metsänomistajan oikeuden turvaamisesta, 10/1926, 91–92.
 Metsäkaupoista Karjalan kannaksella. Nimimerkki Piirimies. 11/1926, 103.
 Sohlman, S. A. Pystymyynni vaiko hankintakauppa? 19/1927, 228–230.
- Suomen paperi- ja puutavara-lehti*, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton julkaisu (1919–1949), vuodet 1919–1939.
 Caselius, Ilmari. Metsäkauppoja koskevasta lainsäädännöstä, 13/1929, 530–534.
 Lagus, Julius. Aiheuttaako uusi avioliittolaki ja laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista muutoksia eräänlaatuisten metsäkauppojen teossa, 15/1929, 613–616; 16/1929, 651–655; 18/1929, 736–740; 6/1930, 265–266; 7/1930, 302–306; 8/1930, 350–355.
 Solitander, Axel (1929). Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto, 20/1929, 823–824.
 Saari, Eino. Paperipuun kantohintataso eri osissa Suomea vv. 1923–1926, 20/1929, 846–856.
 Sohlman, S. A. Metsänomistajat ja puunjalostusteollisuus, 20/1929, 860–862.
 Sohlman, S. A. Sahapuunostajain järjestäytyminen välttämätöntä, 24/1930, 1070–1071.

- Solitander, Axel (1931). Maataloustuottajain seitsemän pontta, 3/1931, 102–105
Esitys laiksi puutavaran mittauksesta. Yksityismetsänhoitajayhdistys on lähettänyt kirjelmän maatalousvaliokunnalle, 3/1938, 136–137.
- Tapio, Tapio, Suomen Metsänhoidon Ystävien Seuran (1906), Suomen Metsänhoitoyhdistys Tapion (1907–1928) ja Keskusmetsäseura Tapion (1929–1932) julkaisu, vuodet 1906–1932.
Björni, Fr. Fr. Avauspuhe, jonka Taloustirehtööri Fr. Fr. Björni piti Tapion päivillä 1906, 55–58.
Ericsson, B. Yksityismetsätaloutemme tila. Metsäopiston Johtaja B. Ericssonin alustus Tapion päivillä, 1906, sivut 82–86.
- Työn äärestä, Yhtyneet Paperitehtaot osakeyhtiön henkilökuntalehti (1931–1996), vuodet 1931–1939.
Johansson, Harald. Myllykosken puutavarahankinta ja sen kehitys, 3/1931, 9–11.
Johansson, Harald. Metsäosastomme kehityksestä. 22/1938, 42–46.
Appelroth, Eric. Metsänhoidollisista töistä yhtiön metsissä, 22/1938, 69–73.

Muistitietoaineisto (SKS KRA Metsäkaupat)

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Metsäkauppaperinteen -keruukilpailun 1.10.1971–31.1.1972 vastauksia säilytetään Kansanrunousarkistossa. Kirjoittajan tietojen lopussa ilmoitetaan, mistä sidotusta kirjasta teksti on löydetty. Keruualueet: b = Satakunta, d = Häme, e = Keski-Suomi, f = Etelä-Savo, g = Pohjois-Savo, h = Etelä-Karjala, i = Laatokan-Karjala, j = Pohjois-Karjala, k = Etelä-Pohjanmaa, l = Pohjois-Pohjanmaa, s = Itä- ja Pohjois-Inkeri.

- Aalto, Arvi (–). Ammatti ei tiedossa. Keruualue f, keruupitäjä Kangasniemi, asuinkunta Kangasniemi. Metsäkaupat 1.
- And, Martta (–). Rouva. Keruualue ja -pitäjä ei tiedossa, asuinkunta Joensuu. Metsäkaupat 1.
- Erjava, Aili (1921). Emäntä. Keruualue f, keruupitäjä Kangasniemi ym, asuinkunta Kangasniemi. Metsäkaupat 2.
Tekstin 13 kertonut metsätyönjohtaja Pentti Manninen.
- Haapamäki, Voitto (1908). Metsänhoitaja. Keruualue f, keruupitäjä Kangasniemi, asuinkunta Jyväskylä. Metsäkaupat 3.
- Haikonen, Veikko (1897). Maanviljelijä. Keruualue f, keruupitäjä Heinävesi ym, asuinkunta Pieksämäki. Metsäkaupat 3.
- Hiltunen, Valter (1901). Maanviljelijä. Keruualue j, keruupitäjä Ilomantsi, asuinkunta Ilomantsi. Metsäkaupat 15.
- Huikuri, Uuno (1891). Ammatti ei tiedossa. Keruualue j, keruupitäjä Pielisjärvi, Joensuu, asuinkunta Liperi. Metsäkaupat 2.
- Hämäläinen, Eemil (1891). Metsätyönjohtaja. Keruualue g, e, keruupitäjä Keski-Suomi, asuinkunta Maavesi. Metsäkaupat 2.
- Ikonen, Eino (–). Ammatti ei tiedossa. Keruualue j, keruupitäjä Pohjois-Karjala, asuinkunta Viekki. Metsäkaupat 3.
- Kareinen, Vihtori (1913). Työnjohtaja, maanviljelijä. Keruualue j, keruupitäjä Ilomantsi, asuinkunta Ilomantsi. Metsäkaupat 3. Tekstin 9 on kertonut metsäteknikko Eino Haaranen (1904), tekstin 14 kertonut vuonna 1910 syntynyt mies (nimi ei tiedossa), tekstin 16 on kertonut maanviljelijä Mononen (–), tekstin 30 kertonut Otto Sihvonon (–),
- Karjalainen, Mauno (1904). Maanviljelijä. Keruualue f, keruupitäjä Mäntyharju, asuinkunta Mäntyharju. Metsäkaupat 3.
- Karttunen, Aarne (–). Ammatti ei tiedossa. Keruualue j, keruupitäjä Pohjois-Karjala, asuinkunta Polvijärvi. Metsäkaupat 3.
- Keinänen, Ilmari (–). Ammatti ei tiedossa. Keruualue i, keruupitäjä Suojärvi, asuinkunta Varkaus. Metsäkaupat 16.
- Keronen, Eino (1910). Metsäteknikko. Keruualue j, keruupitäjä Pohjois-Karjala, asuinkunta Joensuu. Metsäkaupat 4.
- Kiuru, Augusti (–). Ammatti ei tiedossa. Keruualue h ym., keruupitäjästä ei merkintää, asuinkunta Laurila. Metsäkaupat 5.
- Korhonen, Erik (–). Ammatti ei tiedossa. Keruualue j–g, keruupitäjästä ei merkintää, asuinkunta Kajaani. Metsäkaupat 18.
- Korhonen, Erkki (1935). Metsäteknikko. Keruualue e, keruupitäjä Hankasalmi, asuinkunta Savonlinna. Metsäkaupat 5.
- Kosonen, Eero (–). Metsätyönjohtaja. Keruualue f, keruupitäjä Kangasniemi, asuinkunta Kutemajärvi. Metsäkaupat 5.
- Kostamo, Einar (1895). Maanviljelijä. Keruualue h, keruupitäjä Jääski, asuinkunta Elimäki. Metsäkaupat 5. Tekstin 2 on kertonut metsätyönjohtaja Juho Ojala (–).
- Koukku, Arvo (1920). Metsäteknikko. Keruualue h, b, keruupitäjästä ei merkintää, asuinkunta Teuva. Metsäkaupat 5.
- Kuisma, Arvi (1905). Maanviljelijä. Keruualue h, keruupitäjä Sakkola ym., asuinkunta Lauttakylä. Metsäkaupat 5.
- Kukkonen August (1904). Maanviljelijä. Keruualue h, keruupitäjä, Jääski, Nuijamaa, asuinkunta Nuijamaa. Metsäkaupat 19.
- Kuokkanen, Pekka (1895). Metsätyönjohtaja, yksityinen puutavaramies. Keruualue j, keruupitäjä Nurmes ym, asuinkunta Tuusniemi. Metsäkaupat 19.

- Kuoppa, Mikko (–). Portinvartija. Keruualueesta ja -pitäjästä ei merkintää, asuinkunta Heinola. Metsäkaupat 5.
- Kuutti, August (1898). Maanviljelijä. Keruualue i, keruupitäjä Uukuniemi ym., asuinkunta Heinola. Metsäkaupat 6. Tekstin 11 kertoja Herman Kuutti (–).
- Laamanen, Taavetti (1898). Maanviljelijä. Keruualue f, keruupitäjä Punkaharju, asuinkunta Putikko. Metsäkaupat 19.
- Lehikoinen, Helmi (–). Rouva. Keruualue j, keruupitäjästä ei merkintää, asuinkunta Polvela. Metsäkaupat 23.
- Leskinen, Juho (1909). Kotiteollisuusopettaja. Keruualue h, i, ja j, keruupitäjät Valkjärvi, Impilahti, Sortavala ja Pälkjärvi, asuinkunta Niittylahti. Metsäkaupat 20, 21 ja 22. Tekstin 50 ovat kertoneet maanviljelijä Uno Honkanen (1900) ja emäntä Aina Honkanen (1902). Tekstit 73 ja 79 on kertonut autoasentaja Eino Sällinen (1912). Tekstin 74 on kertonut maanviljelijä Paavo Kapanen (1888).
- Matilainen, Arvid (1905). Valokuvaaja. Keruualueesta ja -pitäjästä ei merkintää, keruupitäjä Pieksämäki, asuinkunta Pieksämäki. Metsäkaupat 23.
- Muuronen, Viktor (1887). Ammatti ei tiedossa, tekstin mukaan ennen toista maailmansotaa työnohtajana ”metsähommissa”. Toisen maailmansodan jälkeen Muuronen myi tekstin perusteella puuta. Keruualue h, keruupitäjä Miehikkälä ym., asuinkunta Luumäki. Metsäkaupat 24.
- Mähönen, Eino (1903). Eläkeläinen. Keruualue j, keruupitäjä Kitee, asuinkunta Haukivuori. Metsäkaupat 24.
- Nissinen, Otto (1900). Pienviljelijä. Keruualue i ja l, keruupitäjät Soanlahti ja Pyhäjärvi Ol, asuinkunta Pyhäjärvi. Metsäkaupat 7.
- Onasjoki, Kaarlo (–). Ammatti ei tiedossa. Keruualue h ja i, keruupitäjät Kaukola ja Salmi, asuinkunta Helsinki. Metsäkaupat 24. Tekstit 1 ja 3 on kertonut Matti Repo (1887). Tekstit 2 ja 10 on kertonut Kusti Kaija (1903). Tekstin 4 on kertonut Maria Repo (1891). Tekstin 7 kertoja ei tiedossa (1889).
- Parikka, Emil (1902). Maanviljelijä. Keruualue h, keruupitäjä Jaakkima, asuinkunta Ilmajoki. Metsäkaupat 8.
- Parkkonen, Antti (1898). Maanviljelijä. Keruualue j, keruupitäjä Kitee, asuinkunta Juurikka. Metsäkaupat 8.
- Pehkoranta, Heikki (1917). Kunnossapitomies. Keruualue i ja k, keruupitäjä Suistamo ja Lapua, asuinkunta Kauha-järvi. Metsäkaupat 24. Tekstit 55, 56, 61 ja 62 on kertonut piirityönohtaja Iivo Pehkoranta (1904).
- Ritvola, Yrjö (1891). Vakuutustarkastaja, toiminut 1920-luvulla puunvälittäjänä. Keruualue h, keruupitäjä Pyhäjärvi Vpl, asuinkunta Helsinki. Metsäkaupat 9.
- Rontu, Viktor (1897). Työnohtaja. Keruualue h, keruupitäjä Kivennapa, asuinkunta Kuopio. Metsäkaupat 25.
- Sipiläinen, Armas (1906). Ammatti ei tiedossa. Keruualue h ja d, keruupitäjä Vahviala, Padasjoki, asuinkunta Ruutana. Metsäkaupat 9.
- Tapanila, Väinö (1898). Liikkeenhoitaja. Keruualue b, d ja i, keruupitäjät Vampula, Asikkala, Suojärvi, Viipuri, Korpilahti, Helsinki ja Loimaa, asuinkunta Helsinki. Metsäkaupat 27. Tekstin 2 on kertonut merimies A. Karvinen (1918).
- Taskinen, Väinö J. (–). Ammatti ei tiedossa. Keruualue g ja f, keruupitäjä Kuopio, Tuusniemi, Heinävesi, asuinkunta Kuopio. Metsäkaupat 11.
- Vaittinen, Eino A. (1909). Työnohtaja. Keruualue f ja h, keruupitäjä Ruokolahti, Säkkijärvi, asuinkunta Kaipainen. Metsäkaupat 11.
- Vanhainen, Lempi (1906). Emäntä. Keruualue h ja s, keruupitäjät Heinjoki ja Nummi, asuinkunta Nummi. Metsäkaupat 28.
- Voutilainen, Antti (1910). Maanviljelijä. Keruualue j, keruupitäjä Polvijärvi, Juuka, asuinkunta Juuka. Metsäkaupat 12.
- Vänttinen, Erkki (–). Ammatti ei tiedossa. Keruualue f, keruupitäjä Heinävesi, asuinkunta Heinävesi. Metsäkaupat 12. Tekstin 1 on kertonut Ferdi Vänttinen (1898).

Sähköiset lähteet

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Kansanrunousarkisto, Arkiston avain: http://www.finlit.fi/kra/kra3_2_alueet.htm, (16.6.2006)

Kirjallisuus

- 100 vuotta sahateollisuutta. Julkaistaan Suomen ensimmäisen höyrysahan perustamisen 100-vuotismuiston johdosta. Helsinki.
- Agnoletti, M. & S. Anderson (edit.) (2000). *Methods and approaches in forest history*. IUFRO research series 3. CAB International, Wallingford.
- Ahvenainen, Jorma (1972). *Paperitehtaista suuryhtiöksi. Kymin Osakeyhtiö vuosina 1918–1939*. Kymin Osakeyhtiö, Helsinki.
- Ahvenainen, Jorma (1976). Suomen paperiteollisuuden kilpailukyky 1920- ja 1930-luvulla. *Acta forestalia Fennica*, 151. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki.
- Ahvenainen, Jorma (1984). *Suomen sahateollisuuden historia*. Werner Söderström, Porvoo.
- Ahvenainen, Jorma (1992a). *Enso-Gutzeit Oy 1872–1992. Osa: I : 1872–1923*. Enso-Gutzeit, Jyväskylä.
- Ahvenainen, Jorma (1992b). *Enso-Gutzeit Oy 1872–1992. Osa: II : 1924–1992*. Enso-Gutzeit, Jyväskylä.

- Alston, Lee (1996). Empirical work in institutional economics: an overview. Teoksessa Alston, Lee J., Thráinn Eggertsson & Douglass C. North (edit.) (1996). *Empirical studies in institutional change*, 25–33.
- Alston, Lee J., Thráinn Eggertsson & Douglass C. North (edit.) (1996). *Empirical studies in institutional change*. Cambridge University Press.
- Apo, Satu (2001). *Vinan voima : näkökulmia suomalaisten kansanomaiseen alkoholitajatteluun ja –kulttuuriin*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 759. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Arrow, Kenneth J. (1990). Teoksessa Swedberg, Richard (1990). *Economics and sociology : redefining their boundaries : conversations with economists and sociologists*, 133–151.
- Berg von, Edmund (1859, 1995). *Kertomus Suomenmaan metsistä 1858: sekä kuvia suuresta muutoksesta*. Esipuhe Matti Leikola. Metsälehti Kustannus, Helsinki.
- Björn, Ismo (1999). *Kaikki irti metsästä : metsän käyttö ja muutos taigan reunalla itäisimmässä Suomessa erätaloudesta vuoteen 2000*. Bibliotheca historica 49. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki.
- Boman, Aarne (1920). Yksityisten ja yhtiöiden maanomistus – Enskildas och bolags jordbesittning. *Acta forestalia Fennica* 13,2. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki.
- Borg, Arvid (1904). *Metsäoppi kansanmiehiä ja maanviljelyskouluja varten*. Werner Söderström osakeyhtiö, Porvoo.
- Borg, Arvid (1905). *Ohjeita metsänmyynnissä maamme metsänomistajille*. Maamiehen käsikirjasto VI. Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo.
- Borg, Arvid (1938). *Metsäoppi kansanmiehiä ja maanviljelyskouluja varten : maanviljelyshallituksen 30 p. jouluk. 1904 hyväksymä oppikirjana käytettäväksi Suomen alemmissa maanviljelyskouluissa*. WSOY, Porvoo.
- Cajander, A. K. (1917). Suomen Metsätieteellisen Seuran toiminta v. 1908–1917. *Acta forestalia Fennica* 7. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki.
- Cajander A. K. (1935). *Metsätalous ja puunjalostusteollisuus*. Puhe Enso-Gutzeit Osakeyhtiön valtioneuvoston ja eduskunnan jäsenille Ylä-Vuoksenlaakson suurteollisuuslaitoksiin tutustumista varten järjestämän retkeilyn päättäjäispäiväillisillä 16.11.1935 Imatran Valtionhotellissa. Enso-Gutzeit, Enso.
- Caselius, Ilmari (1931). Metsäkiinnityslaki käytännössä. Teoksessa *Metsänkäyttöoikeuden rajoitukset yksityistiloilla 1931*, 209–227.
- Centralskogsnamnden Skogskultur 1910–1985* (1985). Toim. Sundqvist Bert, Jan Heino & Sigurd Lilland. Centralskogsnamnden Skogskultur, Helsinki.
- Eggertsson, Thráinn (1996). A note on the economics of institutions. Teoksessa Alston, Lee J., Thráinn Eggertsson & Douglass C. North (edit.) (1996). *Empirical studies in institutional change*, 6–24.
- Enbom, Sten & C. F. Sandelin (1991). *Viipurilainen kauppahuone : Hackman & Co. 1880–1925*. Hackman, Helsinki.
- Ennevaara, Paavo (1963). Suhdanteiden vaikutus puutavaran myynteihin Keski-Pohjanmaalla hakkuuvuosina 1927/28–1931/32. *Acta forestalia Fennica* 113,3. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki.
- Eskola, Jari & Juha Suoranta (2001). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino, Tampere.
- Grundlinjer för skogsägareorganisationen i Sverige* (1936). Skogsägareföreningarnas riksförbund, Stockholm.
- Hakala, Matti (1956). *Metsäkauppojen taustaa ja todellisuutta Rosenlew-yhtiön Porin sahojen raaka-ainehankintaa 1900–1914*. Pro gradu -työ, taloushistoria, Helsingin yliopisto. Helsinki.
- Halberg, Paul Tage (1999). *Bjelker i Bygd-Norge*. Skogeierorganisasjonen og skogbruksnaeringen 1894–1994 med fokus på Glomma-Vassdraget. *Glommen Skogeierforening, Elverum*.
- Halmekoski, Matti (1955). Tutkimuksia metsäteollisuuden henkilöorganisaatioiden rakenteesta. *Acta forestalia Fennica* 64,1. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki.
- Hartikainen, Eino (1940). Vientipaperipuun hankinta Suomesta ja kuusen käyttö teollisuutemme raaka-aineena. *Metsätieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja* 28,4. Metsätieteellinen tutkimuslaitos, Helsinki.
- Harve, Paavo (1937). Sahapuiden ja paperipuiden hinnoista maan eri osissa hakkuukautena 1935–1936. Teoksessa *Metsätieto II*, 3. 108–121.
- Harve, Paavo (1947). Puunjalostusteollisuutta ja puutavaraa kaupaa harjoittavien yhtiöiden maan hankinta Suomessa. *Acta forestalia Fennica* 52,1. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki.
- Heinonen, Jorma (1991). *Vihreän kullan markkinoilla : Keurusseudun puukaupakkirja*. Keurusseudun metsäalan toimihenkilöt, Keuruu Multia.
- Heikinheimo, Lauri (1954). Sahatavaran vientitulon jakaantumisen vuosina 1913–1953. *Acta forestalia Fennica* 61,19. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki.
- Heikinheimo, Lauri & Toini Ristimäki (1956). Metsä- ja uiittotyövoiman määrä ja rakenne. Maaseudun työvoiman tutkimuksia VII. *Acta forestalia Fennica* 63,7. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki.
- Heikinheimo, Olli & Eino Saari (1922). Suomen metsät ja metsätalous. *Acta forestalia Fennica* 19. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki.
- Heikinheimo, Olli (1924). Suomen metsien metsänhoidollinen tila. Suomen Metsätieteellisen Seuran vuosikokouksessa huhtikuun 29 p:nä 1924 pidetty esitelmä valtakunnan metsien arvioimisesta saaduista tuloksista. *Metsätieteellinen koelaitoksen julkaisuja* 9. Metsätieteellinen koelaitos, Helsinki.
- Heikkinen, Sakari (2000). *Paperia maailmalle : Suomen paperitehtaitten yhdistys Finnpap – 1918–1996*. Otava, Helsinki.
- Helander, A. B. (1913). *Metsänmyyjän käsikirja*. Suomen Metsänhoitoyhdistys Tapion käsikirjassa N:o 8. Suomen Metsänhoitoyhdistys Tapio, Helsinki.

- Helander, A. B. (1918). *Metsänkäyttö-oppi*. WSOY, Porvoo.
- Helander, A. B. (1927). Puheenvuoro, teoksessa *Metsätaloudellisia päivänkysymyksiä*, 40.
- Helander, A. B. (1930). Metsäkauppamuodoista ja puutavaranmittauksista Norjassa ja Ruotsissa. Teoksessa *Keskusmetsäseura Tapion r.y. toiminta vuonna 1929*, 145–185.
- Helander, A. B. (1931). Metsänmyynnin yhteydessä tapahtuva puutavaran mittaust. Teoksessa *Keskusmetsäseura Tapion r.y. toiminta vuonna 1930*, 158–163.
- Helander A. B. (1936a). Yksityismetsiemme kohtalo. *Suomen metsänhoitoyhdistyksen vuosikirja* VI, 99–120. Helsinki.
- Helander, A. B. (1949). *Suomen metsätalouden historia*. WSOY, Helsinki.
- Hellén, Esko (1954). Sosiaaliministeriön tilasto metsätyöntekijäin ansioista ja palkoista. *Acta forestalia Fennica* 61,30. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki.
- Hellén, Esko, Martti J. Havukkala, Gert Blåfeld & Olavi Sajama (1958). Metsä- ja uittotyöpalkkojen tarkkailu vuosina 1932–1957. *Silva Fennica* 96,4. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki
- Hentilä, Marjaliisa (1999). *Keikkavaaka ja kousikka : kaupan työ ja tekijät 1800-luvulta itsepalvelu-aikaan*. Liikealan ammattiliitto, Edita, Helsinki.
- Henttinen, Annastiina (1999). Kolmannen tien etsijät. Teoksessa Kuisma, Markku, Annastiina Henttinen, Sami Karhu & Maritta Pohls. *Kansan talous : Pellervo ja yhteisen yrittämisen idea 1899–1999*, 29–242.
- Hertz, Martti (1934). Metsähallitus 1859–1934. *Acta forestalia Fennica* 43,1. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki.
- Hjerpe, Riitta (1979). *Suurimmat yritykset Suomen teollisuudessa 1844–1975*. Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk 123. Suomen Tiedeseura, Helsinki.
- Hjerpe, Riitta (1988). *Suomen talous 1860–1985 : kasvu ja rakennemuutos*. Suomen Pankin julkaisuja, Kasvututkimuksia 13. Suomen Pankki, Helsinki.
- Holopainen, Viljo (1957). *Metsätalouden edistämistoiminta Suomessa : Tapio 1907–1957*. Keskusmetsäseura Tapio, Helsinki.
- Huhtala, Uuno (1991). *Kälviän hirsimehtä vuosisatojen saatossa*. Kälviän metsänhoitoyhdistys, Kälviä.
- Häggman, Kaj (2006). *Metsän tasavalta*. Suomalainen metsäteollisuus politiikan ja markkinoiden ristiaallokossa 1920–1939. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Hämynen, Tapio (1993). *Liikkeellä leivän tähden : Raja-Karjalan väestö ja sen toimeentulo 1880–1940*. Historiallisia Tutkimuksia 170. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki.
- Hämynen, Tapio (1996). Enso-Gutzeit Raja-Karjalan metsävarojen hyödyntäjänä. Teoksessa Pohjonen, Juha (toim.). *Gutzeitin Karjalat : Enso-Gutzeit oy itäisen Suomen mahtitekijänä*, 36–49.
- Hämäläinen, Simo (1954). *Ukkola osakeyhtiö 1923–1953*. Ukkola, Eno.
- Hänninen, Niko (2001). *Puun oston runkojen korjuuseen ja uittoon*. Raaka-aineen hankkiminen valtion Veitsiluodon sahalle ja selluloosatehtaalte vuosina 1920–1932. Pro gradu -työ, Suomen ja Skandinavian historia, Oulun yliopisto. Oulu.
- Hänninen, Niko (2003). *Seurahuoneelta metsäkämpille, uittopuroilta tehtaille*. Veitsiluodon sahan ja selluloosatehtaan raaka-aineen hankinta vuosina 1920–1939. Lisensiaatintyö, Suomen ja Skandinavian historia, Oulun yliopisto. Oulu.
- Iivessalo, Mikko (1959). Suomen maan- ja metsänomistussuhteet 1920–1950-luvuilla. *Metsäntutkimuslaitoksen julkaisuja* 51,6. Metsäntutkimuslaitos, Helsinki.
- Iivessalo, Yrjö (1927). Suomen metsät : tulokset vuosina 1921–24 suoritetusta valtakunnan metsien arvioimisesta. *Metsätieteellisen koelaitoksen julkaisuja* 11. Metsätieteellinen koelaitos, Helsinki.
- Iivessalo, Yrjö (1929). Suomen päävesistöalueiden metsät : tuloksia vuosina 1921–1924 suoritetusta valtakunnan metsien arvioimisesta. *Metsätieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja* 13,10. Metsätieteellinen tutkimuslaitos, Helsinki.
- Iivessalo, Yrjö (1940). Suomen metsävarat vv. 1936–1938 : selostus II:n valtakunnan metsien arvioinnin päätuloksista. *Metsätieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja* 28,6. Metsätieteellinen tutkimuslaitos, Helsinki.
- Iivessalo, Yrjö (1942). Suomen metsävarat ja metsien tila : II valtakunnan metsien arviointi. *Metsätieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja* 30. Metsätieteellinen tutkimuslaitos, Helsinki.
- Jalava, Matti (1929). Pyöreän pinopuutavaran mittaamisesta. *Metsätieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja* 13,8. Metsätieteellinen tutkimuslaitos, Helsinki.
- Jalava, Matti (1932). *Metsä- ja puutavarakauppaoppi*. Otava, Helsinki.
- Johanson, P. E. (1959). Sahateollisuuden teknillinen kehitys. Teoksessa *100 vuotta sahatteollisuutta*, 88–100.
- Jutila, K. T. (1936). *Suomen maatalous ja maatalouspolitiikka 20. vuosisadalla*. Suomalainen kirjakauppa, Helsinki.
- Jäntti, August (1945). Suomen laidunolot. *Acta forestalia Fennica* 53,2. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki.
- Järveläinen, Tauno (1955). *Metsänomistajan tietokirja*. WSOY, Porvoo.
- Järveläinen, Veli-Pekka (1974). Yksityismetsänomistajien metsätaloudellinen käyttäytyminen. *Folia forestalia* 222. Metsäntutkimuslaitos, Helsinki.
- Järveläinen, Veli-Pekka (1977). Mieli-piteet yksityismetsätaloudessa. Metsänomistajien ja metsäammattimiesten käsityksiä metsätaloudesta ja sen edistämisestä. *Folia forestalia* 334. Metsäntutkimuslaitos, Helsinki.
- Kaarniranta, Kim (2001). *"Elämää rahaa käärien ja velkoen" : Pohjois-Karjalan maaseudun sekatavarakauppi-aat ja heidän velallisansa 1860- ja 1870-luvulla*. Bibliotheca historica 70. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

- Kahiluoto, Jaakko (1986). *Teollisuuden metsänhoitajat – Industriförstämästarna ry. 1911–1986 : 75-vuotishistoriikki*. Teollisuuden metsänhoitajat, Helsinki.
- Kahiluoto, Jaakko (1988). *Teollisuuden Puuyhdistys 1972–1988 : eräs vaihe puunhankinnan yhteistyötä*. Teollisuuden Puuyhdistys, Helsinki.
- Karjalainen, Tapio (2000). *Puutavarayhtiöiden maanhankinta ja -omistus Pohjois-Suomessa vuosina 1885–1939*. Acta Universitatis Ouluensis, Series B, Humaniora 36. Oulun yliopisto, Oulu.
- Kiviniemi, Matti (2004). *Metsäoikeus*. Metsälehti Kustannus, Helsinki.
- Kiviniemi, Matti (2006). *Puukauppa – valmistelu, sopimus, puutavaran mittaus*. Metsäkustannus, Helsinki.
- Korhonen, Roope (1938). *Kuopion maanviljelysseuran toiminta seuran kolmannella 25-vuotistoimintakaudella 1911–1935*. Kuopion maanviljelysseura, Kuopio.
- Komsi, Toivo J. (1939). *Puutavaranmittauslaki sekä siihen liittyvät lait ja asetukset*. Lainselitysteos. WSOY, Helsinki.
- Komsi, Toivo J., P. J. Pelttari & V. R. Toijala (1937). *Yksityismetsälaki ja sen nojalla annetut säännökset*. Keskusmetsäseura Tapio, Helsinki.
- Korkiakangas, Pirjo (1996). *Muistoista rakentuva lapsuus : agraarinen perintö lapsuuden työnteon ja leikkien muistelussa*. Kansatieteellinen arkisto 42. Suomen muinaismuistoyhdistys, Helsinki.
- Kuisma, Markku (1993). *Metsäteollisuuden maa*. Suomi, metsät ja kansainvälinen järjestelmä 1620–1920. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki.
- Kuisma, Markku, Annastiina Henttinen, Sami Karhu & Maritta Pohls (1999). *Kansan talous : Pellervo ja yhteisen yrittämisen idea 1899–1999*. Pellervo-Seura, Helsinki.
- Kunnas, Heikki J. (1973). *Metsätaloustuotanto Suomessa 1860–1965*. Suomen pankin julkaisuja. Kasvututkimuksia IV. Suomen Pankki, Helsinki.
- Kuparinen, Paavo (1960). *Metsäteollisuuden varhainen yhteistoiminta puunhankinnassa*. Yksityismetsänhoitajayhdistys, Helsinki.
- Kuronen, P.V. (1908). *Sanoja ja numeroita metsänomistajille*. Jyväskylä.
- Laaksonen, Pekka & Jukka Saarinen (toim.) (2004). *Arkiston avain : Kansanrunousarkiston kortistot, hakemistot, luettelot, lyhenteet*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1003. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Laitakari, Erkki (1960). *Metsähallinnon vuosisataistaival : 1859–1959*. *Silva Fennica* 107. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki.
- Lakikirja sisältävä Suomen tasavallassa voimassa olevat osat 1734 vuoden Ruotsin valtakunnan lakia sekä liitteinä myöhemmin, ennen tammik. 1 p. 1927, julkaistuja lakeja ja asetuksia* (1927). Sundström, Bruno A. & Lauri Ailio (toim.). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Lakikirja : Suomen tasavallassa voimassa olevat osat 1734 vuoden Ruotsin valtakunnan lakia sekä liitteenä ennen elokuun 1 päivää 1935 julkaistuja lakeja ja asetuksia* (1936). Sundström, Bruno A. & Lauri Ailio (toim.). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Lakikirja : Suomen tasavallassa voimassa olevat osat 1734 vuoden Ruotsin valtakunnan lakia sekä liitteinä ennen maaliskuun 1 päivää 1951 julkaistuja lakeja ja asetuksia* (1951). Salmiala, Bruno A., Filip Jaatinen & Marjos Rapola. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Lamberg, Juha-Antti (1999). *Taloudelliset eturyhmät neuvotteluprosesseissa : Suomen kauppasopimuspolitiikka 1920–1930-luvulla. Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk 154*. Suomen tiedeseura, Helsinki.
- Lamberg, Juha-Antti & Jari Ojala (toim.) (1997). *Uusi institutionaalinen taloushistoria*. Johdanto tutkimukseen. Ate-na, Jyväskylä.
- Lamberg, Juha-Antti, Jari Ojala & Jari Eloranta (1997). Uusinstitutionalismi ja taloushistoria. Kollektiivisen valinnan ja liiketoiminnan kustannusten problematiikka. Teoksessa Lamberg, Juha-Antti & Jari Ojala (toim.) *Uusi institutionaalinen taloushistoria*, 15–47.
- Lampimäki, Tauno (1939). *Nautakarjan laiduntamisesta metsämailla*. *Silva Fennica* 50. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki.
- Lappi-Seppälä, Martti (1940). Suomen evankelisluterilaisten seurakuntien kirkollisvirikatalojen metsät ja metsätalous. *Acta forestalia Fennica* 49,6. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki.
- Laurila, Juha, Eino Mäkinen & Heikki Vuorimaa (toim.). *Metsäteollisuus itsenäisessä Suomessa: Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto 1918–1968*. Suomen paperi- ja puutavaralehti, Helsinki.
- Levón, Martti (1931). Sahateollisuuden jätteenpuu ja sen käyttö. *Metsätieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja* 16,1. Metsätieteellinen tutkimuslaitos, Helsinki.
- Lihtonen, V. (1944). Piirteitä metsätalouden järjestelyn rakennemuodoista Suomessa. *Acta forestalia Fennica* 52,4. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki.
- Lihtonen, V. (1945). Metsäteollisuusyhtiöiden metsistä ja niiden hakkuista. *Silva Fennica* 61. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki.
- Lihtonen, V. (1959). *Metsätalouden suunnittelu ja järjestely*. WSOY, Porvoo.
- Lindfors, Jarl (1930–1933, 1934b, 1935, 1936a, 1937, 1938, 1939a, 1940, 1941). Tietoja Suomen puunjalostusteollisuuden metsätaloudesta vuosina 1929–1939. Teoksessa *Yksityismetsänhoitajayhdistyksen vuosikirja* III 1930–XIII–XIV 1940–1941, Taulukko osoittava hakkausmäärän jakautumisen eri puutavaralajeille.
- Lindfors, Jarl (1934a). Om huggningarna i bolagsskogarna åren 1923–1932. *Yksityismetsänhoitajayhdistyksen vuosikirja* VII 1934, 53–70.

- Lindfors, Jarl (1936b). *Bolagens jordförsäljningar intill utgången av år 1934. Yksityismetsänhoitajayhdistyksen vuosikirja 1936*, 209–214.
- Lindfors, Jarl (1939b). *Tietoja Suomen puunjalostusteollisuuden metsätaloudesta vuonna 1938. Yksityismetsänhoitajayhdistyksen vuosikirja 1939*, 127–168.
- Lindroos, Arno (1936). *Pienpuu ja sen käyttö Enso-Gutzeit – Tornator-yhtymässä. Yksityismetsänhoitajayhdistyksen vuosikirja 1936*, 201–208.
- Lindroos, Arno (1937). *Muutamia ajankohtaisia metsäasioita Itä-Suomesta. Yksityismetsänhoitajayhdistyksen vuosikirja 1937*, 49–56.
- Lindroos, Heikki (1993). *Puuta mottiin : puuhoitoa sodan varjossa 1939–1947. Teollisuuden Metsänhoitajat*, Helsinki.
- Liuksiala, Aarno (1937). *Metsä-Eemeli : metsänomistajan metsätöitä sanoin ja kuvin. Keskusmetsäseura Tapio*, Helsinki.
- Liuksiala, Aarno (1944). *Metsätaloutta kuvina. Keskusmetsäseura Tapio*, Helsinki.
- Lummelahti, Jukka (1992). *Metsästä tehtaalle tehtaalle : Enso-Gutzeit Osakeyhtiön metsäosasto vuosina 1920 – 1938. Historia- ja perinnejulkaisuja 10. Enso-Gutzeit, Imatra.*
- Makkonen, Olli (1977). *Vuosisata metsätalouden myötä : Suomen metsäyhdistys – Finska forstföreningen 1877–1977. Helsinki.*
- Markkanen, Akseli (1949). *Iisveden metsä oy 1924–1949 : neljännessuosisata työtä metsänomistajain etujen puolesta. Kuopio.*
- Metsäkiinnityslaki. Selostukset ja ohjeet Enso-Gutzeit osakeyhtiön metsänostajille* (1930). Viipuri.
- Metsänkäyttöoikeuden rajoitukset yksityistiloilla*, vuosilta 1931–1940. Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton julkaisuja, Helsinki.
- Metsäntutkimuslaitoksen päätös puutavaran mittauksessa käytettävistä muuntoluvuista ja kuutioimistaulukoista (1969). *Folia forestalia 57*, Metsätutkimuslaitos, Helsinki.
- Metsätaloudellisia päivänkysymyksiä* (1924). Suomen metsänhoitoyhdistys Tapion 26. ja 27. p. toukok. 1924 järjestämän metsätaloudellisen neuvottelukokouksen alustukset ja pöytäkirjat. Suomen metsänhoitoyhdistys Tapion julkaisuja, Helsinki.
- Metsätaloudellisia päivänkysymyksiä* (1927). Suomen metsänhoitoyhdistys Tapion huhtikuun 4. p. 1927 järjestämän metsätaloudellisen neuvottelukokouksen alustukset ja pöytäkirjat. Suomen metsänhoitoyhdistys Tapion julkaisuja, Lahti.
- Metsätieto II,3 (1937)*. Metsätieteen tuloksia kansantajuudessa asussa. Metsätieteellinen tutkimuslaitos ja Keskusmetsäseura Tapio, Helsinki.
- Mitä voitaisiin tehdä puutavaran mittauksen yhdenmukaistamiseksi (1930). Teoksessa *Ohjelma ja kysymysten alustukset, Maatalousseurojen Keskusliiton XVIII määräaikainen kokous Helsingissä tammikuussa 1931*, 240–248.
- Mitä voitaisiin tehdä puutavaran mittauksen yhdenmukaistamiseksi (1931). Teoksessa *Pöytäkirja, Maatalousseurojen Keskusliiton XVIII edustajakokous 1931*, 40–41.
- Murole, Eino R. (1962). *Itä-Karjalan maatalous ja maanviljelysseura 1894–1944*. Laatokan Karjalan Maanviljelysseura ry, Tampere.
- Myllyntaus, Timo, Karl-Erik Michelsen & Timo Herranen (1986). *Teknologinen muutos Suomen teollisuudessa 1885–1920. Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk 134. Suomen Tiedeseura, Helsinki.*
- Myllyntaus, Timo & Timo Mattila (2002). Decline or increase? The standing timber stock in Finland, 1800–1997. *Ecological Economics* Volume 41, Issue 2, 271–288.
- Mäkelä, Petteri (2001). *Kotitarpeesta talousmetsiin. Keskustelu yksityismetsätalouden neuvonnan uudelleenjärjestelystä vuosina 1922–1928. Lisensiaatintyö, Suomen historia, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.*
- Niemelä, Jari (1996). *Lääninlampureista maaseutukeskuksiin : maaseutukeskusten ja niiden edeltäjien maatalousneuvonta 1700-luvulta 1990-luvulle. Suomen Historiallinen Seura. Maaseutukeskusten liitto, Helsinki.*
- Niiranen, Veikko (1952). *Kyrösjärven vesistöalueen puutavarakaupat 1850–1890. Pro gradu –työ, Suomen ja Skandinavian historia, Helsingin yliopisto. Helsinki.*
- Nordberg, Toivo (1980). *Vuosisata paperiteollisuutta. Osa: 2 : Yhtyneet paperitehtaat osakeyhtiö 1920–1951. Yhtyneet paperitehtaat, Valkeakoski.*
- North, Douglass C. (1999, 1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge University Press.
- North, Douglass C. (1996). Epilogue : economic performance through time. Teoksessa Alston, Lee J., Thráinn Eggertsson, Douglass C. North (edit.) (1996). *Empirical studies in institutional change*, 342–355.
- North, Douglass C. (2005). *Understanding the process of economic change*. The Princeton economic history of the Western world. Princeton University Press, Princeton (NJ).
- Näsi, Juha, Juha-Antti Lamberg, Jari Ojala & Pasi Sajasalo (2001). *Metsäteollisuusyritysten strategiset kehityspolut : kilpailu, keskittyminen ja kasvu pitkällä aikavälillä. Metsäalan tutkimusohjelma Wood Wisdom, Helsinki.*
- Ohjelma ja kysymysten alustukset, Maatalousseurojen Keskusliiton XVIII määräaikainen kokous Helsingissä tammikuussa 1931*. Maatalousseurojen Keskusliiton julkaisuja N:o 153, Helsinki.
- Ohjesääntö Kotkan tukinosto-osakeyhtiön metsäliikettä varten* (1920). Osa: 2. Talvi- ja kevättyöt. Kotkan tukinosto-osakeyhtiö, Kotka.

- Ohjesääntö Kotkan tukinosto-osakeyhtiön metsäliikettä varten* (1927). Osa: 2. Talvityöt. Kotkan tukinosto-osakeyhtiö, Kotka.
- Ohjesääntö metsäliikettä varten* (1928a). Osa: 1. Yleiset ohjeet ja kesätyöt. Kymin lauttausyhdistys, Kotka.
- Ohjesääntö metsäliikettä varten* (1928b). Osa: 4. Tilitykset ja vakuutukset. Kymin lauttausyhdistys, Kotka.
- Oksanen, Aaro (1928). *Metsänmyynnistä*. Perä-Pohjolan maanviljelysseura, Kemi.
- Oksanen, Heikki & Erkki Pihkala (1975). *Suomen ulkomaankauppa 1917–1949*. Suomen Pankin julkaisuja, Kasvututkimuksia 6. Suomen Pankki, Helsinki.
- Ollinmaa, Paavo J. (1962). Suomen aitarakenteet 1938–1954. *Metsäntutkimuslaitoksen julkaisuja* 56,2. Metsäntutkimuslaitos, Helsinki.
- Ollonqvist, Pekka (1998). *Metsäpolitiikka ja sen tekijät : Pitkä linja 1928–1997*. Kustannusosakeyhtiö Metsälehti, Helsinki.
- Olsson, Pia (1999). *Eteen vapahan valkean Suomen kansatieteellinen tutkimus lottatoiminnasta paikallisella tasolla vuoteen 1939*. Kansatieteellinen arkisto 45. Suomen muinaismuistoyhdistys, Helsinki.
- Osara, N. A. (1935). Suomen pienmetsätalous. *Metsätieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja* 21,1. Metsätieteellinen tutkimuslaitos, Helsinki.
- Osara, N. A. (1936a). Metsälötilasto vuodelta 1929 : laadittu vv:n 1929–1930 maataloustiedustelun aineiston perusteella. *Metsätieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja* 21,2. Metsätieteellinen tutkimuslaitos, Helsinki.
- Osara, N. A. (1936b). Eräs kotimaisen puutavaramarkkinoiden rakennemuutos. *Yksityismetsänhoitajayhdistyksen vuosikirja*, 87–92.
- Osara, N. A., V. Pöntynen, & E. E. Erkkilä (1948). Suomen puun käyttö ja metsätase. *Metsätieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja* 36,1. Metsätieteellinen tutkimuslaitos, Helsinki.
- Pakkanen, Mauno (1956). *Metsäkaupan ohjeita*. Metsäntuottajan opaskirjasia N:o 2. Keskusmetsäseura Tapio, Helsinki.
- Peltonen, Matti (1992). *Talolliset ja torpparit: vuosisadan vaihteen maatalouskysymys Suomessa*. Historiallisia Tutkimuksia 164. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki.
- Peltonen, Ulla-Maija (1996). *Punakapinan muistot : tutkimus työväen muistelukerronnan muotoutumisesta vuoden 1918 jälkeen*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 657. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Peltari, P. J. (1927). Onko eri ostajain (kotimaisten yhtiöiden ja ulkomaalaisten puutavarain hankkijain) metsäin ostossa ja hakkuiden laadussa eroa huomattavissa sikäli, että metsänhävitykset olisivat yleisempiä toisten kuin toisten hakkauttamissa metsissä. Teoksessa *Metsätaloudellisia päivänkysymyksiä*, 24–32.
- Peltari, P. J. (1931). Yksityismetsäläki ja sen nojalla annetut asetukset. Teoksessa *Metsänkäyttöoikeuden rajoitukset yksityistiloilla*, 144–156.
- Peltari, P. J. (1935a). *Yksityismetsien hakkauksista hakkuukautena 1933–34*. Suomenkielisten metsänhoitolautakuntien alueet. Helsinki.
- Peltari, P. J. (1935b). Yksityismetsien työtarjonnasta. *Silva Fennica* 35. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki.
- Peltari, Pentti [P. J.] (1939). *Metsänhoitolautakunnille, niiden toimihenkilöille ja mittausviranomaisille tarkoitettu ja ohjeita puutavaran mittauksessa*. Keskusmetsäseura Tapio, Helsinki.
- Perks, Robert & Alistair Thomson (edit.) (1998). *The oral history reader*. Routledge, London.
- Piha, Antero (1941). Maatilanmetsälöiden liikejäämä ja sen rakenne. *Acta forestalia Fennica* 49,5. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki.
- Piha, Antero (1946). *Neljännesvuosisata Metsänomistajain Metsäkeskus Oy:n toimintaa 1921–1946*. Helsinki.
- Piha, Antero (1957). Metsätulot ja maatilan pääoman muodostuminen. *Acta forestalia Fennica* 65,6. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki.
- Pinopuutavaran mittauksesta ja ylimitoista, 1934. Teoksessa *Keskusmetsäseura Tapion ja metsänhoitolautakuntien toiminta v. 1933. 5. (26.) toimintavuosi*, 155–215.
- Pipping, Knut (1978). *Komppania pienoisyhteiskuntana : sosiologisia havaintoja suomalaisesta rintamayksiköstä 1941–1944*. Otava, Helsinki.
- Pohjonen, Juha (toim.) 1996. *Gutzeitin Karjalat : Enso-Gutzeit oy itäisen Suomen mahtitekijänä*. Pohjois-Karjalan historiallisen yhdistyksen vuosikirja 4. Pohjois-Karjalan historiallinen yhdistys, Joensuu.
- Pohls, Maritta (1999). Kansanliike Kuortaneella. Teoksessa Kuisma, Markku, Annastiina Henttinen, Sami Karhu & Maritta Pohls *Kansan talous : Pellervo ja yhteisen yrittämisen idea 1899–1999*, 425–628.
- Portelli, Alessandro (1998). What makes oral history different. Teoksessa Perks, Robert & Alistair Thomson (edit.) *The oral history reader*, 63–74.
- Poukka, Pentti (1968). Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto 1918–1968. Teoksessa Laurila, Juha, Eino Mäkinen & Heikki Vuorimaa (toim.). *Metsäteollisuus itsenäisessä Suomessa: Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto 1918–1968*, 11–77.
- Purhonen, O. A. (1910). *Metsänhoito ja käyttö : kannattavuutta silmällä pitäen*. Karisto, Hämeenlinna.
- Purhonen, O. A. (1911). *Miten metsäkauppa on tehtävä? Suomen Metsänhoitoyhdistys Tapion kansankirjasia N:o 5*. Suomen Metsänhoitoyhdistys Tapio, Helsinki.
- Puutavara-ain mittausohjeita* (1930). Enso-Gutzeit Osakeyhtiö, Viipuri.
- Pöntynen, V. (1931). Suomen puunjalostusteollisuuden raaka-aineen käyttö vuosina 1911–29. *Acta forestalia Fennica* 37,3. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki.

- Pöntyne, V. (1932). Jalostamattoman puutavaran vienti Suomesta vuosina 1911–1931. *Acta forestalia Fennica* 38,1. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki.
- Pöntyne, V. (1936a). Suomen puunjalostusteollisuus raaka-aineen käyttäjänä vuosina 1925–1935. *Acta forestalia Fennica* 45,3. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki.
- Pöntyne, V. (1936b). Metsän hakkuun ja ajon sekä puutavaran uiton työn kysynnästä. *Acta forestalia Fennica* 42,9. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki.
- Pöntyne, V. (1939). Kuusipaperipuiden hinnoista Pohjoismaissa. *Metsätieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja* 28,5. Metsätieteellinen tutkimuslaitos, Helsinki.
- Pöysä, Jyrki (1997). *Jätjän synty: tutkimus sosiaalisen kategorian muotoutumisesta suomalaisessa kulttuurissa ja itäsuomalaisessa metsätyöperinteessä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 669. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Pöytäkirja, Maatalousseurojen Keskusliiton XVIII edustajakokous 1931*. Maatalousseurojen Keskusliiton julkaisu ja N:o 163, Helsinki.
- Remes, S. (1927). Onko eri ostajain (kotimaisten yhtiöiden ja ulkomaalaisten puutavara hankkijain) metsäin ostossa ja hakkuiden laadussa eroa huomattavissa sikäli, että metsänhävitykset olisivat yleisempiä toisten kuin toisten hakkauttamissa metsissä. Teoksessa *Metsätaloudellisia päivänkysymyksiä*, 36–39.
- Renvall, Heikki (1914). *Teollisuuden ja maatalouden välinen taistelu Suomen metsistä: metsäpoliittinen tutkimus*. Helsinki.
- Saari, Eino (1929). Etelä-Suomen yksityistilojen metsätalouden tuotto. *Acta forestalia Fennica* 34,31. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki.
- Saari, Eino (1931). Tutkimuksia Suomen puuvanuteollisuuden raaka-ainekustannuksista. *Acta forestalia Fennica* 37,4. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki.
- Saari, Eino (1932). Tutkimuksia Suomen sahateollisuuden raaka-ainekustannuksista. *Acta forestalia Fennica* 38,4. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki.
- Saari, Eino (1934). Puun käyttö Suomessa. *Metsätieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja* 14,1. Metsätieteellinen tutkimuslaitos, Helsinki.
- Savolainen, A. J. (1924). Mitä olisi tehtävä metsänostajain rengastuksen ehkäisemiseksi? Teoksessa *Metsätaloudellisia päivänkysymyksiä*, 77–80.
- Selin, Lauri (1957a). Raakapuun kantohintataso maassamme vuosina 1934–55. *Metsäntutkimuslaitoksen julkaisuja* 48,5. Metsäntutkimuslaitos, Helsinki.
- Selin, Lauri (1957b). P.M. Kantohintojen n.s. nolla-alueet ja niiden huomioonottaminen verokuutiometrin hinnoittelulaskelmissa. Teoksessa Komiteanmietintö 2/1957, *Silva Fennica* 91, 79–81.
- Sierla, Viljo O. (1933). Uittoyhdistysten kuljettamat puumäärät vv. 1922–1927. *Acta forestalia Fennica* 39,1. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki.
- Snellman, Hanna (1996). *Tukkilaisen tulo ja lähtö: kansatieteellinen tutkimus Kemijoen metsä- ja uittotyöstä*. Pohjoinen, Oulu.
- Sohlman, S. A. (1909). Pellervo-Seura yksityismetsätalouden edistäjänä. Teoksessa *Yhteistyö. Suomen osuustoimintaliike ja Pellervo-seura 1899 2/X 1909*, 209–218.
- Soininen, Arvo M. (1974). *Vanha maataloutemme : maatalous ja maatalousväestö Suomessa perinnäisen maatalouden loppukaudella 1720-luvulta 1870-luvulle*. Historiallisia Tutkimuksia 96. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki.
- Standertskjöld, Johan (1973). *Kaukas 1873–1944. Kaukas, Lappeenranta*.
- Suomen kielen perussanakirja* (2001). Toinen osa L–R. Toim. Risto Haarala et al. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsinki.
- Suomen metsänhoitajat : 1851–1931 = Finlands forstmästare : 1851–1931*, (1931). Suomen Metsänhoitajaliitto, Helsinki.
- Suomen metsänhoitajat : 1931–1945 = Finlands forstmästare : 1931–1945*, (1946). Suomen Metsänhoitajaliitto, Helsinki.
- Suomen metsäteknikot = Finlands forsttekniker : 1876–1949*, (1950). Metsäteknikkojen keskusliitto, Tampere.
- Suomen taloushistoria 3, Historiallinen tilasto* (1983). Vattula, Kaarina & Sinikka Lampivuo. Tammi, Helsinki.
- Suomen teollisuus* (1951). Karikoski, V. A. M., T. K. Kannel, & K. A. Lavonius (toim.), Helsinki.
- Suomen teollisuus ja kauppa* (1936). Osa 5. Lassila, I.K.T. & John Floman (toim.). Suomalaisen kirjallisuuden seuran kirjapaino, Helsinki.
- Swedberg, Richard (1990). *Economics and sociology : redefining their boundaries : conversations with economists and sociologists*. Princeton University Press, Princeton (N.J.).
- Tapion taskukirja* (1910). Suomen Metsänhoitoyhdistys Tapio.
- Tapion taskukirja* (1914). Suomen Metsänhoitoyhdistys Tapio.
- Tapion taskukirja* (1919). Suomen Metsänhoitoyhdistys Tapio.
- Tapion taskukirja* (1922). Suomen Metsänhoitoyhdistys Tapio.
- Tapion taskukirja* (1926). Suomen Metsänhoitoyhdistys Tapio.
- Tapion taskukirja* (1931). Keskusmetsäseura Tapio.
- Tapion taskukirja* (1937). Keskusmetsäseura Tapio.
- Tapion taskukirja* (1941). Keskusmetsäseura Tapio.
- Tapion taskukirja* (1944). Keskusmetsäseura Tapio.

- Tasanen, Tapani (2004). *Läksi puut ylenemähän : metsien hoidon historia Suomessa keskiajalta metsäteollisuuden läpimurtoon 1870-luvulla*. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 920. Metsäntutkimuslaitos, Helsinki.
- Ukkonen, Taina (2000). *Menneisyyden tulkinta kertomalla : muistelupuhe oman historian ja kokemuskertomusten tuottamisprosessina*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Vaalama, Erkki (1985). *Enso-Gutzeit oy Kaukopään tehtaat 1935–1985*. Enso-Gutzeit, Imatra.
- Valpas, V. V. (1937). *Metsänmyyntiasiamiehen opas*. Metsäliitto Oy:n julkaisuja. Metsäliitto, Helsinki.
- Waris, Klaus (1945). *Kuluttajain tulot, kulutus ja säästäminen suhdannekehityksen valossa Suomessa vuosina 1926–1938*. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Vilskman, L. (1927). Onko eri ostajain (kotimaisten yhtiöiden ja ulkomaalaisten puutavarain hankkijain) metsäin ostossa ja hakkuiden laadussa eroa huomattavissa sikäli, että metsänhävitykset olisivat yleisempiä toisten kuin toisten hakkauttamissa metsissä. Teoksessa *Metsätaloudellisia päivänkysymyksiä*, 32–36.
- Virolainen, Johannes (1943). Karjalan kannaksen metsätaloudesta ja sen merkityksestä alueen pienviljelijöiden ansiotaloudessa. *Silva Fennica* 60. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki.
- Virta, Jouko (1971). Yksityismetsänomistajien puunmyyntialttius Länsi-Suomessa vuonna 1970. *Folia forestalia* 114. Metsäntutkimuslaitos, Helsinki.
- Väänänen, Jouko (1987). *MTK ja Suomen maatalouspolitiikka*. Osa: Ohjaket omiin. Kirjayhtymä, Helsinki.
- Vuoristo, Ilmari (1936). Metsätyönjohtajista ja alempi metsätalouden opetus Suomessa. *Yksityismetsänhoitajayhdistyksen vuosikirja* 1936, 127–141.
- Wuoti, Einari (1933). Kuusipaperipuun kutistumisesta ja kutistumisen osuudesta pinon painumiseen. *Acta forestalia Fennica* 39,6. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki.
- Wuoti, Einari (1937). Vertailuja puutavaran mittauksista meillä ja Ruotsissa. *Yksityismetsänhoitajayhdistyksen vuosikirja* 1937, 123–131.
- Yhteistyö. Suomen osuustoimintaliike ja Pellervo-seura 1899 2/X 1909*. Pellervo-Seura, Helsinki.
- Yli-Vakkuri, Paavo (1955). Tutkimuksia metsänhoitolautakuntien ja -yhdistysten leimaustoiminnan kehityksestä. *Silva Fennica* 87. Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki.
- Zetterberg, Seppo (1983). *Puusta pitemmälle: Metsäliitto 1934–1984*. Kirjayhtymä, Helsinki 1983.
- Östlund, L. & O. Zackrisson (2000). The Forest History of Boreal Sweden: a Multidisciplinary Approach. Teoksessa Agnoletti, M. & S. Anderson (edit.) *Methods and approaches in forest history*, 119–128.

Liitteet

Liite 1. Lähdeaineistona käytetyt kauppakirjalomakkeet ja kauppakirjat

Vuonna 1935 käytössä olleita hankintakaupan kauppakirjalomakkeita

Yhtiö	Kauppakirjan nimi (painovuosi)	Ostettavat puutavaralajit
1. A. Ahlström Oy, Warkauden tehdas	1. Hankintavälikirja (1926)	Kuusi- ja mäntytukki
	2. Hankintavälikirja (1934)	Kuusipaperipuu
2. Aktiebolaget Kaukas Fabrik	3. Paperipuu-hankintakontrahti (1934)	Kuusipaperipuu
	4. Tukki-hankintakontrahti (1934)	Kuusi- ja mäntytukki
3. Aktiebolaget Stockfors	5. Hiomopuun-hankintasopimus (1934)	Kuusipaperipuu
	6. Sahatukinhankintasopimus (1933)	Kuusi- ja mäntytukki
4. And. Auvinen Osakeyhtiö	7. Hankintasopimus (–)	Kuusi- ja mäntytukki
5. Aug. Eklöf Aktiebolag	8. Välikirja, Hankintatukkeja (1933)	Kuusi- ja mäntytukki
	9. Välikirja, Kuusipaperipuu (1933)	Kuusipaperipuu
6. Enso-Gutzeit Osakeyhtiö	10. Kuusimassapuiden hankintasopimus (1933)	Kuusipaperipuu
	11. Mäntypropsien hankintasopimus (1935)	Mäntypropsi
	12. Tukinhankintasopimus (1933)	Kuusi- ja mäntytukki
7. Hackman & Co	13. Paperipuiden hankintasopimus (1934)	Kuusipaperipuu
	14. Tukinhankintasopimus (–)	Kuusi- ja mäntytukki
8. Heinola-Koskensaari Ab Oy	15. Hankinta-sopimus (–)	Kuusi- ja mäntytukki
9. Joh. Askolin	16. Hankintavälikirja (1929)	Kuusi- ja mäntytukki
10. Karhula Osakeyhtiö	17. Hankinta-Sopimus (1935)	Kuusipaperipuu
	18. Hankintavälikirja (–)	Kuusi- ja mäntytukki
11. Kymin Osakeyhtiö	19. Hankintavälikirja (1933)	Kuusi- ja mäntytukki, Kuusipaperipuu (kaivospölkky, mäntypaperipuu)
12. O.Y Diesen Wood Company A.B.	20. Hankintavälikirja (–)	Kuusi- ja mäntytukki, Kuusipaperipuu (mäntypropsi, haapapropsi, halko)
13. O/Y the Wiborg Wood Company	21. Sahatukkien hankintasitoumus (1934)	Kuusi- ja mäntytukki
	22. Kuusipaperipuiden hankintasopimus (1931)	Kuusipaperipuu
14. Oy Vuoksenniska Ab	23. Hankintasopimus (–)	Kuusipaperipuu
15. Ristiniemen Osakeyhtiö	24. Hankintasopimus (–)	Kuusipaperipuu (mäntypropsi)
	25. Hankintakaupan välikirja (–)	Kuusi- ja mäntytukki
16. Toiminimi J. Hallenberg	26. Sahatukkien hankintasopimus (–)	Kuusi- ja mäntytukki (koivutukki)
17. Viipurin saha osakeyhtiö	27. Sahatukkien hankintasitoumus (1932)	Kuusi- ja mäntytukki
18. Yhtyneet Paperitehtaat Osakeyhtiö, Simpele	28. Hankintavälikirja (1933)	Kuusi- ja mäntytukki, Kuusipaperipuu (raamipuu ja halko)

Vuonna 1935 käyttösäöilleita pystykaupan kauppakirjalomakkeita

Yhtiö	Kauppakirjan nimi (painovuosi)	Ostettavat puutavaralajit
1. A. Ahlström Oy Warkauden tehdas	1. Metsäkontrahti (1934)	Puuston hakkuuoikeus
2. Aktiebolaget Kaukas Fabrik	2. Metsäkontrahti (1934)	Kuusipaperipuu (ja koivupropsi)
	3. Runkokontrahti (1934)	Havupuurunko (ja koivupuurunko)
3. Aktiebolaget Stockfors	4. Metsäkauppakirja (1934)	Sovitaan kauppakohtaisesti
4. And. Auvinen Osakeyhtiö	5. Metsänhakkuu-sopimus (-)	Havupuurunko
5. Aug. Eklöf Aktiebolag	6. Kauppakirja (1934)	Kuusipaperipuu
	7. Välikirja (1934)	Sovitaan kauppakohtaisesti
	8. Välikirja, Kantokauppa (1933)	Havupuurunko
6. Enso-Gutzeit Osakeyhtiö	9. Metsäkauppakirja (1934)	Puuston hakkuuoikeus
7. Hackman & Co	10. Metsäkauppakirja (-)	Havupuurunko, kuusi- ja mäntykuitu
8. Heinola-Koskensaari Ab Oy	11. Välikirja (-)	Puuston hakkuuoikeus
9. Iisveden Metsä Oy	12. Metsän vuokrakirja (-)	Havupuurunko
10. Joh. Askolin	13. Metsäkontrahti (1929)	Havupuurunko
11. Karhula Osakeyhtiö	14. Metsäkontrahti (1934)	Puuston hakkuuoikeus
12. Kymin Osakeyhtiö	15. Metsänhakkuusopimus (1935)	Kuusi- ja mäntytukki, kuusi- ja mäntypaperipuu, (halot ja kaivospölkkyt)
13. Laatokan puu O/Y, Heinolan Faneritehdas, Zachariassen & Co	16. Metsäkontrahti (-)	Havupuurunko (ja koivupuurunko)
	17. Metsäkontrahti, Puut varastopaikalle ajettuna (-)	Havupuurunko (ja koivupuurunko)
14. O.Y Diesen Wood Company A.B.	18. Metsäkauppavälikirja (-)	Kuusi- ja mäntytukki, kuusi- ja mäntykuitu, (myös halot)
15. O/Y the Wiborg Wood Company	19. Kauppa-Välikirja (-)	Havupuurunko
16. Oy Vuoksenniska Ab	20. Metsäkauppakirja (1933)	Kuusipaperipuu, kuusitukki, (myös koivu- ja sekahalko)
17. Pielisen Metsätalous Oy	21. Metsäkauppakirja (-)	Puuston hakkuuoikeus
18. Ristiniemen Osakeyhtiö	22. Metsänkauppakirja (-)	Puuston hakkuuoikeus
19. Toiminimi J. Hallenberg	23. Metsänhakkuukontrahti (-)	Havupuurunko (myös koivupuurunko)
20. Viipurin saha osakeyhtiö	24. Kauppavälikirja (1934)	Havupuurunko
21. Yhtyneet Paperitehtaat Osakeyhtiö, Simpele	25. Metsäkaupan välikirja (1928)	Sovitaan kauppakohtaisesti

Lähde: Kysely kauppakirjoista 1935, Metsäkauppakirjat, yleistä 1937–1940, Raakapuuta koskevat asiakirjat, SMKL.

Muita kauppakirjalomakkeita

HANKINTAKAUPPAKIRJALOMAKKEET			
Yhtiö	Kauppakirjalomake (painovuosi)	Puutavaralaji	Lähde
Aktiebolaget Kaukas Fabrik	Paperipuu-hankinta-kontrakti (1937)	Kuusipaperipuu	Raakapuuta koskevat asiakirjat 1935–1950, SMKL
Enso-Gutzeit Osakeyhtiö	Tukinhankintasopimus (1922, 1925)	Havutukki	Kemppilän ptj-arkisto, LUSTO Suomen Metsämuseo
Maataloustuottajain Keskusliiton Metsäosasto	Paperipuukauppakirja (1933–1936)	Eri puutavaralajeja	Painotuotteet 1933–36, ML
Metsäliitto Oy	Kauppakirja (1934)	Kuusipaperipuu	Painotuotteet 1933–36, ML
	Paperipuukauppakirja (1934)	Kuusipaperipuu	Painotuotteet 1933–36, ML
	Kauppakirja (1935)	Kuusipaperipuu	Painotuotteet 1933–36, ML
	Kauppakirja (1936)	Kuusipaperipuu	Painotuotteet 1933–36, ML
	Hankintasopimus (1937)	Kuusipaperipuu	Painotuotteet 1937–45, ML
	Hankintasopimus (1938)	Mäntytukki	Painotuotteet 1937–45, ML
PYSTYKAUPPAKIRJALOMAKKEET			
Yritys	Kauppakirjalomake (painovuosi)	Puutavaralaji	Lähde
Enso-Gutzeit Osakeyhtiö	Metsänkauppakirja (1924, 1925, 1928)	Havutukki	Kemppilän ptj-arkisto, LUSTO Suomen Metsämuseo
Kotkan Tukinostoyhtiö	Metsäkontrakti (1924)	Havupuurunko	Sekalaisia vanhoja asiakirjoja, MTK
Kymin Osakeyhtiö	Metsäkaupan välikirja (1925, 1926)	Kuusipaperipuu	Blanketter, Kymmene Forstavdelmingen, UPM-Kymmene (Kuusankoski)
	Metsänhakkusopimus (1926, 1928, 1937)	Eri puutavaralajeja	Blanketter, Kymmene Forstavdelmingen, UPM-Kymmene (Kuusankoski)
Metsäliitto Oy	Metsänhakkusopimus (1937)	Eri puutavaralajeja	Painotuotteet 1937–45, ML
	Metsänhakkusopimus (1939)	Eri puutavaralajeja	Painotuotteet 1937–45, ML

Muita puukauppaan liittyneitä lomakkeita

Yritys	Lomake (painovuosi)	Puutavaralajit	Lähde
Maataloustuottajain Keskusliiton metsänmyyntiosasto	Metsänmyyntisitoumus (–)	Eri puutavaralajeja	Painotuotteet 1933–36, ML
	Hankintamyyntitarjous (1933–1936)	Eri puutavaralajeja	Painotuotteet 1933–36, ML
	Pystymyöntarjous (1933–1936)	Eri puutavaralajeja	Painotuotteet 1933–36, ML
	Metsänmyyntisitoumus (1933–1936)	Eri puutavaralajeja	Painotuotteet 1933–36, ML
Metsäliitto Oy	Asiamiessitoumus (1938)	Paperipuu	Painotuotteet 1937–45, ML
	Etumaksukuitti (1937)	Paperipuu	Painotuotteet 1937–45, ML
	Mittaus- ja luovutustodistus (1937)	Paperipuu	Painotuotteet 1937–45, ML
	Mittautodistus (1938 ja 1939)	Paperipuu	Painotuotteet 1937–45, ML

Kauppakirjoja ja muita asiakirjoja

HANKINTAKAUPPAKIRJAT			
Yhtiö	Kauppakirja (päiväys)	Puutavaralajit	Lähde
Aktiebolaget Kaukas Fabrik	Metsäkontrahti (8.7.1937)	Kuusipaperipuu	Kysely kauppakirjoista 1935, Metsäkauppakirjat, yleistä 1937–1940, Raakapuuta koskevat asiakirjat, SMKL.
Bruno Procopè	Metsänhakuukauppakirja (10.9.1928)	Kuusipaperipuu	Sekalaisia vanhoja asiakirjoja, MTK
Enso-Gutzeit Osakeyhtiö	Paperipuiden hankinta- sopimus (4.10.1926)	Kuusipaperipuu	Fond 426 Enso-Gutzeit Oy, 426/1/3 (Puunhankinta- sopimuksia 1927–1930) Leningradin oblastin arkisto, Viipuri.
Itä-Karjalan Metsä O.Y	Hankintasopimus (21.4.1939, 1.5.1939, 2.5.1939, 15.7.1939, 15.8.1939, 18.8.1939, 22.8.1939)	Pieni havupuu ja halot	Itä-Karjalan Metsä Oy, Hankinta y.m. sopimuksia, ML
Yhtyneet Paperitehtaat Oy	Hankintasopimus (17.9.1932, 20.9.1932)	Paperipuu	Hankintasopimukset, 1911–1938, UPM- Kymmene (Valkeakoski)
	Hankintavälikirja (7.10.1937 ja 14.10.1937)	Paperipuu	
PYSTYKAUPPAKIRJAT			
Yhtiö	Kauppakirja (päiväys)	Puutavaralajit	Lähde
Hackman & Co	Metsäkauppakirja (13.9.1933)	Havutukkeja	Kauppavälikirjoja ja takauskirjoja 1912–1922, 1930–1940, Liikeosasto, Metsähallitus, KA
Osakeyhtiö Walkiakoski	Metsänhakuusopimus (5.5.1919, 10.8.1922, 3.7.1923, 14.9.1932, 22.9.1932, 29.9.1932, 10.7.1934, 7.10.1937, 15.10.1937,)	Eri puutavaralajeja	Hankintasopimukset, 1911–1938, UPM-Kymmene (Valkeakoski)
	Vuokravälikirja (28.11.1905, 30.8.1911, 3.5.1912, 6.12.1912, 12.1.1914, 16.12.1914, 7.7.1916, 22.9.1917, 25.9.1917, 12.11.1918)	Eri puutavaralajeja	
MUUT ASIAKIRJAT			
Enso-Gutzeit Osakeyhtiö	Panttauskirja 5.9.1930	Kuusipaperipuu	Kemppilän ptj-arkisto, LUS- TO Suomen Metsämuseo
Kunnanmetsälautakunta	Metsänhakkauksilmoitus (11.7.1934)	Eri puutavaralajeja	Kauppakirjat 1933–34, UPM-Kymmene (Valkeakoski)
Metsähallitus	Kauppavälikirja (20.12.1929, 19.12.1930, 7.12.1931, 26.1.1932 ja 31.1.1933)	Eri puutavaralajeja	Kauppavälikirjoja ja takauskirjoja 1912–1922, 1930–1940, Liikeosasto, Metsähallitus, KA.

Liite 2. Tutkimuksessa käytetyt lyhenteet, mitat ja käsitteet

Lyhenteet

EG	Enso-Gutzeit Oy
KA	Kansallisarkisto
Kml Tapio	Keskusmetsälautakunta Tapio
KRA	Kansanrunousarkisto
ML	Metsäliitto
MTK	Maataloustuottajain Keskusliitto
SKS	Suomalaisen Kirjallisuuden Seura
SMKL	Suomen Metsäteollisuuden Keskusliitto
SPKL	Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto

Mitat

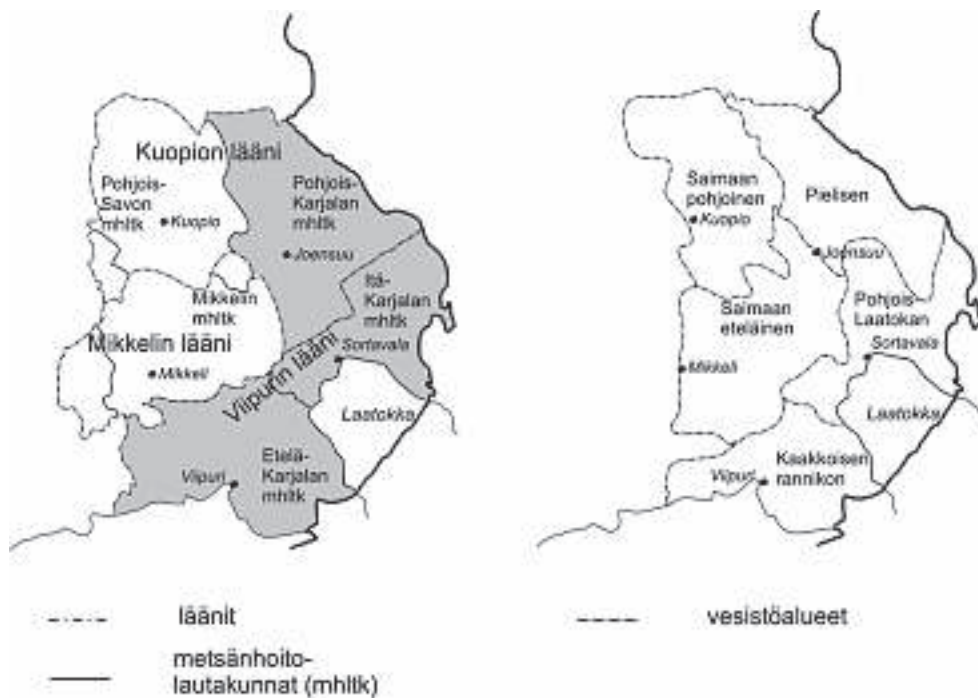
Englannin jalka	30,48 senttimetriä.
Englannin kuutiojalka, j ³	0,02832 m ³ = 28,32 dm ³
Englannin tuuma, ”	1/12 englanninjalkaa = 2,54 senttimetriä.
Kiintokuutiometri, k-m ³	1,4 pm ³ = 38,209 Englannin kuutiojalkaa
Metrinen jalka	0,3333 m
Metrinen kuutiosyli	8 pm ³
Metrinen syli	noin 4 m ³
Norjan tuuma	0,0261 m
Pinokuutiometri, pm ³ (kuorittu)	0,77 k-m ³ kuoretta (1 metriä pitkä) 0,73 k-m ³ kuoretta (2 metriä pitkä)
	Aikalaisaineistossa pinokuutiometristä käytettiin erilaisia lyhenteitä. Tähän tutkimukseen valittua muotoa (pm ³) käytettiin mm. metsäteollisuusyritysten kauppakirjoissa ja Toivo J. Komsin teoksessa Puutavaranmittauslaki sekä siihen liittyvät lait ja asetukset. Muotoa p-m ³ käytettiin mm. Tapion taskukirjoissa ja teoksessa Osara, Pöntynen & Erkkilä (1948) Suomen puun käyttö ja metsätase. Muotoa p.-m ³ käytti puolestaan Saari (1934) tutkimuksessaan Puun käyttö Suomessa. Puutavaranmittauskomitean mietinnössä (1936) käytettiin lyhennettä p.m ³ .
Ruotsin ja Suomen syli	1,781 metriä = 3 kyynärää
Ruotsin jalka	0,2969 metriä
Ruotsin tuuma	0,0247 metriä
Venäjänsyli	7x7 jalkaa

Käsitteet

Apteeraus	Puun rungon jakaminen eri puutavaralajeihin. Apteerauksessa otetaan huomioon eri puutavaralajien mitta- ja laatuvaatimukset.
Ennakkomaksu	Hakkuun edetessä maksettu kauppahinnan osasuoritus.
Hakkuuvuosi	Hakkuuvuosi määritellään kalenterivuodesta poikkeavasti. Hakkuuvuoden alku- ja loppuajankohta vaihtelee eri lähteissä. Keskusmetsäseura Tapio määrittä hakkuuvuoden 1.5.–30.4. (Metsänhoitolautakuntien toiminta vuosina 1929–1938, 1939: 71). Komiteanmietinnössä (2/1957: 3) hakkuuvuodeksi ilmoitettiin 1.6.–31.5. Metsäteollisuusyhtiöistä Enso-Gutzeit Oy laati vuosikertomuksensa 1.11.–31.10. Hakkuuvuoden lisäksi lähteissä käytettiin käsitteitä hakkuukausi ja hankintavuosi.
Hankintakauppa	Myyntitapa, jossa myyjä huolehtii puiden kaatamisesta ja kuljettamisesta kauppasopimuksessa sovittuun paikkaan. Hankintahinta sisältää sekä kantohinnan että myyjälle puun kaatamisesta ja lähikuljetuksesta maksetun korvauksen.
Kaivospuu	Kaivospuu valmistettiin pieniläpimittaisista männyistä, jonka joukossa sai olla kuusta enintään 15 %. Kaivospuun pituus oli yli 4 jalkaa, ohuen kaivospuun läpimitta alle 4 tuumaa ja karkean kaivospuun yli 4 tuumaa.
Kantohinta	Puusta maksettu hinta. Hinta määräytyi kokonaisuudessaan, runkokohtaisena tai tilavuusyksikköä kohti. Ostajan maksamasta kauppahinnasta käytettiin yleisesti nimitystä kantohinta kauppatavasta riippumatta. Tässä tutkimuksessa kantohintaa käytettiin myös hankintakauppojen yhteydessä ilmaisemaan kauppahintaa.
Kaukokuljetus	Puutavaran kuljettaminen kaukokuljetusreitillä varrelta olevalta varastopaikalta lopulliseen käyttöpaikkaan.
Kauppahinta	Myyjän saama kokonaishinta.
Kauppakirja	Kauppakirjalomake muuttuu kauppakirjaksi, kun ostaja ja myyjä allekirjoituksellaan hyväksyvät sopimusehdot. Kauppakirjan sopimusehdot voivat poiketa kauppakirjalomakkeen ehdoista.
Kauppakirjalomake	Käyttämätön, painettu lomake, jossa esitetään puukaupan sopimusehdot.
Kauppatapa	Kauppaan liittyvien tapojen ja sääntöjen yleisnimitys, kauppausansi.
Kuusipaperipuu	Hiomoiden ja sulfiittiselluloosatehtaiden käyttämä puutavaralaji.
Käsiraha	Ostajan myyjälle kaupantekotilaisuudessa tai sen jälkeen antama osa kauppahinnasta.
Käteiskauppa	Myyntitapa, jossa myyjä tarjoaa ostettavaksi valmista kaukokuljetusreitillä varrella olevaa puutavaraa. Hankintakaupan muoto.

Leimaus	Kauppaan sisältyvän puuston merkitseminen kirveellä tai maalilla.
Leveranssimies	Muistitietoaineistossa välittäjästä käytetty nimitys.
Loppuhinta	Lopullinen kauppahinta, josta on vähennetty käsirahat, mahdolliset etumaksut ja muut ostajalle maksetut korvaukset.
Lähikuljetus	Puutavaran kuljettaminen metsästä kaukokuljetusreitoin varteen.
Metsälö	Maatila muodostuu viljelmästä (viljellystä alasta ja niityistä) sekä metsälöstä (tilan metsäalasta). Metsälö on yhden omistajan hallussa oleva metsämaa, mikä voi muodostua useasta eri alueesta.
Myyntitapa	Myyntitapa määrittää, kuka suorittaa hakkuun ja lähikuljetuksen. Yleisimmät myyntitavat olivat hankintakauppa ja pystykauppa. Myyntitapa-termin alle on tässä tutkimuksessa sijoitettu myös kauppahinnan laskentaperuste. Kauppahinta määräytymisen perusteella voidaan erottaa summakauppa, runkokauppa ja tilavuuden mittaamiseen perustuva kauppa. Puukaupan myyntitapoja olivat mm. huutokauppa, kauppa suljetuin tarjouksin ja välikirjakauppa. Metsätaloudessa puukaupasta käytetyissä käsitteissä on horjuvuutta. Mauno Pakkanen (1956: 11, 15–17) määritteli myyntitavoiksi pystykaupan, hankintakaupan ja käteiskaupan ja kaupan muodoiksi huutokaupan, kaupan suljetuin tarjouksin ja välikirjakaupan. Matti Kiviniemi (2004: 543, 546) määrittelee pysty-, hankinta-, käteis- ja toimituskaupat puukaupan lajeiksi ja sopimustyypeiksi.
Mäntypaperipuu	Sulfaattiselluloosatehtaiden käyttämä puutavaralaji.
Mäntypinotavara	Tässä tutkimuksessa käytetty yhteisnimitys mäntypaperipuulle ja kaivospuulle.
Mäntypropsi	Kts. kaivospuu
Nollaraja	Nollarajalla puulla ei ole kantohintaa. Puutavaran arvo sen käyttöpaikassa (tehtaalla tai sahalla) on yhtä suuri kuin puutavaran valmistus- ja kuljetuskustannukset metsästä käyttöpaikkaan.
Pieni havupuu	Yhteisnimitys kuusi- ja mäntypaperipuulla sekä mäntypropsille. Käytetään myös nimitystä pienimittainen havupuu.
Propsi	Kts. kaivospuu.
Puutavaralaji	Puunrungosta eri mittoihin valmistettu puutavara. Puutavaralajeja ovat mm. tukit, kuusipaperipuu ja kaivospuu.
Pystykauppa	Myyntitapa, jossa ostaja saa hakkuuoikeuden perusteella kaataa ja kuljettaa puut pois metsästä.
Viljelmä	Maatilan peltojen ja muiden maatalouden käytössä olevien alueiden yhteisnimitys, vrt. metsälö.
Ylimitta	Ostajan edellyttämä osuus puumäärän tilavuudesta (yleensä 10–15 % pinon korkeudesta), josta ostaja ei maksanut kauppahintaa. Ylimittaa perusteltiin mm. puutavaran kuivumisen aiheuttamalla pinon painumisella.

Liite 3. Tutkimusalueen rajaus

Liite 5. Puutavaranmittauslain valmistelu vuosina 1933–1938

12.9.1933 15.9.1933	Maalaisliiton kansanedustaja Kaapro Huittinen (toivomusaloite 69, 12.9.1933, Valtiopäivät 1933, Liitteet I–XIV, 530–531) ja ruotsalaisen kansapuolueen kansanedustaja Henrik Kullberg (toivomusaloite 70, 15.9.1933, Valtiopäivät 1933, Liitteet I–IV, 533) esittivät eduskunnalle toivomusaloitteet puutavaran mittauksen epäkohtien tutkimisesta sekä yleisten ja yhdenmukaisten normien aikaansaamista puutavaran myyntiin.
7.12.1933 21.12.1933	Eduskunta esitti joulukuussa 1933 hallitukselle tutkimuksen tekemistä puutavaran mittauksen epäkohdista (Maatalousvaliokunnan mietintö numero 16, 7.12.1933 ja Valtiopäivät 1933, eduskunnan toivomus. Toiv. al. miet. N:o 21, 21.12.1933).
12.2.1934	Maatalousministeriö kehottaa metsähallitusta hankkimaan keskusmetsäseuroilta lausunnot asian valmistelemisestä.
12.9.1934	Edustaja Huittinen ja 29 muuta edustajaa tiedustelivat kirjallisesti hallitukselta puutavaranmittauslain valmistelun etenemisestä. (Valtiopäivät 1934, Pöytäkirjat III, 3272–3273).
2.10.1934	Maatalousministeriö sai Keskusmetsäseura Tapiolta ja Föreningen för Skogskultur Centralskogssällskapet lausunnot asian valmistelemisestä.
1.11.1934	Valtioneuvosto asetti komitean selvittämään puutavaran mittausta. Komitean puheenjohtajana toimi Matti Jalava (metsätieteellinen tutkimuslaitos) ja jäsenenä S. A. Sohlman (Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto) sekä Heikki Malmi (Metsäliitto Oy).
17.12.1934	Maatalousministeri K. T. Jutila vastasi 12.9.1934 tehtyyn kysymykseen valmistelun etenemisestä. (Valtiopäivät 1934, Pöytäkirjat III, 3273–3274).
20.2.1936	Puutavaranmittauskomitean mietintö julkaistiin. Maatalousministeriö pyysi lausunnot 15.3.1936 mennessä metsätieteelliseltä tutkimuslaitokselta, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitolta sekä metsähallitukselta, jonka tuli edelleen pyytää lausunnot Keskusmetsäseura Tapiolta ja Föreningen för Skogskultur Centralskogssällskapet. Maataloustuottajain Keskusliitolta lausuntoa ei pyydetty. Maataloustuottajain Keskusliiton jättäminen kokonaan puutavaranmittauslain komiteatyöskentelyn ja lausuntokierrosten herätti ihmetystä MTK:n piiriliitoissa. Lehdistössä arvosteltiin Maatalousministeriön asettamaa suppeaa lausunnonantajien joukkoa ja noin kuukauden valmisteluaikaa.
14.5.1936	Saamansa palautteen vuoksi maatalousministeriö otti mietinnöstä yli 300 kappaaleen painoksen, jota jaettiin asiasta kiinnostuneille.
9.9.1936	Edustaja Huittinen ja 29 muuta edustajaa tiedustelevat hallitukselta kirjallisesti puutavaranmittauslain valmistelusta. (Valtiopäivät 1936, Pöytäkirja 210–212)
17.9.1936	Valtioneuvosto asetti uuden kolmihenken toimikunnan valmistelemaan esitystä puutavaranmittauslaiksi. Toimikunnan puheenjohtajana toimi Ahti Mecklin (metsähallitus), jäsenenä Ilmari Kalkkinen (Metsäliitto Oy) ja Einari Wuoti (Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto).
25.9.1936	Maatalousministeri Jutila vastaa 9.9.1936 tehtyyn tiedusteluun. (Valtiopäivät 1936, Pöytäkirja 212–214)

15.4.1937	Toimikunta julkaisi mietintönsä 15.4.1937. Maatalousministeriö pyysi 18.5.1937 mietinnöstä lausunnot metsähallitukselta, Keskusmetsäseura Tapiolta, Föreningen för Skogskulturilta, Suomen metsänhoitajaliitolta sekä Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitolta. Maataloushallitus pyysi erikseen lausunnon Maataloustuottajain Keskusliitolta.
29.11.1937	Hallituksen esitys puutavaranmittauslaiksi eduskuntaan. (Valtiopäivät 1937, N:o 116). Asia lähetetään valmisteltavaksi maatalousvaliokuntaan.
22.4.1938	Lakiehdotuksen ensimmäisen käsittely eduskunnassa. Lakiehdotus lähetetään suureen valiokuntaan (Valtiopäivät 1938, Pöytäkirjat 560–563).
2.9.1938	Lakiehdotuksen toinen käsittely eduskunnassa. Suuren valiokunnan mietintö 53. (Valtiopäivät 1938, Pöytäkirjat 780–782).
13.9.1938	Lakiehdotuksen kolmas käsittely eduskunnassa. (Valtiopäivät 1938, Pöytäkirjat 995–1000).
4.11.1938	Laki puutavaran mittauksesta vahvistettiin ja se tuli voimaan 1.1.1939. Mittauksen käytännön toteutuksesta säädettiin Asetuksessa sisältävä puutavaran mittaussäännön (16.12.1938).

